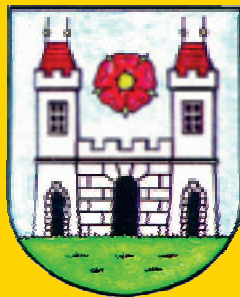

Dr. Herbert Sailer

KAPLITZ KAPLICE

Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald

Dějiny jednoho městečka na Šumavě

2. TEIL – VON 1848 BIS 1945

2. DÍL – OD ROKU 1848 DO ROKU 1945

PRECITOOL®
NÁSTROJE PRO PŘESNÉ OBRÁBĚNÍ

Kaplitz PDF

ISBN 978-80-270-7620-8

Autor Dr. Herbert Sailer
(koordinátor překladu/Bearbeitung: B. Riepl & kol.)

KAPLITZ KAPLICE

Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald

Dějiny jednoho městečka na Šumavě

Von den Anfängen bis zur Vertreibung seiner deutschen Einwohner

Od počátků až k vyhnání jeho německých obyvatel

2. Teil: Von 1848 bis 1945

2. Díl: Od roku 1848 do roku 1945

Název / Buchtitel: Kaplice – Dějiny jednoho městečka na Šumavě (2. díl – Od roku 1848 do roku 1945)
Kaplitz – Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald (2. Teil – Von 1848 bis 1945)

Autor: Dr. Herbert Sailer

Vydavatel / Herausgeber: Město Kaplice, Náměstí 70, 382 41 Kaplice, Česká Republika/Tschechien

Sazba / Satz: Herbia s.r.o. České Budějovice

Tisk / Druck: Europrint a.s. Praha

Náklad / Auflage: 1300 ks / Stück

Vydání první 2020 / erste Auflage 2020

PŘEDMLUVA K DVOJAZYČNÉMU VYDÁNÍ KAPLICKÝCH DĚJIN OD DR. HERBERTA SAILERA

Jsme rádi, že můžete konečně (autor vydal svou knihu na vlastní náklady už v roce 1997) držet v rukou toto dílo, které má pro Kaplici velký význam.

7. května 1937 mohl tehdy osmiletý Herbert Sailer spolu s Františkem Stejskalem ze Zubčic básni přivítat československého prezidenta Edvarda Beneše v našem městě. Dnes, z několika důvodů, na to ale být hrdý nedokáže.

Tehdy slíbil, že bude dobrým občanem svého státu. Mezitím však došlo k mnoha dějinným událostem, také i tragickým.

Střední školu navštěvoval Herbert Sailer v době druhé světové války ve Freistadtu, který je nyní rakouským partnerským městem Kaplice. Obě města vytvořila ve dlouhých společných dějinách důležitou osu mezi Lincem a Prahou.

Na podzim roku 1944 bylo v rámci razie ve Freistadtu zatčeno více než 50 odpůrců nacismu a ještě v květnu 1945 bylo osm z nich popraveno. Mimo jiné také vedoucí kaplické mlékárny Josef Haunschmidt, který pocházel z Freistadtu. Tehdy chybělo jen málo, aby došlo ke spojení českého antinacistického odboje s rakouským.

Tím by se mohl, podobně jako v případě Schwarzenberského plavebního kanálu a koněspřežné drahy, rozhodně změnit život v našem středoevropském regionu.

Knihu, kterou právě čtete, napsal autor pro své krajany, kteří stejně jako on museli své rodné město opustit. Překlad jeho knihy a pokusu uchovat dějiny našeho města, které byly v pod-

VORWORT ZUR ZWEISPRACHIGEN AUSGABE VON DR. HERBERT SAILERS KAPLITZER GESCHICHTE

Wir freuen uns, dass Sie nun endlich (der Autor gab sein Buch im Eigenverlag bereits 1997 heraus) dieses Werk in Händen halten können, das für Kaplitz von großer Bedeutung ist.

Der damals achtjährige Herbert Sailer durfte zusammen mit František Stejskal aus Zubčice (Subsčitz) am 7. Mai 1937 den Tschechoslowakischen Staatspräsidenten Edvard Beneš mit einem Gedicht in unserer Stadt begrüßen. Stolz kann er heute darauf nicht mehr sein.

Er versprach damals, ein guter Bürger seines Staates werden zu wollen. In der Zwischenzeit haben sich viele historische und auch tragische Ereignisse abgespielt.

Die Mittelschule besuchte Herbert Sailer während des Zweiten Weltkriegs in Freistadt, der nunmehr österreichischen Partnerstadt von Kaplitz. Beide Städte bildeten in der Zeit der langen gemeinsamen Geschichte eine wichtige Achse zwischen Linz und Prag.

Im Herbst 1944, als in Freistadt im Rahmen einer Großrazzia über 50 Nazigegner verhaftet und noch im Mai 1945 acht davon hingerichtet wurden, darunter auch der aus Freistadt stammende Kaplitzer Molkereileiter Josef Haunschmidt, fehlte nur wenig dazu, dass sich der tschechische Nazi-Widerstand mit dem österreichischen verknüpfte hätte.

Damit hätte sich, ähnlich wie mit dem Schwarzenberger Schwemmkanal und dann mit der Pferdeeisenbahn das Gesicht Mitteleuropas entscheidend verändert.

Das Buch, das Sie gerade lesen, schrieb der Autor für seine Landsleute, die, so wie er, ihre Heimatstadt verlassen mussten. Die Übersetzung seines Versuches, die im Prinzip zum

statě odsouzené k zapomnění, ho překvapil, ale zároveň mu udělal velkou radost.

Pan Sailer se snažil dodržet své slovo a našla se řada ochotných rukou, hlav a srdcí, které zdarma a s velkým nasazením pracovaly dál.

Jedním z důvodů, proč jsme vynaložili tolik úsilí, abyste nyní mohli držet v rukou tuto dvojjazyčnou verzi knihy (nyní druhý díl včetně několika dodatečných textů), je přesvědčení, že nemůže být na škodu poznat lépe své dějiny.

V průběhu 20. století došlo v našem městě k výměně téměř celého obyvatelstva. Kapličtí obyvatelé německého původu si museli na základě válečných a poválečných událostí, až na několik výjimek, hledat nový domov.

Předtím podobný osud postihl část česky mluvících občanů našeho města, kteří se na rozdíl od našich židovských spoluobčanů mohli po válce většinou vrátit.

Nově příchozí osadníci měli o dějinách našeho města jen malé znalosti a často také neměli čas a možnost více se jimi zabývat.

Možná, že po četbě této knihy začnete přemýšlet o tom, co můžeme my sami udělat pro to, abychom našemu městu, jehož minulosti se tak často dotýkaly události „velkého světa“, dali také pozitivní budoucnost.

Velký dík patří všem více než 50 lidem, kteří pracovali bez nároku na honorář a předkládají vám nyní toto dílo.

Vergessen verurteilte Geschichte unserer Stadt festzuhalten, hat ihn überrascht. Sie freut ihn aber sehr.

Herr Sailer bemühte sich, sein Wort zu halten. Und dann fanden sich wohlwollende Hände, Köpfe und Herzen, die ohne Geld und mit großem Einsatz weiterarbeiteten.

Ein Grund, warum wir uns so viel Mühe gegeben haben, damit Sie dieses nun in zweisprachiger Version vorliegende Buch (nun den zweiten Band inklusive einiger Zusatztexte) in Händen halten können, ist die Überzeugung, dass es nicht schaden könne, die Geschichte unsere Heimat besser kennenzulernen.

Im Laufe des 20. Jahrhunderts wurde in unserer Stadt fast die gesamte Bevölkerung ausgetauscht. Die deutschstämmigen Kaplitzer mussten sich, bis auf wenige Ausnahmen, aufgrund der Kriegs- und Nachkriegsereignisse eine neue Heimat suchen.

Vorher bereits traf dieses Schicksal einen Teil der tschechischsprachigen Bewohner unserer Stadt, die, anders als unsere jüdischen Mitbürger, nach dem Krieg größtenteils wieder zurückkehren konnten.

Die neu angekommenen Siedler hatten über die Geschichte unserer Stadt wenige Kenntnisse und meist auch nicht die Zeit und Möglichkeit, sich intensiver damit zu beschäftigen.

Vielleicht werden Sie nach Lektüre dieses Buches anfangen zu überlegen, was wir selber tun können, um unserer Stadt mit ihrer modellhaften Vergangenheit auch eine positive Zukunft zu geben.

Es sei allen gut 50 oder mehr Menschen herzlichst gedankt, die in kollektiver Arbeit und unbezahlt Ihnen nun dieses Werk vorlegen.

Kdyby se stalo přeshraniční jazykovou učebnicí, mohl by to být pro lidi z Rakouska a Čech další hezký aspekt, který oba národy více sblíží.

I když jsme se opravdu snažili, je možné, že se kolem knihy vyskytnou ještě otázky nebo objeví historické nepřesnosti. Důvod pro to může být i fakt, že autor neměl v době, kdy knihu napsal, k dispozici ani internet, ani dnes možná už aktuálnější výsledky historického badání.

Kéž by si Kaplice mohla vzít to nejlepší ze své minulosti i pro svou budoucnost.

A pokud máte zájem, staňte se i klidně vy, milé čtenářky a milí čtenáři, součástí tohoto procesu.

V rámci toho se může tato kniha stát mostem mezi minulostí a budoucností, mezi současnými obyvateli Kaplice a třeba skupinou bývalých spoluobčanů kolem Elfriede Weismannové (rozená Reich), která se už desítky let pravidelně setkává ve svém lineckém „exilu“.

PS.: Během překladu se objevily některé specifické obtíže. V případě pochybností bylo zvoleno takové řešení, které vykazuje nejbližší etymologickou souvislost mezi oběma jazyky. Pro snadnější orientaci ohledně názvů politických stran v mladém Československu předkládáme přehled názvů a zkratk již zde:

Německá sociálně-demokratická dělnická strana (DSAP)
Německá národní strana (DNP)
Německá národně socialistická dělnická strana (DNSAP)
„Svaz zemědělců“ (BdL)
Německá křesťansko-sociální lidová strana (DCVP)

Wenn es zu einem grenzüberschreitenden Sprachlehrbuch würde und so die Menschen aus Österreich und Tschechien einander näherbrächte, wäre das ein weiterer schöner Aspekt.

Obwohl wir uns wirklich bemüht haben, werden möglicherweise zum Buch noch Fragen auftauchen oder im Text unpräzise Formulierungen entdeckt, die sich auch aufgrund der Tatsache ergeben können, dass dem Autor zur Zeit der Abfassung des Textes weder das Internet noch heute möglicherweise aktualisierte Ergebnisse der historischen Forschung zur Verfügung standen.

Möge Kaplitz aus seiner Vergangenheit das Beste für seine Zukunft mitnehmen.

Und werden Sie, liebe Leserin, lieber Leser, ruhig zu einem Teil dieses Prozesses.

Im Zuge dessen kann dieses Buch zu einer Brücke werden zwischen der Vergangenheit und der Zukunft, zwischen der gegenwärtigen Bevölkerung von Kaplitz und zum Beispiel der Gruppe der ehemaligen Kaplitzer rund um Elfriede Weismann (geb. Reich), die sich bereits seit Jahrzehnten regelmäßig in ihrem Linzer „Exil“ trifft.

PS.: Bei der Übersetzung tauchten einige spezifische Schwierigkeiten auf. Im Zweifelsfalle wurde eine Lösung gewählt, die am ehesten einen etymologischen Zusammenhang zwischen den beiden Sprachen erkennen lässt. Zur leichteren Orientierung bezüglich der politischen Parteien in der jungen Tschechoslowakei hier schon mal ihre Namen und Abkürzungen:

Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (DSAP)
Deutschen Nationalpartei (DNP)
Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (DNSAP)
Der „Bund der Landwirte“ (BdL)
Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (DCVP)

„Sudetoněmecká vlastenecká fronta“ (SHF).
„Sudetoněmecká strana“ SdP.

Také se nepodařilo úplně udržet dvojjazyčnost, zvláště u statistických dat na konci knihy.

V těchto a podobných bodech si dovoluujeme požádat vážené čtenáře o jistou shovívavost. Jsme jinak ale přesvědčeni, že množství předložených dat v této knize nabízí velmi solidní základ pro další bádání k dějinám města Kaplice. Nechte se tímto rádi inspirovat!

Zvláštní dík si zaslouží překladatelky a překladatelé, jejichž jména jsou vždy uvedena za konkrétním textem a navíc mj.:

Josef Schicho, Kurt Hamberger, Hadwig Vogl, Vladimír Fuchs, Vladimír Kratochvíl, Ivana Žáčková, Daniel Freitinger, Josef a Jana Bělíkovi, Hana Musilová, Jana Vlčková, Daniela a Hubert Wimmerovi, Elfriede Weismann (Reich), Marie Blessbergerová, Ludmila Opelková, Pavel a Marie Mörtlovi, Tomáš Chromeček, Hanka Lüftnerová, Karel Mrzena, Marie Blažková, Martin Šanda, Jakub Šiška, Jaroslav Brychta, Tomáš Malina, Jolande Minářová, Kristina Holá, Markéta Strnadová, Rosemarie Denk, Gertrude Riepl, Vít Grulich, Alena Vydrová, Helga Grimmová), Martin Müller (Fa. Precitool Velešín), členové kulturní komise Kaplice, Ladislav Císař, www.kohoutikriz.org ...

Poděkování za finanční podporu pro grafické práce respektive přípravu k tisku patří Martinu Müllerovi a firmě Precitool Velešín.

Také pomohli/auch halfen: Jaroslav Klůfa, Lukáš Kobližka, Radek Janošťák, Lucie Trnková, Gabi Reitingerová, Viktor Weinstein, Hana Sikorová, Štěpán Doušek, Blanka Cvrková, Andreas Großinger, Dalibor Stráský, Jiří Guth, Jiří Lán, Hana Jedličková, Miroslav Křížek, Martin Baumann, Otakar Honsa, Jakub Novotný, Miroslav Beneš, Daniela Bromová, Marie Heřmanová, Libor Drahoňovský, Vít Pechlát, Miroslav Zemánek, Pavla Opekárová, Miroslava

„Sudetendeutsche Heimatfront“ (SHF).
„Sudetendeutsche Partei“ (SdP).

Auch konnte die Zweisprachigkeit, insbesondere bei den statistischen Daten am Ende des Buches, nicht komplett gewahrt werden.

Bei diesen und ähnlichen Punkten ersuchen wir das geehrte Lesepublikum um eine gewisse Nachsicht. Wir sind ansonsten aber überzeugt, dass die Fülle der in diesem Buch vorgelegten Daten eine sehr solide Basis für weitere Forschungen zur Geschichte der Stadt Kaplitz bietet. Lassen Sie sich dazu gerne inspirieren!

Besonderer Dank gebührt neben den Übersetzerinnen und Übersetzern, die bei den einzelnen Textteilen angeführt sind u.a.:

Josef Schicho, Kurt Hamberger, Hadwig Vogl, Vladimír Fuchs, Vladimír Kratochvíl, Ivana Žáčková, Daniel Freitinger, Josef a Jana Bělíkovi, Hana Musilová, Jana Vlčková, Daniela und Hubert Wimmerovi, Elfriede Weismann (Reich), Marie Blessbergerová, Ludmila Opelková, Pavel und Marie Mörtl(ová), Tomáš Chromeček, Hanka Lüftnerová, Karel Mrzena, Marie Blažková, Martin Šanda, Jakub Šiška, Jaroslav Brychta, Tomáš Malina, Jolande Mynářová, Kristina Holá, Markéta Strnadová, Rosemarie Denk, Gertrude Riepl, Vít Grulich, Alena Vydrová, Helga Grimmová, Martin Müller (Fa. Precitool Velešín), den Mitgliedern der Kaplitzer Kulturkommission, Ladislav Císař, www.kohoutikriz.org ...

Ein besonderer Dank gebührt Martin Müller und der Firma Precitool Velešín für die finanzielle Unterstützung bei den grafischen Arbeiten bzw. der Druckvorbereitung.

Smíšková, Jan Tampír, Luděk Pajer, Libuše Doušková, Václav Sládek, Michaela Jodlová, Pavel Hamberger, Vladimíra Vyhnálková, Martin Macháček, Eva Suchanová, Romana Lehmannová, Jitka Cibulová-Vokatá, Hana Pradler, Jaroslav Bicek, Petr Petrlik, Hana a Vladimír Štipl, Jan Honsa, Veronika Povišerová, Jakub Šiška, Monika Ročnová, Josef Šefčík, Zbyněk Bendl, Jiří Němec, Petr Kouba, Ludmila Čadková, Eliška Březinová, Blanka Michlová, Jan Chromý, Magda Edwards, Martina Rouhová, Michael Kudláček, Mirka Lorencová, Petr Válik, Milan Šmejkal, rodina Perausových, Eleonora Krásová, Hadwig Vogl, Jan Mareš, Alois Harasko, Martina Švagrová, Gerald Warmuth, Josef Waldinger, rodina Keclíkových, Helmut Wagner, Pavel Talíř, Pavel Šímák, Daniel Freitinger, Růžena Šandová, Petra Krázlová, Petr Tomčík, Jiří Ulman, Dagmar Černá, Jan Koranda, Martin Sirový, Pavlína Mörtlová, Božena Zítková, Vlasta Vondrušová, Jana Pařízková, Lucie Kollarová, Lukáš Tůma, Roman Sýkora, Jan Šiveň, Ladislav Benda, Michaela Šuplerová, Vojtěch Ročné, Daniela Lhotská, Helena Stavárková, Břetislav Doležál, Pavel Šímák, Vladimíra Račáková, Filip Černý, Aleš Kvapil, Karel Vavřík, Kamila Hořická, Eva a Milan Noskovi, Tomáš Kopačka, Radka Schmausová, Jindřich Špinar, Franz Schinko, Böhmerwaldbund Oberösterreich, Jan Ciglbauer, Helmut Vogl, Karel Voráček, Vladimír Kos, Bohumír Svoboda, Tereza Fedorková, Tereza Zahradníková, Ing. Václav Kozyrev, Adolf Pecha, Leo Praschl, Leopold Kukačka jr., a další...

Velmi jim děkujeme.

Herbert Sailer, Bernhard Riepl, Milan Šmejkal, Pavla Opekarová, Pavel Talíř

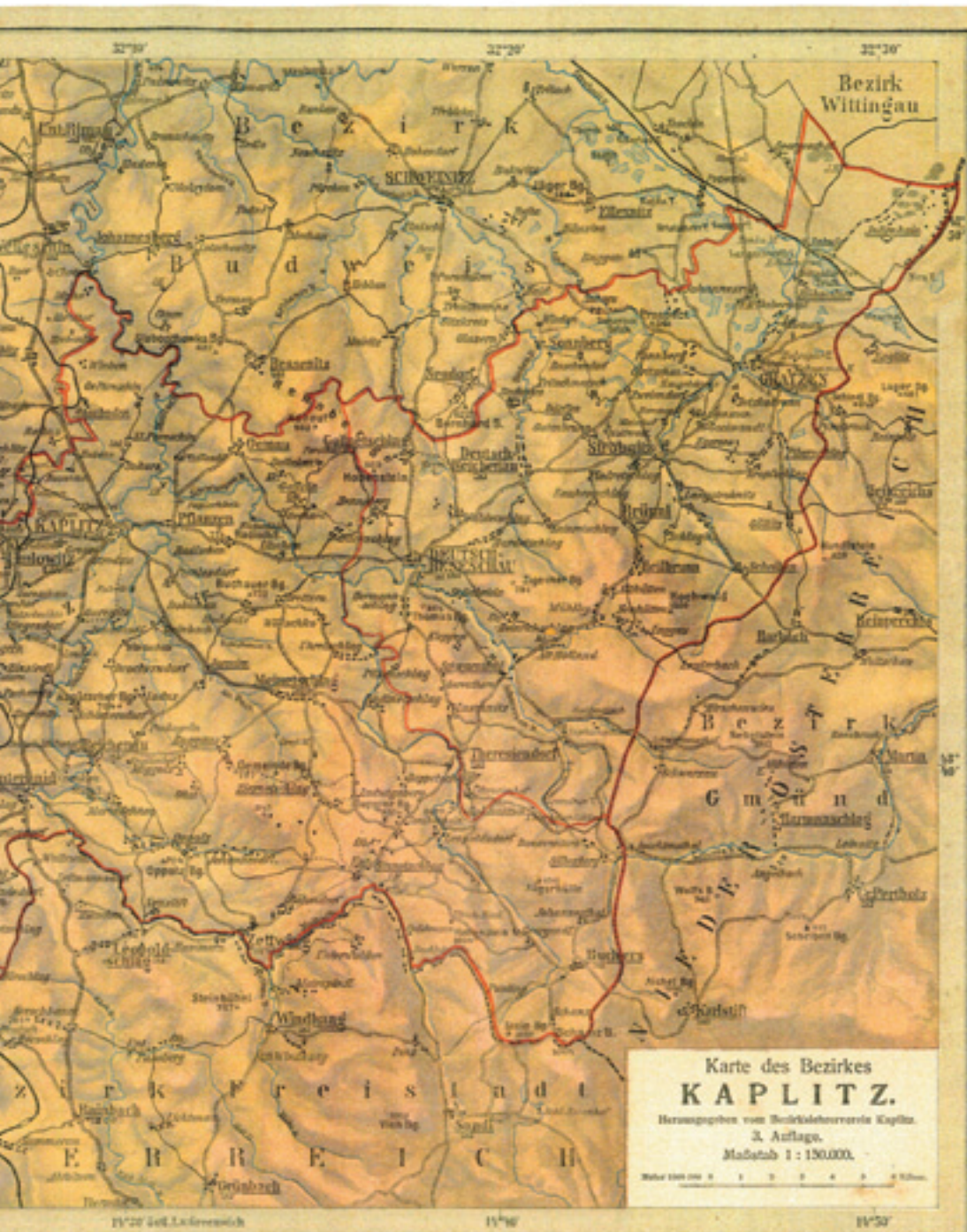
Gerald Warmuth (z matčiny strany Putschögl), koordinátor www.suedboehmenarchiv.de, Traudi a Dr. Herbert Sailer (autor) pod pamětní deskou na počest J. M. Klimese, umístěné na bývalé škole, která sloužila po druhé světové válce jako internační tábor pro „Němce“.

Gerald Warmuth (von Seite der Mutter Putschögl), Koordinator www.suedboehmenarchiv.de, Traudi und Dr. Herbert Sailer (Autor) unter der Gedenktafel zu Ehren von J. M. Klimesch, vor der ehemaligen Schule, die nach dem II. Weltkrieg als Internierungslager für „Deutsche“ diente.

Glatzerstadt, Rosenthal Markt, Pfaffen Pflanzdorf, Wölfe Dorf, Schaforte sind unterstrichen. in P.

— Strafen B. Kl. — Fairwege. — Gewässer. — Landesgrenze. — Bezirkshauptmannschaftsgrenze.

Stationen, * Kirche, * Kapelle, — Eisenbahn mit Station u. Haltestelle, ——— Straßen I. Kl.
 — Gerichtsbezirksgränze, * Schloss, * Ruine, * J. H. — Jägerhaus, * Mühle, * * Höhenpunkte.

Kartogr. Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien

Plán města z 2. poloviny 19. století

- I. Radnice
- II. Děkaný kostel
- III. Český kostel

- 1. Špitál a kaple
- 2. Obecní pivovar
- 3. Fara
- 4. Stará škola a měšťanský špitál
- 5. Škola z roku 1862
- 6. Panský pivovar
- 7. Hamr s kovárnou
- 8. Pastouška

Stadtplan aus der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts

- I. Rathaus
- II. Dekanalkirche
- III. Böhmishe Kirche

- 1. Krankenhaus und Kapelle
- 2. Gemeindebräuhaus
- 3. Pfarrhof
- 4. Alte Schule und Bürgerspital
- 5. Schule von 1862
- 6. Herrschaftliches Bräuhaus
- 7. Hammerschmiede
- 8. Hirtenhäusel

Dr. Herbert Sailer: Dějiny jednoho městečka na Šumavě

*(Od počátků až k vyhnání jeho
německých obyvatel)*

PŘEDMLUVA

Geografové se opakovaně pokoušeli určit střed Evropy. Na základě jednoho takového výpočtu by jím mohl být vrcholek hory Kohout (Hahnenberg) nedaleko Kaplice. Zde se také nachází odpovídající památník. Můžeme se nad tím pousmát nebo se o tom dohadovat. Ovšemže se v tomto jihočeském koutu neudálo nic, co by otřáslo světem. Jenže velké události ovlivňovaly i dění ve střední Evropě a často způsobovaly lidem velké trápení. Proto bych chtěl vyprávět o Kaplici – v hrubých rysech se dotknout historického vývoje, politicky zlomových okamžiků a filosofických směrů, které určovaly život obyvatel městečka.

Dr. Herbert Sailer: Geschichte eines Städtchens im Böhmerwald

*(Von den Anfängen bis zur Vertreibung seiner
deutschen Einwohner)*

VORWORT

Geographen haben immer wieder versucht, den Mittelpunkt Europas zu bestimmen. Nach einer solchen Berechnung wäre das der Gipfel des Hahnenbergs (Kohout) nahe Kaplitz. Dort befindet sich auch ein entsprechender Gedenkstein. Darüber kann man lächeln oder streiten. Sicher hat sich in diesem südböhmischen Winkel nichts Weltbewegendes ereignet. Aber die großen Ereignisse im mittleren Europa haben auch hierher gewirkt, und nur allzuoft mussten die Menschen darunter leiden. So will ich von Kaplitz berichten – und in groben Zügen auch von den geschichtlichen Entwicklungen, von politischen Umbrüchen und geistigen Strömungen, welche das Leben der Einwohner des Städtchens bestimmten.

*Historický pohled na Kaplici. Pohlednice 1909, autor kresby Josef Prokopp.
Historischer Blick auf Kaplitz. Ansichtskarte 1909, Zeichnung von Josef Prokopp.*

OBSAH I. DÍLU

STRUČNĚ K RANÝM DĚJINÁM ČECH

Keltové, Germáni, Slované – Franská říše – Feudalismus – Čechy a Velkomoravská říše – Vznik Svaté říše římské národa německého – Čeští vévodové a králové se stávají knížaty Svaté říše římské

OSÍDLENÍ ŠUMAVY

Německá kolonizace východu – Počátky Kaplice – Hraniční les řídne – Vítkovci – Práva a povinnosti německých osadníků – Král Přemysl Otakar II. na vrcholu své moci – Dostavba cesty z Budějovic do Freistadtu – Páni ze Strakonice staví hrad Pořešín – Kaplice se stává tržní osadou

OD PŘEMYSLOVCŮ AŽ K LUCEMBURKŮM

Konec krále Přemysla Otakara II. – Záviš z Falkenštejna – Páni z Michalovic – Český trůn připadá rodu Lucemburků – Zlatý věk Čech za vlády Karla IV.

KAPLICE ZA VLÁDY RYTÍŘŮ Z POŘEŠÍNA (1317–1420)

Jejich původ a jejich působení – Markvart I. uděluje Kaplici městské právo – Kaplická farnost ve středověku – Kaplice a potomci Markvarta I. – Hroch z Maršovic obnovuje městské právo

HUSITSKÉ VÁLKY

Čechy za krále Václava IV. – Jan Hus káže v Praze – Události nabírají dramatický spád – Kaplice za husitských bouří – Konec války a její důsledky – Čechy po husitských válkách.

INHALT I. TEIL

STREIFLICHTER ZUR FRÜHEN GESCHICHTE BÖHMENS

Kelten, Germanen, Slawen – Das Frankenreich – Das Feudalwesen – Böhmen und das Großmährische Reich – Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation entsteht – Die böhmischen Herzöge und Könige werden Reichsfürsten im Heiligen Römischen Reich

DIE BESIEDLUNG DES BÖHMERWALDES

Die deutsche Ostkolonisation – Die Anfänge von Kaplitz – Der Grenzwald lichtet sich – Die Witigonen – Rechte und Pflichten der deutschen Siedler – König Ottokar II. auf der Höhe seiner Macht – Ausbau der Straße von Budweis nach Freistadt – Die Herren von Strakonitz bauen die Burg Poreschin – Der Markt Kaplitz wird angelegt

VON DEN PŘEMYSLOVCŮM ZU DEN LUXEMBURGERN

König Ottokars Ende – Zawisch von Falkenstein – Die Herren von Michelsberg – Der böhmische Thron geht an das Haus Luxemburg – Das Goldene Zeitalter Böhmens unter Karl IV.

KAPLITZ UNTER DEN RITTERN VON PORESCHIN (1317–1420)

Ihre Herkunft und ihr Wirken – Marquard I. verleiht Kaplitz das Stadtrecht – Die Kaplitzer Pfarre im Mittelalter – Kaplitz und die Nachkommen Marquards I. – Hroch von Marschwitz erneuert das Stadtrecht

DIE HUSSITENKRIEGE

Böhmen unter König Wenzel IV. – Jan Hus predigt in Prag – Das Verhängnis nimmt seinen Lauf – Kaplitz in den Hussitenwirren – Ende und Folgen des Krieges – Böhmen nach den Hussitenkriegen

KAPLICE ZA VLÁDY PÁNŮ Z ROŽMBERKA (1434–1611)

Rožmberkové rozšiřují své panství – Začátky pivovarnictví v Kaplici – Stavební huť Rožmberků – Dva kostely v Kaplici – Vzestup rodu Habsburků – Reformace a protireformace – Rožmberkové za krále Ferdinanda I. (1526–1564) – Kaplice za časů Ferdinanda I. – Obnovení silnice z Budějovic k rakouské hranici – Obchod a řemeslo v Kaplici – Kaplice v Novohradském urbáři (Gratzner Urbar) z roku 1553 – Radnice a správa obce – Vilém z Rožmberka nabývá patronát nad kaplickou farou a zřizuje panský pivovar – Proti-reformace v Čechách – Vilém z Rožmberka těží z nových zdrojů příjmů – Petr Vok, poslední Rožmberk – Kaplice za vlády pánů ze Švamberka (1611–1620) – Protestantký kostel v Kaplici – Vzhled Kaplice na začátku 17. století.

TRICETILETÁ VÁLKA A JEJÍ NÁSLEDKY

Předvečer války – České povstání – Čechy se stávají dědičnou zemí rodu Habsburků – Válka a její následky pro Německo – Čechy po třicetileté válce.

HRABĚCÍ ROD BUQUOYŮ – NOVÍ PÁNI KAPLICE

Panství Gratzen (Nové Hrady) připadá Buquoyovým hrabatům:

Jejich původ – Maria Magdalena de Buquoy se pokouší zmírnit bídu – Spory o privilegia s Karlem Albertem de Buquoy – Soukeníci získávají zpět svoje trhy – Spor o právo várečné – Nový obecní pivovar – Smlouva ukončuje spor o várečné právo – Hraběcí rod Buquoyů se začleňuje mezi českou šlechtu

Kaplice v první polovině 18. století

Spor o příliš vysoké kontribuční poplatky –

KAPLITZ UNTER DEN HERREN VON ROSENBERG (1434–1611)

Die Rosenberger bauen ihre Herrschaft aus – Die Anfänge der Bierbrauerei in Kaplitz – Die Bauhütte der Rosenberger – Die beiden Kirchen von Kaplitz – Der Aufstieg des Hauses Habsburg – Reformation und Gegenreformation – Die Rosenberger unter König Ferdinand I. (1526–1564) – Kaplitz in der Zeit Ferdinands I. – Erneuerung der Straße von Budweis zur österreichischen Grenze – Handel und Gewerbe in Kaplitz – Kaplitz im Gratzner Urbar von 1553 – Das Rathaus und die Gemeindeverwaltung – Wilhelm von Rosenberg erwirbt das Patronat über die Kaplitzer Pfarre und richtet das herrschaftliche Brauhaus ein – Gegenreformation in Böhmen – Wilhelm von Rosenberg erschließt neue Geldquellen – Peter Wok, der letzte Rosenberger – Kaplitz unter den Herren von Schwanberg (1611–1620) – Die protestantische Kirche in Kaplitz – Erscheinungsbild von Kaplitz zu Anfang des 17. Jhdts.

DER DREISSIGJÄHRIGE KRIEG UND SEINE FOLGEN

Am Vorabend des Krieges – Der böhmische Aufstand – Böhmen wird Erbland des Hauses Habsburg – Der Krieg und seine Folgen für Deutschland – Böhmen nach dem Dreißigjährigen Krieg.

DIE GRAFEN BUQUOY – DIE NEUEN HERREN VON KAPLITZ

Die Herrschaft Gratzen fällt an die Grafen Buquoy:

Ihre Herkunft – Maria Magdalena von Buquoy versucht die Not zu lindern – Streit um die Privilegien mit Karl Albert von Buquoy – Die Tuchmacher gewinnen ihre Märkte zurück – Der Streit um die Braurechte – Ein neues Gemeindebräuhaus – Ein Vertrag beendet den Streit um die Braurechte – Die Grafen Buquoy wachsen in den böhmischen Herrenstand

Kaplitz in der ersten Hälfte des 18. Jhdts.

Streit um zu hohe Kontributionsgelder – Wirt-

Hospodářské úspěchy – Ničivý požár v roce 1718 – Císař Karel VI. v Kaplici – Farář Benedikt Janouschek – Kaple svaté Barbory a nemocnice – Věž kostela získává svou dnešní podobu – Cechy – Cechy a tržní soud

KAPLICE V DOBĚ OSVÍCENSTVÍ

Myšlenky osvícenství – Reformy za vlády císařovny Marie Terezie a Josefa II. – Nové hranice farnosti Kaplice – Z kostela se stává děkanský kostel – Založení nového hřbitova – Rozšiřování obce – Ferdinand Kindermann a školní reforma – Kaplická škola v době po Kindermannovi – Péče o chudé v Kaplici a měšťanský špitál sv. Martina – Buquoyský chudobinec – Hospodářské reformy za Johanna z Buquoyů – Pastviny v Kaplici – Kaplice se stává sídlem vojenské posádky – Vojsko a místní (tržní) soud – Měšťanská garda a střelecká kumpanie – Kaplický obecní řád – Radniční věž dostává novou střechu

OD FRANCOUZSKÉ REVOLUCE K VÍDEŇSKÉMU KONGRESU

Od republiky k císařství – Kaplice za bědných časů napoleonských válek – Velká oslava míru v Kaplici

OD VÍDEŇSKÉHO KONGRESU AŽ DO REVOLUCE ROKU 1848

Předbřeznové období (1815–1848) – Kaplice v předbřeznovém období – Car Alexander v Kaplici – Černá kronika – Velký požár roku 1839 – Veřejné práce – Listina v kopuli kostelní věže – Radnice se přestavuje a rozšiřuje – Společenské a duchovní změny před rokem 1848 – Probouzení českého národního uvědomění.

DOSLOV

schaftliche Erfolge – Die Brandkatastrophe von 1718 – Kaiser Karl VI. in Kaplitz – Pfarrer Benedikt Janouschek – Die Barbarakapelle und das Krankenhaus – Der Kirchturm erhält seine heutige Gestalt – Die Zünfte – Die Zünfte und das Marktgericht

KAPLITZ IN DER ZEIT DER AUFKLÄRUNG

Die Ideen der Aufklärung – Reformen unter Kaiserin Maria Theresia und Kaiser Josef II. – Die neuen Grenzen der Pfarre Kaplitz – Die Pfarrkirche wird Dekanalkirche – Ein neuer Friedhof wird angelegt – Ortserweiterungen – Ferdinand Kindermann und die Schulreform – Die Kaplitzer Schule in den Jahren nach Kindermann – Armenfürsorge in Kaplitz – Das Bürgerspital Sankt Martin – Das Buquoysche Armeninstitut – Wirtschaftliche Reformen unter Johann von Buquoy – Viehweiden in Kaplitz – Kaplitz wird Militär-Standquartier – Das Militär und das Marktgericht – Das Bürgerkorps und die Schützenkompanie – Die Kaplitzer Gemeindeverfassung – Der Rathausturm erhält ein neues Dach

VON DER FRANZÖSISCHEN REVOLUTION BIS ZUM WIENER KONGRESS

Von der Republik zum Kaiserreich – Kaplitz in der Notzeit der Napoleonischen Kriege – Ein großes Friedensfest in Kaplitz

VOM WIENER KONGRESS BIS ZUR REVOLUTION VON 1848

Die Zeit des Vormärz (1815–1848) – Kaplitz im Vormärz – Zar Alexander in Kaplitz – Unglückschronik – Der Großbrand von 1839 – Öffentliche Arbeiten – Eine Urkunde in der Kugel des Kirchturms – Das Rathaus wird umgebaut und erweitert – Gesellschaftliche Veränderungen und geistige Strömungen in der Zeit vor 1848 – Das tschechische Nationalbewusstsein erwacht

NACHWORT

SEZNAM PŘÍLOH Z PRVNÍHO DÍLU

K erbů Kaplice

Faráři v Kaplici

Primátorové, představení obce
a starostové v Kaplici

První zmínka o Kaplici

Listina z roku 1387 udělující
budějovické městské právo

Hroch starší z Maršovic uděluje
obvyatelům města privilegium

Ignaz Oberparleiter

P. Placidus Hall

Dr. J. Matthäus Klimesch
Historik Šumavy

Vlastnictví premonstrátských klášterů
Strahov, Milevsko a Schlägel v jižních
Čechách (Dr. Matthäus Klimesch)

Dolnorakousko-české pohraničí
a páni z Kuenringu
(Dr. Matthäus Klimesch)

Horra, „v Horách“, nejstarší sídla rodu
Harrachů (Dr. Matthäus Klimesch)

Město Kaplice

Spisy Dr. J. M. Klimesche k dějinám

Rodokmen rytířů z Pořešína

Zdroje autora

O autorovi

ANHÄNGE VOM ERSTEN BAND

Zum Wappen von Kaplitz

Die Pfarrer von Kaplitz

Primatoren, Ortsvorsteher und
Bürgermeister von Kaplitz

Erste Nennung von Kaplitz

Originalurkunde über die Verleihung
des Budweiser Stadtrechts 1387 in altem
Deutsch

Hroch der Ältere von Marschowitz
erteilt der Kaplitzer Bevölkerung ein
Privilegium

Ignaz Oberparleiter

P. Placidus Hall

Dr. J. Matthäus Klimesch
Ein Historiker des Böhmerwaldes

Der Besitz der Prämonstratenserklöster
Strahov, Mühlhausen und Schlägel
in Südböhmen
(Von Dr. Matthäus Klimesch)

Das niederösterreichisch-böhmische
Grenzgebiet und die Herren von
Kuenring (Von Dr. Matthäus Klimesch)

Zur Geschichte der Burg Waldenfels
(Von Dr. Matthäus Klimesch)

Die Stadt Kaplitz

Arbeiten zur Geschichte
von Dr. J. Matthäus Klimesch

Stammtafel der Ritter von Poreschin

Quellenverzeichnis

Informationen über den Autor

OBSAH DRUHÉHO DÍLU OD ROKU 1848 DO ROKU 1945

REVOLUCE ROKU 1848 19

Revoluce v Paříži zasahuje státy Německého spolku – Kaplice a revoluce – Palackého odmítnutí účasti ve Frankfurtském parlamentu – Slovanský kongres v Praze – Konzervativní síly se opět prosazují

DOBA VLÁDY CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA 25

První roky vlády 1849–1866

Změny ve správě – Nový statut obce – Kaplice se stává sídlem okresního hejtmantství – „Město“ Kaplice – Další události v Kaplici před rokem 1866 – Výstavba školy v roce 1862 – Únorová neboli Schmerlingova ústava z roku 1861 – Prusko-rakouská válka roku 1866 a její následky

Rakousko–uherská monarchie vzniká

Vyrovnaní s Uherskem roku 1867 – Reformy německé liberální vlády v oblasti Předlitavska – Pokus o vyrovnaní v roce 1871 – Český živel posiluje svou pozici v českých zemích – Německý živel je zatlačován do obrany – Taaffeova vláda se snaží národnostní a sociální konflikty uklidnit

Vývoj v Kaplici po roce 1867

Kaplická spořitelna – Obchod a řemesla – Hospodářské poměry v okrese Kaplice – Společenské změny – Měšťanská škola v Kaplici – Spolky v Kaplici – Divadlo – Katastrofální požár roku 1872 – Dobrovolní hasiči – Přestavba farního kostela – Pamětní deska Ferdinanda Kindermanna – Císařské manévry – Památník císaře Josefa II. – Rozšíření hřbitova – Zásobování užitkovou a pitnou vodou – Další události v Kaplici od roku 1883 do roku 1906

INHALT DES ZWEITEN BANDES VON 1848 BIS 1945

DIE REVOLUTION VON 1848 19

Die Revolution in Paris erfasst die Staaten des Deutschen Bundes – Kaplitz und die Revolution – Palackys Absage an das Frankfurter Parlament – Der Slawenkongress in Prag – Die konservativen Kräfte setzen sich wieder durch

DIE REGIERUNGSZEIT KAISER FRANZ JOSEPHS 25

Die ersten Regierungsjahre 1849–1866

Veränderungen in der Verwaltung – Das neue Gemeindestatut – Kaplitz wird Sitz einer Bezirkshauptmannschaft – „Stadtgemeinde“ Kaplitz – Sonstige Ereignisse in Kaplitz vor 1866 – Der Neubau der Schule im Jahre 1862 – Die Reichsverfassung vom Februar 1861 – Der preußisch-österreichische Krieg 1866 und seine Folgen

In der Doppelmonarchie: Österreich–Ungarn entsteht

Der Ausgleich mit Ungarn 1867 – Reformen der deutsch-liberalen Regierung in Zisleithanien – Der Ausgleichsversuch von 1871 – Das Tschechentum stärkt seine Position in den böhmischen Ländern – Das Deutschtum wird in die Verteidigung gedrängt – Die Regierung Taaffe versucht die nationalen und sozialen Konflikte zu entschärfen

Entwicklungen in Kaplitz nach 1867

Die Kaplitzer Sparkasse – Handel und Gewerbe – Wirtschaftliche Verhältnisse im Bezirk Kaplitz – Gesellschaftliche Veränderungen – Die Bürgerschule in Kaplitz – Vereine in Kaplitz – Das Theater – Die Brandkatastrophe von 1872 – Die Freiwillige Feuerwehr – Die Restaurierung der Pfarrkirche – Die Ferdinand Kindermann–Gedenktafel – Kaisermanöver – Das Denkmal für Kaiser Josef II. – Der Friedhof wird vergrößert – Die Versorgung mit Nutz- und Trinkwasser – Sonstige Ereignisse in Kaplitz 1883 bis 1906

Národnostní spory rozdělují obyvatele Čech

Jazykový výnos z roku 1880 – Rozdělení Pražské univerzity – Vznikají nové politické strany – Pokus o vyrovnání z roku 1890 – Badeniho jazyková reforma – Politická konstelace se mění – Nové snahy o vyrovnání – Česká menšina v Kaplici – Spor o český kostel v Kaplici

Poslední roky před první světovou válkou

Volby do Říšské rady roku 1907 – Z kaplické kroniky (1908–1913) – Založení městského parku

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A PŘEV RAT ROKU 1918

110

Jak Kaplice prožívala začátek války – Břímě války – Rozpad Rakousko-uherské monarchie – Vyhlášení Československé republiky – Vzniká republika Německé Rakousko – Převrat v Horním Rakousku – Šumavská župa (Der Gau Böhmerwald) vyhlašuje svoje připojení k Německému Rakousku (Deutsch-Österreich) – Vytvoření německé domobrany – Situace v Kaplici – České vojsko začíná obsazovat Šumavu – Pomoc z Rakouska nepřichází – Češi pokračují ve svých akcích – Boj o Kaplici – Nejistá budoucnost – bylo vše nadarmo?

V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918–1938

142

Konec starých časů – 4. březen 1919 – První obecní volby – Aféra kolem lip svobody – Školy v Kaplici – Upevnění československého státu – Populační politika v ČSR – Strany v ČSR – Národní spolky – Hospodářská situace na Šumavě – Z kaplické kroniky (1920–1924) – Nové kostelní zvony – Listina z roku 1922 – Aktivisté a negativisté – Z kaplické kroniky (1925–1929) – Od konzervativního bloku k velké koalici – Z kaplické kroniky (1929–1933) – Stavba nového vodovodu – Veřejné práce – Následky převze-

Der Nationalitätenstreit trennt die Völker Böhmens

Die Sprachenverordnung von 1880 – Die Teilung der Prager Universität – Neue politische Parteien entstehen – Der Ausgleichsversuch von 1890 – Die Badenische Sprachenverordnung – Die Parteienlandschaft ändert sich – Neuerliche Bemühungen um einen Ausgleich – Die tschechische Minderheit in Kaplitz – Der Streit um die böhmische Kirche in Kaplitz

Die letzten Jahre vor dem ersten Weltkrieg

Die Reichsratswahlen von 1907 – Aus der Kaplitzer Chronik (1908–1913) – Der Stadtpark wird angelegt

DER ERSTE WELTKRIEG UND DER UMSTURZ VON 1918

110

Wie Kaplitz den Kriegsbeginn erlebte – Die Last des Krieges – Die österreich-ungarische Monarchie zerbricht – Die Tschechoslowakische Republik wird ausgerufen – Die Republik Deutsch-Österreich entsteht – Der Umsturz in Oberösterreich – Der Gau Böhmerwald erklärt seinen Anschluß an Deutsch-Österreich – Volkswehren werden aufgestellt – Die Lage in Kaplitz – Tschechisches Militär beginnt den Böhmerwald zu besetzen – Von Österreich kommt keine Hilfe – Die Tschechen setzen ihre Aktionen fort – Der Kampf um Kaplitz – Eine ungewisse Zukunft – war alles umsonst?

IN DER TSCHECHOSLOWAKEI 1918–1938

142

Vollendete Tatsachen – Der 4. März 1919 – Die ersten Gemeindewahlen – Die Affäre um die Freiheitslinden – Die Schulen in Kaplitz – Der tschechoslowakische Staat festigt sich – Bevölkerungspolitik in der ČSR – Die Parteien in der ČSR – Die nationalen Verbände – Die wirtschaftliche Lage im Böhmerwald – Aus der Kaplitzer Chronik (1920–1924) – Neue Kirchenglocken – Eine Urkunde aus dem Jahre 1922 – Aktivisten und Negativisten – Chronik (1925–1929) – Vom Bürgerblock zur großen Koalition – Chronik

tí moci Hitlerem (od SHF k SdP) – Z kaplické kroniky (1934–1937) – Kaplice a městské právo – Návštěva prezidenta – Národnostní napětí v ČSR vzrůstá – 1938 – Na cestě k Mnichovské dohodě

OD PŘIPOJENÍ K VELKONĚMECKÉ ŘÍŠI AŽ K VYHNÁNÍ 197

Domů do Říše („Heim ins Reich“) – 2. světová válka začíná – Tragédie bombardéru na konci roku 1944 – Poslední týdny a dny v Třetí říši – Konec

(1929–1933) – Der Bau der neuen Wasserleitung – Öffentliche Arbeiten – Folgen der Machtübernahme Hitlers (von der SHF zur SdP) – Chronik (1934–1937) – Kaplitz und das Stadtrecht – Besuch des Staatspräsidenten – Die nationalen Spannungen in der ČSR nehmen zu – 1938 – Auf dem Weg zum Münchner Abkommen

VOM ANSCHLUSS AN GROSSDEUTSCHLAND BIS ZUR VERTREIBUNG 197

Heim ins Reich – Der 2. Weltkrieg beginnt – Die Bombertragödie Ende 1944 – Die letzten Wochen und Tage im Dritten Reich – Das Ende

SEZNAM PŘÍLOH DRUHÉHO DÍLU

1. Seznam majitelů domů v Kaplici v roce 1910	220
2. Kaplický adresář 1914	224
3. Dopis Františka Palackého do Frankfurtu z 11. dubna 1848	268
4. Autor: František Schusser	277
5. Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona	281
6. Národní manifest císaře Karla I. ze dne 16. 10. 1918	285
7. Jak se Rudolf Kastl učil v Trhových Svinech češtinu	287
8. Ludwig Kohlfürst	289
9. Tomáš Garrigue Masaryk	293
10. Československá národní hymna	295

ANHÄNGE ZUM ZWEITEN BAND

1. Verzeichnis der Hausbesitzer in Kaplitz (1910)	220
2. Kaplitzer Adress-buch 1914	224
3. František Palackýs berühmter Brief nach Frankfurt vom 11. April 1848	268
4. Autor: František Schusser	277
5. Wilsons 14 Punkteprogramm	281
6. Das Völkermanifest von Kaiser Karl I. vom 16. 10. 1918	285
7. Wie Rudolf Kastl in Schweinitz Tschechisch lernte	287
8. Ludwig Kohlfürst	289
9. Tomáš Garrigue Masaryk	293
10. Tschechoslowakische Nationalhymne	295

11. Adolf Grill: Vzpomínky na mé mládí v Kaplici	296	11. Adolf Grill: Erinnerungen aus meiner Jugend in Kaplitz	296
12. Wenzel Jaksch	308	12. Wenzel Jaksch	308
13. Děkan Franz Schützner	312	13. Dechant Franz Schützner	312
14. Statečný Josef Jílek z Výheň	316	14. Der tapfere Josef Jílek aus Výheň	316
15. Haunschmidt Josef (1906 - 1945)	320	15. HAUNSCHMIDT Josef (1906-1945)	320
16. Adolphe Abraham Sterns	322	16. Adolphe Abraham Sterns	322
17. Vyhnání Čechů z pohraničí v roce 1938	331	17. Vertreibung von Tschechen aus dem Grenzgebiet im Jahre 1938	331
18. Náš městský park v Kaplici	332	18. Unser Stadtpark	332
REKAPITULACE A FINÁLE		REKAPITULACION UND FINALE	
19. Seznam domů z r. 1921	343	19. Häuserliste aus dem Jahre 1921	343
20. Příklad Vyšší Brod	360	20. Beispiel Hohenfurt	360
21. Příklad Benešov nad Černou: Wilhelm Sonnberger	364	21. Beispiel Deutsch-Beneschau: Wilhelm Sonnberger	364
22. Příklad Cetviny po válce	377	22. Beispiel Zettwing nach dem Krieg:	377
23. Příklad: vyhoštění z Neustiftu (Lhota) u Cetvin.	380	23. Beispiel: Vertreibung aus Neustift bei Zettwing.	380
24. My jsme spolu byli šťastní!	384	24. Wir waren doch glücklich...	384
25. Pamětní záznam fotbalu...	387	25. Erinnerungen an den Fußball...	387
26. Franz Praschl	389	26. Franz Praschl	389
27. Směrnice kaplického konzumu	390	27. Richtlinien des Konsums Kaplitz	390
28. Seznam funkcionářů NKSL	404	28. Liste von Funktionären der DCHSV	404

DOSLOV K II. DÍLU

NACHWORT ZUM ZWEITEN BAND

REVOLUCE ROKU 1848

Revoluce v Paříži zasahuje státy Německého spolku

Od roku 1816 docházelo v Evropě neustále k povstáním. Řekové se osvobodili z turecké nadvlády. V roce 1830 došlo k povstáním v Paříži a v Belgii. Povstání Poláků proti carskému Rusku bylo krvavě potlačeno. Nastala bezohledná rusifikace, v porovnání s ní se nejevila šikana v metternichovském systému až tak nesnesitelná. Situace ve státech Německého spolku zůstávala klidná.

V roce 1835 umírá císař František I. Na rakouský trůn nastupuje jeho duševně zaostalý syn Ferdinand I. Proto vyřizuje vládní záležitosti státní rada vedená knížetem Metternichem.

Na starém systému se nic nezměnilo. Když byl v únoru roku 1848 v Paříži svržen král a byla vyhlášena republika, převálcovala v březnu revoluce také země Německého spolku.

Ve Vídni a v Berlíně došlo k pouličním bojům. Metternich byl nucen uprchnout z Vídně.

Císař Ferdinand I. musel poskytnout svobodu shromažďování a tisku a příslibit liberální ústavu. Maďaři vyhlásili svou vlastní vládu. V Horní Itálii docházelo k povstáním. Král sardinskopiemontský vyhlásil Rakousku válku.

V Praze, kde tehdy tvořili Němci ještě většinu, se 11. března konalo shromáždění lidu.

Pod vlivem Palackého a umírněných šlechticů, hrabat Buquoye, Deyma a Thuna, byla sepsána petice císaři, ve které byla požadována rovnost občanů české a německé národnosti ve školách

DIE REVOLUTION VON 1848

Die Revolution in Paris erfasst die Staaten des Deutschen Bundes

In Europa war es seit 1816 immer wieder zu Aufständen gekommen. Die Griechen konnten sich aus der türkischen Herrschaft befreien. 1830 kam es zu Aufständen in Paris und in Belgien. Eine Erhebung der Polen gegen das russische Zarenreich wurde blutig niedergeschlagen. Eine rücksichtslose Russifizierung setzte ein, vor der sich die Schikanen im Metternichschen System milde ausnahmen. In den Staaten des Deutschen Bundes war es ruhig geblieben.

Nach dem Tod von Kaiser Franz I. im Jahre 1835 besorgte in Österreich für seinen geistig beschränkten Sohn Ferdinand I. ein Staatsrat unter Fürst Metternich die Regierungsgeschäfte.

Am alten System änderte sich nichts. Als im Februar 1848 in Paris der König gestürzt und die Republik ausgerufen wurde, überrollte im März die Revolution auch die Staaten des Deutschen Bundes.

In Wien und in Berlin kam es zu Straßenschlachten. Metternich musste aus Wien flüchten.

Kaiser Ferdinand I. musste Versammlungs- und Pressefreiheit gewähren und eine liberale Verfassung versprechen. Die Ungarn riefen eine eigene Regierung aus. In Oberitalien kam es zu Aufständen. Der König von Sardinien-Piemont erklärte Österreich den Krieg.

In Prag, wo damals die Deutschen noch die Mehrheit bildeten, fand schon am 11. März eine Volksversammlung statt.

Unter dem Einfluss Palackys und gemäßigter Adeliger, der Grafen Buquoy, Deym und Thun, wurde eine Bittschrift an den Kaiser abgefasst, in der die Gleichstellung der böhmischen mit

a na úřadech, stejně jako sjednocení českých korunních zemí a svolání společného zemského sněmu.

Hrabě Jiří Buquoy, jeden z vůdců stavovské opozice, již předtím neohroženě vystupoval v zemském sněmu proti centralismu a za českou ústavu.

Když zpráva o útěku Metternicha dorazila do Prahy, táhl průvod tisíců nadšených obyvatel Prahy a studentů s pochodněmi k Buquoyovskému paláci.

Kaplice a revoluce

Také v Kaplici se dali lidé revolucí strhnout. Na ochranu veřejné bezpečnosti byla ustanovena národní garda. Bezvýznamná událost vedla na Velikonoční neděli téměř ke krvavému povstání. Při takzvaném „pekání vajec“ došlo mezi dvěma selskými synky ke sporu. Když jednomu z nich bylo rozbito vejce, bránil se, že druhý rozbil to jeho „smolným vejcem“ (vyfouknuté vejce naplněné tekutou smolou) a nechtěl své vejce vydat.

Dohadovali se a nakonec hodil dotyčný namětko vařené vejce svému sokovi na sváteční kabát, což zase druhého rozběsnilo. Brzy se utvořily dvě tábory. Když se spor stával stále nebezpečnějším, chtěl místní policista zjednat klid.

Zatkl chlapce, který hodil vejce a zavřel ho do vězení. Najednou stáli všichni za uvězněným a bouřlivě požadovali jeho propuštění.

Protože se tak nestalo, hrozilo, že vezmou kosa a cepy a půjdou uvězněného osvobodit násilím. Na tyto výhrůžky byla zalarmována národní garda.

der deutschen Nationalität in den Schulen und Ämtern, sowie die Vereinigung der böhmischen Kronländer und die Einberufung eines gemeinsamen Landtags gefordert wurde.

Graf Georg von Buquoy, einer der führenden Köpfe der ständischen Opposition, war schon vorher im Landtag unerschrocken gegen den Zentralismus und für eine böhmische Verfassung eingetreten.

Als die Nachricht von der Flucht Metternichs in Prag eintraf, zogen tausende begeisterter Prager Bürger und Studenten in einem Fackelzug zum Palais Buquoy.

Kaplitz und die Revolution

Auch in Kaplitz erfasste die Revolution die Gemüter. Zum Schutz der öffentlichen Sicherheit wurde eine Nationalgarde aufgestellt. Ein nichtiger Anlass hätte am Ostersonntag beinahe zu einer blutigen Revolte geführt. Beim Eierpecken kam es zwischen zwei Bauernburschen zu einem Streit. Als dem einen das Ei eingeschlagen wurde, behauptete er, der andere hätte mit einem „Pechspitz“ (ein entleertes mit flüssigem Pech wieder aufgefülltes Ei) gepeckt, und wollte sein Ei nicht herausrücken. Es wurde hin und her gestritten und schließlich warf er das nur weichgekochte Ei seinem Gegner auf den Sonntagsrock, was den wiederum in arge Wut brachte. Bald bildeten sich zwei Parteien. Als der Streit immer bedrohlicher wurde, wollte der Ortspolizist Ruhe schaffen.

Er verhaftete den Burschen, der das Ei geworfen hatte, und brachte ihn in den Arrest. Plötzlich waren alle für den Verhafteten und verlangten stürmisch seine Freilassung.

Weil das nicht geschah, drohten sie, Sensen und Dreschflügel zu holen und den Gefangenen mit Gewalt zu befreien. Auf die Drohung hin wurde die Nationalgarde alarmiert.

Když se krátce po poledni napětí vystupňovalo na maximum, udělal starosta („Ortsvorsteher“) to nejrozumnější, co mohl udělat, aby zabránil krveprolití. Nařídil chlapce propustit. Tím byl brzy opět nastolen klid a pořádek. (1)

Palackého odmítnutí účasti ve Frankfurtském parlamentu

Ve Frankfurtu se sešel přípravný výbor Frankfurtského sněmu, aby zorganizoval volby do německého Národního shromáždění.

Také Palacký byl přizván. Avšak pozvání odmítl. Jako Čech a Slovan („Böhme slawischen Stammes“) již neviděl nutnost zachovávat příslušnost českých zemí ke starému říšskému svazu. V silném, federativně členěném Rakousku viděl jedinou ochranu menších slovanských národů ve střední Evropě před germánskou nadvládou a před ruskou snahou o světovládu (univerzální monarchii), kde by nebyl pochopen jeho požadavek humanity. (Od povstání v Polsku neuběhlo ani 20 let). Proto tento závěrečný odstavec jeho odmítacího dopisu: „Věřu, kdyby již dávno neexistovalo rakouské císařství, museli bychom si pospíšet jej v zájmu Evropy a humanity vytvořit.“

Volbě do frankfurtského parlamentu se účastnili v Českých zemích pouze Němci.

V květnu se v kostele svatého Pavla shromáždilo 800 poslanců zvolených do frankfurtského sněmu, z toho 68 z českých zemí, aby se poradili o novém uspořádání Německa.

Zastánci „velkoněmecké koncepce“ byli pro císařství pod vládou Habsburků včetně německy mluvících oblastí Rakouska.

(1) „Waldheimat“ 1931 č.5.

Als sich kurz nach Mittag die Aufregung aufs höchste steigerte, tat der Ortsvorsteher das Klügste, was er tun konnte, um ein Blutvergießen zu vermeiden: Er ließ den Burschen laufen. Damit waren Ruhe und Ordnung bald wieder hergestellt. (1)

Palackys Absage an das Frankfurter Parlament

In Frankfurt versammelte sich ein Vorparlament, um Wahlen für eine deutsche Nationalversammlung vorzubereiten.

Auch Palacký wurde dazu eingeladen. Er aber sagte ab. Als ein „Böhme slawischen Stammes“ sah er keine Notwendigkeit mehr, die Zugehörigkeit der böhmischen Länder zum alten Reichsverband aufrechtzuerhalten. In einem starken, föderativ gegliederten Österreich sah er den einzigen Schutz der kleineren slawischen Völker in Mitteleuropa vor deutschnationaler Herrschaft und vor einer russischen Universalmonarchie, wo man seine Forderung nach Humanität nicht verstehen würde. (Der Aufstand in Polen lag ja keine 20 Jahre zurück.) Daher der Schlusssatz seines Absagebriefs: „Wahrlich, existierte der österreichische Kaiserstaat nicht schon längst, man müsste im Interesse Europas und der Humanität sich beeilen, ihn zu schaffen.“

An den Wahlen zum Franfurter Parlament beteiligten sich in den böhmischen Ländern nur die Deutschen.

Im Mai versammelten sich in der Paulskirche zu Frankfurt 800 gewählte Abgeordnete, darunter 68 aus den böhmischen Ländern, um über eine Neuordnung Deutschlands zu beraten.

Die „Großdeutschen“ waren für ein Kaiserreich unter Führung der Habsburger mit Einschluss der deutschsprachigen Gebiete Österreichs. Die „Kleindeutschen“ wollten Österreich ausschlie-

(1) „Waldheimat“ 1931 Nr.5.

Zastánci „maloněmecké koncepce“ chtěli vyloučit Rakousko a přenést císařský titul na pruského krále.

V květnu došlo ve Vídni opět k nepokojům. Císař musel povolit volby do rakouského Říšského sněmu.

Slovanský kongres v Praze

Počátkem června byl v Praze zahájen Slovanský kongres za předsednictví Palackého. Účastníci pocházeli převážně z podunajské monarchie. Plné hlasovací právo však bylo dáno i zahraničním Slovanům, jako třeba ruskému anarchistovi Bakuninovi.

V projevu Palacký prohlásil: „Národy musí uznat, že jejich státní existence stejně jako ústavní svoboda zůstane zachována pouze tehdy, když se sjednotí do jednoho rakouského spolkového státu“.

Panslavisté oproti tomu požadovali sjednocení všech Slovanů pod vedením Ruska do jedné velké říše, jejíž západní hranici měla tvořit linie od Odry až po Terst.

Proti těmto proudům mohl Palacký jen stěží najít většinu pro své představy. Nakonec byla v manifestu odmítnuta každá forma národnostního útlaku, požadována úplná rovnoprávnost rakouských Slovanů s Němci a Maďary a dále reorganizace monarchie do společenství rovnoprávných národů.

Vynořily se také hlasy, které požadovaly, aby Češi měli v Čechách prioritní postavení, což vyvolávalo u Němců rostoucí znepokojení.

Již během kongresu došlo k nepokojům a násilnostem. O letnicích propukla v Praze revoluce. Studenti zaútočili na vojsko. Došlo k bojům na barikádách. Pražský vojenský velitel, kníže Windischgrätz nasadil dělostřelectvo a donutil

šlechtu a císařskou gardu k odchodu z Prahy a přenesl císařskou korunu a říšskou klenotnici na krále Pruska a přenesl císařskou korunu a říšskou klenotnici na krále Pruska a přenesl císařskou korunu a říšskou klenotnici na krále Pruska.

Im Mai kam es in Wien neuerlich zu Unruhen. Der Kaiser musste Wahlen zu einem österreichischen Reichstag zulassen.

Der Slawenkongress in Prag

Anfang Juni wurde in Prag ein Slawenkongress unter dem Vorsitz Palackýs eröffnet. Die Teilnehmer kamen zum Großteil aus der Donaumonarchie, aber auch ausländischen Slawen, wie dem russischen Anarchisten Bakunin, wurde das volle Stimmrecht eingeräumt.

Palacký erklärte in einer Rede: „Die Völker müssen erkennen, dass ihre staatliche Existenz wie ihre konstitutionelle Freiheit nur dann gewahrt ist, wenn sie sich zu einem österreichischen Bundesstaat zusammenschließen.“

Die Panslawisten dagegen forderten die Vereinigung aller Slawen unter Russlands Führung in einem großen Reich, dessen Westgrenze eine Linie von der Oder nach Triest bilden sollte. Gegen diese Tendenzen konnte Palacký nur schwer eine Mehrheit für seine Vorstellungen finden. Schließlich wurde in einem Manifest jede Form der nationalen Unterdrückung zurückgewiesen, die volle Gleichberechtigung der österreichischen Slawen mit den Deutschen und den Magyaren verlangt und die Reorganisation der Monarchie in einen Bund gleichberechtigter Völker gefordert.

Es tauchten auch Stimmen auf, welche forderten, dass den Tschechen in Böhmen der Vorrang gebühre, was bei den Deutschen wachsende Besorgnis auslöste.

Schon während des Kongresses war es zu Unruhen und Gewalttaten gekommen. Zu Pfingsten brach dann in Prag die Revolution aus. Studenten griffen das Militär an. Es kam zu Barrikadenkämpfen. Der Prager Militärkommandant

revolucionáře ke kapitulaci. Také hrabě Jiří Buquoy byl dočasně uvězněn.

Konzervativní síly opět získávají navrch

Konzervativní síly tehdy začaly získávat převahu. Zůstaly jim dva opěrné body, vojsko a bezproblémově fungující státní správa.

Koncem července se sešel ve Vídni zvolený Říšský sněm. Bylo to ale pouze torzo parlamentu, protože poslanci z Uher a Itálie nedorazili. Studentu Kudlichovi, synovi rolníka z krnovského kraje, se podařilo prosadit osvobození sedláků z poddanských závazků.

Když v říjnu ve Vídni znovu vzplála revoluce a rozhořely se prudké pouliční boje, uprchl císařský dvůr do Olomouce a Říšský sněm byl přeložen na Moravu do Kroměříže.

Císařská vojska dobyla zpět město Vídeň. Vůdci revoluce a jejich nejhorlivější stoupenci byli podle stanného práva zastřeleni. Kníže Felix Schwarzenberg převzal vládu. V prosinci odstoupil císař Ferdinand a předal trůn svému 18letému synovi Františku Josefovi.

Říšský sněm vypracoval v Kroměříži ústavu, podle které měla být korunním zemím udělena autonomní práva. Také pro národnostní problém se hledalo řešení: národnostně jednotné korunní země měly dostat kulturní autonomii, v jazykově smíšených oblastech měly práva jednotlivých národností zaručovat autonomní správní obvody. Ale tento návrh zůstal pouze cárem papíru.

Ještě než mohl Říšský sněm zahájit závěrečnou diskusi, schválil císař v březnu 1849 protinávrh, který předpokládal opět centralistickou správu

Fürst Windischgrätz setzte Artillerie ein und zwang die Revolutionäre zur Kapitulation. Auch Graf Georg von Buquoy wurde vorübergehend verhaftet.

Die konservativen Kräfte setzen sich wieder durch

Nun begannen die konservativen Kräfte an Boden zu gewinnen. Zwei Stützen waren ihnen geblieben, die Armee und eine klaglos arbeitende Verwaltung.

Ende Juli trat in Wien der gewählte Reichstag zusammen. Es war aber nur ein Rumpfparlament, denn aus Ungarn und Italien kamen keine Abgeordneten. Dem Studenten Kudlich, einem Bauernsohn aus dem Jägerndorfer Kreis, gelang es, die Bauernbefreiung durchzusetzen.

Als im Oktober in Wien die Revolution erneut aufflammte und heftige Straßenkämpfe entbrannten, flüchtete der kaiserliche Hof nach Olmütz, der Reichstag wurde nach Kremsier in Mähren verlegt.

Kaiserliche Truppen erstürmten die Stadt Wien. Die Führer der Revolution und ihre eifrigsten Anhänger wurden standrechtlich erschossen. Fürst Felix von Schwarzenberg übernahm die Regierung. Im Dezember dankte Kaiser Ferdinand ab und übergab den Thron seinem 18-jährigen Neffen Franz Joseph.

Der Reichstag arbeitete in Kremsier eine Verfassung aus, nach der die Kronländer autonome Rechte erhalten sollten. Auch für das Nationalitätenproblem wurde eine Lösung gesucht: National einheitliche Kronländer sollten eine Kulturautonomie erhalten, in sprachgemischten Gebieten sollten autonome Kreise die Rechte der Nationalitäten wahren. Aber dieser Entwurf blieb ein Stück Papier.

Bevor noch der Reichstag in die Schlussdebatte eintreten konnte, sanktionierte der Kaiser im März 1849 einen Gegenentwurf, der wieder eine

a absolutistickou vládu mnohonárodnostního státu.

Říšský sněm byl násilně rozpuštěn za pomoci vojska a zasloužilí muži jako Kudlich museli uprchnout.

S ruskou pomocí mohla být poražena revoluce v Uhrách a polní maršál Radecký porazil povstalce v Horní Itálii.

Také v Prusku a v dalších německých zemích se prosadily opět staré síly. Frankfurtský parlament se rozpustil.

Přes odpor Pruska byl opět obnoven „Německý spolek“ za předsednictví Rakouska.

Rakousko se vrátilo zpět k absolutismu. Vláda nebrala žádné ohledy na národnostní citění. Řešení pro pokojné soužití národů nalezené v Kroměříži bylo lehkomyšlně zavrhnuto.

Národnostní otázka, která byla do té doby živá pouze mezi vzdělanou střední třídou, zachvátila v následujících desetiletích všechny obyvatele a rozdělila je do nacionálních táborů, což nakonec vedlo k zániku habsburské monarchie.

Franz Grillparzer, který nejprve revoluci vítal, ale který pak byl zděšen její brutalitou, napsal prorocká slova: „Cesta moderního vzdělání vede od humanity přes nacionalismus k bestialitě.“

Překlad kapitoly „REVOLUCE ROKU 1848“ do češtiny: Markéta Strnadová, Kamenný Újezd.

zentralistische Verwaltung und eine absolutistische Regierung des Vielvölkerstaats vorsah.

Der Reichstag wurde vom Militär gewaltsam aufgelöst, und verdiente Männer wie Kudlich mussten fliehen.

Mit russischer Hilfe konnte die Revolution in Ungarn niedergedrungen werden, und Feldmarschall Radetzky besiegte die Aufständischen in Oberitalien.

Auch in Preußen und in den anderen deutschen Staaten setzten sich die alten Mächte wieder durch. Das Frankfurter Parlament löste sich auf.

Gegen den Widerstand Preußens wurde der Deutsche Bund unter dem Vorsitz Österreichs wiederhergestellt.

Österreich war zum Absolutismus zurückgekehrt. Die Regierung nahm keine Rücksicht auf nationale Gefühle. Die in Kremsier gefundene Lösung für ein friedliches Zusammenleben der Völker wurde leichtfertig verworfen.

Die Nationalitätenfrage, die bis dahin nur in der gebildeten Mittelschicht virulent war, erfasste in den folgenden Jahrzehnten die gesamte Bevölkerung und spaltete sie in völkische Lager auf, was letztendlich zum Untergang der Habsburgermonarchie führte.

Franz Grillparzer, der die Revolution zunächst begrüßt hatte, dann aber von den Gräueltaten aufgeschreckt wurde, schrieb das prophetische Wort: „Der Weg der modernen Bildung geht von der Humanität durch Nationalität zur Bestialität.“

Übersetzung des Kapitels „DIE REVOLUTION VON 1848“ ins Tschechische: Markéta Strnadová, Kamenný Újezd (Steinkirchen).

DOBA VLÁDY CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA

První roky vlády 1849-1866

Změny ve správě

V centralistické oktrojované (vnucované) ústavě z března 1849 se objevila řada liberálních myšlenek. Byly zavedeny důležité reformy, která znamenaly konec feudalismu.

Vrchnost přišla nejen o nižší soudní pravomoci, ale i o možnost řešit správní záležitosti. Správu, pozemkové knihy a výběr daní převzaly státní okresní úřady; správa a justice byly odděleny.

Byly zavedeny státní soudy s nezávislými soudci a jednotnou jurisdikcí. Před zákonem si byli teď všichni občané rovni. O prosazování práva na venkově se staralo centrálně organizované četnictvo.

STATUT OBCE, který vycházel z věty „Svobodná obec je základ svobodného státu“, zajišťoval městům a městysům vlastní samosprávu a právo na volbu starosty a obecního zastupitelstva. Každý občan státu musel mít domovskou příslušnost v nějaké obci.

Domovské právo se získávalo buď narozením nebo sňatkem, ale jinak mohlo být uděleno pouze obci.

Poddanství rolníků bylo nyní definitivně zrušeno, půda, na které hospodařili, přešla do jejich vlastnictví, bylo po robotě a daních (ouroku). Třetinu ceny za vykupované pozemky hradil stát, třetinu sami sedláci ve 20 ročních splátkách a jedné třetiny se museli majitelé vzdát.

Tedy se začala utvářet moderní jednotná správa s němčinou jako úředním jazykem.

DIE REGIERUNGSZEIT KAISER FRANZ JOSEPHS

Die ersten Regierungsjahre 1849-1866

Veränderungen in der Verwaltung

In die im März 1849 oktroyierte zentralistische Verfassung ist viel liberales Gedankengut eingeflossen. Sie leitete wichtige Reformen ein und brachte das Ende des Feudalismus.

Die niedere Gerichtsbarkeit und die Aufgaben der Verwaltung wurden den Grundherren entzogen. Die Verwaltung, die Grundbücher und die Steuereinhebung übernahmen staatliche Bezirksämter; Verwaltung und Justiz wurden getrennt. Staatliche Gerichte mit unabhängigen Richtern und eine einheitliche Rechtsprechung wurden eingeführt. Vor dem Gesetz waren nun alle Staatsbürger gleich. Eine zentral organisierte Gendarmerie sorgte in den Landgemeinden für die Durchsetzung des Rechts.

Das GEMEINDESTATUT, an dessen Spitze der Satz stand, „Die freie Gemeinde ist die Grundlage des freien Staates“, sicherte den Städten und Märkten die Eigenverwaltung und das Recht auf die Wahl des Bürgermeisters und der Gemeinderäte zu. Jeder Staatsbürger musste in einer Gemeinde heimatständig sein. Das Heimatrecht wurde durch Geburt oder Heirat erworben, konnte aber sonst nur von der Gemeinde erteilt werden.

Die Grunduntertänigkeit der Bauern wurde nun endgültig aufgehoben, der Boden, den sie bewirtschafteten, ging in ihren Besitz über, Frondienst und Zins waren vorbei. Die Grundablösen zahlten zu einem Drittel der Staat, zu einem Drittel in zwanzig Jahresraten die Bauern selber; auf ein Drittel mussten die Grundherren verzichten.

Damals setzte der Aufbau einer modernen einheitlichen Verwaltung mit deutscher Amtssprache ein. Die pflichttreue Beamtenschaft blieb

Svědomitě úřednictvo zůstalo vedle armády nej-důležitější oporou monarchie do roku 1918.

Došlo k reformě gymnázií a kromě antických jazyků se součástí osnov staly přírodovědecké předměty. Reálky měly připravovat na technic-ké vysoké školy. Byly zakládány obchodní aka-demie. Tyto nové zásady platily pro celou říši a značně přispěly k jednotné kultuře.

Zatímco v obecných školách se většinou vyučo-valo v mateřtině, byla na středních školách na-dále vyučovacím jazykem němčina, která byla též jazykem přednášek na univerzitách v Praze a Brně. Proto české národní hnutí naléhavě vy-žadovalo rovnoprávnost zemských jazyků v ob-lastech výchovy a vzdělávání.

Překlad kapitoly „Změny ve správě“ do češti-ny: Eliška Březinová, České Budějovice.

Nový statut obce

Ústava z března 1849 přinesla Kaplici výraz-né změny. Od svého založení byla obec vždy podřízená panstvu. Nyní byly hraběcímu rodu Buquoyů odebrány všechny úkoly související se správou obce. Zůstal jim zachován pouze patro-nát nad farností, a tomu závazku zůstali věrni až do konce. Národní garda byla opět rozpuštěna.

Díky novému statutu došlo k zásadním změ-nám v obecních stanovách. Zajišťoval volební právo jen těm, kteří zaplatili alespoň minimální daň. Chudší vrstvy obyvatel byly ze spolurozho-dování vyloučeny. K volbám oprávnění občané byli seřazeni podle výše daní a přidělení ke třem volebním skupinám tak, aby každá hradila jed-nu třetinu celkových daní.

neben dem Heer die wichtigste Stütze für die Monarchie bis 1918.

Die Gymnasien wurden reformiert und neben den antiken Sprachen auch naturwissenschaft-liche Fächer in den Lehrplan aufgenommen. Realschulen sollten auf die Technischen Hoch-schulen vorbereiten. Handelsakademien wur-den gegründet. Diese Neuordnungen galten für das ganze Reich und trugen wesentlich zu einer einheitlichen Kultur bei.

Während in den Volksschulen meist in der Muttersprache unterrichtet wurde, war an den Mittelschulen weiterhin Deutsch die Unter-richtssprache und auch die Vorlesungssprache an den Universitäten in Prag und Brünn. Daher forderte die tschechische Nationalbewegung dringend die Gleichberechtigung der Landes-sprachen im Erziehungswesen.

Übersetzung des Kapitels „Veränderungen in der Verwaltung“ ins Tschechische: Eliška Březinová, České Budějovice (Budweis).

Das neue Gemeindestatut

Die Verfassung vom März 1849 brachte für Kaplitz einschneidende Änderungen. Seit sei-ner Gründung war der Ort immer einer Grund-herrschaft unterstanden. Nun wurden den Grafen Buquoy alle Verwaltungsaufgaben ent-zogen. Nur das Patronat über die Pfarre blieb ihnen erhalten, und dieser Verpflichtung sind sie bis zuletzt treulich nachgekommen. Die Nationalgarde wurde wieder aufgelöst.

Durch das neue Gemeindestatut trat auch in der Gemeindeverfassung eine vollständige Änderung ein. Es sicherte nur den Bürgern das Wahlrecht zu, die eine Mindestsumme an Steuern zahlten. Die ärmeren Schichten waren von der Mitsprache ausgeschlossen. Die wahl-berechtigten Bürger wurden nach der Höhe der Steuern gereiht und drei Wahlkörpern so zuge-teilt, dass jeder ein Drittel der gesamten Steuern aufbrachte.

Každá volební skupina volila – nezávisle na počtu svých členů – na tři roky jednu třetinu členů obecního výboru. Ten si vybral ze svého středu starostu, radní („Gemeinderäte“) a obecního tajemníka („Gemeindevwalt“).

Starosta mohl ve svém působišti samostatně rozhodovat. V mírnějších případech porušení zákona příslušelo určování trestu policejnímu komisařovi obce.

V roce 1850 byl podle nových stanov zvolen starostou Ludwig Stanie.

Překlad kapitoly „Nový statut obce“ do češtiny: Růžena Šandová, Kaplice.

Kaplice se stává sídlem okresního hejtmantství

Dne 18. srpna 1849 obdržela obec od c.k. soudní uvozací komise sdělení, že byla Kaplice určena za sídlo zeměpanského okresního soudu, c. k. okresního hejtmantství a c. k. finančního úřadu.

Nově vytvořený politický okres Kaplice zahrnoval soudní okresy Kaplice, Nové Hradky a Vyšší Brod. Dále byl zde zřízen katastrální úřad, kalibrační úřad, notářství a okresní četnické velitelství.

Obec musela vydat prohlášení, že radnici přenechá k bezplatnému využití „vysoké státní správy“ tak dlouho, dokud v ní bude sídlo zeměpanských soudních a jiných úřadů.

Rovněž bylo vyjádřeno přání, aby potřebná kancelářská zařízení byla pořízena co nejšetrnějším způsobem pro státní rozpočet.

Jeder Wahlkörper wählte – unabhängig von der Zahl seiner Mitglieder – für drei Jahre ein Drittel der Mitglieder des Gemeindevausschusses. Dieser wählte aus seiner Mitte den Bürgermeister, die Gemeinderäte und den Gemeindevwalt.

Der Bürgermeister konnte in seinem Wirkungsbereich selbständig entscheiden. In minderen Übertretungsfällen stand das Strafgericht dem Polizeikommissär der Gemeinde zu.

1850 wurde Ludwig Stanie nach dem neuen Statut zum Bürgermeister gewählt.

Übersetzung des Kapitels „Das neue Gemeindestatut“ ins Tschechische: Růžena Šandová, Kaplice (Kaplitz).

Kaplitz wird Sitz einer Bezirkshauptmannschaft

Am 18. August 1849 erhielt die Gemeinde von der k.k. Gerichtseinführungskommission die Mitteilung, dass Kaplitz zum Sitz eines landesfürstlichen Bezirksgerichts, einer k.k. Bezirkshauptmannschaft, sowie eines k.k. Steueramts bestimmt worden sei.

Der neugeschaffene politische Bezirk Kaplitz umfasste die Gerichtsbezirke Kaplitz, Gratzen und Hohenfurth. Weiters wurden hier ein Katasteramt, ein Eichamt, ein Notariat und das Bezirksgendarmeriekommando eingerichtet.

Die Gemeinde musste die Erklärung abgeben, ihr Rathaus der „hohen Staatsverwaltung“ solange zum unentgeltlichen Gebrauch zu überlassen, als darin der Sitz eines landesfürstlichen Gerichts und anderer Behörden bestehen werde.

Zugleich wurde der Wunsch ausgesprochen, die nötigen Kanzleieinrichtungen auf eine den Staatsschatz möglichst schonende Weise herbeizuschaffen.

V červnu 1850 nastoupili okresní hejtman dr. N. Urban a okresní soudce Anton Naaff do svých úřadů. Ve stejném roce zahájil svou činnost také c.k. daňový úřad.

RADNICE musela být tedy znovu přestavěna a rozšířena, protože komise považovala prostory za zcela nevyhovující. Obec rozhodla koupit sousední dům na náměstí. Ještě v srpnu 1849 přešel za 1600 zlatých do jejího vlastnictví. Předložený stavební plán zvětšené radnice ale nebyl povolen. V Kostelní ul. vedle strážnice byly nyní ještě stále vestavěny 4 masné krámy (v objektu radnice) a vedle toho se 5 dalších napojovalo.

Prostory na radnici našly jiné využití. 5 připojených masných krámů bylo zbouráno, na jejich místech byla postavena přístavba. Tak mohl být získán dostačující prostor pro kanceláře a také byt pro okresního hejtmana.

Obecní správa si musela vystačit s prostory v přízemí a s novou jednací síní v Kostelní ulici.

V únoru 1851 byla zadána stavebnímu mistrovi Johannu Girkovi adaptace i nová stavba. Obec si na to musela vzít půjčku 18.000 zlatých. Koncem r. 1852 mohla být budova v současné vnější podobě předána úřadům k bezplatnému užívání.

Druhou přístavbu na náměstí je možné poznat díky větší vzdálenosti mezi 3. a 4. okenní osou. O nějakých oslavách předání se kronika nezmiňuje. Před 1. světovou válkou přijala obec od státu 400 korun jako roční příspěvek na opravu.

Im Juni 1850 traten Bezirkshauptmann Dr. N. Urban und Bezirksrichter Anton Naaff ihre Ämter an. Im selben Jahr nahm auch das k.k. Steueramt seine Tätigkeit auf.

Das RATHAUS musste nun neuerlich umgebaut und erweitert werden, da die Kommission die Lokalitäten als völlig unzureichend bezeichnete. Die Gemeinde beschloss, das Nachbarhaus am Ringplatz zu kaufen. Noch im August 1849 ging es um 1600 fl in ihr Eigentum über. Der vorgelegte Bauplan eines vergrößerten Rathauses fand aber keine Genehmigung. Nun waren in der Kirchengasse neben einer Wachkammer immer noch vier Fleischbänke im Rathaus eingebaut, und fünf weitere schlossen sich daneben an.

Die Räumlichkeiten im Rathaus fanden eine andere Verwendung. Die fünf anschließenden Fleischbänke wurden demoliert; an ihrer Stelle errichtete man einen weiteren Zubau. So konnte genügend Raum für die Kanzleien und auch eine Wohnung für den Bezirkshauptmann gewonnen werden. Die Gemeindeverwaltung musste sich mit Räumen im Erdgeschoß und einem neuen Sitzungssaal an der Kirchengasse begnügen.

Im Februar 1851 wurden die Adaptierungs- und Neubauten an den Baumeister Johann Girka vergeben. Die Gemeinde musste dafür ein Darlehen von 18.000 fl aufnehmen. Ende 1852 konnte das Gebäude in seiner heutigen äußeren Gestalt den Behörden zur unentgeltlichen Benutzung übergeben werden.

Am Ringplatz ist der zweite Zubau am größeren Abstand zwischen der 3. und 4. Fensterachse gut zu erkennen. Von irgendwelchen Feierlichkeiten bei der Übergabe berichtet die Chronik nichts. Vor dem ersten Weltkrieg bezog die Gemeinde vom Staat einen jährlichen Reparaturbeitrag von 400 Kronen.

Masné krámy byly nejprve přeloženy do domu č. 118 na Bělidle. Z ekonomických důvodů s tímto ale řezníci nesouhlasili. Proto byly v roce 1852 na obecní náklady v Masné ulici, kde byl později poštovní úřad, zbudovány nové masné krámy, a ulice tak přišla ke svému jménu.

Okresní hejtman Dr. Urban velmi přispěl ke zkrášlení obce. Na Budějovické ul. nechal vysadit aleje a kolem děkanského kostela javory.

Na kopci za Jonášovým mlýnem (později mlýn Blábolilův) nechal založit dětský park s kolotočem uprostřed a vyhlídkovým altánem. Jako poděkování jej město r. 1853 jmenovalo i. čestným občanem.

Už v roce 1855 bylo oddělení správy od justice na okresní úrovni znovu anulováno a ve „smíšených okresních úřadech“ bylo soudnictví a správa sjednocena do jednoho úřadu. V Kaplici převzal okresní soudce Anton Naaff úřad okresního představeného.

Kaplice povýšila i v církevní oblasti: r. 1856 vstoupil v platnost nový vikariátní řád. Benešovský vikariát byl zrušen a přeložen do Kaplice.

Ke KAPLICKÉMU VIKARIÁTU patřilo nyní mimo děkanství Kaplice ještě 10 farností: Pohorří, Německý Benešov, Malonty, Blansko, Německý Rychnov u Nových Hradů, Rychnov nad Malší s poutním místem Svatý Kámen (Maria Schnee), Pohorská Ves, Soběnov, Omlenice a Cetviny.

Překlad kapitoly „Kaplice se stává sídlem okresního hejtmanství“ do češtiny: Petra Krázlová, Kaplice.

Die Fleischbänke wurden zunächst in das Haus Nr. 118 auf der Bleiche verlegt. Damit waren aber die Fleischer aus Geschäftsrücksichten nicht einverstanden. Daher wurden 1852 auf Gemeindegeldkosten in der Fleischbankgasse, dort wo später das Postamt war, neue Fleischbänke gebaut, wodurch die Gasse zu ihrem Namen kam.

Bezirkshauptmann Dr. Urban trug viel zur Verschönerung des Ortes bei. An der Budweiser Straße ließ er eine Allee und um die Dekanalkirche Ahornbäume pflanzen.

Am Berg hinter der Jonasmühle (später Blábolil-Mühle) ließ er einen Kinderpark mit einem Ringelspiel in der Mitte und eine Aussichtshütte anlegen. Zum Dank ernannte ihn die Stadt 1853 als ersten zum Ehrenbürger.

Schon 1855 wurde die Trennung von Verwaltung und Justiz auf Bezirksebene wieder annulliert und in „gemischten Bezirksämtern“ Rechtssprechung und Verwaltung in einem Amt vereinigt. In Kaplitz übernahm der Bezirksrichter Anton Naaff das Amt des Bezirksvorstehers.

Kaplitz erfuhr auch eine Aufwertung im kirchlichen Bereich: 1856 trat eine neue Vikariatsordnung ins Leben. Das Beneschauer Vikariat wurde aufgehoben und nach Kaplitz verlegt.

Zum VIKARIAT KAPLITZ gehörten nun neben der Dechantei Kaplitz 10 Pfarreien: Buchers, Deutsch Beneschau, Meinetschlag, Pflanzen, Deutsch Reichenau bei Gratzen, Reichenau an der Maltsch mit dem Wallfahrtsort Maria Schnee, Theresiendorf, Ömau, Umlowitz und Zettwing.

Übersetzung des Kapitels „Kaplitz wird Sitz einer Bezirkshauptmannschaft“ ins Tschechische: Petra Krázlová, Kaplice (Kaplitz).

„Město“ Kaplice

Ačkoliv se ve všech listinách před rokem 1848 mluví o Kaplici jako o městyse nebo městečku, nahlížejí nyní občané s odkazem na privilegia z roku 1387 na svoji obec jako na MĚSTO. Na dokumentu z roku 1866 je kulaté razítko s nápisem „STADTGEMEINDE KAPLITZ“ (Město Kaplice). Ze strany úřadů to nebylo zpochybněno. Kaplice jako „město“ byla zaznamenána v oficiálním seznamu obcí z roku 1872. V lexikonu Brockhaus z roku 1882 se píše: „Kaplice, město na Malši v jižních Čechách, ... (překlad)“. Oficiálně ale na město, tak jako třeba Vyšší Brod r. 1870, nebo Benešov r. 1872, Kaplice povýšena nebyla. V Lexikonu českých obcí (vyd. r. 1904 ve Vídni) je Kaplice nadále vedena jako „Markt“ (městys).

Další události v Kaplici před rokem 1866

1849 byl starý Ganglův mlýn na Malši zrušen a naproti na blanském pozemku postaven Jonášův mlýn (později Blábolilův), zůstal ale pod Kaplickou farností.

1851 byl zastaven provoz valchářské dílny (valchy nebo valšského mlýnu).

Se zákonem o **svobodě živnosti** z roku 1859 byl zrušen starý cechovní řád. Tento zákon umožnil zakládání nových živnostenských provozoven. Tím už také nebyly nutné společné krámy pekařů a masné krámy.

1861 byla u panského pivovaru zbudována nová ledárna (sklad ledu). Materiálem z výkopu byla vyplněna a urovnána velká plocha na Bělidle, aby se tím poněkud snížilo nebezpečí záplav. Od zdejších domků vedl hluboký odvodňovací příkop k Malši, na jeho okraj nechal koželuh Karl Gabriel vysadit stromy.

„Stadtgemeinde“ Kaplitz

War in allen Urkunden vor 1848 immer nur von einem Markt oder einem Städtlein Kaplitz die Rede, so sahen nun die Bürger ihren Ort, gestützt auf die Privilegien von 1387, als STADT an. Ein Dokument aus dem Jahre 1866 zeigt einen Rundstempel mit der Umschrift STADTGEMEINDE KAPLITZ. Von den Behörden wurde das nicht beanstandet, und im amtlichen Ortsverzeichnis von 1872 war Kaplitz als „Stadt“ verzeichnet. Im Brockhaus-Lexikon von 1882 heißt es: „Kaplitz, Stadt im südlichen Böhmen, an der Maltsch, . . .“ Offiziell zur Stadt erhoben wie Hohenfurt 1870 oder Beneschau 1882 wurde der Ort aber nicht. Im Gemeindelexikon von Böhmen, Wien 1904, wurde Kaplitz weiterhin als Markt geführt.

Sonstige Ereignisse in Kaplitz vor 1866

1849 wurde die alte Ganglmühle an der Maltsch aufgelassen und gegenüber auf Pflanzner Grund die Jonasmühle (später Blabulil) erbaut. Sie blieb aber nach Kaplitz eingepfarrt.

1851 wurde der Betrieb der Walke (oder Walchmühle) eingestellt.

Mit dem **1859** erlassenen Gesetz über die **Gewerbefreiheit** wurde die alte Zunftordnung abgeschafft. Es gestattete die Errichtung neuer gewerblicher Betriebe. Damit waren auch die gemeinsamen Brotbänke und Fleischbänke nicht mehr vorgeschrieben.

1861 wurde beim herrschaftlichen Bräuhaus ein neuer Eiskeller gebaut. Mit dem Aushub wurde der große freie Platz auf der Bleiche aufgeschüttet und planiert und damit auch die Überschwemmungsgefahr etwas vermindert. Von den Häusern führte ein tiefer Abzugsgraben zur Maltsch, den der Gerbermeister Karl Gabriel an den Rändern mit Bäumen bepflanzen ließ.

V červnu **1861** řádila ničivá bouře, která v obecním lese „Wurkowald“ a ve městě způsobila velké škody.

V roce **1864** vybudoval měšťan Heinrich Wagner ve svém domě ve Viehmarktasse („ulice Dobytčího trhu“ později tak nazvané) lázně s vanou a sprchami, které bohužel již po několika letech zanikly.

1865 byla postavena nová ledárna obecního pivovaru v Dlouhé ulici.

Překlad kapitol „Město Kaplice“ a „Další události v Kaplici před rokem 1866“ do češtiny: Hana Lüftnerová, Kaplice.

Im Juni **1861** wütete ein furchtbarer Orkan, der im gemeindeeigenen Wurkowald und in der Stadt großen Schaden anrichtete.

1864 errichtete der Bürger Heinrich Wagner in seinem Haus an der (später so genannten) Viehmarktasse eine Badeanstalt für Wannen- und Duschebäder, die leider schon nach wenigen Jahren wieder einging.

1865 wurde der neue Eiskeller des Gemeindebräuhauses an der Langen Gasse gebaut.

Übersetzung der Kapitel „Stadtgemeinde Kaplitz“ und „Sonstige Ereignisse in Kaplitz vor 1866“ ins Tschechische: Hana Lüftnerová, Kaplice (Kaplitz).

Výstavba školy v roce 1862

Když byl v roce 1810 přestavěn dům č. 123 na konci Kostelní ulice na školu, bylo od počátku zřejmé, že kapacita nebude stačit. Již v roce 1828 museli vyučovat tři učitelé ve třech třídách celkem 376 dětí. 1. třída se skládala z dvou místností, které byly od sebe odděleny opěrným obloukem. Podmínky pro chod školy byly vlastně neúnosné. Školní úřad proto opakovaně požadoval novou stavbu.

Dlouho nebylo jasné, na kterém místě má být nová budova vystavěna.

Nakonec bylo rozhodnuto, že stará budova školy bude stržena, zahrada ve východní části zrušena a na takto získaném pozemku postavena nová dvoupatrová budova. Tak došlo ke stavbě nové větší školní budovy teprve v roce 1862.

Do stavebního výboru byli zvoleni hrabě Georg von Buquoy jako patron, Anton Janoch jako místní školní inspektor, starosta Ludwig Stanie, Johann Pils ze Skoronic, Josef Gotthart ze Zdiků a Wenzel Schimanko z Velenova.

Stavební plán budějovického stavitele Alexandra Haase byl úředně schválen. Náklady na výstavbu byly odhadnuty na více než 18.000 zlatých. Od školního stavebního fondu obec obdržela 803 zlatých jako náhradu za válečné a nucené dluhopisy za období 1803 – 1815. Zbytek peněz si musela Kaplice uhradit spolu s okolními obcemi, které do školy posílaly své děti. Stavební zakázku získal rožmberský stavitel Josef Mittasch za 14.000 zlatých. Dne 26. října 1862 byla nová školní budova za přítomnosti budějovického diecézního školního inspektora, kanovníka J. Kauze, za asistence kanovníka J. Schnölzera a místních duchovních slavnostně vysvěcena.

Der Neubau der Schule im Jahre 1862

Das nach 1810 zum Schulhaus umgebaute Haus Nr. 123 am Ende der Kirchengasse war von Anfang an zu klein. 1828 mussten drei Lehrer in den drei Klassenzimmern 376 Kinder unterrichten. Die 1. Klasse bestand aus zwei Zimmern, die durch einen Schwibbogen voneinander getrennt waren. Der Zustand war eigentlich nicht tragbar. Die Schulbehörde verlangte immer wieder einen Neubau.

Lange konnte man sich nicht entscheiden, wo es gebaut werden sollte.

Endlich entschloss man sich, das alte Schulhaus abzureißen, den Garten an der Ostseite aufzulassen und auf dem so gewonnenen Baugrund ein zweistöckiges Gebäude aufzuführen. So wurde erst 1862 ein neues, größeres Schulgebäude errichtet.

Ein eigenes Baukomitee wurde gewählt, dem Graf Georg von Buquoy als Patronatsherr, der Ortschaftaufseher Anton Janoch, Bürgermeister Ludwig Stanie, Johann Pils aus Gurenitz, Josef Gotthart aus Stiegesdorf und Wenzel Schimanko aus Wellaun angehörten.

Der Bauplan des Budweiser Baumeisters Alexander Haas wurde behördlich genehmigt. Die Baukosten wurden auf über 18.000 fl geschätzt. Vom Schulbaufond erhielt die Gemeinde 803 fl Rückersatz für Kriegs- und Zwangsanleihen aus den Kriegsjahren 1803 – 1815. Den Rest musste sie zusammen mit den eingeschulden Gemeinden selber aufbringen. Die Durchführung des Baues wurde im Herabminderungsweg dem Rosenberger Zimmermeister Josef Mittasch um 14.000 fl übertragen. Am 26. Oktober 1862 konnte das neue Schulgebäude durch den Budweiser Diözesanschulaufseher, den Domherren J. Kauz, unter Assistenz des Domherren J. Schnölzer und der Ortsgeistlichkeit feierlich eingeweiht werden.

Přízemí budovy původně zahrnovalo byt pro řídícího učitele, jednu třídu a kabinet, dále po dvou třídách, sklad a obývací pokoj pro pomocného učitele v prvním a druhém patře. Dvorní křídlo budovy mělo v přízemí sklad dřeva a obou patrech po jednom obývacím pokoji pro pomocného učitele. Škola mohla být nyní vedena jako čtyřtřídká. (IO str. 99 a násl.)

Překlad kapitoly „Výstavba školy v roce 1862“ do češtiny: Petr Tomčík, Kaplice.

Únorová neboli Schmerlingova ústava z roku 1861

Po roce 1849 se zdálo, že mocenské postavení Rakouska je jak uvnitř mocnářství, tak i v Evropě znovuobnoveno. Rusko, které nahlédlo na Balkán, se však stalo nebezpečným protivníkem. Po porážce v Itálii roku 1859 byla Lombardie ztracena, a když byla Itálie v roce 1861 prohlášena za království, mělo Rakousko na jihu dalšího silného soupeře.

František Josef nemohl už déle ignorovat požadavek veřejnosti na ústavu. Ale přání a cíle jednotlivých národů v monarchii se od sebe hodně lišily. Ústava, která byla sepsána v únoru 1861, zůstala v platnosti v základních rysech až do konce monarchie.

Říšská rada, sestávající po vzoru anglickém z Horní komory a Poslanecké sněmovny, byla zodpovědná za legislativní návrhy, které se týkaly společně všech korunních zemí. Všechny zákony byly schvalovány většinou oběma sněmovnami a byl vyžadován císařský souhlas. Císař jmenoval ministry a čelné představitele jednotlivých zemí, kteří se zodpovídali výlučně jemu, a vyhrazoval si právo svolat a rozpustit Říšskou radu a Zemské sněmy.

Das Gebäude umfasste ursprünglich zu ebener Erde die Wohnung des Oberlehrers, ein Klassenzimmer und eine Kammer, im 1. und 2. Stock je zwei Klassenzimmer, ein Wohnzimmer für einen Unterlehrer und ein Vorratzszimmer. Der Hofflügel enthielt zu ebener Erde die Holzlage und in den beiden Stockwerken je ein Wohnzimmer für die Unterlehrer. Die Schule konnte nun vierklassig geführt werden. (IO S. 99 ff)

Übersetzung des Kapitels „Der Neubau der Schule im Jahre 1862“ ins Tschechische: Petr Tomčík, Kaplice (Kaplitz).

Die Reichsverfassung vom Februar 1861

Nach 1849 schien die Machtstellung Österreichs im Inneren und in Europa wiederhergestellt zu sein. Aber Russland, das auf den Balkan drängte, entwickelte sich zu einem gefährlichen Gegner. Nach der Niederlage in Italien 1859 ging die Lombardei verloren, und als 1861 das Königreich Italien ausgerufen wurde, hatte Österreich im Süden einen weiteren starken Gegner.

Nun konnte sich Kaiser Franz Josef dem Verlangen nach einer Verfassung nicht länger entziehen. Aber die Wünsche und Ziele der verschiedenen Völker lagen weit auseinander. Die Verfassung, die dann im Februar 1861 festgeschrieben wurde, blieb in ihren Grundzügen bis zum Ende der Monarchie in Kraft:

Der Reichsrat, nach englischem Vorbild aus Herrenhaus und Abgeordnetenhaus bestehend, war für Gesetzesvorschläge zuständig, die alle Kronländer gemeinsam betrafen. Zu allen Gesetzen war die Zustimmung der Mehrheit beider Häuser und die Sanktion des Kaisers erforderlich. Der Kaiser ernannte die Minister und die Länderchefs, die ihm allein verantwortlich waren, und behielt sich das Recht vor, den Reichsrat und die Landtage einzuberufen und aufzulösen.

Poslanci říšské rady byli vysíláni ze zemských sněmů. Členy Horní komory byli arcivévodové, arcibiskupové a biskupové, hlavy velkých šlechtických rodin a zasloužilí muži, které jmenoval císař doživotně. Hrabata Buquoyů byla dědičnými příslušníky horní komory parlamentu.

Rovněž v únoru 1861 přijatý nový zemský řád pro Čechy, Moravu a Slezsko zůstal v platnosti až do roku 1913. Kompetence zemských sněmů byly v podstatě omezeny na otázky zemědělské a sociální politiky a na správu zemí.

Členové zemských sněmů byli voleni třemi nebo čtyřmi kuriemi. V Čechách dostala podle volebního zákona kurie velkostatkářů 70, kurie měst 72, kurie obchodních komor 15 a venkovské obce 79 křesel v zemském sněmu. Po jednom křesle měli také čtyři biskupové a rektor pražské univerzity. Právo volit bylo podmíněno tzv. censusem, tzn. platbou daní s částkou nejméně 10 zlatých za rok.

Na jaře roku 1861 se konaly volby v jednotlivých zemích. V Čechách připadl v kurii měst jeden mandát na zhruba 12.000 obyvatel. V kurii venkovských obcí jeden mandát na cca 49.000 lidí. Na základě takz. censusového volebního práva byli poslanci městské kurie většinou Němci nebo také němečtí Židé, a ti, kteří byli z kurií venkovských obcí, byli především Češi.

V červnu se sešli poslanci zemských sněmů a vybrali své zástupce pro Říšský sněm. Mezi 82 zástupci z Čech, Moravy a Slezska bylo jen 20 Čechů.

Maďaři a Slované bojkotovali Říšský sněm, což je důvod, proč hrál v následujících letech jen podružnou roli.

Básníci či hudebníci, jako např. Jan Neruda nebo Bedřich Smetana, zásadně ovlivnili v těch-

Die Reichsratsabgeordneten wurden von den Landtagen entsendet. Dem Herrenhaus gehörten die Erzherzoge, die Erzbischöfe und Bischöfe, die Häupter der großen Adelsgeschlechter und verdiente Männer an, die der Kaiser auf Lebenszeit ernannte. Die Grafen Boquoy waren erbliche Mitglieder des Herrenhauses.

Die ebenfalls im Februar 1861 erlassenen Landesordnungen für Böhmen, Mähren und Schlesien blieben bis 1913 in Geltung. Die Befugnisse der Landtage waren im wesentlichen auf Agrarfragen, Sozialpolitik und auf die Landesverwaltung beschränkt.

Die Landtagsabgeordneten wurden von drei oder vier Kurien gewählt. In Böhmen teilte die Wahlordnung der Kurie der Großgrundbesitzer 70, den Städten 72, den Handelskammern 15 und den Landgemeinden 79 Sitze im Landtag zu. Je einen Sitz hatten auch die vier Bischöfe und der Rektor der Prager Universität. Die Wahlberechtigung war an einen Zensus, d.h. an eine Steuerleistung von mindestens 10 Gulden pro Jahr, gebunden.

Im Frühjahr 1861 wurden Landtagswahlen durchgeführt. In Böhmen kam in der Kurie der Städte auf rund 12.000 Einwohner ein Mandat, in der Kurie der Landgemeinden auf rund 49.000. Wegen des Zensuswahlrechts waren die Abgeordneten der Städtekurie meist Deutsche bzw. deutsche Juden, die der Landgemeindenkurie vorwiegend Tschechen.

Im Juni traten die Landtage zusammen und wählten ihre Repräsentanten für den Reichstag. Unter den 82 Vertretern aus Böhmen, Mähren und Schlesien waren nur 20 Tschechen.

Die Ungarn und die Slawen boykottierten den Reichstag, weshalb ihm in den folgenden Jahren nur eine untergeordnete Rolle zukam.

Das tschechische Nationalbewusstsein erhielt in diesen Jahren durch Dichter und

to letech **české národní povědomí**. Od roku 1859 existovaly již první české střední školy.

Snaživá maloburžoazie měla obdivuhodné úspěchy na poli hospodářského rozvoje. Na návrh lékaře Dr. Cyrila Kampelíka se vytvořily po vzoru raiffeisenek družstevní záložny (pojmenované poté na jeho počest kampeličky), které byly provozovány členy družstev, v tomto případě zemědělci.

V roce 1863 byl v Praze založen spolek Sokol, který výraznou měrou přispěl k šíření českého národního povědomí. Jednalo se o sportovně-tělovýchovnou jednotu, která byla organizovaná ve vojenském duchu a silně panslovansky zaměřená. K Sokolu patřily i veselé barevné uniformy. Toto hnutí, které původně vzniklo v Bělehradu, se velmi rychle začalo šířit i po Čechách a Polsku.

Vzorem byly německé cvičebné spolky (Turnvereine), které neměly za cíl pouze tělesnou zdatnost, nýbrž především prohloubení národního uvědomění. Roku 1819 bylo cvičení zakázáno a „otec tělocviku“ (Turnvater) Jahn uvězněn. Roku 1840 opět ožilo, bylo ale roku 1849 znovu potlačeno. Od roku 1860 byly v Německu a Rakousku založeny početné tělovýchovné spolky, které se roku 1861 sjednotily v „Německý tělovýchovný spolek“.

Prusko-rakouská válka roku 1866 a její následky

Všechny pokusy Rakouska o sjednocení Německa pod svým vedením ztroskotaly. Otto von Bismarck, od roku 1862 pruský kancléř, zaměřil svou politiku na sjednocení Německa maloněmeckým způsobem, přičemž vědomě počítal i s možností války s Rakouskem.

Musiker wie Jan Neruda, B. Smetana u.a. entscheidende Impulse. Ab 1859 gab es die ersten tschechischen Mittelschulen.

Das aufstrebende Kleinbürgertum leistete eine erstaunliche wirtschaftliche Aufbauarbeit. Auf Anregung des Arztes Dr. Cyril Kampelik entstanden nach dem Vorbild der Raiffeisenkassen Spar- und Darlehensgenossenschaften (später ihm zu Ehren „Kampeličky“ genannt, Anm.d.Ü.), die von den Mitgliedern der Genossenschaften, in dem Fall den Bauern, erhalten wurden.

Besonders erfolgreich in der nationalen Aktivierung der Massen wurde die 1863 in Prag gegründete Sokolbewegung (Sokol=Falke), eine stark panslawistisch ausgerichtete, farbenfroh uniformierte, militante Turn- und Sportvereinigung. Die Bewegung, die ursprünglich von Belgrad ausging, erfasste rasch auch Böhmen und Polen.

Vorbild waren die deutschen Turnvereine, deren Ziel nicht nur körperliche Ertüchtigung, sondern vor allem eine Vertiefung der nationalen Gesinnung war. 1819 war die Turnerei verboten und der Turnvater Jahn eingekerkert worden. Um 1840 lebte sie wieder auf, wurde aber 1849 neuerlich unterdrückt. Seit 1860 wurden in Deutschland und in Österreich zahlreiche Turnvereine gegründet, die sich 1861 zur „Deutschen Turnerschaft“ zusammenschlossen.

Der preußisch-österreichische Krieg von 1866 und seine Folgen

Alle Versuche Österreichs, Deutschland unter seiner Führung zu einigen, scheiterten am Widerstand Preußens. Otto von Bismarck, seit 1862 preußischer Ministerpräsident, richtete seine ganze Politik auf eine Einigung Deutschlands im kleindeutschen Sinn, wobei er bewusst einen Krieg mit Österreich einkalkulierte.

Roku 1866 došlo k válce. Na rakouské straně stála většina německých států. 3. července vybojovali Prusové u Hradce Králové rozhodující vítězství nad Rakušany a Sasy, v neposlední řadě díky lepší výzbroji.

Se svými novými jehlovkami mohli střilet třikrát rychleji než Rakušané se svými předovkami.

Během kvapného ústupu rakouských vojsk táhly mnohé jednotky, Pražská policie, mnoho zraněných, ale také zajatí dezertéři a část generálního štábu Kaplicí a zastavili se zde krátce, aby si odpočali. Náměstí a některé postranní ulice byly ucpány vojenskými vozy, které zde byly na základě úředního příkazu shromážděny z celého okolí. Mezi obyvatelstvem vládla nervozita a strach, vyvolané nezadržitelně postupujícími Prusy.

1866 kam es zum Krieg. Auf Österreichs Seite stand die Mehrzahl der deutschen Staaten. Am 3. Juli erkämpften die Preußen in der Schlacht bei Königgrätz den entscheidenden Sieg über Österreicher und Sachsen, nicht zuletzt dank ihrer besseren Bewaffnung. Mit ihren neuen Zündnadelgewehren konnten sie dreimal so schnell schießen wie die Österreicher mit ihren alten Vorderladern.

Bei dem fluchtartigen Rückzug der österreichischen Armee zogen zahlreiche Truppenkörper, Prager Polizei, viele Verwundete, aber auch gefangene Deserteure und ein Teil des Generalstabs durch Kaplitz und hielten hier für kurze Zeit Rast. Der Ringplatz und einige Seitengassen waren mit Militärwägen und mit Vorspannwägen, die auf behördliche Anordnung aus der Umgebung hier eingetroffen waren, vollgestopft. Die Aufregung unter der Bevölkerung und die Angst vor den unaufhaltsam vordringenden Preußen war groß.

Kaplitz im Kriegsjahre 1866

1866 Verlag Robert Pöhl, Kautzen

Mnozí hledali bezpečný úkryt pro peníze a cennosti. Největší strach měli rodiče o své dospělé

Manche suchten für Geld und Wertsachen ein sicheres Versteck. Größte Angst hatten die

dcery, které nebezpečné dny musely trávit na odlehlých místech. Ale Kaplice zůstala ušetřena nepřátelské invaze a Prusové se nedopustili žádných excesů.

Prusko nevezneslo žádné územní nároky, ale Rakousko muselo odejít z Německého spolku.

Německý spolek byl brzy na to zrušen. Po vítězství v prusko – francouzské válce 1870/71 byl německým císařem prohlášen pruský král Wilhelm I. Bismarck dosáhl svého cíle: Nová **Německá říše** byla založena.

Asi 10 milionů „německých Rakušanů“ v podunajské monarchii, kteří se díky po staletí trvající jednotě s německým lidem cítili jako součást německého národa a kterým se díky existenci Německého spolku dostávalo morální podpory, se najednou stali pouhou národnostní menšinou v mnohonárodnostní monarchii.

Překlad kapitol „Únorová neboli Schmerlingova ústava z roku 1861“ a „Prusko-rakouská válka 1866 a její následky“ do češtiny: Zbyněk Bendl, Velešín a Martin Macháček, Zliv.

Eltern um ihre erwachsenen Töchter, welche die gefährlichen Tage in irgendeinem entlegenen Winkel verbringen mussten. Aber Kaplitz blieb von einer feindlichen Invasion verschont, und die Preußen ließen sich nirgendwo Ausschreitungen zuschulden kommen.

Preußen stellte keine Gebietsansprüche, aber Österreich musste aus dem Deutschen Bund ausscheiden.

Der Deutsche Bund wurde bald danach aufgelöst. Nach dem Sieg im preussisch-französischen Krieg 1870/71 wurde der preußische König Wilhelm I. zum Deutschen Kaiser ausgerufen. Bismarck hatte sein Ziel erreicht: Das neue **Deutsche Reich** war gegründet.

Die rund 10 Millionen Deutschösterreicher in der Donaumonarchie, die sich durch eine jahrhundertelange Verbindung und eine ungebrochene Tradition als Teil der gesamtdeutschen Nation empfunden und durch den Deutschen Bund eine moralische Rückenstärkung erfahren hatten, waren nun eine nationale Minderheit in einem Vielvölkerstaat.

Übersetzung der Kapitel „Die Reichsverfassung vom Februar 1861“ und „Der preussisch-österreichische Krieg von 1866 und seine Folgen“ ins Tschechische: Zbyněk Bendl, Velešín und Martin Macháček, Zliv (Zliv).

RAKOUSKO – UHERSKÝ DUALISMUS: VZNIKÁ RAKOUSKO-UHERSKO (1867 - 1918)

Vyrovnaní s Uherskem roku 1867

Po Hradci Králové ztratilo Rakousko svoje záze-
mí a podporu v Německu.

Ještě v srpnu roku 1866 byl na Slovanském kon-
gresu ve Vídni pod vedením Palackého a jeho
zetě Riegera přednesen požadavek, aby mo-
narchie byla federalizována a rozdělena do pěti
zemských skupin.

Císař František Josef ale hledal politické vyro-
vnání pouze s Uherskem, a to bylo ukončeno
v půlce března roku 1867. Začátkem června se
nechal v Budapešti slavnostně korunovat krá-
lem Uherska.

Uherské království, ke kterému patřilo také
Sedmhradsko, Slovensko a Chorvatsko, do-
stalo vlastní vládu a vlastní parlament. Ústava
z roku 1844 vstoupila opět v platnost. Tímto se
stala habsburská říše dvojmonarchií Rakouska-
-Uherska.

Obě poloviny říše zůstaly spojeny prostřed-
nictvím osoby císaře a tří společných říšských
ministerstev – ministerstva zahraničních věcí,
ministerstva války a k tomu potřebného mini-
sterstva financí. (1)

Celní a měnová unie měla zajistit ekonomicko-
jednotu. Hospodářské vyrovnání mělo být
každých deset let znovu vyjednáno.

(1) *Všechna společná zařízení a úřady byly ozna-
čeny jako císařské a královské (c. a k.), ty v ra-
kouské polovině říše jako císařsko-královské
(c.k.), ty v uherské polovině jako královské (k.).*

IN DER DOPPELMONARCHIE: ÖSTERREICH-UNGARN ENTSTEHT (1867 - 1918)

Der Ausgleich mit Ungarn 1867

Nach Königgrätz hatte Österreich seinen Rück-
halt in Deutschland verloren

Noch im August 1866 wurde auf einem Sla-
wenkongress in Wien unter der Führung von
Palacký und seinem Schwiegersohn Rieger die
Forderung erhoben, die Monarchie solle föde-
ralisiert und in fünf Ländergruppen eingeteilt
werden.

Kaiser Franz Joseph aber suchte nur mit Ungarn
einen politischen Ausgleich, der Mitte März
1867 zum Abschluss kam. Anfang Juni ließ er
sich in Budapest feierlich zum König von Un-
garn krönen.

Das Königreich Ungarn, zu dem auch Sieben-
bürgen, die Slowakei und Kroatien gehörten,
erhielt eine eigene Regierung und ein eigenes
Parlament. Die Verfassung von 1848 trat wieder
in Kraft. Damit wurde das Habsburgerreich zur
Doppelmonarchie Österreich-Ungarn.

Die beiden Reichshälften blieben durch die Per-
son des Kaisers und drei gemeinsame Reichs-
ministerien verbunden, die Ministerien für Äu-
ßeres, für Heeres- und Kriegswesen und für die
dazu nötigen Finanzen. (1)

Eine Zoll- und Währungsunion sollte die wirt-
schaftliche Einheit gewährleisten. Alle zehn
Jahre war der wirtschaftliche Ausgleich neu
auszuhandeln.

(1) *Alle gemeinsamen Einrichtungen und Behör-
den wurden als kaiser- und königlich (k.u.k.), die
der österreichischen Reichshälfte mit kaiserlich-
königlich (k.k.) und die der ungarischen mit kö-
niglich (k.) bezeichnet.*

Společné kulturní povědomí zůstalo zachováno, koncepce vzdělávání a kulturní instituce však zůstaly pod dohledem hlavního a rezidenčního města Vídně.

V rakouské polovině říše žilo okolo 55 % Slovanů (Češi, Poláci, Slovinci, Rusíni ...), 35 % Němců a 10 % Italů, Židů a ostatních.

V Království uherském, v **Zalitavsku**, provádělo 55 % Maďarů v následujících desetiletích vůči ostatním národnostem (Rumunům, Němcům, Slovákům, Chorvatům, Srbům) stále silící maďarizační politiku.

Radikální přestavba monarchie proběhla bez účasti zemského sněmu, který byl postaven před hotovou věc. Němci se smířili s nevyhnutelným. Uznání práv Maďarů na sebeurčení, což bylo ještě v letech 1848/49 považováno za velezradu, vnímali Slované jako velkou křivdu, a proto zesílilo všeslovanské hnutí.

Reformy německé liberální vlády v oblasti Předlitavska

Nyní musela také rakouská polovina říše, Předlitavsko, dostat vlastní vládu a do Vídně musel být svolán říšský sněm - bez zástupců Uherska. Předtím byly znovu zvoleny zemské sněmy. Z důvodu kuriálního a censusového volebního práva dosáhli Němci v Českém zemském sněmu a také v Říšské radě znovu většinu.

Čeští poslanci podali nejostřejší protest proti vyrovnání s Uherskem a bojkotovali říšskou radu.

Palacký a jeho zeť Rieger se vydali na pouť do Ruska a byli přijati carem. Tato demonstrace panslovanského spojení však nemohla jednat ve Vídni ovlivnit.

Erhalten blieb die Kulturgemeinschaft, und im Ausbau des Bildungswesens und der kulturellen Einrichtungen behielt die Haupt- und Residenzstadt Wien ihre führende Stellung.

In der österreichischen Reichshälfte lebten rund 55 % Slawen (Tschechen, Polen, Slowenen, Ruthenen...), 35 % Deutsche und 10 % Italiener, Juden und andere.

Im Königreich Ungarn, in **Transleithanien**, betrieben die 55 % Magyaren in den folgenden Jahrzehnten gegenüber den anderen Völkerschaften (Rumänen, Deutsche, Slowaken, Kroaten, Serben...) eine immer stärker werdende Magyarisierungspolitik.

Der radikale Umbau der Monarchie geschah ohne Mitwirkung des Reichstags, der vor vollendete Tatsachen gestellt wurde. Die Deutschen fügten sich ins Unabänderliche. Aber die Slawen empfanden die Anerkennung der Rechte der Ungarn, die 1848/49 noch als Hochverrat galten, als arge Benachteiligung, und die panslawistischen Sympathien verstärkten sich.

Reformen der deutsch-liberalen Regierung in Zisleithanien

Nun musste auch die österreichische Reichshälfte, Zisleithanien, eine eigene Regierung erhalten und der Reichsrat - ohne die Vertreter Ungarns - nach Wien einberufen werden. Zuvor wurden die Landtage neu gewählt. Auf Grund des Kurien- und Zensuswahlrechts erlangten die Deutschen im böhmischen Landtag und auch im Reichsrat wiederum die Mehrheit.

Die tschechischen Abgeordneten legten schärfsten Protest gegen den Ausgleich mit Ungarn ein und blieben dem Reichsrat fern.

Palacký und sein Schwiegersohn Rieger „pilgerten“ nach Russland und wurden vom Zaren empfangen. Aber diese Demonstration panslawischer Verbundenheit konnte die Beratungen in Wien nicht beeinflussen.

V říšské radě měla německá liberální Ústavní strana, která se skládala ze zástupců velkostatkářů a německy mluvících měšťanů, takovou převahu, že mohla svůj kulturní a ekonomický program bez omezení uskutečnit.

V prosinci roku 1867 potvrdil císař František Josef řadu zákonů, které se staly základem konstituční monarchie. Byla zformulována listina základních práv všech občanů, justice a správa byla na úrovni všech stupňů oddělena, soudci se stali nezávislými a neodvolatelnými. Poslanci získali imunitu a byla ustanovena rovnoprávnost všech národů a jazyků.

V Čechách byly rodné listy, pracovní knížky atd. vystavovány dvojjazyčně, ale úředním jazykem byla nadále němčina.

Liberalismus usiloval o to, aby bylo náboženství vytlačeno z veřejného života do privátní sféry. Tím se církev stále více dostávala do defenzivní pozice.

Říšský školský zákon z roku 1869 zavedl osmiletou povinnou školní docházku pro všechny děti od 6 do 14 let a vedení a dohled nad školstvím byly podřízeny státu. Pouze náboženská výuka zůstala pod dohledem církve. Učitelé, kteří museli nyní navštěvovat čtyřletou pedagogickou školu, se stali státem placenými úředníky. Reforma vzdělávání učitelů vedla také záhy ke zvýšení úrovně výuky. Základní školy na vesnicích byly nyní vedeny jako osmistupňové. V městských oblastech se po pěti třídách základní školy počítalo ještě se třemi třídami školy měšťanské.

Počet analfabetů klesal rychle i v nejdlejších oblastech. V Českých zemích rostl počet českých gymnázií. Výuce němčiny byl věnován velký prostor, zatímco čeština v německých

Im Reichsrat hatte die deutsch-liberale Verfassungspartei, die sich aus Vertretern des Großgrundbesitzes und des deutschsprachigen Großbürgertums zusammensetzte, einen solchen Überhang, dass sie ihr kulturelles und wirtschaftliches Programm ungehemmt durchführen konnte.

Im Dezember 1867 bestätigte Kaiser Franz Joseph eine Reihe von Gesetzen, welche die Grundlage für eine konstitutionelle Verfassung bildeten. Ein Katalog der Grundrechte aller Staatsbürger wurde formuliert, Gerichtsbarkeit und Verwaltung in allen Instanzen getrennt, die Richter wurden unabhängig und unabsetzbar, die Abgeordneten erhielten den Schutz der Immunität, die Gleichberechtigung aller Nationen und Sprachen wurde festgelegt.

In Böhmen wurden Geburtsurkunden, Arbeitsbücher, usw. zweisprachig ausgestellt, aber die Amtssprache war weiterhin Deutsch.

Der Liberalismus war bestrebt, die Religion aus dem öffentlichen Leben in die Privatsphäre abzurängen. Dadurch geriet die Kirche immer mehr in eine Verteidigungsstellung.

Das **Reichsvolksschulgesetz** von 1869 führte die achtjährige Schulpflicht für alle 6- bis 14jährigen ein und unterstellte die Leitung und die Aufsicht des Schulwesens dem Staat. Nur der Religionsunterricht blieb unter kirchlicher Aufsicht. Die Lehrer, die nun eine vierjährige Lehrerbildungsanstalt besuchen mussten, wurden vom Staat bezahlte Beamte. Die Reform der Lehrerbildung hob auch bald das Unterrichtsniveau. Die Volksschulen auf dem Land wurden nun achtstufig geführt. Im städtischen Bereich war nach fünf Klassen Volksschule eine dreiklassige Bürgerschule vorgesehen.

Die Zahl der Analphabeten nahm auch in den entlegensten Gebieten rasch ab. In den böhmischen Ländern wuchs die Zahl der tschechischen Gymnasien. Der Deutschunterricht

gymnáziích byla pouze „relativně povinnou“ záležitostí.

Němečtí žáci využívali tuto nabídku jenom s nechutí, což se později ukazovalo jako velká nevýhoda při obsazování pracovních míst ve státní správě. Po nejistých letech před rokem 1866 se začal nyní projevovat ekonomický růst. Vznikaly nové továrny a průmysl, stavěla se nová železnice a začala takzvaná „Doba zakladatelů – Gründerzeit“.

Měšťanstvo bylo stále bohatší – na úkor dělníků, kteří žili v bídě. Sedláci museli čelit zahraniční konkurenci, která byla stále citelnější, a to především díky zámožnému obchodu.

Pokus o vyrovnání v roce 1871

Ekonomický vývoj byl zastíněn národnostními rozpory. Němci se jen stěží vzdávali svojí staré nadvlády a obtížně se vyrovnávali se vzestupem a rovnoprávností malých národů.

Mezi slovanskými národy, které žily v obou částech monarchie, rostla nespokojenost. Roku 1868 došlo v Praze poprvé k větším antirakouským demonstracím.

Roku 1871, po vyhlášení Německé říše, se císař František Josef snažil najít způsob vyrovnání také s Čechy a sdělil českému zemskému sněmu svůj úmysl nechat se korunovat českým králem.

Současně předložila vláda zemskému sněmu národnostní zákon, který ve smyslu rovnoprávnosti národů předepsal dvojjazyčnost ve všech zemských záležitostech a od zemských úředníků požadoval znalost obou jazyků země.

nahm dort einen breiten Raum ein, während in den deutschen Gymnasien Tschechisch nur „relativ obligat“ war.

Die deutschen Schüler machten von dem Angebot nur widerwillig Gebrauch, was später bei der Besetzung von Staatsposten von großem Nachteil war. Nach den unsicheren Jahren vor 1866 ging es nun wirtschaftlich aufwärts. Neue Fabriken und Industrien entstanden, neue Schienenwege wurden gebaut, die sogenannte „Gründerzeit“ brach an.

Das Bürgertum wurde immer reicher - auf Kosten der Arbeiterschaft, die mit der Not zu kämpfen hatte. Die Bauern litten unter der ausländischen Konkurrenz, die durch den Überseehandel immer drückender wurde.

Der Ausgleichsversuch von 1871

Die wirtschaftliche Entwicklung wurde durch den Nationalitätenstreit überschattet. Die Deutschen konnten nur schwer ihre alte Vormachtstellung preisgeben und sich mit dem Aufstieg und der Gleichberechtigung der kleineren Nationen abfinden.

Bei den slawischen Völkern, die auf beide Reichshälften verteilt waren, wuchs die Unzufriedenheit. 1868 kam es in Prag erstmals zu größeren anti-österreichischen Demonstrationen.

1871, nachdem das Deutsche Reich ausgerufen war, suchte Kaiser Franz Joseph auch mit den Tschechen zu einem Ausgleich zu kommen und teilte dem Böhmischem Landtag seine Absicht mit, sich zum König von Böhmen krönen zu lassen.

Zugleich legte die Regierung dem Landtag ein Nationalitätengesetz vor, das im Sinne der Gleichberechtigung der Nationen die Doppelsprachlichkeit in allen Landesangelegenheiten vorschrieb und von den Landesbeamten die Kenntnis beider Landessprachen verlangte.

Okresy měly být rozděleny na národně uzavřené oblasti a obce si měly svůj úřední jazyk zvolit samy. Zemský sněm měl být rozdělen do dvou národnostních kurií, kterým by byla svěřena především starost o školství.

Pro české Němce by národnostní zákon sice znamenal pokles prestiže a zároveň určité mocenské oslabení, ale dlouhodobě by přinesl výhody a právní jistotu. Avšak tu část zákona, která předepisovala dvojjazyčnost úředníků, němečtí poslanci striktně odmítli a na protest opustili pražský zemský sněm. Staročeši spolu se šlechtou, vedeni Palackým a Riegerem, trvali na starém českém státním právu.

Vypracovali takzvané „fundamentální články“, které měly znovu sjednoceným zemím Koruny české garantovat podobně zvláštní postavení, jaké mělo Uhersko od roku 1867. Jejich cílem byl trialismus Rakousko-Uhersko-Česko.

Zemské sněmy Moravy a Slezska trvaly však na své samostatnosti a nechtěly o vládě v Praze nic slyšet.

Kvůli silnému odporu Maďarů a německých liberálů, kteří nechtěli na ústavě z roku 1867 nic měnit, císař ustoupil. Pokus o vyrovnání ztroskotál.

Němečtí liberálové, kteří zastupovali jen malou vrstvu bohaté a vlivné buržoazie, tvořili vládu do roku 1878.

K dispozici měli vlivný tisk, který byl většinou v židovských rukách a až příliš vynikal v umění sebechvály. Pro život ostatních skupin obyvatelstva měli liberálové jen málo pochopení.

Die Bezirke sollten in national geschlossene Gebiete eingeteilt werden und die Gemeinden ihre Amtssprache selbst bestimmen. Der Landtag sollte in zwei nationale Kurien geteilt werden, denen vor allem die Sorge für das Schulwesen anvertraut war.

Für die Deutschen in Böhmen hätte das Nationalitätengesetz zwar einige Verluste an Macht und Ansehen, jedoch auf lange Sicht Vorteile und rechtliche Sicherheit gebracht. Aber den Passus, der die Zweisprachigkeit der Beamten vorschrieb, lehnten die deutschen Abgeordneten strikt ab und verließen aus Protest den Prager Landtag. Die Altschechen unter Palacký und Rieger im Bund mit den Adeligen pochten auf das alte böhmische Staatsrecht.

Sie arbeiteten die sogenannten „Fundamentalartikel“ aus, welche den wieder vereinigten Ländern der Wenzelskrone eine ähnliche Sonderstellung einräumen sollten, wie sie Ungarn seit 1867 besaß. Ihr Ziel war ein Trialismus Österreich-Ungarn-Böhmen.

Die Landtage von Mähren und Schlesien beharrten aber auf ihrer Selbständigkeit und wollten von einer Regierung in Prag nichts wissen.

Vor dem entschlossenen Widerstand der Ungarn und der deutschen Liberalen, die an der Verfassung von 1867 nicht rütteln lassen wollten, wich der Kaiser zurück. Der Ausgleichsver such war gescheitert.

Die Deutschliberalen, die nur eine bestimmte begüterte und einflussreiche Schicht des Bürgertums vertraten, stellten bis 1878 die Regierung.

Sie verfügten über eine mächtige Presse, die meist in jüdischen Händen war und sich fast nur in Selbstlob erging. Für die anderen Volksschichten brachten sie kaum Verständnis auf.

Český živel posiluje svou pozici v českých zemích

V souvislosti s rychlou industrializací stoupal prudce počet dělníků. Obyvatelé z venkova se hrnuli do měst, kde často žili v nutných podmínkách v chudinských čtvrtích. Podnikatelé tlačili na platy a často zaměstnávali raději skromnější české dělníky.

To vedlo k rychlému počestování měst ve vnitrozemí Čech a Moravy, kde dosud žilo převážně jazykově smíšené obyvatelstvo. K tomuto trendu přispěla i skutečnost, že se němečtí dělníci začali stěhovat do průmyslových oblastí na severu Čech, do Vídně a Dolního Rakouska, kde byly platy o něco vyšší. Rychle se měnila jazyková mapa, hlavně kolem Plzně, Mostu-Duchcova-Teplic, Liberce, Brna a Budějovic.

Politický a ekonomický význam české maloburžoazie rok od roku stoupal. Ve městech přešlo hodně Němců k české národnosti, protože tak získali lepší politické a ekonomické šance.

Obzvláště extrémní byl tento vývoj v Praze. Zatímco v roce 1847 žilo v Praze ještě 66.000 Němců, 37.000 Čechů a 6.000 Židů, tak v roce 1880 z 252.700 obyvatel uvedlo němčinu jako hovorovou řeč už jen 38.600 lidí. Z pražských Židů uvedly německý jazyk jako svůj hovorový dvě pětiny.

Sílící německý antisemitismus vehnal mnoho Židů do českého tábora. V roce 1910 se k německé národnosti přihlásilo už jen 32.000 osob z 442.000 obyvatel Prahy.

Německý živel je zatlačován do obrany

U Němců rostl strach ze slavizace českých zemí a konec konců také Rakouska. Vznikaly ochranné spolky. Roku 1880 došlo k založení **německého školského spolku** ve Vídni. Jeho cílem

Das Tschechentum stärkt seine Position in den böhmischen Ländern

Mit der raschen Industrialisierung mehrte sich sprunghaft die Zahl der Lohnarbeiter. Die Landbevölkerung strömte in die Städte, wo sie oft nur in Elendsquartieren hauste. Die Unternehmer drückten die Löhne und stellten vielfach lieber die genügsameren tschechischen Arbeiter ein.

Das führte rasch zu einer Tschechisierung der gemischtsprachigen Städte im Inneren von Böhmen und Mähren, da gleichzeitig die deutschen Arbeiter vorwiegend in die Industriegebiete von Nordböhmen, Wien und Niederösterreich zogen, wo das Lohnniveau etwas höher war. Schnell änderte sich die Sprachenkarte, besonders um Pilsen, Brüx-Dux-Teplitz, Reichenberg, Brünn und Budweis.

Das tschechische Kleinbürgertum gewann von Jahr zu Jahr an wirtschaftlicher und politischer Bedeutung. In den Städten wechselten viele Deutsche zum Tschechentum über, da es bessere wirtschaftliche und politische Chancen bot.

Besonders krass zeigten sich diese Entwicklungen in Prag. Lebten dort 1847 noch 66.000 Deutsche, 37.000 Tschechen und 6000 Juden, so gaben 1880 von den 252.700 Einwohnern nur mehr 38.600 Deutsch als Umgangssprache an, darunter zwei Fünftel der Juden.

Der zunehmende deutschnationale Antisemitismus trieb viele Juden ins tschechische Lager. Um 1910 bekannten sich in Prag von den 442.000 Einwohnern nur noch 32.000 als Deutsche.

Das Deutschtum wird in die Verteidigung gedrängt

Bei den Deutschen wuchs die Angst vor einer Slawisierung der böhmischen Länder und letztlich auch Österreichs. Schutzvereine entstanden. 1880 kam es in Wien zur Gründung des

bylo založit a provozovat v odlehlých nebo jazykově smíšených oblastech monarchie německé základní školy.

V dubnu roku 1884 byl v Českých Budějovicích založen „**Německý pošumavský svaz**“ (Deutscher Böhmerwaldbund). Jeho cílem byla pomoc obyvatelům Šumavy, kteří žili v těžko přístupných a drsných pohraničních horských oblastech a kteří obdělávali málo úrodnou půdu. Svaz měl zároveň chránit a hájit jejich hospodářské, kulturní a národní zájmy.

České kruhy taktěž reagovaly založením své organizace **Národní jednoty pošumavské**, u které se dalo očekávat, že se bude snažit počestvovat horské oblasti Šumavy.

Už rok po založení „Německého pošumavského svazu“ existovalo 96 místních skupin, do roku 1914 vzrostl jejich počet na 440 s celkovým počtem členů 42.000 v celých Čechách a také ve Vídni.

Pod dlouholetým vedením svého spoluzakladatele Ing. Josefa Taschka (1) mohl spolek s pomocí členských příspěvků a díky štědrým darům různými způsoby podporovat zemědělství a malé podniky, zřizovat studentské ubytovny, lidové knihovny a čítárny a už v roce 1885 vydal „Průvodce Šumavou“ s cílem zpřístupnit pohraniční pohoří s jeho často ještě nedotčenou krásou pro turistické účely.

Německé sportovní spolky (Turnvereine) začaly nově interpretovat myšlenky „otce tělocviku“,

(1) *Josef Taschek byl předsedou (německy-orientovaného, pozn. B.R.) spolku Böhmerwaldbund od konce roku 1884 až do roku 1938 a mezi roky 1893 a 1918 starostou Českých Budějovic.*

Deutschen Schulvereins. Er hatte das Ziel, in abgelegenen oder in gemischtsprachigen Gebieten der Monarchie deutsche Volksschulen zu errichten und zu erhalten.

Im April 1884 wurde in Budweis der **Deutsche Böhmerwaldbund** gegründet. Er sollte der Not der Böhmerwäldler, die ihre Ursache im kargen, unergiebigem Boden und in der rauhen Witterung des verkehrsmäßig kaum erschlossenen Grenzgebirges hatte, abhelfen und ihre wirtschaftlichen, kulturellen und nationalen Interessen wahren.

Tschechische Kreise reagierten nämlich umgehend mit der Gründung einer Gegenorganisation, der „**Národní jednota pošumavská**“ (tschechisch nationaler Böhmerwaldverein), was Bestrebungen, auch das Bergland zu tschechisieren, erwarten ließ.

Schon ein Jahr nach der Gründung des Böhmerwaldbundes gab es 96 Ortsgruppen, bis 1914 wuchs ihre Zahl auf 440 mit insgesamt 42.000 Mitgliedern in ganz Böhmen und in Wien an.

Unter seinem Mitbegründer und langjährigen Obmann Ing. Josef Taschek (1) konnte der Bund mit Hilfe der Mitgliedsbeiträge und durch großzügige Spenden Landwirtschaft und Kleingewerbe auf vielfältige Weise fördern, Studentenherbergen, Volksbüchereien und Leseräume errichten und schon 1885 einen „Führer durch den Böhmerwald“ herausgeben, um das Grenzgebirge mit seiner vielfach noch unberührten Schönheit für den Fremdenverkehr zu erschließen.

Bei den deutschen Turnvereinen wurden die Ideen des Turnvaters Jahn neu interpretiert.

(1) *Josef Taschek war Obmann des (deutsch-orientierten, Anm. B.R.) Böhmerwaldbundes von Ende 1884 bis 1938. Von 1893-1918 war er auch Bürgermeister von Budweis.*

Friedricha Ludwiga Jahna: nyní už nebyl úhlavním nepřítelem Francouzů, ale Slovanů. Jahn byl také oslavován jako autor národní svépomoci. „Němcům mohou pomoci jenom Němci“, bylo tištěno na ochranných známkách, pivních táčcích a pohlednicích.

Taaffeho vláda se snaží národnostní a sociální konflikty uklidnit

Liberálové brzy přišli o důvěru císaře. Roku 1879 pověřil císař svého přítele z mladých let, hraběte Eduarda **Taaffeho**, českého šlechtice irského původu, vytvořením nové vlády.

Taaffe se v říšské radě opíral o konzervativce, o polský klub a o Čechy. Do roku 1893 měl v držení úřad ministerského předsedy. Liberálové nazvali jeho způsob vládnutí „vytloukání klínu klínem“ (Fortwursteln). Ale odcházející 19. století bylo obdobím právní jistoty a ekonomického růstu. Vzdělání obyvatelstva se zvyšovalo a šetřiví lidé si mohli spočítat, kdy budou vlastnit malé bohatství.

Okruh těch, kteří profitovali z ekonomického růstu, byl ale přece jen poměrně malý. Jako politik vyrovnaného středu chtěl Taaffe národní a sociální konflikty zmírnit. Živnostenský řád z roku 1883 přinesl první kroky ke snížení bídy dělníků. Roku 1885 byla pracovní doba omezena na jedenáct hodin denně, pro ženy a mladistvé byla povolena už jenom lehčí práce, práce nezletilých byla víceméně zakázána. Roku 1887 následovalo úrazové pojištění a zákon o zdravotním pojištění. Taaffeho pokusy o zmírnění národnostních konfliktů však ztroskotaly (viz kapitola „Národnostní spory rozdělují obyvatelstvo Čech“).

Navzdory všem rozdílům mezi národy v monarchii byl mezi lidmi hluboce zakořeněn pocit

Nun war nicht mehr der Franzose der Erbfeind, sondern der Slawe. Jahn wurde auch als der Urheber der nationalen Selbsthilfe gefeiert. „Den Deutschen kann nur durch Deutsche geholfen werden“ wurde auf Schutzmarken, Bierdeckel und Ansichtskarten gedruckt.

Die Regierung Taaffe versucht die nationalen und sozialen Konflikte zu entschärfen

Die Liberalen hatten bald nicht mehr das Vertrauen des Kaisers. 1879 betraute er seinen Freund aus Jugendtagen Graf Eduard **Taaffe**, einen böhmischen Adeligen irischer Abstammung, mit der Bildung einer neuen Regierung.

Er stützte sich im Reichsrat auf die Konservativen, den Polenklub und die Tschechen. Bis 1893 hatte er das Amt des Ministerpräsidenten inne. Die Liberalen nannten sein Regieren ein „Fortwursteln“. Aber das ausgehende 19. Jahrhundert war eine Zeit der Rechtssicherheit und des wirtschaftlichen Wachstums. Die Bildung unter der Bevölkerung nahm zu, und sparsame Leute konnten sich ausrechnen, wann sie ein kleines Vermögen besitzen würden.

Der Kreis, der vom wirtschaftlichen Aufschwung profitierte, war aber doch verhältnismäßig klein. Als „Politiker der ausgleichenden Mitte“ wollte Taaffe die nationalen und sozialen Konflikte entschärfen. Die Gewerbeordnung von 1883 brachte erste Schritte zur Milderung des Arbeiterelends. 1885 wurde die Arbeitszeit auf elf Stunden täglich begrenzt, für Frauen und Jugendliche nur mehr leichte Arbeiten erlaubt, die Kinderarbeit weitgehend verboten. 1887 folgten die Unfallversicherung und ein Krankenkassengesetz. Mit seinen nationalen Ausgleichsversuchen (siehe das Kapitel „Der Nationalitätenstreit trennt die Völker Böhmens“) ist Taaffe aber gescheitert.

Trotz aller nationalen Gegensätze war in den breiten Volksschichten das Gefühl der Gebor-

bezpečí, který jim poskytovala monarchie, jež přetrvávala jak Turky, tak Napoleona.

Císař František Josef byl nejdříve jako zastánce absolutismu málo oblíbený. S přibývajícím roky se však stal stále více uctívaným symbolem státu a poutem, které drželo pohromadě pestrou národnostní směsici říše

Překlad kapitoly „Rakousko-uherský dualismus: vzniká Rakousko-Uhersko (1867-1918)“ s podkapitolami „Vyrovnání s Uherskem roku 1867“, „Reformy německého liberálního zřízení v oblasti Předlitavska“, „Pokus o vyrovnání v roce 1871“, „Český živel posiluje svou pozici v českých zemích“, „Německý živel je zatlačován do obrany“ a „Taaffeho vláda se snaží národnostní a sociální konflikty uklidnit“ do češtiny: Lukáš Koblížka, České Budějovice

genheit im österreichischen Reichsverband, der die Türken zurückgeworfen und Napoleon überdauert hatte, tief verwurzelt.

Kaiser Franz Joseph, zunächst als Vertreter des Absolutismus wenig beliebt, wurde mit zunehmenden Jahren immer mehr zum verehrten Symbol des Staates und zur Klammer, welche die vielen Völkerschaften zusammenhielt.

Übersetzung des Kapitels „In der Doppelmonarchie Österreich-Ungarn (1867-1918) mit den Unterkapiteln „Der Ausgleich mit Ungarn“, „Reformen der deutsch-liberalen Regierung in Zisleithanien“, der Ausgleichsversuch von 1871“, „Das Tschechentum stärkt seine Position in den böhmischen Ländern“, „Das Deutschtum wird in die Verteidigung gedrängt“ und „Die Regierung Taaffe versucht die nationalen und sozialen Konflikte zu entschärfen“ ins Tschechische: Lukáš Koblížka, České Budějovice (Budweis)

Vývoj Kaplice po roce 1867

1868 v Kaplici byl zřízen telegrafní úřad.

1869 Definitivně byla oddělena státní správa od soudnictví a opětovně byla zřízena okresní hejtmanství. V Kaplici nastoupil do svého úřadu jako c.k. okresní hejtman Andreas Fischer.

1871 byla otevřena nová železniční trať nahrazující starou koňskou železnici. Nová trať vedla z Budějovic do Certlova a od roku 1872 dál do Lince. Kaplickým formanům se prý podařilo dosáhnout toho, aby Kaplici míjela. Železniční stanice byla původně v Omlenici, kde se přede- hřívala voda pro lokomotivy.

1883 se obec obrátila k poslancům se žádostí o postavení nádraží a skladu zboží u zastávky Nová hospoda (Neuwirtshaus) na místě dosavadního strážního domku.

Kaplická spořitelna

1875 Byla zřízena Městská spořitelna. (Ignaz Oberparleiter 1911, dále IO, str. 108 a další) Obec se zaručila za všechny vklady a úroky z nich složením kauce ve výši 10 000 zlatých.

První správní radu vytvořil starosta města Eduard Vogl spolu s dalšími občany. Byli to majitel hostince Josef Guschlbauer, kupec Moritz Bloch, lékárník Karl Knapp, sklenář Josef Oberparleiter a kupec Franz Pascher.

Veškeré její služby poskytoval nejdříve jen Hans Swatek z Budějovic. Z počátku měla spořitelna pro svoji práci k dispozici pouze jednu místnost na radnici.

Až v roce **1884** získala spořitelna ještě jednu místnost hned vedle, která do té doby byla

Entwicklungen in Kaplitz nach 1867

1868 wurde in Kaplitz ein Telegraphenamnt eingerichtet.

1869 wurden Verwaltung und Justiz endgültig getrennt und die Bezirkshauptmannschaften neuerlich errichtet. In Kaplitz trat Andreas Fischer sein Amt als k.k. Bezirkshauptmann an.

1871 wurde die neue Eisenbahnlinie, die nun die alte Pferdeisenbahn ersetzte, von Budweis bis Zartlesdorf, 1872 bis Linz eröffnet. Die Frächter sollen erreicht haben, dass sie in einem weiten Abstand an Kaplitz vorbeiführte. Eine Bahnstation gab es zunächst in Umlowitz, wo Wasser für die Lokomotiven vorgeheizt wurde.

1883 richtete die Gemeinde eine Petition an das Abgeordnetenhaus um Errichtung eines Bahnhofes und eines Frachtenmagazins bei der Station Neuwirtshaus an Stelle des bisherigen Wächterhäuschens.

Die Kaplitzer Sparkasse

1875 wurde die Städtische Sparkasse gegründet. (IO S. 108 ff) Die Gemeinde übernahm die Haftung und leistete die Garantien für die Einlagen und deren Verzinsung durch einen Kautionsbetrag von 10.000 Gulden.

Den ersten Verwaltungsrat bildeten der Bürgermeister und Vorsitzende Eduard Vogl, sowie folgende Bürger: Josef Guschlbauer, Gastwirt; Moritz Bloch, Kaufmann; Karl Knapp, Apotheker; Josef Oberparleiter, Glaser; Franz Pascher, Kaufmann.

Den gesamten Kanzleidienst versah zunächst Hans Swatek aus Budweis allein. Anfangs stand der Sparkasse nur ein Zimmer im Rathaus zur Verfügung.

Erst **1884** erhielt sie den anstoßenden Raum dazu, der bis dahin als Feuerwehrdepot diente.

skladištěm materiálu pro hasiče. Do roku 1885 spořitelna vydělala tolik, že mohla přispívat na charitativní a obecně prospěšné účely.

V roce 1892 byla v Rakousku – Uhersku provedena měnová reforma, novou měnou se stala koruna založená na zlatem standardu: 200 K = 100 zl. v bankovkách = 84 zl. ve zlatě, 1 koruna (K) = 100 haléřů (h). Důvodem měnové reformy byla cena stříbra, která značně klesala v souvislosti s nárůstem těžby stříbra.

V roce 1900 si mohla spořitelna zakoupit dům č.p. 205 na náměstí a v 1. patře se jí konečně podařilo získat pro sebe důstojné prostory. Bývalé panské obydlí přešlo v roce 1676 do majetku obce a později bylo prodáno jednomu měšťanovi, který v něm provozoval hostinec „Zum Lampelwirt“ („U jehněte“). Když v roce 1911 došlo k další přestavbě domu, byl zrušen jeden ze starých stavebních prvků, arkýř nad dveřmi. Po odstranění starých stropů, z nichž jeden byl ozdoben štukem, se objevily vyřezávané a malované trémové stropy a mezi trámy ještě fragmenty freskové malby (možná že ještě z časů Rožmberků?). Trámy byly prožrány červomorkou a vykazovaly stopy po požáru, pravděpodobně z roku 1718.

Na jednom z trámů se našel letopočet 1690. Tehdy bohužel ještě žádný památkový úřad nezasáhl, aby tyto cenné pozůstatky zachránil.

Obchod a řemesla

Nově vzniklé továrny, které vyráběly levnější výrobky, přispěly k tomu, že také v Kaplici zanikala stará řemesla, jako například řemeslo soukenické, tkalcovské, barvířské nebo punčochářské. Minulostí se stalo i řemeslo koželuha a jircháře. Už v roce 1851 skončila práce staré valchy či valchářské dílny. Po roce 1870 byly opuštěny také hamry na Malši. V provozu zůstal jen třetí hamr, a to u osady Mostky, který do roku 1945 provozoval Johann Kowarsch (Jan Kovář).

Bis 1885 hatte sie so viel erwirtschaftet, dass sie Beiträge zu wohltätigen und gemeinnützigen Zwecken widmen konnte.

1892 wurde in Österreich-Ungarn die Goldwährung eingeführt, da der Silberpreis durch den Anstieg der Silberproduktion erheblich gesunken war.

Neue Währungseinheit war nun die Krone: 200 K = 100 fl Papiergeld = 84 fl in Gold, 1 Krone (K) = 100 Heller (h).

1900 konnte das Geldinstitut das Haus Nr. 205 am Ringplatz ankaufen und gelangte so endlich im 1. Stockwerk zu würdigen Räumlichkeiten. Das ehemals herrschaftliche Absteigequartier war 1676 in den Besitz der Gemeinde übergegangen und später an einen Bürger verkauft worden, der dort das Wirtshaus „Zum Lampelwirt“ eröffnete. Als man 1911 einen Umbau vornahm, wurde wiederum alte Bausubstanz zerstört: Der Erker oberhalb des Tores wurde entfernt. Als man die alten Plafonds beseitigte, von denen einer mit Stukkaturen geziert war, kamen geschnitzte und bemalte Tramböden und zwischen den Tramen Fragmente von Freskomalereien (vielleicht noch aus der Zeit der Rosenberger?) zum Vorschein. Die Trame waren vom Wurm zerfressen und zeigten tiefe Brandspuren, wohl von 1718. Auf einem der Trame fand man die Jahreszahl 1690. Leider hat damals kein Denkmalamt eingegriffen, um diese wertvollen Relikte zu retten.

Handel und Gewerbe

Die vielen neuen Fabriken, die billigere Waren lieferten, brachten auch in Kaplitz manche alten Gewerbe zum Erliegen, wie das der Tuchmacher, der Leinenweber, der Weiß- und Rotgerber, der Färber und der Sockenstricker. Schon 1851 hatte die alte Walke oder Walchmühle zu arbeiten aufgehört. Nach 1870 wurden auch die Hammerwerke an der Maltsch aufgelassen, nur der dritte Hammer bei Pernlesdorf blieb erhalten. Bis nach 1945 wurde er von Johann Kowarsch betrieben.

Levné železné a smaltované nádoby z plechu vytlačilo z trhu hrnčířské zboží. V roce 1910 byly v provozu už jen čtyři hrnčířské dílny.

Kromě toho však docházelo i k pozitivnímu vývoji. Objem **obchodu** rostl.

Das billige Eisengeschirr und das emaillierte Blechgeschirr verdrängte die Tonwaren. Um 1910 waren nur noch vier Töpfereien in Betrieb.

Daneben gab es aber auch positive Entwicklungen: Der **Handel** nahm zu.

Radnice před rokem 1900. Rozpoznat lze: kamenný kříž před radniční věží, vpravo vedle nápis SPARKASSE, nad ním pamětní deska císaře Františka Josefa (po roce 1918 je tam jen slepé okno), před ním vpravo socha svatého Jana Nepomuckého.

Das Rathaus vor 1900. Zu erkennen sind: Das steinerne Kreuz vor dem Rathausturm; rechts daneben die Aufschrift SPARKASSE; darüber die Gedenktafel für Kaiser Franz Joseph (nach 1918 ist dort ein blindes Fenster); rechts davor die Johann von Nepomuk Statue.

Jestliže na počátku 19. století byli v Kaplici pouze tři kupci, „Walko“, „Janoch“ a „Hrubesch“, tak už v roce 1910 zde je 14 obchodů se zbožím smíšeným, 7 obchodů se střížným zbožím, 5 obchodníků s obilím, 2 obchodníci s dobytkem, dále 6 zelinářů, 4 obchody s prodejem brambor, dále 4 obchody s prodejem uhlí, 3 obchody s prodejem vápna, 2 papírnictví, 2 obchody s porcelánem, 2 obchody s jízdními koly a se šicími stroji a ještě další; celkem tu působilo na 60 obchodníků.

Od roku 1882 se o sobotách konaly trhy, a to nejen s dobytkem, ale i s potravinami. K tomu se konaly ještě 4 **jarmarky**: o masopustním pondělí, trh floriánský 4. května, 4. července to byl

Gab es zu Beginn des 19. Jhdts. in Kaplitz nur drei Kaufleute, die Geschäfte zum „Walko“, „Janoch“ und „Hrubesch“, so zählte um 1910 der Ort 14 Gemischtwarenhandlungen, 7 Schnittwarenhändler, 5 Getreide-, 2 Viehhändler, 6 Grünzeug-, 4 Erdäpfel-, 4 Kohlen-, 3 Kalk-, 2 Papier-, 2 Porzellan-, 2 Fahrrad- und Nähmaschinenhandlungen und andere insgesamt waren es an die 60 Handelstreibende.

Seit 1882 gab es an den Samstagen neben dem Viehmarkt einen Getreide- und Viktualienmarkt. Daneben wurden noch vier **Jahrmärkte** abgehalten: am Faschingmontag der Faschings-

Náměstí v zimě po roce 1900. Spořitelna už přesídlila do domu č. 205, arkýř byl během rekonstrukce domu v roce 1911 odstraněn, vlevo pomník císaře Josefa II.

Der Ringplatz an einem Wintertag nach 1900. Die Sparkasse ist schon in das Haus Nr. 205 übersiedelt; der Erker wurde beim Umbau 1911 entfernt; links das Denkmal Kaiser Josefs II.

prokopský trh a 28. října šimonský, jeden z nejvýznamnějších výročních trhů na jihu Čech. Ještě dlouho bylo pak běžné, že osm dní před začátkem trhu byl na věži radnice upevněn znak s rukou držící soudcovský meč, což symbolizovalo svobodu prodeje a nákupu.

V roce **1904** byla doba trvání trhů zkrácena z osmi na tři dny.

Dobytčí trh, který se konal vždy na náměstí, chtěly úřady už v roce **1884** z hygienických důvodů přemístit, čemuž se ale obchodníci bránili. Teprve v roce **1892** byl u Novodomského potoka zřízen trh dobytčí, kam se o několik let později přesunul i trh s prasaty. Do té doby probíhal v Dlouhé ulici. Jednou za měsíc se konal i koňský trh. V době před první světovou válkou sem bylo často přiváženo až 1000 kusů skotu, takže kaplické dobytčí trhy patřily, hned po budějovickém trhu a trhovosvinském trhu, k těm největším v jižních Čechách.

markt, der Florianimarkt am 4. Mai, der Propopimarkt am 4. Juli und der Simonimarkt am 28. Oktober, einer der wichtigsten unter den Jahrmärkten Südböhmens. Noch lange war es üblich, acht Tage vor Beginn des Marktes die Kauf- und Verkaufsfreiheit durch das Ausstecken einer Hand mit dem Richtschwert am Rathausurm anzuzeigen. **1904** wurde die Dauer der Märkte von acht Tagen auf drei Tage herabgesetzt.

Den **Viehmarkt** wollte die politische Behörde bereits **1884** aus sanitären Gründen vom Ringplatz weg verlegen, was die Geschäftsleute hinauszuögern konnten. Erst **1892** wurde am Häuselbach der Platz für den Viehmarkt angelegt und einige Jahre später auch der Schweinemarkt aus der Langen Gasse dorthin verlegt. Einmal im Monat gab es auch einen Pferdemarkt. In den Jahren vor dem ersten Weltkrieg wurden oft bis zu 1000 Rinder aufgetrieben, sodass sich der Kaplitzer Viehmarkt nach dem Budweiser und dem Schweinitzer zum größten in Südböhmen entwickelte.

Živnostenský řád z roku **1883** pozitivně ovlivňoval i menší podniky v Kaplici.

Roku **1883** byl pekařům ukončen společný prodej pečiva v obecním pivovaru. Nově vzniklý prostor byl předělán na výčepní lokál. Ještě v roce **1896** probíhal v masných krámech prodej a výsek masa.

V roce **1885** založil Německý pošumavský svaz (Böhmerwaldbund) v Kaplici **odbornou školu zaměřenou na hrnčířskou výrobu**; byla umístěna v dílně hrnčířského mistra Andrease Strauße v Budějovické ulici č. 33. Pro tento účel byl podnik zvlášť rozšířen.

Vedoucím dílen byl Adolf Süß z Budějovic. To napomohlo rozmachu výroby kachlových kamen. Po smrti Andrease Strauße se jeho vdova Anna provdala v roce **1904** za Wilhelma Greibiga, hrnčíře, pocházejícího z východního Pruska, který provoz rozšířil a nechal postavit budovu pro **Kamnářskou a hrnčířskou továrnu Greibig**, k tomu i přiměřeně velký sklad a prodejnu.

V podniku, ve kterém bylo zaměstnáno až 16 dělníků, se vyráběla kachlová kamna, nádoby (hrnce, talíře), různé květináče, vázy a sošky svatých.

Koželužna Karla Gabriela se také rozvinula v trochu větší zdejší podnik. V roce **1870** byla na Bělidle postavena nová budova, která byla pak v roce **1882** rozšířena a v roce **1904** byl v koželužně, kde pracovalo 15 dělníků, zaveden parní provoz.

V roce **1889** zahájil Karl **Schröter** poblíž osady Mostky v opuštěném druhém hamru na řece Malši (obec Blansko) stavbu továrny na šicí nitě. V okolí Kaplice byla sice největší, ale v porovnání s jinými podobnými továrnami působila skromně.

Die Gewerbeordnung von **1883** wirkte sich auch für die kleineren Betriebe in Kaplitz positiv aus.

1883 wurde die gemeinsame Brotbank der Bäcker im Gemeindebräuhaus aufgelöst und in ein Schanklokal umgewandelt. In den Fleischbänken wurde noch **1896** Fleisch ausgehauen und verkauft.

1885 gründete die Leitung des Böhmerwaldbundes in Kaplitz eine **Fachschule für Tonwarenerzeugung**, die in der zu diesem Zweck erweiterten Werkstätte des Töpfermeisters Andreas Strauß in der Budweiser Straße Nr. 33 untergebracht wurde.

Werkmeister war Adolf Süß aus Budweis. Dadurch nahm die Erzeugung von Tonöfen einen großen Aufschwung. Nach dem Tod von Andreas Strauß heiratete seine Witwe Anna **1904** den aus Ostpreußen stammenden Töpfermeister Wilhelm Greibig, der den Betrieb vergrößerte und ein Fabriksgebäude für die **Ofen- und Tonwarenfabrik Greibig** mit entsprechendem Lagerraum und Verkaufsraum errichten ließ.

In dem Betrieb, in dem an die 16 Arbeiter beschäftigt waren, wurden Kachelöfen, Geschirr (Töpfe, Teller), Blumentöpfe, Vasen und Heiligenstatuen erzeugt.

Zu einem etwas größeren Betrieb entwickelte sich auch die **Lohgerberei Karl Gabriel**. **1870** entstand das neue Gebäude an der Bleiche. **1882** wurde es durch einen Zubau erweitert und **1904** in der neuen Fabrik der Dampfbetrieb eingerichtet. 15 Arbeiter waren in der Lederfabrik beschäftigt.

1889 begann der Fabrikant Karl **Schröter** mit dem Bau einer Nähfadenfabrik im aufgelassenen zweiten Hammer an der Maltš bei Pernlesdorf (Gemeinde Pflanzen). Sie wurde zum größten Betrieb in der Umgebung von Kaplitz, war aber vergleichsweise immer noch bescheiden. Einen bedeutenden Aufschwung nahmen

Rozmohly se významně oba pivovary, které také našly hodně cizích odběratelů. Produkce městského pivovaru musela být zvýšena z 30 na 45 hektolitřů z várky. V roce 1910 měla sama Kaplice 22 hostinců a dvě vinárny.

Vedle toho došlo k zakládání řady menších živnostenských provozoven. V Kaplici v roce 1910 už bylo na 130 živnostníků: 10 firem zasilatelských a přepravních, 9 řezníků, 8 pekařů, 2 cukráři, 8 ševců, 9 krejčích, 7 švadlen, 5 truhlářů, 4 hrnčíři, dále 4 holiči, 3 podkováři a kováři, 2 koláři, 2 hodináři, 2 kloboučníci, 2 punčocháři, 2 kamnáři, 2 klempíři, 1 fotograf a jiní.

Byly to malé podniky, kde se práce našla nejvýš pro 2 až 3 učně a tovaryše. Pracovní řád z roku 1885 zlepšil i jejich podmínky. V roce 1889 zahájila svoji činnost okresní zdravotní pojišťovna.

Zemědělství zůstávalo vedle řemeslnické výroby hlavním zdrojem obživy zdejších lidí. Ubývalo ale pomocných sil, zvyšovaly se mzdy. Výrazně pak klesal chov dobytka, neboť i domkáři se raději věnovali drobnému podnikání.

V roce 1910 se v Kaplici chovalo 82 koní, 417 kusů skotu, 77 koz, 3 ovce, 441 prasat a 326 kusů drůbeže, dále zde bylo 56 včelstev.

Hospodářské poměry v okrese Kaplice:

Papírna Porák v Loučovicích, založená v roce 1885, byla jediný větší průmyslový podnik v okrese Kaplice. V roce 1898 už poskytovala práci a obživu 380 lidem. V roce 1924 zde pracovalo kolem 1100 zaměstnanců. Jinak v okrese byly jen malé živnostenské podniky, jako jsou mlýny, pily, kovárny, cihelny, kde práci našli nejvýš tři či čtyři lidé.

die beiden Brauereien, die auch zahlreiche auswärtige Abnehmer fanden. Der Guß der städtischen Brauerei musste von 30 auf 45 Hektoliter pro Gebräu erweitert werden. Um 1910 zählte der Ort 22 Gasthäuser und 2 Weinstuben.

Daneben kam es zur Gründung einer Reihe von kleineren gewerblichen Betrieben. Um 1910 gab es in Kaplitz fast 130 Gewerbetreibende: 10 Frachten- und Transportgeschäfte, 9 Fleischauger, 8 Bäcker, 2 Zuckerbäcker, 8 Schuhmacher, 9 Schneider, 7 Damenschneiderinnen, 5 Tischler, 4 Töpfer, 4 Friseure, 3 Huf- und Wagenschmiede, 2 Wagner, 2 Uhrmacher, 2 Hutmacher, 2 Strumpfwirker, 2 Ofensetzer, 2 Spengler, 1 Photograph und andere. Es waren Kleinbetriebe, wo höchstens 2 oder 3 Lehrlinge und Gesellen Arbeit fanden. Durch die Arbeiterordnung von 1885 wurden auch ihre Arbeitsbedingungen verbessert. 1889 wurde die Bezirkskrankenkasse ins Leben gerufen.

Die **Landwirtschaft** war neben dem Handwerk nach wie vor ein Haupterwerbszweig der Bevölkerung. Es gab aber immer weniger Hilfskräfte, die Löhne stiegen. Die Viehzucht ging bedeutend zurück, da sich das Kleinbürgertum mehr dem Kleingewerbe zuwandte.

1910 betrug der Viehstand in Kaplitz 82 Pferde, 417 Rinder, 77 Ziegen, 3 Schafe, 441 Schweine, 56 Bienenstöcke und 326 Geflügel.

Wirtschaftliche Verhältnisse im Bezirk Kaplitz

Der einzige größere Industriebetrieb im Bezirk Kaplitz war die 1885 gegründete **Papierfabrik Porak** in Kienberg, die 1898 bereits 380 Menschen Arbeit und Brot verschaffte. Um 1924 waren rund 1100 Betriebsangehörige beschäftigt. Sonst gab es nur kleine Gewerbebetriebe, wie Mühlen, Brettsägen, Schmieden, Ziegeleien, wo höchstens drei oder vier Leute Arbeit fanden.

Na Šumavě chybělo nerostné bohatství, neexistovalo zde dopravní spojení a žádná státní podpora. Zůstala v podstatě zemědělskou oblastí, zatímco průmyslové regiony v západních a severních Čechách a kolem Prahy oživaly. Drobní zemědělci, domkáři, řemeslníci si museli často hledat práci jinde. Mnoho z nich se vydávalo do rakouských průmyslových oblastí.

Řada z nich pracovala od března do listopadu jako sezonní dělníci: často jako stavební dělníci v rostoucích městech, především ve Vídni, jiní na stavbách železnice, nebo ve Štýrsku v železorných dolech (Erzberg), zatímco doma se ženy staraly o malé hospodářství a o domácnost nebo jako nádenice pracovaly u větších sedláků. Zimu trávili „sezónní pendleři“ zase doma a pokoušeli se vlastní prací z domova získat vedlejší příjem.

Zatímco v tehdejší Předlitavsku vzrostl počet obyvatel z cca 20 milionů v roce **1869** na cca 28 milionů v roce **1910** a v Čechách z 5,1 na 6,7 milionů, v okrese Kaplice mírně klesl z 54 000 v roce **1890** na 53 600 obyvatel v roce **1910**.

Také počet obyvatel v samotné Kaplici zůstal téměř nezměněn, jak lze zjistit z údajů o sčítání obyvatelstva:

rok	Domy	lidé	Němci	Češi	ostatní
1838	296	1723			
1880	-	2299	2095	204	
1890	348	2374	2187	187	
1900	341	2441	2214	209	18
1910	363	2377	2214	145	1

Z celkem 2377 obyvatel v roce 1910 bylo 1127 mužů, 1250 žen, 2334 katolíků, 11 protestantů a 32 obyvatel židovské víry.

Im Böhmerwald fehlte es an Bodenschätzen und an Verkehrsverbindungen, staatliche Förderungen gab es nicht. Er blieb im wesentlichen Agrarland, während die Industriegebiete von West- und Nordböhmen und um Prag wirtschaftlich aufblühten. Die kleinen Leute, Kleinbauern, Häusler, Handwerker, mussten sich vielfach anderswo Arbeit suchen. Die meisten zogen in die österreichischen Industriegebiete.

Viele verdingten sich vom März bis zum November als Saisonarbeiter: als Bauhandwerker in den wachsenden Städten, vor allem in Wien, beim Eisenbahnbau oder beim steirischen Erzberg, während die Frauen daheim die kleine Landwirtschaft und den Haushalt versorgten oder als Tagelöhnerinnen bei den größeren Bauern arbeiteten. Den Winter verbrachten die „Fortgeher“ wieder daheim und versuchten durch Heimarbeiten ein Zubrot zu verdienen.

Während die Bevölkerung im damaligen Zisleithanien von rund 20 Millionen Einwohnern im Jahre **1869** bis **1910** auf rund 28 Mill. und in Böhmen von 5,1 auf 6,7 Mill. anwuchs, ist sie im Kaplitzer Bezirk von 54.000 im Jahre **1890** auf 53.600 im Jahre **1910** leicht gesunken.

Auch die Einwohnerzahl von Kaplitz selbst blieb fast gleich, wie sich aus den Volkszählungen ablesen lässt:

Jahr	Häuser	Einw.	Deut.	Tschechen	And.
1838	296	1723			
1880	-	2299	2095	204	
1890	348	2374	2187	187	
1900	341	2441	2214	209	18
1910	363	2377	2214	145	1

Von den 2377 Einwohnern im Jahre 1910 waren 1127 männlich, 1250 weiblich, 2334 Katholiken, 11 Lutheraner, 32 Israeliten.

Spolu s hospodářskými změnami probíhaly i změny společenské. Kvalitnější školní vzdělání probouzel nové zájmy a posilovalo sebevědomí chudších vrstev. Stále více se stíraly rozdíly mezi společenskými vrstvami, které byly dříve patrné i v oblečení.

Ignaz Oberparleiter nad tím lamentuje:

„Nedostatek skromnosti se nešířil jen mezi služebným lidem, ne, dokonce i mezi měšťanstvem. Způsob života tehdy a dnes se začíná zásadně lišit. Člověk už se nespokojí s potravinami, které si sám vyprodukuje a jsou tedy nejlevnější, ne, postupně si zvyká na takové, které sice uspokojí mlánské jazýčky, ale jsou o to dražší.

To se týká i oblečení. Kožené kalhoty, které sedláci běžně nosili, se přestávají nosit. Stejně tak se drobní měšťané přestávají oblékat do obyčejných lněných či proužkovaných bavlněných obleků.

A fakt, že nedělní sváteční oblek dědil ještě vnuk, je pro současnou generaci už jen směšná historka. A k tomu všemu je tu neskromnost dnešní mládeže.

Mizí smysl pro rodinu a domáckost, který byl všude tam, kde bylo třeba přiložit ruku k dílu. Marně člověk hledá dceru na poli, mladého pána při orbě či vláčení pole a tak dále, zato ke sportu jsou velmi vstřícní. A co teprve služebné, které chtějí vypadat jako dámy! Jak by je někdo mohl v nedělním šatu odlišit od paní? A k tanci se hrnou, zato do kostela jdou jen zřídkka. To všechno musí vést k nespokojenosti a ke stále vyšším nárokům.“ (IO str. 124)

Podobné nářky bylo možné slyšet asi ve všech dobách. Dlouhé období míru až do roku **1914** bylo ale přece jen časem hospodářské stability, kdy měšťanstvo mohlo udělat mnohé pro své město.

Gesellschaftliche Veränderungen gingen mit den wirtschaftlichen Veränderungen Hand in Hand. Die bessere Schulbildung weckte neue Interessen und stärkte das Selbstbewusstsein der ärmeren Schichten. Standesunterschiede, die früher auch in der Kleidung ihren Ausdruck fanden, verwischten sich immer mehr.

Ignaz Oberparleiter klagte darüber:

„Der Mangel an Genügsamkeit hat nicht nur unter dem dienenden Volke, nein, selbst unter dem Bürgertum um sich gegriffen. Die Lebensweise von einst und jetzt ist grundverschieden. Man begnügt sich nicht mehr mit Lebensmitteln, die die Landwirtschaft abwirft und die daher die billigsten wären, nein, man hat sich allmählich an jene gewöhnt, die zwar dem Gaumen schmeicheln, dafür aber desto teurer sind.

Ebenso steht es mit der Kleidung. Sowie die Lederhose beim bäuerlichen Landwirte verschwunden ist, so ist das Zwilch- oder Leinengewand beim Kleinbürger nicht mehr zu finden, und die Tatsache, dass ehemals der Sonntagsstaat erst vom Enkelkind ausgetragen wurde, wird von der gegenwärtigen Generation als Märchen verlacht. Dazu kommt die Unbescheidenheit der gegenwärtigen Jugend.

Der bürgerliche, häusliche Sinn, der dahin geht, überall mitanzugreifen, wo es die Not erheischt, ist verloren gegangen. Vergeblich sucht man heutzutage die Haustochter am Felde, den jungen Herrn beim Pfluge, bei der Egge etc.; dafür ist man jedem Sporte zugänglich. Und die weiblichen dienstbaren Geister! Wer sie wohl im Sonntagsstaate von der Herrin unterscheiden könnte? Wie sie daherrauscht zum Tanze, doch selten zur Kirche. Alles das muss zur Unzufriedenheit, zu immer höheren Ansprüchen führen.“ (IO S. 124)

Ähnliche Klagen hörte man wohl zu allen Zeiten. Die langen Friedensjahre bis **1914** waren aber doch eine Zeit der wirtschaftlichen Stabilität, in der die Bürgerschaft viel für ihre Stadt tun konnte.

Měšťanská škola v Kaplici

Nový školský zákon z roku **1869** předpokládal, že ve městech budou zřizovány pětileté obecné školy, na ty pak měly navazovat tříleté měšťanské školy. Tím se měla zvýšit úroveň vzdělání středních vrstev.

V březnu roku **1873** podala Kaplice petici k c.k. zemské školní radě, kterou zažádala o zřízení měšťanské školy, což jí bylo také „z vyšších míst“ povoleno. (IO str. 99 a další)

Nyní bylo třeba promyslet výstavbu nových tříd a potřebných kabinetů. V obou patrech školní budovy na Kindermannově náměstí byly dělicími příčkami vytvořeny z obou dvou velkých tříd vždy tři menší.

Obytné pokoje pomocných učitelů byly zrušeny s tím, že tyto místnosti budou též sloužit potřebám školy.

Na podzim roku **1874** už mohl být otevřen první ročník chlapecké měšťanské školy. Ředitelem byl jmenován učitel z vyšší dívčí školy v Budějovicích, Karl Hoke, současně byl také pověřen vedením obecné školy.

Učitel Ignaz Oberparleiter, který dosud vyučoval na obecné škole, se po složení zkoušek pro měšťanskou školu stal odborným učitelem I. stupně.

Školní budova byla brzy příliš malá. Proto bylo v roce **1889** rozhodnuto, že pro školní účely bude přebudováno západní křídlo městského pivovaru. Jeho přestavbou se sice získaly tři třídy, nedostatek místa vyřešen však nebyl.

V roce **1906** navštěvovalo obecnou školu 204 chlapců a 253 dívek, a to vždy ve 3 paralelních třídách. Do měšťanské školy chodilo 115 chlapců, z toho 34 chlapců přišlo z jiných obcí.

Die Bürgerschule in Kaplitz

Nach dem Reichsvolksschulgesetz von **1869** war im städtischen Bereich nach fünf Klassen Volksschule eine dreiklassige Bürgerschule vorgesehen, um das Bildungsniveau der Mittelschicht zu heben.

Im März **1873** bewarb sich Kaplitz mit einer Petition beim k.k. Landesschulrat um die Errichtung einer Bürgerschule, was auch „hohenorts“ bewilligt wurde. (IO S. 99 ff)

Nun musste an die Errichtung neuer Klassenzimmer und der notwendigen Kabinette gedacht werden. In den beiden Stockwerken des Schulgebäudes am Kindermannplatz konnten durch Einziehen neuer Zwischenwände aus den zwei übermäßig großen Klassenzimmern jeweils drei kleinere gewonnen werden. Die Wohnzimmer der Unterlehrer wurden aufgelassen und ebenfalls für Schulzwecke bestimmt.

Im Herbst **1874** konnte der erste Jahrgang der Knaben-Bürgerschule eröffnet werden. Zum Direktor wurde der Lehrer der Höheren Töchterschule in Budweis, Karl Hoke, ernannt, dem auch die Leitung der Volksschule übertragen wurde.

Der Volksschullehrer Ignaz Oberparleiter wurde nach Ablegung der Bürgerschulprüfung Lehrer der I. Fachgruppe.

Das Schulgebäude war bald zu klein. Daher beschloss man im Jahre **1889** den westlichen Teil des Stadtbräuhauses für Schulzwecke zu adaptieren. Durch den Umbau wurden zwar drei Klassenzimmer gewonnen, aber das Raumproblem war nicht gelöst.

1906 betrug die Schülerzahl an der Volksschule mit drei Parallelklassen 204 Knaben und 253 Mädchen, an der Bürgerschule 115 Knaben, von denen 34 aus anderen Schulgemeinden kamen.

V zimě mohli učni navštěvovat učňovskou školu; vyučovalo se od 18 do 20 hodin. Mateřská škola byla založena „Německým školským spolkem“ již v roce 1883.

Mnoho dětí to mělo do školy dost daleko. „Německý školský spolek“ proto ve vsi Ráveň (Rabus), která leží 4 kilometry severně od Kaplice a nedaleko jazykové hranice, zřídil obecnou jednotřídní školu německou. 4. října 1908 byla slavnostně vysvěcena katechetou Franzem Schütznerem. Prvním učitelem zde byl ředitel školy Karl Wodak.

Už v roce 1903 se na nátlak školských úřadů obec rozhodla, postavit novou budovu, která bude sloužit všem školním účelům. V Linecké ulici byl získán stavební pozemek o velikosti 5350 metrů čtverečních za cca 9000 korun. První plán stavby od architekta profesora Schwertnera z Plzně se školské obci ale zdál až příliš drahý. Teprve nový plán od budějovického stavitele Stabernaka, s návrhem rozpočtů ve výši 170 000 korun, byl úřady schválen.

In den Wintermonaten konnten die Lehrlinge eine Gewerbeschule besuchen; unterrichtet wurde abends von 6 bis 8 Uhr. Ein Kindergarten war schon 1883 vom Deutschen Schulverein gegründet worden.

Für viele Kinder war der Schulweg sehr weit. Daher errichtete der Deutsche Schulverein im Dorf Rabus, das 4 km nördlich von Kaplitz nahe der Sprachgrenze lag, eine einklassige deutsche Volksschule, die am 4. Oktober 1908 durch den Katecheten Franz Schützner eingeweiht wurde. Erster Lehrer war Schulleiter Karl Wodak.

Bereits 1903 hatte die Gemeinde auf Drängen der Schulbehörde den Beschluss gefasst, ein neues, allen Schulzwecken dienendes Gebäude zu errichten. An der Linzer Straße wurde ein Baugrund im Ausmaß von 5350 m² um ca. 9000 Kronen erworben. Ein erster Plan des Architekten Professor Schwertner aus Pilsen war aber für die Schulgemeinde zu teuer. Ein neuer Plan des Budweiser Baumeisters Stabernak mit einem Kostenüberschlag von 170.000 Kronen fand die Zustimmung der Behörde.

*Jubilejní obecná a měšťanská škola císaře Františka Josefa I.
Kaiser Franz Joseph I. Jubiläums-Volks- und Bürgerschule.*

Stavební zakázku po slevě nákladů o 3,5 % obdrželi: J. Midasch a Johann Gotthard, stavitelé ze Zdíků a Wenzel Kubik, stavitel z Kaplice.

1. října **1908** byla výstavba zahájena a už 3. října **1910** mohla proběhnout kolaudace právě dokončené školní budovy. Náklady na stavbu se z důvodu několika změn ještě zvýšily na přibližně 180 000 korun.

Na samotnou Kaplici z toho připadla částka 135 000 korun, zbytek byl pak procentuálně rozdělen mezi obce zapsané do školského obvodu: Jermaly a Velenov, Hubenov, Žďár, Rožnov, Velký a Malý Strádov, Milíkov, Skoronice, Lauseckerův dvůr, Ješkov, Zdíky a Ráveň, které ještě musely vložit částky ve výši od 1126 do 7784 korun.

Zemský výbor přislíbil dotaci 2500 korun a za obyvatele města dala kaplická spořitelna 100 000 korun jako bezúročnou půjčku splatnou do 50 let.

Obecní zastupitelstvo se usneslo, u příležitosti šedesátiletého výročí vlády císaře, požádat „Nejvyšší dvorskou kancelář“, aby kaplická škola mohla nést titul „Jubilejní chlapecká obecná a měšťanská škola císaře Františka Josefa I.“, což bylo „nejmilostivěji“ schváleno.

Slavnostní otevření budovy se uskutečnilo 9. 10. **1910**. Oslav se zúčastnili místní školská rada, zástupce c.k. okresní školské rady, obecní zastupitelé, celý učitelský sbor spolu se školní mládeží, téměř všechny místní spolky a mnoho dalších obyvatel.

Hudební spolek společně s mužským sborem zazpívali dva chorály, potom děkan Matthäus Guschlbauer, za asistence katechety Franze Schütznera a svého kaplana Friedricha Holého, vysvětil školu, pak pokladník spořitelny Wenzel

Den Bauauftrag erhielten gegen einen Nachlass von 3,5% J.Midasch und Johann Gotthard, Maurermeister in Stiegesdorf, und Wenzel Kubik, Maurermeister in Kaplitz.

Am 1. Oktober **1908** wurde der Bau begonnen, und am 3. Oktober **1910** konnte die Kollaudierung der fertiggestellten Schule vorgenommen werden. Die Kosten erhöhten sich infolge einiger Änderungen auf etwa 180.000 K.

Auf die Stadtgemeinde Kaplitz entfielen etwa 135.000 K, der Rest verteilte sich prozentuell auf die eingeschulten Ortschaften Ermelei und Wellau, Hubene, Sohorsch, Rosenau, Großstrodau, Kleinstrodau, Milligen, Gurenitz, Lauseckhof, Jeschkesdorf, Stiegesdorf und Rabus, welche Beträge zwischen 1126 und 7784 K aufbringen mussten.

Der Landesausschuss hatte eine Subvention von 2500 K in Aussicht gestellt, und für die Stadtbevölkerung widmete die Sparkasse von Kaplitz ein unverzinsliches, in 50 Jahren zurückzahlbares Darlehen von 100.000 K.

Die Gemeindevertretung beschloss, an die „Allerhöchste Kabinettskanzlei“ das Ansuchen zu stellen, dass anlässlich des 60-jährigen Regierungsjubiläums des Kaisers die Schule den Titel „Kaiser Franz Joseph I. Jubiläums-Knaben-Volks- und Bürgerschule“ führen dürfe, was „huldvollst“ gewährt wurde.

Die feierliche Einweihung des Gebäudes erfolgte am 9. Oktober **1910**. Der Ortsschulrat, Vertreter des k.k. Bezirksschulrates, die Gemeindevertretung, die gesamte Lehrerschaft mit der Schuljugend, fast alle Vereine und eine große Volksmenge nahmen daran teil.

Nachdem der Musik- und der Männergesangsverein zwei Chöre vorgetragen hatten, nahm Dechant Matthäus Guschlbauer unter Assistenz des Katecheten Franz Schützner und des Kaplans Friedrich Holy die Weihe vor, worauf Spar-

Klement za obec a c.k. okresní školní inspektor a ředitel školy Karl Hoke pronesli proslovy.

Pomocí příspěvků okresní školské rady, darů a sbírek mezi přáteli školy se sešlo tolik učebních pomůcek, že stěží našly místo ve dvou kabinetech.

V roce **1910** už počet učebních pomůcek vzrostl na 5854 a stal se pozoruhodností města. Školní knihovna tak vlastnila 486 knih pro mládež a každý žák si mohl zdarma vypůjčit jednu knihu týdně. V kaplické obecní knihovně v té době bylo 1120 knih, týdenní poplatek za vypůjčku byl 2 haléře za knihu. Učitelé kromě toho měli volně k dispozici učitelskou knihovnu s 1045 svazky.

„Školský krejcarový spolek“, který prostřednictvím členských příspěvků a darů disponoval základním kapitálem ve výši 613 korun, mohl zajistit chudým dětem potřebné školní pomůcky.

V zimě dostávaly vesnické děti - také proto, aby se podpořila jejich pravidelná docházka - teplou školní polévku. Zaplacená byla ze zvláštního fondu.

Dívčí škola obecná zůstala ve školní budově na Kindermannově náměstí. Tam byla na začátku školního roku **1914/15** otevřena první a jediná dívčí měšťanská škola v okrese. Zasluhu na tom měl ředitel Hoke.

Spolky v Kaplici

Příchod nových úředníků a zaměstnanců ovlivnil společenský život v Kaplici. Spolkový život v mírových letech do roku **1914** vzkvétal. Už v roce **1862** byl založen hudební spolek, jeho prvním předsedou se stal c.k. úředník Waraus. V roce **1868** vzniká okresní sdružení učitelů, **1871** se zde zakládá hudební a pěvecký spolek

kassenbuchhalter Wenzel Klement namens der Gemeinde und der k.k. Bezirksschulinspektor und Direktor der Schule Karl Hoke Ansprachen hielten.

Durch Beiträge des Bezirksschulrates, durch Schenkungen und Sammlungen unter Schulfreunden kam eine so reich ausgestattete Lehrmittelsammlung zusammen, dass sie in zwei Kabinetten kaum Platz fand.

1910 umfasste sie 5854 Lehrmittel und bildete eine Sehenswürdigkeit der Stadt. Aus der 486 Jugendwerke umfassenden Schülerbibliothek konnte jeder Schüler wöchentlich ein Werk unentgeltlich ausleihen. Die Kaplitzer Volksbibliothek zählte damals 1120 Werke, die wöchentliche Leihgebühr pro Werk betrug 2 Heller. Den Lehrern stand außerdem eine Lehrerbibliothek mit 1045 Werken zur freien Verfügung.

Der Schulkreuzerverein, dem durch Mitgliederbeiträge und Spenden ein Stammkapital von 613 K zur Verfügung stand, konnte arme Kinder mit den nötigen Schulrequisiten versorgen.

Im Winter erhielten die Dorfkinder - auch um den regelmäßigen Schulbesuch zu fördern - eine warme Schulsuppe. Für die Kosten kam ein eigener Fonds auf.

Die Mädchen-Volksschule blieb im alten Schulgebäude am Kindermannplatz. Dort wurde auf Betreiben von Direktor Hoke mit Beginn des Schuljahres **1914/15** die erste und einzige Mädchen-Bürgerschule des Bezirks eröffnet.

Vereine in Kaplitz

Der Zuzug von Beamten und Angestellten blieb nicht ohne Einfluss auf das gesellschaftliche Leben. Überhaupt blühte das Vereinsleben in den Friedensjahren vor **1914**. Schon **1862** wurde der Musikverein gegründet, erster Obmann war der k.k. Kanzlist Waraus. **1868** folgte der Bezirkslehrerverein, **1871** der Musik- und Gesangsverein

„Harmonia“ (od roku 1897 byl rozdělený), 1873 dobrovolný hasičský sbor, divadelní společnost vznikla v roce 1874 a v roce 1875 je založen školský krejcarový spolek, v roce 1881 vzniká místní skupina Německého školského spolku, v roce 1883 ještě spolek zkrášlovací, a v roce 1884 pobočka německého národnostního spolku „Böhmerwaldbund“, 1889 tělocvičný spolek.

Mimo to zde byl ještě německý spolek mladíků s názvem „Einigkeit“ (Jednota), rybářské sdružení „Forelle“ (Pstruh), dále spolek válečných veteránů, podpůrný spolek živnostníků „Selbsthilfe“ (Svépomoc), spolek spořicíh a loterijní „Haupttreffer“ (Hlavní výhra) a kaplická pobočka ženského pomocného klubu Červeného kříže a zemského spolku pečujících o nemocné trpící plicními chorobami v Českém království, rovněž odnože českých spolků „Svornost“ a „Národní jednota pošumavská“ (od roku 1895 resp. 1897). Své sídlo v Kaplici mělo i okresní sdružení dobrovolných hasičů a okresní sdružení zemědělského a lesního hospodářství.

Divadlo

Divadlo se v Kaplici pilně hrálo již před rokem 1848. (IO str. 113 a další) V roce 1842 plánovali dva občané zřídit divadelní sál v neužívané části budovy měšťanského pivovaru. Až do roku 1875 hráli místní ochotníci v sále hostince „U zeleného stromu“, nebo v sále hostince „U Riepla“. Štěstím bylo, že okresní hejtman Andreas Fischer byl mimořádným milovníkem divadla. Postavil se do čela divadelní společnosti založené již v roce 1874, která vynikala velmi schopnými členy.

A. Fischer chtěl výběrem her a zvýrazněním charakterních rolí kultivovat vkus publika. Brzy pojal plan zřídit stálé divadlo, a to v budově pivovaru nad průjezdem a bytem sládka.

Na základě usnesení ze 17. února 1875 přenechala obec divadelní společnosti lokality, které mohla společnost užívat tak dlouho, dokud je

„Harmonia“ (seit 1897 getrennt), 1873 die Freiwillige Feuerwehr, 1874 die Theatergesellschaft, 1875 der Schulkreuzerverein, 1881 die Ortsgruppe des Deutschen Schulvereins, 1883 der Verschönerungsverein, 1884 die Bundesgruppe des Böhmerwaldbundes, 1889 der Turnverein.

Außerdem gab es den Deutschen Burschenbund „Einigkeit“, den Fischereiverein „Forelle“, den Militär-Veteranenverein, den Gewerbeunterstützungsverein „Selbsthilfe“, den Spar- und Losverein „Haupttreffer“, die Zweigvereine Kaplitz des Frauenhilfswerks vom Roten Kreuz und des Landeshilfvereins für Lungenkranke im Königreich Böhmen, sowie Zweige der tschechischen Vereine Svornost und Národní jednota pošumavská (seit 1895 bzw. 1897). Der Bezirksverband der freiwilligen Feuerwehren und der Land- und Forstwirtschaftliche Bezirksverein hatten hier ihren Sitz.

Das Theater

Schon in der Zeit des Vormärz wurde in Kaplitz eifrig Theater gespielt. (IO S. 113 ff) 1842 wollten zwei Bürger im unausgebauten Teil des Gemeindebräuhauses einen Theatersaal errichten. Bis 1875 haben hiesige Dilettanten im Saal „Zum grünen Baum“ oder im Saal „Zum Riepl“ Vorstellungen gegeben. Ein Glücksfall war es, dass der Bezirkshauptmann Andreas Fischer ein besonderer Theaterfreund war. Er stellte sich an die Spitze der 1874 gegründeten Theatergesellschaft, die recht tüchtige Mitglieder hatte.

Durch die Auswahl der Stücke und die Verfeinerung der Charakterrollen wollte er den Geschmack des Publikums heben. Bald fasste er den Plan, im Bräuhaus oberhalb der Einfahrt und der Wohnung des Bräuers ein stabiles Theater zu errichten. Mit Beschluss vom 17. Februar 1875 überließ der Gemeindevorstand der Theatergesellschaft die Lokalitäten, die so lange in

obec nebude potřebovat. Pořizovací náklady musela nést divadelní společnost sama

Plán mohl být rychle realizován, a to především díky vydání 70 akcií po 10 zlatých a díky dobrovolným dárcům. Jen okresní hejtman věnoval 400 zl., hrabě Jiří Buquoy stavební materiál v hodnotě 140 zl., vyšebrodský klášter bezplatně dopravil stavební dřevo pro provaziště a převzal část akcií.

Obec kompenzovala přístavbu ve dvoře divadelní společnosti částkou 300 zlatých. Náklady ve výši 4508 zlatých převýšily příjmy v celkové hodnotě 2685 zlatých. Vzniklý dluh musela divadelní společnost splácet.

Budějovický divadelní malíř N. Lang vyrobil pro divadlo 10 kompletních dekorací. Za to obdržel 70 zlatých a šest týdnů ho živily rodiny členů divadla.

18. listopadu **1876** bylo divadlo otevřeno hrou „Der Verschwender“ (Marnotratník) od Ferdinanda Raimunda pod vedením okresního hejtmana A. Fischera. Valentina hrál Ignaz Oberparleiter.

Až do roku **1879** bylo inscenováno 26 her, ponejvíce veseloher, mezi nimi i divadelní hra od J. N. Nestroye „Einen Jux will er sich machen.“ (Chce mít svou švandu.).

V tomto roce se okresní hejtman Fischer přestěhoval a Ignaz Oberparleiter od něho převzal vedení, které zastával až do roku **1910**. Pod jeho vedením uvedlo divadlo 55 her, zase ponejvíce veselohry, mezi nimi byly i lidové hry, které Oberparleiter sám napsal „Die Scheinheiligen“ (Pokrytci) a „Der Irrlichthof“ (Svatoušek na scestí), ale i „Lumpacivagabundus“ nebo „Der Zerrissene“ (Rozervanec) od Nestroye. Mnohé z nich měly několik repríz.

Roku **1892** se divadelní společnost změnila na „německý divadelní amatérský spolek“.

ihrem Besitz verbleiben sollten, als die Gemeinde sie nicht benötigte. Die Errichtungskosten musste die Theatergesellschaft selbst tragen.

Durch Ausgabe von 70 Aktien zu je 10 fl und durch freiwillige Spenden konnte der Plan rasch ausgeführt werden. Der Bezirkshauptmann spendete 400 fl, Graf Georg v. Buquoy Baumaterial im Wert von 140 fl, das Stift Hohenfurth lieferte kostenfrei die nötigen Baumstämme für den Schnürboden und übernahm einige Aktien.

Die Gemeinde leistete eine Entschädigung von 300 fl für den Zubau im Hof. Den Kosten von 4508 fl standen nur Einnahmen von 2685 fl gegenüber. Die Schuldenlast musste die Theatergesellschaft zur Tilgung übernehmen.

Der Budweiser Theatermaler N. Lang stellte zehn vollständige Dekorationen her, wofür er 70 fl erhielt und sechs Wochen lang von den Familien der Mitglieder verköstigt wurde.

Am 18. November **1876** konnte das Theater mit der Aufführung von Ferdinand Raimunds „Verschwender“ unter der Leitung von Bezirkshauptmann A. Fischer eröffnet werden. Den Valentin spielte Ignaz Oberparleiter.

Bis **1879** kamen 26 Stücke zur Aufführung, meist Lustspiele, darunter „Einen Jux will er sich machen“ von Nestroy.

In diesem Jahr übersiedelte Bezirkshauptmann Fischer, und Ignaz Oberparleiter übernahm die Leitung, die er bis **1910** innehatte. 55 Stücke wurden unter ihm aufgeführt, wiederum meist Lustspiele, darunter die von ihm selbst verfassten Volksstücke „Die Scheinheiligen“ und „Der Irrlichthof“, aber auch Nestroys „Lumpacivagabundus“ und „Der Zerrissene“. Manche Stücke wurden wiederholt aufgeführt.

1892 wurde die Theatergesellschaft in den Deutschen Theater-Dilettantenverein umgestaltet.

V roce 1905 muselo být divadlo z úředního rozhodnutí dočasně uzavřeno, protože hrozilo nebezpečí požáru. Byla naplánována rekonstrukce, která si vyžádala téměř 1200 korun. Bylo odstraněno provaziště, vyztužen strop a na náměstí byl postaven balkon pro nouzové schodiště, které bylo vždy po každém představení odklizeno.

Na podzim bylo divadlo opět otevřeno hrou „Der Irrlichthof“ (Svatoušek na scesti). Divadelní společnost vlastnila kromě kompletní výzdoby i velkou zásobu kulis a garderoby a bohatou knihovnu.

Katastrofa způsobená požárem v roce 1872

V Linecké ulici, západně od kaple, stály v té době jen stodoly, byly dřevěné a pokryté šindelem nebo slámou. Obyvatelstvo mělo stále zlou předtuchu, že až tam jednou vypukne oheň, bude celá obec ztracena.

V červenci r. 1872 panovalo velké sucho. 15. července, v půl sedmé večer, zazněl výkřik hrůzy: „Ve stodolách hoří!“ Jedna ze stodol, na pravé straně ulice Linecké se ocitla v plamenech. Oheň se začal rychle šířit. V té době ještě ani žádní organizovaní hasiči nebyli a dostupné požární stříkačky byly zcela nedostatečné. Za méně než hodinu se stalo 33 stodol obětí plamenů. (IO str. 140 a další)

Kaple sv. Barbory zůstala zatím nepoškozena, ale vedlejší dům č. 1 už hořel. A ozvala se další Jobova zvěst: hoří hostinec „U Zlatého kříže“. Z domu č. 1 přeskočil kus hořícího tuku a zapálil přístřešek pro uschovu nářadí a potahů v zadní části dvora hostince na náměstí. V tu chvíli vypukla mezi lidmi panika. Všichni mysleli už jen na sebe a každý se snažil zachránit svůj majetek.

1905 musste das Theater über behördliche Verfügung wegen des feuergefährlichen Zustands vorübergehend gesperrt werden. Umbauten waren vorzunehmen, die nahezu 1200 Kronen erforderten: Der Schnürboden wurde entfernt, ein Plafond eingezogen und der Balkon für die Notstiege am Ringplatz gebaut. (Die Notstiege wurde nach den Aufführungen immer wieder entfernt.)

Im Herbst konnte das Theater mit dem „Irrlichthof“ wieder eröffnet werden. Neben den vollständigen Dekorationen besaß der Theaterverein einen großen Vorrat an Versatzstücken, Garderobegegenständen und eine reichhaltige Bibliothek.

Die Brandkatastrophe von 1872

An der Linzer Straße standen damals westlich von der Kapelle nur Scheunen, die aus Holz gezimmert und mit Schindeln oder Stroh gedeckt waren. Die Bevölkerung hatte die böse Vorahnung, wenn dort einmal ein Brand ausbrechen, dann sei der ganze Ort verloren.

Im Juli 1872 herrschte eine große Trockenheit. Am 15. Juli um halb 7 Uhr abends ertönte der Schreckensruf: „Feuer in den Scheunen!“ Eine der Scheunen auf der rechten Seite brannte lichterloh, und rasch griff das Feuer um sich. Es gab ja noch keine organisierte Feuerwehr, und die vorhandenen Feuerspritzen waren völlig unzureichend. In weniger als einer Stunde wurden 33 Scheunen ein Raub der Flammen. (IO S. 140 ff)

Noch war die Barbarakapelle intakt, aber das Haus Nr. 1 daneben hatten die Flammen schon erfasst. Da ertönte eine neue Hiobsbotschaft: „Beim Goldenen Kreuz brennt es!“ Vom Haus Nr. 1 war eine brennende Schmalzkugel emporgestiegen und hatte beim Niederfallen die Remise im Hinterhof des Gasthauses am Ringplatz in Brand gesteckt. Von dem Moment an fiel die Bevölkerung in Panik. Jeder dachte nur mehr an sich und suchte seine Habe zu retten.

Oheň se nyní šířil ze dvou stran, brzy zachvátil celou Lineckou ulici, Širokou, Horskou i Pivovarskou ulici včetně domů na náměstí. Pouze domy, které po předchozích požárech byly stavěny jako ohnivzdorné, odolávaly náporu plamenů: radnice, domy v Novohradské ulici a dům na rohu náměstí a Masné ulice, který byl rovněž zajištěn vysokou a silnou protipožární zdí.

Najednou začala také hořet radniční věž. Z poškozeného místa na plechové střeše nad lucernou visela dolů část kavčího hnízda, které se vlivem enormní teploty vzňalo a začal hořet krov. Marně se snažili hasiči z Dolního Dvořiště toto místo uhasit, tlak vody k tomu nestačil. Plameny už šlehaly vzhůru k římsce.

Tehdy pronikli kominík Anton Kadasch a měšťanský syn Anton Oberparleiter dovnitř věže až k věžní lucerně a uhasili oheň ruční stříkačkou.

Po vypuknutí požáru byli hned telegraficky povoláni hasiči z Budějovic a Krumlova na pomoc. Ti přijeli co nejrychleji a pomáhali zdolávat neuhasínající plameny celou noc a následující den. I přes všechnu vynaloženou pomoc shořelo tehdy spolu s 33 stodolami i 70 obytných budov.

Ušetřeny zůstaly jen domy východně od spojnice ulic Malšské a Masné, na jižní straně Dlouhé ulice, v Budějovické ulici a v Nových Domkách.

Další den došlo také k úmrtí, a to když spadla protipožární stěna pivovarské budovy a v sousedním domě pohřbila c.k. okresního šikovatele Lenze.

Tehdy ještě neexistovalo pojištění proti požáru nebo jiná forma pomoci. Ani vláda nepomohla.

Das Feuer breitete sich nun von zwei Seiten aus. Bald standen die ganze Linzer Straße, die Breite Gasse, die Berggasse, die Bräuhausgasse und der Ringplatz in Flammen. Nur die Häuser, die von früheren Bränden her feuersicher gebaut waren, hielten dem Flammenmeer stand: das Rathaus, die Häuser in der Gratzner Straße und das Eckhaus Ringplatz-Fleischbankgasse, das ebenfalls mit starken, hohen Feuermauern gesichert war.

Plötzlich brannte es auch am Rathausturm. Aus einer defekten Stelle des Blechdachs oberhalb der „Laterne“ hingen Teile eines Dohlnennestes heraus. Bei der enormen Hitze fingen sie Feuer, und schon begann auch dort der Dachstuhl zu brennen. Vergebens versuchte die Unterhaider Feuerwehr den Wasserstrahl dorthin zu lenken, aber der Druck reichte nicht aus. Die Flammen züngelten bereits unter dem Gesims hervor.

Da drangen der Kaminfeger Anton Kadasch und der Bürgerssohn Anton Oberparleiter im Innern des Turms bis zur Laterne vor und löschten den Brand mit einer Handfeuerspritze.

Gleich bei Ausbruch des Brandes wurden die Feuerwehren von Budweis und Krummau telegraphisch zu Hilfe gerufen. Sie waren so rasch wie möglich zur Stelle und halfen rastlos die ganze Nacht und den folgenden Tag, die immer wieder auflodernden Flammen zu löschen. Trotz aller Hilfe brannten neben den 33 Scheunen 70 Wohngebäude nieder.

Verschont blieben nur die Häuser östlich der Linie Maltschgasse-Fleischbankgasse, die Häuser auf der Südseite der Langen Gasse, in der Budweiser Straße und die Neuhäuseln.

Am Tag darauf gab es auch ein Todesopfer, als die Feuermauer des Bräuhauses umstürzte und im Nachbarhaus den k.k. Bezirksfeldwebel Lenz unter sich begrub.

Damals gab es noch keine Feuerversicherungen oder andere Hilfsorganisationen. Auch die Re-

Bída zde byla nepopsatelná. Pro mnoho z větších vlastníků znamenal požár konec jejich existence. V čele se starostou Paulem Oberparleiterem, děkanem Františkem Kamarýtem a okresním hejtnanem Andreášem Fischerem, se humanitární výbor snažil získat pomoc, kterou ale poskytl jen nejbližší města a obce.

Sbírký přinesly částku ve výši 5812 zl., hrabě Buquoy věnoval 500 zl. a 672 kmenů stromů, kníže Schwarzenberg 500 centů vápna.

Na základě úředního rozhodnutí musely být odstraněny štíty domů na náměstí, které byly často zdobené krásnými ornamenty. Lékárna „Zur Fortuna“ (U Štěstěny) měla na čelní zdi pěkný obraz bohyně štěstí a po obou stranách dveří byl zobrazen Aeskulap. Obraz pocházející z roku 1886 dává tušit, jak hezké náměstí před katastrofou muselo být.

Mezi domy musely být nyní pořízeny protipožární zdi, střechy dostaly dnešní podobu. U některých domů na náměstí a v Linecké ulici bylo jejich patro dříve pouze fígováno čelní zdi, nyní muselo být opravdu vystavěno. Ušetřen nezůstal špitál ani kaple sv. Barbory.

Ztraceno bylo mnohé vybavení, které z drobných darů bylo však brzo nahrazeno.

Kaple získala v roce 1874 varhany: když se stavěl v Besednici nový kostel, koupil tu děkan Kamarýt staré varhany. Dva rejstříky a pedálnici nechal vestavět do starých varhan v kostele sv. Floriána, skříň a čtyři rejstříky byly umístěny do kaple.

Vyhořelé stodoly v Linecké ulici se zde už nesměly znovu postavit. Tím vzniklo místo pro rozšíření města a do roku 1910 bylo postaveno 15 nových domů a hasičský sklad.

gierung griff nicht helfend ein. Das Elend war unbeschreiblich. Für manchen der größeren Besitzer bildete dieser Brand das Ende seiner Existenz. Ein Hilfskomitee, an dessen Spitze Bürgermeister Paul Oberparleiter, Dechant František Kamaryt und Bezirkshauptmann Andreas Fischer standen, versuchte Unterstützungen zu erwirken. Aber nur die nächsten Städte und Orte stellten sich mit einer Hilfe ein.

Sammlungen erbrachten eine Summe von 5812 fl, Graf Buquoy spendete 500 fl und 672 Stämme Holz, Fürst Schwarzenberg 500 Zentner Kalk.

Über behördliche Verfügung mussten die Ziergiebel der Häuser am Ringplatz, die vielfach mit schönen Ornamenten geschmückt waren, entfernt werden. Die Apotheke „Zur Fortuna“ zeigte an der Stirnmauer ein schönes Bild der Glücksgöttin und links und rechts vom Eingang Aeskulapfiguren. Ein Bild aus dem Jahre 1866 lässt erahnen, wie schön der Ringplatz vor dieser Katastrophe gewesen sein muss.

Zwischen den Häusern mussten nun Feuermauern aufgeführt werden, die Dächer erhielten die Form, wie wir sie heute kennen. Bei einigen Häusern am Ringplatz und in der Linzer Straße war das Stockwerk hinter den Stirnmauern nur fingiert gewesen; jetzt musste es solid aufgemauert werden. Auch das Krankenhaus und die Barbarakapelle waren vom Brand nicht verschont geblieben. Manche Teile der Einrichtung waren verloren gegangen.

Durch milde Spenden wurden sie aber bald wieder ersetzt. 1874 erhielt die Kapelle eine Orgel: Als in Bessenitz eine neue Kirche gebaut wurde, kaufte Dechant Kamaryt die alte Orgel. Zwei Register und das Pedal ließ er in die Orgel der Florianikirche einbauen, das Gehäuse und vier Register kamen in die Kapelle. Die abgebrannten Scheunen an der Linzer Straße durften nicht wieder aufgebaut werden. So wurde Raum für eine Stadterweiterung gewonnen. Bis 1910 entstanden dort 15 neue Wohnhäuser und das Feuerwehrdepot.

Dobrovolní hasiči

Rok po požární katastrofě roku **1873** byl v Kaplici založen sbor dobrovolných hasičů. Prvním předsedou se stal c.k. notář Eduard Vogl, jeho zástupcem byl starosta Paul Oberparleiter. V tomto roce byla také zakoupena ruční hasičská stříkačka za 1386 zlatých, která byla vystavena na světové výstavě ve Vídni.

Když potom v dubnu **1874** opět vyhořelo v Dlouhé ulici sedm domů (čtyři domy mezi skladištěm ledu a Masnou ulicí a tři domy naproti, a také stodola (Galfische Scheuer) vzadu v ulici Tržní), nemohl s tím i přes rychlý zásah nyní již dobře organizovaný sbor nic moc dělat, protože střechy i příčky byly ze dřeva.

Hasičský sbor musel v následujících letech opakovaně vyjíždět k požárům. Několikrát se podařilo oheň omezit jen na jeden objekt, nebo v zárodku udusit, tak jako v roce **1882**, kdy požár vznikl přímo pod střechou varny panského pivovaru.

V roce **1884** postavili v Linecké ulici nový sklad pro hasičí přístroje, které byly až do té doby skladovány na radnici

Ještě stále se mnoho domů stavělo zcela bez protipožární ochrany. Když v r. **1885** vypukl požár v domě č.p. 136 v Dlouhé ulici, byla plameny zachváčena celá řada domů mezi ulicemi Masnou a Pohorskou, k tomu i tři další domy vedle daňového úřadu v Kostelní ulici.

V květnu **1899** shořelo 12 domů na Bělidle, vlevo od novohradské silnice. Stály tam úzké, členité a nevhledné dřevěné domky s hluboce přesahujícími střechami. U tohoto typu velmi hořlavých staveb nemohli hasiči z Kaplice a nejbližšího okolí zcela nic zachránit, i když byli na místě rychle.

Die Freiwillige Feuerwehr

1873, ein Jahr nach der Brandkatastrophe, wurde die Freiwillige Feuerwehr gegründet. Erster Obmann wurde der k.k. Notar Eduard Vogl, Stellvertreter Bürgermeister Paul Oberparleiter. Im selben Jahr wurde um 1386 fl eine Abprotzspritze angekauft, die bei der Wiener Weltausstellung ausgestellt war.

Als im April **1874** in der Langen Gasse wiederum sieben Häuser abbrannten (die vier Häuser zwischen Eiskeller und Fleischbankgasse und drei Häuser gegenüber, sowie hinten an der Viehmarktgasse die Galfische Scheuer), konnte die nun gut organisierte Feuerwehr trotz rascher Hilfe nicht viel ausrichten, da sich nur einfache Bretterwände als Scheidewände zwischen den Holzdächern befanden.

In den folgenden Jahrzehnten musste die Feuerwehr immer wieder ausrücken. Mehrmals gelang es, das Feuer auf ein Projekt einzuschränken oder im Keim zu ersticken, wie **1882**, als im Dach des Sudhauses vom herrschaftlichen Bräuhaus ein Brand ausbrach.

1884 wurde an der Linzer Straße das neue Depot für die Feuerlöschgeräte gebaut, die bis dahin in einem Raum im Rathaus untergebracht waren.

Immer noch waren viele Häuser nicht brandsicher gebaut. Als **1885** in der Langen Gasse im Haus Nr. 136 ein Brand ausbrach, wurde die ganze Häuserzeile zwischen Fleischbankgasse und Bucherser Straße von den Flammen erfasst, die auch auf die drei Häuser neben dem Steueramt in der Kirchengasse übergriffen.

Im Mai **1899** brannten auf der Bleiche links von der Straße nach Gratzen zwölf Häuser ab. Dort standen eng verschachtelt unscheinbare, hölzerne Häuschen mit tief herabreichenden Dächern. Bei dieser feuergefährlichen Bauart konnten die Feuerwehren aus Kaplitz und der nächsten Nachbarschaft nichts retten, obwohl sie rasch zur Stelle waren.

V červenci 1906 byla v Kaplici velká slavnost. Všem, kteří v průběhu uplynulých 25 let byli členy hasičského sboru, měla být předána čestná medaile, věnovaná císařem. Na zdejším náměstí se sešli hasiči z Kaplice, z Malont, Dolního Dvořiště, Rychnova nad Malší, delegace dalších hasičských sborů z okolí, jakož i obecní zastupitelstvo a ostatní kaplická honorace.

Po polní mši celebrowané před radnicí pod širým nebem, přednesl c.k. přednosta úřadu Ritter von Koristka důstojný projev, potom předseda sdružení předal medaile. Ocenění dostali tito kapličtí hasiči:

Paul Kadasch, Josef Paule, Franz Schmied, Johann Guschlbauer, Franz Steininger, Bernard Wesely, Gottfried Oberparleiter, Josef Oberparleiter, Wenzl Proksch, Franz Pineker, Georg Brandl, Franz Backhofer, Anton Großschopf, Josef Herold a Franz Pimiskern. Slavnost byla zakončena odpoledne koncertem na sportovním hřišti.

Renovace farního kostela

Na konci šedesátých let přišel děkan František Kamarýt s tím, že by měl být farní kostel renovován. (IO str. 119 a další) Požádal církevní obec o finanční pomoc na zkrášlení kostela sv. Petra a Pavla, a ta mu ochotně vyhověla.

Kostel se tak mohl přeměnit v důstojný svatostánek. Podle I. Oberparleitera byl vnitřní prostor kostela dříve temný, takřka strašidelný a vybavení ostudně chudobné. Kostel už zřejmě neodpovídal tehdejšímu dobovému vkusu.

Hlavní oltář byl tvořen jen nízkým stolem, za ním pak byl umístěn krásný barokní obraz s apoštoly Petrem a Pavlem, který svou velmi dobrou kompozicí a koloritem připomíná staré

Im Juli 1906 gab es eine große Feier. Allen, die durch 25 Jahre Mitglieder einer freiwilligen Feuerwehr waren, sollte eine vom Kaiser gestiftete Ehrenmedaille überreicht werden. Am Ringplatz versammelten sich die Feuerwehren von Kaplitz, Meinetschlag, Unterhaid, Reichenau an der Maltsch, Deputationen anderer Feuerwehren aus der Umgebung, sowie die Gemeindevertretung und sonstige Honoratioren von Kaplitz.

Nach einer Feldmesse vor dem Rathaus hielt der k.k. Amtsleiter Ritter von Koristka eine würdige Ansprache, dann wurde vom Obmann des Vereins die Verteilung der Medaillen vorgenommen. Eine solche erhielten folgende Kaplitzer:

Paul Kadasch, Josef Paule, Franz Schmied, Johann Guschlbauer, Franz Steininger, Bernard Wesely, Gottfried Oberparleiter, Josef Oberparleiter, Wenzl Proksch, Franz Pineker, Georg Brandl, Franz Backhofer, Anton Großschopf, Josef Herold und Franz Pimiskern. Nachmittags gab es zum Abschluss auf dem Turnplatz ein Konzert.

Die Restaurierung der Pfarrkirche

Gegen Ende der Sechziger-Jahre ging Dechant František Kamarýt daran, die Pfarrkirche zu renovieren. (IO S. 119 ff) Seine Bitte an die Kirchengemeinde, durch Spenden zur Verschönerung der Kirche beizutragen, fand ein großes Echo.

So konnte er bald beginnen, „die Kirche in ein würdiges Gotteshaus umzuwandeln“. Nach I. Oberparleiter war das Innere vorher düster, ja förmlich ungeheuerlich und in der Einrichtung von beschämender Ärmlichkeit. Wahrscheinlich hat sie dem damaligen Zeitgeschmack nicht mehr entsprochen. Der Hochaltar bestand aus einem niedrigen Altartisch. Dahinter hing das schöne barocke Altarbild der Apostelfürsten Petrus und Paulus, das in seiner sehr guten Komposition und Farbgebung an Niederländi-

malby nizozemských mistrů z druhé poloviny 18. století.

Na stěnách kolem oltářního prostoru visely dva velké obrazy zasazené v dubovém rámu. Na levé straně Kristus na Olivetské hoře, na straně pravé Snímání z kříže. V kostelní lodi musela být asi opravdu velká tma, protože měla jen málo menších oken. Na levé straně byla dřevěná empora, která se táhla od kůru téměř až k oltáři svatého Jana a zabírala třetinu šířky kostela. Byla určena jen pro muže selského stavu. Již velmi staré kostelní lavice sahaly téměř až do středu kostelní lodi, takže zůstal knězi volný pouze úzký průchod.

S renovací se začalo v roce **1868**. Nejprve byl stávající oltář nahrazen novogotickým oltářem, v jehož středu se nachází původní, v horní části snad trochu seříznutý, oltářní obraz. Je dílem sochaře Johanna Rinta, který byl svého času v Linci pokládán za nejlepšího umělce ve svém oboru. Rint, jehož tvorbu lze zařadit mezi umění a umělecké řemeslo, pocházel z Kuksu na Labi.

Jako 34letý přišel v roce **1848** do Lince, zde mu Adalbert Stifter otevřel nové možnosti jeho dalšího vzdělávání, opatroval zakázky a pověřil ho restaurováním proslaveného oltáře v Kefermarktu. Johann Rint vytvořil pro kaplický kostel i kazatelnu a křtitelnicu.

V důsledku požární katastrofy v roce **1872** se renovace kostela přerušila. Když potom v roce **1876** zemřel děkan Kamarýt, s obnovou kostela rychle pokračoval jeho nástupce, děkan Philipp Schneedorfer, podle I. Oberparleitara, ušlechtilý, skromný a prostý člověk. Nejprve byla odstraněna stará dřevěná empora, dále byla stávající okna prodloužena směrem dolů a nově proražena čtyři gotická okna: dvě na straně severní, jedno okno na straně jižní vedle kůru, a rovněž první okno v presbyteriu (chór).

sche Meister aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts erinnert.

An den Seitenwänden des Altarraums hingen zwei große in Eichenrahmen gefasste Bilder: links Christus am Ölberg, rechts die Kreuzabnahme. Im Kirchenschiff muss es wirklich sehr düster gewesen sein. Es gab weniger Fenster, die außerdem kleiner waren. Auf der linken Seite befand sich eine hölzerne Empore, die vom Musikerchor fast bis zum Johannisaltar reichte und ein Drittel der Kirchenbreite einnahm. Sie war für die männliche bäuerliche Bevölkerung bestimmt. Die schon sehr alten Kirchenbänke reichten fast bis zur Mitte, sodass für den Priester nur ein schmaler Durchgang frei blieb.

Die Renovierungsarbeiten begannen **1868**. Zunächst wurde der alte Hochaltar durch den neugotischen Altar ersetzt, der im Zentrum das alte Altarbild - im oberen Teil wohl etwas beschnitten - enthält. Er ist ein Werk des Bildhauers Johann Rint, der zu der Zeit der Erste seines Faches in Linz war. Rint, dessen Schaffen zwischen Kunst und Kunsthandwerk angesiedelt ist, stammte aus Kukus an der Elbe.

Als 34jähriger kam er **1848** nach Linz, wo Adalbert Stifter ihm neue Möglichkeiten der Weiterbildung eröffnete, Aufträge verschaffte und die Restaurierung des berühmten Kefermarkter Altares übertrug. Für die Kaplitzer Kirche schuf er auch die Kanzel und das Taufbecken.

Durch die Brandkatastrophe von **1872** wurde die Restaurierung der Kirche unterbrochen. Nach Dechant Kamarýts Tod im Jahre **1876** setzte sein Nachfolger Philipp Schneedorfer, den I. Oberparleiter einen edlen, anspruchslosen, einfachen Mann nennt, das Erneuerungswerk zügig fort. Zunächst wurde die hölzerne Empore entfernt, dann die vorhandenen Fenster nach unten vergrößert und vier neue gotische Fenster ausgebrochen: zwei an der Nordseite, an der Südseite das neben dem Musikchor, sowie das erste im Presbyterium.

Podlaha byla vesměs pokryta řezanými žulovými deskami. V kostelní lodi byly nyní nové, o něco užší lavice, takže uprostřed kostela vznikl větší prostor. Byly postaveny dva nové postranní oltáře, oba novogotické, dřevěné, s vyřezávanými postavami, pocházejícími ze Sankt Ulrich z údolí Grödentalu (jižní Tyrolsko), na severním oltáři je svatý Jan Nepomucký, na jižním je korunování Panny Marie. Obrazy Otec náš a Ježíš Kristus pocházejí ze staršího vybavení kostela. Obrazy křížové cesty dostaly rovněž novogotické rámy.

Za hlavním oltářem byla přistavena světlá a suchá, nově vybavená sakristie. Ta stará a temná, na severní straně presbyteria, byla přestavěna na kapli. Přitom byla pod podlahou objevena asi tři stopy silná vrstva lidských kostí, možná příčina zatuchlého zápachu v tomto prostoru. Zápach ani později odtud zcela nezmizel.

Bývalé dřevěné obložení schodů pod kůrem nahradilo zdívo. Kolem kostela byla položena žulová kamenná dlažba, sokl byl obložen tesaným kamenem.

Konečně bylo možné koupit nový, slavnostní ornát. Celkové náklady na renovaci činily 5090 zlatých. Tím ale ještě stále nekončilo zkrášlovací dílo děkana Schneedorfera. O Vánocích **1886** byl poprvé v kostele postaven nový betlém ze Sankt Ulrichu v Grödentalu (jižní Tyroly), Boží hrob byl poprvé postaven při oslavě Velikonoc v roce **1887**. Pocházel z Olomouce.

V témže roce dostal děkanský kostel také nové varhany. Původní staré varhany z roku **1726** s dvanácti registry prošly sice několikerou důkladnou opravou, ale byly nyní už v tak špatném stavu, že církevní rada rozhodla o nákupu nových nástrojů.

Renomovaný stavitel varhan Karl Schiffner pocházející z Prahy zde postavil nový nástroj s šestnácti rejstříky a předal ho v den svátku

Der Fußboden wurde durchwegs mit Quadersteinen aus Granit belegt. Das Schiff erhielt neue Kirchenbänke von etwas geringerer Breite, sodass in der Mitte ein größerer freier Raum entstand. Neue Seitenaltäre wurden aufgestellt, beide in neugotischer Holzarchitektur mit geschnitzten Figuren aus St. Ulrich im Grödental, am Nordaltar der Hl. Johann von Nepomuk, am Südaltaar die Krönung Mariens, wobei Gott Vater und Christus aus der älteren Einrichtung stammen. Die Kreuzwegbilder erhielten ebenfalls neugotische Rahmen.

Hinter dem Hochaltar wurde eine neue, lichte und trockene Sakristei angebaut und neu eingerichtet. Die alte, dumpfige Sakristei an der Nordseite des Presbyteriums wurde zu einer Kapelle umgebaut. Dabei stieß man unter dem Fußboden auf eine drei Fuß dicke Lage von Menschenknochen, wohl die Ursache des modrigen Geruchs in diesem Raum, der auch später nicht ganz verschwand. Das ehemals hölzerne Vorhaus unter der Chorstiege wurde durch ein gemauertes ersetzt. Rund um die Kirche legte man Pflastersteine, der Sockel wurde mit sogenannten Häckelsteinen verkleidet.

Schließlich konnte noch ein neuer, festtäglicher Ornat angekauft werden. Die Kosten für die gesamte Renovierung betragen 5090 fl. Damit war aber Dechant Schneedorfers Verschönerungswerk noch nicht abgeschlossen. Weihnachten **1886** wurde erstmals die neue Krippe aus St. Ulrich im Grödental aufgestellt, und Ostern **1887** das neue Heilige Grab, das aus Olmütz kam.

Im selben Jahr erhielt die Kirche auch eine neue Orgel. Die alte Orgel mit zwölf klingenden Registern aus dem Jahre **1726** war mehrmals gründlich repariert worden, war aber nun so defekt, dass die Kirchengemeinde den Ankauf eines neuen Orgelwerkes beschloss.

Der renommierte Orgelbauer Karl Schiffner aus Prag baute das sechzehn klingende Register zählende Werk und übergab es am Tag vor Fron-

Božího těla farní obci. Na úhradu nákladů ve výši 2600 zl. věnovala spořitelna sumu 1000 zl. O svátku Božího těla tu před shromážděnými věřícími poprvé na varhany hrál tehdejší regenschori Ignaz Oberparleiter. Spolu s pěveckým sborem při slavnostní mši uvedl Schubertovu Německou mši. (IO str. 60 a další)

Pamětní deska školského reformátora Ferdinanda Kindermanna

27. července v roce **1884** byla slavnostně odhalena pamětní deska velkého pedagoga Ferdinanda Kindermanna. Na východní zeď tehdejší obecné a měšťanské školy byl umístěn bronzový relief s nápisem „**Ferd. Kindermann von Schulstein. 1884. Dem grossen Jugendbildner.**“ (Ferdinandu Kindermannovi ze Schulsteinu. 1884. Velkému vzdělavateli mládeže.)

leichnam der Kirchengemeinde. Zu den Kosten von 2600 fl widmete die Sparkasse 1000 fl. Am Fronleichnamstag selbst spielte der damalige Regenschori Ignaz Oberparleiter zum erstenmal auf der neuen Orgel vor den versammelten Gläubigen. Beim Hochamt gelangte Schuberts Deutsche Messe unter Mitwirkung des Gesangsvereins zur Aufführung. (IO S. 60 ff)

Die Ferdinand Kindermann-Gedenktafel

Am 27. Juli **1884** wurde die Gedenktafel für den großen Pädagogen Ferdinand Kindermann enthüllt. Das bronzene Reliefbildnis mit der Inschrift „**Ferd. Kindermann von Schulstein. 1884. Dem grossen Jugendbildner.**“ war an der Ostseite der damaligen Volks- und Bürgerschule angebracht.

K uvedeným fotografiím:

- vlevo nahoře: socha sv. Petra při vstupu do kostelního areálu
- vedle: pohled na oba kaplické kostely
- vlevo dole: pohled na hlavní oltář farního kostela
- vedle: oltář v kapli sv. Josefa a sv. Barbory s obrazy Smrt sv. Josefa, nad ním obraz Anděl utěšuje sv. Barboru.

Zu den Bildern unter:

- links oben: Petrusstatue vom Eingang zum Kirchenbereich
- daneben: Die beiden Kaplitzer Kirchen
- links unten: Blick zum Hochaltar der Pfarrkirche
- daneben: Altar in der St. Josefs- und Barbarakapelle mit den Bildern: Der Tod des hl. Josef, darüber: Ein Engel tröstet die hl. Barbara.

Hlavní oltář farního kostela od Johanna Rinta, vedle hlavního oltářního obrazu z druhé poloviny 18. století sochy sv. Františka Saleského a sv. Josefa.

Der Hochaltar der Pfarrkirche von Johann Rint: Neben dem Altarbild aus der 2. Hälfte des 18. Jhds. die Statuen des Hl. Franz von Sales und des Hl. Josef.

Slavnostního odhalení reliéfu se zúčastnili: říšský a zemský poslanec pan Dr. Friedrich Nitsche z Vyššího Brodu, ještě delegace budějovického německého pedagogického spolku, z Krumlova delegace učitelského sdružení, pěvecká sdružení z Budějovic, Krumlova, Vyššího Brodu, Rožmberku a Benešova, tělocvičné spolky z Budějovic a Krumlova a rovněž i zástupci přespolních obcí.

Z Kaplice zde byli přítomni: zemský knížecí komisař Tittmann, dále poslanec zemského sněmu a okresní soudce Rößler, starosta Grabensteiner se zástupci města, mužské pěvecké sdružení Harmonia, dobrovolný hasičský sbor a „spolek mladíků“ Burschenbund. Velká úcta při této události byla i z řad učitelů a z akademického krajanského sdružení Moldavia.

Děkan Schneedorfer dílo posvětil. Cand.fil. August Schneider poté ve svém slavnostním projevu rozvedl slova básníkova „Místo, kam vstoupil dobrý člověk, je navždy posvěceno“.

Císařské manévry

Začátkem září roku **1895** se na území mezi Budějovicemi a Kaplicí uskutečnily velké podzimní manévry za přítomnosti císaře Františka Josefa. (IO str. 191 a další)

Už v měsíci říjnu předešlého roku do Kaplice přijeli arcivévoda Albrecht a dva generálové, aby zde prostudovali terén.

Při této události získal majitel domu na rohu ulice Kostelní a Masné souhlas k tomu, že svůj právě postavený hostinec smí nazvat „U arcivévody Albrechta“.

V polovině měsíce května začaly přípravy. Jako místo k pobytu pro císaře byla vybrána biskupská residence v Budějovicích, rovněž ale i v Kaplici, v bytě c.k. okresního hejtmana na rad-

Zum Fest hatten sich eingefunden: Der Reichs- und Landtagsabgeordnete Dr. Friedrich Nitsche aus Hohenfurt, Deputationen des deutsch-pädagogischen Vereins aus Budweis und des Krummauer Lehrervereins, die Gesangsvereine aus Budweis, Krummau, Hohenfurth, Rosenberg und Beneschau, die Turnvereine von Budweis und Krummau sowie Vertreter auswärtiger Gemeinden.

Aus Kaplitz waren anwesend: Der landesfürstliche Kommissär Tittmann, der Landtagsabgeordnete und Bezirksrichter Rößler, Bürgermeister Grabensteiner mit der Stadtvertretung, der Männergesangsverein Harmonia, die Freiwillige Feuerwehr und der Burschenbund. Groß war die Zahl der Teilnehmer aus dem Kreis der Lehrerschaft und der akademischen Landsmannschaft Moldavia.

Nach der Weihe durch Dechant Schneedorfer hielt cand.phil. August Schneider die Festrede, der er die Dichterworte zugrunde legte: „Die Stätte, die ein guter Mensch betrat, ist geweiht für alle Zeiten“.

Kaisermanöver

Anfang September **1895** fanden zwischen Budweis und Kaplitz die großen Herbstmanöver statt, bei denen auch Kaiser Franz Joseph anwesend war. (IO S. 191 ff)

Schon im Oktober des Vorjahres kamen Erzherzog Albrecht und zwei Generäle nach Kaplitz, um das Terrain zu studieren.

Bei der Gelegenheit erwirkte der Besitzer des Eckhauses Kirchengasse-Fleischbankgasse die Erlaubnis, sein eben errichtetes Gasthaus „Zum Erzherzog Albrecht“ benennen zu dürfen.

Mitte Mai begannen die Vorbereitungen. Zum Absteigequartier des Kaisers wurde die bischöfliche Residenz in Budweis bestimmt, aber auch in Kaplitz wurden drei Zimmer in der Woh-

nici, byly pro císaře připraveny tři pokoje. Školní budova na Kindermannově náměstí byla vybrána za hlavní sídlo velitelů cvičení i pro jejich ubytování. Pro generály a vyšší důstojníky bylo připraveno ubytování v různých měšťanských domech.

Tři z nejvyšších velitelů („Obristen“) bydleli na faře, byl mezi nimi i Franz Conrad von Hötzendorf, hlavní velitel generálního štábu rakousko-uherské armády za první světové války.

Na louce, hned vedle panského pivovaru, byl postaven velký stan, kde se stravovalo panstvo. V malém domku č.p. 102 (Sokolhäusl) byla zřízena dvorní kuchyně.

Stanoviště štábní stráže bylo na náměstí v hostinci „U zeleného stromu“

Město dostalo slavnostní vyzdobu a byla zde také postavena alej z žerdí praporů. Řada domů byla čerstvě nabilena, haluze a prapory na všech domech udávaly slavnostní ráz. Všude vlály černo-žluté prapory. Náměstí zkrášlovaly obelisky a dva mohutné triumfální oblouky, jeden z nich překlenul Kostelní a druhý Budějovickou ulici.

24. srpna dorazili i velící důstojníci manévru. Dva sbory o síle 70.000 mužů, severní a jižní armáda, měly stát proti sobě.

30. srpna počínaje se přemísťovaly Kaplicí velké oddíly jižní armády. 2. Tyrolský pluk císařských myslivců rozbil tábor v blízkosti lesíku Wurkowaldu, stejně i dvě dělostřelecké baterie a jiné oddíly. Celé okolí bylo zaplaveno vojskem.

1. září přijel do Budějovic císař se svým doprovodem. Z Kaplice se k uvítání císaře dostavili: c.k. okresní hejtman Heinrich Rzesnik, starosta Robert Grabensteiner a tři radní, kteří během audience byli přijati Jeho Veličenstvem.

nung des k.k. Bezirkshauptmannes im Rathaus vorbereitet. Als Sitz der Manöverleitung, als Hauptquartier, war die Schule am Kindermannplatz vorgesehen. Für die Generäle und die höheren Offiziere wurden Quartiere in verschiedenen Bürgerhäusern vorbereitet.

Drei Obristen wohnten im Pfarrhof, einer von ihnen war Franz Conrad von Hötzendorf, der Generalstabschef der österreich-ungarischen Armee im ersten Weltkrieg.

Auf der Wiese neben dem herrschaftlichen Bräuhaus wurde ein großes Zelt errichtet, in dem die hohen Herrschaften speisten. In dem kleinen Haus Nr. 102 (Sokolhäusl) dahinter wurde die Hofküche eingerichtet. Die Stabswache erhielt ihren Standort am Ringplatz im Gasthof „Zum Grünen Baum“.

Die Stadt wurde festlich geschmückt und eine Allee von Fahnenmasten aufgestellt. Viele Häuser wurden frisch getüncht, Reisig- und Fahnschmuck gaben den Gebäuden einen festlichen Anstrich. Überall flatterten die schwarz-gelben Fahnen. Den Ringplatz zierten Obelisken und zwei mächtige Triumphbögen, einer überspannte die Kirchengasse, der andere die Landstraße.

Am 24. August traf die Manöverleitung ein. Zwei Armeekorps in der Stärke von 70.000 Mann, die Nord- und die Südararmee, sollten gegeneinander operieren. Vom 30. August an zogen große Truppenteile der Südararmee durch Kaplitz. Das 2. Tiroler Kaiserjäger-Regiment schlug sein Lager in der Nähe des Wurkowaldes auf, desgleichen zwei Batterien Artillerie und andere Abteilungen. Die ganze Umgebung war von Militär überschwemmt.

Am 1. September traf der Kaiser mit seinem Gefolge in Budweis ein. Zum Empfang waren aus Kaplitz der k.k. Bezirkshauptmann Heinrich Rzesnik, der Bürgermeister Robert Grabensteiner und drei Stadträte angereist, die von Sr.

Bylo jim sděleno, že „sám Nejvyšší poctí svou návštěvou 2. září Kaplici“.

Do Budějovic přijela rovněž početná delegace dobrovolných hasičů, dále spolků pěveckého, hudebního a tělocvičného, aby vzdaly hold císaři.

Oberparleiter ve svém vlasteneckém nadšení o tom píše „Mezitím se Kaplice, jednoduše řečeno, změnila ve vojenskou polní ležení.“

Oddíly veškerých druhů vojska přicházely i odcházely. Byl tu život, jaký Kaplice ještě do té doby neviděla a pravděpodobně už nikdy ani neuvidí. Slunce nesnesitelně páliло. V ulicích bylo nutno v obou směrech kropit dlažbu vodou ze sudů, aby se zmírnil žár.

Rachot ekvipáží, které přijely až z Freistadtu, rozléhající se povely štábní stráže „G'wehr heraus!“ (Zbraň ven!), bubnování, signály rohů, přívál cizinců, zlatem překypující uniformy generality, neklidný dusot jezdeckých koní, to vše poskytovalo obraz velkoměsta.“

Ráno 2. září, prvního dne manévřů, došlo v místech mezi obcí Velešín a Chodčín ke střetu dvou „znepřátelených“ armád. Jižní armáda musela ustoupit. Kolem jedné hodiny byl boj ukončen. Značné množství oddílů Jižní armády táhlo Kaplicí, aby si u jižněji položených osad zřídily noclehy.

Odpoledne byl v Kaplici očekáván příjezd císaře. Naproti radnici, na levé straně náměstí, zaujali svá místa zastupitelé z Kaplice, z Německého Benešova a zástupci okolních obcí.

K nim se připojili všichni c.k. úředníci, duchovenstvo, střelecký spolek z Německého Benešova

Majestät in Audienz empfangen wurden. Dabei wurde ihnen mitgeteilt, „dass Höchstderselbe am 2. September Kaplitz mit seinem Besuche beglücken werde.“

Eine zahlreiche Deputation von der Freiwilligen Feuerwehr, dem Gesangs- und Musikverein und dem Turnverein reiste ebenfalls nach Budweis, um an der großen Huldigung teilzunehmen.

Oberparleiter schreibt in seiner patriotischen Begeisterung: „Indes hatte sich Kaplitz im strengsten Sinne des Wortes in ein militärisches Feldlager verwandelt.

Truppen aller Waffengattungen kamen und zogen ab. Dabei herrschte hier ein Leben, wie es Kaplitz noch nie gesehen hat und vielleicht nie mehr sehen wird. Dazu glühende Sonnenhitze. Gassen auf, Gassen ab mussten Wasserfässer durch Besprengen des Pflasters die ermattende Hitze zu mildern suchen.

Das Rollen der selbst auch von Freistadt herangezogenen Equipagen, das langgedehnte „G'wehr heraus!“ der Stabswache, der Trommelwirbel, die Hornsignale, der Zuzug von Fremden, die goldstrotzenden Uniformen der Generalitäten, das unruhige Getrappel der Reitpferde - all das bot das Bild einer Großstadt.“

Am Morgen des ersten Manövertags, am 2. September, erfolgte der Zusammenstoß der „feindlichen“ Armeen zwischen Welleschin und Chotische. Die Südarmee musste zurückweichen. Gegen 1 Uhr wurde das Gefecht abgebrochen. Bedeutende Truppenmassen der Südarmee zogen durch Kaplitz, um in den südlich gelegenen Ortschaften Nachtlager zu halten.

Für den Nachmittag wurde der Kaiser in Kaplitz erwartet. Am Ringplatz nahmen dem Rathaus gegenüber am linken Flügel die Gemeindevertretungen von Kaplitz und Deutsch-Beneschau und den umliegenden Gemeinden Aufstellung. Ihnen schlossen sich sämtliche k.k. Beamten, die Geistlichkeit, das Schützenkorps von

va, hasiči z Kaplice, Malont, Dolního Dvořiště, Rychnova nad Malší a kaplický tělocvičný spolek.

Na pravé straně stál učitelský sbor a školní mládež a pak ještě hudební a pěvecký sbor Harmonia. Kapličtí a ti, kteří přijeli z větší i menší dálky, vytvořili špalír až na roh Budějovické silnice. Oberparleiter o tom napsal: „V půl třetí oznámila štábní stráž, že se blíží toužebně očekávaný příchod tolik milovaného monarchy. Host Nejvyšší byl uvítán tóny „lidové hymny“ (rakouské císařské hymny, pozn. překl.), kterou zahrál hudební spolek a provoláváním slávy, nejprve byl ale co nejuctivěji uvítán od jeho excelence místodržitele.

Jeho císařské veličenstvo potom starostovi ráčilo sdělit slova uznání za slavnostní přivítání, přitom vzpomněl s velkým uspokojením, že od nádraží zářila Kaplice černo-žlutě.

Potom starosta tlumočil Jeho Veličenstvu ve velice procitěném proslovu co nejuctivější pozdravy od města a okresu, projev zakončil trojnásobným provoláním slávy milovanému císaři.“

Poté ještě císař několik z přítomných pocítil krátkým rozhovorem a odebral se na radnici do svého obydlí.

Mezitím se zvědavci nahrnuli do Kostelní ulice, protože císař měl v úmyslu sídlo štábu cvičení ve škole na Kindermannově náměstí navštívit, a to tak důkladně, že došel až do dřevěných kůlen, kde byly uloženy lisy na slámu.

Potom se ve velkém stanu podávala večeře, spolu s panstvem tam měli tu čest účastnit se večeře rovněž okresní hejtman, starosta, a kaplan Spanninger v zástoupení za nemocného děkana.

Deutsch-Beneschau, die Feuerwehren von Kaplitz, Meinetschlag, Unterhaid, Reichenau a.d. Maltsch und der Turnverein von Kaplitz an.

Am rechten Flügel stand der Lehrkörper mit der Schuljugend, dann der Musik- und Gesangverein Harmonia. Die Kaplitzer und die herbeigeilten Fremden bildeten ein Spalier bis zur Ecke der Landstraße. Oberparleiter schreibt: „Um halb 3 Uhr verkündete die Stabswache das Herannahen des sehnlichst erwarteten, geliebten Monarchen. Mit Intonierung der Volkshymne (Österreichische Kaiserhymne, Anm.d.Ü.) seitens der Kapelle des Musikvereins und brausenden Hochrufen wurde der Allerhöchste Gast empfangen, der zunächst von Sr. Exzellenz dem Statthalter ehrfurchtsvoll begrüßt wurde.

Sodann geruhte Sr. Majestät an den Bürgermeister von Kaplitz Worte des Dankes für den solenen Empfang zu richten, wobei er mit großer Befriedigung des Umstandes gedachte, dass Kaplitz vom Bahnhofe an in Schwarz-gelb prangt. Nachdem der Bürgermeister in tiefempfundener Rede Sr. Majestät den ehrfurchtvollsten Gruß der Stadt und des Bezirkes übermittelte, klangen seine Worte in ein dreifaches Hoch auf den geliebten Monarchen aus.“

Nachdem der Kaiser noch einige der Anwesenden „mit Ansprachen beehrt“ hatte, begab er sich in sein Absteigequartier im Rathaus.

Inzwischen nahmen die Schaulustigen in der Kirchengasse Aufstellung, da der Kaiser auch das Hauptquartier in der Schule am Kindermannplatz besichtigen wollte, was er so gründlich tat, dass er sogar in den Holzschuppen zu den dort aufgestellten Feldpressen ging.

Danach wurde im großen Zelt das Diner eingenommen, an dem neben den vielen hohen Herren auch der Bezirkshauptmann, der Bürgermeister und Kaplan Spanninger in Vertretung des erkrankten Dechants die Ehre hatten teilzunehmen.

Krátký proslov pronesený císařem končil slovy: „...Fortschreiten müssen wir, der Geist bleibt der alte.“ (...musíme pokračovat, dál v duchu našich tradic). V půl páté potom odjel císař za jásotu všech v kočáře na nádraží a odtud dále zvláštním vlakem do Budějovic.

Tím nejzajímavějším dnem celých manévrů bylo pro Kaplici 3. září. Od časného rána se nad Jonášovým mlýnem vznášel připoutaný balon, okolní kopce byly zaplněny zvědavci. Jižní armáda měla svůj hlavní stan v Dolním Dvořišti, předvoj byl na linii od Zátone k Německému Benešovu. Severní armáda se, dle plánu, měla posunout v celé linii a plnou silou zaútočit na nepřítel.

Obě armády se prvně střetly přímo u Kaplice. Jednotky Severní armády chtěly proniknout do lesa „Wurkowald“, dostaly se však do léčky a byly silně ostřelovány. Příští den se tam mohly prázdné nábojnice doslova hrabat hráběmi. Den byl zakončen vítězstvím Jižní armády.

Die kurze Ansprache des Kaisers endete mit den Worten: „...Fortschreiten müssen wir, der Geist bleibt der alte.“ Um halb fünf Uhr fuhr dann der Kaiser, von der Bevölkerung wiederum bejubelt, im Wagen zum Bahnhof, und von dort mit dem Separatzug nach Budweis.

Der für Kaplitz interessanteste Manövertag wurde der 3. September. Über der Jonasmühle schwebte seit dem frühen Morgen ein Fesselballon, die umliegenden Höhen waren mit Neugierigen dicht besetzt. Die Südmee hatte ihr Hauptquartier in Unterhaid, ihre Vorposten lagen auf einer Linie von Ottau bis Deutsch-Beneschau. Die Nordarmee sollte auf der ganzen Linie vorrücken und den Gegner mit der gesamten Kraft angreifen.

Der erste Zusammenstoß fand unmittelbar bei Kaplitz statt. Ein Teil der Nordarmee, der in den Wurkowald eindringen wollte, gelangte in einen Hinterhalt und wurde heftig beschossen. Am nächsten Tag konnte man dort die leeren Patronenhülsen buchstäblich mit einem Rechen zusammenscheuern. Der Tag endete mit einem Sieg der Südmee.

Císařský kočár odbočuje na náměstí, v pozadí lze vidět hostinec „U zeleného stromu“ ještě před přestavbou v roce 1906.

Die kaiserliche Equipage biegt auf den Ringplatz ein. Dahinter der Gasthof zum „Grünen Baum“ vor dem Umbau von 1906.

*Císař František Josef se svým doprovodem sleduje manévry.
Kaiser Franz Joseph und sein Gefolge beobachten das Manövergeschehen.*

Dne 4. září měla Jižní armáda zaútočit na zásobovací kolonu, kterou střežila Severní armáda a ukořistit ji, což se jí taky podařilo.

V 11 hodin dal císař vyhlásit ukončení manévrů štábními hornisty. „Už jen několik dní a neklidný a bouřlivý velkoměstský život v Kaplici zase ustoupí klidnému venkovskému životnímu stylu“.

Starosta Robert Grabensteiner byl za rok císařem vyznamenaný Zlatým záslužným křížem s korunou.

V roce **1896** byla na stěnu radnice upevněna pamětní deska s textem (v překladu):

„Nechť kámen ten našim i všem budoucím pokolením oznamuje, že 2. září 1895 Jeho výsost císař František Josef I. během podzimních manévrů v tomto domě pobyl“.

Ale již v prosinci **1918** se na příkaz Čechů musela zase pamětní deska z budovy odstranit.

Am 4. September sollte die Südarkmee eine von der Nordarmee gedeckte Verproviantisierungskolonie angreifen und erbeuten, was ihr auch gelang. Um 11 Uhr ließ der Kaiser durch den Stabshornisten mit seinem silbernen Horn das Ende der Manöver verkünden. „Nur noch wenige Tage und das rastlose, tumultöse Großstadtleben in Kaplitz macht dem ländlichen Stillen Platz“.

Im Jahr darauf wurde Bürgermeister Robert Grabensteiner vom Monarchen mit dem Goldenen Verdienstkreuz mit der Krone ausgezeichnet.

1896 wurde eine Gedenktafel am Rathaus angebracht mit der Inschrift:

„Möge dieser Stein fernsten Zeiten verkünden, daß Sr. Majestät Kaiser Franz Joseph I. anlässlich der Herbstmanöver am 2. September 1895 in diesem Gebäude sein Absteigequartier genommen hat“.

Doch schon im Dezember **1918** musste die Tafel auf Befehl der Tschechen wieder entfernt werden.

V září **1899** cestoval císař opět na podzimní manévry, v tomto případě do severních Čech. Po cestě vlakem na trase z Lince do Prahy nebyla plánována zastávka na kaplickém nádraží.

Ale přesto si zástupci c.k. úřadů, starosta s obecními zástupiteli, učitelstvo, zástupci spolků i velké množství obyvatel nenechali ujít, aby na nádraží „vzdali hold svému milovanému císaři“. Když se o tom císař dozvěděl, nechal dvorní vlak zastavit.

„Císař opustil salonní vagon a vydal se na nástupiště ke shromážděným, kde byl uvítán co nejuctivěji od c.k. okresního hejtmána Heinricha Rzesnika za politický okres, a od starosty Heinricha Papsche jménem města Kaplice“.

Jedna ze školaček předala milovanému otci země nádhernou kytici. Potom císař obešel na nástupišti čekající zástup lidí a „poctil mnohé z přítomných krátkou promluvou“, přitom ve stručnosti připomenul předchozí manévry v okolí Kaplice i loajální postoj obyvatelstva.

Asi po čtvrt hodině uháněl dvorní vlak k Budějovicím.“ (IO str. 203)

Památník císaře Josefa II.

V roce **1898** městský radní, obchodník a majitel nemovitostí Franz Turek navrhl, aby byl na náměstí vztyčen památník „císaře lidu“ Josefa II. Nápad vzbudil značný zájem a všeobecný souhlas.

Sbírkou mezi obyvateli, okolními německými obcemi, s příspěvky od spořitelny a spolků, získal Turek a zvláště k tomu účelu zvolený výbor možnost projektu uskutečnit.

Památník představoval „lidového císaře“ Josefa II. v nadživotní velikosti, jak stojí s hlavou ne-

Im September **1899** reiste der Kaiser wieder zu den Herbstmanövern, diesmal nach Nordböhmen. Auf der Fahrt von Linz nach Prag war kein Aufenthalt an der Bahnstation Kaplitz vorgesehen.

Trotzdem nahmen die Vertreter der k.k. Behörden, der Bürgermeister und die Gemeindevertretung, der Lehrkörper, Vertreter der Vereine und eine große Anzahl der Bevölkerung am Bahnhof Aufstellung, „um dem geliebten Monarchen zu huldigen.“ Als der Kaiser davon Kenntnis erhielt, ließ er den Hofzug anhalten.

„Er verließ den Salonwagen und begab sich zur versammelten Volksmenge, wo er von dem k.k. Bezirkshauptmann Heinrich Rzesnik im Namen des pol. Bezirkes und vom Bürgermeister Heinrich Papsch im Namen der Stadt Kaplitz ehrfurchtsvoll begrüßt wurde“.

Ein Schulmädchen überreichte dem geliebten Landesvater ein prachtvolles Bouquet. Dann schritt der Kaiser die Front der Aufstellung ab und „beglückte mehrere der Anwesenden mit seiner Ansprache“, wobei er auch der kurz vorher stattgefundenen Manöver um Kaplitz und der loyalen Haltung der Bevölkerung gedachte. Nach einer Unterbrechung von etwa einer Viertelstunde, „brauste“ der Hofzug in Richtung Budweis weiter. (IO S. 203)

Das Denkmal für Kaiser Josef II.

Im Jahre **1898** regte der Stadtrat, Kaufmann und Realitätenbesitzer, Franz Turek an, am Ringplatz ein Denkmal für den Volkskaiser Josef II. zu errichten. Der Gedanke fand lebhaften Beifall und allgemeine Zustimmung. Durch eine Sammlung unter der Bevölkerung, unter anderen deutschen Gemeinden, durch Beiträge der Sparkasse und der Vereine waren Turek und ein eigens dafür gewähltes Komitee in der Lage, das Projekt auszuführen.

Das Denkmal stellte den Volkskaiser in Übermannsgröße dar, stehend, mit entblößtem

pokrytou, v levici drží toleranční patent. Socha byla dílo slévárny železa z Blanska na Moravě.

Podstavec z mramoru vytvořil kameník Paleczek z Krumlova. Na přední straně měl německý nápis „Císaři Josefu II., dobrodinci lidstva“, na jeho protější straně „věnováno Jeho vděčným lidem dne 3. září 1890“. (překlad)

Toho dne, v neděli, se uskutečnilo slavnostní odhalení památníku. Brzy odpoledne se účastníci oslavy shromáždili u památníku, jehož podstavec zdobilo víc než 50 věnců, darovaných místními i přespolními spolky. Radní Josef Lausecker pozdravil jménem města přítomné hosty místo nemocného starosty.

Poslanec říšské rady Dr. Friedrich Nitsche potom pronesl slavnostní projev. Po odhalení pomníku zanotoval hudební sbor lidovou hymnu a připojili se k tomu i shromáždění lidé. Na zá-

Haupt, das Toleranzedikt in der Linken. Das Standbild war ein Werk der Eisengießerei Blansko in Mähren.

Den Sockel aus Marmor hatte der Steinmetzmeister Paleczek aus Krummau hergestellt. Er trug auf der Vorderseite die Inschrift „Kaiser Josef II., dem Wohltäter der Menschheit“, und auf der Rückseite „Gewidmet von Seinem dankbaren Volke am 3. September 1890“.

An diesem Tag, einem Sonntag, fand die feierliche Enthüllung des Denkmals statt. Am frühen Nachmittag versammelten sich die Festteilnehmer beim Denkmal, dessen Sockel mehr als 50 Kränze, gewidmet von hiesigen und auswärtigen Vereinen, schmückten. Stadtrat Josef Lausecker begrüßte anstelle des erkrankten Bürgermeisters die Festgäste im Namen der Stadt. Dann hielt der Reichsratsabgeordnete Dr. Friedrich Nitsche die Festrede. Nach der Enthüllung des Monuments stimmte die versammelte Menge in die vom Musikverein intonierte Volkshym-

věr ještě pěvecký sbor uvedl píseň „Ackermann“ („Oráč“). Po ukončení oficiální části se ještě dlouho slavilo.

Celkové náklady na památník a slavnost ve výši 4600 korun byly díky mnohým darům rychle vyrovnány. Sama spořitelna dala 1600 korun (IO str. 119).

Rozšíření hřbitova

Starý hřbitov za kaplí byl už v roce **1860** zvětšen směrem na západ o dobrou třetinu.

Koncem 19. století naléhal hygienický úřad na uzavření hřbitova, protože půda už byla přesycená, a to bránilo dalšímu tlení. Proto se farní obec Kaplice, spolu s vesnicemi, které k farnosti náležely, rozhodla hřbitov rozšířit směrem na sever a na západ a starou část uzavřít.

Potřebný pozemek, o celkové rozloze 5700 metrů čtverečních, byl za cenu 8000 korun koupen od vlastníka hostince „U černého orla“ Josefa Guschlbauera.

Veškeré práce zde provedli zedničtí mistři Johann Gotthardt a J. Midasch ze Zdiků (Stiegesdorf).

Na severním konci hřbitova byla postavena márnice, kde byly dvě místnosti, jedna pro rakve se zemřelými a pitevna.

Velká železná brána hřbitova pochází z dílny zámečníka Adalberta Dworzaka.

Na zaplacení výloh si církevní obec musela vzít u kaplické spořitelny úvěr přesahující 36.000 korun. Roční splátka měla být pokryta poplatky za hroby.

Dne 14. června **1903** děkan Guschlbauer nový hřbitov slavnostně vysvětil. Poslední pohřeb na starém hřbitově se konal 18. června **1903**, kdy

ne ein, worauf der Gesangsverein das Lied „Der Ackermann“ zum Vortrag brachte. Nach dem offiziellen Teil wurde noch lange weitergefeiert.

Die Gesamtkosten für das Denkmal und die Festlichkeit, insgesamt 4600 Kronen, wurden dank vieler Spenden - allein von der Sparkasse kamen 1600 Kronen - rasch beglichen. (IO S. 119)

Der Friedhof wird vergrößert

Schon **1860** war der alte Friedhof hinter der Kapelle nach Westen um gut ein Drittel vergrößert worden. Gegen Ende des Jahrhunderts drängte die Sanitätsbehörde auf eine Schließung des Friedhofs, da der Boden schon übersättigt war und einer weiteren Verwesung Widerstand leistete. Daher fasste die Kirchengemeinde - Kaplitz und die eingepfarrten Dorfschaften - den Beschluss, den Friedhof nach Westen und Norden zu erweitern und den alten Teil zu sperren.

Der Grund von rund 5700 m² wurde um 8000 Kronen vom Besitzer des Gasthofs „Zum schwarzen Adler“ Josef Guschlbauer erworben.

Die Arbeiten übernahmen die Maurermeister Johann Gotthardt und J. Midasch aus Stiegesdorf

Am Nordende wurde ein Leichenhaus mit einem Leichen- und einem Sezierraum errichtet.

Das große eiserne Friedhoftor stammt aus der Werkstätte des Schlossermeisters Adalbert Dworzak. Zur Bestreitung der Auslagen musste die Kirchengemeinde bei der Kaplitzer Sparkasse ein Kapital von über 36.000 Kronen aufnehmen. Die jährlichen Rückzahlungen sollten durch den Erlös für die Grabstätten gedeckt werden.

Am 14. Juni **1903** konnte Dechant Guschlbauer den neuen Friedhof feierlich einweihen. Das letzte Begräbnis am alten Friedhof fand am 18.

byla uložena do hrobu paní Anna Finger, manželka hraběcího buquoyského lesmistra.

1. července stejného roku byl v jihozápadním rohu hřbitova jako první pochován bývalý listonoš Josef Handl. (IO str. 84/85)

Zásobování pitnou a užitkovou vodou

Jak již bylo zmíněno, existoval už v 16. století přívod užitkové vody ze strádovského potoka do středu obce. Při dlouho trvajícím suchu byla obec zásobována také odvodňovacím příkopem z rybníka „Bärauteich“. Zpočátku byla jen jedna kašna na náměstí, roku 1671 bylo položeno další vodovodní potrubí. To vedlo z nádrže, která ležela pod pozdějším skladištěm požárního sboru, k městskému pivovaru. Od roku 1773 existovaly další tři fontány, a to v pivovaru, v Dlouhé ulici a na Farském náměstí. Ty byly zásobovány vodou z pivovarského vodovodu.

Pátá fontánka byla tehdy pravděpodobně zbudována pod Horskou ulicí. O udržování potrubí se musel starat obecní zřízenec, tzv. Wasserkehrer („vodní metač“). V roce 1774 dostalo sedm majitelů domů z Linecké ulice a náměstí povolení, zřídít si přívod užitkové vody přímo do svých domů. Museli si však své soukromé vodovody sami udržovat. („Siebenbrüderwässer/ Vody sedmi bratří“) V roce 1787 byl vodní rezervoár zakryt.

V roce 1862 bylo položeno nové potrubí z náměstí, které vedlo vodu Kostelní ulicí až k fontánce na Farním náměstí. Teprve až v roce 1901 nechala obec nahradit staré, dřevěné potrubí za kovové a položit je do větší hloubky, aby se zabránilo zamrzání vody v něm.

Existovalo také potrubí pro pitnou vodu, vedlo k primitivnímu stojánku s odtokovou trubicí, („Röhrndl“), před kaplí sv. Barbory. Tato jinak velmi dobrá voda nestačila však pokrýt spotřebu obyvatel, pro většinu to bylo i příliš daleko.

Juni 1903 statt und zwar wurde Frau Anna Finger, gräfl. Buquoy'sche Forstmeistersgattin zur ewigen Ruhe bestattet. Am 1. Juli wurde im neuen Friedhof als erster der ehemalige Briefträger Josef Handl an der Südwestecke desselben beigesetzt. (IO S. 84/85)

Die Versorgung mit Nutz- und Trinkwasser

Wie schon berichtet, wurde bereits im 16. Jhd. Nutzwasser vom Strodauer Bach in die Ortsmitte geleitet. Bei anhaltender Dürre konnte über einen Abzugsgraben auch Wasser vom Bärauteich zugeleitet werden. Anfangs gab es nur ein Wasserchor am Ringplatz, 1671 wurde eine zweite Leitung vom Reservoir, das unterhalb des späteren Feuerwehrdepots lag, zum Gemeindebräuhaus gelegt. Seit 1773 gab es drei weitere Wasserchöre, im Bräuhaus, in der Langen Gasse und am Kirchenplatz, die alle von der Bräuhausleitung gespeist wurden.

Ein fünftes Wasserchor unterhalb der Berggasse dürfte auch um die Zeit gebaut worden sein. Der von der Gemeinde angestellte Wasserkehrer musste die Leitungen in Ordnung halten. 1774 erhielten sieben Hausbesitzer in der Linzer Straße und am Ringplatz das Recht, das Nutzwasser direkt in ihre Häuser zu leiten. Sie mussten diese Privatleitungen, die „Siebenbrüderwässer“, selber erhalten. 1787 wurde das Wasserreservoir mit einem „Wasserhäusel“ umbaut.

1862 wurde eine neue Leitung vom Ringplatz durch die Kirchengasse zum Wasserchor am Kirchenplatz gelegt. Erst 1901 ließ die Gemeinde die hölzernen Rohre durch eiserne ersetzen und tiefer legen, um einem Einfrieren des Wassers vorzubeugen.

Es gab auch eine Trinkwasserleitung zu einem primitiven Abflussständer, dem „Röhrndl“, am freien Platz vor der Barbarakapelle. Doch dieses sonst sehr gute Wasser reichte nicht für den Bedarf der Bevölkerung, das Röhrndl war auch für die meisten zu entlegen.

V roce **1890** se konečně splnilo dlouholeté přání, byl totiž položen nový vodovod s pitnou vodou. Prostředky k tomu poskytla spořitelna. Na louce „Oelbrunn/Olejová studna“ nedaleko Omlenic-ké ulice byla vybudována nádrž, dimenzovaná pro dostatečné množství vody, která byla pak rozváděna železným potrubím do města.

Z pěti stojánků s tekoucí vodou, u kaple, na náměstí, v Kostelní ulici, v Dlouhé ulici a v Budějovické ulici, se tak nyní mohlo obyvatelstvo zásobit potřebnou pitnou vodou – ba i tehdy, když v důsledku dlouhotrvajícího sucha v roce **1904** selhal dokonce přívod užitkové vody. (IO str. 168 a další)

V roce **1911** se obec rozhodla, že vybuduje nový vodovod, který mohl rozvádět pitnou a užitkovou vodu do každého domu. Za 2000 korun koupila obec pozemek na východní zalesněné stráni u Velkého Chuchelce, na kterém byly dostatečné zdroje kvalitní vody. Užívání vody z těchto pramenů začalo v roce 1914. (1)

Ostatní události v Kaplici v průběhu let 1883 – 1906

Roku **1883** zahájil svou obecně prospěšnou činnost zkrášlovací spolek, jehož stanovy potvrdilo c.k. místodržitelství 17. července.

Ještě v témže roce byl terén před kaplí svaté Barbory zarovnan, byly zde vysázeny stromy a živý plot a vznikl tak malý park.

V srpnu byl postaven kamenný kříž u radniční věže, na místě kde dříve stál kříž dřevěný.

Roku **1888** věnovala spořitelna 2000 zl., t.j. 4000 korun na vydláždění chodníku kolem náměstí. Dále, až do roku 1903, byl postupně vydlážděn

(1) Kaplická kronika; od roku 1911 je nejdůležitějším zdrojem; následně citována pod zkr. Chro.

1890 konnte endlich einem langgehegten Wunsch entsprochen und eine neue Trinkwasserleitung gelegt werden. Die Mittel stellte die Sparkasse zur Verfügung. Auf der Flur „Oelbrunn“ (unweit der Umlowitzer Straße) konnte die nötige Wassermenge in einem Reservoir gesammelt und in einer eisernen Rohrleitung zur Stadt geführt werden.

Bei fünf Abflusständern, am Kapellenplatz, am Ringplatz, in der Kirchengassen, in der Langen Gasse und an der Budweiser Straße, konnte sich nun die Bevölkerung mit dem nötigen Trinkwasser versorgen – selbst im Jahre **1904**, als bei einer großen Trockenheit sogar die Nutzwasserleitung versagte. (IO S. 168 ff)

1911 fasste die Gemeinde den Beschluss, eine neue Wasserleitung anzulegen, die es möglich machen sollte, Trink- und Nutzwasser in jedes Haus einzuleiten. Am Ostabhang des bewaldeten Höhenzugs bei Groß-Kuchlitz wurde um 2000 Kronen ein Grundstück gekauft, auf dem sich ergiebige Quellen mit gesundem Trinkwasser befanden. 1914 wurden die Quellen gefasst. (1)

Sonstige Ereignisse in Kaplitz 1883-1906

1883 begann der Verschönerungsverein, dessen Statuten am 17. Juli von der k.k.Statthalterei bestätigt wurden, seine gemeinnützige Tätigkeit. Noch im selben Jahr wurde der freie Platz vor der Barbarakapelle planiert, mit Bäumen und einem „lebenden Zaun“ bepflanzt und so ein kleiner Park angelegt.

Im August wurde am Rathausturm ein steinernes Kreuz aufgestellt, vorher stand dort ein Holzkreuz.

1888 widmete die Sparkasse zur Legung eines Trottoirs um den Ringplatz 2000 fl = 4000 K. In den Jahren bis 1903 wurde auch in der Linzer

(1) Kaplitzer Chronik; sie ist ab 1911 die wichtigste Quelle; in der Folge zitiert unter Chro.

chodník v Linecké ulici, Kostelní ulici a na Bělidle.

V témže roce zasáhla povodeň levou řadu domů na Bělidle. Museli zde zasahovat hasiči, aby pomohli zachránit majetek mnoha lidem.

Rok **1890**: v srpnu přišly silné bouře s průtrží mračen a krupobitím trvající celé tři dny.

U obce Mostky záplavová voda protrhla hráz rybníka a zdemolovala most, který vede přes řeku a jez u kaplického hamru, potom už jez nebyl obnoven.

V tomto roce také byly přejmenovány některé ulice a prostranství a byly označeny tabulkami s novým názvem. Totengasse (Smrtná ulička) na Gratzner StraÙe (**Novohradská ulice**), ulice Hundsgasse (PÍ ulička) na Maltschgasse (**K MalÍ**), Herrengasse (Panská ulička) na Kirchengasse (**Kostelní**), ulice GeiÙberg (Kozí vrch) na Berggasse (**Horská**) a námestí Kirchenplatz na Kindermannplatz (**Kindermannovo námestí**).

V roce **1894** nechala obec zřídít městskou váhu naproti kapli svatÉ Barbory.

Rok **1897**: v září způsobil vytrvalý deÙt opět povodeň, která způsobilá velké škody na vodních dílech, polích a lukách.

Roku **1898** byly zahradní zídky na Bělidle přemístěny tak, aby se silnice na Nové Hrady mohla rozšířit, protože na některých místech byla dost úzká.

V květnu roku **1899** shořelo na Bělidle po levé straně silnice 12 domků. Byly to prostÉ, dřevěné domky nalepené na sobě a s převislými střechami.

Obec poskytla pomoc a mezi postižené rozdělila částku 1830 zlatých.

Za 1740 zl. koupila obec čtyři vyhořelé domy, dala je zbourat, aby použila uvolněný prostor

StraÙe, in der Kirchengasse und auf der Bleiche das Trottoir gelegt.

Im selben Jahr überschwemmte ein Hochwasser die linke Häuserreihe der Bleiche. Die Feuerwehr musste eingreifen, um manche Habe zu retten.

1890 gingen im August drei Tage lang schwere Gewitter mit Wolkenbrüchen und Hagelschlag nieder. Der Damm des Pernlesdorfer Teiches riss, die Fluten des Hochwassers zerstörten die Pernlesdorfer Brücke und das Wehr der Kaplitzer Hammerschmiede, das nicht wieder hergestellt wurde.

Im selben Jahr wurden einige Gassen und Plätze neu benannt und durchwegs Bezeichnungstafeln angebracht.

Umbenannt wurden die Totengasse in **Gratzner StraÙe**, die Hundsgasse in Maltschgasse, die Herrengasse in **Kirchengasse**, der GeiÙberg in **Berggasse** und der Kirchenplatz in **Kindermannplatz**.

1894 ließ die Gemeinde gegenüber der Kapelle die Stadtwaage errichten.

1897 Im September verursachten langandauernde Regengüsse wiederum ein Hochwasser, das an Wasserwerken, Feldern und Wiesen großen Schaden anrichtete.

1898 wurden in der Bleiche Gartenmauern zurückverlegt, um an einigen recht engen Stellen die BezirksstraÙe nach Grätzen zu verbreitern.

1899 brannten im Mai auf der Bleiche links von der StraÙe zwölf Häuser ab, unscheinbare, hölzerne Häuschen mit tief herabreichenden Dächern, die dort eng verschachtelt standen. Die Gemeinde leitete eine Hilfsaktion ein und verteilte eine Summe von 1830 fl an die vom Unglück Betroffenen.

Vier der abgebrannten Häuser kaufte sie um 1790 fl und ließ sie abreiÙen, um die enge Be-

pro rozšíření úzké okresní silnice. Díky osmi novým novostavbám získalo toto místo (bělídlo) příjemný, téměř městský vzhled.

Rok **1899**: na náměstí byly nově zasazeny první kulovité akáty.

18. srpna, v den narození císaře, vyrukovala kapela hudebního spolku Harmonia poprvé v nových uniformách.

Rok **1900**: obec přeložila svoji kancelář do dvou místností na radnici, které až dosud užívala spořitelna. Bývalá kancelářská místnost byla nyní užívána jako zasedací sál.

Soukromý podnikatel J. Salzer v tomto roce začal provozovat pohřebnictví.

Dne 18. srpna proběhla důstojná oslavová císařových sedmdesátin. V předvečer prošel osvětleným městem průvod se zapálenými pochodněmi. Na dopolední slavnostní mši byly zastoupeny všechny úřady, spolky a sdružení. Odpoledne se konala lidová slavnost a koncert. Bohužel během odpálení petard došlo k neštěstí, jež postihlo hajného J. Kappla.

Rok **1903**: děkanství přenechalo obci část louky u Malše o výměře 87 metrů čtverečních, aby zde mohla obec rozšířit Budějovickou ulici.

Obec musela nechat postavit nový plot, pro který samo děkanství dodalo potřebné lačky.

Kaplici zasáhla v červenci opět silná bouře s krupobitím, že se celé okolí podobalo zimní krajině.

Obří kusy ledu prorazily střechy domů a rozbily všechna okna obrácena k západu. Úroda byla od krupobití téměř zničena. Blansko a Mostky byly přírodním živlem těžce poškozeny, ale obce na sever od města zůstaly ušetřeny.

V roce **1904** čekali sedláci marně na dešť po celý květen, červen a červenec. Dlouhé týdny se

zirksstraße zu erweitern. Durch den Neubau der übrigen acht Häuser erhielt die Bleiche ein freundliches, fast städtisches Aussehen.

1899 wurden am Ringplatzes die ersten Kugelakazien angepflanzt.

Am 18. August, am Geburtstag des Kaisers, rückte die Musikkapelle des Musikvereins Harmonia zum ersten Mal in ihren neuen Uniformen aus.

1900 verlegte die Gemeinde ihre Kanzlei in die zwei Räume des Rathauses, die bis dahin der Sparkasse zur Verfügung standen. Die bisherige Kanzlei wurde nun als Sitzungssaal verwendet. Im selben Jahr gründete der Privatunternehmer J. Salzer eine Leichenbestattungsanstalt.

Am 18. August wurde der 70. Geburtstag des Kaisers würdig gefeiert. Am Vorabend gab es einen Fackelzug durch die illuminierte Stadt. Beim Hochamt am Vormittag waren sämtliche Behörden, Korporationen und Vereine anwesend. Nachmittags gab es ein Volksfest und ein Konzert. Leider verunglückte beim Abfeuern der Pöller der Waldheger J. Kappl.

1903 wurde von der Maltschwiese der Dechantei ein Streifen von 87 m² an die Gemeinde abgetreten, um dort die Budweiser Straße zu verbreitern. Die Gemeinde musste einen neuen Zaun errichten, die notwendigen Latten lieferte die Dechantei selber.

Im Juli wurde Kaplitz von einem heftigen Sturm und einem Hagelwetter so heimgesucht, dass die Umgebung einer Winterlandschaft glich.

Riesige Eisklumpen durchlöchernten die Dächer und zerschmetterten alle gegen Westen gerichteten Fenster. Die Feldfrüchte wurden fast vollständig vernichtet. Hart mitgenommen wurden auch Pflanzen und Pernlesdorf, während die gegen Norden zu liegenden Dörfer verschont blieben.

1904 warteten im Mai, Juni und Juli die Bauern vergebens auf einen Regen. Wochenlang lachte

slunce smálo z jasné oblohy na vysušenou a rozpukanou zem.

Vyschly dokonce i ty nejvydatnější prameny, vysušeny zůstaly potoky i řeky. Došlo také k hromadnému úhynu ryb.

Rok **1905**: Pomocí státní subvence byl regulován Novodomský potok po obou stranách mostu v Pohorské ulici.

Roku **1906** začala obec s přestavbou hostince „U zeleného stromu“, který koupila v roce 1894 za 11.300 zlatých.

Stavební práce řídil stavitel J. Midasch ze Zdiků. Při bourání staré budovy se ukázalo, že tu původně stály dva domy s podloubím a že vedlejší dům, stojící na východní straně, měl ještě nad podloubím arkádový ochoz. (IO str. 187 a další).

Překlad kapitol „Vývoj Kaplice po roce 1867“ až do „Ostatní události v Kaplici v průběhu let 1883 – 1906“ do češtiny: Milan Šmejkal, Kaplice.

die Sonne von einem wolkenlosen Himmel auf die ausgetrockneten und aufgesprungenen Flu- ren herab. Die ausgiebigsten Quellen versieg- ten, Bäche und Flüsse trockneten aus. Es gab ein Massensterben der Fische.

1905 konnte der Häuselbach ober- und unter- halb der Brücke der Bucherter Straße mit Hilfe einer Staatssubvention reguliert werden.

1906 wurde mit dem Umbau des Gasthauses „Zum Grünen Baum“ begonnen, das die Ge- meinde 1894 um 11.300 fl angekauft hatte.

Die Bauarbeiten leitete der Maurermeister J. Midasch aus Stiegesdorf. Beim Abbruch des alten Gebäudes zeigte sich, dass es ursprünglich aus zwei Häusern mit Laubengängen bestand und dass das östliche über der Laube eine Gale- rie hatte. (IO S. 187 ff)

Übersetzung des Großkapitels „Entwick- lungen in Kaplitz nach 1867“ bis inklusive „Sonstige Ereignisse in Kaplitz 1883-1906“ ins Tschechische: Milan Šmejkal, Kaplice (Kaplitz).

NÁRODNOSTNÍ SPORY ROZDĚLUJÍ OBYVATELSTVO ČECH

Jazykový výnos z roku 1880

V roce **1880** se pokusil Taaffe, který v předcházejícím roce převzal vládu, vyřešit vyhláškou jazykový problém Čech a Moravy.

Němčina měla i nadále zůstat „vnitřní“ úřední řečí ve styku s úřady a soudy mezi sebou, ale každý občan by na úřadech a před soudem měl mít možnost jednat ve své mateřské řeči. To byla v podstatě samozřejmost, neboť v roce **1867** byly všechny národy uznány jako rovnocenné.

Aby mohla být vyhláška dodržována, museli by ale všichni úředníci ovládat obě řeči. Češi byli přítom ve výhodě, protože vzdělanější z nich ovládali německý jazyk.

Mnoho Němců se ale nechtělo učit česky, protože tato řeč pro ně byla stále jazyk podřadného národa. Němečtí liberálové, kteří stále měli v Říšském sněmu většinu, způsobili, že ani tato vyhláška nevstoupila v platnost.

Rozdělení Pražské univerzity

Ke zmírnění rozporů nepřispělo ani rozdělení pražské univerzity na českou a německou vysokou školu v roce **1882**. K rozdělení teologické fakulty došlo až v roce **1891**.

Arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg tomu vzdoroval až do své smrti s odkazem, že církev se snaží o sjednocování národů, nikoliv o jejich rozdělávání.

Tomáš **Garrigue Masaryk** patřil k prvním profesorům na české univerzitě. Narodil se 7. března **1850** v moravském městě Hodonín. O jeho otci se hodně spekulovalo. Sedm měsíců před narozením TGM si jeho matka, panská kuchař-

DER NATIONALITÄTENSTREIT TRENNT DIE VÖLKER BÖHMENS

Die Sprachenverordnung von 1880

1880 versuchte Taaffe, der im Jahr zuvor die Regierung übernommen hatte, das Sprachenproblem in Böhmen und Mähren durch eine Verordnung zu lösen. Deutsch sollte weiterhin die „innere“ Amtssprache der Behörden und Gerichte im Verkehr untereinander bleiben, aber jeder Bürger sollte bei den Behörden und vor Gericht in seiner Muttersprache verhandeln können. Eigentlich eine Selbstverständlichkeit, denn **1867** wurden ja alle Nationen als gleichberechtigt anerkannt.

Zur Durchführung hätten aber alle Beamten beide Sprachen beherrschen müssen. Dabei waren die Tschechen im Vorteil, denn die Gebildeten unter ihnen beherrschten die deutsche Sprache.

Viele Deutsche aber wollten nicht Tschechisch lernen, für sie war es immer noch die Sprache eines niedrigeren Volkes. Die Deutschliberalen, die im Reichstag noch die Mehrheit hatten, brachten auch diese Sprachenverordnung zu Fall.

Die Teilung der Prager Universität

Die Gegensätze wurden auch nicht gemildert, als **1882** die Prager Universität in eine deutsche und eine tschechische Hochschule geteilt wurde. Die Teilung der theologischen Fakultät erfolgte erst **1891**. Erzbischof Friedrich Fürst zu Schwarzenberg widersetzte sich ihr bis zu seinem Tod mit dem Hinweis, dass die Kirche nicht die Trennung, sondern die Einigung der Nationen anstrebe.

Thomas **Garrigue Masaryk** gehörte zu den ersten Professoren der tschechischen Universität. Er wurde am 7. März **1850** in der mährischen Stadt Göding geboren. Über seine Herkunft väterlicherseits ist viel gemunkelt worden. Sieben

ka, vzala o 10 let mladšího slovenského kočího Jozefa Maszáríka.

Byla Němka a se svým synem mluvila jen německy. Masaryk navštěvoval německé školy, ve Vídni maturoval, tam také po studiu na univerzitě promoval jako doktor filozofie a následně v roce **1879** habilitoval ve filozofii.

Zpočátku váhal stát se profesorem v Praze, protože ještě dostatečně neuměl česky, což mu také studenti zazlívali. (1)

Brzy však udělal oslnivou kariéru nejen jako vysokoškolský profesor, ale také jako politik.

Vznikají nové politické strany

Od roku **1874** byli poslanci říšské rady voleni přímo ze 4 kurií jednotlivých zemí. Aby se dosáhlo účasti širších společenských vrstev na politickém životě, byl v roce **1882** „majetkový census“ snížen z 10 zlatých na 5 zlatých. Tímto opatřením výrazně stoupl počet oprávněných voličů jak ve městech, tak na vesnicích. Německá liberální buržoazie ztratila své výsadní postavení. Měšťané a sedláci nyní už mohli do jisté míry také projevit svůj názor.

V roce **1883** obsadili Češi v českém zemském sněmu 69 % křesel.

Ve volbách do říšské rady v roce **1885** utrpěli němečtí liberálové velké ztráty.

Ztratili vliv a poté zažívali jednu krizi za druhou. „Mladí“ pokládali za důležitější německé národní zájmy než ideu německo-rakouského státu.

(1) Willy Lorenz, *Liebe zu Böhmen*, Wien 1988, str. 170 a další. Po své svatbě s Američankou Charlotte Garrigue umístil její rodné jméno před své vlastní.

Monate vor der Geburt heiratete seine Mutter, eine Herrschaftsköchin, den zehn Jahre jüngeren slowakischen Kutscher Jozef Maszárík. Sie war eine Deutsche, mit ihrem Sohn sprach sie nur deutsch. Masaryk besuchte deutsche Schulen, in Wien legte er die Reifeprüfung ab, dort wurde er nach seinem Universitätsstudium zum Dr. phil. promoviert, dort habilitierte er sich **1879** in Philosophie.

Zunächst zögerte er, die Professur in Prag anzunehmen, da er die tschechische Sprache noch nicht ausreichend beherrschte, was ihm die Studenten ankreideten. (1) Aber bald machte er als Hochschullehrer und Politiker eine glänzende Karriere.

Neue politische Parteien entstehen

Seit **1874** wurden die Reichsratsabgeordneten von den vier Kurien der Länder direkt gewählt. Um eine Beteiligung breiterer Bevölkerungsschichten am politischen Leben zu erreichen, wurde **1882** der Wahlzensus von 10 auf 5 Gulden gesenkt. Dadurch nahm die Zahl der Wahlberechtigten in den Städten und in den Landgemeinden beträchtlich zu. Das deutschliberale Großbürgertum verlor seine Vorrangstellung, Kleinbürger und Bauern konnten jetzt schon einigermaßen mitreden.

Im böhmischen Landtag erreichten **1883** die Tschechen 69 % der Sitze.

Die Reichsratswahlen von **1885** brachten den Deutschliberalen starke Einbußen. Sie verloren an Einfluss und gerieten nun von einer Krise in die andere. Für die „Jungen“ wurden die deutschnationalen Interessen wichtiger als die deutsch-österreichische Staatsidee.

(1) Willy Lorenz, *Liebe zu Böhmen*, Wien 1988, S. 170 ff. Nach seiner Heirat mit der Amerikanerin Charlotte Garrigue setzte er deren Geburtsnamen seinem Namen hinzu.

Přání rozdělit Čechy bylo stále silnější. Zatímco jedni mysleli na zřízení vlastní provincie „Německé Čechy“, druzí se chtěli spokojit s vymezením okresů podle národností a vyjasněním jazykové otázky.

Liberální strana se v následujících letech rozpadla na několik německých nacionalistických skupin s různě stanovenými cíli.

Německá pokroková strana, zbytek liberální ústavní strany, spatřovala nejdůležitější úkol v obraně německého vlivu v politice a ekonomice.

Německá strana lidová chtěla při zachování německých životních zájmů politicky dále rozvíjet habsburskou monarchii.

Všeněmci pod vedením Geoga von Schönerera představovali nejradikálnější křídlo. Nechtěli už ani slyšet o habsburském státu mnoha národů, odmítali jakoukoli politiku usmíření a domáhali se připojení německy mluvících částí Rakouska k Německé říši.

Schönerer odmítal katolickou církev a vyvolal hnutí „Pryč od Říma“. Z rasových důvodů, podle pseudovědecké nauky, se stavěl proti judaismu. Jeho heslo bylo: „Bez Žida a bez Říma stavíme chrám Germania.“

Všeněmci neměli ani v Čechách velkou podporu, ale přesto získali část studentů a hlasitě se projevovali na veřejnosti i v parlamentu. Mladý Hitler ve Vídni (1907-1913) tyto myšlenky fascinovaně absorboval.

Rakouským alpským zemím však zůstával radikální nacionalismus v mnohém ohledu cizí. Uzavřené německy mluvící oblasti také nevnímaly ohrožení z dalšího vývoje, jako tomu bylo v Čechách.

Der Wunsch nach einer Zweiteilung Böhmens wurde immer stärker, wobei die einen an die Errichtung einer eigenen Provinz Deutschböhmen dachten, während andere es mit einer nationalen Abgrenzung der Bezirke und einer Klärung der Sprachenfrage bewenden lassen wollten. Die liberale Partei zerfiel in den folgenden Jahren in mehrere deutschnationale Gruppen mit unterschiedlichen Zielsetzungen.

Die **Deutsche Fortschrittspartei**, der Rest der liberalen Verfassungspartei, sah in der Verteidigung des deutschen Besitzstandes die wichtigste Aufgabe.

Die **Deutsche Volkspartei** wollte bei Wahrung der deutschen Lebensinteressen die Habsburgermonarchie realpolitisch weiterentwickeln.

Die **Alldeutschen** unter Georg von Schönerer bildeten den radikalsten Flügel. Sie wollten vom habsburgischen Vielvölkerstaat nichts mehr wissen, verabscheuten jede Versöhnungspolitik und erstrebten einen Anschluss der deutschsprachigen Teile Österreichs an das Deutsche Reich. Schönerer lehnte die katholische Kirche ab und entfesselte die Los-von-Rom-Bewegung. Aus rassistischen Gründen, pseudowissenschaftlichen Lehren folgend, bekämpfte er das Judentum. „Ohne Juda, ohne Rom bauen wir Germanias Dom“, war die Parole.

Groß war die Anhängerschaft der Alldeutschen auch in Böhmen nicht, aber einen Teil der Studenten konnten sie gewinnen und lautstark machten sie sich in der Öffentlichkeit und im Parlament bemerkbar. Der junge Hitler hat diese Ideen in Wien (1907-1913) in sich aufgesogen.

Den österreichischen Alpenländern blieb der radikale Nationalismus vielfach fremd. Im geschlossenen deutschen Sprachgebiet fühlte man auch nicht das Bedrohliche einer Entwicklung, wie sie sich in Böhmen vollzog.

Vážní soupeři vyrostli liberálům v podobě sociálních a křesťansko sociálních demokratů, kteří usilovali o spravedlivé rozdělení základních statků, i když vycházeli z různých ideových předpokladů: jedni z materialismu, druzí z křesťanského idealismu.

Dělnické hnutí dostávalo svoje impulsy především z Německa. Doktoru Viktoru Adlerovi se podařilo v roce 1889 spojit umírněné i radikální socialisty do Sociálnědemokratické strany, která od té chvíle zažívala rychlý vzestup a zapustila své kořeny také v severních Čechách a na severní Moravě.

Zpočátku strana zahrnovala ještě všechny národnosti. Orientovala se na marxistickou linii, ale chtěla vést boj proti vykořisťování a útisku dělníků demokraticky.

Křesťanskosociální strana, která požadovala zásah státu ve prospěch sociálně znevýhodněných skupin, měla podporu zejména chudších občanů a malých živnostníků, sedláků a křesťanských dělnických spolků. Pro její program se stala podstatnou encyklika „Rerum novarum“ papeže Lva XIII.

Silnou podporu získala ve Vídni a v alpských zemích, ale také v jižní části Šumavy. Jejím nejpopulárnějším politikem byl vídeňský starosta Dr. Karl Lueger.

Zatímco sociální demokraté zdůrazňovali třídní boj a potlačení buržoazie, křesťanští sociálové nechtěli být stranou jedné sociální skupiny občanů. Vymezovali se zejména proti liberalismu, ve kterém se spojovaly nejrozmanitější směry proticírkevního smýšlení od „nedělního křesťanství“ až po ateismus.

Materialistické filozofie a věda získávaly na popularitě díky velké síle tisku a vlivu umění a literatury.

Také sociální demokraté zde našli své argumenty a výchozí názory.

Ernsthafte Gegner erwachsen dem Liberalismus in den Sozialdemokraten und den Christlichsozialen, die beide nach einer gerechten Verteilung der Lebensgüter strebten, aber von verschiedenen geistigen Grundlagen ausgingen: vom Materialismus die einen, von christlichem Idealismus die anderen.

Die Arbeiterbewegung erhielt vor allem von Deutschland her ihre Impulse. Dr. Viktor Adler gelang es 1889, die Gemäßigten und die Radikalen unter den Sozialisten zur Sozialdemokratischen Partei zusammenschließen, die von da an einen raschen Aufstieg nahm und auch in Nordböhmen und Nordmähren tiefe Wurzeln schlug. Anfangs umfasste die Partei noch alle Nationalitäten. Sie verfolgte die marxistische Linie, wollte aber den Kampf gegen Ausbeutung und Unterdrückung der Arbeiter auf dem Boden der Demokratie führen.

Die Christlichsoziale Partei, die ein Eingreifen des Staates für die sozial benachteiligten Gruppen forderte, stützte sich vor allem auf Kleinbürger, Bauern und christliche Arbeitervereine. Wesentlich für ihr Programm war die Enzyklika „Rerum novarum“ von Papst Leo XIII.

Eine starke Anhängerschaft fand sie in Wien und in den Alpenländern, aber auch im südlichen Böhmerwald. Ihr populärster Politiker war der Wiener Bürgermeister Dr. Karl Lueger.

Während die Sozialdemokraten den Klassenkampf betonten und das Bürgertum bekämpften, wollten die Christlichsozialen nicht die Partei einer Klasse von Staatsbürgern sein. Sie wandten sich vor allem gegen den Liberalismus, in dem sich die verschiedensten Richtungen antikirchlicher Gesinnung vom Sonntagschristentum bis zum Atheismus zusammenfanden.

Durch eine mächtige Presse, durch Kunst und Literatur wurden materialistische Philosophie und Wissenschaft populär gemacht. Auch die Sozialdemokratie fand hier ihr geistiges Rüstzeug.

Jako liberálně smýšlející skupiny obyvatel se profilovaly: značná část měšťanstva, vysoce postavení úředníci, armádní činitelé a učitelé. Křesťanskosociální myslitelé však byli přesvědčeni, že nadhodnocování osobní svobody vede k individuálnímu a národnímu egoismu a působí destruktivně na společenské vědomí. Chtěli zachovat monarchii jako jeden ze základních pilířů cesty k blahobytu národů.

V buržoazním táboře Čechů ztráceli konzervativní „**staročeši**“ vliv ve prospěch radikálnějších a svobodomyšlnějších „**mladočechů**“. Zatímco staročeši požadovali společně se šlechtou silnější autonomii českých zemí, mladočeši se v rámci monarchie nekompromisně domáhali o stát české koruny s češtinou jako úředním jazykem.

Díky svým úzkým kontaktům se sokolskými spolky oslovili široké vrstvy obyvatel. Svůj voličský potenciál spatřovali podobně jako němečtí nacionálové především ve střední třídě městského obyvatelstva.

„**Realisté**“, jejichž hlavním představitelem byl T. G. Masaryk, krátce spolupracovali s mladočechy, ale brzy se zase rozešli.

Mladočeši se opakovaně pokoušeli ochromit činnost říšské rady hlasitými protesty, němečtí nacionálové je v tom pak napodobovali stejným způsobem v pražském zemském sněmu.

Pokus o vyrovnání z roku 1890

Národnostní střety v tisku, které mezitím stále více nabývaly na významu, sílily a zasáhly tak další vrstvy obyvatelstva.

Premiér Taaffe se ještě jednou pokusil dosáhnout usmíření velkorysou úpravou německo-českého vztahu, která poskytovala oběma národům přiměřená práva.

Ein ansehnlicher Teil des Bürgertums, der hohen Beamtschaft, des Offizierskorps und der Lehrerschaft gab sich freisinnig-liberal. Christlichsoziale Denker aber waren überzeugt, die Überbewertung der persönlichen Freiheit fördere die individuelle und die nationale Selbstsucht und wirke zerstörerisch auf das Gemeinschaftsbewusstsein. Sie wollten die Monarchie als einen Grundpfeiler der Wohlfahrt der Völker erhalten.

Im bürgerlichen Lager der Tschechen verloren die konservativen „**Altschechen**“, die im Zusammengehen mit dem Adel eine stärkere Autonomie der böhmischen Länder anstrebten, immer mehr an Einfluss zu Gunsten der radikaleren, freisinnigen „**Jungtschechen**“, die unbeirrt einen Staat der böhmischen Krone mit tschechischer Staatssprache im Rahmen der Monarchie anstrebten. Über ihre engen Kontakte zu den Sokolverbänden erreichten sie breite Volksschichten. Ihr Wählerpotential sahen sie ebenso wie die Deutschnationalen vor allem im städtischen Mittelstand.

Die „**Realisten**“, deren Hauptvertreter T.G. Masaryk war, trennten sich nach kurzem Zusammengehen mit den Jungtschechen wieder von ihnen.

Durch wildes Lärmen versuchten die Jungtschechen immer wieder die Arbeit im Reichsrat lahmzulegen, und die Deutschnationalen machten es ihnen im Prager Landtag nach.

Der Ausgleichsversuch von 1890

Die nationalen Kontroversen wurden immer stärker in der inzwischen gut ausgebauten Presse geführt und erreichten immer weitere Kreise der Bevölkerung.

Nochmals versuchte Ministerpräsident Taaffe durch eine großzügige Regelung des deutsch-tschechischen Verhältnisses, welche beiden Volksgruppen angemessene Rechte einräumte, eine Aussöhnung herbeizuführen.

Obsahovala tato podstatná nařízení: rozdělení zemského sněmu na 2 národní kurie s právem veta; nové rozdělení soudních okresů podle národnostních hledisek; rozdělení zemské školní a zemské kulturní rady (zodpovědná za zemědělství) na zvláštní sekce; zřízení škol pro menšiny, v nichž bylo více než 40 žáků s povinností školní docházky, v oblastech s odlišným jazykem; národnostní klíč pro obsazování míst úředníků.

Právě tento klíč by býval přinesl Němcům výhody, protože již tehdy bylo zastoupení Čechů v zemské službě nadměrné.

Shoda byla rychle nalezena díky jednáním mezi německo-českými poslanci a staročechy pod předsednictvím Taaffeho, získala také podporu zemského sněmu.

K jednáním však nebyli přizváni mladočeši, kteří nechtěli žádné vyrovnání.

Jejich radikální nacionalismus spatřoval v každém rozdělení na německé a české oblasti omezení přirozeného rozšiřování „češtvi“.

Jejich cílem byl stát s českou nadvládou tak, jako to měli Maďaři v Uhersku.

V zemském sněmu podněcovali nepokoje, které se rozšířily i na ulici.

Výtržnosti proti Němcům dosáhly v Praze takových rozměrů, že musel být vyhlášen výjimečný stav. Taaffeho politika usmíření ztroskotala.

Badeniho jazyková reforma

Po krátkém liberálním intermezzu pověřil císař v říjnu 1895 polského hraběte Badeniho, aby sestavil vládu. Při volbách do Říšské rady v roce 1897 se na úkor staročechů prosadili mladočeši.

Sie enthielt als wesentliche Bestimmungen: Teilung des Landtags in zwei nationale Kurien mit Vetorecht; Neugliederung der Gerichtsbezirke nach nationalen Gesichtspunkten; Teilung des Landesschulrats und des Landeskulturrats (zuständig für die Landwirtschaft) in gesonderte Sektionen; Errichtung von Minderheitsschulen für mehr als 40 schulpflichtige Kinder in einem anderssprachigen Gebiet; nationaler Schlüssel für die Beamtenstellen. Gerade dieser Schlüssel hätte den Deutschen Vorteile gebracht, denn schon damals waren die Tschechen im Landesdienst überproportional vertreten.

Das Übereinkommen war durch Verhandlungen zwischen deutsch-böhmischen Abgeordneten und Alttschechen unter Taaffes Vorsitz rasch zustande gekommen und fand auch die Zustimmung des Landtags.

Aber die Jungtschechen waren nicht zugezogen worden. Sie wollten keinen Ausgleich.

Ihr radikaler Nationalismus sah durch jede Abgrenzung in deutsche und tschechische Gebiete die natürliche Ausbreitung des Tschechentums behindert. Ihr Ziel war ein Staat mit tschechischer Vorherrschaft, so wie die Magyaren sie in Ungarn besaßen.

Im Landtag zettelten sie einen Tumult an, der sich auf der Straße fortsetzte. Die Ausschreitungen gegen Deutsche in Prag erreichten einen solchen Grad, dass der Ausnahmezustand verhängt werden musste. Taaffes Aussöhnungspolitik war gescheitert.

Die Badenische Sprachenverordnung

Nach einem liberalen Zwischenspiel betraute der Kaiser im Oktober 1895 Graf Badeni, einen Polen, mit der Regierungsbildung. Bei den Reichsratswahlen 1897 hatten sich die Jungtschechen gegenüber den Alttschechen durchgesetzt. Um ihre Mitwirkung im Reichsrat zu

Aby Badeni získal jejich podporu v Říšské radě, chtěl jim jít naproti svévolným vydáním jazykového nařízení pro území Čech:

1. Všechny úřady a soudy mají povinnost jednat s občany v tom jazyce, ve kterém je občané oslovili.

2. Všichni úředníci, kteří budou zaměstnáni po roce **1901**, musejí prokázat znalost obou jazyků slovem i písmem.

Tímto se Němci tvrdě obhajovaný plán na rozdělení země na správní oblast českou a německou rozplynul.

Nařízení vyvolalo bouři nevole a rozhořčení ve všech německých oblastech.

V říšské radě došlo k divokým nepokojům. Ve Vídni a Štýrském Hradci musela proti demonstrantům zasáhnout policie a vojsko. Nakonec císař hraběte Badeniho propustil.

To naopak rozhořčilo Čechy. V Praze došlo znovu k nepokojům a výtržnostem, které byly ještě příživeny německými buršáky, kteří se hlásili k myšlenkám Schönerera.

Dobrá chvíle muselo být dokonce vyhlášeno stanné právo. Klid se navracel jen velmi pozvolna.

Politická konstelace se mění

Mladočeši propagovali antisemitsky a protiněmecky zaměřený „slovanský socialismus“ pomocí husitských hesel nyní také mezi dělníky a malou buržoazii.

V roce **1898** došlo v Praze k založení **Národně sociální strany**, která požadovala kromě zlepšení sociální situace také suverénní český stát.

gewinnen, wollte ihnen Badeni mit einer eigenmächtig erlassenen Sprachenverordnung für Böhmen entgegenkommen:

1. Alle Ämter und Gerichte sind verpflichtet, mit den Bürgern in der Sprache zu verkehren, in der sie sich an die Behörde gewandt haben.

2. Alle Beamten, die ab **1901** angestellt werden sollen, müssen die Kenntnis beider Sprachen in Wort und Schrift nachweisen.

Damit musste der von den Deutschen zäh verteidigte Plan einer Teilung des Landes in ein tschechisches und ein deutsches Verwaltungsgebiet in Brüche gehen. Die Verordnung löste in allen deutschen Kreisen einen Sturm der Erregung und Entrüstung aus.

Im Reichsrat kam es zu wilden Tumulten. In Wien und Graz mussten Polizei und Militär gegen Demonstranten einschreiten. Schließlich wurde Graf Badeni vom Kaiser entlassen.

Das wiederum erbitterte die Tschechen. In Prag kam es neuerlich zu Tumulten und Ausschreitungen, die durch deutsche Burschenschaftler, die im Fahrwasser Schönerers segelten, noch aufgeheizt wurden. Zeitweise musste sogar das Standrecht verhängt werden. Nur allmählich glätteten sich die Wogen wieder.

Die Parteienlandschaft ändert sich

Die Jungtschechen warben nun auch unter den Arbeitern und Kleinbürgern mit hussitischen Parolen für einen antisemitisch und antideutsch ausgerichteten „Slawischen Sozialismus“.

1898 kam es in Prag zur Gründung der **Národně sociální strana**, der (tschechischen) „Nationalsozialistischen“ Partei, die neben sozialen Verbesserungen einen souveränen tschechischen Staat forderte.

V roce **1901** se od všenečmců, kteří se tím stali nevýznamnou skupinou, odštěpila **Strana německých radikálů**.

Němečtí radikálové chtěli zachovat Rakousko-Uhersko jako velmoc a spojence Německa, aby zajistili evropskou rovnováhu, jelikož Rusko, které se stále více angažovalo na Balkáně, uzavřelo s Francií alianci, ke které se přidala i Anglie.

Čhtěli politicky mobilizovat obyvatelstvo k německému národnostnímu uvědomění, požadovali omezení českého vlivu a reprezentovali militantní antisemitismus.

V sudetoněmeckých krajích získali dominantní postavení.

V témže roce se dostal do vedení mladočechů Dr. Karel **Kramář**. Díky kontaktům s Ruskem a Francií hledal morálně-politickou podporu pro národnostní požadavky. Ale zdaleka ne všichni Češi souhlasili s radikálním kursem.

V roce **1904** byla založena **Katolická lidová strana** – jako reakce na široce rozšířenou antiklerikální, husitskou tradici. Strana zůstala pro-rakousky orientovaná až do roku 1918.

Agrární strana, založená v roce **1899**, se mohla opřít o podporu dobře organizovaných zemědělských družstev. Agráři zaujímali protisocialistické postoje. Pod vedením Antonína Švehly získali už v roce **1901** ve venkovských oblastech 37 % hlasů ve volbách do zemského sněmu.

Spor s vedením průmyslu (symbol vídeňské dominance) a obrana proti levnému dovozu obilí z Uher posílily její odmítavou pozici proti od roku **1867** existujícímu německo-uherskému privilegovanému postavení. V důsledku toho se

1901 spaltete sich die **Deutschradikale Partei** von den Alldeutschen ab, die zu einer unbedeutenden Gruppe wurden. Die Deutschradikalen wollten Österreich-Ungarn als Großmacht und als Bundesgenossen des Deutschen Reiches erhalten, um das europäische Gleichgewicht zu sichern, denn Russland, das immer stärker auf den Balkan drängte, hatte mit Frankreich eine Allianz geschlossen, der sich auch England anschloss.

Sie wollten die Bevölkerung im deutschnationalen Sinn politisch mobilisieren, forderten die Beschneidung der tschechischen Einflussphäre und vertraten einen militanten Antisemitismus. In den Sudetenländern eroberten sie eine beherrschende Position.

Im selben Jahr rückte Dr. Karel **Kramář** in die Parteiführung der Jungtschechen auf. Durch Kontakte zu Russland und Frankreich suchte er moralisch-politische Unterstützung für die nationalen Forderungen zu gewinnen. Aber keineswegs alle Tschechen waren mit einem radikalen Kurs einverstanden.

1904 wurde die tschechische **Katholische Volkspartei** gegründet - als Antwort auf die weitverbreitete antiklerikal-hussitische Tradition. Sie blieb bis 1918 pro-österreichisch eingestellt.

Die **1899** gegründete **Agrární strana** (Agrarpartei) konnte sich auf die wohlorganisierten landwirtschaftlichen Genossenschaften stützen. Die Agrarier waren antisozialistisch eingestellt. Unter Führung von Antonín Švehla konnten sie schon **1901** bei den Landtagswahlen in den ländlichen Bezirken 37 % der Stimmen erringen.

Die Auseinandersetzung mit der von Wien gelenkten Industrie und die Abwehr der billigen, ungarischen Getreideimporte verstärkten ihre Frontstellung gegen die seit **1867** bestehende deutsch-magyarische Vorrangstellung. Daher

i u ní brzy dostaly do popředí národnostní aspekty.

Překlad kapitoly „Národnostní spory rozdělují obyvatelstvo Čech“ až do „Politická konstelace se mění“ do češtiny: Jiří Ulman, České Budějovice.

Nové snahy o vyrovnání

Po roce **1900** se vláda pokusila prostřednictvím velkorysého hospodářského a sociálního programu odvádět pozornost od národnostního konfliktu, což se také na krátkou dobu podařilo. Plány na stavbu nových vodních cest a lepších železničních spojů pro podporu tuzemského průmyslu vedly k oživení hospodářství.

Široké vrstvy obyvatel nebyly vždy spokojeny s nacionalistickou politikou svých poslanců. Byli věrni císaři a chtěli žít v míru a bezpečí.

V Čechách v oblastech jazykové hranice bylo ještě do roku **1937** zcela běžné, že se děti posílaly na pár týdnů ke známým na místo, kde se mluvilo jiným jazykem, aby se tam naučily druhý zemský jazyk.

Císař schválil v květnu roku **1905 Moravské vyrovnání**. Do této korunní země, kde Češi a Němci žili více promíchání, a proto znalost obou jazyků byla rozšířenější, přineslo toto vyrovnání znatelné odbourání národní konfrontace a sloužilo také jako vzor pro jiné regiony. Veškerá úsilí o urovnání v Čechách však ztroskotala.

Nové snahy o vyrovnání

Podle sčítání lidu v roce **1900** měla tato obec tehdy 2441 obyvatel a z toho bylo pouze 209 (asi 8,6 %) Čechů, kteří patřili k chudším vrstvám.

trat auch bei ihnen der nationale Gesichtspunkt bald in den Vordergrund.

Übersetzung des Kapitels „Der Nationalitätenstreit trennt die Völker Böhmens“ bis „Die Parteienlandschaft ändert sich“ ins Tschechische: Jiří Ulman, České Budějovice (Budweis).

Neuerliche Bemühungen um einen Ausgleich

Nach **1900** versuchte die Regierung durch ein großzügiges Wirtschafts- und Sozialprogramm vom Nationalitätenstreit abzulenken, was auch kurzzeitig gelang. Die Pläne zum Bau neuer Wasserstraßen und besserer Eisenbahnverbindungen zur Förderung der heimischen Industrie führten zu einer Belebung der Wirtschaft.

Weite Kreise der Bevölkerung waren durchaus nicht immer mit der nationalistischen Politik ihrer Abgeordneten zufrieden. Sie waren kaisertreu und wollten in Frieden und Sicherheit leben. In Böhmen war es nahe der Sprachgrenze noch bis **1937** üblich, die Kinder für ein paar Wochen zu Bekannten in einen anderssprachigen Ort zu schicken, um dort die andere Landessprache zu lernen.

Im Mai **1905** konnte der **Mährische Ausgleich** durch den Kaiser sanktioniert werden. Er brachte in diesem Kronland, wo Deutsche und Tschechen stärker durchmischt wohnten und daher die Kenntnis beider Landessprachen stärker verbreitet war, einen spürbaren Abbau der nationalen Konfrontation und diente auch als Vorbild in anderen Regionen. In Böhmen scheiterten alle Bemühungen um einen Ausgleich.

Nové snahy o vyrovnání

Der Volkszählung von **1900** nach waren damals in der Gemeinde von den 2441 Einwohnern nur 209 (rund 8,6 %) Tschechen, die den ärmeren

Ke kaplické farnosti patřily také české vesnice Pořešín, Pořešinec, Rozpoutí a Výheň. Školní docházkou patřily tyto vesnice až do roku **1843** do Kaplice. Až tehdy vznikla v Rozpoutí česká obecná škola, která byla kolem roku **1891** zvětšena.

V roce **1895** byl založen místní dělnický spolek nazvaný Svornost (národně tolerantní dvojjazyčný spolek) a v roce **1906** ještě společně pro Němce a Čechy místní skupina Sociálně demokratické strany.

Na konci 19. století se české spolky v Kaplici pokoušely získat větší vliv.

Národní jednota Pošumaví (NJP) zde založila v roce 1897 svou pobočku.

Koupila rohový dům na nároží ulic Gratzner Straße (Novohradské) a Maltschgasse (Malšské) a v roce 1902 zde zřídila „Kampeličku“ (pojmenováno podle lékaře Dr. Františka Cyrila Kampelíka; viz kapitola „Únorová, nebo též Schmerlingova ústava z roku 1861“), zemědělskou spořitelnu a záložnu podle vzoru raiffeisenek, kterou provozovali sedláci z českých vesnic.

Český nápis „Záložna“ vzbudil nevoli Němců. NJP později koupila dům na ulici Budějovické naproti firmě Greibig. Do této budovy se přestěhoval peněžní ústav, který byl po roce **1918** přejmenován na Českou záložnu. (1)

Spor o český kostel v Kaplici

Národnostní spor, který obojí obyvatelstvo Čech stále více rozděloval, zdatelně přibýval na síle také v Kaplici. Na přelomu století se stal

(1) *Ladislav Toncar, Život menšin na Kaplicku/Sbor. Českokrumlovská, 1948 Jan Svoboda, Jihočeské menšiny (Südböhmische Minderheiten), Budweis 1925.*

Schichten angehörten. Zur Pfarre Kaplitz gehörten auch die tschechischen Dörfer Groß- und Kleinporeschin, Rossboden und Wyhen. Bis **1843** waren sie nach Kaplitz eingeschult. Erst damals wurde in Rossboden eine tschechische Volksschule errichtet und um **1891** erweitert. **1895** wurde eine Ortsgruppe des Arbeitervereins Svornost (= Eintracht; eine national tolerante, zweisprachige Vereinigung) gegründet, und **1906** noch gemeinsam für Deutsche und Tschechen eine Ortsgruppe der Sozialdemokratischen Partei.

Gegen Ende des 19. Jhdts. versuchten tschechische Kreise in Kaplitz an Einfluss zu gewinnen. Die „Národní jednota pošumavská“ (tschechnationaler Böhmerwaldverein; NJP) gründete 1897 hier eine Zweigstelle.

Sie kaufte das Eckhaus Gratzner Straße-Maltschgasse und errichtete dort 1902 eine „Kampelička“ (benannt nach dem Arzt Dr. František Cyril Kampelík; siehe Kapitel „Die Reichsverfassung vom Februar 1861“), eine landwirtschaftliche Spar- und Darlehenskasse nach dem Vorbild der Raiffeisenkassen, die von den Bauern der tschechischen Dörfer erhalten wurde.

Die tschechische Aufschrift „Záložna“ (Vorschusskasse) erregte den Unmut der Deutschen. Später kaufte die NJP ein Haus in der Budweiser Straße gegenüber der Fa. Greibig. Dorthin übersiedelte das Geldinstitut, das nach **1918** in „Česká záložna“ umbenannt wurde. (1)

Der Streit um die böhmische Kirche in Kaplitz

Der Nationalitätenstreit, der die beiden Völker Böhmens immer mehr trennte, machte sich auch in Kaplitz zunehmend bemerkbar. Um die

(1) *Ladislav Toncar, Život menšin na Kaplicku/Sbor. Českokrumlovská, 1948 Jan Svoboda, Jihočeské menšiny (Südböhmische Minderheiten), Budweis 1925.*

předmětem sporu mezi Čechy a Němci také malý kostel zasvěcený svatému Floriánovi. (IO str. 191 a další)

Německé bohoslužby se v tomto malém kostele málokdy sloužily. Konaly se například na svátek svatého Floriána slavnostní (hrubá) mše pro město, zpívaná svatá mše pro Jenínské procesí (Kodetschläger Prozession), na svátek svatého Leonarda (Leonharditag) hrubá mše (Te deum), na Velký pátek rekviem (Grabfeier) s oratoriem, jakož i v oktávě po svaté Anně pobožnost s požehnáním. Mimo tyto německé bohoslužby se zde již dlouhou dobu na velké svátky a každou druhou neděli kázalo pro české příslušníky farnosti v českém jazyce.

V roce 1790 dosáhli toho, že byl do Kaplice přeložen český kaplan a od této doby pravděpodobně platilo toto nařízení. Mimo tato kázání se nekonalý pro české věřící žádné vlastní bohoslužby.

Tehdy bylo ještě zvykem, že slavnostní mši v latině předcházelo kázání. A na závěr bohoslužby končil kněz evangelium a oznámení německy a česky pro celou faru v děkanském kostele.

Čeští příslušníci farnosti chtěli nyní mít také svoje vlastní bohoslužby v malém kostele, a tak o to požádali biskupskou konsistoř v Českých Budějovicích.

Navzdory protestům německé církevní obce vyhověla konsistoř požadavku a vydala dne 1. září 1901 nový řád bohoslužeb, ve kterém se stanovilo, aby se v malém, nebo-li „českém“ kostele (jak byl teď nazýván), pro česky mluvící členy farnosti denně četla mše svatá česky.

Když však Češi trvali na tom, aby bylo tak jako dopsud v děkanském kostele čteno evangelium

Jahrhundertwende sollte die kleine, dem heiligen Florian geweihte Kirche zu einem Streitobjekt zwischen Deutschen und Tschechen werden. (IO S. 191 ff)

In der kleinen Kirche wurden immer nur wenige deutsche Gottesdienste gehalten: Am Florianitag ein für die Stadtgemeinde gestiftetes Hochamt, eine gesungene hl. Messe für die Kodetschläger Prozession, am Leonharditag ein Hochamt, am Karfreitag die hl. Grabfeier mit Oratorium, sowie in der Oktav von St. Anna eine Segensandacht. Neben diesen deutschen Gottesdiensten wurde dort schon seit langem an den hohen Feiertagen und an jedem zweiten Sonntag für die tschechischen Pfarrangehörigen in ihrer Sprache gepredigt.

1790 hatten sie erreicht, dass ein tschechischer Kaplan nach Kaplitz versetzt wurde, und seit damals galt wohl diese Regelung. Außer diesen Predigten gab es für sie keine eigenen Gottesdienste.

Damals war es noch üblich, vor der in lateinischer Sprache zelebrierten Messe zu predigen. Und am Schluss des Gottesdienstes für die ganze Pfarre in der Dekanalkirche verlas der Priester das Evangelium und die Verkündigungen in deutscher und in tschechischer Sprache. Nun wollten tschechische Pfarrangehörige eigene Gottesdienste in der kleinen Kirche haben und suchten beim bischöflichen Konsistorium in Budweis darum an.

Trotz der Proteste der deutschen Kirchgemeinde folgte das Konsistorium dem Ansuchen und erließ am 1. September 1901 eine neue Gottesdienstordnung, in der festgelegt war, dass in der kleinen oder „böhmischen“ Kirche (wie sie jetzt genannt wurde) täglich für die Pfarrangehörigen tschechischer Zunge eine Hl. Messe gelesen werde.

Als aber die Tschechen darauf bestanden, dass wie bisher in der Dekanalkirche das Evangelium

také v jejich jazyce, stouplo rozhořčení u mnoha Němců natolik, že pohrozili přestupem k protestantismu, pokud by se mělo těmto, podle jejich názoru neopodstatněným požadavkům vyhovět. (Semínko všenněmců se objevilo také v Kaplici a začalo bujet!)

Konsistorium ustoupilo, a kromě křtů a svatebních ohlášek, které se podle církevního nařízení musely konat ve farním kostele, se nekonaly již v děkanském kostele žádné jiné církevní obřady v českém jazyce.

Češi nyní přišli s požadavkem, získat výhradní vlastnické právo na „svůj“ kostel. Přičemž naráželi na prudký odpor Němců, kteří trvali na tom, aby se zde konaly i v budoucnu, tak jako doposud, v určité dny v roce bohoslužby v němčině.

Již při první mši svaté pro české příslušníky farnosti v „českém“ kostele, na svátek svatého Václava v roce 1901, kterou sloužil kaplan P. Zach, hrál na varhany řídicí učitel J. Beneš z Rozpoutí a následně jednoduše převzal službu na kůru.

Mezitím se nejširší české kruhy zajímaly o tuto záležitost a díky sbírce, která proběhla v celé zemi, se mohla v roce 1903 provést důkladná renovace uvnitř kostela.

Barokní oltáře a kazatelna zůstaly zachovány, stěny a klenby vymaloval v novogotickém slohu pražský malíř Förster. (Při restaurování kostela v roce 1996 byla malba znovu odstraněna.)

Peněžní sbírka stačila také ještě na nové varhany s deseti pěkně znějícími registry, které byly dílem pražského stavitele varhan J. Petra.

auch in ihrer Sprache verlesen werde, steigerte sich bei vielen Deutschen die Erbitterung so sehr, dass sie mit dem Übertritt zum Protestantismus drohten, sollte dem ihrer Meinung nach unbegründeten Begehren Folge geleistet werden. (Die Saat der Alldeutschen war auch in Kaplitz aufgegangen!)

Das Konsistorium lenkte ein, und mit Ausnahme der Taufen und der Heiratsverkündigungen, die ja nach kirchlicher Vorschrift jeweils in der Pfarrkirche vorgenommen werden müssen, wurden in der Dekanalkirche keine kirchlichen Funktionen mehr in tschechischer Sprache abgehalten

Die Tschechen gingen nun daran, ein ausschließliches Eigentumsrecht auf „ihre“ Kirche zu erwirken. Dabei stießen sie auf heftigen Widerstand bei den Deutschen, die darauf bestanden, dass dort auch in Zukunft wie bisher an bestimmten Tagen des Jahres die deutschen Gottesdienste abgehalten würden.

Schon bei der ersten Hl. Messe für die tschechischen Pfarrangehörigen in der „böhmischen“ Kirche am St. Wenzelstag 1901, die vom Kaplan P. Zach geleitet wurde, hatte Oberlehrer J. Beneš aus Rossboden Orgel gespielt, und in der Folge übernahm er dort einfach den Chordienst.

Inzwischen interessierten sich weiteste tschechische Kreise für diese Angelegenheit, und durch Spenden, die im ganzen Land gesammelt wurden, konnte 1903 die Kirche im Inneren durchgreifend renoviert werden. Die barocken Altäre und die Kanzel blieben erhalten, Wände und Gewölbe wurden von einem Prager Maler namens Förster in neugotischem Stil ausgemalt. (Bei der Restaurierung 1996 wurde die Malerei wieder entfernt.)

Das gesammelte Geld reichte auch noch für eine neue Orgel mit zehn klingenden Registern, einem Werk des Prager Orgelbauers J. Petr.

Staré varhany byly uloženy na půdě. Patronátní úřad rodiny Buquoyů nechal postavit venkovní kamenné schody vedoucí ke kůru.

Spor o kostel stále doutnal. Když řídící učitel J. Beneš chtěl převzít také funkce, které příslušely pouze regenschorimu (řediteli kůru) Ignáci Oberparleiterovi, podal ten proti tomu protest. Děkan Matthäus Guschlbauer nechal jedním zámečnickem násilně otevřít uzamčené nové varhany a předal klíč od kůru jeho řediteli.

Dne 21. 2. 1904 uspořádali zástupci českých farníků spolu se svým zákonným zástupcem, budějovickým redaktorem, všeobecné shromáždění, aby sjednotili názory a dohodli se na smlouvě mezi děkanem Guschlbauerem na straně jedné a zástupci farností přiřazených českých obcí a „Výborem pro restaurování českého kostela v Kaplici“ na straně druhé.

Překlad v českém znění (zpětný překlad z němčiny):

„Kostel sv. Floriana, renovovaný z dobročinnosti českého lidu, se přenechává tomuto lidu pro bohoslužby, aby se mohl modlit k Bohu v mateřském jazyce a zpívat mu chvalozpěvy.“

Dále se stanovilo: Pouze český učitel z Rozpoutí nebo jeho zástupce má právo každou neděli a svátek a někdy také ve všední dny hrát při svaté mši a požehnání na varhany a vést chrámový zpěv, ale v žádném případě to nesmí být současný ředitel kůru (regenschori). Varhany jsou a zůstávají majetkem výboru (komitету).

Ředitel kůru může hrát na varhany při zádušní mši a na svatbách také jen tehdy, jestliže předem požádá voleného člena výboru o zapůjčení

Die alte Orgel wanderte auf den Dachboden. Das Buquoysche Patronatsamt ließ außen eine neue steinerne Stiege zum Musikchor anbringen.

Der Streit um die Kirche schwelte weiter. Als Oberlehrer Beneš auch Funktionen übernehmen wollte, die nur dem Regenschori Ignaz Oberparleiter zustanden, legte dieser dagegen Protest ein. Dechant Matthäus Guschlbauer ließ die versperrte neue Orgel durch einen Schlossermeister gewaltsam öffnen und übergab den Chorschlüssel dem Regenschori.

In einer allgemeinen Versammlung, die daraufhin von den Vertretern der tschechischen Pfarrangehörigen und deren Rechtsvertreter, einem Redakteur aus Budweis, am 21. Februar 1904 abgehalten wurde, um die Differenzen auszugleichen, einigte man sich auf einen Kontrakt zwischen Dechant Guschlbauer einerseits und den Vertretern der eingepfarrten tschechischen Gemeinden und dem „Komitee zur Restaurierung der böhmischen Kirche in Kaplitz“ andererseits.

In der authentischen Übersetzung der tschechischen Fassung heißt es:

„Die für den böhmischen Gottesdienst und durch die Mildtätigkeit des böhmischen Volkes renovierte Kirche des hl. Florian wird diesem Volk überlassen, damit es in seiner Muttersprache zu Gott beten und Loblieder singen kann.“

Weiters wurde festgelegt: Bei der Hl. Messe und beim Segen an jedem Sonn- und Feiertag und zuweilen auch an Wochentagen hat nur der böhmische Lehrer aus Rossboden oder dessen Stellvertreter das Recht, auf der Orgel zu spielen und den Kirchengesang zu leiten, keineswegs aber der gegenwärtige Regenschori. Die Orgel ist und bleibt Eigentum des Komitees. Der Regenschori darf auch bei Requiem und Hochzeiten nur dann auf der Orgel spielen, wenn er vorher beim gewählten Mitglied des Komitees ansucht, ihm den Orgelschlüssel zu

klíče k varhanám. Je povinen klíč poté neprodle- ně vrátit. Jakékoliv nedodržení a porušení záko- na bude soudně stíháno. Klíč ke kůru zůstává uložen na děkanství.

Tento kontrakt byl podepsán zástupci komitetu a přífařených českých obcí v kaplickém děkan- ství a rovněž děkanem Guschlbauerem.

Poté Oberparleiter jako ředitel kůru podal u **konsistoře** stížnost ohledně německých bo- hoslužeb v malém kostele. V písemné odpově- di ze dne 26. března 1904 stálo, že podle řádu o bohoslužbách z roku 1901 bohoslužby, které jsou slouženy v českém kostele pro kaplické far- níky německé národnosti nebo pro lidi z venku, poutníky atd., kteří jsou německé národnosti, v českém kostele zrušeny nebyly.

Bohoslužby by měly i v budoucnu probíhat jako v letech předešlých. Samozřejmě může ředitel kůru používat nové varhany všude tam, kde je nutný varhanní doprovod. Dopis podepsal bis- kup Josef Hůlka a jeho sekretář Jaroslav Holeš. (IO str. 68 a další)

Zda tímto dopisem došlo ve sporu o klíč od var- han ke smírnému urovnání, není nikde zmínka. Německé bohoslužby v českém kostele však ne- zaznamenaly žádnou změnu.

Překlad kapitol:

„Nové snahy o vyrovnání“, „Česká menšina v Kaplici“ a „Spor o český kostel v Kaplici“ do češtiny: Dagmar Černá, Hluboká nad Vltavou.

borgen. Er ist verpflichtet, den Schlüssel gleich wieder zurückzugeben. Jede Nichteinhaltung und Übertretung wird gerichtlich verfolgt wer- den. Der Schlüssel zum Chor bleibt in der De- chantei aufbewahrt.

Dieser Kontrakt wurde von den Vertretern des Komitees und der eingepfarrten tschechischen Gemeinden, sowie von Dechant Guschlbauer unterzeichnet.

Oberparleiter intervenierte daraufhin als Re- genschori beim **Konsistorium** wegen der deut- schen Gottesdienste in der kleinen Kirche. Im Antwortschreiben vom 26. März 1904 heißt es, dass durch die 1901 erlassene Gottesdienst- ordnung die Gottesdienste für die Kaplitzer Kirchenkinder deutscher Nationalität oder für Auswärtige, Wallfahrer etc. deutscher Natio- nalität in der böhmischen Kirche nicht abge- schafft wurden.

Sie sollten auch in Zukunft wie in den Vorjahren abgehalten werden. Selbstverständlich könne überall da, wo die Orgelbegleitung notwendig sei, der Regenschori die neue Orgel benützen. Unterzeichnet war das Schreiben von Bischof Josef Hůlka und dessen Sekretär Jaroslav Holeš. (IO S. 68 ff)

Ob damit im Streit um den Orgelschlüssel eine gütliche Regelung gefunden wurde, darüber wird nichts berichtet. Die deutschen Gottes- dienste in der böhmischen Kirche haben durch den Konflikt keine Änderung erfahren.

Übersetzung der Kapitel

„Neuerliche Bemühungen um einen Aus- gleich“, „Die tschechische Minderheit in Kaplitz“ und „Der Streit um die böhmische Kirche“ ins Tschechische: Dagmar Černá, Hluboká nad Vltavou (Frauenberg).

Poslední roky před první světovou válkou

Volby do Říšské rady roku 1907

Sociální demokraté prostřednictvím stávek a demonstrací již dlouho usilovali o všeobecné a rovné volební právo. O totéž usilovala křesťansko-sociální strana.

Reformou volebního práva z roku **1896** byla zavedena v Říšské radě pátá „kurie“ pro všechny dospělé muže. Poslanci kurie velkostatkářů však pro jeho mandát i nadále stačilo pouze 60 hlasů, zatímco poslanec z páté kurie potřeboval kolem 74.000 hlasů.

Roku **1897** získali sociální demokraté poprvé 14 křesel v Říšském sněmu.

V okolí císaře se dospělo k názoru, že rovné volební právo pro všechny by oslabilo konzervativní nacionální skupiny ve prospěch císaři věrným náboženským stranám a sociálním demokratům. Tím by bylo možno dosáhnout funkčního sněmu.

V prosinci roku **1906** byl po dlouhých diskuzích v Říšské radě přijat nový volební zákon, stvrzený císařským podpisem, že všem mužům starším 24 let náleží všeobecné a rovné volební právo. Každý volební okrsek by měl zastupovat jeden poslanec, který by získal v přímé a tajné volbě absolutní většinu hlasů. Volební okrsky byly zřízeny národnostně co možná nejednotněji podle klíče, který respektoval podíl daní odvedených národnostmi.

Němci, kteří tvořili v Předlitavsku (Zisleithanien) 35 % obyvatelstva, ale odváděli 63 % daní, získali 45 % z 516 křesel.

Kaplice (1) náležela k volebnímu okrsku 94 pošumavských měst společně s Českým Krum-

(1) Příloha č. 2749 k stenogr. protokolům Říšské sněmu z roku 1906.

Die letzten Jahre vor dem ersten Weltkrieg

Die Reichsratswahlen von 1907

Die Sozialdemokraten hatten schon lange durch Streiks und Demonstrationen für das allgemeine und gleiche Wahlrecht gekämpft, und auch die Christlichsozialen hatten sich dafür eingesetzt.

Durch die Wahlrechtsreform von **1896** wurde im Reichsrat eine fünfte Kurie für alle männlichen Erwachsenen eingeführt. Aber immer noch brauchte ein Abgeordneter der Kurie der Großgrundbesitzer für sein Mandat nur 60 Stimmen, einer aus der fünften Kurie rund 74.000. **1897** erreichten die Sozialdemokraten erstmals 14 Sitze im Reichsrat.

In der Umgebung des Kaisers gelangte man zu der Auffassung, gleiches Wahlrecht für alle würde die bürgerlich-nationalen Gruppen zugunsten der kaisertreuen konfessionellen Parteien und der Sozialdemokraten schwächen, und man könnte so ein arbeitsfähiges Parlament erhalten.

Im Dezember **1906** wurde nach langen Diskussionen im Reichsrat ein neues Wahlgesetz angenommen und vom Kaiser sanktioniert, das für alle Männer über 24 Jahre das allgemeine, gleiche Wahlrecht brachte. Jeden Wahlbezirk sollte ein Abgeordneter vertreten, der in direkter und geheimer Wahl die absolute Mehrheit der Stimmen erhalten hatte. Die Wahlbezirke wurden national möglichst einheitlich nach einem Schlüssel gebildet, der die Steuerleistung der Nationen berücksichtigte.

Die Deutschen, die in Zisleithanien 35 % der Bevölkerung ausmachten, aber 63 % der Steuerlast trugen, erhielten 45 % der 516 Sitze.

Kaplitz (1) gehörte zum Wahlbezirk 94 der

(1) Beilage 2749 zu den stenogr. Reichsratsprotokollen von 1906.

lovem, Novými Hradý, Vimperkem, Prachaticemi, Volary, Novou Bystřicí, Vyšším Brodem a Rožmberkem.

Při **volbách do Říšské rady** v květnu **1907** se stali sociální demokraté s 87 mandáty (50 Němců, 24 Čechů, ...) nejsilnější stranou (v německy mluvících oblastech Čech získali dokonce 39 % hlasů), následováni křesťanskou-socialní stranou s 67 křesly, která tvořila společně s 30 křesly katolických konzervativců nejsilnější blok.

Němečtí nacionalisté (lidová strana a agráři) disponovali 52 křesly, kdežto němečtí pokrokaři spadli na 17, všenečtí na 3; německým radikálům připadlo 13 křesel.

Nejsilnější českou stranou se stali agráři s 28 křesly; mladočeši klesli na 18 křesel, staročeši na 7; Masaryk byl jedním ze dvou poslanců realistů. Mladá katolická lidová strana dosáhla 17 křesel, národní socialisté 9.

Ve **volebním okrsku 94** pošumavských měst navrhly kandidáta následující strany: německá pokroková strana, křesťanská strana sociální, sociální demokraté, všenečtí a jednoho kandidáta české strany.

První kolo voleb nepřineslo nikomu požadovanou absolutní většinu. V Kaplici obdržel všenečtec Hans Schebesta, profesor v Prachaticích, 261 z 390 platných hlasů.

V druhém kole voleb zvítězil kandidát německé pokrokové strany Dr. Friedrich Nitsche, notář z Vyššího Brodu, s 316:1918 hlasy nad kandidátem křesťansko-socialní strany Franzem Bittnerem, katechetou z Vídně.

Ve volebním okrsku 125 (venkovských obcí) se prosadil Gregor Kletzenbauer z Močerad (Muscherad) ze strany křesťansko-socialní ve druhém kole proti socialistovi Karlu Gürlichovi s 6447:2953 hlasy. (Chro)

Böhmerwaldstädte zusammen mit Krummau, Grätzen, Winterberg, Prachatitz, Wallern, Neubistritz, Hohenfurth und Rosenberg.

Bei den **Reichsratswahlen** im Mai **1907** wurden die Sozialdemokraten mit 87 Mandaten (50 Deutsche, 24 Tschechen, ...) die stärkste Partei (in Deutschböhmen erreichten sie sogar 39 % der Stimmen), gefolgt von den Christlichsozialen mit 67 Sitzen, die zusammen mit den 30 Katholisch-Konservativen den stärksten Block bildeten.

Die Deutschnationalen (Volkspartei und Agrarier) verfügten über 52 Sitze, die Deutsch-Fortschrittlichen fielen auf 17 zurück, die Alldeutschen auf 3; die Deutschradikalen brachten es auf 13 Sitze.

Stärkste tschechische Partei wurden die Agrarier mit 28 Sitzen; die Jungtschechen schmolzen auf 18 Sitze zusammen, die Altschechen auf 7; Masaryk war einer der zwei Abgeordneten der Realisten. Die junge Katholische Volkspartei erreichte 17 Sitze, die Nationalsozialisten 9.

Im **Wahlbezirk 94** der Böhmerwaldstädte stellten folgende Parteien einen Kandidaten auf: die Deutsche Fortschrittspartei, die Christlichsozialen, die Sozialdemokraten, die Alldeutschen und einen die tschechischen Parteien.

Der erste Wahlgang brachte keinem die erforderliche absolute Mehrheit. In Kaplitz erhielt der Alldeutsche Hans Schebesta, Professor in Prachatitz, 261 der 390 gültigen Stimmen.

In der Stichwahl siegte der Kandidat der Deutschen Fortschrittspartei Dr. Friedrich Nitsche, Notar in Hohenfurth, mit 316:1918 Stimmen über den Christlichsozialen Franz Bittner, Katechet in Wien.

Im Landgemeinden-Wahlbezirk 125 setzte sich Gregor Kletzenbauer aus Muscherad von den Christlichsozialen in der Stichwahl gegen den Sozialisten Karl Gürlich mit 6447:2953 Stimmen durch. (Chro)

Nyní existoval demokratický sněm, ale ministři byli i nadále dosazováni císařem a byli odpovědní pouze jemu. Při silné roztržičnosti v mnoha stranách nemohla žádná vláda počítat se zaručenou většinou. Pro svoje návrhy zákonů museli pokaždé hledat většinu.

Na začátku mohly být některé důležité návrhy zákonů prosazeny. Ale naděje, že nové volební právo by zmírnilo národnostní napětí, se nenaplnila. Strany středu převzaly nacionalistická hesla; také sociální demokracie se roku 1910 rozštěpila na národní strany.

Pro **volby do zemského sněmu** (Landtagswahlen) platilo však až do konce monarchie volební právo dle výše daně (volební cenzus) a kuriový volební systém. V českém zemském sněmu (Landtag) měli velkostatkáři i nadále svých 90 křesel, sociální demokraté nezískali žádné; a také agrárníci zůstali v pozadí.

Obecní zastupitelstva byla volena i nadále třemi volebními skupinami vytvořenými podle výše odvedených daní. Občané by považovali za absurdní, že nemajetní obyvatelé, kteří neodvádějí žádné obecní daně, by si dovolili mluvit do řízení obce. Češi patřili mnohdy k chudším vrstvám měst.

ČESKÉ BUDĚJOVICE měly roku 1910 přes 39 000 obyvatel, z toho 60 % byli Češi, Němci ale odváděli 62 % daní.

Proto v městské správě sedělo 17 Němců oproti pouze 5 Čechům, a až do převratu roku 1918 mělo město v Ing. Josefu Taschekovi německého starostu. (1)

V KAPLICI volily od roku 1872 tři volební skupiny měšťanů, z nichž každá odváděla třetinu

(1) Robert Wührer, *Der Umsturz in Deutsch-Südböhmen*, Dissertation, Universität Wien, 1972, následně citovaný pod zkratkou WU.

Nun gab es ein demokratisches Parlament, aber die Minister wurden weiterhin vom Kaiser eingesetzt und waren nur ihm verantwortlich. Bei der starken Zersplitterung in viele Parteien konnte keine Regierung mit einer sicheren Mehrheit rechnen. Für ihre Gesetzesvorhaben musste sie sich jeweils eine „Arbeitsmajorität“ suchen.

Anfangs konnten einige wichtige Gesetzesvorlagen durchgebracht werden. Aber die Hoffnung, das neue Wahlrecht würde die nationalen Gegensätze mildern, erfüllte sich nicht. Die Parteien der Mitte übernahmen die nationalistischen Parolen; auch die Sozialdemokratie spaltete sich 1910 in nationale Parteien auf.

Für die **Landtagswahlen** galt aber bis zum Ende der Monarchie das Kurien- und Zensuswahlrecht. Im böhmischen Landtag hatten die Großgrundbesitzer weiterhin ihre 90 Sitze, die Sozialdemokraten konnten keinen erringen; auch die Agrarier blieben im Hintertreffen.

Die Gemeindevertretungen wurden weiterhin von den drei nach der Höhe der Steuern gebildeten Wahlkörpern gewählt. Die Bürger hätten es als absurd empfunden, wenn besitzlose Einwohner, die keine Gemeindeabgaben entrichteten, in das Gemeinderegiment dareingeredet hätten. Die Tschechen gehörten vielfach den ärmeren Schichten der Städte an.

BUDWEIS hatte um 1910 über 39.000 Einwohner, 60 % davon waren Tschechen, aber die Deutschen brachten 62 % der Steuern auf. Daher saßen in der Stadtverwaltung 17 Deutschen nur 5 Tschechen gegenüber, und bis zum Umsturz 1918 hatte die Stadt mit Ing. Joseph Taschek einen deutschen Bürgermeister. (1)

In KAPLITZ wählten seit 1872 die drei Wahlkörper der Bürgerschaft, die jeweils ein Drittel

(1) Robert Wührer, *Der Umsturz in Deutsch-Südböhmen*, Dissertation, Universität Wien, 1972; in der Folge zitiert unter WU.

daní, na období tří let 24 členů obecního výboru a 12 náhradníků.

Výbor volil starostu a tři obecní radní, z kterých jeden převzal funkci policejního komisaře, další úřad správce nemocnice a tzv. otce chudých. Plénum obecního zastupitelstva volilo ze svého středu obecního tajemníka (Gemeindeanwalt). (IO str. 155)

Roku 1911 odevzdalo 116 občanů ve III. volebním orgánu své hlasy, 30 ve II. a v I. pouze 11.

(Pro porovnání: při volbách do říšské rady roku 1911 mělo přibližně 420 mužů oprávnění volit.) (Chro)

Překlad kapitoly „Volby do říšské rady roku 1907“ do češtiny: Jan Koranda, České Budějovice.

Z kaplické kroniky 1908-1913

V roce 1908 došlo kvůli anexi Bosny a Hercegoviny k napětí se Srbskem. Byla zahájena částečná mobilizace vojsk. V kaplické spořitelně si mnoho lidí, většinou Čechů, vyzvedlo své vklady – dohromady 250.000 korun. Po vyjasnění situace byly ale vklady brzy uloženy zpět.

Ochrana před velkou vodou: Po přelomu století byly v Rakousku zahájeny velké projekty na rozvoj vodních cest. V rámci toho měly být velkorysým způsobem regulovány též přítoky.

Pro Malši a její přítoky, které téměř každý rok způsobovaly záplavy a ničily břehy, byly předběžně navrženy regulace a údolní přehrady.

Roku 1908 proběhla regulace Malše u obce Mostky: velký meandr před mlýnem „Schreiner-

der Steuern aufbrachten, auf die Dauer von drei Jahren 24 Gemeindeausschussmitglieder und 12 Ersatzmänner.

Der Ausschuss wählte den Bürgermeister und drei Gemeinderäte, von denen einer die Funktion eines Polizeikommissärs, ein anderer das Amt des Spitalsverwalters und des Armeenvaters zu übernehmen hatte. Die Vollversammlung der Gemeindevertretung wählte aus ihrer Mitte den Gemeindeanwalt. (IO S. 155)

1911 gaben 116 Bürger im Wahlkörper III ihre Stimme ab, 30 im II. und im I. nur 11.

(Zum Vergleich: bei den Reichratswahlen von 1911 waren rund 420 Männer wahlberechtigt.) (Chro)

Übersetzung des Kapitels „Die Reichratswahlen von 1907“ ins Tschechische: Jan Koranda, České Budějovice (Budweis).

Aus der Kaplitzer Chronik 1908-1913

1908 kam es wegen der Annexion von Bosnien und der Herzegowina zu Spannungen mit Serbien. Eine Teilmobilisierung des Heeres wurde eingeleitet. Bei der Kaplitzer Sparkasse wurden viele Einlagen, meist von Tschechen, abgehoben, insgesamt 250.000 Kronen, nach Klärung der Lage aber bald wieder zurückgezahlt.

Hochwasserschutz: Nach der Jahrhundertwende wurden große Projekte zum Ausbau der Wasserstraßen in Österreich in Angriff genommen. Dabei sollten auch die Zubringerflüsse in großzügiger Weise reguliert werden. Für die Malsch und ihre Nebenbäche, die fast jährlich Überschwemmungen und Uferzerstörungen verursachten, wurden Regulierungen und Talsperren in Aussicht genommen.

1908 wurde die Malsch bei Pernlesdorf reguliert: eine große Windung vor der Schreiner-

mühle“ byl napřímen, okresní silnice přeložena a nově vystaveny dva mosty.

Po **volbách do obecního výboru** v květnu **1908** zvolil nový výbor opět Heinricha Papsche jako starostu (zastával úřad od roku **1898** do roku **1919**) a jako městské radní Johanna Klementa, Ludwiga Zichu a Paula Kadasche.

V roce **1909** proběhlo jednání týkající se plánu na vybudování železničního spojení z Krumlova (ze Želnavské lokální dráhy) přes Kaplici, Benešov a Nové Hradky do Velenic k Dráze císaře Františka Josefa (Kaiser Franz-Josephs-Bahn) (Vídeň – České Budějovice). Kaplice by se tím stala železničním uzlem.

Od 22. července **1909** byl dalším vedením kroniky pověřen Wenzl Klement, účetní kaplické spojitelný.

Český zemský výbor zadal svému vodohospodářskému oddělení roku **1910** vyhotovení dalších projektů pro regulaci Malše v Kaplici, a na jejím horním toku, a také projekt na údolní přehradu u zříceniny Louzek. V listopadu přijela z Prahy komise, aby lokality prostudovala.

Komise vedla též jednání s „Pracovním výborem pro vodohospodářská opatření v Kaplici a okolí“, do kterého patřili starosta Heinrich Papsch, městský radní Paul Kadasch, poslanec zemského a říšského sněmu Gregor Kletzenbauer, továrník Franz Schröter a řada soukromých zájemců. Mohli vznášet své námítky a návrhy.

Ve druhé stavební fázi měly být projekty uskutečněny, k tomu ale už nikdy nedošlo. (IO str. 206)

mühle wurde begradigt, die Bezirksstraße verlegt und zwei Brücken neu gebaut.

Nach den **Gemeindeausschusswahlen** im Mai **1908** wählte der neue Ausschuss wiederum Heinrich Papsch zum Bürgermeister (er hatte das Amt von **1898** bis **1919** inne), zu Stadträten Johann Klement, Ludwig Zicha und Paul Kadasch.

1909 gab es eine Besprechung wegen des Plans, eine Bahnverbindung von Krummau (von der Salnauer Lokalbahn) über Kaplitz, Beneschau und Gratzen nach Gmünd zur Kaiser Franz-Josephs-Bahn (Wien - Budweis) herzustellen. Damit wäre Kaplitz zu einem Bahnknotenpunkt geworden.

Ab 22. Juli **1909** wurde Wenzl Klement, Buchhalter der Sparkasse in Kaplitz, mit der Weiterführung der Chronik betraut.

1910 ließ der Landesausschuss für Böhmen durch seine Wasserabteilung weitere Projekte für die Regulierung der Malsch in Kaplitz und in ihrem Oberlauf, sowie für eine Talsperre bei der Ruine Lauseck ausarbeiten. Im November kam eine Kommission aus Prag, um die Örtlichkeiten zu studieren.

Sie führte auch Verhandlungen mit dem „Arbeitsauschuß für wasserwirtschaftliche Maßnahmen in Kaplitz und Umgebung“, dem Bürgermeister Heinrich Papsch, Stadtrat Paul Kadasch, der Landtags- und Reichsratsabgeordnete Gregor Kletzenbauer, der Fabrikant Franz Schröter und eine Reihe von Privatinteressenten angehörten. Sie konnten ihre Bedenken und Vorschläge einbringen. In einer zweiten Bauperiode sollten die Projekte durchgeführt werden. Aber dazu kam es nicht mehr. (IO S. 206)

*Pohled na Kaplici ze Suchého vrchu (Blanského vrchu) ještě před regulací Malše r. 1924; vpravo před Kindermannovou školou je vidět štít starého měšťanského špitálu.
Blick auf Kaplitz vom Pflanznerberg vor der Maltschregulierung 1924; rechts vor der Kindermannschule ist der Giebel des alten Bürgerspitals zu sehen.*

*Starý most přes Malši.
Die alte Maltschbrücke.*

Když v roce **1911** náhle zemřel děkan farář Matthäus Guschlbauer, způsobil mezi kaplickými občany velké pozdvižení záměr jmenovat českého kněze jeho následníkem. Opět mnozí hrozili přestupem k protestantismu. Jejich obava nebyla neoprávněná, neboť v okrese už působilo několik českých farářů v čistě německých obcích.

Nakonec byl novým děkanem 22. října **1911** slavnostně jmenován **Franz Schützner**, který už několik let působil v Kaplici jako katecheta.

Za velkého sucha v červenci vypukl požár v Dlouhé ulici v domě č.p. 176 pekařského mistra Guba (dům získal roku **1924** výrobce limonád Wenzel Quas).

Oheň se rychle rozšířil východním směrem, brzy vzplály sousední domy až po č.p. 172. Hasiči zasáhli energicky. I přes nedostatek vody dostali požár během necelé půlhodiny pod kontrolu, takže se už dál nešířil. Při hašení pomáhali hasiči z Blanska a Omlenic.

1911 Als im Juni Dechant Matthäus Guschlbauer plötzlich starb, gab es unter den Kaplitzer Bürgern große Aufregung, weil ein tschechischer Priester als Nachfolger vorgesehen war. Wieder drohten viele, zum Protestantismus überzutreten. Ihre Sorge war nicht unbegründet, da es im Bezirk schon mehrere tschechische Pfarrer in rein deutschen Orten gab.

Schließlich wurde am 22. Oktober **1911 Franz Schützner**, der schon einige Jahre als Katechet in Kaplitz wirkte, feierlich als neuer Dechant installiert.

Im Juli brach bei großer Dürre in der Langen Gasse im Haus Nr. 176 des Bäckermeisters Gubo, das **1924** der Kracherlerzeuger Wenzel Quas erwarb, Feuer aus. Rasch breitete es sich ostwärts aus.

Bald standen die Nachbarhäuser bis Nr. 172 in Flammen. Die Feuerwehr griff energisch ein. Trotz des Wassermangels war der Brand in einer knappen halben Stunde so weit lokalisiert, dass er nicht mehr um sich griff. Die Feuerwehren von Pflanz und Umlowitz halfen beim Löschen.

Kindermannovo náměstí okolo 1910.

Kindermannplatz um 1910.

Na Náměstí, před r. 1910; vpravo pivovar.
Am Ringplatz vor 1910; rechts das Bräuhaus.

V Dlouhé ulici.
In der Langen Gasse.

Kostelní ulice, pohled k náměstí.
Kirchengasse, Blick zum Ringplatz.

Když byl za účelem plánované renovace v srpnu **1911** odmontován požární poplašný zvon, který byl připevněn na radniční věži nad střešní římsou, našel se na něm nápis:

„**anno domini 1351 yesus cristus**“ („léta páně **1351** Ježíš Kristus“) (poslední cifra mohla být též 7). Zvon tedy byl svědkem dávných věků. Byl již při tom, když bylo občanům roku **1387** propůjčeno městské právo. Tuze často musel v následujících stoletích zvonit! Na starších fotografiích lze zvon ještě rozeznat; dnes již zůstalo jen závěsné zařízení.

Als im August **1911** die Feueralarmglocke, die am Rathasturm oberhalb des Dachgesimses angebracht war, abgenommen wurde, um eine Reparatur vorzunehmen, fand man auf ihr die Inschrift:

„**anno domini 1351 yesus cristus**“ (Die letzte Ziffer könnte auch eine 7 gewesen sein.) Die Glocke konnte also auf ein hohes Alter zurückblicken. Sie war schon dabei, als **1387** den Bürgern das Stadtrecht verliehen wurde. Allzu oft musste sie in den folgenden Jahrhunderten geläutet werden! Auf älteren Fotos kann man die Glocke noch erkennen; heute ist nur noch die Aufhängevorrichtung vorhanden.

V září **1911** byl zvolen nový obecní výbor, který 16. října potvrdil v úřadu starostu i tři městské radní.

Bylo přijato také rozhodnutí o honorářích a mzdách obecních funkcionářů a zaměstnanců. Na seznamu se objevují: jeden vrchní strážník, jeden strážník, čtyři noční hlídači, dva polní hlídači, hajný, povodný (zajišťoval čistotu strouhy pro vedení vody městečkem) a další.

12. listopadu byla založena živnostenská **Družstevní záložna** pro Kaplici a okolí.

Prvním předsedou se stal obchodník Ludwig Zicha.

Dne 2. prosince **1911** oslavil pěvecký spolek „Harmonia“ 40. výročí svého založení slavnostním koncertem v sále hostince U Zeleného stromu. Koncert byl uveden prologem, který zkoncipovala a přednesla slečna Marie Oberparleiterová, dcera Ignaze Oberparleitera.

Založení městského parku

Městská rada se usnesla založit park při Budějovické ulici, a to na louce z části zanesené bahnem, kterou obec deset let předtím koupila včetně jednoho domečku a jedné stodoly. Náklady převzal Zkrášlovací spolek, v čele s jeho předsedou kominickým mistrem Paulem Kadaschem. Sedmého listopadu roku **1911** bylo započato hloubení rybníka. Hans Waltenberger napsal o městském parku v „Budweiser Zeitung“ (1938, č. 45):

Překlad: „Hezké, udržované vycházkové pěšiny, nádherně vysazené skupiny keřů a stromy poskytující stín lemují malý rybník umístěný uprostřed parku ... Přítok do rybníka šumí půvabným vodopádem a malé rybičky rejdí v rybníku i v potůčku. Náš park ... se svými stinnými odpo-

Im September **1911** wurde ein neuer Gemein-
deausschuss gewählt, der am 16. Oktober den
Bürgermeister und die drei Stadträte in ihren
Ämtern bestätigte.

Es wurde auch ein Beschluss über die Honorare
und Löhne der Gemeindefunktionäre und -be-
diensteten gefasst. In der Liste scheinen auf: ein
Oberwachmann, ein Wachmann, vier Nacht-
wächter, zwei Flurenwächter, der Waldheger,
der Wasserkehrer, usw.

Am 12. November wurde die Gewerbliche **Kre-
ditgenossenschaft** für Kaplitz und Umgebung
gegründet.

Erster Obmann wurde der Kaufmann Ludwig
Zicha.

Am 2. Dezember **1911** feierte der Gesangverein
„Harmonia“ sein 40jähriges Gründungsfest mit
einem Festkonzert im Saal des Gasthofs „Zum
Grünen Baum“, das durch einen Prolog, verfasst
und gesprochen von Frl. Marie Oberparleiter,
der Tochter von Ignaz Oberparleiter, eingeleitet
wurde.

Der Stadtpark wird angelegt

Der Gemeinderat hatte beschlossen, an der
Budweiser Straße auf einer zum Teil versumpften
Wiese, welche die Gemeinde zehn Jahre vorher
samt einem Häuschen und einer Scheune
gekauft hatte, einen Park anzulegen. Die Kosten
übernahm der Verschönerungsverein unter
seinem Obmann, dem Kaminfegermeister Paul
Kadasch. Am 7. November **1911** erfolgte der erste
Spatenstich zum Ausheben des Teichs. Hans
Waltenberger schrieb in der Budweiser Zeitung
(1938, Nr. 45) über den Stadtpark:

*„Schön gepflegte Spazierwege, herrlich angelegte
Gruppen von Sträuchern und schattenspendenden
Bäumen umsäumen den in der Mitte des
Parks gelegenen kleinen Teich. ... Der Zufluss zum
Teich rauscht über einen reizenden Wasserfall
und kleine Fischlein tummeln sich im Teich und*

čivadly, se šplouchajícím vodopádem a s tichým zrcadlem rybníka nabízí oblíbené místo pro odpočinek mladým i starým.“

Ve volbách do Říšské rady v červnu 1911 výrazně posílily skupiny nesmiřitelné v národnostní rozepři. V německy mluvící části Čech ztratili sociální demokraté oproti německým radikálům čtrnáct křesla. Také Křesťanští sociálové utrpěli ztráty.

Mezi českými voliči silně profitovali národní socialisté na úkor lidové strany, staročechů a mladočechů. Také agrárníci získali křesla navíc.

Ve volebním obvodě 94 pošumavských měst ve volbách kandidovali:

Dr. Friedrich **Wichtl**, majitel právnické školy ve Vídni, ze Strany německých radikálů, obdržel 1380 hlasů; Franz Khemeter, starosta Krumlova, z Německé pokrokové strany, 923 hlasů; Franz Haberl, profesor v Hornu, Křesťanští sociálové, 991 hlasů; sociální demokrat Wilhelm Wilhelm, sekretář ve Vídni, 1665 hlasů.

V Kaplici získal Dr. Wichtl 347, ostatní tři kandidáti pouze 15, 9, resp. 47 platných hlasů.

První kolo opět nepřineslo absolutní většinu. Ve druhém kole dokázal zvítězit Dr. Wichtl proti Wilhelmovi v poměru hlasů 2819:2248. V Kaplici to byl poměr 347:56.

Také ve venkovském volebním obvodě 125 bylo nutné druhé kolo. Opět byl úspěšný Gregor Kletzenbauer, který nyní kandidoval za Německou agrární stranu, proti sociálnímu demokratovi Weberovi z Krumlova. (Chro)

Nová Říšská rada se ukázala ještě méně praceschopná než ta z roku 1907. Všechna důležitá politická rozhodnutí byla odložena.

im Bächlein. Unser Park ... mit seinen schattigen Ruheplätzen, mit dem plätschernden Wasserfall und dem ruhigen Teichspiegel bietet einen liebgewordenen Erholungsplatz für jung und alt.“

Bei den **Reichsratswahlen** im Juni 1911 konnten die in der nationalen Auseinandersetzung unversöhnlichen Gruppen kräftig zulegen. In Deutschböhmen verloren die Sozialdemokraten zahlreiche Sitze an die Deutschradikalen. Auch die Christlichsozialen mussten Verluste hinnehmen.

Bei den Tschechen erhielten die Nationalsozialisten starken Auftrieb auf Kosten der Volkspartei, der Alt- und der Jungtschechen. Auch die Agrarier konnten Sitze dazugewinnen.

Im Wahlbezirk 94 der Böhmerwaldstädte stellten sich 4 Kandidaten der Wahl:

Dr. Friedrich **Wichtl**, Rechtsschulinhaber in Wien, von der Deutschradikalen Partei erhielt 1380 Stimmen; Franz Khemeter, Bürgermeister von Krummau, von der Deutschen Fortschrittspartei 923; Franz Haberl, Professor in Horn, von den Christlichsozialen 991; der Sozialdemokrat Wilhelm Wilhelm, Sekretär in Wien, 1665.

In Kaplitz erhielt Dr. Wichtl 347, die drei anderen nur 15, 9, bzw. 47 gültige Stimmen.

Wieder hatte der erste Durchgang keine absolute Mehrheit gebracht. Die Stichwahl konnte Dr. Wichtl gegen Wilhelm mit 2819:2248 Stimmen gewinnen. In Kaplitz lautete das Stimmenverhältnis 347:56.

Auch im Landgemeinden-Wahlbezirk 125 war eine Stichwahl nötig. Wiederum war Gregor Kletzenbauer, der jetzt für die Deutsche Agrarpartei kandidierte, gegen den Sozialdemokraten Weber aus Krummau erfolgreich. (Chro)

Der neue Reichsrat erwies sich als noch weniger arbeitsfähig als der von 1907. Alle wichtigen politischen Entscheidungen wurden vertagt.

Čekalo se na smrt starého monarchy. Naděje všech, kteří považovali za možné oživit mnohonárodnostní stát, se upírala k následníkovi trůnu Františku Ferdinandovi.

1912 Od dubna do července byly prováděny průzkumné hlubinné vrty k ověření ložisek uhlí u „Berauhäusl“, u „Brauwaldu“, v „Pulverhütte“ a na Jermalech. Nakonec bylo nalezeno dobré uhlí nad „Berau“ pod loukou Franze Ruschaka, řečeného Rothbauer (Ješkov). Vrty byly ale prozatím pozastaveny.

7. července uspořádala německá Šumavská tělocvičná župa okresní předcvičovací lekci. Následně se za velké účasti obyvatelstva konala lesní slavnost ve Wurkowaldu. Přítomný byl i hrabě Karel Buquoy.

V létě byl **farní kostel** renovovaný, vnitřní malby provedl Petr Helminger z Attnangu (Horní Rakousy). Oltář renovovala firma Schönbauer z Krumlova.

Náklady na renovaci činily okolo 6000 korun. Hrabě Karel Buquoy daroval 1000 korun.

4. srpna se v Kaplici konala velice dobře navštěvovaná **28. valná hromada (německého Pošumavského svazu)** (Böhmerwaldbund). V předvečer při uvítání v sále „U Zeleného stromu“ byli přítomni poslanci říšského sněmu Dr. Wichtl a Kletzenbauer, jakož i předseda svazu Německého pošumavského svazu Josef Taschek. Za nádherného počasí měla slavnost zdařilý a důstojný průběh.

1913 V březnu byl založen výbor pro nákup Neumühle („Nového mlýnu“) ve Žďáru ke stavbě elektrárny. Koupě se uskutečnila v červenci, hned v srpnu se se stavbou začalo a už 21. prosince mohla být elektrárna zprovozněna. Proud se využíval pro osvětlení a pro provoz některých podniků.

Man wartete auf den Tod des greisen Monarchen. Die Hoffnung aller, die den Vielvölkerstaat für erneuerungsfähig hielten, richtete sich auf den Thronfolger Franz Ferdinand.

1912 Von April bis Juli wurden Tiefbohrungen nach Kohle beim Berauhäusl, beim Brauwald, bei der Pulverhütte und in Ermelei durchgeführt. Schließlich wurde oberhalb der Berau unter der Wiese des Franz Ruschak, vulgo Rothbauer, gute Kohle gefunden (Jeschkesdorf). Die Bohrungen wurden aber bis auf weiteres wieder eingestellt.

Am 7. Juli wurde in Kaplitz die Bezirksvorturnerstunde des Böhmerwaldturngaues abgehalten. Anschließend gab es im Wurkowald ein Waldfest unter großer Beteiligung der Bevölkerung. Auch Graf Karl Buquoy war anwesend.

Im Sommer wurde die **Pfarrkirche** renoviert und im Inneren von Peter Helminger aus Attnang (Oberösterreich) ausgemalt. Den Hochaltar renovierte die Firma Schönbauer aus Krummau. Die Renovierungskosten betragen rund 6000 Kronen. Graf Karl Buquoy stiftete 1000 Kronen.

Am 4. August fand in Kaplitz die sehr gut besuchte **28. Hauptversammlung des Böhmerwaldbundes** statt. Am Vorabend waren bei der Begrüßung im Saal „Zum Grünen Baum“ die Reichsratsabgeordneten Dr. Wichtl und Kletzenbauer, sowie der Bundesobmann Josef Taschek anwesend. Bei herrlichem Wetter nahm das Fest einen gelungenen und würdigen Verlauf.

1913 Im März wurde ein Komitee zum Ankauf der Neumühle in Sohors für den Bau eines Elektrizitätswerks gegründet. Der Kauf wurde im Juli durchgeführt, gleich im August wurde mit dem Bau begonnen, und schon am 21. Dezember konnte das E-Werk eröffnet werden. Der Strom diente zu Beleuchtungszwecken und für den Kraftbetrieb einiger Unternehmungen.

Žárovka vytlačila starou petrolejovou lampu! To se už brzy ukázalo jako požehnání pro mnohé kaplické občany, neboť během první světové války se petrolej dal jen stěží sehnat.

Dne 7. dubna přijel do Kaplice biskup Hůlka z Budějovic, aby v děkanském kostele udělil svátost biřmování. Ve stejném roce přijel také do okolních farností.

V dubnu probíhaly v měštanském pivovaru přestavby. Byla založena nová ledárna, varna byla zrenovována, komín stržen a nově postaven.

V květnu se přestěhoval obecní úřad z radnice do nově adaptovaných lokalit v prvním patře měštanského pivovaru, kde byly dříve umístěné školní třídy.

Na podzim roku 1913 byly kvůli balkánské krizi povolány zálohy. První světová válka vrhala stíny na budoucí vývoj. Měla připravit náhlý konec hospodářskému i kulturnímu rozmachu.

Překlad kapitol „Z kaplické kroniky 1908-1913“ a „Založení městského parku“ do češtiny: Martin Sirový, Český Krumlov.

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A PŘEVRAŤ 1918

Jak Kaplice prožívala začátek války

28.6. 1914 se roznesla hrůzostrašná zpráva o zavraždění následníka trůnu Františka Ferdinanda a jeho manželky. Nad krvavým činem panovalo obecné rozhořčení. Na domech byly vyvěšeny smuteční prapory.

30. června se konalo smuteční zasedání obecního zastupitelstva, a 3. července bylo v děkanském kostele celebrováno slavnostní requiem.

Die Glühbirne verdrängte die alte Petroleumlampe! Das erwies sich schon bald als ein Segen für manche Kaplitzer, denn im ersten Weltkrieg war Petroleum kaum aufzutreiben.

Am 7. April kam Bischof Hůlka aus Budweis nach Kaplitz, um in der Dekanalkirche das Sakrament der Firmung zu spenden. Im selben Jahr kam er auch in die umliegenden Pfarreien.

Im April gab es Umbauarbeiten im Stadtbrauhaus. Ein neuer Eiskeller wurde angelegt, das Sudhaus erneuert, der Rauchfang abgetragen und neu aufgeführt.

Im Mai übersiedelte die Gemeindeganzlei aus dem Rathaus in die neuadaptierten Lokalitäten im 1. Stock des Stadtbrauhauses, wo früher Schulklassen untergebracht waren.

Im Herbst 1913 wurden wegen der Balkankrise Reservisten eingezogen. Der Erste Weltkrieg warf seine Schatten voraus. Er sollte der wirtschaftlichen und kulturellen Aufwärtsentwicklung ein jähes Ende bereiten.

Übersetzung der Kapitel „Aus der Kaplitzer Chronik 1908-1913“ und „Der Stadtpark wird angelegt“: Martin Sirový, Český Krumlov (Krummau).

DER ERSTE WELTKRIEG UND DER UMSTURZ VON 1918

Wie Kaplitz den Kriegsbeginn erlebte

Am 28.6. 1914 verbreitete sich die Schreckensnachricht von der Ermordung des Thronfolgers Franz Ferdinand und seiner Gemahlin. Allgemein war man über die Bluttat entrüstet. Die Häuser wurden mit Trauerfahnen beflaggt. Am 30. Juni hielt der Gemeinderat eine Trauersitzung ab, und am 3. Juli wurde in der Dekanalkirche ein feierliches Requiem zelebriert.

Nervozita stoupala a 25. července, když Srbsku vypršelo ultimátum, vyvrcholila.

26. července ve 4 hodiny ráno prolétla městem zpráva o částečné mobilizaci vysloužilých vojáků narozených do roku 1875. Byla neděle a do kostela přišlo i mnoho lidí z okolí.

Všech se zmocnilo nepopsatelné vzrušení. Další den ráno se do Kaplice nahrnuli rukující se svými rodinnými příslušníky.

„Kolem 9 hodiny bylo náměstí zcela zaplněné a také v přilehlých ulicích a uličkách bylo velké množství vzrušených lidí. Kapela hudebního spolku vyhrávala rakouskou císařskou hymnu („Volkshymne“).

Poté, co byla provolána sláva našemu milovanému císaři, se zástup rukujících v čele s kapelou a v doprovodu městské rady a spolku veteránů, jakož i ostatních přítomných, vydal k nádraží.

Všichni šli společně a loučení zde probudilo emoce i v těch nejzatvrzelejších srdcích.

Vlak se rozjel a odvezl naše milované, aby bránili naše domovy a rodiny, aby bránili císaře a říši.“

Tak líčí toto dopoledne kronikář Wenzl Klement.

28. července byla vyhlášena válka Srbsku. Po celá léta si vlády evropských velmocí hrály s ohněm.

Kvůli závazkům vyplývajícím ze spojeneckých smluv, vstupuje do války Německo, Rusko, Francie a Anglie.

Dne 1. srpna došlo k všeobecné mobilizaci všech mužů do věku 39 let.

Die Erregung der Gemüter steigerte sich und erreichte am 25. Juli, dem Tag des Ablaufs des Ultimatus an Serbien, seinen Höhepunkt.

Am 26. Juli um 4 Uhr früh durcheilte die Stadt die Kunde von der teilweisen Mobilisierung der gedienten Soldaten bis zum Jahrgang 1875. Es war ein Sonntag, und viele Leute aus der ländlichen Umgebung waren zur Kirche gekommen. Eine unbeschreibliche Aufregung bemächtigte sich aller. Am nächsten Morgen strömten die Einrückenden mit ihren Angehörigen in Kaplitz zusammen. „Gegen 9 Uhr war der Hauptplatz dicht gefüllt und auch die Straßen und Gassen durchwogten erregte Menschenmengen. Die Kapelle des Musikvereins intonierte die Volkshymne.

Nachdem ein Hoch auf unseren geliebten Kaiser ausgebracht worden war, setzte sich der Zug der Einrückenden unter Vorantritt der Musikkapelle und in Begleitung des Stadtrats und des Veteranenvereins sowie der Anwesenden nach dem Bahnhof in Bewegung.

Alles ging mit, und die Abschiedsszenen dortselbst zwangen auch das härteste Gemüt zur Rührung. Der Eisenbahnzug setzte sich in Bewegung und dahin fuhren sie unsere Lieben zur Verteidigung unseres Herdes und unserer Familien, zur Verteidigung von Kaiser und Reich.“ So schildert der Chronist Wenzl Klement diesen Vormittag.

Am 28. Juli erfolgte die Kriegserklärung an Serbien. Jahrelang hatten man in den Kabinetten der europäischen Großmächte mit dem Feuer gespielt. Nun wurden durch die Bündnissysteme Deutschland, Russland, Frankreich und England mit in den Krieg gerissen.

Am 1. August kam es zur allgemeinen Mobilisierung bis zum vollendeten 39. Lebensjahr.

Tíha války

K rychlému vítězství, ve které se věřilo, nedošlo. „Ruskému parnímu válci“ se v Haliči podařily hluboké průlomy.

Smrt zde našlo mnoho mladých důstojníků a vojáků. Červený kříž v listopadu zřídil i v Kaplici nouzový špitál pro raněné s 23 lůžky.

Když v březnu 1915 dorazila zpráva o pádu pevnosti Přemyšl (dnes „Przemysl“ v Polsku), postihla německé obyvatelstvo hluboká deprese. Z války útočné se stala válka zákopová a její konec byl v nedohlednu.

V dubnu 1915 přeběhly 2 bataliony Pražského pěšího pluku č. 28 k Rusům, načež byl tento regiment kvůli velezradě a zbabělosti před nepřítelem „na věčné časy“ vyškrtnut ze seznamu rakouských regimentů.

V květnu 1915 vyhlásila válku i Itálie. Pozice v Alpách se podařilo udržet jen díky velkým obětem.

V srpnu 1915 byl i v Kaplici zřízen „obrný (válečný) štít“ („Wehrschild“), který byl pobit hřebíky (každý, kdo poskytl finanční dar, směl zatlouci jeden hřebík). Příjmy šly na válečnou sociální péči („Kriegsfürsorge“). V městském parku byl postaven také „železný špalek“ („Stock im Eisen“). V prosinci 1918 ho čeští vojáci hodili do rybníka.

Brzy byl nedostatek potravin i dalšího zboží denní potřeby. Aby se zmírnila velká bída, byly zavedeny „lístky na odběr zboží“ a v obcích byly vytvořeny hospodářské rady.

Přebíraly potraviny přidělené úřady: mouku, cukr, tuk, kávu, ale také mýdlo, sůl, petrolej a oblečení a přidělovaly je občanům za útržek z potravinového lístku.

Die Last des Krieges

Der rasche Sieg, den man erhofft hatte, trat nicht ein. In Galizien gelangen der „Russischen Dampfwalze“ weite Einbrüche. Viele junge Offiziere und Soldaten fanden den Tod. Im November wurde auch in Kaplitz vom Roten Kreuz ein Notspital mit 23 Betten für Verwundete eingerichtet.

Tiefe Niedergeschlagenheit erfasste die deutsche Bevölkerung, als im März 1915 die Nachricht vom Fall der Festung Přemysl eintraf. Der Bewegungskrieg ging in einen Stellungskrieg über, und kein Ende war abzusehen.

Im April 1915 liefen zwei Bataillone des Prager Infanterieregiments Nr. 28 zu den Russen über, worauf dieses Regiment wegen Feigheit und Hochverrat vor dem Feinde „auf ewige Zeiten“ aus der Liste der österreichischen Regimenter gestrichen wurde.

Im Mai 1915 erklärte auch Italien den Krieg. Nur unter großen Opfern konnten die Stellungen in den Alpen gehalten werden.

Im August 1915 wurde auch in Kaplitz ein „Wehrschild“ errichtet, welcher mit Nägeln (jeder Spender durfte einen Nagel einschlagen) beschlagen wurde. Die Einnahmen gingen an die Kriegsfürsorge. Im Stadtpark wurde auch ein „Stock im Eisen“ aufgestellt. Im Dezember 1918 warfen ihn tschechische Soldaten in den Teich.

Bald machte sich großer Mangel an Lebensmitteln und anderen Waren des täglichen Bedarfs breit. Um die große Not zu steuern, wurden Bezugskarten eingeführt und in den Gemeinden Wirtschaftsrate gebildet. Sie übernahmen die von der Behörde zugewiesenen Lebensmittel: Mehl, Zucker, Fett, Kaffee, aber auch Seife, Salz, Petroleum und Kleider und verkauften sie gegen Abtrennung der Kartenabschnitte an die Bevölkerung. Stundenlanges Anstellen vor den Aus-

Na denním pořádku byly hodinové fronty před výdejními místy. Potraviny ale stačily jen stěží. Obyvatelé měst si museli pomoci sami.

Černý obchod jen kvetl. Prodávalo se za lichvářské ceny. Na venkov přicházely davy lidí, dokonce sem dorazili lidé až ze severních Čech. Za mouku a brambory nabízeli jemné prádlo, šperky, často poslední zbytky svého majetku. Byli tak vyčerpaní, že sotva unesli své batohy. K tomu se přidal ještě strach, že je dopadnou státní orgány.

V těžké situaci bylo i zemědělství. Muži byli na frontě a ženy musely často samy vykonávat těžkou práci.

Úředně nařízené dodávky skotu notně snížovaly stav dobytka na venkově. Opakovaně byly prováděny velké a přísné rekvizice, často s nasazením armády a v domech se hledaly potraviny.

Byly nařízeny povinné dodávky předmětů z mědi a cínu pro výrobu zbraní. Domácnosti musely za úplatu odevzdat měděné kotle, hmoždíře, svícny a cínové mísy.

Varhanní píšťaly a zvony sebrané z kostelů byly roztaveny. Z věže kaplického kostela bylo v roce 1917 sundáno všech 5 zvonů, tři velké a dva malé, a dokonce měděný kabel z hromosvodu.

Aby se získaly peníze, byly postupně osmkrát vydávány válečné obligace.

U městské spořitelny se částka vyšplhala na 7 milionů korun.

Rozmáhala se únava z války a rezignace. K tomu se přidaly ještě velké ztráty. Nebylo výjimkou, že na Šumavě byli v rodině dva až čtyři padlí.

Smrtí císaře Františka Josefa 21. listopadu 1916 se přetrhlo jednotící pouto, které ještě drželo

gabestellen war an der Tagesordnung. Aber die Lebensmittel reichten kaum. Die Bevölkerung in den Städten sah sich zur Selbsthilfe gezwungen. Der Schleichhandel blühte. Wucherpreise wurden bezahlt. In Scharen durchzogen die Leute die Dörfer. Bis von Nordböhmen kamen sie her und boten feine Wäsche, Schmuck, oft die letzten Reste ihrer Habe, für Mehl und Kartoffel. Geschwächt wie sie waren, konnten sie oft kaum ihre Rucksäcke schleppen. Dazu kam die Angst, von staatlichen Organen erwischt zu werden.

Auch die Landwirtschaft hatte schwer zu leiden. Die Männer waren an der Front und die Frauen mussten oft allein die schwere Arbeit leisten. Die behördlich verfügbaren Viehlieferungen verminderten den Viebestand beträchtlich. Immer wieder wurden große und strenge Requisitionen, oft unter Militäreinsatz, vorgenommen und die Häuser nach Lebensmitteln durchsucht.

Zur Erzeugung von Kriegsgeräten wurden Zwangslieferungen von Gegenständen aus Kupfer und Zinn verordnet. Die Haushalte mussten Kupferkessel, Mörser, Leuchter und Zinnschüsseln gegen Bezahlung abliefern. Aus den Kirchen wurden Orgelpfeifen und Glocken zum Einschmelzen geholt. Vom Kaplitzer Kirchturm wurden 1917 alle fünf Glocken, drei große und zwei kleine, und sogar das Kupferkabel vom Blitzableiter abgenommen.

Um Geld aufzutreiben, wurden nach und nach acht Krieganleihen ausgegeben. Bei der Stadtsparkasse stieg die Summe auf 7 Millionen Kronen an.

Kriegsmüdigkeit und Resignation griffen um sich. Dazu kamen die großen Verluste. Im Böhmerwald waren zwei bis vier Tote je Familie kein Einzelfall.

Mit dem Tod Kaiser Franz Josefs am 21. November 1916 war das einigende Band, das die

pohromadě národy Rakouska-Uherska. Nový panovník Karel stál před téměř nepřekonatelnými problémy.

Jeho mírové snahy ztroskotaly.

V dubnu 1917 vyhlásily USA Německé říši válku. Tím se stala hmotná převaha spojenců ještě silnější.

Říjnová revoluce v Rusku v roce 1917 a Brest-Litevský mír přinesly jen přechodnou úlevu.

Poté, co na jaře 1918 ztroskotaly ofenzivy ve Francii a v Itálii a spojenci provedli v létě protiofenzivu, došlo koncem podzimu 1918 k vojenskému a politickému zhroucení Německa a Rakouska-Uherska.

Začátkem října požádala německá vláda, tlačena vrchním velitelstvím armády, amerického prezidenta Wilsona, aby se přičinil o zajištění příměří.

Koncem října se začali bouřit němečtí námořníci. Když vlna nepokojů a demonstrací došla 9. listopadu do Berlína, císař Vilém II. abdikoval. 11. listopadu 1918 bylo v lese u Compiègne podepsáno příměří.

Rozpad rakousko-uherské monarchie

Katastrofa roku 1918 se valila do vykrvácené a vyhladovělé země.

Snad aby přece ještě zabránil rozpadu habsburské monarchie, vydal císař Karel 17. října manifest, který sliboval přeměnu západní části Předlitavska ve volný svazek jednotlivých národních států.

Ale toto rozhodnutí mělo být učiněno o několik let dříve. Na konci prohrané války většina národů již žádný společný stát nechtěla.

auseinanderstrebenden Völker Österreich-Ungarns noch notdürftig zusammengehalten hatte, zerrissen. Sein Nachfolger Karl stand vor fast unüberwindlichen Schwierigkeiten. Seine Friedensbemühungen scheiterten.

Im April 1917 erklärten die USA dem Deutschen Reich den Krieg. Dadurch wurde die materielle Überlegenheit der Alliierten noch drückender.

Die Oktoberrevolution 1917 in Russland und der Friede von Brest-Litowsk brachten nur vorübergehend eine Erleichterung. Nachdem im Frühjahr 1918 die Offensiven in Frankreich und in Italien gescheitert waren und im Sommer die Gegenoffensiven der Alliierten einsetzten, kam es im Spätherbst 1918 zum militärischen und politischen Zusammenbruch Deutschlands und Österreich-Ungarns.

Anfang Oktober richtete die deutsche Regierung, gedrängt von der Heeresleitung, an den amerikanischen Präsidenten Wilson die Bitte, einen Waffenstillstand herbeizuführen. Ende Oktober begannen die deutschen Matrosen zu meutern, und als die Welle der Steiks und Demonstrationen am 9. November Berlin erreichte, dankte Kaiser Wilhelm II. ab. Am 11. November 1918 wurde im Wald von Compiègne der Waffenstillstand unterzeichnet.

Die österreich-ungarische Monarchie zerbricht

Die Katastrophe von 1918 brach über ein ausgeblutetes und ausgehungertes Land herein.

Um den Zerfall der Habsburgermonarchie vielleicht doch noch zu verhindern, hatte Kaiser Karl am 17. Oktober ein Manifest erlassen, das den Völkern der westlichen Reichshälfte die Umwandlung Zisleithaniens in einen Bund von Nationalstaaten versprach. Aber dieser Entschluss kam um viele Jahre zu spät. Die meisten Nationen wollten am Ende des verlorenen Kriegs keinen gemeinsamen Staat mehr.

Wilsonových 14 bodů z ledna 1918 se setkala s obrovským ohlasem, především pak bod číslo 10:

„Národům Rakousko-Uherska, jejichž místo mezi ostatními národy chceme vidět zabezpečené a zachované, má být poskytnuta co nej-svobodnější možnost na autonomní rozvoj.“

Koncem října stáhla budapeštská vláda z fronty maďarské jednotky.

Poté vypovědělo poslušnost i mnoho jiných jednotek a vrátily se domů. 3. listopadu muselo vrchní velitelství rakouské armády podepsat příměří s Itálií.

Jelikož podmínky se vykládaly různě, padlo do italského zajetí ještě v posledním okamžiku 300.000 rakouských vojáků, mezi nimi mnoho obyvatel Šumavy („Böhmerwäldler“).

Vyhlášení Československé republiky

Již v roce 1915 odešli T. G. Masaryk a Dr. Edvard Beneš do neutrální ciziny (Švýcarsko, Itálie, USA...) s úmyslem vytvořit samostatný stát Čechů a Slováků.

Navázali spojení s Čechy a Slováky žijícími v zahraničí. V roce 1916 odsouhlasila francouzská vláda vznik Československé národní rady. Koncem roku 1917 dosáhl Masaryk toho, aby se z českých a slovenských vystěhovalců, přeběhlíků a válečných zajatců vytvořily legie, které byly nasazeny ve Francii a hlavně na italské frontě. Legie v Rusku, které zde měly víc než 90 000 mužů, hrály později v občanské válce mezi rudými a bílými spornou roli.

V létě 1918 pak dokázal Beneš svojí schopností vyjednávače prosadit, že dohodové mocnosti uznaly Československou národní radu jako vládu země válčící na straně Dohody (na začátku války Spojené království, Francie, Rus-

Die 14 Punkte Wilsons vom Jänner 1918 fanden größten Widerhall, vor allem der Punkt 10:

„Den Völkern Österreich-Ungarns, deren Platz unter den anderen Nationen wir sichergestellt und gewahrt zu sehen wünschen, soll die freieste Gelegenheit zu einer autonomen Entwicklung geboten werden.“

Ende Oktober wurden die ungarischen Truppen durch die Budapester Regierung von der Front abgezogen. Daraufhin verweigerten auch viele andere Truppenteile den Gehorsam und zogen heim. Am 3. November musste das Oberkommando der Österreichischen Armee den Waffenstillstand mit Italien unterzeichnen. Da die Bestimmungen unterschiedlich ausgelegt wurden, gerieten noch in letzter Stunde 300.000 österreichische Soldaten, darunter viele Böhmerwäldler, in italienische Gefangenschaft.

Die Tschechoslowakische Republik wird ausgerufen

Schon 1915 waren T.G. Masaryk und Dr. Edvard Beneš in der Absicht ins neutrale Ausland gegangen, einen unabhängigen Staat der Tschechen und Slowaken zu schaffen. Sie nahmen mit Tschechen und Slowaken, die im Ausland lebten, Verbindung auf, und 1916 stimmte die französische Regierung der Bildung eines Tschechoslowakischen Nationalrats zu. Ende 1917 erreichte Masaryk, dass aus tschechischen und slowakischen Auswanderern, Überläufern und Kriegsgefangenen Legionen gebildet wurden, die in Frankreich und vor allem in Italien zum Einsatz kamen. Die Legion in Russland, die auf über 90.000 Mann angewachsen war, spielte dann im Bürgerkrieg zwischen Rot und Weiß eine zwielichtige Rolle.

Im Sommer 1918 konnte Beneš mit seinem Verhandlungsgeschick durchsetzen, dass die Ententemächte (zu Anfang des Krieges das Vereinigte Königreich, Frankreich, Russland, dann auch Italien, die USA und andere) den Tsche-

ko, potom také Itálie, USA a jiné) a aby země Dohody přijaly za jeden ze svých cílů též zánik habsburské monarchie.

Ve vnitrozemí stoupala protirakouská nálada českého obyvatelstva.

V červenci 1918 vytvořila nejdůležitější politická uskupení československý Národní výbor, jemuž předsedal Dr. Karel Kramář, který měl připravit půdu pro očekávanou národní revoluci.

Pak dostaly události rychlý spád. Již 14. října se z Československé národní rady v Paříži stala exilová vláda, kde byl Beneš ministr zahraničních věcí, a Masaryk byl jmenován prezidentem.

Dva týdny poté, 28. října, byl v Praze vyhlášen vznik Československé republiky.

Pro svůj nový stát si Češi nárokovali historickou hranici starého Království českého. Také Slováci a Rusíni se připojili k novému státu, protože jim byla přislíbena autonomie.

14. 11. 1918 se sešlo v Praze prozatímní Národní shromáždění, na které nebyli pozváni zástupci německé části obyvatelstva.

Národní shromáždění prohlásilo habsburskou dynastii za sesazenou, potvrdilo vznik Československé republiky a Masaryka prezidentem.

Vznikla vláda, kterou tvořily všechny koaliční strany, jejím předsedou byl Karel Kramář a Edvard Beneš ministrem zahraničních věcí.

Vzniká republika Německé Rakousko (Deutsch-Österreich)

Již 21. října se ve Vídni sešli poslanci Říšské rady Německého Rakouska, Německých Čech

choslowakischen Nationalrat als Regierung eines kriegsführenden Staates anerkannten, und dass die Zerschlagung der Donaumonarchie zu einem Kriegsziel wurde.

Im Hinterland hatte die österreichfeindliche Einstellung der tschechischen Bevölkerung zugenommen. Im Juli 1918 bildeten die wichtigsten politischen Gruppierungen einen tschechoslowakischen Nationalausschuss unter dem Vorsitz von Dr. Karel Kramář, der die Vorbereitungen für die erwartete nationale Revolution treffen sollte.

Dann überstürzten sich die Ereignisse. Schon am 14. Oktober wurde vom Tschechoslowakischen Nationalrat im Pariser Exil eine Regierung mit Masaryk als Präsident und Beneš als Außenminister gebildet.

Zwei Wochen später, am 28. Oktober wurde in Prag die Tschechoslowakische Republik ausgerufen. Die Tschechen beanspruchten für ihren neuen Staat die historischen Grenzen des alten Königreichs Böhmen. Auch die Slowaken und Ruthenen schlossen sich an, da ihnen die Autonomie zugesagt wurde.

Am 14. November 1918 trat in Prag die provisorische Nationalversammlung zusammen, in die kein Vertreter des deutschen Bevölkerungsteils berufen worden war. Sie erklärte das Haus Habsburg für abgesetzt, bestätigte die Gründung der Tschechoslowakischen Republik und die Präsidentschaft Masaryks.

Eine Allparteienregierung mit Kramář als Ministerpräsident und Beneš als Außenminister wurde gebildet.

Die Republik Deutsch-Österreich entsteht

In Wien hatten sich schon am 21. Oktober die Reichsratsabgeordneten von Deutsch-Öster-

a Německé jižní Moravy, aby se na prozatímním Národním shromáždění dohodli na budoucím uspořádání nového státu (tzv. Deutschböhmen a Deutschsüdmähren byly oblasti s převážně německým obyvatelstvem, které se hlasily k Německému Rakousku v roce 1918 – pozn. překladatele). O tři týdny později, 11. listopadu, vydal císař Karel I. pod vlivem událostí prohlášení, ve kterém se vzdává všech práv na správu státu a své národy zproštuje slibu věrnosti.

Následujícího dne, 12. listopadu 1918, Národní shromáždění ve Vídni jednomyslně vyhlásilo Republiku Německé Rakousko.

Dne 16. listopadu byla v Budapešti vyhlášena novou vládou Maďarská republika.

Slovinci a Chorvaté se připojili ke království Srbsko (království SHS).

Tak se rozpadla habsburská monarchie a po téměř čtyřech staletích společných dějin se jednotlivé národy vydaly svou vlastní cestou.

Převrat v Horním Rakousku

Když dělníci z loděnic vyšli s rudými prapory do ulic, vypukly v Linci 30. října nepokoje. (1)

V prvních listopadových dnech vládl chaos.

Vězni byli osvobozeni. Téměř denně se rabovalo, strážné oddíly jednoduše utekly.

Dne 2. listopadu odstoupil c.k. místodržící „Země nad řekou Enns“ (Horní Rakousy) a na poslední chvíli převzal prelát Johann Hauser jako zemský hejtman spolu se třemi zástupci, kteří zastupovali tři velké politické strany

(1) Harry Slapnicka, *Von Hauser zu Eigruber („Od Hausera až k Eigruberovi“)*, Linz 1974; in der Folge zitiert unter Sl (následně citován jako Sl).

reich, Deutsch-Böhmen und Deutsch-Mähren zur „Provisorischen Nationalversammlung des selbständigen Deutsch-österreichischen Staates“ zusammengefunden, um die künftige Ordnung des neuen Staates zu bestimmen.

Drei Wochen später, am 11. November, gab Kaiser Karl unter dem Druck der Ereignisse eine Erklärung ab, in der er auf jeden Anteil an den Staatsgeschäften verzichtete und seine Völker vom Treueeid entband.

Am Tag darauf, am 12. November 1918, rief die Nationalversammlung in Wien einmütig die Republik Deutsch-Österreich aus.

Am 16. November wurde in Budapest von einer neuen Regierung die Ungarische Republik proklamiert.

Slowenen und Kroaten schlossen sich dem Königreich Serbien an (Königreich SHS). Damit war das Habsburger Reich zerfallen, und nach fast vierhundert Jahren gemeinsamer Geschichte gingen die Länder nun ihre eigenen Wege.

Der Umsturz in Oberösterreich

In Linz waren am 30. Oktober Unruhen ausgebrochen, als Arbeiter der Schiffswerft mit roten Fahnen durch die Stadt marschierten. (1) In den ersten Novembertagen herrschten chaotische Zustände. Die Strafgefangenen wurden befreit. Plünderungen gab es fast täglich, die Wachmannschaften liefen einfach davon.

Am 2. November trat der k.k. Statthalter des Landes ob der Enns zurück, und in letzter Minute übernahm Prälat Johann Hauser als Landeshauptmann zusammen mit drei Stellvertretern aus je einer der drei großen Parteien, den

(1) Harry Slapnicka, *Von Hauser zu Eigruber*, Linz 1974; in der Folge zitiert unter Sl.

(Křesťansko-sociální stranu, Sociální demokracii a Všeněmce) jeho úlohu (1) a stál jménem Státní rady republiky Německé Rakousko v čele prozatímní vlády v Horním Rakousku.

Hauser byl ale také předsedou Prozatímního národního shromáždění a jako předseda křesťansko-sociálního klubu a strany pobýval převážně ve Vídni. Provizorní vládu Horního Rakouska tedy řídili především Hauserovi zástupci, za bezpečnost zodpovídal všenehemec Franz Langoth. (2)

Tato vláda, zcela odkázaná na sebe, byla konfrontována s pro ni sotva řešitelnými úkoly. Vedle toho se začaly tvořit vojenské, dělnické ale i rolnické rady, které chtěly ve správě země o všem spolurozhodovat.

Na linecké nádraží přijížděly denně desítky tisíc vojáků, kteří se vraceli domů, nebo jím jen projížděli. Opakovaně docházelo ke střelbě. Vojenské rady či vojenské velitelství jen stěží dokázaly udržovat pořádek.

Dělnické i vojenské rady byly silně pro-marxisticky orientované a hlásaly třídní boj, stejně jako rady v Maďarsku a Bavorsku.

Sociální demokrat Julius Deutsch to formuloval na konferenci důvěrníků poněkud zdrženlivě: „Chceme zabránit tomu, aby nezbytné střetnutí tříd nepřerostlo v krvavou občanskou válku.“ (Sl str. 50)

Christlichsozialen, den Sozialdemokraten und den Großdeutschen (1), im Namen des Staatsrates von Deutsch-Österreich provisorisch die Landesregierung von Oberösterreich. Hauser war aber als Präsident der Provisorischen Nationalversammlung, als Klubobmann und Parteiobmann der Christlichsozialen überwiegend in Wien tätig. So war die provisorische Landesregierung in Linz zunächst hauptsächlich ein Regime der drei Stellvertreter; für die Sicherheit war der Großdeutsche Franz Langoth zuständig. (2)

Völlig auf sich gestellt, war diese Regierung mit kaum lösbaren Aufgaben konfrontiert. Daneben bildeten sich Soldaten- und Arbeiterräte, aber auch Bauernräte, die in der Verwaltung überall mitreden wollten.

Täglich trafen am Linzer Bahnhof Zehntausende Soldaten ein, die heimkehrten oder durchfahren wollten. Immer wieder kam es zu Schießereien. Die Soldatenräte und das Militärkommando konnten kaum für Ordnung sorgen.

Die Arbeiterräte und die Soldatenräte waren stark marxistisch orientiert und ebenso für den Klassenkampf wie die Räte in Ungarn und in Bayern. Der Sozialdemokrat Julius Deutsch formulierte in einer Vertrauensmännerkonferenz etwas zurückhaltend: „Wir wollen verhüten, dass die Auseinandersetzung der Klassen, die notwendig ist, ein blutiger Bürgerkrieg wird.“ (Sl S. 50)

(1) Některé nacionální strany se spojovaly do všenehemického hnutí - Všeněmci.

(2) Langoth byl v třetí říši až do roku 1945 primátorem župního hlavního města Linz.

(1) Einige nationale Parteien hatten sich zur „Großdeutschen Bewegung“ zusammengeschlossen.

(2) Langoth war im Dritten Reich bis 1945 Oberbürgermeister der Gauhauptstadt Linz.

Župa Böhmerwaldgau vyhláší své připojení k republice Německé Rakousko

Ihned po 28. 10. 1918 se také v okresech a obcích na území Šumavy, stejně jako všude v Čechách, vytvářely národní výbory.

Jejich hlavními úkoly bylo: řešení národnostních otázek, zásobování obyvatel a organizování ozbrojených služeb, zajišťujících klid a pořádek.

Stará obecní a městská zastupitelstva byla ještě volena na základě starého volebního práva, které upřednostňovalo skupiny odvádějící vyšší daně (Zensuswahlrecht). Aby tak nově odpovídaly demokratickým požadavkům, byly výbory doplněny i o zástupce dělnictva.

Neexistovalo však žádné jednotné vedení. Většina poslanců považovala své mandáty za prošlé a nic nečinila.

Pouze poslanec říšské rady Dr. Friedrich Wichtl vstoupil aktivně do děje. Již 2. listopadu napsal prelátovi Hauserovi:

„Jménem všech německých obcí okresu Kaplice Vám sděluji, že se okres Kaplice dnešním dnem připojuje k Hornímu Rakousku, zároveň prosím o okamžitě vyslání osob, které by zde formálně převzaly správu, ... koho pošlete je poměrně jedno, Češi využívají pro své činy mladé Sokoly.

Hlavně, aby se něco pohnulo, a to co nejrychleji, aby tím bylo všem ukázáno, že Němci nesleví ze svých nároků.“ (Sl)

Okresní hejtman Josef Schöberl a téměř všichni úředníci okresů Kaplice, Vyššího Brodu a Nových Hradů složili slib novému státu a byli Dr. Wichtlem, představitelem německo-rakouského státu, potvrzeni do funkce. Pouze dva úředníci (jeden z nich byl státní okresní cestmistr František Hochman) z Kaplice to odmítli s tím, že se cítí být Čechy. Po několika dnech byla opatření Dr. Wichtla potvrzena Státní radou z Vídně.

Der Gau Böhmerwald erklärt seinen Anschluss an Deutsch-Österreich

Auch im Böhmerwald hatten sich wie überall in Böhmen gleich nach dem 28. Oktober 1918 in den Bezirken und Gemeinden Nationalausschüsse gebildet. Ihre Hauptaufgaben waren: Lösung der nationalen Frage, Ernährung der Bevölkerung, Organisation von Schutzwehren zur Aufrechterhaltung von Ruhe und Ordnung.

Die alten Gemeinde- und Stadtvertretungen waren noch nach dem Zensuswahlrecht gewählt. Um den demokratischen Anforderungen zu genügen, wurden in die Ausschüsse nun auch Vertreter der Arbeiterschaft aufgenommen.

Aber es gab keine einheitliche Führung. Die meisten Abgeordneten hielten ihre Mandate für abgelaufen und taten nichts.

Nur der Reichsratsabgeordnete Dr. Friedrich Wichtl trat aktiv in Erscheinung. Schon am 2. November schrieb er an Prälat Hauser:

„Im Namen der sämtlichen deutschen Gemeinden des Bezirkes Kaplitz teile ich Ihnen mit, dass sich der Bezirk Kaplitz mit heutigem Tage an Oberösterreich anschließt und bitte Sie, sofort Leute herauszuschicken, um formell die Verwaltung zu übernehmen. ... Was für Leute Sie senden ist ziemlich gleichgültig; die Tschechen benützen zu ihren Handlungen jugendliche Sokoln. Die Hauptsache ist, dass etwas geschieht und zwar raschestens geschieht, damit der Besitzwille der Deutschen nach außen hin erwiesen ist. ...“ (Sl)
Bezirkshauptmann Josef Schöberl und fast alle Beamten in Kaplitz, Hohenfurt und Gratzen wurden von Dr. Wichtl für den Deutsch-Österreichischen Staat angelobt. In Kaplitz verweigerten zwei Beamte die Angelobung, weil sie Tschechen seien (einer davon war der staatliche Bezirksstraßenmeister František Hochman). Wenige Tage später wurden die Maßnahmen Dr. Wichtls vom Staatsrat in Wien bestätigt.

Podobně vyhlásily i ostatní okresy ze Šumavy své připojení k republice Německé Rakousko a do 16. listopadu složili skoro všichni úředníci přísahu novému státu.

Bankovky a poštovní známky dostaly přetisk „Deutsch-Österreich“.

17. listopadu se setkali zástupci všech okresů německé Šumavy v Českém Krumlově, aby zde vytvořili vlastní župní vládu. Kaplici zastupoval účetní spořitelny Wenzel Klement. V telegramu zemské vládě do Lince bylo uvedeno:

„Dne 17. listopadu 1918 se v Krumlově sešel německý národní výbor pro župu Šumava, složený ze zástupců všeskerých soudních okresů této župy... s nadšením vítá připojení německé Šumavy jako součásti provincie Horní Rakousko do německo-rakouského státu,... zároveň se ale očekává ujištění, že Němci z jižních Čech ve své ohrožené pozici najdou v nastávající pohnuté době také odpovídající ochranu, pokud se týká obživy a ochrany majetku.

Z tohoto (německého) národního výboru byl rovněž zvolen pětičlenný výkonný výbor se sídlem v Krumlově.“ (Sl str. 68)

Kruhy doposud udávající politický směr se držely zpět. Žádný průmyslník ani zástupce sedláků nevstoupil na shromáždění do diskuze. Hybatelé hnutí za připojení k Hornímu Rakousku byli především němečtí národně orientovaní intelektuálové a sociální demokraté. (1)

Rakousko reagovalo o pár dnů později. Ve spolkovém zákonu z 22.11. 1918 o rozsahu území a hranici a vztazích republiky Německé Rakousko, se říká... „Republika zahrnuje... Horní Ra-

(1) Dr. Paul Molisch, „Sudetonecké osvobozovací hnutí“ v letech 1918-1919 Wien 1932 / str. 60 a 71.

Ebenso erklärten auch die anderen Bezirke des Böhmerwaldes ihren Anschluss an Deutsch-Österreich, und bis zum 16. November leisteten fast alle Beamten ihren Eid auf den neuen Staat. Papiergeld und Briefmarken erhielten den Aufdruck „Deutsch-Österreich“.

Am 17. November kamen in Krummau Vertreter aus allen Bezirken des deutschen Böhmerwaldes zusammen, um eine eigene Gauregierung zu bilden. Kaplitz war durch den Sparkassenbuchhalter Wenzel Klement vertreten. In einem Telegramm an die Landesregierung in Linz hieß es:

„Der am 17. November 1918 im Krummau versammelte deutsche Nationalausschuss für den Gau Böhmerwald, bestehend aus Vertretern sämtlicher Gerichtsbezirke dieses Gaus... begrüßt auf das freudigste die Einbeziehung des deutschen Böhmerwaldes in den deutsch-österreichischen Staat als Teil der Provinz Oberösterreich,... gibt gleichzeitig jedoch der Erwartung Ausdruck, dass die Deutschen Südböhmens in ihrer bedrohten Stellung in den kommenden bewegten Zeiten in bezug auf Ernährung und Sicherung des Besitzstandes auch den erforderlichen Schutz finden werden. Aus diesem Nationalausschuss wurde ein fünfgliedriger Vollzugsausschuss mit Sitz in Krummau gewählt.“ (Sl S. 68)

Die bisher politisch tonangebenden Kreise hielten sich zurück. Kein Industrieller und kein Vertreter der Bauern ergriff in der Versammlung das Wort. Träger der Bewegung für den Anschluss an Oberösterreich waren vornehmlich deutschnationale Intellektuelle und Sozialdemokraten. (1)

Österreich reagierte ein paar Tage später. Im Bundesgesetz vom 22. November 1918 über Umfang, Grenzen und Beziehungen des Staatsgebietes von Deutsch-Österreich heißt es: „Die Republik

(1) Dr. Paul Molisch, *Die sudetendeutsche Freiheitsbewegung in den Jahren 1918-1919* Wien 1932 / S. 60 u. 71.

kousko, včetně „Deutsch-Südböhmen“ (německy mluvící oblasti Jižních Čech)...“ . (Sl str. 68)

K tomuto kraji patřily okresy Kaplice, Krumlov, Volary a ještě německá okrajová území okresů Kašperské Hory a Nýrsko. Podíl zde žijících Čechů byl dle sčítání lidu z roku 1910 jen 3,3 %.

Téměř polovina území byla pokryta lesy, a proto hustota obyvatelstva zde byla velmi nízká. Dopravní situace byla krajně nepříznivá. Dosažení severně položených území bylo možné jen přes Bavorsko. Pouze Kaplice měla přímé železniční spojení do Horního Rakouska.

Východní část okresu protínala železniční trať císaře Františka Josefa. Ozbrojený odpor proti vojenskému vstupu Čechů měl jen malou naději na úspěch. K tomu se přidaly ještě velké ztráty mezi obyvateli Šumavy za války. Důsledkem byla únava z války a rezignace. Hodně vojáků se vrátilo ze zajetí z italské fronty až v létě 1919, to ovšem byla jejich vlast již obsazena Čechy.

Vytvoření domobrany

Dne 13. listopadu uveřejnily linecké noviny „Amtliche Linzer Zeitung“ výzvu k zakládání domobrany.

Měla zabezpečovat klid a pořádek v zemi. Vojenské rady měly při sestavování jednotek kádrovou funkci.

Vojáci zpočátku sami volili důstojníky. Zbraně si ponejvíce přinesli z fronty. Mnozí ale vstoupili jen proto, že zde dostali stravu a peníze.

Také na Šumavě byly vytvořeny jednotky domobrany (Volkswehr). Mnozí už ale dál nechtěli bojovat, a když se situace stala povážlivou, rychle se zbavovali uniforem...

19. listopadu bylo zřízeno v Linci „Volkswehrkommando“ pro Horní Rakousko a Jižní Čechy

umfasst...Österreich ob der Enns, einschließlich des Kreises Deutsch-Südböhmen...“ . (Sl S. 68)

Zu diesem Kreis zählten die Bezirke Kaplitz, Krummau und Wallern, sowie die deutschen Randgebiete der Bezirke Neuern und Bergreichenstein. Der Anteil der Tschechen in diesem Gebiet betrug nach der Volkszählung von 1910 nur etwa 3,3 %. Fast die Hälfte der Bodenfläche war bewaldet und die Bevölkerungsdichte sehr niedrig. Die Verkehrssituation war denkbar ungünstig. Die nördlichen Teile konnten nur über Bayern erreicht werden. Nur Kaplitz hatte eine direkte Bahnverbindung nach Oberösterreich; den östlichen Teil des Bezirks durchschnitt die Franz-Josefs-Bahn. Militärischer Widerstand gegen einen Einmarsch der Tschechen hatte kaum Aussicht auf Erfolg. Dazu kamen starke Verluste unter den Böhmerwäldlern im Krieg. Kriegsmüdigkeit und Resignation waren die Folge. Und viele Soldaten kamen erst im Sommer 1919 aus italienischer Kriegsgefangenschaft zurück, als ihre Heimat schon von Tschechen besetzt war.

Volkswehren werden aufgestellt

Am 13. November veröffentlichte die „Amtliche Linzer Zeitung“ den Aufruf zur Bildung der Volkswehr. Sie sollte für Ruhe und Ordnung im Land sorgen. Die Soldatenräte übernahmen eine Art Kaderfunktion bei der Aufstellung der Einheiten.

Die Soldaten wählten anfangs ihre Offiziere selber. Waffen hatten sie meist von der Front mitgebracht. Viele traten aber nur bei, weil sie hier Verpflegung und Geld erhielten.

Auch im Böhmerwald wurden Volkswehren aufgestellt. Aber viele wollten nicht mehr kämpfen, und als es ernst wurde, war die Uniform schnell ausgezogen...

Am 19. November wurde in Linz das „Volkswehrkommando für Oberösterreich und Süd-

s velitelem plukovníkem Arthurem von Poeschmannem. Jeho zvolení bylo kompromisem mezi návrhem zemské vlády a vojenské rady. Neměl ale potřebnou energii pro vykonávání své funkce a nedokázal se tak prosadit ani u vojenské rady, ani u důstojníků.

Situace v Kaplici

V Kaplici již několik dní předtím uspořádal okresní hejtman Josef Schöberl, Dolnorakušan z Amstetenu, společně s obecním zastupitelstvím shromáždění v hostinci „U zeleného stromu“, aby zde vytvořili národní gardu.

Byly obavy, že zajatí Rusové, vracející se ze zajateckého tábora z Freistadtu, by cestou do Čech mohli rabovat.

15.11. 1918 sdělil Schöberl státnímu úřadu vnějších vztahů do Vídně (1), že ho státní místodržitelství v Praze prozatím suspendovalo z jeho funkce pro vypovězení poslušnosti.

Dále píše: „Prosím o urychlenou pomoc. Při plnění svých služebních povinností ustoupím jen násilí.“

Žádám co nejodnaněji... o urychlené obsazení jižních Čech. Především okresů Kaplice a Nové Hradky, eventuálně i vysláním jednotek z Bavorska... Nádraží je už několik dnů obsazeno českými vojáky, leží však na českém území.“

V polovině listopadu začal nadporučík Franz Blätterbauer z Malont z příkazu okresního hejtmana Schöberleho a lidového shromáždění organizovat jednotky „Volkswehru“. Podle několika instrukcí úřadu pro věci vojenské z Vídně a prozatímní zemské vlády v Linci zřídil v Kaplici náborové středisko.

(1) Státní archiv republiky Rakouska, Nový politický archiv, zkrat. NPA, Karton 770/447.

böhmen“ errichtet und Oberst Arthur von Poeschmann zum Kommandeur ernannt. Er war der Kompromisskandidat von Landesregierung und Soldatenrat, besaß aber nicht die nötige Energie für dieses Amt und konnte sich weder beim Soldatenrat noch bei den Offizieren durchsetzen.

Die Lage in Kaplitz

In Kaplitz hatte schon Tage vorher Bezirkshauptmann Josef Schöberl, ein Niederösterreicher aus Amstetten, gemeinsam mit den Gemeindevertretern im „Grünen Baum“ eine Volksversammlung veranstaltet, um eine Nationalgarde aufzustellen. Man fürchtete, dass kriegsgefangene Russen aus dem Lager in Freistadt auf ihrem Weg nach Böhmen plündern könnten.

Am 15.11. 1918 schrieb Schöberl an das Staatsamt des Äußeren in Wien (1), die Statthalterei in Prag hätte ihn wegen Gehorsamsverweigerung vorläufig vom Dienst suspendiert. Weiters heißt es: „Ich bitte um sofortigen Schutz. Werde in Erfüllung meiner Dienstpflicht nur der Gewalt weichen.“

Bitte ganz ergebenst... Südböhmen, besonders Kaplitz und Gratzen sofort, eventuell durch bayrische Truppen, besetzen zu lassen. ... Der Bahnhof ist seit einigen Tagen von tschechischen Truppen besetzt; er liegt aber auf tschechischem Gebiet“

Mitte November begann Oberleutnant Franz Blätterbauer aus Meinetschlag im Auftrag von Bezirkshauptmann Schöberl und der Volksversammlung, Volkswehren zu organisieren. Nach den wenigen Weisungen des Staatsamtes für Heerwesen in Wien und der prov. Landesregierung in Linz richtete er in Kaplitz eine

(1) Österr. Staatsarchiv, Neues politisches Archiv, gek. NPA, Karton 770/447.

Zástupce zemského hejtmána Langoth zdůraznil, že úkol domobrany spočívá výlučně v zajištění klidu a pořádku a ochraně před nepřátelskými skupinami. Ozbrojený odpor proti českému vládnímu vojsku by byl beznadějný a nesmí k němu dojít (NPA 771/368). Inauguraci Blätterbauera provedl také Dr. Wichtl.

Blätterbauovi (1) se podařilo v krátkém čase získat cca 1400 mužů.

Vojákům, kteří se vrátili z války, byly odebrány zbraně ve Vídni a v Linci, jenom příslušníci 91. pěchotního českobudějovického pluku, z Kaplice a Malont, si přinesli zbraně včetně ručních granátů s sebou.

Blätterbauer obstaral potřebnou výzbroj a oblečení od „Volkswehrkommanda“ z Lince a i přímo z arzenálu z Vídne. Potřebné peníze poskytl Hornorakouská zemská vláda z Lince.

Werbestelle ein. Landeshauptmannstellvertreter Langoth betonte, Ziel der Volkswehr sei es ausschließlich, Ruhe und Ordnung aufrecht zu erhalten und feindliche Banden abzuwehren. Bewaffneter Widerstand gegen reguläres tschechisches Militär sei aussichtslos und habe unbedingt zu unterbleiben (NPA 771/368). Die Angelsonderung Blätterbauers geschah ebenfalls durch Dr. Wichtl.

Blätterbauer (1) gelang es, in kürzester Zeit ca. 1400 Mann anzuwerben. Den Heimkehrern waren in Wien und in Linz die Waffen abgenommen worden, nur Angehörige des Budweiser Infanterieregiments Nr. 91, Kaplitzer und Meinerschläger, hatten Gewehre und Handgranaten mitgebracht. Die nötige Ausrüstung und Bekleidung besorgte Blätterbauer vom Volkswehrkommando in Linz und auch direkt vom Arsenal in Wien. Die nötigen Gelder stellte die Landesregierung von Oberösterreich zur Verfügung.

1918

Hlavička dopisu okresního hejtmána Josefa Schöberla německému-rakouskému státnímu úřadu pro věci zahraniční ve Vídni.

Briefkopf eines Schreibens von Bezirkshauptmann Josef Schöberl an das d.ö. Staatsamt des Äußeren in Wien.

(1) Franz Blätterbauer, „Bericht über den widerrechtlichen Einfall der Tschechen in den südböhmischen Bezirk Kaplitz“ pro úřad vnějších záležitostí státu ve Vídni, z 27.1.1919; NPA 770/487-490.

(1) Franz Blätterbauer, „Bericht über den widerrechtlichen Einfall der Tschechen in den südböhmischen Bezirk Kaplitz“ an das Staatsamt für Äußeres in Wien, vom 27.1.1919; NPA 770/487-490.

Muži byli označeni červeno-bílo-červeným páskem na paži. Služba se řídila předpisy staré rakouské armády, které měli muži zažité.

Nové byly pouze vojenské rady, disciplína byla dle tehdejších zvyklostí.

Kaplická okresní domobrana byla pravděpodobně jedinou vojensky organizovanou domobranou Německých Jižních Čech (Deutsch-Südböhmen). Skládala se ze tří praporů, každý měl čtyři roty. První prapor měl stanoviště v Kaplici, druhý v Rychnově nad Malší a třetí ve Stropnici. Okresní velitelství pod vedením Blätterbauera se nacházelo v Kaplici.

Ale jednotlivá stanoviště byla od sebe daleko a měla spojení jen patrolami. Telefonické spojení bylo pouze přes Budějovice, polní telefony nebyly k dispozici.

Dne 18. listopadu se objevil u okresního hejtmána Schöberleho pověřenec pražské vlády Dr. Benno Kaskeline a požádal o předání úřadu. Měl s sebou dekret, který odvolával Schöberleho z funkce.

Ten to ovšem nehodlal udělat a vysvětlil pověřenci, že Kaplice se nachází na území německo-rakouského státu, on sám je zavázán přísahou republiky Německé Rakousko a má k tomu jmenovací dekret hornorakouské zemské vlády. Dal vyslanci Čechů jasně najevo, že má v záloze 700 ozbrojenců a je připraven klást odpor případnému českému vpádu.

Pak dal několik hodin zatčeného Dr. Kaskeliniho hlídat ozbrojenci domobran v hotelu Zlatý kříž. (1)

Blätterbauer píše: „Protože se otázka hranic den ode dne přistřevala, ... vydal jsem se spolu

(1) Robert Wührer, „Der Umsturz in Deutsch-Südböhmen“, Dissertation, Universität Wien, 1972, str. 145 (dále citován pod zkratkou WU), a také kronika.

Als Kennzeichen trugen die Männer eine rot-weiß-rote Armbinde. Der Dienst geschah nach den Vorschriften des alten österreichischen Heeres, wie ihn die Leute gewohnt waren. Neu waren nur die Soldatenräte, die Disziplin war den damaligen Verhältnissen angemessen.

Die Bezirksvolkwehr von Kaplitz dürfte die einzige militärisch durchstrukturierte Volkwehr in Deutsch-Südböhmen gewesen sein. Sie bestand aus drei Bataillonen mit je vier Kompanien. Das 1. Bataillon hatte seinen Standort in Kaplitz, das 2. in Reichenau a.d. Maltsh, das 3. in Strobnitz. Das Bezirkskommando unter Blätterbauer befand sich in Kaplitz. Aber die einzelnen Standorte lagen weit auseinander und hatten nur durch Patrouillen untereinander Verbindung. Die Telefonleitungen liefen alle über Budweis, und Feldtelefone gab es nicht.

Am 18. November erschien Dr. Benno Kaskeline im Auftrag der Prager Regierung bei Bezirkshauptmann Schöberl und verlangte die Übergabe der Amtsgeschäfte. Er führte ein Dekret bei sich, das Schöberl für abgesetzt erklärte. Schöberl war nicht bereit zu weichen und erklärte ihm, Kaplitz befinde sich auf deutsch-österreichischem Staatsgebiet, er sei auf Deutsch-Österreich vereidigt worden und besitze ein Ernennungsdekret der oberösterreichischen Landesregierung. Er machte dem Tschechen klar, dass er 700 bewaffnete Männer zur Verfügung habe und bereit sei, einem tschechischen Vordringen Widerstand zu leisten. Dann ließ er Kaskeline im Gasthaus zum Goldenen Kreuz unter Bewachung von Volkwehrmännern einige Stunden inhaftieren. (1)

Blätterbauer schreibt: „Da sich die Grenzfrage von Tag zu Tag mehr zuspitzte, fuhr ich mit

(1) Robert Wührer, „Der Umsturz in Deutsch-Südböhmen“, Dissertation, Universität Wien, 1972, S. 145 (in der Folge zitiert unter WU), sowie Chro.

s dvěma muži kaplické domobrany do Budějovic a jednal jsem tam ... se zástupcem Národního výboru (plukovník Hromátka). Ten mne ujistil, že proti mé činnosti Češi nemají ani nejmenší námítky.

Naopak, jsou rádi, že u nás bylo vše v klidu a v pořádku. ...

Prohlásil jsem také, že případnému protiprávnímu vpádu Čechů na německé území bychom se postavili se zbraní na odpor“.

Když Blätterbauer se svým doprovodem na zpáteční cestě vystoupil na kaplickém nádraží, unikli zatčení českými vojáky jen tím, že se mohli prokázat cestovním průkazem od plukovníka Hromátka.

Důležitý úkol spatřoval Blätterbauer v kontrole železniční trati na německém území, po které byli přepravováni vojáci a potraviny.

Na trase k Hornímu Dvořišti se stále objevovali Sokolové. 19. listopadu vydal Blätterbauer rozkaz, obsadit a hlídat železniční stanice Omlenice, Bujanov-Rožmitál, Rybník, Horní Dvořiště a i nádraží Nové Hradky.

Rovněž by měl být kontrolován vývoz potravin a prováděny namátkové kontroly vlaků. Sokolové se stáhli, aniž by domobrana musela použít násilí.

Blätterbauer dále informuje: „Protože v okrese Kaplice panuje čilý obchod s potravinami směrem do Čech a domácí obyvatelé, zvláště pak chalupníci a dělníci se v důsledku bezohlednosti sedláků dostali do velmi neutěšené situace, vzal jsem celou kontrolní činnost nad potravinami v okrese do svých rukou a prováděl jsem ji s pomocí svých spolupracovníků nejlepším možným způsobem ...

Vcelku fungovala naše činnost tak bezchybně, že budějovičtí upustili od toho, že vpadnou do okresu jako roj kobylek. ...

noch zwei Herren der Kaplitzer Volkswehr nach Budweis und sprach dort ... mit einem Vertreter des „Národní výbor“ (Hauptmann Hromátka). Dieser gab mir die Versicherung, dass die Tschechen gegen meine Tätigkeit nicht das Geringste einzuwenden hätten, im Gegenteil, sie seien erfreut, dass bei uns alles in Ruhe und Ordnung sei. ... Ich gab auch kund, dass wir einem widerrechtlichen Einfall der Tschechen in deutsches Gebiet unbedingt mit Waffengewalt entgegenzutreten würden.“

Als Blätterbauer und seine Begleiter auf der Heimreise am Bahnhof Kaplitz ausstiegen, entgingen sie der Verhaftung durch tschechisches Militär nur, weil sie eine Reiselegitimation von Hauptmann Hromátka vorweisen konnten.

Eine wichtige Aufgabe sah Blätterbauer in der Kontrolle der Bahnlinien auf deutschem Gebiet, auf denen Soldaten und Lebensmittel transportiert wurden. Auf der Strecke bis Oberhaid tauchten immer wieder Sokoln auf. Am 19. November erließ Blätterbauer den Befehl, die Bahnhöfe Umlowitz, Angern-Rosenthal, Zartlesdorf und Oberhaid, sowie den Gratzener Bahnhof zu besetzen und zu bewachen. Weiters sollten die Lebensmittelausfuhr kontrolliert und fliegende Zugspatrouillen durchgeführt werden. Die Sokoln zogen sich zurück, ohne dass die Volkwehrmänner Gewalt anwenden mussten.

Blätterbauer berichtet weiter: „Da im Bezirk Kaplitz ein sehr reger Lebensmittelverkehr nach Tschechien bestand und die einheimische Bevölkerung, besonders Häusler und Arbeiter infolge der Gewissenlosigkeit der dortigen Bauern in sehr bedrängte Lage kamen, nahm ich den ganzen Lebensmittelkontrolldienst im Bezirke in die Hand und führte ihn nach bester Möglichkeit mit Hilfe meiner Leute durch ... Im Großen und Ganzen funktionierte dieser Dienst so tadellos, dass die Budweiser Bevölkerung abließ, wie ein Heuschreckenschwarm in den Bezirk einzufallen. ...

S přihlédnutím k různým přáním na spravedlivé zajištění odpovídajících podmínek výživy v okrese, jsem, s pomocí schopného a rozumného okresního hejtmana Schöberleho a okresního výboru, vyhověl tím, že v jednotlivých výborech a komisích dostali hlasy i vojáci, což velmi přispělo k všeobecnému uklidnění.

Nyní se k dodávkám cukru přidali i Češi. Naproti tomu zabavili ve vlaku osivo pro část okresu.“ (NPA 770/448; zkráceno)

Okresní hejtman Schöberl nebyl s Blätterbauerovým vedením domobrany spokojený. 23. listopadu napsal do Vídně, že nutně potřebuje dva či tři vyšší důstojníky. V současné době prý má jako velitele nadporučíka, který ale bohužel není schopný vydávat tolik potřebné a přesné rozkazy.

Vzniká nebezpečí, že mužstvo se rozuteče a zbraně a munice se ztratí. (NPA 770/449)

Když do Kaplice dorazili dva štábní důstojníci, svolal Blätterbauer vojenskou radu, která oba jako velitele odmítla. (NPA 771/368)

Později (dne 11.12. 1918, NPA 770/441) napsal Schöberl: „Velkou chybou bylo, že Blätterbauer, přestože jsem ho na to upozorňoval, neodstranil nespolehlivé a anarchisticky smýšlející jednotlivce z kaplické domobrany“, kteří pak ihned donesli kaplickému vůdci Čechů, správci rozvodu elektřiny Ludvíku Sklenářovi, co se děje v kanceláři domobrany a ten předával informace dál do Budějovic.

Také z jiných zdrojů bylo zřejmé, že Češi byli o všem dobře informováni. (Ústřední úlohu při tom hrál také perfektně německy mluvící Jindřich Kniha, který se ostatně za druhé světové války přidal k nacistům, a za to poté také hořce pykal. Na německé straně zase hrál důležitou

Den verschiedenen Wünschen nach gerechter Regelung der Ernährungsverhältnisse im Bezirke entsprechend, kam ich mit Hilfe des sehr verständigen und tüchtigen Bezirkshauptmannes Schöberl und des Bezirksausschusses dadurch entgegen, dass in den einzelnen Verwaltungen und Kommissionen auch die Soldaten ihre Stimme bekamen, was sehr viel zur allgemeinen Ruhe beitrug. In dieser Zeit ließen sich auch die Tschechen zu einer Lieferung von Zucker herbei. Dagegen beschlagnahmten sie das für einen Teil des Bezirkes anrollende Saatgut.“ (NPA 770/488; gekürzt)

Bezirkshauptmann Schöberl war mit der Führung der Volkwehr durch Blätterbauer nicht einverstanden. Er schrieb am 23. November nach Wien, dass er unbedingt zwei oder drei höhere Offiziere benötige. Derzeit sei ein Oberleutnant Kommandant, der leider nicht vermocht hätte, sich die so nötige, präzise Befehlsgebung zu sichern. Es bestünde die Gefahr, dass sich die Mannschaft verlaufe und Waffen und Munition verloren seien. (NPA 770/449)

Als zwei Stabsoffiziere in Kaplitz eintrafen, brief Blätterbauer einen Soldatenrat ein, der auf seine Vorstellung hin die neuen Kommandanten ablehnte. (NPA 771/368)

Später (am 11.12. 1918, NPA 770/491) schrieb Schöberl: „Es war ein großer Fehler, dass Blätterbauer, trotzdem ich ihn darauf aufmerksam machte, die unzuverlässigen und anarchischen Elemente aus der Kaplitzer Volkwehr nicht entfernt hat.“ Diese hätten dem Anführer der Kaplitzer Tschechen, dem Stromaufseher Ludwig Sklenář, sofort alles gemeldet, was sich in der Kanzlei der Volkwehr abspielte, und der lieferte die Informationen nach Budweis weiter. Auch aus anderen Quellen geht hervor, dass die Tschechen über alles gut informiert waren. (Eine zentrale Rolle spielte dabei der perfekt Deutsch sprechende Jindřich Kniha, der sich im Zweiten Weltkrieg dann übrigens auf die Seite der Nazis schlug und danach dafür auch bitter

roli pan Sassmann, který nepocházel z Kaplice, a jež se později stal relativně známým rakouským spisovatelem, pozn. B.R.) Češi usazení v Kaplici, především Sklenář, otevřeně agitovali za československý stát.

23. 11. Schöberl hlásil do Vídně, že v kaplickém okrese jsou duchovní, obvykle fanatičtí Čechoslováci, kteří v kázáních a i jinak divoce brojí proti německo-rakouskému státu a jeho demokraticko-republikánskému uspořádání, obzvláště farář Valenta v Blansku, a Šimáček v Cetvinách.

Čeští faráři jsou rovněž v Rychnově nad Malší, Malontech, Německém Benešově a v Pohoří. Žádal o intervenci. (NPA 770/449)

Česká armáda zahajuje obsazování Šumavy

Vojenská situace Čechů v jižních Čechách byla oproti Němcům nesrovnatelně příznivější. Po-dařilo se jim převzít celou výzbroj záložních sborů c.k. armády. Velké posádky v Budějovicích a Plzni tvořily značnou vojenskou sílu.

Vedle toho existovaly militantně a národně orientované spolky Sokolů, které získaly velký vliv. Vrchní náčelník Sokola, Dr. Josef Scheiner, byl zvolen vrchním velitelem československých oddílů. Také v Budějovicích byl místnímu veliteli vojáků přidělen náčelník Sokolů.

V Budějovicích byly záložní baterie sedmi dělostřeleckých pluků, jeden záložní prapor 91. pěšího pluku, který byl přejmenován na 1. pluk „Jana Husa“ a část střeleckého pluku č. 29 z Chebu. Dohromady měla však budějovická posádka pro své akce sotva 300 schopných mužů k dispozici. Také mnoho Čechů mělo války už dost. (WU str. 175)

büßte; auf deutscher Seite spielte wiederum ein von auswärts kommander Herr Sassmann eine relevante Rolle, später wurde ein relativ bekannter österreichischer Schriftsteller, Anm. B.R.) Kaplitzer Tschechen, vor allem Sklenář, warben offen für den tschechoslowakischen Staat.

Schöberl meldete am 23. 11. nach Wien, im Kaplitzer Bezirk gäbe es Geistliche, meist fanatische Tschechoslowaken, die bei Predigten und auch sonst den deutsch-österreichischen Staat und seine demokratisch-republikanische Staatsform heftigst befehdeten, besonders Pf. Valenta in Pflanz und Pf. Šimáček in Zettwing. Tschechische Pfarrer gäbe es auch in Reichenau a.d. Malsch, Meinschlag, Deutsch Beneschau und Buchers. Er bat um Intervention. (NPA 770/449)

Tschechisches Militär beginnt den Böhmerwald zu besetzen

Die militärische Lage der Tschechen war in Südböhmen unvergleichlich günstiger als die der Deutschen. Es war ihnen gelungen, die tschechischen Ersatzkörper der k.u.k. Armee in voller Ausrüstung zu übernehmen. Die großen Garnisonen in Budweis und Pilsen bildeten eine ansehnliche Streitmacht. Daneben gab es die militant-nationalen Sokolverbände, die großen Einfluss gewannen. Ihr oberster Führer Dr. Josef Scheiner wurde zum Befehlshaber der tschechoslowakischen Truppen ernannt, und auch in Budweis wurde dem Ortskommandanten der Führer der Sokoln zur Seite gestellt.

In Budweis lagen Ersatzbatterien von sieben Artillerieregimentern, ein Ersatzbataillon des Infanterieregiments Nr. 91, das in Nr. 1 „Jan Hus“ umbenannt wurde, und Teile des Schützenregiments Nr. 29 aus Eger. Aber insgesamt brachte die Budweiser Garnison für ihre Aktionen kaum mehr als 300 Mann auf die Beine. Auch viele Tschechen hatten vom Krieg genug. (WU S. 175)

U obou pluků sloužilo hodně Šumavanů. Ještě před pár týdny leželi spolu se svými českými kamarády v zákopech.

Nyní stáli jako nepřátelé proti sobě.

Na Šumavě nebyla žádná posádka. Nejbližší byla v Linci, ale v Rakousku byla c.k. armáda v rozkladu. Existovaly už jen domobrany.

Na rozkaz Ministerstva národní obrany z Prahy začaly české jednotky obsazovat z Plzně a Budějovic německou Šumavu.

Již 4. listopadu měly pod kontrolou Nýrsko, brzy na to Prachatice a Vimperk. 22. listopadu byly bez boje obsazeny také Kašperské Hory.

Postup byl vždy stejný. Město bylo obsazeno vojáky, kteří v domech pátrali po zbraních a uniformách, plundrovali, odvedli rukojmí a zajištěním hrozili zastřelením. Němečtí úředníci byli zastrášováni, nebo nahrazováni Čechy.

Zůstala jen malá posádka, ostatní chystali další „dobývání“.

Pomoc z Rakouska nepřichází

V Rakousku nebyli na žádné protiopatření připravení. Jediný pokus domobrany z Welsu v oblasti **Volar** dopadl tragikomicky. 150 mužů mělo zasahovat ve Vimperku. Noviny „Budweiser Zeitung“ z 5. 12. 1918 uváděly, že vlak vyjel z nádraží už se zpožděním, protože vojáci neměli nafasovaný tabák a místo nákladních vagonů požadovali vagony osobní, první či druhé třídy.

Když se v Pasově dozvěděli, že Vimperk byl již obsazen Čechy, prodala část vojáků zbraně a vrátila se domů. V Haidmühle zůstala zase další část mužstva, zbylé přesvědčovali důstoj-

Bei beiden Regimentern hatten viele Böhmerwäldler gedient. Vor ein paar Wochen lagen sie noch neben ihren tschechischen Kameraden im Schützengraben. Nun standen sie sich als Feinde gegenüber.

Im Böhmerwald gab es keine Garnison. Die nächste war in Linz. Aber in Österreich hatte sich die k.u.k. Armee aufgelöst. Es gab nur mehr die Volkswehren.

Auf Befehl des Ministeriums für nationale Verteidigung in Prag begannen die tschechischen Truppen, von Pilsen und Budweis aus den deutschen Böhmerwald zu besetzen. Schon am 4. Nov. hatten sie Neuern unter ihre Kontrolle gebracht, bald darauf Prachatitz und Winterberg. Am 22. November fiel auch Bergreichenstein kampfflos in ihre Hände.

Das Vorgehen war immer das gleiche. Die Soldaten besetzten eine Stadt, durchsuchten die Häuser nach Waffen und Uniformen, plünderten, führten Geiseln hinweg und drohten mit deren Erschießung. Die deutschen Beamten wurden eingeschüchtert oder durch Tschechen ersetzt. Eine kleine Besatzung blieb zurück und die Truppe zog weiter zur nächsten „Eroberung“.

Von Österreich kommt keine Hilfe

In Österreich war man nicht bereit, Gegenmaßnahmen zu ergreifen. Der einzige Einsatz einer Volkswereinheit aus Wels im Raum **Wallern** war eine Tragikomödie. 150 Mann sollten in Winterberg eingreifen. Die „Budweiser Zeitung“ vom 5. 12. 1918 berichtete, dass der Zug schon mit Verspätung abfuhr, weil die Mannschaft noch keinen Tabak gefasst hatte und statt der Güterwagen Wagen 1. und 2. Klasse verlangte.

Als man in Passau erfuhr, dass Winterberg von den Tschechen besetzt sei, verkaufte ein Teil die Gewehre und fuhr wieder heim. In Haidmühle blieb wieder ein Teil zurück, die restlichen

níci, aby pokračovali do Volar, kde se 21. listopadu ubytovali.

Domobrana z Volar zajišťovala ochranu železnice.

V noci na 24.11. byla velká zima. Proto pozastavili členové hlídky svévolně svoji službu a zůstali v čekárně.

Tak se stalo, že časně ráno mohl nepozorovaně přijet vlak z Prachatic s 25 českými vojáky na volarské nádraží. Přemohli překvapenou stráž a téměř veškeré zařízení odvezli s sebou do Prachatic. Nyní se muži z Welsu hrnuli na nádraží a s poslední vlakovou soupravou ujížděli co nejrychleji zpět domů.

Po půlnoci pak mohli čeští vojáci bez boje obsadit Volary. Tím se dostala železniční trať Prachatic-Volary-Haidmühle, železniční spojení do Pasova, pod českou kontrolu (WU str. 180 a další)

Dne 23. listopadu se dostavil generálmajor von Werz, velitel domobran pro Vídeň, Dolní a Horní Rakousko, k jednání o situaci do Lince. V jednom písemném hlášení Poeschmanna pro prozatímní zemskou vládu Horního Rakouska a Salzburska v Linci se uvádí:

„Okresní hejtmanství z Kaplice požádalo dnes telefonicky o účinnou podporu k obraně proti přepokládanému vpádu jednotky československých vojáků o síle 700 mužů, včetně děl. Právě zde jednající velitelství domobran z Vídně (generálmajor von Werz) rozhodlo, že zajištění podpory je neproveditelné, neboť je tu k dispozici maximálně 50 mužů. Dělostřelectvo tu není.

V politickém okrese Kaplice je stejně v domobraně 735 mužů a 70 důstojníků. Linecké velitelství zůstává s Kaplicí ve spojení...“ (Sl. obraz č. 30)

brachten die Offiziere dazu, nach Wallern weiterzufahren, wo sie am 21.11. Quartiere bezogen.

Die Wallerner Volkswehr übernahm die Sicherung der Bahnlinie. In der Nacht zum 24. 11. war es sehr kalt. Daher stellte die Wachmannschaft eigenmächtig den Patrouillendienst ein und blieb im Wartesaal.

So konnte am frühen Morgen ein mit ca. 25 tschechischen Soldaten besetzter Zug von Prachatitz her unbemerkt in den Bahnhof einfahren, die Wache überrumpeln und fast das ganze Bahnmateriale nach Prachatitz entführen. Nun strömten die Welser rudelweise zum Bahnhof, und mit der letzten Zugsgarnitur, die noch vorhanden war, fuhren sie schleunigst wieder heim.

Nach Mitternacht konnten dann die Tschechen Wallern widerstandslos besetzen. Damit war die Bahnstrecke Prachatitz-Wallern-Haidmühle, die Bahnverbindung nach Passau, unter ihrer Kontrolle. (WU S. 180 ff)

Am 23. November kam der Kommandierende der Volkswehr für Wien, Ober- und Niederösterreich, Generalmajor von Werz, zu einer Lagebesprechung nach Linz. In einer schriftlichen Meldung Poeschmanns an die „prov. Landesregierung für O.Öst. und SB. in Linz“, heißt es:

„Die Bezirkshauptmannschaft Kaplitz hat heute telefonisch um eine starke Assistenz angesucht zur Abwehr einer 700 Mann starken, mit Artillerie versehenen czecho-slovakischen Einfallstruppe. Die hier vom Volkswehrkommando Wien tagende Konferenz (G.M. v.Werz) hat beschlossen, dass eine Beistellung einer Assistenz undurchführbar ist, da hiezu höchstens 50 Mann zur Verfügung stehen. Artillerie ist keine vorhanden. Im polit. Bezirk Kaplitz sind ohnehin an Volkswehr vorhanden 735 Mann und 70 Offiziere. Das hiesige Kommando ist mit Kaplitz in Verbindung...“ (Sl. Abb. 30)

Jednání vojenské rady z Lince nezůstalo utajeno. Noviny „Linzer Volksblatt“ o tomto jednání napsaly: „Delegát státní rady vysvětlil, že je nutno dát událostem volný průběh, státní rada se chtěla vyvarovat všeho, co by mohlo vést ke krvavému střetu.“

Konečné rozhodnutí je ponecháno mírové konferenci. Na otázku ohledně bezpečnostních opatření proti zásahu Čechů v čistě německém území, vysvětlil genmjr. von Werz, že se zatím omezíme na energický protest.“ (Sl. str. 75)

V pokynu velitelství domobrany Vídeň-provincie (genmjr. von Werz) okresnímu hejtmánství Freistadt z 25. 11. se říká:

„Úmyslem státní rady republiky Německé Rakousko není řešit ozbrojeným násilím záležitosti, které budou v budoucnu vypořádány mírovou cestou.“ (Sl. str. 75).

Velení domobrany v Linci zřejmě očekávalo průnik Čechů až k hranici bývalých korunních zemí, neboť okresní hejtmánství ve Freistadtu obdrželo dne 26. 11. rozkaz ke zřízení uprchlických sběrných táborů v Aigenu, Bad Leonfeldenu a Freistadtu. (Sl. str. 76)

V dopise ministerstva zahraničí republiky Německé Rakousko ve Vídni z 29. 11. 1918 zemské vládě v Linci ohledně československého vpádu do Volar a Vimperk se uvádí:

„K telegramu z 26. listopadu, týkajícího se československého vpádu na německé území, byl před několika dny na základě současných událostí podán u československé vlády důrazný protest.“

Ozbrojený odpor není v současné době řešení, zvláště když obě vlády všechna násilná řešení považují za hanebná a přejí si nastolení přátelských vztahů.“ (Sl. obraz č. 31)

Der Linzer Kriegsrat wurde keineswegs geheim gehalten. Das „Linzer Volksblatt“ berichtete von dieser Besprechung: „...Der Delegierte des Staatsrates erklärte, man müsse den Dingen ihren Lauf lassen, der Staatsrat wolle alles vermeiden wissen, was zu blutigen Zusammenstößen führen könnte. Die endgültige Entscheidung sei der Friedenskonferenz vorbehalten. Auf eine Anfrage bezüglich der Sicherheitsmaßnahmen gegen Übergriffe der Tschechen auf rein deutsches Gebiet erklärte G.M. v.Werz, dass wir derzeit uns auf einen energischen Protest beschränken.“ (Sl S. 75)

In einer Weisung des „V.W.Kommandos Wien-Provinz“ (G.M. v.Werz) an die Bezirkshauptmannschaft Freistadt vom 25. 11. heißt es: „Es ist nicht in der Absicht des deutsch-österreich. Staatsrates gelegen, durch Waffengewalt Angelegenheiten regeln zu wollen, die künftig in friedlicher Weise zur Erledigung gelangen werden.“ (Sl S. 75)

Beim Volkswehrkommando in Linz rechnete man offenbar mit dem Vordringen der Tschechen bis zu den ehemaligen Kronlandgrenzen, denn die Bezirkshauptmannschaft Freistadt erhielt am 26. 11. den Befehl, Flüchtlingsammelstellen in Aigen, Leonfelden und Freistadt zu errichten. (Sl S. 76)

In einem Schreiben des deutsch-österreichischen Staatsamtes für Äußeres in Wien vom 29. 11. 1918 an die Landesregierung in Linz bezüglich tschechoslowakischer Übergriffe in Wallern und Winterberg heißt es: „Ad Telegramm vom 26. November 1918, betreffend tschechoslowakische Einfälle in deutsches Gebiet, wurde bereits vor einigen Tagen und aus dem gegenwärtigen Anlass neuerlich bei der tschechoslowakischen Regierung energischer Protest eingelegt. Bewaffneter Widerstand kann derzeit nicht in Frage kommen, zumal von beiden maßgebenden Regierungen alle gewalttätigen Eingriffe als verwerflich betrachtet und freundschaftliche Beziehungen gewünscht werden.“ (Sl Abb. 31)

Ve Vídni byl hlad. S Prahou se muselo vyjednávat o každý vagon uhlí, o potravinách, především pak o dodávkách cukru.

Státní sekretář Otto Bauer kladl největší důraz na zachování dobrých vztahů s českým velvyslancem. Za této situace nelze vést boj o jižní Čechy a jižní Moravu. (Sl. str. 79)

Z Rakouska tedy nebylo možno očekávat účinnou pomoc. Tyto poměry odrazovaly od aktivního odporu i dobře německy smýšlející muže, jelikož ti ho bez podpory zvenku vnímali jako beznadějný a nechtěli dopustit zbytečné oběti. (Molisch str. 62)

Češi pokračují ve svých akcích

Dne 28. 11. dostalo velitelství budějovické posádky od pražského vrchního velení rozkaz obsadit Krumlov a zajistit bezpečnost provozu na železnici Krumlov – Horní Planá – Volary. 29. 11. byly přípravy hotové. Cesta vlakem do Krumlova proběhla bez incidentů.

Odpoledne mohli vojáci vpochodovat do města a obsadit nejdůležitější místa, včetně Spirovy papírny, aniž by narazili na odpor.

K večeru ještě dorazila četa dělostřelců s houfnicemi a zaujala polohu na výšině na kraji města. Protože němečtí četníci uprchli, byli do Krumlova vysláni ze Zlaté Koruny čeští četníci.

Skupina, která jela dále do Horní Plané, zde narazila na nečekaný odpor.

Velitel domobrany, kapitán Bandas, rovněž bývalý příslušník 91. pluku, hrozil, že Češi, kteří překročí most přes Vltavu, budou zastřeleni.

Když však příští den Češi přišli s posilami a děly, musel se Bandas i se svými lidmi vzdát. (WU. str. 183 a další)

In Wien herrschte Hungersnot. Mit Prag musste um jeden Waggon Kohle, um Lebensmittel, vor allem um Zuckerlieferungen geschachert werden. Staatssekretär Otto Bauer legte größten Wert auf gute Beziehungen zum tschechischen Gesandten. In so einer Lage kann man keinen Kampf um Südböhmen und Südmähren führen. (Sl S. 79)

Von Österreich war also keine wirksame Hilfe zu erwarten. Diese Verhältnisse ließen auch gut deutsch gesinnte Männer schweren Herzens von einem tätigen Widerstand abraten, weil sie ihn ohne Unterstützung von außen für hoffnungslos ansahen und nicht nutzlosen Opfern das Wort reden wollten. (Molisch S. 62)

Die Tschechen setzen ihre Aktionen fort

Am 28. 11. erhielt das Kommando der Budweiser Garnison vom Oberkommando in Prag den Befehl, Krumlov zu besetzen und den Eisenbahnverkehr Krumlov – Oberplan – Wallern zu sichern. Am 29. 11. wurden alle Vorbereitungen getroffen. Die Bahnfahrt nach Krumlov verlief ohne Zwischenfälle. Am Nachmittag konnten die Soldaten, ohne auf Widerstand zu stoßen, in Krumlov einrücken, die wichtigsten Punkte der Stadt und die Papierfabrik Spiro besetzen. Am Abend traf noch eine Feldhaubitzenbatterie ein und bezog auf einer Anhöhe oberhalb der Stadt Stellung. Da die deutschen Gendarmen geflohen waren, wurden tschechische aus Goldenkron nach Krumlov beordert.

Die Abteilung, die nach Oberplan weiterfuhr, traf dort unverhofft auf Widerstand. Der Kommandant der Volkswehr, Hauptmann Bandas, der ebenfalls dem Regiment Nr.91 angehört hatte, drohte, jeden Tschechen zu erschießen, der die Moldaubrücke überschreiten würde. Als aber am nächsten Tag die Tschechen mit Verstärkung und Geschützen aufmarschierten, mussten sich Bandas und seine Leute ergeben. (WU S. 183 ff)

Boj o Kaplici

Nyní se stala situace pro Kaplici nebezpečnou.

Blätterbauer musel najednou řešit otázky případné obrany. Piše:

„V související diskuzi byla většina mých mužů pro obranu, část z nich mi řekla, že pokud bych já byl pro ústup bez boje, že by oni přesto svůj domov každopádně hájili se zbraní.“

Rovněž hejtman Schöberl nehodlal bez boje ustoupit. Dne 29. 11. psal státnímu úřadu pro vnější záležitosti do Vídně:

„ ...v příštích dnech očekávám generální útok, možná vedený legionáři, žádám o okamžitou vydatnější ochranu, dosud nebyla z Lince provedena žádná opatření“.

K tomu připojil přípis Národního výboru z Budějovic, obsahující hrozby a označující domobranu za neregulérní bandu. (NPA 770/449)

Také někteří z kaplických občanů byli proti kladení odporu, protože ho od počátku pokládali za marný. Usnesení obecního zastupitelstva se od pokusu násilného odtržení vysloveně distancovalo, jak o tom informovala obecní deputace 17. prosince v Linci. (NPA 771/368)

2. prosince dorazilo hlášení, že Sokolové obsadili město Rožmberk. V Kaplici vypukl poplach.

Z Malont a Benešova přišly posily. (WU str. 186)

Ve stejný den začala česká strana přípravy na obsazení Kaplice.

Večer byl v Krumlově vydán vojákům rozkaz, aby se nenápadně shromáždili na nádraží. Jen malá část posádky zůstala ve městě. Do půlnoci bylo ukončeno nakládání pěchoty i děl.

Der Kampf um Kaplitz

Nun wurde die Lage für Kaplitz bedrohlich. Blätterbauer sah sich vor die Frage der eventuellen Verteidigung gestellt. Er schreibt:

„Bei einer diesbezüglichen Besprechung war der größte Teil meiner Leute für die Verteidigung, ein Teil davon sagte mir, wenn ich auch für eine kampflose Räumung wäre, so würden sie doch ihre angestammte Heimat unbedingt mit den Waffen verteidigen.“

Auch Bezirkshauptmann Schöberl wollte nicht kampflos weichen. Am 29. 11. schrieb er an das Staatsamt für Äußeres in Wien: „...erwarte in den nächsten Tagen einen allgemeinen Ansturm, vielleicht mit Legionären, und bitte um sofortigen weiteren, ausgiebigen Schutz; bisher sind von Linz aus keine weiteren Vorkehrungen getroffen worden.“

Er legte eine Zuschrift des Národní výbor in Budweis bei, die Drohungen enthielt und die Volkswehren als irreguläre Banden bezeichnete. (NPA 770/479)

So manche der Kaplitzer Bürger waren gegen einen Widerstand, den sie von vornherein für nutzlos ansahen. In einem Gemeinderatsbeschluss sei ausdrücklich davon Abstand genommen worden, berichtete am 17. Dezember eine Gemeindedeputation in Linz. (NPA 771/368)

Am 2. Dezember traf die Meldung ein, Sokoln hätten die Stadt Rosenberg besetzt. Nun wurde in Kaplitz Alarm gegeben. Von Meinetschlag und von Beneschau kam Verstärkung. (WU S. 186)

Am selben Tag begannen auf tschechischer Seite die Vorbereitungen zur Besetzung von Kaplitz. Am Abend wurde in Krummau an die Soldaten der Befehl ausgegeben, sich unauffällig am Bahnhof zu sammeln. Nur eine kleine Besatzung blieb zurück. Bis Mitternacht war die Verladung von Infanterie und Artillerie beendet.

V úterý 3. prosince ve 3:40 hodin ráno přijel vlak na kaplické nádraží. V 5:15 hodin bylo šest děl vyloženo. Potom pochodovali vojáci pod velením kapitána Ságnera ke Kaplici.

V blízkosti města za Wurkowiedem (dnes les za čerpací stanicí MOL) bylo okolo silnice umístěno šest děl.

Plukovník Ságner uklidňoval své muže, že vše skončí opět bez výstřelu. (1)

V Kaplici panoval stále ještě klid. Kolem šesté hodiny ráno byl Blätterbauer vzbuzen službou. Ta podala hlášení, že muži z domobrany zadrželi okresního hejtmána, který měl v úmyslu uprchnout do Rakouska.

Blätterbauer spěchal na strážnici. Schöberl sdělil, že chce pouze svoji rodinu odvést do bezpečí ve Freistadt. Jeho starší dcera se dvěma muži a zavazadly odjela přes Dolní Dvořiště do Freistattu.

Od omlenického nádraží byly náhle slyšet výstřely. Český útočný oddíl se vplížil za svítání, přepadl nádražní personál a jako první zahájil palbu.

Byl vyhlášen poplach a domobrana zaujala své postavení. Posel přinesl zprávu, že Češi mají v úmyslu zahájit od nádraží svůj postup na město.

Blätterbauer píše:

„Z průběžných hlášení jsem vyhodnotil situaci, disponujíc cca 150 muži jsem se odebral na výšinu nad městem, odkud jsem mohl přehlédnout široké okolí.

Znovu jsem vydal přísný rozkaz čekat na českého vyjednávače a nezačít střelbu jako první...

(1) Jos. Trapl, *Okupace města Kaplice 3. prosince 1918, Zlatá stezka VI (1933)*.

Am Dienstag den 3. Dezember um 3 Uhr 40 lief der Zug auf dem Bahnhof Kaplitz ein. Um 5 Uhr 15 war die Ausladung der sechs Feldkanonen beendet. Dann marschierten die Soldaten unter Führung von Hauptmann Ságner auf Kaplitz zu. Nahe der Stadt hinter dem Wurkowied (heute der Wald hinter der Tankstelle MOL) wurden die Kanonen links und rechts der Straße in Stellung gebracht. Hauptmann Ságner beruhigte seine Leute, alles werde wieder ohne einen Schuss zu Ende gehen. (1)

In Kaplitz war noch alles ruhig. Gegen 6 Uhr früh wurde Blätterbauer von einer Ordonnanz geweckt. Sie meldete, Volkswehr Männer hielten den Bezirkshauptmann fest, der die Absicht habe, nach Oberösterreich zu flüchten. Blätterbauer eilte zum Wachlokal. Schöberl erklärte, dass er nur seine Familie nach Freistadt in Sicherheit bringen wolle. Seine ältere Tochter und zwei Männer fuhren dann mit einem Wagen und einem Teil seines Gepäcks über Unterhaid nach Freistadt.

Plötzlich waren vom Umlowitzher Bahnhof her Schüsse zu hören. Ein tschechischer Stoßtrupp hatte sich in der Dämmerung herangeschlichen, die Bahnhofsbesetzung überfallen und als erste das Feuer eröffnet. Nun wurde Alarm geblasen, und die Volkswehr bezog ihre Stellungen. Ein Posten meldete, die Tschechen seien vom Bahnhof her im Anmarsch gegen die Stadt.

Blätterbauer schreibt:

„...Aus den nacheinander einlaufenden Meldungen erkannte ich die momentane Situation, disponierte mit den beiläufig 150 Mann, die mir momentan zur Verfügung standen, und begab mich an einen Ort, von dem ich den größten Teil der Gegend übersehen konnte. Ich gab noch einmal den striktesten Befehl, den tschechischen Parlamentär abzuwarten und nicht

(1) Jos. Trapl, *Okupace města Kaplice 3. prosince 1918, Zlatá stezka VI (1933)*.

Postupující Češi nevyslali žádné vyjednávače, naopak, jakmile se přiblížili k městu, zahájili z pušek a kulometů vražednou střelbu, která byla mými muži silně opětována.

Jak jsem mohl ze své pozorovatelný rozpoznat, přišli Češi v síle praporu, rozvinuti v rojnici...

Z několika kulometů stříleli dávku za dávkou na obydlené město. Po krátkém čase začaly explodovat první šrapnely mimo město. Vzrušení obyvatel přerostlo v hrůzu.

Staří, mladí vybíhali z domů na ulici, lomili rukama, plakali, naříkali...

Do toho drnění okenních skel, malta odstříkující ze zdi, padání střešních tašek a rozlámaných větví.

Byl to hrůzný obraz, který nyní vypadal ještě hůře, poté co šrapnely explodovaly nad městem. Ženy a děti se draly zpět do domů, mnozí si lehali do sněhu či na zdi.

...Hrůza dosáhla vrcholu, když první granáty zasáhly svah za městem. Střepiny létaly až do města. Ze své pozorovatelný jsem přesně viděl, jak se vzdálenost přiblížila o 200 metrů, čeští dělostřelci posunuli náměr, a přesně jsem spatřil zásah jednoho z domů města.

V tu chvíli jsem vydal rozkaz k opuštění města, neboť jsem byl přesvědčen, že při pokračující obraně, Češi město přemění v sutiny.

Nemohu říci, zda moji poslové se dostali k jednotlivým oddílům domobrany, či někteří muži dobrovolně zůstali na svých postech.

Když už pronikli Češi ze tří stran do města, opustil jsem s několika lidmi město a na poslední chvíli jsem těsně unikl zajetí ...“ (NPA 770/489)

als erste das Feuer zu eröffnen. ...Von den vorrückenden Tschechen wurde kein Parlamentär entsendet, im Gegenteil, sie eröffneten, als sie der Stadt näher gekommen waren, aus Gewehren und Maschinengewehren ein mörderisches Feuer auf die Stadt, das von meinen Leuten sofort kräftig erwidert wurde. Wie ich von meinem erhöhten Standort aus ersehen konnte, kamen die Tschechen in Regimentsstärke aufgelöst in regelrechter Gefechtsformation....Aus mehreren MG. schossen sie Gurte um Gurte auf die bewohnte Stadt. Nach kurzer Zeit krepitierten die ersten Schrapnelle außerhalb der Stadt. Die Aufregung der Bevölkerung steigerte sich zum Entsetzen. Alt und Jung eilte aus den Häusern auf die Straße, händeringend, weinend und schreiend.... Dazu klirrende Fensterscheiben, mörtelspritzende Mauern, kollernde Dachziegel und brechende Äste.

Es war ein grauenhaftes Bild, das sich noch schrecklicher gestaltete, als die Schrapnelle nun über der Stadt krepitierten. Frauen und Kinder drängten nun wieder in die Häuser zurück, manche legten sich in den Schnee, manche an die Mauern....Den Höhepunkt erreichte dieses Grauen, als auf einem Abhang hinter der Stadt die ersten Granaten einschlugen. Geschoßteile flogen bis in die Stadt. Ich konnte von meinem Standort genau sehen, wie die Distanz um 200 Meter abgebrochen wurde und sah ganz genau den Einschlag einer Granate in ein Haus der Stadt. Im selben Moment gab ich auch den Befehl, die Stadt zu räumen, da ich der Überzeugung war, dass bei einer weiteren Verteidigung die Tschechen die Stadt in Trümmer schießen würden.... Ob meine Gefechtsordnungen die einzelnen Teile meiner Volkswehr erreicht haben, oder ob manche Teile freiwillig auf ihrem Posten verblieben sind, kann ich nicht angeben. Als die Tschechen schon von drei Seiten in die Stadt eingerückt waren, verließ ich mit einigen Leuten die Stadt und entging mit knaptester Not der Gefangennahme....“ (NPA 770/489)

Také většina mužů domobrany mohla utéci do Rakouska.

Část domobrany byla zajata a odvezena do Budějovic.

Okresní hejtmán Schöberl opustil už kolem sedmé hodiny ranní Kaplici a přes Mostky a Malonty uprchl do Freistadtu, manželka s mladší dcerou zůstala, aby ochránila jejich majetek

Ke střelbě došlo také v okolí Dolního Dvořiště, poté co české vojsko postupovalo od nádraží Certlov (Zartlesdorf, dnes Rybník) k Dolnímu Dvořišti („Unterhaid“). Dcera hejtmána Schöberla se zde dostala do palebné linie. Domobrana z Dolního Dvořiště vedená poručíkem Miglem se ale brzy musela přes Rychnov a Cetviny stáhnout do Horního Rakouska. (NPA 770/476)

Na straně domobrany v Kaplici došlo ke smrtelnému zranění. Rotný Josef Neubauer od hřbitova blokoval střelbou ze strojní pušky Českobudějovickou ulici. Když mu došlo střelivo, chtěl se stáhnout přes hřbitovní zeď a přitom dostal zásah do plic.

Dopotácel se ještě do Horské ulice a zde mrtev padl k zemi. Četnický strážmistr Johann Laudon byl těžce zraněn. (1)

Jedním z granátů byla poškozena střecha stodoly Jakoba Handlose v Linecké ulici, druhý dopadl pod hřbitovní zeď.

Došlo k poškození zdi a několika náhrobků. (Chro)

Také na české straně bylo několik zraněných. Údaje o ztrátách jsou oběma stranami uváděny velmi rozdílně.

(1) Toncar: *V kaplické „pohřební knize“ („Kaplitzter Begräbnisbuch“), str. 225/č. 1402 stojí: „Josef Neubauer, narozen 1887, zemřel 3. 12. 1918 v 8 hodin následkem průstřelu plic, pochován 5. 12. 1918.“ (překlad)*

Auch die meisten anderen Volkswehränner konnten sich nach Österreich absetzen. Eine größere Zahl wurde gefangen genommen und nach Budweis gebracht.

Bezirkshauptmann Schöberl verließ schon gegen 7 Uhr früh Kaplitz und flüchtete über Pernlesdorf und Meinetschlag nach Freistadt. Seine Frau blieb mit der jüngeren Tochter zurück, um ihre Habe zu retten.

Zu einem Schusswechsl kam es auch nahe Unterhaid, als tschechisches Militär vom Bahnhof Zartlesdorf gegen Unterhaid vorrückte. Schöberls Tochter geriet dort in die Schusslinie. Die Unterhaider Volkwehr unter Leutnant Migl musste sich aber bald über Reichenau und Zettwing nach Oberösterreich zurückziehen. (NPA 770/476)

In Kaplitz gab es auf seiten der Volkwehr einen Toten. Zugführer Josef Neubauer riegelte vom Friedhof aus mit einem MG. die Budweiser Straße ab. Als ihm die Munition ausgegangen war und er sich über die Friedhofsmauer zurückziehen wollte, erhielt er einen Lungenschuss. Er schleppte sich noch bis zur Bergstraße, wo er tot zusammenbrach. Gendarmeriewachtmeister Johann Laudon wurde schwer verwundet. (1)

Eine der Granaten zerstörte das Dach eines Schupfens des Jakob Handlos in der Linzerstraße, eine zweite schlug unterhalb der Friedhofsmauer ein. Die Mauer selbst und einige Grabmale wurden durch Geschoße beschädigt. (Chro)

Auch auf tschechischer Seite gab es eine Reihe von Verwundeten. Die Angaben über die Verluste auf beiden Seiten gehen weit auseinander.

(1) Toncar: *Im Kaplitzter Begräbnisbuch, Seite 225/Zahl 1402, steht: „Josef Neubauer, geb. 1887, gest. 3. 12. 1918 um 8 Uhr durch Lungenschuß, begraben am 5. 12. 1918.“*

Noviny „Budweiser Zeitung“ uváděly 6 mrtvých, cca 80 zraněných a 75 zajatých. Blätterbauer píše o 200 mrtvých a zraněných na české straně.

Pražské noviny „Právo lidu“ uváděly ve svém vydání z 5. 12. na české straně 8 zraněných, na straně německé 3 mrtvé a 20 zraněných. (WU str. 188)

Po dobytí města vyvěsil pekař Josef Sombek jako první československou vlajku na radniční věž. Čeští vojáci prohledávali domy a pátrali po zbraních a uniformách.

der. Die „Budweiser Zeitung“ berichtete von 6 Toten, ca. 80 Verwundeten und 75 Gefangenen. Blätterbauer schreibt von 200 Toten und Verwundeten auf tschechischer Seite, die Prager Zeitung „Právo Lidu“ vom 5. 12. berichtet, dass es auf tschechischer Seite 8 Verwundete, auf deutscher Seite 3 Tote und 20 Verwundete gab. (WU S. 188)

Nach der Einnahme von Kaplitz hisste der Bäcker Josef Sombek als erster auf dem Rathausurm die tschechoslowakische Staatsfahne. Das tschechische Militär durchsuchte die Häuser nach Waffen und Uniformen.

Pomník císaře Josefa II. dne 3. 12. 1918.

Das Denkmal Kaiser Josefs II. am 3. Dezember 1918.

Německé a rakouské vlajky byly posbírány a na náměstí spáleny, obrazy císaře byl zneuctěny tím, že mu byly propíchnuty oči. Vojáci plundrovali a demolovali kabinet fyziky a knihovnu nové školy. I v dalších budovách došlo k rabování.

Ze sálu hostince „U zeleného stromu“ zmizely krajkové a látkové závěsy. Garderoba divadla byla z části zničena, zčásti odcizena, pomník císaře Josefa II. na náměstí byl zsměšněn navlečením červených kalhot, byla mu na hlavu nasazena červená jakobínská čapka a v ruce držel červený deštník.

Pamětní deska s císařem Františkem Josefem musela být na úřední příkaz odstraněna ze zdi radnice.

Během dne vyhlásil velitel ve městě určitou formu stanného práva, každý, kdo chtěl projít do města, musel mít propustku.

Zakázal nošení symbolů „cizích států“ a politické agitaci pohrozil stanným právem.

Zástupce Národního výboru požadoval od obecní rady prohlášení podřízenosti a vydání dvou zajatců, jako garanci dodržení klidu a pořádku.

Wenzel Klement se přihlásil dobrovolně. Jako druhý byl určen fotograf Heinrich Gelles. Oba byli okamžitě odvezeni autem do Budějovic a zde v Grandhotelu osm dní internováni. (Chro)

Nejistá budoucnost – bylo vše nadarmo?

5. prosince došlo v Horním Dvořišti k jednání mezi zástupci župy Böhmerwaldgau a velitelstvím českých oddílů v Kaplici a Krumlově.

V protokole z jednání bylo zaznamenáno, že velitelství je připraveno vyhlásit, že během příštího dne stáhne, s výjimkou malého oddílu,

Die deutschen und österreichischen Fahnen wurden eingesammelt und am Ringplatz verbrannt, den Kaiserbildern wurden die Augen ausgestochen. Die Soldaten plünderten und demolierten das physikalische Kabinett und die Bücherei der neuen Schule. Auch in anderen Gebäuden kam es zu Plünderungen. Aus dem Saal des Gasthofs „Zum Grünen Baum“ verschwanden die Spitzen- und Stoffvorhänge. Die Garderobe des Theaters wurde teils vernichtet, teils weggeschleppt, und das Kaiser Josef II. Denkmal am Ringplatz ulkig angezogen, mit roten Hosen, einer Jakobinermütze auf dem Kopf und einem roten Regenschirm in der Hand.

Die Gedenktafel für Kaiser Franz Joseph musste auf behördlichen Befehl vom Rathaus entfernt werden.

Im Laufe des Tages verhängte der Kommandant eine Art Standrecht über die Stadt, jeder der die Stadtgrenzen passieren wollte, musste einen Passierschein haben. Er verbot das Tragen von Abzeichen „fremder Staaten“ und bedrohte jede politische Agitation mit dem Standrecht. Der Vertreter des Národní výbor verlangte vom Gemeindeausschuss eine Unterwerfungserklärung und als Garantie für Ruhe und Ordnung zwei Geiseln.

Wenzel Klement meldete sich freiwillig. Als zweite Geisel wurde der Photograph Heinrich Gelles designiert. Beide wurden sogleich in einem Auto nach Budweis gebracht und im Grandhotel acht Tage interniert. (Chro)

Eine ungewisse Zukunft - War alles umsonst?

Am 5. Dezember kam es in Oberhaid zu Verhandlungen zwischen den Vertretern des Gaues Böhmerwald und dem Kommando der tschechischen Truppen in Kaplitz und Krummau. In einem Protokoll wurde festgehalten, dass sich das Kommando bereit erkläre, im Laufe des morgigen Tages die Truppen aus Kaplitz

jednotky z Kaplice a Krumlova, aby se zabránilo dalším třenicím a aby plánovaná jednání mohla nerušeně probíhat.

Velitelství si vyhrazuje právo ponechat nezbytné hlídky k ochraně železnice.

Protokol byl podepsán českými důstojníky, plukovníky Ságnerem a Urbanem a poručíkem Dr. Oberfalcerem, dále jej podepsal Rudolf Wenzel (učitel odborné školy z Volar), Josef Pechan (přednosta stanice Volary) a městský úředník Wagner z Kaplice (NPA 770/565 a 567)

Žádné jednotky ale staženy nebyly. Z Prahy přišlo dalších 1200 vojáků. Až do 6. prosince byly obsazeny ostatní obce okresu a hranice s Horním Rakouskem byla hermeticky uzavřena. (WU str. 189)

Česká menšina v Kaplici uvítala nový stav a těšila se na lepší časy. I mnohým Němcům se jevila vyhlídka, být občanem vítězného státu, skvělá.

Od obecních zastupitelstev a starostů byl vyžadován slib loajality. Museli podepsat následující text (překlad):

„Prohlašuji, že odvolávám poslušnost republice Německé Rakousko a jako doposud chci sloužit československé vládě.“ (WU str. 190)

Kaplická kronika uvádí: „Útisk Němců z těchto dnů nelze zde blíže popsat, ale pravděpodobně každý, kdo tyto dny zažil, na ně nikdy nezapomene.“

V Horním Dvořišti byla 5. 12. s Čechy domluvena další jednání. Měla se konat 8. 12. v Krumlově na radnici. Zástupci (německého, pozn. B.R.) Národního výboru pro župu Böhmerwald, které Češi uznávali jako partnery, chtěli dosáhnout, aby Německé jižní Čechy byly pokládány až do konečného vypořádání mírovými jednáními za sporné území a aby ho české oddíly opustily.

und Krummau bis auf kleine Detachements zurückzunehmen, damit weitere Reibungen vermieden würden und die angebahnten Verhandlungen ohne Störungen durchgeführt werden könnten. Das Kommando behielt sich vor, zur Sicherung der Bahn die nötigen Patrouillen zurückzulassen. Unterzeichnet wurde das Protokoll von den tsch. Offizieren Hauptmann Säger, Hauptmann Urban und Leutnant Dr. Oberpfalcer, sowie von Rudolf Wenzel (Fachschullehrer in Wallern), Josef Pechan (Stationsvorstand in Wallern) und Stadtsekretär Wagner aus Kaplitz. (NPA 770/565 u. 567)

Es wurden aber keine Truppen zurückgenommen. Aus Prag kamen weitere 1200 Soldaten. Bis zum 6. Dezember wurden noch die restlichen Ortschaften des Bezirks besetzt und die Grenze nach Oberösterreich hermetisch abgeschlossen. (WU S. 189)

Die tschechische Minderheit von Kaplitz begrüßte die neue Lage und freute sich auf bessere Zeiten. Und auch so manchem Deutschen erschien die Aussicht bestechend, nun Bürger eines Siegerstaates zu sein. Den Gemeindevertretern und den Bürgermeistern wurde eine Loyalitätserklärung abverlangt. Sie mussten folgenden Text unterschreiben: „Ich erkläre, dass ich die Angelobung des deutschösterreichischen Staates zurückrufe und der tschechoslowakischen Regierung weiter wie bisher dienen will.“ (WU S. 190)

In der Kaplitzer Chronik heißt es: „Die Drangsalierung der Deutschen an diesen Tagen kann hier nicht näher beschrieben werden, doch werden diese Tage wohl jedem, der sie erlebt hat, für sein Leben in Erinnerung bleiben.“

In Oberhaid waren am 5. 12 mit den Tschechen weitere Verhandlungen vereinbart worden. Sie sollten am 8. 12. im Krummauer Rathaus stattfinden. Die Vertreter des (deutschen, Anm. B.R.) Nationalausschusses für den Böhmerwaldgau, den die Tschechen als Gesprächspartner noch weiter bestehen ließen, wollten erreichen, dass das deutsche Südböhmen bis zur endgültigen

Z Linze přijeli dva zástupci vlády, ale českoslovenští zástupci se nedostavili.

Přítomní vydali slavnostní prohlášení, že obyvatelstvo německých jižních Čech využije Wilsonovy formulace „práva na sebeurčení národů“ i pro sebe a při uplatňování tohoto práva se budou domáhat připojení k republice Německé Rakousko.

Výsledky rokování byly zaslány do Vídně a do Prahy. (WU str. 195)

Dne 11. prosince byla ministerským předsedou Kramářem na pražském hradě přijata delegace zástupců župy.

Kramář jim vysvětlil, že Československá republika uvnitř hranice bývalého Českého království neuznává žádné sporné území a to tím méně, že v důsledku pevně stanovené smlouvy se státy Dohody bylo toto celé území přiznáno československému státu.

Právo na sebeurčení pak označil jako filozofický pojem, jako druh ideální představy budoucnosti, který pro německé Čechy neplatí, neboť se prý na mírové konferenci vyjednává maximálně o ochraně národnostních menšin.

Němci by ale měli mít jistotu, že jejich kulturní a národní rozvoj zůstane nedotčený. (WU str. 196/„Budweiser Zeitung“ z 20. 12. 1918)

Ještě v prosinci 1918 se ujal Dr. Benno Kaskelini úřadu okresního hejtmana v Kaplici a nahradil v něm Dr. Schöberla, který z města uprchl.

Zástupcem Národního výboru se stal Sklenář. Brzy byla do Kaplice přeložena vojenská policie a větší posádka.

Následky obsazení byly německým obyvatelstvem brzy pocítovány. Každé politicky zaměřené shromáždění proti československému státu bylo zakázané.

Regelung durch die Friedensverhandlungen als strittiges Gebiet betrachtet und von tschechischen Truppen geräumt werde. Aus Linz waren zwei Regierungsvertreter gekommen, aber die tschechoslowakischen Vertreter erschienen nicht. Die Anwesenden gaben nochmals die feierliche Erklärung ab, dass die Bevölkerung Deutsch-Südböhmens in Anwendung der Wilsonschen Formel das Selbstbestimmungsrecht der Völker auch für sich in Anspruch nehmen und in Anwendung dieses Rechts den Anschluss an die deutsch-österreichische Republik begehre. Die Ergebnisse der Besprechung wurden nach Wien und nach Prag gemeldet. (WU S. 195)

Am 11. Dezember wurde daraufhin eine Abordnung der Gauvertretung von Ministerpräsident Kramář in der Prager Burg empfangen. Kramář erklärte ihnen, dass die tschechoslowakische Republik innerhalb der Grenzen des ehemaligen Königreichs Böhmen kein Gebiet als strittig anerkennen könne, umso weniger als zufolge feststehender Verträge mit der Entente das ganze Land dem Tschechoslowakischen Staate zuerkannt sei. Das Selbstbestimmungsrecht bezeichnete er als ein Philosophem, als eine Art idealen Zukunftsgedanken, welcher auf Deutsch-Böhmen keine Anwendung finden werde, denn auf der Friedenskonferenz würde höchstens über den Schutz der Minoritäten verhandelt. Die Deutschen sollten aber versichert sein, dass ihre kulturelle und nationale Entwicklung unangetastet gelassen würde. (WU S. 196/„Budweiser Zeitung“ vom 20. 12. 1918)

Noch im Dezember 1918 trat Dr. Benno Kaskeline in Kaplitz an Stelle des geflüchteten Dr. Schöberl sein Amt als Bezirkshauptmann an. Vertreter des Národní výboru wurde Sklenář. Bald wurden auch Militärpolizei und eine größere Garnison nach Kaplitz verlegt.

Die Besetzung war für die betroffene deutsche Bevölkerung unmittelbar zu spüren. Jede politische Willenskundgebung gegen den tschechoslowakischen Staat wurde verboten.

V Kaplici rostlo roztrpčení a z toho pramenící hluboká deprese. Názory na události z 3. prosince se rozcházely, fámy se šířily. Jedni svalovali vinu na Schöberleho i Blätterbauera, protože nedbali na usnesení obecního zastupitelstva o tom, že se město nebude bránit.

Další tvrdili, že z Lince vyrazilo na pomoc dělostřelectvo, které prý ale zemský hejtman Hauser na hranici zadržel a tím zabránil úspěchu.

Ale Blätterbauer ani Schöberl se ve svých zprávách nezmiňují o tom, že dělostřelectvo nedorazilo. Vždyť v Horním Rakousku ani žádné nebylo.

Rozhořčení panovalo rovněž nad špatným zacházením s vězni v Budějovicích. Šikovateli Johannu Kinzlovi z Malont se podařilo doručit dopis své tetě Marii Mischingerové.

Dopravila dopis okresnímu hejtmanství do Freistadt, odkud poslali do Vídně diplomatickou cestou kopii a zprávu s prosbou o pomoc uvězněným.

Paní Mischingerová informovala: „... že se využívají k práci na Vltavě, při níž je s nimi krutě zacházeno, že jsou špatně oblečení, bosí, podvyživení a hrozí jim, že kvůli strážním zahynou. Kinzl v dopise píše (NPA 770 S. 603-605, zkrác.):

„Kamarádům! nikdo z vás nemůže nést zodpovědnost za smutné události z 3. 12. Může-li být za všechno zodpovědný slaboduchý okresní hejtman, měl by ukázat svou odvalu a přijít mezi nás trpící, a ne štvát lidi, špatně je informovat a pak všechny nevinné nechat ve štychu a jako první se vypařit.

...Kaplice byla o obsazení telegraficky vyrozuměna 2. prosince. Zastupitelstvo proto rozhodlo vydat okres bez prolévání krve.

In Kaplitz wuchs die Erbitterung, und tiefe Niedergeschlagenheit breitete sich aus. Die Meinungen über die Ereignisse vom 3. Dezember gingen auseinander, Gerüchte schwirrten herum. Die einen schoben Schöberl und Blätterbauer die Schuld in die Schuhe, weil sie sich über einen Beschluss der Gemeindevertretung, die Stadt nicht zu verteidigen, hinweggesetzt hätten. Die anderen behaupteten, aus Linz war Artillerie zur Hilfe unterwegs, aber Landeshauptmann Hauser habe sie an der Grenze aufgehalten und so einen Erfolg verhindert.

Aber weder Blätterbauer noch Schöberl schreiben in ihren Berichten etwas über nicht eingetroffene Artillerie. In Oberösterreich war ja auch keine vorhanden.

Erbitterung herrschte auch über die schlechte Behandlung der Gefangenen in Budweis. Dem Feldwebel Johann Kinzl aus Meinetschlag war es gelungen, seiner Tante Maria Mischinger einen Brief zukommen zu lassen. Sie brachte ihn zur Bezirkshauptmannschaft in Freistadt, welche eine Abschrift und einen Bericht mit der Bitte nach Wien schickte, auf diplomatischem Weg den Gefangenen zu helfen. Frau Mischinger berichtete: „...Sie werden zu Arbeiten an der Moldau verwendet und auf das härteste behandelt, schlecht bekleidet, bloßfußig, unterernährt, laufen sie Gefahr, an den Misshandlungen zugrunde zu gehen.“ In dem Brief Kinzls (NPA 770/603-605; gekürzt) heißt es:

„An die Kameraden! ...diese so traurigen Ereignisse am 3. 12. in Kaplitz kann von Euch keiner verantworten. ...Wenn der schwachdenkende Bezirkshauptmann ...alles verantworten kann, so soll er seinen Mut zeigen und soll unter uns Leidenden kommen und nicht die Menschen aufreizen, schlecht orientieren und dann alle Unschuldigen im Stich lassen und als erster durchbrennen. ...Kaplitz war telegraphisch von der Besetzung am 2. 12. verständigt. Die Gemeinde beschloss daher, den Bezirk ohne Blutvergießen zu übergeben.

Přesto bylo velitelstvím a okresním hejtmanem nařízeno nezodpovědné jednání, o kterém ale domobrana nebyla informována a nám přineslo útrapy, ...

S německým pozdravem
za zajatce Hans Kinzl v.r. (m.p.)“

Na to státní úřad pro zahraniční záležitosti ve Vídni intervenoval ve věci zajatců.

Vojenská komise Československé republiky odpověděla dopisem z 30. 1. 1919 (NPA 770/614):

„Při obsazování poněmčeného území v jižních Čechách bylo převážně v Kaplici zajato 129 příslušníků domobrawy kvůli podezření, že se zbraní v ruce kladli odpor československé armádě.

Předběžné šetření bylo zahájeno 13. 12. 1918.

Dne 14. 12. 1918 bylo 70 z nich pro nedostatek důkazů propuštěno na svobodu, 21. 12. pak zbývajících 42 zajatců.

Ani jeden z výše uvedených si u zdejšího soudu na špatné zacházení, nedostatečné stravování a těžkou práci nestěžoval. Od uvedeného data není v Českých Budějovicích žádný zajatec.

Zástupce soudu

Dr. Permann Kpt. Aud. v.r. (m.p.)“

Překlad kapitoly „PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA A PŘEVRAŤ 1918“ do češtiny: Milan Šmejkal, Kaplice, Pavel, Marie a Pavlína Mörťl(ová), České Budějovice.

Und trotzdem wurde das unverantwortliche Vorgehen vom Kommando und durch den Bezirkshauptmann angeordnet, welche aber die Volkswehr nicht in Kenntnis setzten und uns dadurch ins Elend stießen, ...

Mit deutschem Gruß
die Gefangenen Hans Kinzl m.p.“

Das Staatsamt für Äußeres in Wien intervenierte daraufhin für die Gefangenen. Die Militärkommission (Vojenská komise) der Tschechoslowakischen Republik antwortete mit folgendem Schreiben vom 30. 1. 1919 (NPA 770/614):

„Bei der Besetzung des verdeutschten Gebietes in Südböhmen durch das čecho-slovakische Militär wurden hauptsächlich in Kaplice 129 Angehörige der Volkwehr wegen Verdacht, dass sie dem čechosl. Militär mit der Waffe in der Hand Widerstand leisteten, gefangen genommen; die Voruntersuchung wurde am 13. 12. 18 eingeleitet.

Am 14. 12. wurden 70 Gefangene in Freiheit gesetzt wegen Mangels an Beweisen, am 21. 12. die restlichen 42 Gefangenen. Nicht ein einziger der Genannten hat sich beim hiesigen Gericht wegen schlechter Behandlung, ungenügender Kost und überschwerer Arbeit beschwert. Seit dieser Zeit ist kein einziger Gefangener in České Budějovice.

Vertreter des Gerichts

Dr. Permann Hptm.Aud. m.p.“

Übersetzung des Kapitels „Der erste Weltkrieg und der Umsturz von 1918“ ins Tschechische: Milan Šmejkal, Kaplice (Kaplitz), Pavel, Marie und Pavlína Mörťl(ová), České Budějovice (Budweis).

V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918-1938

Dokončené skutky

Masaryk vstoupil na půdu svého nového státu dne 21.12.1918 v Horním Dvořišti. Jeho konstatování při příjezdu do Prahy, „Vytvořili jsme vlastní stát. Tím je dáno i státoprávní postavení našich Němců, kteří původně přišli do země jako imigranti a kolonisté“, zarazilo i samotné sympatizanty a dalo tak vzniknout náladám, které byly proti začlenění území osídlených Němci do ČSR.

15.1. 1919 byla v Paříži zahájena mírová konference. Díky obratným jednáním dosáhl český ministr zahraničí Edvard Beneš u mocností Dohody toho, že ČSR bude moci rozšířit své teritorium daleko za historické hranice českých zemí a ke Slovensku bude připojena Podkarpatská Rus. Ve svých „Memoire III“ (diplomatická zpráva) vědomě snížil počet Němců v Čechách a na Moravě o milion a naprosto popřel existenci uzavřených německých sídelních oblastí.

Část vedoucích představitelů Dohody měla pochybnosti ohledně anexe německých pohraničních oblastí. Ale Beneš zdůraznil, že pro přežití státu Čechů a Slováků, je potřeba německé sídelní oblasti připojit.

Spolupráci a loajalitu německého obyvatelstva si československá vláda chtěla zajistit budováním státu podle švýcarského vzoru a uzákoněním němčiny jako druhého úředního jazyka.

Po uzavření mírové smlouvy s Rakouskem dne 10. 9. 1919 v St. Germain byl ale tento záměr rychle zapomenut. Všechny pokusy, zejména domáhání se příslibených práv na samosprávu, zůstaly bez odezvy.

IN DER TSCHECHOSLOWAKEI 1918-1938

Vollendete Tatsachen

Am 21.12.1918 betrat Masaryk bei Oberhaid den Boden seines neuen Staates. Die Aussage bei seiner Ankunft in Prag, „Wir haben unseren Staat geschaffen. Dadurch wird die staatsrechtliche Stellung unserer Deutschen bestimmt, die ursprünglich als Immigranten und Kolonisten ins Land kamen“, befremdete selbst die Sympathisanten und ließ eine geschlossene Front gegen die Eingliederung des deutschen Siedlungsgebietes in die ČSR entstehen.

Am 15.1. 1919 wurde in Paris die Friedenskonferenz eröffnet. Durch geschicktes Verhandeln erreichte der tschechische Außenminister Edvard Beneš bei den Entente-Mächten, dass die ČSR ihr Territorium weit über die historischen Grenzen der böhmischen Länder hinweg ausdehnen und die Slowakei und Karpato-Ruthenien anschließen konnte. In seinem Memoire III hatte er bewusst die Zahl der Deutschen in Böhmen und Mähren um eine Million verringert und das Vorhandensein eines geschlossenen deutschen Siedlungsgebietes rundweg abgeleugnet.

Ein Teil der führenden Männer der Entente hatte Bedenken gegen die Einverleibung der deutschen Randgebiete. Aber Beneš betonte, dass es für die Überlebensfähigkeit des Staates der Tschechen und Slowaken notwendig sei, das deutsche Siedlungsgebiet anzuschließen. Durch den Ausbau der ČSR zu einem Staat nach Schweizer Vorbild und die Erhebung des Deutschen zur zweiten Landessprache wolle man die Mitarbeit und die Staatsloyalität des deutschen Bevölkerungsteils gewinnen.

Nach dem Abschluss des Friedensvertrages mit Österreich am 10. 9. 1919 in St. Germain war jedoch dieses Vorhaben schnell vergessen. Alle Anläufe, wenigstens bescheidene nationale Selbstverwaltungsrechte zu erlangen, blieben ohne Echo. So verfestigte sich bei zahlreichen

Tak se u velkého počtu Němců upevnil dojem, že jejich politický osud spouštěl zlovolný klam. Po zákazu (28. září 1919) teritoriálního označení „Deutschböhmen“ („německé Čechy“) a „Deutschmähren“ („německá Morava“) se dotyční obyvatelé pozvolna začali nazývat „Sudetendeutsche“ („sudetští Němci“).

Ze všech nástupnických států Rakouska-Uherska získalo Československo nejcennější dědictví. Tři čtvrtiny průmyslu a většina nerostného bohatství ležící v německých pohraničních oblastech, případně novému státu, který byl nejlépe vybaven i dopravní infrastrukturou. ČSR tedy mohla poválečná léta přestát lépe než její sousedé.

V březnu 1919 proběhla úspěšně měnová odlika. Veškeré bankovky, které byly v oběhu, byly okolkovány, polovina předložených bankovek byla zadržena jako nucená státní půjčka, zbytek byl zaokrouhlen na desítky nahoru a okolkované bankovky se vrátily zpět do oběhu.

Tak byla zahájena úspěšná sanace měny a s pomocí zahraničních půjček zůstala ČSR ušetřena inflace. V Kaplici byla dvě sběrná místa, Městská spořitelna a Česká záložna.

Těžké zkoušky byl německo-český vztah podroben **4. března 1919**. Jelikož (československým, pozn. B. R.) Němcům nebylo dovoleno, aby se účastnili voleb do německo-rakouské národní rady, vyzvali sociální demokraté ke generální stávce.

Ve všech okresních městech demonstrovali Němci za právo na sebeurčení. Česká armáda shromáždění rozehnala. V Kadani a ve Šternberku stříleli vojáci do neozbrojených davů. Oplakáváno bylo 54 mrtvých a velký počet zraněných, mezi nimi ženy a děti.

Deutschen der Eindruck, dass böswillige Täuschung ihr politisches Schicksal mitbestimmt habe. Nach dem Verbot (28. Sept. 1919) der Gebietsbezeichnungen „Deutschböhmen“ und „Deutschmähren“ setzte sich bei der Bevölkerung allmählich der Begriff „Sudetendeutsche“ durch.

Die Tschechoslowakei übernahm das wertvollste Erbe unter den Nachfolgestaaten Österreich-Ungarns. Drei Viertel der Industrie und der Großteil der Bodenschätze, meist in den deutschen Randgebieten gelegen, fielen an den neuen Staat, der auch verkehrsmäßig am besten erschlossen war. Die ČSR konnte so die Schwierigkeiten der Nachkriegsjahre besser überstehen als seine Nachbarstaaten.

Die Loslösung von der österreichischen Währung erfolgte Anfang März 1919. Alle im Umlauf befindlichen Banknoten wurden abgestempelt, die Hälfte der Notenbeträge als Zwangsanleihe einbehalten, der Rest auf den vollen Zehner abgerundet und in mit Stempelmarken beklebten Noten zurückgezahlt. Damit konnte eine erfolgreiche Sanierung der Währung eingeleitet werden, und mit Hilfe von Auslandsanleihen blieb der ČSR eine Inflation erspart. In Kaplitz gab es zwei Sammelstellen, die Sparkasse der Stadt und die „Česka záložna“.

Schwer belastet wurde das deutsch-tschechische Verhältnis durch die Vorgänge vom **4. März 1919**. Da den (tschechoslowakischen, Anm. B.R.) Deutschen nicht erlaubt wurde, sich an den Wahlen zum deutsch-österreichischen Nationalrat zu beteiligen, riefen die Sozialdemokraten zum Generalstreik auf. In allen Bezirksstädten demonstrierten die Deutschen für das Selbstbestimmungsrecht. Tschechisches Militär löste die Versammlungen auf. In Kadanden und Sternberg feuerten die Soldaten in die waffenlose Menge. 54 Tote und zahlreiche Verwundete, darunter Frauen und Kinder, waren zu beklagen.

Také v Kaplici si museli obyvatelé zvyknout na nové poměry. Češi byli nyní pány a dávali to na jevo.

V noci z 3. na 4. května 1919 shodili vojáci české posádky sochu císaře Josefa II. z podstavce. Ta se částečně rozbila na kusy. Tyto kusy ležely ještě v roce 1992 v obecní stodole (ratejně) v Linecké ulici.

První obecní volby

15. června se v ČSR konaly volby do obecního zastupitelstva podle nově vydaného volebního zákona. Podíleli se na nich i Němci, aby se nepotvrdily zfalšované statistiky, které Beneš předložil spojencům. V roce 1911 byly výbory voleny ještě volebními sbory. Nyní platilo pro všechny dospělé stejné, přímé volební právo. Poprvé šly k volbám i ženy.

Na základě listinného volebního systému mohly strany rozšiřovat svůj vliv i na lokální úrovni. V Sudetech získali více než polovinu hlasů sociální demokraté.

V **Kaplici** kandidovaly tři strany. Občanské strany (kandidátka č. 1) dostaly v městském zastupitelstvu 12 z 30 křesel, sociální demokraté (kandidátka č. 2) 14, české strany (kandidátka č. 3) 4 křesla.

22. června se sešlo nové městské zastupitelstvo a starostou byl zvolen punčochář a vlastník domu Franz Pimiskern, jeho zástupci se stali zednický mistr Josef Neubauer a majitel hospodářství August Lausecker. Pimiskerna a Neubauera nominovali sociální demokraté, Lauseckera občanské strany (kandidátka č. 1).

Městskými radními se stali: Paul Kadasch, Wenzel Klement a cukrář Karl Putschögl z kandidátky č. 1; výrobce řetězů Franz Schebesta a zedník Anton Smutek z kandidátky č. 2; krejčovský mistr Johann Toncar a Ludwig Sklenař z kandidátky č. 3. Bylo tudíž zvoleno 7 městských radních.

Auch in Kaplitz musste sich die Bevölkerung auf die neuen Verhältnisse einstellen. Die Tschechen waren nun die Herren und zeigten dies auch. In der Nacht vom 3. zum 4. Mai 1919 stürzten tschechische Soldaten der Garnison das Standbild Kaiser Josefs II. von seinem Sockel. Dabei ging es zum Teil in Trümmer. Diese Trümmer lagen noch 1992 im Gemeindestadel an der Linzer Straße.

Die ersten Gemeindewahlen

Am 15. Juni wurden in der ČSR Gemeindevertretungswahlen nach dem neu erlassenen Verhältniswahlrecht abgehalten. Die Deutschen beteiligten sich daran, damit nicht die gefälschten Statistiken, die Beneš den Alliierten vorgelegt hatte, bestätigt würden. 1911 waren die Ausschüsse noch von den Wahlkörpern gewählt worden. Nun galt für alle Erwachsenen das gleiche, direkte Wahlrecht. Erstmals waren auch die Frauen wahlberechtigt. Durch die Listenwahl konnten die Parteien ihren Einfluss auf die lokale Ebene ausdehnen. Im Sudetengebiet erhielten die Sozialdemokraten mehr als die Hälfte der Stimmen.

In **Kaplitz** wurden 3 Listen aufgestellt. Die bürgerlichen Parteien (Liste 1) erhielten 12 der 30 Sitze in der Stadtvertretung, die Sozialdemokraten (Liste 2) 14, die tschechischen Parteien (Liste 3) 4 Sitze.

Am 22. Juni trat die neue Stadtvertretung zusammen und wählte den Strumpfwirker und Hausbesitzer Franz Pimiskern zum Bürgermeister, zu Stellvertretern den Maurermeister Josef Neubauer und den Wirtschaftsbesitzer August Lausecker. Pimiskern und Neubauer hatten die Sozialdemokraten, Lausecker die Bürgerlichen nominiert. Zu Stadträten wurden gewählt: Paul Kadasch, Wenzel Klement und der Zuckerbäcker Karl Putschögl aus der Liste 1; der Kettenschmied Franz Schebesta und der Maurer Anton Smutek aus Liste 2, der Schneidermeister Johann Toncar und Ludwig Sklenař aus Liste 3. Es gab also jetzt sieben Stadträte.

Aféra kolem lip svobody

V květnu vysadili vojáci české posádky v městském parku 4 lípy svobody, které v noci z 8. na 9. července někdo zlomil. Poté vojenská policie odvedla k výslechu velký počet mladých lidí. Žádnému ale nemohli prokázat vinu, všichni měli alibi a museli být propuštěni.

Velitel, nadporučík Weneček, požadoval od městské rady omluvné prohlášení, a to se muselo v němčině a v češtině všude rozvěsit, protože jinak nemohl zaručit, že jeho vojáci nepodniknou nějakou odvetnou akci. Dále požadoval, aby se okamžitě pořídily 4 nové lípy, které by se 10. července mohly znovu vysadit na stejném místě.

Na oslavě konané při této příležitosti by měli být přítomni i někteří členové městské rady a starosta by měl před nastoupenou posádkou projevit svou lítost nad spáchaným činem. Pod tlakem hrozícího násilí byly tyto požadavky splněny.

Zdálo se, že záležitost je vyřízená. Ale 12. července zatkla vojenská policie zase 6 mladíků; Karla Harta, Williho Reitera, Rolanda Pfeiffera, Wilhelma Klementa, Hanse Novaka, Roberta Hirschkrona a o dva dny později ještě holiče Josefa Oberparleitera. Byli odvezeni do Budějovic a jednali s nimi způsobem, který se nedá popsat. 16. července je odvezli k diviznímu soudu do Plzně. Hlavní soudce ale prohlásil, že jednání ze strany vojenské policie bylo sprostáctví, a že do této věci jí vůbec nic nebylo. Nechal chlapce odvézt do Budějovic a tam je okamžitě propustili.

Vojenská policie je ale ještě jednou zatkla následující noci a byli předvedeni k válečnému soudu do Budějovic. Protože jim nebyla prokázána žádná vina, byli po další noci strávené ve vězení 19. července konečně propuštěni. Odškodnění žádné nedostali. (Chro)

Die Affäre um die Freiheitslinden

Im Mai hatten Soldaten der tschechischen Besatzung im Stadtpark vier „Freiheitslinden“ gepflanzt, die in der Nacht vom 8. zum 9. Juli von unbekanntem Tätern umgebrochen wurden. Daraufhin wurde eine große Zahl junger Leute von der Militärpolizei zur Einvernahme abgeholt. Keinem konnte eine Schuld nachgewiesen werden, alle hatten ein Alibi und mussten wieder entlassen werden. Der Kommandant, Oberleutnant Weneček, verlangte vom Stadtrat eine Genugtuungserklärung, welche in deutscher und tschechischer Sprache überall angeschlagen werden müsse, da er sonst für etwaige Vergeltungsmaßnahmen seiner Soldaten nicht bürgen könne. Weiters verlangte er, dass sofort vier neue Lindenbäume angeschafft würden, um sie am 10. Juli wieder an derselben Stelle einzupflanzen. Bei der damit verbundenen Feierlichkeit sollten einige Mitglieder des Stadtrates anwesend sein und der Bürgermeister müsse vor der ganzen ausgerückten Garnison sein Bedauern ausdrücken. Unter dem Zwang der angedrohten Gewalt wurden die Forderungen erfüllt.

Die Angelegenheit schien erledigt zu sein. Aber am 12. Juli verhaftete die Militärpolizei wiederum sechs junge Burschen: Karl Hart, Willi Reiter, Roland Pfeiffer, Wilhelm Klement, Hans Novak, Robert Hirschkron, und zwei Tage später noch den Friseur Josef Oberparleiter. Sie wurden nach Budweis eingeliefert und in einer Weise behandelt, die jeder Beschreibung spottet. Am 16. Juli brachte man sie zum Divisionsgericht nach Pilsen. Der Hauptmannauditor erklärte aber, die Behandlung durch die Militärpolizei sei eine Schweinerei, diese Sache ginge sie gar nichts an. Er ließ die Burschen nach Budweis bringen, um sie dort freizulassen. Die Militärpolizei verhaftete sie aber in der Nacht darauf noch einmal und überstellte sie dem Kreisgericht in Budweis. Da man ihnen keine Schuld nachweisen konnte, wurden sie nach einer weiteren Nacht im Gefängnis am 19. Juli endlich freigelassen. Entschädigung erhielten sie keine. (Chro)

Školy v Kaplici

Protože v nové škole byla ubytovaná česká armáda, musela se Obecná škola, chlapecká a dívčí Měšťanská škola stěsnat do budovy staré školy na Kindermannově náměstí. Kvůli nedostatku místa se ve třídách muselo vyučovat střídavě.

Na podzim **1919** se německé školy mohly vrátit opět do svých budov v Linecké ulici, protože armáda se přestěhovala do staré školy. Vedení všech tří škol převzal ředitel Rudolf Endlicher.

Ředitel Karl Hoke (1887-1911 také okresní školský inspektor v Krumlově a 1910-1917 v Kaplici) první ředitel Měšťanské školy, odešel do výslužby. Zemřel 7. března 1919.

Na začátku školního roku **1920/21** došlo ke sloučení chlapecké a dívčí Měšťanské školy.

Armáda byla v roce **1920** ubytována v Mostkách, v prvních Hamrech. V roce **1923** se přestěhovala do nových kasáren na Linecké ulici.

15. září **1920** byla ve staré škole otevřena česká dvojtřídní Obecná škola. Chodily do ní české děti z celého okolí, protože v Kaplici bylo dětí sotva 15, z toho některé německé.

Počet žáků ale díky příchodu českých úředníků rychle narůstal. 1. září **1921** byla v budově staré školy otevřena i česká Měšťanská škola pro děti ze vzdálených míst.

Upevnění Československého státu

Jméno T. G. Masaryka propůjčovalo mladému státu v mezinárodním měřítku obrovskou důvěryhodnost. Dobré jméno Masaryka, který se ze syna kočího, ze zámečnického učně vypracoval

Die Schulen in Kaplitz

Da in der neuen Schule das tschechische Militär einquartiert war, mussten sich die Volksschule, die Knaben- und die Mädchenbürgerschule im alten Schulgebäude am Kindermannplatz zusammendrängen. Aus Platzmangel konnten die einzelnen Klassen nur abwechselnd unterrichtet werden. Im Herbst **1919** konnten die deutschen Schulen wieder in ihr Gebäude an der Linzer Straße zurückkehren, da das Militär in die alte Schule umzog. Direktor Rudolf Endlicher übernahm die Leitung aller drei Schulen.

Direktor Karl Hoke (1887-1911 auch Bezirkschulinspektor in Krummau und 1910-1917 in Kaplitz), der erste Leiter der Bürgerschule, war in den Ruhestand getreten. Er starb am 7. März 1919.

Mit Beginn des Schuljahrs **1920/21** wurden dann die Knaben- und die Mädchen-Bürgerschule zusammengelegt.

Das Militär wurde **1920** in Pernlesdorf, im ersten Hammer an der Maltsch, einquartiert. **1923** zog es in die neugebauten Militärbaracken an der Linzer Straße.

Am 15. September **1920** wurde in der alten Schule eine tschechische zweiklassige Volksschule eröffnet. Aus der ganzen Umgebung wurden die tschechischen Kinder zusammengezogen, da sich in Kaplitz kaum 15 Kinder, darunter auch einige deutsche, fanden. Die Schülerzahl wuchs jedoch durch den Zuzug tschechischer Beamter rasch an. Am 1. September **1921** wurde im alten Schulhaus auch eine tschechische Bürgerschule für die Kinder aus den entfernteren Ortschaften eröffnet.

Der tschechoslowakische Staat festigt sich

Der Name T.G.Masaryks gab der jungen Republik international einen gewaltigen Vertrauensvorsprung. Das Ansehen Masaryks, der sich vom

val na univerzitního profesora, jeho věhlas jako filozofa a sociologa, jako průkopníka demokratických myšlenek, se přenášel na stát, který byl hlavně jeho dílem.

Nepodařilo se ovšem vytvořit jednotný „československý“ národ. Propast mezi Čechy a Slováky, kteří se nelišili jenom jazykem, ale také jiným historickým a hospodářským vývojem, byla příliš hluboká.

29. února **1920** přijalo Národní shromáždění v Praze, ke kterému patřili jen Češi a Slováci, ústavu, která silně připomínala francouzský vzor.

Pro obě komory parlamentu, Národní shromáždění a senát bylo určeno stejné všeobecné, přímé, tajné poměrné hlasovací právo pro ženy i muže.

Prezident měl být volen oběma komorami na společném jednání na dobu 7 let. Jmenoval a odvolával vládu a rozděloval rezorty.

Současně byl přijat zákon o „československém jazyku“, ve kterém sice byla přijata ochranná opatření pro menšiny podle stanovení Společnosti národů, ale příslušníci menšin si museli připadat jako trpění občané druhé třídy.

Již prozatímní vláda schválila v roce **1919** celou řadu zcela nových zákonů. Aristokracie, propůjčené řády a tituly byly zrušeny, byl eliminován politický vliv církve.

Ke konci války se 95 % obyvatel hlásilo ke katolické církvi. Nyní docházelo k masivnímu odpadnutí. Církev ztratila téměř čtvrtinu svých věřících, skoro tři čtvrtě milionu lidí se vzdalo své církevní příslušnosti.

Kutschersohn, vom Schlosserlehrling zum Universitätsprofessor emporgearbeitet hatte, sein Ruf als Philosoph und Soziologe, als Vorkämpfer demokratischer Ideen, übertrug sich auf den Staat, der vorwiegend seine Schöpfung war. Es gelang aber nicht, ein einheitliches „tschechoslowakisches“ Volk zu schaffen. Zu groß war die Kluft zwischen Tschechen und Slowaken, die sich nicht nur in der Sprache unterschieden, sondern auch eine andere geschichtliche und wirtschaftliche Entwicklung durchlaufen hatten.

Am 29. Februar **1920** wurde vom Nationalausschuss in Prag, dem nur Tschechen und Slowaken angehörten, die endgültige Verfassung angenommen, die sich stark dem französischen Vorbild anschloss.

Für beide Häuser des Parlaments, Nationalversammlung und Senat, wurde das gleiche allgemeine, direkte, geheime Verhältniswahlrecht für Männer und Frauen festgelegt. Der Präsident sollte in einer gemeinsamen Sitzung beider Häuser für sieben Jahre gewählt werden. Er ernannte und entließ die Regierungen und verteilte die Ressorts.

In das gleichzeitig beschlossene Gesetz über die „tschechoslowakische Staatssprache“ wurden zwar Schutzvereinbarungen für die Minderheiten entsprechend den Bestimmungen des Völkerbundes aufgenommen, aber die Angehörigen der Minderheiten mussten sich dadurch als geduldete Bürger zweiter Klasse fühlen.

Bereits die provisorische Regierung hatte **1919** eine Reihe einschneidender Gesetze verabschiedet. Der Adel, Orden und Titel wurden abgeschafft, der politische Einfluss der Kirche ausgeschaltet.

Bis Kriegende hatten sich 95 % der Bevölkerung zur katholischen Kirche bekannt. Nun setzte eine gewaltige Abfallsbewegung ein. Die Kirche verlor fast ein Viertel ihrer Gläubigen, fast 3/4 Millionen wurden konfessionlos.

Velký úspěch zaznamenala nově založená česká církev husitská. Její základ tvořilo 40 původně katolických duchovních a kolem 200.000 věřících. Slováků a Němců se tento vývoj téměř nedotkl.

Přerod z monarchie k republice byl celkem bezproblémový. Byl převzat starý rakouský právní řád, struktura úřadů a školství.

Díky novému úřednímu jazyku se změnilo jen označení.

Na nové pražské centrální úřady byli bez problémů dosazeni čeští úředníci a soudci, protože mnoho z nich opustilo své posty ve Vídni a ve své činnosti mohli bez nějakých podstatných změn pokračovat v Praze.

Vídeňský centralismus, proti kterému Češi dříve tolik bojovali, byl daleko překonán. Jediným zákonodárcem se stalo Národní shromáždění v Praze, samosprávné orgány v zemích a okresech nahradily jmenované komise, samospráva obcí byla omezena.

Problémy nastaly v organizaci armády. Po tak strašné válce i mnozí Češi nechtěli o vojsku už ani slyšet. Nechybělo napětí mezi důstojníky, kteří až do konce sloužili v císařské armádě, legionáři a francouzskými vojenskými poradci. Obecná branná povinnost platila také pro menšiny.

Důstojníci, kteří se zdráhali podepsat prohlášení loajality, byli povoláni na vojenská cvičení jako „prostí vojáci“.

Populační politika ČSR

Ve staré monarchii se česky učilo jen málo Němců. Teď se úředníci a státní zaměstnanci na všech služebních stupních museli podrobit přísným jazykovým zkouškám. Desetitisíce Němců

Große Erfolge erzielte die neugegründete tschechische (Hus-)Kirche. 40 ehemals kath. Priester und an die 200.000 Gläubige bildeten ihren Grundstock. Slowaken und Deutsche wurden von dieser Entwicklung kaum berührt.

Der Übergang von der Monarchie zur Republik ging ziemlich reibungslos vor sich. Die alte österreichische Rechtsordnung, der Behördenaufbau und das Schulwesen wurden übernommen. Nur die Bezeichnungen änderten sich mit der neuen Amtssprache.

Die neuen Prager Zentralbehörden konnten leicht mit tschechischen Beamten und Richtern besetzt werden, da viele ihre Wiener Posten verließen und in Prag ihre Tätigkeit ohne nennenswerte Änderungen fortsetzen konnten.

Der Wiener Zentralismus, den die Tschechen früher so heftig bekämpft hatten, wurde jetzt bei weitem übertroffen. Einziger Gesetzgeber wurde die Nationalversammlung in Prag, die Selbstverwaltungsorgane der Länder und Bezirke wurden durch ernannte Kommissionen ersetzt, die Selbstverwaltung der Gemeinden eingeschränkt.

Schwierigkeiten gab es beim Aufbau der Armee. Auch viele Tschechen wollten nach dem schrecklichen Krieg vom Militär nichts mehr wissen. Spannungen zwischen den Offizieren, die bis zum Ende in der kaiserlichen Armee gedient hatten, den Legionären und den französischen Militärberatern blieben nicht aus. Die allgemeine Wehrpflicht galt auch für die Minderheiten. Offiziere, die sich weigerten, eine Loyalitätserklärung zu unterschreiben, wurden als „Gemeine“ zu den Waffenübungen einberufen.

Bevölkerungspolitik in der ČSR

In der alten Monarchie hatten nur wenige Deutsche Tschechisch gelernt. Jetzt mussten sich Beamte und Angestellte aller Dienststufen strengen Sprachprüfungen unterziehen. Zehn-

tak ztratily svá místa ve veřejné správě, na poště nebo u železnice. Jiní byli přerazeni do českého prostředí, kde musely jejich děti navštěvovat české školy, zatímco jejich místa zabrali Češi.

Strážníci a celní úředníci byli vesměs Češi. Podíl Němců ve státní službě klesl na 13 %, hluboko pod podíl německého obyvatelstva.

Už v dubnu 1919 vydala vláda rámcový zákon k pozemkové reformě, kterým bylo schváleno znárodnění pozemků o výměře nad 150 ha orné půdy a více než 250 ha ostatní půdy. „Křivda“ z roku 1620, kdy se část velkostatků dostala do německých rukou, tím měla být odčiněna a bylo umožněno usídlení Čechů v pohraničí.

Část byla přidělena malým zemědělcům, část jako „zbytkové statky“ o rozloze cca 100 ha původním českým pachtýřům, zaměstnancům statků nebo politickým chráněncům.

V kaplickém okrese se to týkalo hlavně hraběte Buquoye a kláštera ve Vyšším Brodě. Noví čeští majitelé znárodněných statků mnohdy zaměstnávali německé rolníky dále jen tehdy, pokud své děti začali posílat do českých škol. Statek v Mostkách získal Čech Žizka, později pan Marek.

Čeští legionáři tvořili zvláštní privilegovanou vrstvu. Vlastní zákon jim zajišťoval přednostní právo na všechna pracovní místa, která přiděloval stát.

Také při rozdělování koncesí měli Češi ve všem výhody. Za pár let byla většina nádražních restaurací a trafik v českých rukách.

Zákonem byl zvýšen nejvyšší počet žáků v jedné třídě ze 40 na 60, čímž se počet německých tříd snížil o 4000. Menší německé školy byly zavřeny.

tausende Deutsche verloren dadurch ihren Posten im öffentlichen Dienst, bei der Post oder der Bahn. Andere wurden in das tschechische Sprachgebiet versetzt, wo ihre Kinder tschechische Schulen besuchen mussten, während ihre Stellen Tschechen einnahmen. Gendarmen und Zollbeamte waren durchwegs Tschechen. Der Anteil der Deutschen im Staatsdienst sank auf 13 %, weit unter den Anteil der deutschen Bevölkerung.

Schon im April 1919 hatte die Regierung ein Rahmengesetz zur Bodenreform erlassen, durch das die Enteignung eines Grundbesitzes von mehr als 150 ha Ackerland oder von mehr als 250 ha sonstiger Liegenschaften sanktioniert wurde. Das „Unrecht von 1620“, das einen Teil des Großgrundbesitzes in deutsche Hand gebracht hatte, sollte damit wieder gutgemacht und die Ansiedlung von Tschechen als Grenzansiedler ermöglicht werden. Die Zuteilung erfolgte teils an bäuerliche Kleinbetriebe, teils als „Restgüter“ von ca. 100 ha an ehemalige tschechische Pächter, Gutsbeamte oder politische Protektionskinder. Im Kaplitzer Bezirk waren vor allem Graf Buquoy und das Stift Hohenfurt betroffen. Die neuen tschechischen Besitzer der enteigneten Güter beschäftigten vielfach deutsche Landarbeiter nur dann weiter, wenn sie ihre Kinder in die tschechische Schule schickten. Das Gut Pernlesdorf kam in den Besitz des Tschechen Žizka, später erwarb es Herr Marek.

Die tschechischen Legionäre bildeten eine besonders privilegierte Schicht. Ein eigenes Gesetz sicherte ihnen vorrangig einen Anspruch auf alle vom Staat zu vergebenden Arbeitsplätze zu. Auch bei der Vergabe von Konzessionen waren die Tschechen überall im Vorteil. In wenigen Jahren waren die meisten Bahnhofsgaststätten und Tabaktrafiken in tschechischer Hand. Per Gesetz wurde die Höchstzahl der Schüler einer Klasse von 40 auf 60 hinaufgesetzt, wodurch sich die Zahl der deutschen Schulklassen um 4000 verringerte. Kleinere deutsche Schulen wurden geschlossen.

V německých pohraničních oblastech byly pro Čechy, kteří přišli mnohdy až po roce 1918, zřízeny takzvané „menšinové školy“, i když bylo jen málo dětí a jejich žáci měli k dispozici dostatečné vybavení, učební pomůcky atd. Tak probíhala soustavná infiltrace do německých oblastí.

Ani v Kaplici tomu nebylo jinak. To ukazuje porovnání údajů ze sčítání lidu z let 1910, 1921 a 1930:

rok	domy	obyv.	Němci	Češi	ost.	ciz.
1910	363	2377	2214	145	1	
1921	361	2260	1721	469	1	69
1930	375	2267	1643	562	11	51

Počet obyvatel se trochu snížil, což by se dalo vysvětlit válečnými ztrátami a odstěhováním po převratu. Silný růst počtu Čechů má dva důvody: v roce 1910 se zjišťoval jazyk, kterým se hovořilo (nemluvnata se zřejmě nepočítala), v roce 1921 se zjišťovala rodná řeč.

Sečtení byli také vojáci a úředníci, kteří tehdy ještě dojížděli z okolí, hlavně z Budějovic.

Dle děkana Schütznera bydlelo v Kaplici v roce 1922 sotva 200 Čechů. Brzy byli od nejnižšího zřízence až po nejvyšší úředníky všude zaměstnání téměř jen Češi, kteří se zde usadili, což se projeví na číslech z roku 1930.

(Cizinci byli asi většinou rakouští státní příslušníci.)

Češi si své pozice v Kaplici upevňovali i jinak. NJP (Národní jednota pošumavská) koupila hotel „Zlatý kříž“ na náměstí, roku 1922 byl založen tělovýchovný spolek Sokol, kromě Obecné a Měšťanské školy byla otevřena i Učňovská (průmyslová) škola, byla zde zřízena pobočka Československého klubu turistů a veřejná knihovna. (Toncar)

Založení ČSR znamenalo pro Němce přeorientování z dosavadního duchovního centra ve

In den deutschen Randgebieten wurden für die vielfach erst nach 1918 angesiedelten Tschechen sogenannte „Minderheitsschulen“ errichtet, auch wenn nur wenige Kinder vorhanden waren, und deren Schüler mit Unterrichtshelfern, Lehrmitteln usw. reichlich versorgt. So wurden die deutschen Gebiete planmäßig unterwandert. Auch in Kaplitz war es nicht anders. Das zeigt der Vergleich der Volkszählungen von 1910, 1921 und 1930:

Jahr	Häuser	Einw.	Deut.	Tsch.	And.	Ausl.
1910	363	2377	2214	145	1	
1921	361	2260	1721	469	1	69
1930	375	2267	1643	562	11	51

Die Bevölkerungszahl hatte etwas abgenommen, was durch die Kriegsverluste und durch Abwanderungen nach dem Umsturz zu erklären ist. Die starke Zunahme der Tschechen hat zwei Gründe: 1910 wurde nach der Umgangssprache gefragt (die Kleinstkinder wurden vermutlich nicht mitgezählt), 1921 nach der Muttersprache. Auch die Soldaten und die Beamten, die damals noch aus der Umgebung - vorwiegend aus Budweis - einpendelten, wurden mitgezählt.

Nach Angabe von Dechant Schützner wohnten 1922 in Kaplitz kaum 200 Tschechen. Bald waren vom untersten Diener bis zum höchsten Beamten fast nur noch Tschechen angestellt, die hier sesshaft wurden, was sich in den Zahlen von 1930 widerspiegelt. (Die Ausländer dürften meist österr. Staatsbürger gewesen sein.)

Auch sonst bauten die Tschechen ihre Position in Kaplitz aus. Die NJP (Národní jednota pošumavská/„Nationale Einheit des Böhmerwaldes“) kaufte das Hotel „Goldenes Kreuz“ am Ringplatz, ein Sokol-Turnverein wurde 1922 gegründet, neben der Volks- und Bürgerschule auch eine Gewerbeschule eröffnet, eine Zweigstelle des tschechoslowakischen Touristenklubs und eine öffentliche Bücherei eingerichtet. (Toncar) Die Gründung der ČSR brachte für die Deutschen eine starke Umorientierung vom

Vídni do Prahy, čímž tam zase bylo znatelně posíleno němectví.

V roce 1910 se k Němcům v Praze hlásilo 29.000 a v roce 1930 už 41.000 občanů.

Politické strany v ČSR

V dubnu 1920 se konaly první **parlamentní volby** podle nového poměrného hlasovacího práva. O křesla v Národním shromáždění a Senátu se ucházelo 22 politických stran, jen 15 stran získalo křesla v Parlamentu. Byla to v podstatě stará politická uskupení, i když teď vystupovala částečně pod novými názvy.

Nejsilnější politickou stranou se 74 z 281 křesel stali čeští a slovenští **sociální demokraté**, kteří pod vlivem Masaryka odmítali třídní boj a zastávali humanistický socialismus.

V roce 1921 došlo k rozštěpení. Levicoví radikálové odešli ke komunistům.

Agrárníci, vedeni Antonínem Švehlou, získali 40 mandátů. U pozdějších voleb měli vždy největší počet mandátů. Byli zastoupeni v každé vládě a z jejich řad byl opakovaně volen ministerský předseda. Voliči ve své straně viděli také zástupce zemědělství, kterým vděčili za mnoho hospodářských výhod, zejména za provedení pozemkové reformy.

Politické zastoupení katolíků převzala **strana lidová**. Společně se slovenskou lidovou stranou získala 21 + 12 mandátů.

Národní demokraté získali 19 křesel a ministerským předsedou se stal její člen Karel Kramář. Strana vznikla sloučením mladočechů, zbytků staročechů a několika občansko-liberálních skupin.

Jednotlivým prvkem byla příslušnost vedoucích představitelů ke kruhům „domácího odboje“,

bisherigen geistigen Zentrum Wien nach Prag, wodurch dort das Deutschtum wieder merklich gestärkt wurde. Bekannten sich in Prag 1910 rund 29.000 als Deutsche, so stieg 1930 ihre Zahl auf über 41.000.

Die Parteien in der ČSR

Im April 1920 fanden die **ersten Parlamentswahlen** nach dem neuen Verhältniswahlrecht statt. 22 Parteien bewarben sich um die Sitze in der Nationalversammlung und im Senat, nur 15 errangen Sitze im Parlament. Es waren die alten politischen Gruppierungen, auch wenn sie jetzt zum Teil unter neuen Namen auftraten.

Stärkste Partei mit 74 von 281 Sitzen wurden die tschechischen und slowakischen **Sozialdemokraten**, die unter Masaryks Einfluss den Klassenkampf ablehnten und für einen humanen Sozialismus eintraten.

1921 kam es zu einer Spaltung. Die Linksradikalen wanderten zu den Kommunisten ab.

Die **Agrarier**, geleitet von Antonín Švehla, erreichten 40 Mandate. Bei den späteren Wahlen hatten sie stets die größte Mandatszahl. Sie waren in jeder Regierung vertreten und stellten wiederholt den Ministerpräsidenten. Die Wähler sahen in der Partei auch eine Art Berufsvertretung, der sie viele wirtschaftliche Vorteile, vor allem die Durchführung der Bodenreform verdankten.

Die politische Vertretung der Katholiken übernahm die **Volkspartei**. Zusammen mit der slowakischen Volkspartei erreichte sie 21+12 Mandate.

Die **Nationaldemokraten** erreichten 19 Sitze und stellten mit Karel Kramář den Ministerpräsidenten. Die Partei war durch Zusammenlegung von Jungtschechen, von Resten der Altschechen und von mehreren bürgerlich-liberalen Gruppen entstanden. Einigendes Band war die Zugehörigkeit ihrer führenden Männer

kteří se považovali za skutečné zakladatele státu, a „zahraniční odboj“ vedený Masarykem a Benešem považovali za druhořadý.

Směr politiky ale určoval „**hrad**“ (tak se označovalo úřední sídlo prezidenta), malý okruh mužů nakloněných Masarykovi.

Čeští národní socialisté dostali 24 křesel. Byli silně národně zaměřeni, odmítali marxismus a získali hlavně příslušníky středních vrstev. Jejich členem se stal ministr zahraničí Beneš.

Pod jeho vlivem se čím dál víc stávali stranou „**hradu**“. Jejich silně šovinistický časopis „**České slovo**“, byl mezi Čechy velmi rozšířen.

Také Němci měli široké spektrum politických stran:

Německá sociálně-demokratická dělnická strana (**DSAP**) se stala se svými 33 mandáty nejsilnější německou politickou stranou. V osobě Josefa Seligera měla vůdčí osobnost velkého formátu. Zemřel ale již roku 1920. Jeho nástupce, brněnský právník Dr. Ludwig Czech, nebyl až takovou inspirující osobností.

K Německé národní straně (**DNP**) se připojila různá německá národní uskupení ze starého Rakouska pod vedením Dr. Rudolfa Lodgmana. Tato strana získala 10 mandátů.

Německá národně socialistická dělnická strana (**DNSAP**) byla v novém státu v jasné opozici. Byla založena již roku 1904, převzala název od českých národních socialistů a sledovala i podobné cíle. Našla několik málo stoupenců jen v severních Čechách.

zum Kreis der „Inlandsrevolution“, die sich als die eigentlichen Staatsgründer betrachteten und die von Masaryk und Beneš geführte „Auslandsrevolution“ für zweitrangig hielten.

Den Kurs der Politik aber bestimmte die „**Burg**“ (so bezeichnet nach dem Amtssitz des Präsidenten), ein kleiner Kreis von Masaryk genehmten Männern.

Die **tschechischen „Nationalsozialisten“** erhielten 24 Sitze. Sie waren betont national eingestellt, lehnten den Marxismus ab und konnten vor allem den Mittelstand für sich gewinnen. Außenminister Beneš wurde ihr Mitglied. Unter seinem Einfluss wurden sie immer mehr zur Partei der „Burg“. Ihre stark chauvinistische Zeitung, „**České slovo**“ (Tschechisches Wort), war unter den Tschechen am stärksten verbreitet.

Auch bei den Deutschen gab es ein weites Spektrum von Parteien:

Die Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei (**DSAP**) wurde mit 33 Mandaten die stärkste deutsche Partei. In Josef Seliger hatten sie eine Führerpersönlichkeit von großem Format. Er starb aber schon 1920. Von seinem Nachfolger, dem Brünner Rechtsanwalt Dr. Ludwig Czech, ging keine zündende Kraft aus.

Zur Deutschen Nationalpartei (**DNP**) hatten sich verschiedene deutschnationale Gruppen aus dem alten Österreich unter Dr. Rudolf Lodgman von Auen zusammengeschlossen. Sie errang 10 Mandate.

Die Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (**DNSAP**) stand in entschiedener Opposition zum neuen Staat. Sie wurde schon 1904 gegründet, hatte den Namen von den tschechischen Nationalsozialisten übernommen und verfolgte ähnliche Ziele. Sie hatte nur in Nordböhmen einige wenige Anhänger gefunden.

Nyní do ní vstupovali propuštění železničáři a poštovní úředníci a zatrpklí lidé, kteří měli dojem, že německý charakter jejich vlasti je ohrožen. Dotáhla to na 5 mandátů.

„Svaz zemědělců“ (**BdL**) získal 11 mandátů. Jeho silnou osobností byl zkušený vůdce rolníků Franz Krepek, který měl dobré vztahy s českými agrárníky a na spolupráci s nimi myslel již dříve.

Německá živnostenská strana se úzce opírala o BdL.

Německá křesťansko-sociální lidová strana (**DCVP**), jejíž stranický program významně ovlivnil teolog Dr. Karl Hilgenreiner, získala 10 mandátů.

V **Kaplici** bylo rozdělení hlasů následující. Celkem bylo odevzdáno 1169 platných hlasů. DNP 448, sociální demokraté 400, křesťansko-sociální lidová strana 72, němečtí demokraté 15, židovská národní strana 17 a české strany (včetně vojska, četnictva a finanční stráže) 217 hlasů. (Chro)

Společně by němečtí poslanci se čtvrtinou křesel v parlamentu mohli dokázat mnoho, ale společně postupovali jen případ od případu. Hospodářské a ideologické cíle jednotlivých skupin se příliš rozcházel.

Němci si kladli otázku, zda se vládě Čechů mají bránit všemi prostředky, nebo zda se smířit s realitou, že v rámci státu budou za svá práva bojovat ústavní cestou.

Sociální demokraté, ze začátku nejsilnější skupina, se vzdala práva na sebeurčení a požadovala autonomii v rámci státu.

Také konzervativní měšťanské kruhy se většinou omezily na tento požadavek. DNP trvala na právu sebeurčení, nevyvozovala z toho ovšem žádné politické důsledky, vyslala poslance do

Nun stießen entlassene Eisenbahner und Postbeamte, Verbitterte, die den deutschen Charakter ihrer Heimat gefährdet sahen, zu ihr. Sie brachte es auf 5 Mandate.

Der „Bund der Landwirte“ (**BdL**) erreichte 11 Mandate. Seine stärkste Persönlichkeit war der erfahrene Bauernführer Franz Krepek, der gute Beziehungen zu den tschechischen Agrariern hatte und schon früh an eine Zusammenarbeit mit ihnen dachte.

Die Deutsche Gewerbspartei lehnte sich eng an den BdL an.

Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (**DCVP**), deren Parteiprogramm der Theologe Dr. Karl Hilgenreiner wesentlich mitgestaltet hatte, gewann 10 Mandate.

In **Kaplitze** erhielten von den 1169 gültigen Stimmen die DNP 448, die Sozialdemokraten 400, die Christlichsozialen 72, die Deutschen Demokraten 15, die Jüdischnationale Partei 17 und die tschechischen Parteien (samt Militär, Gendarmerie und Finanzwache) 217 Stimmen. (Chro)

Zusammen hätten die deutschen Abgeordneten mit einem Viertel der Sitze im Parlament viel erreichen können, aber nur von Fall zu Fall gingen sie gemeinsam vor. Zu weit lagen die wirtschaftlichen und die weltanschaulichen Ziele der einzelnen Gruppen auseinander.

Für die Deutschen stellte sich die Frage, ob sie sich mit allen Mitteln gegen die tschechische Herrschaft wehren oder mit der Realität abfinden sollten, um innerhalb des Staates auf verfassungsmäßigem Wege um ihre Rechte zu kämpfen. Die Sozialdemokraten, anfangs die stärkste Gruppe, gaben das Selbstbestimmungsrecht auf und verlangten die Autonomie im Rahmen des Staates. Auch die bürgerlichen Kreise beschränkten sich in ihrer Mehrheit auf diese Forderung. Die DNP hielt am Selbstbestimmungsrecht fest, zog daraus aber keine

parlamentu, v sudetsko-německých městech měla mnoho starostí a na obcích vykonávala konstruktivní práci.

Komunistická strana, která byla založena v květnu 1921, počítala ke svým otcům zakladatelům často legionáře, kteří se vrátili z Ruska. Byla „sběrnou jímkou“ „marxistických levičáků“ a úzce se opírala o Moskvu. Přešli k ní hlavně čeští, ale i němečtí a slovenští sociální demokraté, takže to v parlamentu dotáhla až na 27 křesel. Její členové a voliči pocházeli ze všech národností ČSR.

Národní spolky

Důležitou roli hrály vedle politických stran i velké národní spolky, jejichž členové pocházeli ze všech politických stran.

Na české straně byl v čele národního zápasu tělovýchovný svaz Sokol s téměř 1 milionem členů.

Jeho protějškem byl Německý tělovýchovný spolek, který vedle otužování těla kladl velký důraz na německou nacionální výchovu v rámci společných večerů a akcí.

Německé spolky na ochranu národností byly v roce 1918 zatlačeny do defenzivy. Německý kulturní spolek, který měl v 3300 místních skupinách přes 500.000 členů, pokračoval v práci Německého školského spolku, zřizoval školky a soukromé školy tam, kde žádné německé školy nebyly nebo kde byly zavřené.

Provozoval obecnou školu v Rávni (Rabus). I pro Spolek Němců v Čechách (Böhmerwaldbund) bylo nejdůležitějším cílem zachovat němectví, jak se zpívá v písni:

*„Du lieber Gott, die Bitt' erschallt,
erhalt uns deutsch den Böhmerwald.“
(„Ať k tobě milý Bože dorazí prosba,
zachovej nám německy náš Böhmerwald.“)*

politischen Konsequenzen, sandte Abgeordnete ins Parlament, stellte in vielen sudetendeutschen Städten den Bürgermeister und leistete in den Gemeinden konstruktive Arbeit.

Die **Kommunistische Partei**, die im Mai 1921 gegründet wurde, zählte zu ihren Gründern vielfach aus Russland zurückgekehrte Legionäre. Sie war ein Sammelbecken der „marxistischen Linken“ und lehnte sich eng an Moskau an. Vor allem tschechische, aber auch deutsche und slowakische Sozialdemokraten wechselten zu ihr über, sodass sie es im Parlament auf 27 Sitze brachte. Ihre Mitglieder und Wähler kamen aus allen Nationen der ČSR.

Die nationalen Verbände

Eine wichtige Rolle spielten neben den Parteien die großen nationalen Verbände, deren Mitglieder aus allen Parteien kamen. Im tschechischen Lager stand der Turnverband Sokol mit fast einer Million Mitglieder weiterhin in der vordersten Front der nationalen Auseinandersetzung. Sein Gegenstück war der Deutsche Turnverein, der neben der körperlichen Ertüchtigung der völkischen Erziehung in Heimabenden und bei Veranstaltungen großes Augenmerk schenkte.

Die deutschen Schutzvereine wurden nach 1918 in die Verteidigung gedrängt. Der Deutsche Kulturverband, der in 3300 Ortsgruppen über 500.000 Mitglieder hatte, führte die Arbeit des Deutschen Schulvereins weiter, errichtete Kindergärten und Privatschulen, wo keine deutschen Schulen bestanden oder wo sie geschlossen worden waren.

Er unterhielt nahe Kaplitz die Volksschule in Rabus. Ebenso war für den Bund der Deutschen in Böhmen und den Deutschen Böhmerwaldbund wichtigstes Ziel, das Deutschtum zu bewahren, wie es in dem viel gesungenem Lied hieß:

*„Du lieber Gott, die Bitt' erschallt,
erhalt uns deutsch den Böhmerwald.“*

Tyto spolky se snažily zprostředkovat pracovní místa a zajistit domácí práci a zároveň udržet půdu v německých rukách.

Politický vliv těchto spolků byl malý. Ale mladé generaci vyhovovaly víc než politické strany. Mnoho mládežnických organizací nechtělo dělat stranickou, ale národní práci, přičemž největší roli hrálo udržování lidových písní, tanců a zvyků.

Vedle tělocvičného spolku, hudebního spolku, pěveckého spolku, amatérského divadelního spolku a hasičů podporovaly pocit sounáležitosti německého obyvatelstva v Kaplici i ochranné spolky.

Ekonomická situace na Šumavě

V prvních poválečných letech se zásobování potravinami příliš nezlepšilo. Teprve v roce 1922 se přestaly vydávat „lístky na chleba“. Nevyjasněné poměry těžce dopadaly na obchod a řemeslo.

Obchodování se ze začátku téměř úplně zastavilo. Po určení státních hranic nemohlo mnoho obyvatel Šumavy, kteří přes léto pracovali jako zedníci nebo těžili rudu na Erzbergu ve Štýrsku, najít v Rakousku žádnou práci.

Někteří našli zaměstnání v severních Čechách, ale kvůli vysokým nákladům na stravu se jim sotva podařilo ušetřit něco na zimu.

Nezaměstnaní dostávali dávky z veřejných zdrojů, což stát a obce stálo obrovské prostředky.

Na Šumavě neexistovala téměř žádná státní podpora ani v následujících letech, nerozvíjela se silniční síť, málokterá silnice byla vyasfaltovaná. Mnoho lidí žilo i v následujících letech v těžké chudobě.

Die Vereine versuchten Arbeitsstellen und Heimarbeit zu vermitteln und den deutschen Grundbesitz zu erhalten.

Der politische Einfluss dieser Vereine war gering. Aber der jungen Generation sagten sie mehr zu als die politischen Parteien. Die zahlreichen Jugendorganisationen wollten nicht Partei- sondern Volkstumsarbeit leisten, wobei die Pflege des Volksliedes, des Volkstanzes und der Volkstrachten eine große Rolle spielten. Die Schutzvereine förderten auch in Kaplitz neben dem Turnverein, dem Musikverein, dem Gesangsverein, dem Dilettantenverein und der Feuerwehr das Zusammengehörigkeitsgefühl der deutschen Bevölkerung.

Die wirtschaftliche Lage im Böhmerwald

In der ersten Nachkriegszeit zeigte die Lebensmittelversorgung noch kaum eine Besserung. Erst 1922 wurde die Ausgabe von Brotkarten eingestellt. Die ungeklärten Verhältnisse lasteten schwer auf Handel und Gewerbe. Das Geschäftsleben stockte anfangs fast vollständig. Nach der Festsetzung der Staatsgrenzen fanden viele Böhmerwäldler, die als Maurer oder bei der Erzgewinnung am Erzberg in der Steiermark den Sommer über gearbeitet hatten, in Österreich keine Arbeit mehr.

Manche fanden einen Arbeitsplatz in Nordböhmen, aber wegen der hohen Verpflegungskosten konnten sie kaum Ersparnisse für den Winter heimbringen. Für die vielen Arbeitslosen musste aus öffentlichen Mitteln gesorgt werden, was den Staat und auch die Gemeinden Unsummen kostete.

Im Böhmerwald gab es auch in den folgenden Jahren kaum eine staatliche Förderung, das Wegenetz wurde nicht ausgebaut, kaum eine Straße wurde asphaltiert. Viele Menschen lebten auch in den folgenden Jahren noch in bitterer Armut.

Z Kaplické kroniky 1920 – 1924

1920

3. srpna pořádal v Horní Plané Německý tělovýchovný spolek velkou **župní tělovýchovnou slavnost**. Kapličtí dosáhli velkých úspěchů v gymnastických závodech. První cenu vyhrál Wenzel Hausl, 2. Roland Pfeiffer, 3. Karl Eichinger, 4. Josef Pölderl. Celkem 8 z 23 cen získali Kapličáci.

1921

24. října byl novým kronikářem zvolen učitel **Hans Waltenberger**. 27. října byla nařízena mobilizace československé branné moci. Bylo povoláno mnoho mladých mužů i z Kaplice.

Císař Karel se se svou chotí Zitou vrátil do Maďarska, kde ho část obyvatel chtěla opět dosadit za krále.

Češi v tom viděli ohrožení svého mladého státu a poslali svou armádu na hranice s Maďarskem.

Na ochranu před uherským revizionismem a návratem Habsburků uzavřela ČSR, Rumunsko a Jugoslávie spojenectví, Malou dohodu.

1922

3. ledna zemřel Ignaz Oberparleiter, který měl o Kaplici velké zásluhy.

Při opravě střechy radnice byla v horní báni nalezena listina z roku 1804 a byl pořízen její opis.

Originál dokumentu, a i jeden nový, zhotovený Hansem Waltenbergerem, byl v plechovém pouzdře opět uložen do bání.

22. října se v 8 hodin večer spustila strašná bouřka, která řádila až do půlnoci. Novodom-

Aus der Kaplitzer Chronik 1920 - 1924

1920

Am 3. August fand in Oberplan ein großes **Gau-turnfest** des Deutschen Turnvereins statt. Das Wettturnen brachte den Kaplitzern einen großen Erfolg. Den 1. Preis errang Wenzel Hausl, den 2. Roland Pfeiffer, den 3. Karl Eichinger, den 4. Josef Pölderl. Insgesamt 8 von 23 Preisen gingen an Kaplitzer.

1921

Am 24. Oktober wurde Lehrer **Hans Waltenberger** zum neuen Chronisten gewählt. Am 27. Oktober wurde die Mobilisierung der tschechoslowakischen Wehrmacht angeordnet. Auch aus Kaplitz wurden viele junge Männer einberufen. Kaiser Karl war mit seiner Gemahlin Zita nach Ungarn zurückgekehrt, wo ihn ein Teil der Bevölkerung wieder als König einsetzen wollte. Die Tschechen sahen darin eine Bedrohung ihres jungen Staates und ließen ihre Armee an der Grenze zu Ungarn aufmarschieren.

Zum Schutz vor einem ungarischen Revisionismus und einer Wiederkehr der Habsburger schlossen die ČSR, Rumänien und Jugoslawien ein Bündnis, die Kleine Entente.

1922

Am 3. Jänner starb Ignaz Oberparleiter, der sich um Kaplitz so viele Verdienste erworben hatte.

Bei einer notwendig gewordenen Reparatur des Dachs vom Rathausturm fand man in der oberen Kugel die schon erwähnte Urkunde aus dem Jahre 1804, von der eine Abschrift angefertigt wurde. Die Originalurkunde und eine neue, verfasst von Hans Waltenberger, wurden - in einer Blechkapsel gut verlötet - wieder in der Kugel hinterlegt.

Am 22. Oktober ging von 8 Uhr abends bis Mitternacht ein schweres Unwetter nieder. Der

ský potok se tak rozvodnil, že se voda dostala až do domů a byla způsobena velká škoda na obilí, které bylo skladováno ve stodolách.

Nové kostelní zvony

29. října 1922 posvětil děkan Franz Schützner 3 velké nové kostelní zvony. Byly ulity ve zvonářství Perner v Budějovicích. Největší, vážící 760 kg, byl pokřtěn „Petr a Pavel“ a byl na něm vyrytý nápis:

„Freude dieser Stadt bedeute, Friede sei ihr erst Geläute. Gewidmet dem Andenken der im Weltkrieg 1914-1918 Gefallenen und Verstorbenen der Pfarrgemeinde Kaplitz“ („Radost tohoto města znamená, budíž jeho prvním vyzváněním mír. Věnováno vzpomínce na padlé a zemřelé z farnosti Kaplice ve světové válce 1914-1918“).

Druhý zvon, vážící 210 kg, dostal jméno „Josef a Marie“, třetí o hmotnosti 138 kg, byl pojmenován „Florian“. Patronkami zvonů byly Anna Greibig (která po smrti svého muže dál úspěšně vedla továrnu na výrobu keramiky) a také obě majitelky hospodářství Maria Forstner z Horšova (Horeschau) a Maria Jilek z Výhně (Wyhen).

Náklady činily 48.197 Kč. Výnos ze starých zvonů byl 5.072 Kč. Sbírky vynesly 21.000 Kč. Zbývající částka byla rozdělena mezi obce farnosti.

Listina z roku 1922

V listopadu byla restaurována i věžička českého kostela. Tak jak bylo zvykem, nechal děkan Franz Schützner dát do báně pod křížem listinu v plechovém pouzdře.

Je na ní následující text (v českém překladu) (1):

„Kostel svatého Floriana byl po zdlouhavém vyjednávání přenechán českým farníkům k výkonu jejich bohoslužeb. Denně se slouží mše svatá

(1) L. Toncar, zpětně přeložený, původně německý text, z češtiny, mírně zkrácen.

Häuselbach schwoll so an, dass das Wasser in die Häuser eindrang und am Getreide, das in den Scheunen eingelagert war, großen Schaden anrichtete.

Neue Kirchenglocken

Am 29. Oktober 1922 konnte Dechant Franz Schützner drei große, neue Kirchenglocken weihen. Die Glockengießerei Perner in Budweis hatte sie gegossen. Die größte mit 760 kg wurde auf „Peter und Paul“ getauft und hatte die Inschrift:

„Freude dieser Stadt bedeute, Friede sei ihr erst Geläute. Gewidmet dem Andenken der im Weltkrieg 1914-1918 Gefallenen und Verstorbenen der Pfarrgemeinde Kaplitz.“

Die zweite mit 210 kg erhielt den Namen „Josef und Maria“, die dritte mit 138 kg den Namen „Florian“. Glockenpatinnen waren Anna Greibig (die nach dem Tod ihres Mannes die Tonwarenfabrik erfolgreich weiterführte) sowie die beiden Wirtschaftsbesitzerinnen Maria Forstner aus Horeschau und Maria Jilek aus Wyhen.

Die Kosten betragen 48.197 Kč. Der Erlös für die alten Glocken betrug 5.072 Kč, Sammlungen erbrachten 21.000 Kč. Der Restbetrag wurde auf die eingepfarrten Gemeinden aufgeteilt.

Eine Urkunde aus dem Jahre 1922

Im November wurde auch das Türmchen der böhmischen Kirche restauriert. Dechant Franz Schützner ließ wie üblich in der neuen Kugel unterm Kreuz eine Urkunde in einer Blechhülle hinterlegen. Darin heißt es (1):

„Die Kirche des Hl. Florian wurde nach langwierigen Verhandlungen den pfarrzugehörigen tschechischen Einwohnern zur Durchführung

(1) L. Toncar, Rückübersetzung des ursprünglich deutschen Textes aus dem Tschechischen; leicht gekürzt.

a o nedělích a svátcích probíhá kázání v češtině. Kostel navštěvují dle libosti i němečtí obyvatelé. V kostele je Boží hrob a některé ceremonie jsou v němčině, např. o svátku svatého Florian, svaté Anny a svatého Leonarda.

Patronát nad kostelem má velevážený pan Karel hrabě Buquoy z Nových Hradů, který hradil veškeré stavební úpravy až do dnešních dnů z vlastních prostředků. Jak to bude dál, není jisté, protože v ČSR, ke které patří i Kaplice, má být šlechtický majetek vyvlastňován.

Církev se nachází v době těžkého kulturního boje, neboť jak shora, tak zdola působí proticírkevní proudy a připravuje se celková odluka církve od státu a škol. Věrní katolíci se organizují, aby se náporu ubránili. Bůh pomůže.

Ve farnosti Kaplice žije nyní 4167 katolíků, 5 příslušníků československé církve, 6 bezvěrců, 2 protestanti a 21 Židů. Obyvatelstvo města Kaplice, kde je 2258 katolíků, je převážně německé. Žije zde sotva 200 Čechů. Duchovním pastýřem je děkan Franz Schützner a kaplanem Karel Záruha, druhé místo kaplana je kvůli nedostatku duchovních neobsazené. Dále je zde katecheta Josef Führer....

Opravu věže provedl na příkaz patronátní kanceláře hraběte Buquoye místní mistr stavitel Josef Neubauer. Věžní báň zhotovil zámečnický mistr Ignaz Oberparleiter.

10. listopadu 1922, Franz Schützner“

K 21 Židům, kteří bydleli v Kaplici, patřil doktor Dr. Rind, učitel Adalbert Weil a obchodník Moritz Bloch; na rožmberském židovském hřbitově jsem našel ještě jméno Albert Hirschcron, zemřel 1927.

ihrer Gottesdienste überlassen. Die hl. Messe wird täglich gelesen, und an Sonn- und Feiertagen wird tschechisch gepredigt. Die Kirche wird nach Belieben auch von deutschen Einwohnern besucht. In der Kirche wird das Heilige Grab aufgestellt, und einige Zeremonien werden in deutscher Sprache abgehalten, z.B. am Fest des Hl. Florian, der Hl. Anna und des Hl. Leonhard. Das Patronat über die Kirche hat der hochwohlgeborene Herr Karl Graf Buquoy in Gratzen, der bis heute alle baulichen Maßnahmen aus eigenen Mitteln durchführen ließ. Wie es weitergehen wird ist unsicher, da in der ČSR, zu der Kaplitz gehört, der adelige Besitz enteignet werden soll. Die Kirche befindet sich zurzeit in einem schwierigen Kulturkampf, da es von oben und von unten antikirchliche Strömungen gibt und auf eine totale Trennung von Kirche und Staat und Schule hingearbeitet wird. Die treuen Katholiken organisieren sich, um den Sturm abzuwehren. Gott wird helfen. - In der Pfarrgemeinde Kaplitz leben derzeit 4167 Katholiken, 5 Angehörige der tschechoslowakischen Kirche, 6 Konfessionslose, 2 Protestanten und 21 Juden. Die Einwohnerschaft der Stadt Kaplitz, die 2258 Katholiken aufweist, ist überwiegend deutsch. Es wohnen hier kaum 200 Tschechen. Die Seelsorge obliegt dem Dechant Franz Schützner und dem Kaplan Karl Zaruba, die zweite Kaplanstelle ist wegen des Priestermangels nicht besetzt. Weiters gibt es den Katecheten Josef Führer. ... Die Reparatur des Turmes wurde auf Anordnung der Patronatskanzlei des Grafen Buquoy ... vom hiesigen Baumeister Josef Neubauer durchgeführt. Die Turmkugel fertigte der Schlossermeister Ignaz Oberparleiter an.

10. November 1922. Franz Schützner.“

Zu den 21 Juden, die in Kaplitz wohnten, gehörten der Arzt Dr. Rind, der Lehrer Adalbert Weil und der Kaufmanns Moritz Bloch; auf dem Rosenberger Judenfriedhof fand ich noch den Namen Albert Hirschcron, gest. 1927.

30. června a 1. července se v Kaplici pořádal Böhmerwald-Turngau XII. župní tělovýchovnou slavnost, a 15. července byla oslava 50. výročí založení dobrovolných hasičů.

19. srpna se v Kaplici konala **35. valná hromada německého spolku Böhmerwaldbund** („Německý svaz Šumavy“). Přišlo mnoho hostů. Ambros Wolfram z Ústí, předseda hlavního Svazu německých horských a turistických spolků v ČSR, slíbil, že bude co možná nejučinněji podporovat i šumavskou oblast.

Spolku Böhmerwaldbund poděkoval jménem Svazu německých rolníků i Franz Koschant z osady Mostky za podporu, kterou od svého vzniku věnuje zemědělství. Pak proběhly volby do vedení spolku.

Odpoledne se vydal slavnostní průvod k Wurkowaldu. Za jeho úspěch se musí poděkovat hlavně městskému tajemníkovi Hansi Häßlerovi a Franzi Koschantovi, který u vesničanů obstaral přistavení žebříňáků. Ve Wurkowaldu se pořádala lidová slavnost, která ale silně trpěla kvůli chladnému počasí.

16. září se opět konaly **volby do obecního zastupitelstva**. Byly sestaveny 4 kandidátky. Z platných odevzdaných hlasů vyplynulo následující rozdělení křesel v obecním zastupitelstvu:

strana	hlasů	křesel
1. Německá národní strana (DNP)	432	10
2. Křesťansko-sociální strana (DCVP)	380	9
3. Sociální demokraté (DSAP)	190	5
4. České strany	245	6

České strany musely kandidovat na jednom seznamu, protože jednotlivě by šanci na získání mandátu neměly. Platilo ještě vojenské volební

Am 30. Juni und am 1. Juli wurde das XII. Gau-turnfest des Böhmerwald-Turngaues in Kaplitz gefeiert, und am 15. Juli das 50-jährige Gründungsfest der Freiwilligen Feuerwehr.

Am 19. August fand in Kaplitz die **35. Hauptversammlung des Deutschen Böhmerwaldbundes statt**. Zahlreiche Gäste waren erschienen. Ambros Wolfram aus Aussig, der Vorsitzende des Hauptverbandes der deutschen Gebirgs- und Wandervereine in der ČSR, versprach, auch das Böhmerwaldgebiet auf das kräftigste zu fördern.

Namens des Bundes der deutschen Landwirte dankte Franz Koschant aus Pernlesdorf dem Böhmerwaldbund für die Unterstützung, die er seit seinem Bestehen der Landwirtschaft zugewendet hatte. Dann erfolgten die Wahlen in die Bundesleitung.

Am Nachmittag bewegte sich ein Festzug zum Wurkowald. Sein Gelingen war hauptsächlich Stadtsekretär Hans Häßler und Franz Koschant zu danken, der die Beistellung der Erntewägen durch die ländliche Bevölkerung besorgte. Im Wurkowald fand ein Volksfest statt, das aber durch die kühle Witterung sehr beeinträchtigt war.

Am 16. September wurden wiederum **Gemeindevertretungswahlen** abgehalten. Vier Listen wurden aufgestellt. Die gültigen Stimmen ergaben folgende Sitzverteilung in der Gemeindevertretung:

Partei	Stimmen	Sitze
1. Deutsche Nationalp. (DNP)	432	10
2. Christlichsoziale (DCVP)	380	9
3. Sozialdemokraten (DSAP)	190	5
4. Tschechische Parteien	245	6

Die tschechischen Parteien mussten auf einer gemeinsamen Liste kandidieren, da eine einzelne Partei keine Chance hatte, ein Mandat zu er-

právo, proto měly české strany relativně vysoký podíl hlasů.

Obecní zastupitelstvo zvolilo ze svého středu starostu, hospodáře Augusta Lauseckera, jeho zástupci se stali učitel Adalbert Weil (DSAP), a děkan Franz Schützner (DCVP), městskými radními se stali z kandidátky č. 1: zednický mistr Josef Neubauer a obchodník Ludvík Zícha, z kandidátky č. 2 Franz Pimiskern a pekařský mistr Karl Grimus, z kandidátky č. 3 Antonín Smutek, nyní úředník nemocenské pokladny a z kandidátky č. 4 Ludvík Sklenář a Jan Toncar.

V tomto roce musely být všude rozmístněny dvoujazyčné cedule s názvy ulic.

1924

Začaly dvě velké stavby:

Regulace Malše, která měla vést ke snížení rizika povodní. Při té příležitosti byla Blanenská ulice (Pflanznerstraße) přeložena blíže ke kopci a byl postaven nový most přes řeku.

ringen. Es bestand noch das Soldatenwahlrecht, daher der verhältnismäßig hohe tschechische Stimmenanteil.

Die Gemeindevertretung wählte aus ihrer Mitte den Wirtschaftsbesitzer August Lausecker (DNP) zum Bürgermeister, zu Stellvertretern den Lehrer Adalbert Weil (DSAP) und Dechant Franz Schützner (DCVP), zu Stadträten von Liste 1 den Maurermeister Josef Neubauer und den Kaufmann Ludwig Zicha, von Liste 2 Franz Pimiskern und den Bäckermeister Karl Grimus, von Liste 3 Anton Smutek, jetzt Krankenkassenbeamter, sowie von der Liste 4 Ludwig Sklenář und Jan Toncar.

In diesem Jahr mussten überall zweisprachige Straßentafeln angebracht werden.

1924

Zwei große Bauvorhaben wurden in Angriff genommen: Eine **Regulierung der Maltsch** zur Verringerung der Hochwassergefahr. Dabei wurde die Pflanzner Straße näher an den Berg verlegt und eine neue Brücke über den Fluss gebaut.

*Pohled na Kaplici z Blanského vrchu (po regulaci Malše v r. 1924).
Blick auf Kaplitz vom Pflanznerberg (nach der Maltschregulierung 1924).*

Výstavba nové budovy okresního hejtmantství na Linecké ulici, do které se 1. dubna 1925 mohli nastěhovat. Místnosti úřadu se nacházely v 1. patře, v přízemí byly dvě kanceláře a byt správce domu.

17. srpna 1924 byl slavnostně odhalen **pomník obětem 1. světové války**. Kamenosochař Kickinginger z Krumlova nainstaloval na podstavec pomníku císaře Josefa 8 m vysoký žulový obelisk, na jehož vrcholu byla orlice. Na obelisku byl nápis:

„Tränen von Eltern geweint schufen dies steinerne Bild. Gewidmet den im Weltkrieg 1914-1918 Gefallenen und Vermissten der Stadt Kaplitz“ (Slzy vyplakané rodiči vytvořily tento kamenný symbol. Věnováno padlým a pohřešovaným města Kaplice během světové války 1914-1918).

Posvěcení válečného pomníku 17. srpna 1924.

Einweihung des Kriegerdenkmals am 17. August 1924.

Jména 84 mrtvých byla vysekána do 4 stěn podstavce.

V předvečer hráli ochotníci v divadle hru „Proud“ od Maxe Halbeho pod vedením městského sekretáře Häßlera.

V půl desáté dopoledne se k pomníku vydal slavnostní průvod. Na slavnostní mši zahrál hu-

Der Neubau eines Amtsgebäudes für die Bezirkshauptmannschaft an der Linzer Straße. Am 1. April 1925 konnte es bezogen werden. Die Amträume befanden sich im 1. Stock, im Erdgeschoß waren zwei Kanzleien und die Wohnung des Hausverwalters untergebracht.

Am 17. August 1924 wurde das **Kriegerdenkmal** feierlich enthüllt. Steinbildhauer Kickinginger aus Krummau hatte auf den Sockel des Kaiser Josef-Denkmal einen acht Meter hohen Granitobelisk gestellt, der von einem Adler bekrönt wurde. Der Obelisk zeigte die Inschrift

„Tränen von Eltern geweint schufen dies steinerne Bild. Gewidmet den im Weltkrieg 1914-1918 Gefallenen und Vermissten der Stadt Kaplitz.“

Die Namen der 84 Toten waren auf den vier Seiten des Sockels eingemeißelt.

Am Vorabend spielte der Dilettantenverein im Theater das Stück „Der Strom“ von Max Halbe unter der Leitung von Stadtsekretär Häßler.

Um halb zehn Uhr vormittags bewegte sich der Festzug zum Denkmal. Bei der Festmesse trug

dební spolek pod vedením Ludvíka Zíchy Německou mši od Franze Schuberta.

Také pěvecký spolek přispěl k programu písní „Modlitba před bitvou“ a „Dobrý kamarád“. Žákyně Erna Zicha a Mitzi Hübner přednesly básně. Děkan Schützner pomník posvětil. Při slavnosti bohužel silně přšelo.

Oslava 50. výročí založení Německého divadelního amatérského spolku s vedoucím Karlem Putschöglem a režisérem Johannem Häßlerem:

SLAVNOSTNÍ PROGRAM v sobotu, 22. 11. 1924 v divadelním sále:

1. Slavnostní předehra od Dr. Julia Fayrera, v provedení Německého hudebního spolku pod vedením hudebního skladatele
2. Prolog, napsán sl. Marii Oberparleiterovou, učitelkou v důchodu, přednes Rosa Schiller
3. Divadelní fraška „Leander ve fraku“, režie Hans Häßler.

Ceny míst k sezení 7, 6, 5, 4 Kč

Místo k stání 2,50 Kč

Děti školou povinné mají vstup zakázán.

Nové jevištní dekorace navrhl a vyrobil sochař Josef Spinka, technický scénograf z Varnsdorfu. V neděli 23.11. se pořádal taneční věneček v sále hostince „U Zeleného stromu“ (vstup: pro jednotlivce 6 Kč, rodinné vstupné 18 Kč).

Další neděli se divadelní fraška opakovala.

der Musikverein unter der Leitung von Ludwig Zicha die Deutsche Messe von Franz Schubert vor.

Auch der Gesangsverein trug bei durch die Lieder „Gebet vor der Schlacht“ und „Der gute Kamerad“. Die Schülerinnen Erna Zicha und Mitzi Hübner trugen Gedichte vor. Dechant Schützner weihte das Denkmal. Leider regnete es bei der Feier in Strömen.

50-jähriges Gründungsfest des deutschen Theater-Dilettantenvereins unter dem Obmann Karl Putschögl und dem Spielleiter Johann Häßler:

FESTPROGRAMM am Samstag, den 22. 11. 1924 im Theatersaal:

1. Festouvertüre von Dr. Julius Fayrer, aufgeführt vom Deutschen Musikverein unter der Leitung des Komponisten.
2. Prolog, verfaßt von Fr. Marie Oberparleiter, Lehrerin i.R., gesprochen von Rosa Schaller.
3. Schwank „Leander im Frack“, Spielleitung Hans Häßler.

Preise der Plätze Kč 7,6,5,4

Stehplatz Kč 2,50

Schulkinder haben keinen Zutritt.

Die neue Bühnenaustattung wurde vom Bildhauer Josef Spinka, technischer Bühnenleiter in Varnsdorf, entworfen und angefertigt. Am Sonntag den 23.11. gab es ein Tanzkränzchen im Saal „Zum Grünen Baum“. (Eintritt: Einzelperson Kč 6, Familienkarte Kč 18). Am darauffolgenden Sonntag fand eine Wiederholung des Schwankes statt.

Aktivisté a negativisté

Němečtí sociální demokraté se brzy po roce 1920 pokusili prostřednictvím jednání dosáhnout zklidnění národního napětí.

K jejich taktice se postupně připojily BdL, DCVP a malá Demokratická strana a vytvořily tak podmínky pro německý „aktivismus“.

Při **parlamentních volbách** 15. listopadu 1925 ztratila dosavadní vládní koalice svou absolutní většinu. Nejsilnější stranou se stali čeští agráři – cí se 45 z 300 mandátů, následováni komunisty s 41 mandátů.

Čeští sociální demokraté spadli z 52 na 29, němečtí z 31 na 17 mandátů. BdL a Německá živnostenská strana, které šly do voleb společně (samostatně neměla žádná ze stran šanci získat ani základní mandát), získaly dohromady 16+8 mandátů.

DCVP si polepšila z 10 na 13, DNSAP z 5 na 7, DNP zůstala na 10 mandátech.

V kaplickém okrese dosáhla DCVP 41,7 %, BdL+Živnostenská strana 20,0 %, DSAP 14,2 %, DNP 12,1 %, DNSAP 0,7 %, české strany dohromady 9,1 % a komunisti 2,2 % z 24.200 hlasů. (1)

Masaryk musel nejdříve jmenovat úřednický kabinet, protože strany se nedokázaly dohodnout na vládním programu. Teprve v říjnu 1926 se Švehlovi podařilo překonat veškerý odpor českých nacionalistů proti tomu, aby se německé strany podílely na vládě a aby na bázi obou zemědělských stran vytvořily národnostně smíšenou koalici občanského bloku, ke kterému

(1) Procenta v okrese Kaplice jsem vypočítal z počtu hlasů zveřejněných v „Budweiser Zeitung“, rovněž tak z následujících parlamentních voleb.“

Aktivisten und Negativisten

Die deutschen Sozialdemokraten hatten schon bald nach 1920 versucht, auf dem Verhandlungsweg einen Ausgleich der nationalen Spannungen herbeizuführen. Ihrer Taktik schlossen sich nach und nach der BdL, die DCVP und die kleine Demokratische Partei an und schufen so die Voraussetzungen für den deutschen „Aktivismus“.

Bei den **Parlamentswahlen** am 15. Nov. 1925 verlor die bisherige Regierungskoalition die absolute Mehrheit. Stärkste Partei wurden die tschechischen Agrarier mit 45 von 300 Mandaten, gefolgt von den Kommunisten mit 41 Mandaten.

Die tschechischen Sozialdemokraten fielen von 52 auf 29, die deutschen von 31 auf 17 Mandate zurück. Der BdL und die Deutschen Gewerbetarbei, die eine Wahlgemeinschaft bildeten (jede Partei allein hatte kaum Aussicht auf ein Grundmandat), erreichten zusammen 16+8 Mandate. Die DCVP konnte sich von 10 auf 13 steigern, die DNSAP von 5 auf 7, die DNP blieb bei 10 Mandaten.

Im Kaplitzer Bezirk erreichten die DCVP 41,7 %, BdL+Gewerbep. 20,0 %, DSAP 14,2 %, DNP 12,1 %, DNSAP 0,7 %, die tschechischen Parteien zusammen 9,1 % und die Kommunisten 2,2 % der 24.200 Stimmen. (1)

Masaryk musste zunächst ein Beamtenkabinett einsetzen, da sich die Parteien auf kein Regierungsprogramm einigen konnten. Erst im Oktober 1926 konnte Švehla alle Widerstände der tschechischen Nationalisten gegen eine Regierungsbeteiligung deutscher Parteien überwinden und auf der Basis der beiden Bauernparteien eine gemischtnationale Koalition des

(1) Die Prozentzahlen im Bezirk Kaplitz habe ich aus den in der „Budweiser Zeitung“ veröffentlichten Stimmzählungen errechnet; ebenso bei den folgenden Parlamentswahlen.

*„Na Bělidle“, v pravo je Gabrielův obchod s výrobky z kůží.
Auf der Bleiche; rechts die „Lederhandlung Gabriel“.*

vedle BdL patřily i DCVP a Německá živnostenská strana. Poprvé byli do vlády jmenováni dva němečtí ministři, Robert Mayr-Harting (DCVP) pro spravedlnost a Franz Spina (BdL) pro veřejné práce, oba profesori na Německé univerzitě v Praze.

Bürgerblocks bilden, der neben dem BdL auch die DCVP und die Deutsche Gewerbeartei angehörten. Erstmals gab es zwei deutsche Minister in der Regierung, Robert Mayr-Harting (DCVP) für Justiz und Franz Spina (BdL) für öffentliche Arbeiten, beide Professoren an der Deutschen Universität in Prag.

Švehla ve svém vládním prohlášení zdůrazňoval, že Češi a Němci se narodili na zděděné

Švehla betonte in seiner Regierungserklärung, daß Tschechen und Deutsche auf ererbtem Bo-

*Jihozápadní část náměstí.
Südwestecke des Ringplatzes.*

Pohled do Linecké ulice od náměstí - Blick in die Linzer Straße (vom Ringplatz).

půdě, žili na ní přes 1000 let a navždy zůstanou pohromadě.

Proto musíme přemýšlet a pracovat na tom, aby spolupráce byla trvalá.

„Aktivisté“ byli přesvědčeni, že se jim díky jejich podílu na vládě pomalu podaří zlepšit situaci, která Němce utiskovala. Dosáhli zrušení volebního práva, které se dalo lehce zneužít k dosažení umělé většiny.

Němečtí ministři se pokusili, jak nejlépe uměli, zmírnit přísnost u nařízení ohledně jazyka, nespravedlnosti při pozemkové reformě, diskriminaci německého školství a průmyslu. „Negativisté“, DNP a DNSAP šli dále nesmiřitelnou cestou.

Aktivistům předhazovali, že šli do vlády bez jasných slibů a záruk. Tím ale v cizině jen vyvolali dojem, že menšiny opravdu užívají rovnoprávnosti, aniž by mohly na panujících poměrech cokoliv změnit.

den geboren wurden, dort seit über 1000 Jahren lebten und für alle Zukunft beisammen bleiben würden. Daher müsste man darüber nachsinnen und daran arbeiten, dass das Zusammenwirken von Dauer sei.

Die „Aktivisten“ waren überzeugt, dass sie durch ihre Regierungsbeteiligung die für die Deutschen drückenden Zustände langsam verbessern könnten. Sie erreichten die Abschaffung des Soldatenwahlrechts, das sich leicht zum Schaffen künstlicher Mehrheiten missbrauchen ließ. Die deutschen Minister versuchten so gut sie konnten, Härten bei der Sprachenverordnung, Ungerechtigkeiten bei der Bodenreform, Benachteiligungen des deutschen Schulwesens und der Industrie zu mildern. Die „Negativisten“, DNP und DNSAP, steuerten weiter einen unversöhnlichen Kurs.

Sie warfen den Aktivisten vor, ohne feste Zusagen und Garantien in die Regierung gegangen zu sein. Sie hätten damit im Ausland nur den Anschein erweckt, dass die Minderheiten tatsächlich Gleichberechtigung genießen, ohne an den herrschenden Verhältnissen etwas ändern zu können.

Do období vlády Občanského bloku spadal největší ekonomický rozmach, který ČSR v meziválečné době zažívala.

Výroba přesáhla poslední předválečná léta a počet nezaměstnaných klesal. Na různých reformách participovali i Němci.

Švehlovo těžké onemocnění ale brzy ohrozilo vnitřní mír.

Z Kaplické kroniky 1925 – 1929

1925

15. a 16. srpna se v Kaplici konalo slavnostní znovuzhledání původních příslušníků šumavských pluků (Böhmerwaldregiment) č. 91 a 29. Návtěvnost byla vysoká.

1926

byla stržena stará škola, ve které vyučoval Kindermann a Měšťanský špitál, aniž by tomu mohl Památkový úřad zabránit. Obě budovy by se svými krásnými průčelími bývaly byly nevhodnějším místem pro místní muzeum. Byly ale zachráněny, a možná, že měly být odstraněny, aby nebránily provozu.

Na Kindermannově náměstí, které teď bylo dostatečně velké, měl být zřízen park, od záměru se ale opět upustilo.

22. srpna 1926 byla odhalena **pamětní deska Ignaze Oberparleitera**, věnovaná domovskou komunitou Kaplice ve Vídni, na jeho domě na Landstraße, kde zemřel. Nápis zněl (překlad):

„V tomto domě tvořil svá díla vlastenecký básník Ignaz Oberparleiter v letech 1846-1922. Domovská komunita Kaplice ve Vídni.“

In die Zeit der Bürgerblockregierung fiel der größte wirtschaftliche Aufschwung, den die ČSR in der Zwischenkriegszeit erlebte. Die Produktionsziffern überstiegen die der letzten Vorkriegsjahre, und die Zahl der Arbeitslosen schrumpfte. An verschiedenen Reformen konnten auch die Deutschen partizipieren.

Die schwere Erkrankung Švehlas gefährdete aber bald den inneren Frieden.

Aus der Kaplitzer Chronik 1925 – 1929

1925

Am 15. und 16. August gab es in Kaplitz eine Wiedersehensfeier ehemaliger Angehöriger der Böhmerwaldregimenter Nr. 91 und 29, die gut besucht war.

1926

wurden die alte Schule, in der Kindermann unterrichtet hatte, und das Bürgerspital abgerissen, ohne dass es das Denkmalmat verhindern konnte. Die beiden Gebäude mit ihren schönen Giebeln wären der geeignetste Platz für ein Ortsmuseum gewesen. Aber sie waren baufällig geworden, und vielleicht wollte man auch ein Verkehrshindernis aus dem Weg räumen. Auf dem nun verhältnismäßig groß gewordenen Kindermannplatz sollte ein Park angelegt werden, der Beschluss wurde aber wieder fallengelassen.

Am 22. August 1926 wurde eine **Gedenktafel für Ignaz Oberparleiter**, gewidmet von der Heimatgruppe Kaplitz in Wien, an dessen Sterbehäus in der Landstraße enthüllt. Die Inschrift lautete:

„In diesem Haus hat der Heimatdichter Ignaz Oberparleiter seine Werke geschaffen 1846-1922. Heimatgruppe Kaplitz in Wien.“

1927

22. července shořel u městského parku dům kolářského mistra Josefa Matschla a sousední dům Franze Pellecha. Hasičům se podařilo zlikvidovat oheň po hodině.

25. července bylo cítit silnější zemětřesení.

V říjnu 1927 se opět konaly **volby do obecního zastupitelstva**. Bylo sestaveno 5 kandidátních listin. V obecním zastupitelstvu bylo následující rozdělení hlasů a křesel:

politické strany	hlasy	křesla
1. DCVP	312	8
2. DNP	243	7
3. DSAP	233	7
4. Německá živnostenská strana	141	4
5. České strany	156	4

Obecní zastupitelstvo se sešlo 16.11. a zvolilo starostou **Karla Putschögla** (DNP), jeho zástupci se stali vikář Franz Schützner (DCVP) a Anton Smutek (DSAP); městskými radními se stali Karl Grimus a Franz Pimiskern (DCVP); Ludwig Zicha (DNP); Georg Leisch, polír a Hans Windhager, úředník (DSAP); Paul Kadasch z kandidátky č. 4 a Karl Valenta, ředitel Spořitelny z kandidátky č. 5.

V prosinci proběhly nové volby „Pivovarnického výboru“. V něm teď působili Karl Putschögl jako starosta, Ludwig Zicha jako ředitel pivovaru a Franz Pimiskern jeho zástupce.

Začátkem školního roku **1927/28** převzal vedení německé Měšťanské školy Hans Sailer (můj otec) jako zástupce ředitele. (Definitivním ředitelem byl okresní školní inspektor z Lanškrounu).

Dlouholetý ředitel a okresní školní inspektor Rudolf Endlicher šel v roce **1926** do penze.

1927

Am 22. Juli brannten beim Stadtpark das Haus des Wagnermeisters Josef Matschl und das Nachbarhaus des Franz Pellech ab. Die Feuerwehr konnte den Brand nach einer Stunde löschen.

Am 25. Juli wurde ein stärkeres Erdbeben verspürt.

Im Oktober 1927 fanden wieder **Gemeindevertretungswahlen** statt, bei denen fünf Listen aufgestellt wurden. Sie ergaben folgende Verteilung der Stimmen und Sitze in der Gemeindevertretung:

politische Parteien	Stimmen	Sitze
1. DCVP	312	8
2. DNP	243	7
3. DSAP	233	7
4. Deutsche Gewerbetarbei	141	4
5. Tschechische Parteien	156	4

Die Gemeindevertretung trat am 16.11. zusammen und wählte **Karl Putschögl** (DNP) zum Bürgermeister, zu Stellvertretern Vikar Franz Schützner (DCVP) und Anton Smutek (DSAP); zu Stadträten Karl Grimus und Franz Pimiskern (DCVP); Ludwig Zicha (DNP); Georg Leisch, Polier, und Hans Windhager, Beamter, (DSAP); Paul Kadasch von Liste 4 und Karl Valenta, Sparkassendirektor, von Liste 5.

Im Dezember erfolgte die Neuwahl des Bräuhausausschusses. Ihm gehörten nun Karl Putschögl als Bürgermeister, Ludwig Zicha als Bräuhausobmann und Franz Pimiskern als dessen Stellvertreter an.

Mit Beginn des Schuljahres **1927/28** übernahm Hans Sailer (mein Vater) die Leitung der deutschen Bürgerschule als stellvertretender Direktor. (Definitiver Direktor war der Bezirksschulinspektor von Landskron.)

Der langjährige Direktor und Bezirksschulinspektor Rudolf Endlicher war **1926** in Pension

V roce 1926/27 vedl školu Karl Tobner. Byl to jeho poslední služební rok.

27. listopadu 1927 slavila hrnčířská dílna Greibig 50. výročí založení.

1928

V listopadu byla přeložena pošta z náměstí do nové budovy v Masné ulici (Fleischbankgasse) na místo, kde dříve byly masné krámy.

1929

Zima 1928/29 byla velmi krutá. 11. února na masopustní pondělí ukazoval teploměr po ránu -42° C. To byla nejnižší teplota, která kdy byla v Kaplici naměřena.

V září byly opraveny věžní hodiny na kostele. Před tím desítky let nefungovaly.

26. října se konal ve farním kostele varhanní koncert. Sólistou byl Isidor Stögbauer, učitel z Frymburku. Mistrně provedeným dílům G. Muffata, J. S. Bacha, Césara Francka a Maxe Regera pozorně naslouchalo mnoho posluchačů z Kaplice i z okolí. Koncert uspořádal Místní vzdělávací výbor pod vedením předsedy, odborného učitele Jodla. Zisk byl věnován chudým žákům Obecné a Měšťanské školy. (Budweiser Zeitung)

Od občanského bloku k velké koalici

28. října 1928, v den výročí založení republiky, zpochybnil Masaryk dogma národního státu a pozitivně se vyjádřil o spolupodílu německých stran na politickém životě.

Ale konkrétní kroky pro změnu státního uspořádání se dále nepodnikaly.

gegangen. 1926/27 leitete Karl Tobner in seinem letzten Dienstjahr die Schule.

Am 27. November 1927 feierte die Töpferei Greibig ihr 50-jähriges Geschäftsjubiläum.

1928

Im November wurde das Postamt vom Ringplatz in einen Neubau in der Fleischbankgasse verlegt, der dort errichtet worden war, wo sich früher die Fleischbänke befanden.

1929

Der Winter 1928/29 war besonders streng. Am 11. Februar, es war der Faschingsmontag, zeigte das Thermometer in der Früh -42° C. Das war die tiefste Temperatur, die in Kaplitz je gemessen wurde.

Im September wurde die Kirchturmuhre repariert. Durch Jahrzehnte war sie still gestanden.

Am 26. Oktober gab Isidor Stögbauer, Lehrer in Friedberg, ein Orgelkonzert in der Pfarrkirche. Viele Zuhörer aus Kaplitz und Umgebung lauschten aufmerksam den meisterhaft und mit bewunderungswürdiger Technik vorgetragenen Werken von G. Muffat, J. S. Bach, César Franck und Max Reger. Das Konzert veranstaltete der Ortsbildungsausschuss unter seinem Obmann Fachlehrer Jodl. Der Reinertrag wurde den armen Schülern der Volks- und Bürgerschule gewidmet. (Budweiser Zeitung)

Vom Bürgerblock zur großen Koalition

Am Staatsgründungstag, am 28. Oktober 1928, hatte Masaryk das Nationalstaatsdogma in Frage gestellt und sich positiv mit der Beteiligung der deutschen Parteien am politischen Leben auseinandergesetzt. Aber konkrete Schritte zur Veränderung der Staatsstruktur wurden weiterhin unterlassen.

Zodpovědní členové českého parlamentu chtěli sice vybudovat moderní, demokratický stát, ve kterém by si byli všichni občané rovni, ale neodvážili se jít se svými představami proti veřejnému mínění, které bylo velmi silně ovlivněno šovinistickým tiskem.

Začátkem roku 1929 musel ze zdravotních důvodů odstoupit ministerský předseda Švehla. Zemřel v roce 1933.

Při **parlamentních volbách** 27. října 1929 ztratila svou většinu Občanský blok. Česká lidová strana získala jenom 25 (-6) mandátů, BdL 12 (-4), DCVP 11 (-2), Německá živnostenská strana už jen 3 mandáty.

Velkými vítězi se staly strany levicové: čeští sociální demokraté získali 39 (+10), čeští národní socialisté 32 (+4), DSAP byla se svými 21 (+4) opět nejsilnější německou stranou. DNP získalo 7 (-3), DNSAP 8 (+1) mandátů. Komunisté spadli ze 40 na 31 křesel.

V okrese Kaplice získala DCVP společně s Německou živnostenskou stranou celkem 38,9 % hlasů, BdL 20,7 %, sociální demokraté 18,9 % (+4,7), DNP 8 %, DNSAP 1,9 %. české strany 9,6 % a komunisté 2 %. V Kaplici samotné získala DCVP spolu s Německou živnostenskou stranou 298, DNP 276. DSAP 176, DNSAP 76 a BdL 72.

Masaryk nalehavě doporučil českým občanským a socialistickým stranám, aby vytvořily velkou koalici rovnou s německými stranami, které projeví ochotu se domluvit. Netrval již na dogmatu národního státu. Vedle křesťansko-sociálních zástupců, členů BdL a Živnostenské strany přistoupili do koalice teď ještě němečtí sociální demokraté. Jejich předseda Dr. Czech získal Ministerstvo sociální péče, Prof. Spina (BdL) rezort zdravotnictví.

Verantwortungsbewusste tschechische Parlamentarier wollten zwar einen modernen, demokratischen Staat aufbauen, in dem alle Bürger Gleichberechtigung genießen sollten, aber gegen die von einer chauvinistischen Presse stark beeinflusste öffentliche Meinung, wagten sie es nicht, ihre Vorstellungen durchzusetzen.

Anfang 1929 musste Ministerpräsident Švehla aus Gesundheitsgründen seinen Rücktritt bekanntgeben. Er starb 1933.

Bei den **Parlamentswahlen** am 27. Oktober 1929 verlor der Bürgerblock seine Mehrheit. Die tsch. Volkspartei erreichte nur 25 (-6) Mandate, der BdL 12 (-4), die DCVP 11 (-2), die Deutsche Gewerbspartei nur noch 3 Sitze. Die großen Gewinner waren die linken Parteien: Die tsch. Sozialdemokraten kamen auf 39 (+10), die tsch. Nationalsozialisten auf 32 (+4); die DSAP wurde mit 21 (+4) Mandaten wieder stärkste deutsche Partei. Die DNP erhielt 7 (-3), die DNSAP 8 (+1) Mandate. Die Kommunisten fielen von 41 auf 30 Sitze zurück.

Im Bezirk Kaplitz erhielt die DCVP zusammen mit der Gewerbspartei 38,9 % der Stimmen, der BdL 20,7 %, die Sozialdemokraten 18,9 % (+4,7 %), die DNP 8,0 %, die DNSAP 1,9 %, die tschechischen Parteien 9,6 % und die Kommunisten 2,0 %. In Kaplitz selber erhielten die DCVP mit der Gewerbspartei 298, die DNP 276, die DSAP 176, die DNSAP 76 und der BdL 72 Stimmen.

Masaryk empfahl den tschechischen bürgerlichen und sozialistischen Parteien dringend, mit den verständigungsbereiten deutschen Parteien eine große Koalition zu bilden. Er hielt nun nicht mehr am Nationalstaatsdogma fest. Neben den Christlichsozialen, den Landbündlern und der Gewerbspartei traten nun auch die deutschen Sozialdemokraten der Koalition bei. Ihr Führer Dr. Czech erhielt das Fürsorgeministerium, Prof. Spina (BdL) das Gesundheitsressort.

„Negativisté“, DNP a DNSAP, šli dále nesmiřitelnou cestou.

V kaplickém okrese stálo za „aktivisty“ 88,9 % německých voličů.

Velká koalice, která mohla v parlamentu počítat s více než 2/3 hlasů, nestačila ovšem na blížící se problémy.

Když na podzim 1929 způsobil **burzovní krach** v USA zvrat konjunktury také v Evropě, dočkala se i ČSR velmi rychlého konce ekonomického rozkvětu. Světová hospodářská krize postihla ČSR na jejím nejcitlivějším místě, ve vývozu. Do března 1933 poklesla průmyslová výroba na 60 % stavu před rokem 1929.

Nezaměstnanost zasáhla německy mluvící pohraničí, kde se nacházela většina průmyslu, dvakrát silněji než české vnitrozemí nebo Slovensko.

Vzhledem k tomu, že stát neposkytl téměř žádnou podporu, založily německé spolky „Sudetoneckou svépomoc“, která v zimě 1935/36 podporovala 130.000 nezaměstnaných a jejich rodin.

Z Kaplické kroniky 1929 - 1933

Výstavba nového vodovodu:

V roce 1929 se v Kaplici konečně začala chystat stavba již dlouho plánovaného vodovodu. Starý vodovod zásoboval město vodou jen nedostatečně, což se citelně projevovalo při stále rostoucí spotřebě.

Již roku 1911 se obecní zastupitelstvo rozhodlo, že využije pramenů u Omlenic a Chuchelce a koupí příslušné pozemky.

Roku 1914 byly vybudovány jímky, ale světová válka další výstavbu znemožnila. Jímky se zase rozpadly.

Die „Negativisten“, DNP und DNSAP, steuerten weiterhin einen unversöhnlichen Kurs.

Im Kaplitzer Bezirk hatten die „Aktivisten“ 88,9 % der deutschen Wähler hinter sich.

Die große Koalition, die mit mehr als zwei Dritteln der Stimmen im Parlament rechnen konnte, war den kommenden Problemen nicht gewachsen.

Als im Herbst 1929 der **Börsenkrach** in den USA auch in Europa einen Konjunkturschwung einleitete, fand der wirtschaftliche Aufschwung in der ČSR bald ein Ende. Die Weltwirtschaftskrise traf die ČSR an ihrem empfindlichsten Punkt, in der Ausfuhr. Bis März 1933 sank die Industrieproduktion auf 60 % des Standes von 1929. Die Arbeitslosigkeit traf die deutschsprachigen Randgebiete, wo der Großteil der Industrie lag, doppelt so stark wie das tschechisch besiedelte Landesinnere oder die Slowakei.

Da vom Staat kaum Hilfe kam, riefen die deutschen Schutzvereine die „Sudetendeutsche Selbsthilfe“ ins Leben. Im Winter 1935/36 konnte sie 130.000 Arbeitslose und ihre Familien unterstützen.

Aus der Kaplitzer Chronik 1929 - 1933

Der Bau der neuen Wasserleitung:

1929 ging man in Kaplitz endlich daran, die schon lange geplante neue Wasserleitung zu bauen. Durch die alten Leitungen wurde die Stadt nur unzulänglich mit Wasser versorgt, was sich bei dem stärker werdenden Verbrauch immer drückender fühlbar machte.

Schon 1911 hatte ja die Gemeindevertretung beschlossen, Quellen bei Umlowitz und Kuchlitz zu nutzen, und die entsprechenden Gründe gekauft. 1914 wurden die Quellfassungen gebaut, aber der Weltkrieg machte den weiteren Ausbau unmöglich. Die Quellfassungen verfielen wieder.

Koncem října 1929 proběhlo ministerské výběrové řízení plánovaného záměru. Aby se obyvatelstvu vysvětlila důležitost stavby a výše nákladů spojených se stavbou a odběrem vody, konalo se 28. ledna 1930 v sále obecního hostince „U Zeleného stromu“ všeobecné shromáždění, na kterém hlavní inženýr Biedermann z firmy Rumpel z Teplic-Šanova, zabývající se výstavbou vodovodů, podal obecné informace o zařízení a kapitán ve výslužbě Leopold Guschlbauer zveřejnil výši veškerých nákladů, které sám vypočítal.

V březnu obecní zastupitelstvo jednohlasně schválilo realizaci projektu. Ještě tentýž rok se začaly stavět nové jímky pro 5 velmi vydatných pramenů na východním svahu chucheleckého lesa. Dodávaly 4 l/s do hlavní sběrné šachty, která sloužila zároveň jako neutralizační zařízení, protože voda z pramenů měla vysoký obsah kyslíčnicku uhličitého. Odtud tekla voda potrubím o délce 1645 m k vodojemu na kraji lesa (Schimankowald). Vodojem pojal do dvou komor 175 krychlových metrů vody. Disponibilní množství vody tehdy daleko přesáhlo potřebu.

Ende Oktober 1929 erfolgte die ministerielle Kommissionierung der geplanten Anlage. Um die Bevölkerung über die notwendige Durchführung und die Kosten des Baues und des Wasserbezugs aufzuklären, wurde am 28. Jänner 1930 im Saal des Gemeindegasthauses „Zum Grünen Baum“ eine allgemeine Versammlung abgehalten, bei der Obering. Biedermann von der Wasserleitungsbaufirma Rumpel aus Teplitz-Schönau über die Anlage im Allgemeinen und Kapitän i.R. Leopold Guschlbauer über die Kosten Auskunft gaben. Er hatte sämtliche Kostenberechnungen selbst vorgenommen.

Im März beschloss der Gemeinderat einstimmig die Durchführung des Projektes. Noch im selben Jahr wurde mit dem Bau der neuen Fassungen für die fünf sehr ergiebigen Quellen am Ostabhang des Kuchlitzer Waldes begonnen. Sie lieferten vier Sekundenliter Wasser zum Hauptsammelschacht, der zugleich Entsäuerungsanlage war. Das Quellwasser enthielt nämlich viel Kohlensäure. Von dort floss es in einer 1645 Meter langen Leitung zum Hochbehälter am Rande des Schimankowaldes. Der Behälter fasste in zwei Kammern 175 Kubikmeter. Die vorhandene Wassermenge überstieg damals weit den Bedarf.

Nová hasičská automobilová stříkačka, vpravo nahoře je velitel místních hasičů Paul Kadasch, u volantu je Karel Říha.

Die neue Automotorspritze, rechts oben der Ortskommandant Paul Kadasch, am Steuer Karl Říha.

V červenci 1931 se začalo stavět potrubí, a i navzdory špatnému počasí byly práce dokončeny v listopadu.

Bylo zřízeno 361 domovních přípojek a 36 hydrantů. Tlak vody byl všude velmi dobrý. Práce byly ukončeny na podzim 1932. Městským správcem vodovodu se stal Fritz Zicha.

Celé zařízení stálo 1.590.000 Kč. Český zemský úřad poskytl subvenci ve výši 13 %, ministerstvo zdravotnictví 15 % a ministerstvo zemědělství také 15 %.

1930

Obec vyšla vstříč naléhavému požadavku obyvatel a zřídila na jaře na Malši (v „Lackstampfu“) **plovárnu**. Nad starým panským mlýnem u zpětného zdymadla jezu byla pro tyto účely voda dostatečně hluboká. Na louce pronajaté na 10 let od majitele Thomase Pfliegera byla postavena dřevěná budova s převlékacími kabinkami pro muže, ženy a děti.

Návštěvníci se mohli slunit na dřevěných lehátkách, do vody vedly dva dřevěné schody, odvážnější mohli použít i skákací prkno. Plovárna se v létě stala velmi navštěvovaným místem.

1. června se slavilo **40 let existence Německého tělovýchovného spolku**.

1931

Oslava 60. výročí založení Pěveckého a hudebního spolku „**Harmonia**“. Na uvítacím večeru v neděli 13. července oslavoval ředitel Hans Sailer ve svém slavnostním projevu německou píseň jako vyjádření pocitů a myšlenek německých obyvatel a letmo se dotkl i historie obou jubilejních spolků. Upozornil hlavně na znamenitou činnost předsedů Dr. Hanse Rotha (předseda soudu) a Ludwiga Zicha, ocenil i chvályhodnou činnost obou sbormistrů, odborných učitelů Jodla a Blaschkeho.

Im Juli 1931 wurde mit dem Bau der Rohrleitungen begonnen, und trotz des schlechten Wetters konnten die Arbeiten im November beendet werden. 361 Hausanschlüsse wurden durchgeführt und 36 Hydranten aufgestellt. Der Wasserdruck war überall sehr gut.

Bis zum Herbst 1932 waren dann alle Arbeiten abgeschlossen. Als städtischer Wassermeister wurde Fritz Zicha angestellt.

Die ganze Anlage kostete 1.590.000 Kč. Das Land Böhmen gab 13 % Subventionen, das Gesundheitsministerium 15 % und das Landwirtschaftsministerium ebenfalls 15 %.

1930

Im Frühjahr kam die Gemeinde einem dringenden Bedürfnis der Bevölkerung nach und errichtete an der Maltsch im Lackstampf eine **Badeanstalt**. Oberhalb der alten Herrschaftsmühle im Rückstaubereich des Wehrs war das Wasser tief genug dafür. Auf einer vom Besitzer Thomas Pflieger auf 10 Jahre gepachteten Wiese wurde ein Holzgebäude mit Umkleidekabinen für Damen, Herren und Kinder errichtet. Auf hölzernen Liegepritschen konnte man sich sonnen, zwei Holzstege mit Treppen führten ins Wasser, Mutigere konnten auch das Sprungbrett benutzen. Die Badeanstalt entwickelte sich zu einem vielbesuchten Treffpunkt im Sommer.

Am 1. Juni wurde der **40-jährige Bestand des Deutschen Turnvereins** festlich begangen.

1931

60-jähriges Gründungsfest des Gesangs- und Musikvereins „**Harmonia**“. Beim Begrüßungsabend am Samstag, den 13. Juni, feierte Direktor Hans Sailer in seiner Festrede das Deutsche Lied als Ausdruck des deutschen Fühlens und Denkens und streifte die Geschichte der beiden Jubelvereine. Er verwies besonders auf die hervorragende Tätigkeit der Obmänner Gerichtsvorstand Dr. Hans Roth und Ludwig Zicha hin, ebenso auf die anerkennenswerten Bemühungen der beiden Chormeister, Fachlehrer Jodl und Blaschke.

14. června byla u pomníku obětím války uctěna památka padlých bratři z pěveckého spolku a na hřbitově se konala vzpomínková slavnost za zemřelé členy. Odpoledne se v městském parku konal okázalý koncert.

Volby do **obecního zastupitelstva** 27. září 1931 jasně vyhrálo Německé volební sdružení (kandidátní listina č. 1), ke kterému patřili DNP, Německá křesťansko-sociální lidová strana, sociální lidová strana a Německá živnostenská strana. Složení křesel podle platných hlasů bylo následující:

strana	hlasy	křesla
1. Německé volební sdružení	445	14
2. DNSAP	242	6
3. České strany	289	5
4. Sociální demokraté	107	3
5. Komunistická strana	68	2

Starostou se opět stal Karl Putschögl, zástupci vikář Franz Schützner a kapitán ve výslužbě Leopold Guschlbauer, všichni tři z první kandidátky.

Městským radním se stal: Karl Grimus a Theodor Kitzler (strážmistři ve výslužbě) z kandidátky č. 1; dr. Alfred Zmeck (advokát) a Franz Nedorost (úředník) z kandidátky č. 2; Karl Valenta (ředitel České záložny) a Franz Hofmann (strážmistr ve výslužbě) z kandidátky č. 3; Laurenz Ziehensack (majitel domu) z kandidátky č. 4.

Byl opětovně zvolen Pivovarnický výbor z roku 1927. Předsedou výboru pro elektrárnu se stal Dr. Zmeck, zástupcem dentista Georg Bauer.

23. října 1931 posvětil děkan Schützner ve farním kostele nový, 22 kg těžký **sanktusový zvon** ze zvonařství Adolfa Pernerera v Budějovicích, který on sám věnoval farnosti.

Am 14. Juni wurden beim Kriegerdenkmal die gefallenen Sangesbrüder geehrt und am Friedhof eine Gedenkfeier für die verstorbenen Mitglieder abgehalten. Am Nachmittag gab es ein glänzendes Konzert im Stadtpark.

Die **Gemeindevertretungswahlen** am 27. September 1931 brachten der Deutschen Wahlvereinigung (Liste 1), zu der sich die DNP, die Christlichsozialen, die Soziale Volkspartei und die Deutsche Gewerbetypen zusammengeschlossen hatten, einen klaren Sieg. Die gültigen Stimmen ergaben folgende Sitzverteilung:

Partei	Stimmen	Sitze
1. Deutsche Wahlvereinigung	445	14
2. DNSAP	242	6
3. Tschechische Parteien	289	5
4. Sozialdemokraten	107	3
5. Kommunistische Partei	68	2

Zum Bürgermeister wurde wiederum Karl Putschögl, zu Stellvertretern Vikar Franz Schützner und Kapitän i.R. Leopold Guschlbauer gewählt, alle drei von der ersten Liste. Zu Stadträten wurden gewählt: Karl Grimus und Theodor Kitzler (Gendarmeriewachtmeister i.R.) von der 1. Liste, Dr. Alfred Zmeck (Advokat) und Franz Nedorost (Beamter) von der 2., Karl Valenta (Dirigent der Česka záložna) und Franz Hofmann (Gendarmeriewachtmeister i.R.) von der 3., sowie Laurenz Ziehensack (Hausbesitzer) von der 4. Liste.

Der Bräuhausausschuss von 1927 wurde wiedergewählt. Zum Obmann des Ausschusses für das E-Werk wurde Dr. Zmeck, zum Stellvertreter der Dentist Georg Bauer gewählt.

Am 23. Oktober 1931 weihte Dechant Schützner in der Pfarrkirche eine neue, 22 kg schwere **Wandlungsglocke** aus der Gießerei Adolf Perner in Budweis, die er selber der Pfarre gewidmet hatte.

Veřejné práce:

Důsledkem špatné hospodářské situace bylo i v Kaplici mnoho nezaměstnaných. Stát a obec zahájily podpůrné akce. Na sbírkách se vybralo značné množství oblečení, peněz, potravin a dřeva. Obec se snažila prostřednictvím veřejných prací zajistit pro nezaměstnané výdělek alespoň na několik týdnů: v letech 1931-1932 byl vydlážděn hlavní průtah, a sice Budějovická ulice od městského parku k náměstí a Linecká ulice až k okresnímu hejtmánství.

Ulice k nádraží, která byla ve velmi špatném stavu, byla roku 1932 na státní náklady uvalčovaná a na podzim 1933 vyasfaltovaná. Mnoho nezaměstnaných takto získalo práci i výdělek.

Městská správa dodávala kámen z obecního kamenolomu a tím získala vítané příjmy v době, kdy obec měla s nezaměstnanými velké výdaje i tak.

V roce 1933 byla vydlážděna Kostelní ulice a byla zde vybudována i kanalizace. Náklady činily něco kolem 40.000 Kč.

1932

22. března pořádal Místní vzdělávací výbor v sále „U Zeleného stromu“ oslavu 100. výročí úmrtí Johanna Wolfganga von Goethe ve spolupráci s amatérským divadelním spolkem, pěveckým a hudebním spolkem za značné účasti obyvatel.

Přednášely se básně, písně a části dramatických děl J. W. von Goethe. Okresní školní inspektor Franz Oppelt měl slavností projev.

12. června sloužil ve farním kostele svou první mši svatou důstojný pán Josef Jílek z Výchně.

16. července slavil důstojný pán Wenzel Lauseker, který žil v Kaplici jako farář na odpočinku, 50. výročí svého působení jako duchovní.

Öffentliche Arbeiten:

Die schlechte Wirtschaftslage brachte es mit sich, dass es auch in Kaplitz viele Arbeitslose gab. Vom Staat und von der Gemeinde wurden Unterstützungsaktionen eingeleitet. Bei Sammlungen wurden reichlich Kleidungsstücke, Geld, Lebensmittel und Holz gespendet. Die Gemeinde bemühte sich, durch öffentliche Arbeiten den Arbeitslosen wenigstens für einige Wochen einen Verdienst zu schaffen: 1931-1932 wurde die Hauptdurchzugsstraße gepflastert, und zwar die Budweiser Straße vom Stadtpark zum Ringplatz und die Linzer Straße bis zur Bezirkshauptmannschaft.

1932 wurde dann die Straße zum Bahnhof, die in einem sehr schlechten Zustand war, auf Staatskosten gewalzt und im Herbst 1933 asphaltiert. Viele Arbeitslose fanden dabei Arbeit und Verdienst. Die Stadtverwaltung lieferte aus dem Gemeindesteinbruch die Steine und hatte dadurch begrüßenswerte Einnahmen in einer Zeit, da die Gemeinde durch die Arbeitslosigkeit ohnehin sehr große Ausgaben hatte. 1933 wurde die Kirchengasse mit einem Kostenaufwand von rund 40.000 Kč kanalisiert und gepflastert.

1932

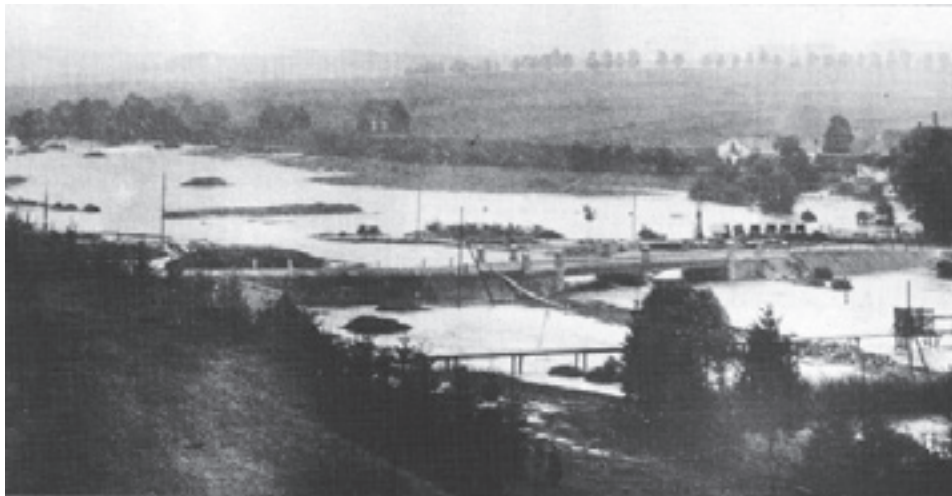
Am 22. März veranstaltete der Ortsbildungsausschuss anlässlich des 100. Todestages von Johann Wolfgang von Goethe unter Mitwirkung des Theater-Dilettantenvereins, des Gesangs- und des Musikvereins unter starker Beteiligung der Bevölkerung im Saal „Zum Grünen Baum“ eine Feierstunde. Gedichte, Lieder und Teile aus dem dramatischen Werk Goethes kamen zum Vortrag. Bezirksschulinspektor Franz Oppelt hielt den Festvortrag.

Am 12. Juni feierte Hochw. Josef Jílek aus Wyhen in der Pfarrkirche seine Primiz.

Am 16. Juli feierte Hochw. Wenzel Lauseker, der als Pfarrer im Ruhestand in Kaplitz lebte, sein 50-jähriges Priesterjubiläum. Die Festfeier be-

Oslava se omezila na církevní ceremonii v děkanském kostele.

16. července přišla z Rakouska obrovská bouřka, která způsobila povodeň, jakou už po desetiletí nikdo nepamatoval. Novodomský potok (Häuselbach) běsnil tak, že Nové Domky (Neuhäusel) se ocitly skoro úplně pod vodou. Na březích byly hromady říčních naplavenin, cesty byly rozbité a nesjízdné.

*Povodeň roku 1932 v okolí Blanského mostu.
Hochwasser bei der Pflanzner Brücke (1932).*

11. září se konalo **slavnostní posvěcení nového vodovodu** u velkolepě nazdobeného vodovodního stavení. Starosta Putschögl přivítal zástupce úřadů, spolky a mnoho slavnostních hostů.

Zástupce starosty Guschlbauer, který měl stavbu na starosti, podal jménem obce přehled o technickém provedení. Zástupce starosty, vikář Schützner, přivítal hosty v češtině a vykonal posvěcení. Pěvecký spolek a Hudební spolek přispěly ke slavnostnímu rázu.

Na podzim roku 1932 byla založena Zemědělská nástavbová škola pod vedením odborného učí-

schränkte sich auf die kirchliche Zeremonie in der Dekanalkirche.

Am 16. Juli brach in den Abendstunden von Österreich her ein großes Gewitter los, und in der Folge gab es ein Hochwasser wie schon seit Jahrzehnten nicht mehr. Der Häuselbach wütete so, dass die Neuhäusel fast ganz unter Wasser standen. An den Ufern lagerten sich mächtige Geröllmassen ab, die Wege waren aufgerissen und unbefahrbar.

Am 11. September fand die große **Einweihungsfeier der neuen Wasserleitung** beim festlich geschmückten Hochbehälter statt. Bürgermeister Putschögl begrüßte die Vertreter der Behörden, die Vereine und die vielen Festgäste. Bgmstellv. Guschlbauer, der die Bauleitung namens der Gemeinde innehatte, gab einen Überblick über die technische Durchführung. Bgmstellv. Vikar Schützner begrüßte die Festgäste in tschechischer Sprache und nahm die Weihe vor. Der Gesangsverein und der Musikverein verschönerten das Fest.

Im Herbst 1932 wurde die Landwirtschaftliche Fortbildungsschule unter der Leitung von Fach-

tele Jodla. Vyučovalo se v zimních měsících vždy ve čtvrtek, kdy měly povinné školy volno.

1933

V červnu instalovala elektrárna malý reflektor, který osvětloval věžní hodiny na radnici.

60. výročí založení dobrovolných hasičů:

Slavnostní večer k jejich uctění se konal v sobotu 8. července 1933. Pro hosty, kteří se dostavili v hojném počtu, a i pro místní hasiče, to bylo nenucené přátelské posezení. Paul Kadasch, velitel dobrovolných hasičů Kaplice, přivítal srdečně všechny, kteří se dostavili.

*Vyznamenání dlouholetých členů Spolku dobrovolných hasičů.
Dekoration langjähriger Mitglieder der Freiwilligen Feuerwehr.*

Pak hovořil ředitel Sailer o rozvoji Jubilejního spolku, zdůraznil obětavou činnost hasičů, s úctou vzpomněl na zemřelé kamarády a ocenil velitele Paula Kadasche, „který během svého 53letého členství vedl příkladně spolek plných 32 let“. Paul Kadasch byl pak jmenován doživotním čestným velitelem.

lehrer Jodl gegründet. Unterrichtet wurde in den Wintermonaten jeweils am Donnerstag, an dem ja die Pflichtschulen frei hatten.

1933

Im Juni ließ das E-Werk eine Beleuchtung der Uhr am Rathaustrum mit Hilfe eines kleinen Reflektors installieren.

60-jähriges Gründungsfest der Freiwilligen

Feuerwehr: Der Ehrenabend am Samstag, den 8. Juli 1933, vereinte die zahlreich erschienenen Festgäste mit der heimischen Feuerwehr zu einem ungezwungenen Freundschaftsfest. Paul Kadasch, der Kommandant der Freiwilligen Feuerwehr Kaplitz, begrüßte alle Erschienenen sehr herzlich.

Danach sprach Direktor Sailer über die Entwicklung des Jubelvereins, betonte die opferwillige Tätigkeit der Feuerwehr, gedachte in ehrenwerten Worten der verstorbenen Kameraden und feierte den Obmann Paul Kadasch, „der während seiner 53-jährigen Mitgliedschaft durch volle 32 Jahre den Verein segensreich leitet“. Paul Kadasch wurde dann zum Ehrenobmann auf Lebenszeit ernannt.

V neděli dopoledne pochodovali kapliční hasiči a hasiči z okolí, kteří se dostavili v hojném počtu, na náměstí. Po polní mši měl ředitel Sailer slavnostní projev.

Am Sonntagvormittag marschierten die Kaplitzer Feuerwehr und die in großer Zahl erschienenen Nachbarwehren am Ringplatz auf. Nach der Feldmesse hielt Direktor Sailer die Festrede. Hierauf wurden langjährige Mitglieder deko-

Cvičení dobrovolných hasičů Kaplice k příležitosti 60. roku založení spolku.

Pak byli dekorováni dlouholetí členové: Anton Prokop 50 let členem, Johann Pineker 40 let členem, Ferdinand Leitner a Leopold Weinberger 25 let členem.

riert: Anton Prokop für die 50-jährige Mitgliedschaft, Johann Pineker für seine 40-jährige, Ferdinand Leitner und Leopold Weinberger für die 25-jährige Mitgliedschaft.

Odpoledne předvedli kapličtí hasiči zdařilé cvičení. Den byl ukončen slavnostním koncertem.

U příležitosti 15. výročí založení republiky se 28. října konala velká oslava. Odpoledne se na náměstí konala vojenská přehlídka a poté koncert vojenské hudby. Na slavnostní večer přivítal všechny hosty v češtině i v němčině zástupce starosty, vikář Schützner.

Oslava započala státní hymnou. Slavnostní projev přednesl v češtině učitel Labut a v němčině ředitel Sailer. Vojenská hudba pak „předvedla umělecky vybraný program“.

Německý pěvecký spolek a hudební spolek se zřejmě neúčastnily, protože se o tom v kronice nic nepíše.

Následky převzetí moci Hitlerem

Hned po Hitlerově nástupu k moci, se Malá dohoda, jejímž členy byly ČSR, Rumunsko a Jugoslávie, ještě více semkla, aby zabránila snahám Rakouska o připojení k Německu. Na ochranu před čím dál silnější Německou říší se Beneš, který stále vedl zahraniční politiku, pokusil vybudovat komplikovaný alianční systém.

V červnu 1934 uznala ČSR Sovětský svaz a uzavřela s ním a s Francií smlouvu o vzájemné pomoci. S komunisty teď úřady jednaly podstatně vlídněji. Mnoho Čechů s obavami sledovalo přátelské vztahy se Sovětským svazem.

Národnostní napětí v ČSR se zostřovalo. DNSAP a DNP samy sebe rozpustily, aby předešly svému zákazu. **Konrad Henlein**, předseda Sudetoněmeckého tělovýchovného spolku a okruh jeho přátel založili v říjnu 1933 „**Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu**“ (SHF).

Am Nachmittag zeigte die Kaplitzer Wehr eine gut gelungene Angriffübung. Ein Festkonzert beschloss den Tag.

Anlässlich des 15-jährigen Bestandes der Republik wurde ihr Gründungstag, der 28. Oktober, festlich begangen. Am Nachmittag gab es am Ringplatz eine Truppenparade und anschließend ein Konzert der Militärmusik. Bei der Festfeier am Abend begrüßte Bgmstellv. Dechant Schützner die Erschienenen in tschechischer und in deutscher Sprache. Mit der Staatshymne wurde die eigentliche Feier eröffnet. Die Festreden hielten in tschechischer Sprache Lehrer Labut und in deutscher Sprache Direktor Sailer. Die Militärmusik brachte dann „ein erlesenes Festprogramm in künstlerischer Weise zum Vortrag.“ Der deutsche Gesangsverein und der Musikverein beteiligten sich offenbar nicht, denn in der Chronik werden sie nicht erwähnt.

Folgen der Machtübernahme Hitlers

Gleich nach dem Machtantritt Hitlers schloss sich die Kleine Entente, bestehend aus der ČSR, Rumänien und Jugoslawien, enger zusammen, um Anschlussbestrebungen Österreichs an Deutschland zu verhindern. Zum Schutz vor dem erstarkenden Deutschen Reich versuchte Beneš, der nach wie vor die Außenpolitik leitete, ein kompliziertes Bündnissystem aufzubauen. Im Juni 1934 anerkannte die ČSR die Sowjetunion und schloss mit ihr und Frankreich einen Beistandspakt. Die Kommunisten wurden nun von den Behörden wesentlich wohlwoller behandelt. Mit Sorge sahen viele Tschechen die Annäherung an die Sowjetunion.

Die nationalen Spannungen in der ČSR verschärfen sich. Um einem Verbot zuvorzukommen, lösten sich die DNSAP und die DNP selbst auf. **Konrad Henlein**, der Leiter des Sudetendeutschen Turnverbandes, und ein Freundeskreis gründeten im Oktober 1933 die „**Sudeten-deutsche Heimatfront**“ (SHF).

Chtěli dosáhnout sdružení všech Němců přes strany a stavy. Národnostně svízelná situace a hospodářská nouze udělaly z SHF hromadné hnutí různých politických směrů.

Jelikož v lednu 1934 zakázali politikům z NDP a DNSAP na 3 roky zastávat veřejný úřad, musel se Henlein poohlédnout po spolupracovnících bez politické minulosti. Pocházeli stejně jako on z tělovýchovného spolku, z mládežnického hnutí a dalších skupin.

Velký vliv měl nejprve „Kameradschaftsbund“ (Svaz veteránů), který byl ovlivněn myšlenkami vídeňského státního filozofa Othmara Spanna. Jeho antidemokratické učení o novém stavovském uspořádání státu a společnosti, které bylo v ostrém rozporu s liberálně-socialistickými názory, se začalo v roce 1934 realizovat v rakouském stavovském státě.

Vedle toho byla v SHF skupinka kolem Karla Hermanna Franka, který vyšel ze světa „všenečmeckého“ a který se přikláněl k nacismu.

Mnoho sudetských Němců bylo nakloněno autoritativnímu státnímu uspořádání, protože demokracii prožili jen ve formě cizí nadvlády.

V parlamentu mohla prosazovat své národní cíle česká většina, zatímco návrhy předkládané Němci, byly vždy přehlasovány.

Ve svém programovém prohlášení na podzim 1934 v České Lípě zdůraznil Henlein, že SHF v žádném případě nezamýšlí pokračovat v politice rozpuštěných stran. Ohradil se proti národnímu socialismu a prohlásil, „... nikdy se nevzdáme svobody jednotlivce.“ V té době byli příslušníci „Kameradschaftsbundu“ ještě dostatečně silní, aby se prosadili proti kruhům kolem Franka.

Sie wollten über die Parteien und Stände hinweg die Zusammenfassung aller Deutschen erreichen. Nationale Bedrängnis und wirtschaftliche Not machten die SHF zu einer Sammelbewegung verschiedener politischer Richtungen.

Da im Jänner 1934 den Politikern von NDP und DNSAP auf drei Jahre verboten wurde, ein öffentliches Amt zu bekleiden, musste sich Henlein nach Mitarbeitern ohne politischer Vergangenheit umsehen. Sie kamen wie er aus dem Tumverband, aus der Jugendbewegung und weiteren Gruppen.

Starken Einfluss hatte zunächst der Kameradschaftsbund, der von den Ideen des Wiener Staatsphilosophen Othmar Spann beeinflusst war. Seine antidemokratische Lehre von einer berufsständischen Neuordnung von Staat und Gesellschaft, die in scharfer Frontstellung gegen liberal-sozialistische Anschauungen stand, kam 1934 im österreichischen Ständestaat zum Tragen.

Daneben gab es in der SHF die Gruppe um Karl Hermann Frank, der aus der Welt der „Alleutschen“ kam und dem Nationalsozialismus zuneigte.

Viele Sudetendeutsche waren für eine autoritäre Staatsform sehr aufgeschlossen, da sie die Demokratie nur in der Form einer Fremdherrschaft erlebten. Im Parlament konnte die tschechische Mehrheit ihre nationalistischen Ziele durchsetzen, während Anträge, die von Deutschen eingebracht wurden, stets überstimmt wurden.

In seiner programmatischen Rede im Herbst 1934 in Böhmischem Leipa betonte Henlein, die SHF beabsichtige keineswegs, die Politik der aufgelösten Parteien fortzusetzen. Er grenzte sich vom Nationalsozialismus ab und erklärte, „...wir werden niemals auf die Freiheit des Individuums verzichten.“ Zu der Zeit waren die Kameradschaftsbündler noch stark genug, sich gegen den Kreis um Frank durchzusetzen.

Protože vláda zakázala označení „Heimatfront“ (Vlastenecká fronta), nazývala se SHF od roku 1935, aby mohla kandidovat ve volbách „**Sudetendeutsche Partei**“ (**Sudetoněmecká strana**), SdP.

Henleinova strana dlouhá léta sledovala program autonomie sudetských Němců v rámci československého státu. Neporozumění ze strany českého vedení přivádělo do jejích řad stále nové přívržence.

Z Kaplické kroniky 1934 - 1937

1934

V lednu byly DNSAP a DNP odepřeny mandáty i v obecních zastupitelstvech. V Kaplici bylo nutno za 5 zástupců DNP a 6 z DNSAP nominovat náhradníky z ostatních německých stran.

Obecní zastupitelstvo se nyní skládalo z 13 křesťansko-sociálních zástupců, 7 sociálních demokratů a 3 členů Německé živnostenské strany, jakož i z 5 členů českých stran a 2 komunistů.

Starostou byl zvolen kapitán ve výslužbě Leopold Guschlbauer, zástupci se stali děkan Schützner a Karl Bicha (Německá živnostenská strana).

Začátkem května byla důkladně opravena **kašna** na náměstí a napojena na starý vodovod z oblasti Flur Ölbaumu.

Kamenná nádrž na vodu z roku 1646 byla restaurována v letech 1755 a 1904.

Kamenná pyramida byla ukončena opět ruskou dvojitou orlicí (ta byla v letech 1918/19 zřejmě mylně považována za rakouskou dvojitou orlici a odstraněna. V Třetí říši byla odmontována a už se nikdy neobjevila.) V létě byla kašna vždy ozdobena květinami.

24. května uspořádala obec, posádka, školy a všechny české a německé spolky společnou

Da die Regierung die Bezeichnung „Heimatfront“ verbot, nannte sich die SHF ab 1935, um bei den Wahlen kandidieren zu können, „**Sudetendeutsche Partei**“ (SdP).

Jahrelang verfolgte die Partei Henleins das Programm einer Autonomie der Sudetendeutschen im Rahmen des tschechoslowakischen Staates. Die Verständnislosigkeit der tschechischen Führung trieb ihr immer neue Anhänger zu

Aus der Kaplitzer Chronik 1934 - 1937

1934

Im Jänner wurden der DNSAP und der DNP auch die Mandate in den Gemeindevertretungen aberkannt. In Kaplitz mussten für die fünf Vertreter der DNP und die sechs der DNSAP Ersatzleute aus den anderen deutschen Parteien nominiert werden. Die Gemeindevertretung setzte sich nun aus 13 Christlichsozialen, 7 Sozialdemokraten und 3 Mitgliedern der Deutschen Gewerbetypartei, sowie unverändert aus 5 Mitgliedern der tschechischen Parteien und 2 Kommunisten zusammen.

Zum Bürgermeister wurde Kapitän i.R. Leopold Guschlbauer gewählt, zu Stellvertretern Dechant Schützner und Karl Bicha (Deutsche Gewerbetypartei)

Anfang Mai wurde das **Wasserchor** am Ringplatz gründlich ausgebessert und an die alte Wasserleitung aus der Flur Ölbaum angeschlossen. Der steinerne Wasserbehälter von 1646 war 1755 und 1904 restauriert worden. Die Steinpyramide erhielt als Abschluss wieder den russischen Doppeladler. (Offensichtlich war er 1918/19 mit dem österreichischen Doppeladler verwechselt und entfernt worden. Im Dritten Reich wurde er abmontiert und ist nicht wieder aufgetaucht.) Im Sommer war der Wasserbehälter immer mit Blumen geschmückt.

Am 24. Mai wurde zur Wiederwahl des Staatspräsidenten Masaryk von der Stadtgemeinde,

oslavu u příležitosti znovuzvolení Masaryka prezidentem. Za doprovodu německého hudebního spolku se průvod s pochodněmi vydal od kasáren na hlavní náměstí.

Místostarosta děkan Schützner měl proslov v češtině i v němčině, nakonec zazněla státní hymna.

3. června byla v Linecké ulici otevřena **tělocvična** Německého tělovýchovného spolku za účasti mnoha hostů a obyvatel z Kaplice i z okolí.

Tělovýchovný spolek ji postavil vlastními silami s podporou přátel a mecenášů.

60. výročí německé měšťanské školy 17. června 1934:

Ráno šli žáci společně do kostela. Při bohoslužbě se zpívala Německá mše od Franze Schuberta. Následně se na hřbitově konalo uctění památky učitelů, kteří jsou zde pochováni. Pěvecký spolek zazpíval „Bardenchor“ (Píseň hrdinů). Okresní školní inspektor Franz Oppelt, bývalý žák, pronesl vzpomínkový projev. Pak Inge Roth pročitěně přednesla nekrolog, který napsala paní Marie Oberparleiter.

Na následné oslavě v bohatě vyzdobené tělocvičně měl slavnostní projev ředitel Sailer. Odpoledne se uskutečnil ještě slavnostní průvod a školní oslava na Valše (východně od soutoku Jermalského potoka s Malší)

12. srpna slavila kaplická pobočka **Deutscher Böhmerwaldbund** („Šumavský svaz Němců“) 50. výročí založení, k němuž byl vydán jubilejní sborník. Společně s hudebním spolkem se průvod představující „Selskou svatbu na Šumavě“ odebral k městskému parku, kde se tato velmi vydařená oslava konala.

der Garnison, den Schulen und sämtlichen tschechischen und deutschen Vereinen eine gemeinsame Feier veranstaltet. Ein Fackelzug bewegte sich unter dem klingenden Spiel des deutschen Musikvereins von der Kaserne zum Hauptplatz. Vizebürgermeister Dechant Schützner hielt Ansprachen in tschechischer und deutscher Sprache, zum Abschluss erklang die Staatshymne.

Am 3. Juni wurde die **Turnhalle** des Deutschen Turnvereins an der Linzer Straße unter Teilnahme zahlreicher Festgäste und der Bewohnerschaft von Kaplitz und Umgebung eingeweiht. Der Turnverein hatte sie aus eigener Kraft mit Unterstützung von Freunden und Gönnern gebaut.

60-jähriges Jubiläum der deutschen Bürgerschule am 17. Juni 1934:

Am Morgen gingen die Schüler gemeinsam zur Kirche. Beim Gottesdienst wurde die Deutsche Messe von Franz Schubert gesungen. Anschließend fand am Friedhof eine Ehrung der hier ruhenden Lehrer statt. Der Gesangsverein brachte den „Bardenchor“ zum Vortrag. Bezirksschulinspektor Franz Oppelt, ein ehemaliger Schüler, hielt die Gedächtnisrede. Dann wurde ein Nekrolog, den Frau Marie Oberparleiter verfasst hatte, von Inge Roth gefühlvoll vorgetragen.

Bei der anschließenden Feierstunde im festlich geschmückten Turnsaal hielt Direktor Sailer die Festrede. Nachmittags gab es noch einen Festzug und ein Schulfest in der Walch.

Am 12. August feierte der Kaplitzer **Deutsche Böhmerwaldbund** das 50-jährige Gründungsfest, zu dem eine eigene Festschrift herausgegeben wurde. Zusammen mit dem Musikverein bewegte sich ein Festzug „Bauernhochzeit im Böhmerwald“ zum Festplatz im Stadtpark. Es war ein äußerst gut gelungenes Fest.

18. října se slavily 70. narozeniny pana Paula Kadasche, okresního velitele Spolku dobrovolných hasičů. Zemský svaz mu propůjčil čestnou plaketu za hasičskou a záchrannou činnost.

1935

7. března se stejně jako všude jinde i v Kaplici slavily 85. narozeniny prezidenta T. G. Masaryka. Školní slavnosti uspořádaly české a německé školy za hojné účasti rodičů již den předem. Večer se konal lampiónový průvod posádky, žáků a spolků, který šel ulicemi a prostranstvími, která byla bohatě zdobena vlajkami a následně se v sálu „U Zeleného stromu“ konala slavnostní akademie, na které český proslov přednesl odborný učitel Labut a německý proslov ředitel Sailer.

O hudební část se postaral český Pěvecký spolek z Budějovic.

7. března odpoledne se po přehlídce konané na náměstí sešlo obecní zastupitelstvo k slavnostnímu jednání, na kterém starosta Guschlbauer pronesl projev ve státním (českém) i německém jazyce. Večer uspořádal Německý amatérský divadelní spolek slavnostní představení.

Také v tomto roce se obec snažila vytvořit pro nezaměstnané pracovní místa a možnost přivýdělnku a podporovat je pomocí sbírek. V létě byla v městské části Bělido opravena ulice a vybudovaná odpovídající kanalizace. Chleba, mouka, omastek apod. byly na přiděl.

V **parlamentních volbách** 19. května 1935 dosáhla SdP neuvěřitelného vítězství. S 1,25 miliony hlasů se stala nejsilnější stranou, ještě před českými agrárníky, kteří získali 1,18 mil. hlasů. Z 66 německých poslanců jich měla SdP (Sudetonecká strana) nyní 44. Sociální demokraté

Am 18. Oktober wurde der 70. Geburtstag von Herrn Paul Kadasch, dem Bezirksverbandsobmann der Freiwilligen Feuerwehr, festlich begangen. Der Landesverband verlieh ihm die Ehrenplakette des Feuerwehr- und Rettungswesens.

1935

Am 7. März wurde wie überall in der ČSR auch in Kaplitz der 85. Geburtstag des Präsidenten T. G. Masaryk gefeiert. Schon am Vortag hielten die tschechischen und die deutschen Schulen unter reger Beteiligung der Eltern Schulfeiern ab. Abends gab es einen Lampionumzug der Garnison, der Schulkinder und der Vereine durch die reich beflaggten Straßen und Plätze und anschließend im Saal „Zum Grünen Baum“ eine gutbesuchte Festakademie, bei der Fachlehrer Labut in tschechischer und Direktor Sailer in deutscher Sprache die Festreden hielten.

Für den musikalischen Teil sorgte ein tschechischer Gesangsverein aus Budweis.

Am 7. März trat vormittags nach einer Parade am Ringplatz der Gemeinderat zu einer Festsitzung zusammen, bei der Bürgermeister Guschlbauer in der Staatssprache (Tschechisch) und in deutscher Sprache die Festrede hielt. Abends veranstaltete der Deutsche Theater-Dilettantenverein eine Festvorstellung

Auch in diesem Jahr war die Gemeinde bemüht, den Arbeitslosen Arbeit und Verdienst zu schaffen und sie durch Sammlungen zu unterstützen. Im Sommer wurde im Stadtteil Bleiche die Straße verbessert und eine entsprechende Kanalisierung durchgeführt. Es gab Zuteilungen von Brotkarten, Mehl, Fett und dergleichen.

Bei den **Parlamentswahlen** am 19. Mai 1935 errang die SdP einen erdrutschartigen Sieg. Mit fast 1,25 Mill. Stimmen wurde sie stärkste Partei, noch vor den tsch. Agrariern mit 1,18 Mill. Stimmen. Im deutschen Lager stellte sie jetzt 44 der 66 Abgeordneten. Die Sozialdemokraten fielen

spadli z 21 na 11 mandátů, BdL z 16 na 5 a DCVP z 11 na 6.

Pakliže měly „aktivistické“ strany v minulých volbách stále většinu německých hlasů mezi 74 % - 83 %, tak teď spadly na 32 %, zatímco SdP dosáhla 68 % .

Jinak tomu bylo v okrese Kaplice. „Aktivisté“ to zde stále ještě dotáhli na 51,8 %. Z 27.181 platných hlasů získala SdP 41,2 %, DCVP 23,6 %, BdL 10,5 %, DSAP 10,2 %, české strany celkem 13,3 % a komunisté 1,1 %.

V Kaplici patřilo z 1315 platných hlasů 712 SdP (66 % německých hlasů), 201 křesťansko-sociální straně, 121 sociálním demokratům.

Šest českých stran získalo dohromady 228 hlasů. V senátních volbách byl poměr hlasů podobný.

Na české straně přinesly volby jen nepatrné změny. Nová vláda vedená Slovákem dr. Milanem **Hodžou** se opírala o strany staré koalice.

Německé „aktivistické“ strany byly ve vládě opět zastoupeny, ale jen Czech (DSAP) vedl rezort Ministerstva práce; Zajíček (DCVP) a Spina (BdL) byli ministři bez portfeje.

Po porážce DCVP ve volebním okrsku Budějovice převzal vedení Hans Sailer; byl také členem říšského vedení strany.

Němečtí ministři se zdáli Čechům málo důvěryhodní, aby se stali členy Rady obrany státu.

von 21 auf 11 Mandate zurück, der BdL von 16 auf 5, die DCVP von 11 auf 6.

Hatten die „aktivistischen“ Parteien bei den vorherigen Wahlen stets eine Mehrheit zwischen 74 % und 83 % der deutschen Stimmen, so fielen sie jetzt auf 32 % herab, während die SdP 68 % erreichte.

Anders im Bezirk Kaplitz. Die „Aktivisten“ brachten es hier immer noch auf 51,8 % der deutschen Stimmen. Von den 27.181 gültigen Stimmen erhielten die SdP 41,2 %, die DCVP 23,6 %, der BdL 10,5 %, die DSAP 10,2 %, die tschechischen Parteien (+Splittergruppen) zusammen 13,3 % und die Kommunisten 1,1 %.

In Kaplitz fielen von den 1315 gültigen Stimmen 712 auf die SdP (66 % der deutschen Stimmen), auf die Christlichsozialen 201, die Sozialdemokraten 121. Sechs tschechische Parteien brachten es zusammen auf 228 Stimmen. Bei den Wahlen zum Senat war das Stimmenverhältnis ähnlich.

Auf tschechischer Seite hatten die Wahlen nur geringe Verschiebungen gebracht. Die neue Regierung unter dem Slowaken Dr. Milan **Hodža** stützte sich auf die Parteien der alten Koalition. Die deutschen „aktivistischen“ Parteien waren wieder in der Regierung vertreten, aber nur Czech (DSAP) leitete ein Ressort, das Arbeitsministerium; Zajicek (DCVP) und Spina (BdL) waren Minister ohne Portfeuille.

Die Leitung der DCVP im Wahlkreis Budweis übernahm nach der Wahlniederlage Hans Sailer; er wurde auch Mitglied der Reichsleitung der Partei.

Um auch dem Staatsverteidigungsrat anzugehören, erschienen die deutschen Minister den Tschechen nicht vertrauenswürdig genug.

Mohli ale hájit německé školství a existenci německých státních úředníků, získávat úlevy pro nezaměstnané a udržovat v chodu „nouzové práce“ v pohraničních oblastech.

14. prosince 1935 Masaryk jako prezident odstoupil. České strany ale vůbec nebyly zajedno ohledně dohody o jeho nástupci.

Přesto byl o 4 dny později **zvolen prezidentem** dr. Edvard **Beneš** již v prvním parlamentním volebním kole, protože pro něj hlasovali i komunisté. Prosadili se nesmiřitelní nacionalisté. (Ale i relevantní církevní kruhy nakonec Beneše podporovaly, pozn. B.R.)

1936

28. května se konala oslava narozenin nového prezidenta Beneše v sále „U Zeleného stromu“. Slavnostní zasedání zahájil zástupce starosty děkan Schützner. Český proslov přednesl odborný učitel Tondl z Budějovic a v němčině ředitel Sailer. Oslavu doplňoval zpěv písní Budějovického českého salonního kvarteta a umělecké vystoupení místní vojenské kapely.

V létě pokračovaly veřejné práce, válcovala se Linecká ulice a pokládala se zde kanalizace až ke křižovatce s Omlenickou ulicí, u křižovatky byl založen park a cesta byla osazena obrubníky a byl vydlážděn kus silnice před budovou nemocenské pokladny.

Nezaměstnaní měli zase na několik týdnů zajištěný výdělek. Bídu se snažila zmírnit Charita, „Volkshilfe“ (Pomoc lidem) a „Jugendfürsorge“ (Sociální péče pro mládež). Rozdávala se školní polévka.

19. prosince byl na náměstí postaven velký vánoční strom. Přišlo mnoho obyvatel, čeští i němečtí školáci, zástupci obce a Sociální péče pro

Sie konnten aber das deutsche Schulwesen und die Existenzen deutscher Staatsangestellter schützen, für die Arbeitslosen Erleichterungen schaffen und Notstandsarbeiten in den Grenzgebieten in Gang halten.

Am 14. Dezember 1935 trat Masaryk als Präsident zurück. Die tschechischen Parteien waren sich über seine Nachfolge keineswegs einig.

Doch vier Tage später wurde Dr. Edvard **Beneš** schon im ersten Wahlgang vom Parlament **zum Präsidenten gewählt**, da auch die Kommunisten für ihn stimmten. Die unversöhnlichen Nationalisten hatten sich durchgesetzt. (Letztlich unterstützten aber auch relevante kirchliche Kreise Beneš, Anm. B.R.)

1936

Am 28. Mai fand eine Geburtstagsfeier für den neuen Präsidenten Beneš im Saal „Zum Grünen Baum“ statt. Bgmstellv. Dechant Schützner begrüßte die Festversammlung. Festreden hielten in tschechischer Sprache Fachlehrer Tondl aus Budweis und in deutscher Sprache Direktor Sailer. Liedvorträge des Budweiser tschechischen Salonquartetts und Darbietungen der hiesigen Militärkapelle umrahmten die Feier.

Im Sommer wurden die öffentlichen Arbeiten fortgesetzt, die Linzer Straße bis zur Gabelung mit der Umlowitz Straße gewalzt und kanalisiert, in der Gabelung ein Park mit Wegeinfassungen angelegt und das Straßenstück vor der Krankenkasse gepflastert.

Die Arbeitslosen fanden wieder für einige Wochen Verdienst. Caritas, Volkshilfe und Jugendfürsorge waren bemüht, die Not zu lindern. Schulsuppen wurden ausgegeben.

Am 19. Dezember wurde auf dem Ringplatz ein großer Christbaum aufgestellt. Viele Einwohner, die tschechischen und die deutschen Schulkin-

mládež. Slavnost zahájil státní hymnou hudební spolek Harmonia.

Po zahájení děkanem Schütznerem pronesli jednatel české a německé Sociální péče pro mládež, pan Zahorka a ředitel Sailer projevy, ve kterých připomněli význam vánočního stromu a především Vánoc, jako svátků lásky a požádali o bohaté milodary ke zmírnění bídy chudých dětí.

Sbírka byla opravdu úspěšná a ve školách se konala vánoční nadílka.

Kaplice a městské právo

Otázka, zda je Kaplice – po právní stránce – město nebo městys, byla stále otevřená.

Kapličtí považovali svou obec za město a odvolávali se přitom na listinu, ve které Markvart z Pořešina propůjčil občanům budějovické městské právo.

V posudku z archívu Ministerstva vnitra v Praze ze dne 21. dubna 1931 ale stojí:

„Na základě této listiny není možné odvozovat, že tímto městečko Kaplice získalo charakter města – to bylo možné pouze královským privilegiem, a proto se obec při nárokování městského charakteru nemůže opírat o toto privilegium markraběte z Pořešina.“

Pak je uvedeno, že pro Kaplici po staletí platil vždy charakter trhu, městyse, městečka. Pokud je Kaplice na úředním seznamu míst z roku 1872 zapsána jako „město“, tak je tento údaj nespolehlivý. Městský charakter by musel být udělen výnosem ministerstva, což se ovšem nikdy nestalo.

„Městské právo udělené pány z Pořešina v roce

der, Vertreter der Gemeinde und der Jugendfürsorge waren gekommen. Der Musikverein Harmonia eröffnete die Feier mit der Staatshymne. Nach der Begrüßung durch Dechant Schützner hielten die Geschäftsführer der tschechischen und der deutschen Jugendfürsorge, Herr Zahorka und Direktor Sailer, Ansprachen, in denen sie auf die Bedeutung des Weihnachtsbaumes und vor allem auf Weihnachten, das Fest der Liebe, eingingen und um reichliche Spenden zur Linderung der Not der armen Kinder baten. Die Sammlung war recht erfolgreich und in den Schulen gab es Weihnachtsbescherungen.

Kaplitz und das Stadtrecht

Die Frage, ob Kaplitz - rechtlich gesehen - eine Stadt oder ein Marktflecken sei, war noch immer offen.

Die Kaplitzer betrachteten ihren Ort als Stadt und stützten sich dabei auf die Urkunde, mit der Marquard von Poreschin den Bürgern das Budweiser Stadtrecht verliehen hatte.

In einem Gutachten des Archivs des Ministeriums des Inneren in Prag vom 21. April 1931 hieß es aber:

„Es ist nicht möglich aus dieser Urkunde abzuleiten, dass das Städtlein Kaplitz hiermit den Charakter einer Stadt erwarb - dies war nur möglich durch ein königliches Privilegium, und deshalb kann sich die Gemeinde als Stütze für seinen Anspruch auf den Stadtcharakter nicht auf dieses Privilegium des Markgrafen von Poreschin berufen.“

Dann wird ausgeführt, dass die Jahrhunderte hindurch für Kaplitz stets der Charakter Markt, Marktflecken, Städtlein gegolten hat. Wenn im amtlichen Ortsverzeichnis von 1872 Kaplitz als „Stadt“ eingetragen ist, so sei das unverlässlich. Der Stadtcharakter hätte durch einen Ministerialerlass erteilt werden müssen, was jedoch nicht geschehen ist.

„Das von den Poreschinern 1382 verliehene Stadt-

1382 sice Rožmberkové a Buquoyové jako majitelé panství potvrdili, neprotestovala ani někdejší rakouská správa, neexistuje ale žádné královské privilegium a ani ministerský výnos, který by městský charakter odůvodňoval.“

Na žádost obce dostal starosta 27. července 1936 dopis Ministerstva vnitra v Praze ze dne 17. července 1936, číslo 50.749/1936/7 v českém jazyce s německým překladem, ve kterém se obecní radě sděluje následující:

„Vláda československé republiky rozhodnutím ze dne 9. července 1936 povýšila městys Kaplice na město.“

Tím byla sporná otázka vyřešena. K této příležitosti se žádné oslavy nekonaly. (1)

1937

V březnu se začalo se stavbou nové české obecní a měšťanské školy na Omlenické ulici.

18. března byl děkan **Schützner** zvolen starostou (v kronice jsem nenašel žádnou zmínku, proč jím byl kapitán ve výslužbě Guschlbauer vystřídán).

Návštěva prezidenta

7. května 1937 navštívil Beneš na své cestě po jižních Čechách také Kaplici. Všechny ulice a prostranství byly vyzdobeny vlajkami. Beneš, který se svým doprovodem, ke kterému patřili i ministři Dostálek a Zajíček, přijel od Vyššího Brodu, projel nejprve čestnou bránou u okresního hejtmanství.

(1) Hans Waltenberger, Budweiser Zeitung, 1936, Nr. 61 a Chro.

recht wurde von den Rosenbergern und den Buquoy'schen Gutsbesitzen zwar bestätigt, auch von der ehemaligen österreichischen Verwaltung nicht beanstandet, es findet sich ...aber kein königliches Privilegium und auch kein Ministerialerlass, welcher den Stadtcharakter begründen würde.“

Auf Ansuchen der Gemeinde traf nun am 27. Juli 1936 beim Bürgermeister ein Schreiben des Ministeriums des Inneren in Prag vom 17. Juli 1936, Zahl 50.749/1936/7, in tschechischer Sprache mit deutscher Übersetzung ein, in welchem dem Gemeinderat mitgeteilt wurde:

„Die Regierung der tschechoslovakischen Republik hat mit Entschließung vom 9. Juli 1936 den Marktflecken Kaplitz zur Stadt erhoben.“

Damit war nun die alte Streitfrage geklärt. Besondere Festlichkeiten gab es aus diesem Anlass nicht. (1)

1937

Im März wurde mit dem Bau der neuen tschechischen Volks- und Bürgerschule an der Umlowitzter Straße begonnen.

Am 18. März wurde Dechant Franz **Schützner** zum Bürgermeister gewählt. (In der Chronik fand ich keinen Hinweis, warum er Kapitän i.R. Guschlbauer ablöste.)

Besuch des Staatspräsidenten

Am 7. Mai 1937 besuchte Beneš auf seiner Fahrt durch Südböhmen auch Kaplitz. Alle Straßen und Plätze zeigten reichen Flaggenschmuck. Von Hohenfurt kommend fuhr der Präsident mit seinem Gefolge, zu dem auch die Minister Dostálek und Zajíček gehörten, zuerst durch eine Ehrenpforte bei der Bezirkshauptmannschaft. Anschließend fand der Empfang am

(1) Hans Waltenberger, Budweiser Zeitung, 1936, Nr. 61 und Chro.

*Edvard Beneš a jeho doprovod na cestě k čestné tribuně.
Edvard Beneš und sein Gefolge auf dem Weg zur Ehrentribüne.*

Poté se konalo uvítání na náměstí. Na čestné tribuně před pivovarem přivítal prezidenta starosta, děkan Schützner. Upozornil na bídu obyvatelstva a požádal o další podporu vlády pro stavbu chudobince, správní budovy a další vylepšení.

Ringplatz statt. Auf der Ehrentribüne vor dem Bräuhaus wurde der Präsident durch Bürgermeister Dechant Schützner begrüßt. Er wies auf die Not der Bevölkerung hin und bat um weitere Unterstützung der Regierung zum Bau eines Armenhauses, eines Amtsgebäudes und sonstiger Verbesserungen.

*Starosta děkan Franz Schützner při svém prosluvu.
Bürgermeister Dechant Franz Schützner bei seiner Ansprache.*

Žáci Herbert Sailer a František Stejskal pronesli krátké vystoupení, každý ve své rodné řeči; žákyně Ingeborg Jobst a Maria Kadičová (v českém kroji) předaly manželce prezidenta růže.

Dann sagten die Schulkinder Herbert Sailer und František Stejskal jeweils in ihrer Muttersprache ihre Sprüchlein auf; die Schülerinnen Ingeborg Jobst und Maria Kadič (in tschechischer Tracht) überreichten der Präsidentin Rosen.

*Žák Herbert Sailer přednáší svoji zdravici.
Der Schüler Herbert Sailer sagt sein Sprüchlein auf.*

Došlo ale také k projevům nesouhlasu.

Es war aber auch zu Missfallenskundgebungen gekommen.

24. května byl na náměstí v 1. patře hostince „Zlatý kříž“ zřízen úřad státní policie.

Am 24. Mai wurde am Ringplatz im 1. Stock des Gasthauses „Goldenes Kreuz“ eine Staatspolizeibehörde eingerichtet.

Také v roce 1937 pokračovaly veřejné práce. V létě byla vybudována kanalizace a dlažba v Horské ulici.

Auch im Jahr 1937 wurden die öffentlichen Arbeiten fortgesetzt. Im Sommer wurde die Berggasse kanalisiert und gepflastert.

Nezaměstnaní našli práci v kamenolomu u „Katzenbühel“, ve štěrkovně u „Wurkowaldu“ a při opravách na náměstí, které se prováděly u příležitosti prezidentské návštěvy. Někteří pracovali i na stavbě nové české školy.

Die Arbeitslosen fanden Arbeit im Steinbruch beim Katzenbühel, in der Schottergrube beim Wurkowald und bei Ausbesserungen am Ringplatz anlässlich des Präsidentenbesuchs. Einige waren auch beim Bau der neuen tschechischen Schule beschäftigt.

Ve třicátých letech mírně vzrostl v Kaplici také cestovní ruch. Výbor pro cestovní ruch vydal bohatě ilustrovanou brožurku s názvem „Som-

In den Dreißiger Jahren nahm auch der Fremdenverkehr in Kaplitz etwas zu. Der Fremdenverkehrsausschuss gab eine reich bebilderte

merfrische Kaplitz“ (Svěží letní Kaplice), sepsal jí Hans Waltenberger. Místo a jeho pěkné okolí bylo letními hosty velmi ceněno.

Hosté z Vídně, Prahy nebo Budějovic se vraceli rok co rok:

rok	ubytování/letní hosté	z toho cizinců
1936	927/87	43
1937	1181/119	77

14. září 1937 zemřel T. G. Masaryk. V Kaplici se 20. září večer konal smuteční akt, na kterém se podílel i německý hudební spolek.

Národní napětí v ČSR vzrůstá

Odstranění nezaměstnanosti v Německu působilo na sudetské Němce postižené krizí jako nej-silnější agitační prostředek pro SdP a nacismus.

Od roku 1936 byly mnoha sudetoněmeckým městům odejmuty policejní pravomoci a byla zřízena státní policie s rozsáhlými pravomocemi. V pohraniční zóně široké 25 km získaly vojenské úřady podle zákona rozsáhlé kontrolní pravomoci. Cenzura zakázala mnoho německých knih, časopisů, novin a písní.

Ještě jednou se aktivisté pokusili vzepřít proti totalitním nárokům SdP, především „mladí aktivisté“ vedeni sociálním demokratem Wenzelem Jakschem, který pocházel z Dlouhé Stropnice u Nových Hradů, křesťansko sociálním odborářem Hansem Schützem a Gustavem Hackerem z Bdl.

Chtěli mladší českou generaci přesvědčit o své loajalitě a dosáhnout u vlády většího pochopení. Němci neměli být menšinou, ale druhým státo-tvorným národem.

Broschüre mit dem Titel „Sommerfrische Kaplitz“ heraus, verfasst von Hans Waltenberger. Der Ort und seine schöne Umgebung wurden von den Sommerfrischlern geschätzt. Gäste aus Wien, Prag, oder Budweis kamen Jahr für Jahr wieder:

Jahr	Übernachtungen/Sommergäste	davon Ausländer
1936	927/87	43
1937	1181/119	77

Am 14. September 1937 starb T. G. Masaryk. In Kaplitz fand am 20. Sept. abends eine Trauerkundgebung statt, bei der auch der deutsche Musikverein beteiligt war.

Die nationalen Spannungen in der ČSR nehmen zu

Die Beseitigung der Arbeitslosigkeit in Deutschland wirkte bei den von der Krise heimgesuchten Sudetendeutschen als stärkstes Werbemittel für die SdP und den Nationalsozialismus.

Ab 1936 wurden zahlreichen sudetendeutschen Städten Polizeikompetenzen entzogen und eine Staatspolizei mit umfassenden Kompetenzen errichtet. In einer 25 km breiten Grenzzone erhielten per Gesetz die Militärbehörden weitgehende Kontrollrechte. Von der Zensur wurden zahlreiche deutsche Bücher, Zeitschriften, Zeitungen und Lieder verboten.

Noch einmal versuchten die Aktivisten, vor allem die „Jungaktivisten“, geführt von dem Sozialdemokraten Wenzel Jaksch, der aus Langstrobnitz nahe Gratzen stammte, dem Christlichsozialen Gewerkschafter Hans Schütz und dem Landbündler Gustav Hacker, sich dem Totalitätsanspruch der SdP entgegenzustellen. Sie wollten die jüngere tschechische Generation von ihrer Loyalität überzeugen und von der Regierung mehr Verständnis erreichen. Die Deutschen sollten nicht eine Minderheit, sondern zweites Staatsvolk sein.

„Mladí aktivisté“ znovu a znovu apelovali na rozum českých vládních kruhů. Ministerský předseda Hodža slíbil revizi českých postojů a oznámil, že sudetští Němci mají být zaměstnáváni ve státní službě podle podílu, který tvoří mezi obyvatelstvem. Ale to málo, co se stalo, nestačilo k tomu, aby se Henleinově propagandě vzal vítr z plachet, zvláště když český tisk spíše ještě stupňoval své antiněmecké zaměření.

Stále zřetelněji bylo vidět, že jakákoliv pozitivní spolupráce v parlamentu je nemožná.

To zase posilovalo radikální síly uvnitř SdP, které se hromadily kolem K. H. Franka, zatímco umírnění politici byli stále více tlačeni do pozadí. (Někteří vedoucí členové „Kameradschaftsbundu“ se po roce 1938 na léta dostali do koncentračních táborů).

Poté, co v roce 1937 vypršel zákaz činnosti pro členy rozpuštěné DNSAP, ještě vzrostl vliv nacionalistického křídla. SdP se stále více blížila Hitlerově NSDAP.

1938

Tento rok se měl pro sudetské Němce stát osudným.

Díky přednáškám v Londýně se Henleinovi, ale také Wenzelovi Jakschovi, podařilo probudit zájem o sudetskou otázku také u veřejného mínění v Anglii. Na přelomu let 1937/38 se Sudety staly mezinárodním tématem.

Po připojení Rakouska k Německu 12. března se v ČSR německý „aktivismus“ zhroutil. 22. března opustila BdL a strana živnostníků vládní koalici, o dva dny později i DCVP.

Její ministři odstoupili, poslanci se připojili ke klubu SdP, která se teď s 55 mandáty stala nej-

Immer wieder appellierten die Jungaktivisten an die Vernunft der tschechischen Regierungskreise. Ministerpräsident Hodža versprach eine Revision der tschechischen Einstellung und gab bekannt, dass die Sudetendeutschen ihrem Volksanteil entsprechend im öffentlichen Dienst angestellt werden sollten. Aber das wenige, das geschah, reichte nicht aus, um der Henleinpropaganda den Wind aus den Segeln zu nehmen, zumal die tschechische Presse ihre antideutsche Linie eher noch steigerte. Immer deutlicher wurde erkennbar, dass eine positive Zusammenarbeit im Parlament unmöglich war.

Das wiederum stärkte innerhalb der SdP die radikalen Kräfte, die sich um K. H. Frank scharten, während die gemäßigten Politiker immer mehr in den Hintergrund gedrängt wurden. (Einige führende Kameradschaftsbündler kamen nach 1938 für Jahre ins KZ.)

Nachdem 1937 das Betätigungsverbot für Mitglieder der aufgelassenen DNSAP abgelaufen war, nahm der Einfluss des nationalistischen Flügels zu. Die SdP näherte sich immer mehr der NSDAP Hitlers an.

1938

Das Jahr sollte zu einem Schicksalsjahr der Sudetendeutschen werden.

Durch Vorträge in London war es Henlein, aber auch Wenzel Jaksch gelungen, die öffentliche Meinung in England für die Sudetenfrage zu interessieren. Um die Jahreswende 1937/38 war sie zu einem internationalen Gesprächsthema geworden.

Nach dem Anschluss Österreichs an Deutschland am 12. März brach in der ČSR der deutsche „Aktivismus“ zusammen. Am 22. März verließen der BdL und die Gewerbspartei die Regierungskoalition, zwei Tage später auch die DCVP. Ihre Minister traten zurück, die Abgeordneten schlossen sich dem Club der SdP an, die nun mit 55 Mandaten die stärkste Partei im

silnější parlamentní stranou. Stranická vedení vyzyvala své členy, aby vstoupili do SdP.

Sociální demokraté zvolili svým předsedou Wenzela Jaksche, který svou stranu držel dál od SdP, ale také s ní opustil vládní koalici.

Počítal s válečným vývojem a porážkou Německa a chtěl pak být k dispozici s demokratickou antihitlerovskou německou stranou.

Koncem března přijal Hitler Henleina a Franka. Hitler prohlásil, že vyřeší československý problém v nedlouhé době.

Slibil Henleinovi, že za ním bude stát a přikázal mu, aby své požadavky stále více stupňoval tak, aby pro Čechy byly nepřijatelné.

Také v Kaplici se zvyšovalo napětí mezi Čechy a Němci. 5. dubna procházelo městem 7 chlapců a zpívali píseň: „Es zittern die morschen Knochen“.... (třesou se shnilé kosti...). Státní policie dala každému pokutu 50,- Kč (Budweiser Zeitung).

21. května se pražská vláda rozhodla k částečné mobilizaci. Údajně ji Britové varovali před německou agresí.

Němečtí branci byli v noci vyvlečeni ze svých domovů a nuceni narukovat. Na polích byly vykopány zákopy, mosty byly uzavřeny a připravovaly se nálože s trhavinou. Sedláci už mnohdy nemohli na svá pole, obyvatelé pohraničí žili v obrovském napětí.

České vojenské oddíly v Kaplici byly posíleny a na návrších byla postavena kulometná hnízda. Všichni Němci museli odevzdat zbraně, včetně loveckých.

Ale útok německé branné moci ještě nebyl připraven, proto také k žádnému nedošlo. Český

Parlament war. Die Parteileitungen forderten ihre Parteimitglieder auf, der SdP beizutreten.

Die Sozialdemokraten wählten Wenzel Jaksch zum Vorsitzenden, der seine Partei von der SdP fernhielt, aber ebenfalls aus der Regierungskoalition ausscheiden ließ. Er rechnete mit einer kriegerischen Entwicklung und einer Niederlage Deutschlands und wollte dann mit einer demokratischen und antihitlerischen deutschen Partei auf dem Plan sein.

Ende März wurden Henlein und Frank von Hitler empfangen. Hitler erklärte, dass er das tschechoslowakische Problem in nicht allzu langer Zeit lösen werde. Er versprach Henlein, hinter ihm zu stehen und trug ihm auf, seine Forderungen immer mehr zu steigern, sodass sie für die Tschechen unannehmbar seien.

Auch in Kaplitz nahmen die Spannungen zwischen Tschechen und Deutschen zu. Am 5. April zogen sieben Burschen durch die Stadt und sangen das Lied „Es zittern die morschen Knochen...“ Die Staatspolizei verdonnerte sie zu einer Strafe von je 50 Kč. (Budweiser Zeitung)

Am 21. Mai beschloss die Prager Regierung die Mobilmachung eines Teiles der Armee. Angeblich hatten die Briten vor einem deutschen Angriff gewarnt. Die deutschen Wehrpflichtigen wurden nachts aus den Wohnungen geholt und zum Einrücken gezwungen. In den Feldern wurden Schützengräben ausgehoben, die Brücken wurden gesperrt und Sprengladungen angebracht. Die Bauern konnten vielfach nicht mehr zu ihren Feldern, die Grenzbewohner lebten in schrecklicher Aufregung.

Die tschechischen Truppen in Kaplitz wurden verstärkt und auf den Höhen Maschinengewehrnester gebaut. Alle Deutschen mussten ihre Waffen, einschließlich der Jagdgewehre, abliefern.

Aber es war noch kein Angriff der deutschen Wehrmacht vorbereitet, daher gab es auch kei-

tisk psal, že Hitler po prvních energických gestech couvl a musel přijmout facku. To byl lehkotěžný sebeklam.

30. května vydal Hitler nařízení pro Wehrmacht:

„Je to mé nezměnitelné rozhodnutí, v dohledné době rozbít vojenskou akci ČSR.“

Zatímco navenek zdůrazňoval své mírové snahy, potají připravoval válku.

Francie měla jako spojenec ČSR povinnost pomoci ohroženému státu, ovšem bez pomoci Anglie by to nedokázala.

Ale Anglie nechtěla vést válku, aby 3,5 milionům lidí zabránila v jejich právu na sebeurčení a pražské vládě navrhla, aby se sudetskými Němci vyjednávala. I sliby ze strany Sovětského svazu byly jen mlhavé.

Ačkoliv sudetoněmecké oblasti se změnilly ve vojenský tábor, získala SdP v **obecních volbách** 22. května a o následujících nedělích více než 90 % německých hlasů.

V Kaplici se volilo 12. června. Byly sestaveny už jen 3 kandidátní listiny. Volby dopadly následovně:

strana	hlasy	křesla
1. DSAP	34	0
2. SdP	1057	24
3. české strany	270	6

Starostou zvolilo obecní zastupitelstvo dělníka Johanna Guschlbauera (místní a okresní předseda SdP), zástupcem se stal Dr. Alfred Zmeck a Hans Pinecker, městským radním se stal Hans Anderl (člen představenstva pobočky německé kreditní banky), Arnold Pietsch (úředník

nen. Die tschechische Presse schrieb, Hitler sei vor der ersten energischen Geste zurückgewichen und hätte die Ohrfeige eingesteckt. Das war leichtsinniger Selbstbetrug.

Am 30. Mai erging Hitlers Weisung an die Führung der Wehrmacht:

„Es ist mein unabänderlicher Entschluss, die ČSR in absehbarer Zeit durch eine militärische Aktion zu zerschlagen.“

Während er nach außen seinen Friedenswillen betonte, traf er insgeheim seine Kriegsvorbereitungen.

Frankreich, das als Bundesgenosse der ČSR verpflichtet war, dem bedrohten Staat beizustehen, war ohne Hilfe Englands dazu nicht in der Lage.

Aber England wollte keinen Krieg führen, um das Selbstbestimmungsrecht von 3,5 Millionen Menschen zu verhindern, und legte der Prager Regierung nahe, mit den Sudetendeutschen zu verhandeln. Auch von der Sowjetunion gab es nur vage Zusagen.

Bei den **Gemeindevertretungswahlen** am 22. Mai und an den folgenden Sonntagen erhielt die SdP, obwohl die sudetendeutschen Gebiete in ein Heerlager verwandelt waren, mehr als 90 % der deutschen Stimmen.

In Kaplitz wurde am 12. Juni gewählt. Es gab nur noch 3 Listen. Die Wahlen brachten folgende Stimmen- und Sitzverteilung:

Partei	Stimmen	Sitze
1. DSAP	34	0
2. SdP	1057	24
3. Tschechische Parteien	270	6

Zum Bürgermeister wählte die Gemeindevertretung den Arbeiter Johann Guschlbauer (Orts- und Bezirksleiter der SdP), zu Stellvertretern Dr. Alfred Zmeck und Hans Pinecker, zu Stadträten Hans Anderl (Vorstand der Zweigstelle der Deutschen Kreditanstalt), Arnold Pietsch

u SdP), Hans Louda (krejčí), Hans Sailer, Theodor Schmotz (sedlář) a z kandidátky č. 3 Miroslav Žabka (vedoucí pošty).

V létě se začala budovat kanalizace a pokládat dlažba na části náměstí a v Novohradské ulici. Práce se protáhly až do podzimu.

Povodeň:

Ve čtvrtek 25. srpna dopoledne se Malše mohutně rozvodnila. Ani nejstarší obyvatelé si nevzpomínali, že by voda někdy vystoupila tak daleko ze břehů. Bělidlo bylo pod vodou, park a Budějovická ulice byly zaplaveny, voda vyvrátila stromy z kořenů a strhla soukromý most u koželužny Gabriel.

Až když voda konečně opadla, byl teprve vidět rozsah zpusťování. Velké škody byly na Valše a na Blábolilově mlýně. Protože pod vodou stály i stroje v elektrárně, zůstalo město několik dní bez proudu.

Mladí příslušníci SdP a vojsko horlivě pomáhali při uklidových pracích.

Na cestě k Mnichovské dohodě

V létě se politická situace stále více vyostřovala. Londýn se snažil dotlačit Prahu k ústupkům. Když na konci července hrozilo, že jednání vlády s SdP uváznou na mrtvém bodě, vyslala britská vláda do Prahy Lorda Runcimana jako zprostředkovatele. Až do 11. září zůstal v ČSR a nechal si podat detailní informace jak z německé, tak i z české strany.

Beneš nyní jednal se zástupci SdP sám a předložil čtyři plány k řešení sudetoněmecké otázky.

(Beamter bei der SdP), Hans Louda (Schneidermeister), Hans Sailer, Theodor Schmotz (Sattlermeister) und von der Liste 3 Miroslav Žabka (Postamtsvorstand).

Im Sommer wurde begonnen, einen Teil des Ringplatzes und die Gratzner Straße zu kanalisieren und zu pflastern. Die Arbeiten zogen sich bis zum Herbst hin.

Hochwasser:

Am Donnerstag, den 25. August, schwoh in den Vormittagsstunden die Maltsch gewaltig an. Die ältesten Leute konnten sich nicht erinnern, dass sie je so weit aus den Ufern getreten wäre. Die Bleiche stand unter Wasser, der Park und die Budweiser Straße waren überflutet, Bäume wurden entwurzelt, die Privatbrücke der Lederfabrik Gabriel weggerissen.

Als die Fluten endlich zurückgingen, sah man erst das Ausmaß der Verwüstung. Großer Schaden entstand in der Walch und bei der Blabulil-Mühle. Da auch die Maschinen im E-Werk unter Wasser standen, blieb die Stadt einige Tage ohne Strom. Die Jungmannschaft von der SdP und das Militär leisteten bei den Aufräumungsarbeiten eifrig Hilfe.

Auf dem Weg zum Münchener Abkommen

Den Sommer über hatte sich die politische Lage immer mehr zugespitzt. London bemühte sich, Prag zum Einlenken zu bewegen. Als Ende Juli die Verhandlungen der Regierung mit der SdP zu stocken drohten, entsandte die britische Regierung Lord Runciman als Vermittler nach Prag. Bis zum 11.9. hielt er sich in der ČSR auf und ließ sich von tschechischer und deutscher Seite eingehend informieren. Beneš verhandelte nun selbst mit Vertretern der SdP und legte vier Pläne zur Regelung der sudetendeutschen Frage vor.

Nejen sudetští Němci, ale i Runciman patrně pochyboval o ochotě pražské vlády splnit podmínky smlouvy. Na konci své mise navrhl ve své zprávě pro ministerského předsedu Chamberlaina, aby v pohraničních oblastech, ve kterých žije v převážně většině sudetské obyvatelstvo, bylo poskytnuto plné právo na sebeurčení, ve sporných oblastech by se mělo konat referendum.

Již 7. září se v „Times“ objevil úvodník, ve kterém bylo navrženo odtržení těchto oblastí.

11. září se v Kaplici konalo **otevření nové české školy**, která byla s velkými náklady a úsilím vybudována na Omlenické ulici a kterého se silně účastnili místní i přespolní Češi. Přijeli autobusy a zvláštními vlaky dokonce až z Prahy.

Počet účastníků se odhadoval na 6000. Městem šli s heslem „Naše česká Kaplice“ a se zařatou pěští, s takzvaným „Moskevským pozdravem“.

Nedošlo však k žádným konfliktům, protože německé obyvatelstvo se jakékoliv provokace zdrželo.

Večer ale, když se vše zase uklidnilo, táhlo přes náměstí několik hochů s rozsvícenými stájovými svítilnami.

Když je strážník zastavil a ptal, co to má znamenat, sborem mu odpověděli: „Hledáme českou Kaplici.“ Pak byli posláni domů.

12. září pronesl Hitler na Norimberském sněmu zásadní projev, který napjatě poslouchali i miliony lidí z rozhlasu.

Jak se očekávalo, dostal se na československou otázku a žádal právo na sebeurčení pro sudetské Němce.

Také mnoho obyvatel Kaplice poslouchalo Hitlerovu řeč v rozhlase. Večer se na náměstí shro-

Aber nicht nur die Sudetendeutschen, auch Runciman zweifelte offenbar an der Vertragstreue der Prager Regierung. Am Ende seiner Mission schlug er in einem Bericht an Premierminister Chamberlain vor, denjenigen Grenzbezirken, in denen die Sudetenbevölkerung in überwiegender Mehrheit sei, das volle Selbstbestimmungsrecht zu gewähren, in strittigen Gebieten sollte eine Volksabstimmung stattfinden.

Schon am 7. 9. war in der „Times“ ein Leitartikel erschienen, in dem die Abtrennung dieser Gebiete vorgeschlagen wurde.

Am 11. September fand in Kaplitz die **Eröffnung der neuen tschechischen Schule**, die an der Umlowitzter Straße mit großem Aufwand erbaut worden war, unter starker Teilnahme der hiesigen und vieler auswärtiger Tschechen statt. In Bussen und in Sonderzügen, sogar aus Prag, waren sie angereist. Die Teilnehmerzahl wurde auf 6000 geschätzt. Mit dem Ruf „Naše česká Kaplice“ (Unser tschechisches Kaplitz) und mit geballter Faust, dem Moskaugruß, zogen sie durch die Stadt. Es kam aber zu keinen Zusammenstößen, da die deutsche Bevölkerung jeder Provokation aus dem Weg ging.

Am Abend aber, als es wieder still geworden war, zogen einige Buben mit brennenden Stalllaternen über den Ringplatz.

Als ein Gendarm sie aufhielt und fragte, was das soll, riefen sie im Chor: „Wir suchen das tschechische Kaplitz.“ Worauf sie heimgeschickt wurden.

Am 12. September hielt Hitler beim Nürnberger Pateitag eine große Rede, der auch Millionen Rundfunkhörer gespannt folgten. Wie erwartet, kam er auf die tschechoslowakische Frage zu sprechen und forderte für die Sudetendeutschen das Selbstbestimmungsrecht.

Auch viele Kaplitzer hörten die Rede Hitlers im Radio. Abends versammelte sich eine dichter

máždilo velké množství lidí, zpívali zakázané (německé) národní písně a šli směrem k domu starosty Guschlbauera na konci Nových Domků (Neuhäuseln). Státní policie byla proti davu bezmocná.

Den nato vyhlásila vláda ve 13 okresech stanné právo. V Kaplici se musely odevzdat rozhlasové přijímače, německé noviny byly zabaveny.

Henlein vedl teď SdP cíleně do ilegality. 15. září vydal proklamaci s heslem: „Wir wollen heim ins Reich“ (chceme domů do Říše). Aby unikl zatčení, utekl do Německa.

16. září byla SdP rozpuštěna. Henlein vyzval k vytvoření Sudetoněmeckého „Freikorpsu“ (SdF). Ohlášené povstání se nekonalo. K potyčkám došlo jen na málo místech.

Aby zabránil hrozící válce, rozhodl se Chamberlain osobně jednat s Hitlerem.

V tajných jednáních 15. září na Obersalzbergu souhlasil s postoupením pohraničních oblastí ČSR osídlených většinou německým obyvatelstvem Německu. Na sporných územích se mělo konat referendum.

Chamberlain prosadil svůj názor v britském kabinetu a získal pro toto řešení i Francii.

Po počátečním odmítání nakonec pražská vláda 21. září britsko-francouzskému tlaku ustoupila a přijala požadavek postoupení německého pohraničí.

České obyvatelstvo zasáhla vlna rozhořčení. Den poté odpověděli na rozhodnutí demonstracemi. Komunisté vydali heslo „Dobrovolně si republiku rozbít nedáme!“

te Menge am Ringplatz, sang verbotene (deutsche) nationale Lieder und zog schließlich zum Haus des Bürgermeisters Guschlbauer am Ende der Neuhäusel. Die Staatspolizei war gegen das Massenaufgebot machtlos.

Tags darauf verhängte die Regierung in 13 Bezirken das Standrecht. In Kaplitz mussten die Radioapparate abgeliefert werden, deutsche Zeitungen wurden beschlagnahmt.

Henlein trieb nun die SdP zielbewusst in die Illegalität. Am 15.9. erließ er einen Aufruf mit der Parole: „Wir wollen heim ins Reich“. Um der Verhaftung zu entgehen, flüchtete er nach Deutschland.

Am 16.9. wurde die SdP aufgelöst. Henlein rief nun zur Bildung des Sudetendeutschen Freikorps auf. Der angekündigte Aufstand blieb aus. Nur an wenigen Stellen kam es zu kleineren Gefechten.

Um den drohenden Krieg abzuwenden, entschloss sich Chamberlain, persönlich mit Hitler zu verhandeln.

In geheim gehaltenen Gesprächen am 15.9. am Obersalzberg erklärte er sich mit der Abtretung der mehrheitlich deutsch besiedelten Randgebiete der ČSR an Deutschland einverstanden. In strittigen Gebieten sollte eine Volksabstimmung stattfinden.

Im britischen Kabinett setzte Chamberlain seine Auffassung durch und gewann auch die französische Regierung für diese Lösung.

Nach anfänglicher Ablehnung beugte sich die Prager Regierung am 21.9. dem britisch-französischen Druck und nahm die Forderung nach Abtretung der deutschen Randgebiete an.

Eine Welle der Entrüstung erfasste die tschechische Bevölkerung. Sie antwortete tags darauf mit Demonstrationen. Die Kommunisten hatten die Losung ausgegeben: „Freiwillig lassen

Pod tlakem ulice byla svržena Hodžova vláda a byla vytvořena nová „Vláda národní obrany“ pod vedením generála Syrového.

22. září se Chamberlain ještě jednou sešel s Hitlerem, aby dojednali podmínky postoupení území.

Ale Hitler teď požadoval, aby Češi předali sudetoněmecké oblasti okamžitě. Za několik dní prý přijde německá armáda.

23. září dostala Praha z Londýna varování naznačující, že by se nemělo už dále otálet s obrannými opatřeními. Beneš nařídil všeobecnou mobilizaci.

Také z Kaplice a z okolí utíkalo teď mnoho Němců přes hranice: branci, aby unikli povolání do armády, úředníci a učitelé, kteří již nebyli ochotni podepsat prohlášení loajality k českému státu, ale také ženy a děti.

Mnoho z mužů se na sběrném místě ve Freistadtu přihlásilo k Freikorps. Na hranici u Leopoldschlagu zaujali své pozice. Ženy a děti byly ubytovány v jednom lázeňském domě v Bad Hallu.

Nebezpečí války hrozilo čím dál víc. Ani Hitler ani Beneš nebyli ochotni ke kompromisům.

26. září měl Hitler proslov v berlínském Sportovním paláci. Ostře útočil na Beneše a na 1. října ohlásil vstup německé armády.

Nyní se zdála být válka nevyhnutelná. Francie mobilizovala, Anglie připravovala loďstvo.

Při vojenské přehlídce v Berlíně 27. září Hitlera nikdo s jásotem nevítal. Lidé byli sklíčeni. Válku nechtěli.

wir uns die Republik nicht zerschlagen!“ Unter dem Druck der Gasse wurde die Regierung Hodža gestürzt und eine neue „Regierung der nationalen Verteidigung“ unter General Syrový gebildet.

Am 22. 9. traf Chamberlain nochmals mit Hitler zusammen, um die Modalitäten der Landabtretung zu besprechen. Aber nun forderte Hitler, dass die Tschechen die sudetendeutschen Gebiete unverzüglich übergeben sollten. In wenigen Tagen werde die deutsche Wehrmacht einmarschieren.

Am 23.9. ging von London die Warnung an Prag, man könne nicht länger von Verteidigungsmaßnahmen abraten. Beneš ordnete die allgemeine Mobilmachung an.

Auch aus Kaplitz und der Umgebung flüchteten nun viele Deutsche über die Grenze: Militärflichtige, um der Einberufung zu entgehen, Beamte und Lehrer, die nicht mehr bereit waren, eine Loyalitätserklärung für den tschechischen Staat zu unterschreiben, aber auch Frauen und Kinder.

Viele der Männer meldeten sich in Freistadt bei der Sammelstelle zum Freikorps. An der Grenze bei Leopoldschlag bezogen sie ihre Stellungen. Frauen und Kinder wurden in einem Kurhaus in Bad Hall untergebracht.

Die Kriegsgefahr wurde immer bedrohlicher. Weder Hitler noch Beneš zeigten Kompromissbereitschaft.

Am 26. 9. sprach Hitler im Berliner Sportpalast. Er griff Beneš scharf an und kündigte den Einmarsch der deutschen Wehrmacht für den 1. Oktober an.

Nun schien der Krieg unvermeidlich. Frankreich machte mobil, England setzte die Flotte in Alarmzustand.

Bei einer Truppenparade in Berlin am 27. 9. jubelte Hitler niemand zu. Die Menschen waren bedrückt. Sie wollten keinen Krieg.

28. září se jako zprostředkovatel zapojil Mussolini a navrhl konferenci 4 mocností.

Aby se udržel mír, uzavřeli 29. září představitelé států Anglie, Francie a Itálie s Hitlerem Mnichovskou dohodu, ve které je Německu přiznané právo na anexi německy mluvícího pohraničí v ČSR.

1. října vstoupila německá armáda na území Československa.

Překlad kapitoly „V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1918 – 1938“ do češtiny: Pavel, Marie a Pavlína Mörzl(ová), České Budějovice.

OD PŘIPOJENÍ K VELKONĚMECKÉ ŘÍŠI AŽ K VYHNÁNÍ

Domů do říše – Heim ins Reich

10. října 1938 vtáhl do Kaplice německé vojsko následováno muži z Freikorpsu ve svých tmavě zelených bundách s červenými páskami s hákovými kříži na rukávech. Byl to velký jásot, jakým byli vítáni obyvatelstvem, protože napětí, které vládlo poslední měsíce, bylo pryč a téměř všichni doufali ve šťastnější, mírovou budoucnost ve velké německé vlasti, ke které nyní patřil také náš domov.

Česká armáda, četnictvo, úředníci a učitelé a také malá místní Židovská komunita opustili Kaplici ještě předtím. Jenom starousedlí Češi tady zůstali. (1)

Kasárna byla převzata německou armádou; nastěhoval se tam pěchotní prapor č. 130.

(1) Po sametové revoluci v roce 1990 řekl jeden z nich, pan Toncar, staré ženě z Kaplice: „Nevzpomínám si, že by jediný Čech (starousedlík) musel pryč.“ Srv. příloha 16, 17 a 20.

Am 28. 9. schaltete sich Mussolini als Vermittler ein und schlug eine Viermächtekonferenz vor.

Um den Frieden zu erhalten, schlossen am 29. September die Staatschefs von England, Frankreich und Italien mit Hitler das Münchner Abkommen, mit dem Deutschland das Recht zuerkannt wurde, die deutschsprachigen Randgebiete der ČSR zu annektieren. Am 1. Oktober begann der Einmarsch der deutschen Truppen.

Übersetzung des Kapitels „IN DER TSCHOSLOWAKEI 1918-1938“: ins Tschechische: Pavel, Marie und Pavlína Mörzl(ová), České Budějovice (Budweis).

VOM ANSCHLUSS AN GROSSDEUTSCHLAND BIS ZUR VERTREIBUNG

Heim ins Reich

Am 10. Oktober 1938 zog die deutsche Wehrmacht in Kaplitz ein, gefolgt von den Männern des Freikorps in ihren dunkelgrünen Jacken und roten Hakenkreuzarmbinden. Groß war der Jubel, mit der sie von der Bevölkerung begrüßt wurden, denn die Spannung, die in den letzten Monaten geherrscht hatte, war vorüber, und fast alle hofften auf eine glücklichere, friedliche Zukunft im großen deutschen Vaterland, zu dem nun auch unsere Heimat gehörte.

Das tschechische Militär, die Gendarmerie, die Beamten und Lehrer und auch die wenigen ansässigen Juden hatten Kaplitz noch vorher verlassen. Nur alteingesessene Tschechen waren dageblieben. (1)Die Kaserne wurde von der Deutschen Wehrmacht übernommen; ein Bataillon des Infanterieregiments Nr. 130 zog dort ein.

(1) Nach der Wende 1990 sagte Herr Toncar, einer von ihnen, zu einer alten Kaplitzerin: „Kann mich nie erinnern, dass auch nur ein Tscheche hätte weg müssen.“ Vgl. Beilage 16, 17 und 20.

17. října 1938 byl velkým množstvím lidí v Kaplici a také okresním vedoucím SdP Guschlbauerem přivítán vedoucí župy Eigruber. Přijel, aby od vojenského úřadu převzal obsazené území pod civilní správu.

Náš okres se jmenoval nyní „Kreis Kaplitz“ (okres Kaplice) a byl připojen společně s okresem Krumlov („Kreis Krummaw“) k „Říšské župě Oberdonau“. Nová státní hranice vedla podél jazykové hranice, proto zůstalo Kaplice-nádraží nejdříve ještě v Československu. Ale ještě před koncem roku bylo vyměněno za elektrárnu na Černé nedaleko Blanska.

Původně měly být připojeny Nové Hrady k župě Niederdonau (Dolní Rakousko), což bylo ale zase zpětně revokováno.

Při slavnostním zasedání městského zastupitelstva 3. listopadu převzal úřad starosty Hans Anderl od Johanna Guschlbauera, který byl jmenován vedoucím místní organizace NSDAP. Vedení strany jmenovalo také novou městskou radu. Podle nyní platného vůdcovského principu již nebyly žádné volby. Starostovými přísedícími (byli zpravidla „PG“ (Parteigenossen), členové NSDAP, skutečnou moc neměl starosta, ale vedoucí místní NSDAP (Ortsgruppenleiter)) byli jmenováni Hans Pineker, Dr. Alfred Zmeck, Johann Guschlbauer a Georg Bauer, městskými radními Hans Franzl, Johann Fröstl, Josef Herold, Karl Jodl, Friedrich Kadasch, Walter Klement, Hans Radlinger a Matthias Slabschi. Franz Nedorost se stal nyní městským sekretářem, Wilhelm Reiter účetním, Hans Grübl pokladníkem městského úřadu.

Zemskému radovi okresu Kaplice Friedrichu Eichlerovi byli pomocníky vládní radové Dr. Oskar Maschek, Dr. Konrad Wolf a Karl Krieglstein. Obvodní soud vedl úřední soudní rada Dr. Hans Roth. Tam působili soudní inspektoři

Am 17. Oktober 1938 wurde Gauleiter Eigruber vom Bezirksleiter der SdP Guschlbauer und einer großen Volksmenge in Kaplitz begrüßt. Er war gekommen, um von der Militärbehörde das besetzte Gebiet in die zivile Verwaltung zu übernehmen.

Unser Bezirk hieß nun Kreis Kaplitz und wurde zusammen mit dem Kreis Krummaw dem „Reichsgau Oberdonau“ angeschlossen. Die neue Staatsgrenze verlief entlang der Sprachgrenze, darum blieb der Kaplitzer Bahnhof zunächst noch bei der Tschechoslowakei. Aber noch vor Jahresende wurde er gegen das E-Werk an der Schwarzau unweit von Pflanzen eingetauscht.

Ursprünglich sollte Gratzen dem Gau Niederdonau angegliedert werden, was aber wieder rückgängig gemacht wurde.

In einer Festsitzung der Stadtvertretung am 3. November übernahm Hans Anderl das Amt des Bürgermeisters von Johann Guschlbauer, der zum Ortsgruppenleiter der NSDAP ernannt wurde. Die Parteiführung ernannte auch die neuen Stadträte. Nach dem nun geltenden Führerprinzip gab es ja keine Wahlen mehr.

Zu Beigeordneten des Bürgermeisters (waren in der Regel PG, also Parteigenossen, Mitglieder der NSDAP, die wirkliche Macht hatte damals ja nicht der Bürgermeister, sondern der jeweilige Ortsgruppenleiter der NSDAP) wurden Hans Pineker, Dr. Alfred Zmeck, Johann Guschlbauer und Georg Bauer ernannt, zu Stadträten Hans Franzl, Johann Fröstl, Josef Herold, Karl Jodl, Friedrich Kadasch, Walter Klement, Hans Radlinger und Matthias Slabschi. Franz Nedorost wurde nun Stadtamtssekretär, Wilhelm Reiter Buchhalter, Hans Grübl Kassier beim Stadtamt.

Dem Landrat des Landkreises Kaplitz, Friedrich Eichler, standen die Regierungsräte Dr. Oskar Maschek, Dr. Konrad Wolf und Karl Krieglstein zur Seite. Das Amtsgericht leitete Amtsgerichtsrat Dr. Hans Roth. Dort wirkten die Justi-

Wenzel Hausl a Josef Schwarz. Vedoucí okresního četnictva byl poručík Josef Schuster. (1)

Noví četníci a úředníci pocházeli většinou ze „staré říše“ (aus dem „Altreich“, Německo před březnem 1938, kdy bylo připojeno Rakousko) nebo z „Ostmarky“ (Východní marky), jak se nyní jmenovalo Rakousko.

Všechny spolky, které desetiletí určovaly kulturní a veřejný život v Kaplici, byly zrušeny.

Také SdP byla rozpuštěna. Dále existovala už jen NSDAP a její struktura: SS, SA, NSKK (NS-Kraftfahrkorps), NS-Reichskriegerbund (Říšský svaz válečných veteránů). Okresním vedoucím NSDAP byl ustanoven Friedrich Soukup, vedoucím okresní propagandy Georg Bauer. SA-Sturmbannführerem se stal Hermann Nellböck, okresní vedoucí NS-Frauenshaft Anna Anderl, okresním vedoucím řemeslníků Hans Louda, okresním vedoucím DAF (Deutsche Arbeitsfront - Německá pracovní fronta) Oskar Schröpfer, okresním vrchním úředníkem NSV (NS-Volkswohlfahrt - Národněsocialistická organizace pro péči o blaho lidu) Hermann Klugewitz, školním radou pro okres Kaplice Hans Waltenberger, okresním vedoucím NS-Reichskriegerbundes poručík v záloze Hans Sailer, okresním vrchním lovčím hrabě Carl Buquoy.

Mnozí obyvatelé Kaplice se stali členy některých z organizací – jedni z přesvědčení, druzí z oportunistu. Deseti- až osmnáctiletí byli všichni v HJ (Hitlerjugend – Hitlerova mládež) a jejich podskupinách BDM (Svaz německých dívek), Jungvolk a Jungmädel, mnozí z nadšení, jiní protože museli.

(1) *Jména a tituly jsou převzaty z úředních kalendářů pro župu Oberdonau („aus den Amtskalendern für den Gau Oberdonau“), Linz 1939 und 1940.*

zinspektoren Wenzel Hausl und Josef Schwarz. Gendarmeriekreisleiter war Leutnant Josef Schuster. (1)

Die neuen Gendarmen und Beamten kamen meist aus dem „Altreich“ oder aus der „Ostmark“, wie Österreich jetzt hieß.

Alle Vereine, die jahrzehntlang das kulturelle und das öffentliche Leben in Kaplitz bestimmt hatten, wurden aufgelöst.

Auch die SdP wurde aufgelöst. Es gab nur mehr die NSDAP und ihre Gliederungen: SS, SA, NSKK (NS-Kraftfahrkorps), NS-Reichskriegerbund (etwas wie ein Veteranenverein).

Zum Kreisleiter der NSDAP wurde Friedrich Soukup bestellt, zum Kreispropagandaleiter Georg Bauer. SA-Sturmbannführer wurde Hermann Nellböck, Kreisleiterin der NS-Frauenshaft Anna Anderl, Kreishandwerksmeister Hans Louda, Kreisobmann der DAF (Deutsche Arbeitsfront) Oskar Schröpfer, Kreisamtsleiter der NSV (NS-Volkswohlfahrt) Hermann Klugewitz, Schulrat des Kreises Kaplitz Hans Waltenberger, Kreiskriegerführer des NS-Reichskriegerbundes Leutnant d. Res. Hans Sailer, Kreisjägermeister Carl Graf Buquoy.

Viele Kaplitzter wurden Mitglieder einer dieser Organisationen - die einen aus Überzeugung, die anderen aus Opportunismus. Die Zehn- bis Achtzehnjährigen waren alle bei der HJ (Hitlerjugend) und ihren Untergruppen BDM (Bund deutscher Mädchen), Jungvolk und Jungmädel, viele aus Begeisterung, andere weil sie mussten.

(1) *Die Namen und Titel sind den Amtskalendern für den Gau Oberdonau, Linz 1939 und 1940, entnommen.*

Krajské vedení NSDAP a NSV se nastěhovalo do domu židovského obchodníka Moritze Blocha na rohu Linzer Strasse/Linecká – Breite Gasse/Široká, úřad HJ byl v bývalé budově konzumu, Lange Gasse/Dlouhá 132.

NSV, které převzalo úkoly dřívější „Péče o mládež“ (Jugendfürsorge) zřídilo na místě „Poradny pro matky“ (Mutterberatung) „Místo pomoci pro matku a dítě“.

Hospodářsky šlo všechno nahoru. Denně jezdily autobusy do Lince, Nových Hradů, Gmündu a Krumlova. Mnozí mladí lidé našli pracovní místa v různých úřadech.

Když bylo 4. prosince hlasováno o připojení k Velkoněmecku, bylo v Kaplici odevzdáno všech 1318 hlasů pro (mezi nimi podle kroniky od 47 Čechů).

Rovněž celý okres hlasoval 100 % pro. Nebylo to ale žádné tajné hlasování! Ten větší ze dvou kruhů musel být označen veřejně (Na hlasovacím archu byly dva kruhy, zaškrtnutím velkého kruhu, byl vyjádřen souhlas s připojením k Říši).

Školy se přesídlily do nové školní budovy v Omlenické ulici, která byla právě slavnostně otevřena Čechy. Dostala jméno „Škola Alfreda Rosenberga“ (vedle Goebbelse hlavní propagandista NSDAP a po napadení Sovětského svazu nacistickým Německem v létě 1941 také říšským ministrem pro obsazená území na východě). Školní systém zažil změny. Základní škola nižšího stupně měla jen čtyři třídy, její vedení převzal řídicí učitel Johann Wenzl. Měšťanská škola byla rozšířena na šest tříd základní školy vyššího stupně s angličtinou jako cizí řečí od 1. třídy. Na konci 6. třídy se mohlo při komisijním přezkoušení dosáhnout „střední zralosti“. Povinná školní docházka končila ve 4. třídě. Již na podzim 1939 byla otevřena jedna 5. třída. Dočasným ředitelem byl jmenován Hans Sailer.

Die Kreisleitung der NSDAP und die NSV quartierten sich im Haus des jüdischen Kaufmanns Moritz Bloch an der Ecke Linzer Straße/Linecká - Breite Gasse/Široká ein, die HJ-Dienststelle im früheren Konsumgebäude, Lange Gasse/Dlouhá 132.

Von der NSV, welche die Aufgaben der früheren Jugendfürsorge übernahm, wurde an Stelle der Mutterberatung die Hilfsstelle für Mutter und Kind eingerichtet.

Wirtschaftlich ging es aufwärts. Täglich verkehrten Autobusse nach Linz, Gratzen, Gmünd und Krummau. Viele junge Leute fanden Anstellungen bei den verschiedenen Ämtern.

Als am 4. Dezember über den Anschluss an Großdeutschland abgestimmt wurde, waren in Kaplitz alle 1318 abgegeben Stimmen Ja-Stimmen (darunter laut Chronik die von 47 Tschechen).

Ebenso stimmte der ganze Kreis 100%-ig mit Ja. Eine geheime Abstimmung war es aber nicht!

Offen musste der größere von zwei Kreisen angekreuzt werden.

Die Schulen übersiedelten in das neue Schulgebäude an der Umlowitzstraße, das die Tschechen eben erst eingeweiht hatten. Es erhielt den Namen „Alfred-Rosenberg-Schule“.

Das Schulsystem erfuhr einige Änderungen. Die Volksschule war nun vierklassig, ihre Leitung übernahm Oberlehrer Johann Wenzl. Die Bürgerschule wurde zu einer sechsklassigen Hauptschule erweitert, mit Englisch als Fremdsprache ab der 1. Klasse. Am Schluss der 6. Klasse konnte durch eine kommissionelle Prüfung die „mittlere Reife“ erlangt werden. Die Schulpflicht endete mit der 4. Klasse. Schon im Herbst 1939 wurde eine 5. Klasse eröffnet. Hans Sailer wurde zum prov. Direktor ernannt.

Nový školní typ vzbudil brzy zájem školních absolventů v okolních základních školách ve Vyšším Brodě, Benešově, Nových Hradech a Freistadtu, kteří sem nastoupili do 5. třídy.

Budovu školy na Linecké ulici zprvu převzala německá armáda (Wehrmacht). V budově naproti sídlu nemocenské pokladny byl zřízen

Der neue Schultyp weckte bald das Interesse von Schulabgängern umliegender Hauptschulen, aus Hohenfurth, Beneschau, Grätzen und Freistadt, die hier in die 5. Klasse eintraten.

Das Schulhaus an der Linzer Straße übernahm zunächst die Wehrmacht. Im gegenüber liegenden Gebäude der Krankenkasse wurde das

*Náměstí v zimě 1938/39.
Der Ringplatz im Winter 1938/1939.*

*...a po přetvoření na náměstí k nástupům.
...und nach der Umgestaltung zum Aufmarschplatz.*

odvodní úřad. Do staré školní budovy na Kindermannově náměstí se nastěhovaly různé úřady a nově zřízená hudební škola. Její vedoucí Fritz Görl se staral také o HJ-Singschar (pěvecký sbor), ve kterém žilo ještě něco ze starého spolkového ducha.

Záhy nastaly také nějaké stavební změny: v pivovaru byl divadelní sál přestavěn na sál pro slavnostní příležitosti a přitom bylo obětováno jeviště. Byly tam také zřízeny nové prostory pro úřady a matriku.

Náměstí (Ringplatz) – přejmenováno s povolením prezidiálního úřadu v Berlíně z 8. listopadu 1938 na Adolf-Hitler-Platz – muselo projít přestavbou pro velké nástupy.

*Na Linecké ulici, vpravo měšťanská škola, v zeleni před ní památník válečným hrdinům (fotomontáž).
In der Linzer Straße; rechts die Bürgerschule; auf dem Grünstreifen davor das Kriegerdenkmal (Fotomontage).*

Staré kulovité akáty byly pokáceny, pěkná barokní socha Jana Nepomuckého musela vyklidit svoje dobře stopadesátileté místo a byla přemísťena k českému kostelu.

Kamenný kříž před radniční věží putoval ke kostelní věži. Památník obětem války dostal nové místo na úzkém pásu zeleně na rozdělení ulic Linecké a Omlenické. Kašna byla posunuta

Wehrmeldeamt eingerichtet. Im alten Schulgebäude am Kindermannplatz zogen verschiedene Ämter und die neugegründete Musikschule ein. Ihr Leiter, Fritz Görl, betreute auch die HJ-Singschar, in der noch etwas vom alten Vereinsgeist weiterlebte.

Bald gab es auch einige bauliche Änderungen: Im Bräuhaus wurde der Theatersaal zu einem Festsaal umgestaltet und dabei die Theaterbühne geopfert. Dort wurden auch neue Amtsräume und das Standesamt eingerichtet.

Der Ringplatz - mit Genehmigung des Präsidialamtes in Berlin vom 8. Nov. 1938 in Adolf-Hitler-Platz umbenannt - musste für die großen Aufmärsche eine Umgestaltung erfahren. Die alten Kugelakazien wurden umgeschnitten, die

schöne barocke Johann von Nepomuk-Statue musste ihren gut hundertfünfzig Jahre alten Platz räumen und wurde zur böhmischen Kirche verfrachtet. Das steinerne Kreuz vor dem Rathausturm wanderte zum Kirchturm. Das Kriegerdenkmal erhielt einen neuen Platz auf dem schmalen Grünstreifen an der Gabelung von Linzer- und Umlowitz Straße. Das Wasserchor wurde etwas nach Norden gerückt. Dort

trochu na sever. Tam byly vybudovány tři dlouhé schody a za nimi byla navržena země, aby se snížil sklon náměstí k severu.

Náše náměstí („Ringplatz“) se poněkud vyprázdnilo, ale takto se zdálo novým pánům vhodnější k různým nástupům. Při stranických oslavách vystupovala nyní místo hudební kapely jen skupina trubačů fanfár z HJ.

Nadšení, které vládlo zpočátku, bylo u mnohých záhy přidušeno. Kdo měl odvalu vyslovit kritiku, slyšel: „Budte zticha nebo přijďte do Dachau.“ S několika málo starými sociálními demokraty se jednalo téměř jako se zrádci národa.

Hans Sailer píše v roce 1948 ve svém deníku „Každý den přichází z Boží ruky“: „Jednou rukou se podával lidu chléb, druhou se mu braly nejprve nepozorovaně, potom stále otevřeněji náboženské statky. Zasetá nedůvěra vzklíčila. Jeden druhému již více nevěřil, neodvažoval se vyslovit svůj názor, lidé se stávali pokrytci.“

Brzy nastoupila veřejně nenávisť strany ke katolické církvi, ke které se hlásila většina našich obyvatel Šumavy. V roce 1939 bylo poslední procesí při Božím těle přes náměstí. Ale bylo již zaznamenáno, kdo se zúčastnil. Byl to tichý průvod. Hudba chyběla. Neboť když si muzikanti chtěli vyzvednout své nástroje, našli místnost zamčenou a klíč nebyl k nalezení.

Také hasiči již více nepochodovali a jejich vybavení nebylo vystavené tak jako dříve pěkně umyté na náměstí.

Socha Jana Nepomuckého na novém místě.

Die Johann von Nepomuk Säule an ihrem neuen Standort.

wurden drei langgezogene Stufen errichtet und dahinter der Boden aufgeschüttet, um die Neigung des Platzes nach Norden zu verringern.

Etwas kahl war er geworden, unser Ringplatz, aber so schien er den neuen Herren für die verschiedenen Aufmärsche besser geeignet. Bei den Parteifeiern trat nun statt der Musikkapelle der HJ-Fanfarezug auf.

Die Begeisterung, die anfangs herrschte, wurde bei so manchen bald gedämpft. Wer eine Kritik zu äußern wagte, kriegte zu hören: „Seien Sie ruhig, oder Sie kommen nach Dachau.“ Die wenigen alten Sozialdemokraten wurden fast als Volksfeinde behandelt.

Hans Sailer schreibt 1948 in seinem Tagebuch „Jeder Tag kommt aus Gottes Hand“: „Mit der einen Hand reichte man dem Volk Brot, mit der anderen nahm man ihm zuerst unmerklich, dann immer offener die religiösen Güter. Die Saat des Mißtrauens ging auf. Einer traute dem anderen nicht mehr, man wagte bald nicht mehr, seine Meinung zu sagen, die Leute wurden Heuchler.“

Bald trat die Feindschaft der Partei zur katholischen Kirche, zu der sich die meisten unserer Böhmerwälder bekannten, offen zu Tage. 1939 gab es die letzte Fronleichnamsprozession über den Ringplatz. Aber es wurde schon registriert, wer daran teilnahm. Es war ein stiller Umgang. Die Musikkapelle fehlte. Denn als die Musiker ihre Instrumente abholen wollten, fanden sie den Raum versperrt, und der Schlüssel war nicht aufzufinden. Auch die Feuerwehr marschierte nicht mehr mit, und ihre Geräte waren nicht mehr wie früher schön gewaschen am Ringplatz aufgestellt.

Farnosti okresů Kaplice a Krumlov patřily nyní k nově založenému generálnímu vikářství Vyšší Brod, které přešlo 1. 1. 1940 do správy diecéze v Linci. V roce 1941 byly zrušeny společně se všemi kláštery v župě Oberdonau klášter Vyšší Brod a klášter servitů v Nových Hradech.

Když v březnu 1939 vpochodovala německá armáda do zbytku Československa, táhly i Kaplicí v husté sněhové vánici dlouhé kolony.

Mnoho lidí bylo sklíčených. Vůdce přece slíbil, že nebude vznášet další územní nároky? Nyní porušil svoje slovo. Byl zřízen „Protektorát“ Čechy a Morava.

Při sčítání obyvatel 17. května 1939 mělo město Kaplice 2232 obyvatel, okres Kaplice 47 765, mezi nimi (podle jejich osobních údajů) 824 „osob cizí národnosti“, 19 Židů a 23 židovských míšenců. (1)

Pro srovnání: v roce 1900 měl okres 53 tisíce obyvatel, mezi nimi 249 Židů, 2547 lidí označilo češtinu jako jazyk, kterým hovoří.

2. Světová válka začíná

Když 1. září 1939 začala válka s Polskem, a tím i 2. světová válka, bylo sotva cítit válečné nadšení. Vzpomínky na 1. světovou válku byly ještě příliš živé. Přesto se někteří hlásili dobrovolně do německé branné moci (Wehrmacht), někteří také ke zbraním-SS (Waffen-SS).

Po rychlých vítězstvích v Polsku, na severu a ve Francii uvěřila většina opět, že vůdce to už zafíčí.

(1) *Statistický přehled pro říšskou župu Oberdonau (Statistischer Überblick für den Reichsgau Oberdonau), Wien 1941; přísně důvěrné, určeno jen pro úřední potřebu. Údaje o počtu Čechů ve městě Kaplice v hornorakouském Zemském archivu v Linci nebyly nalezeny.*

Die Pfarren der Kreise Kaplitz und Krummaw gehörten nun zum neu gegründeten Generalvikariat Hohenfurth, das mit 1. 1. 1940 in die Verwaltung der Diözese Linz kam. 1941 wurden zusammen mit allen Klöstern im Gau Oberdonau das Stift Hohenfurth und das Servitenkloster in Gratzen aufgehoben.

Als im März 1939 die deutsche Wehrmacht in der Resttschechoslowakei einmarschierte, zogen bei dichtem Schneetreiben lange Kolonnen auch durch Kaplitz.

Viele Menschen waren bedrückt. Der Führer hatte doch versprochen, keine weiteren Gebietsansprüche mehr zu stellen? Jetzt hatte er sein Wort gebrochen. Das „Protektorat“ Böhmen und Mähren wurde eingerichtet.

Bei der Volkszählung am 17. Mai 1939 hatte die Stadt Kaplitz 2232 Einwohner, der Kreis Kaplitz 47.765, darunter (nach deren persönlicher Angabe) 824 „fremdvölkische Personen“, 19 Juden und 23 Judenmischlinge. (1)

Zum Vergleich: 1900 hatte der Bezirk 53.000 Einwohner, darunter 249 Juden; 2547 gaben Tschechisch als Umgangssprache an.

Der 2. Weltkrieg beginnt

Als am 1. September 1939 der Polenkrieg und damit der 2. Weltkrieg begann, war von Kriegsbegeisterung wenig zu spüren. Die Erinnerung an den 1. Weltkrieg war noch zu wach. Trotzdem meldeten sich so manche freiwillig zur Wehrmacht, einige auch zur Waffen-SS.

Nach den raschen Siegen in Polen, im Norden und in Frankreich glaubten wieder die meisten, der Führer werde es schon recht machen.

(1) *Statistische Übersicht für den Reichsgau Oberdonau, Wien 1941; streng vertraulich, nur für den Amtsgebrauch bestimmt. Angaben über die Anzahl der Tschechen in der Stadt Kaplitz waren im o.ö. Landesarchiv in Linz nicht aufzufinden.*

Ale válka se protahovala. V noci muselo být všechno důkladně zatemněno. Angličané nebyli v žádném případě poraženi a stupňovaly se noční nálety na říšské území. Za poslouchání cizího rozhlasu hrozily nejprísnější tresty.

Přesto mnozí poslouchali švýcarský vysílač Beromünster. Již od začátku války byly potraviny a oblečení jen na lístky. Zásobování fungovalo lépe než v 1. světové válce, ale přiděly byly v průběhu let stále menší. Šmelinařství bylo přísně zakázáno, přesto ale existovalo.

HLUBOKÉ pohnutí se rozšířilo poté, co byl oznámen ráno 22. června 1941 útok na Rusko. Ale počáteční velké úspěchy prozatím rozptýlily obavy.

Před radnicí byla postavena velká mapa evropského Ruska a průběh fronty byl označován šňůrou. Šňůra mohla být rychle posunována stále dále na východ.

Pak přišla ale mrazivá zima a postup se zastavil před Moskvou. I přes cenzuru pošt se lidé dozvídali o utrpení vojáků.

7. prosince 1941 přepadli Japonci americké loďstvo v přístavu Pearl Harbour na Havaji. O čtyři dny později vyhlásil také Hitler Američanům válku.

Ztráty mezi našimi vojáky obrovsky narůstaly. Povolení byli všichni

Aber der Krieg zog sich in die Länge. Nachts musste alles dicht verdunkelt sein. Die Engländer waren keineswegs besiegt und die nächtlichen Luftangriffe auf das Reichsgebiet nahmen zu. Das Abhören fremder Radiosender stand unter strengster Strafe. Trotzdem hörte so mancher den Schweizer Sender Beromünster. Seit Kriegsbeginn gab es Lebensmittel und Kleider nur noch auf Karten. Die Versorgung klappte besser als im 1. Weltkrieg, aber die Rationen wurden im Lauf der Jahre immer knapper. Schleichhandel war streng verboten, es gab ihn trotzdem.

Tiefe Betroffenheit breitete sich aus, als am Morgen des 22. Juni 1941 der Angriff auf Russland bekanntgegeben wurde. Doch die großen Anfangserfolge zerstreuten zunächst die Sorgen. Vor dem Rathaus wurde eine große Landkarte des europäischen Russland aufgestellt und mit einer Kordel der Frontverlauf eingezeichnet. Rasch konnte die Kordel immer weiter nach Osten vorgerückt werden. Dann kam der kalte Winter und der Angriff blieb vor Moskau stecken. Trotz der Zensur der Feldpostbriefe erfuhren die Leute von den Leiden der Soldaten.

Am 7. Dezember 1941 überfielen die Japaner die amerikanische Flotte im Hafen von Pearl Harbour auf Hawaii. Vier Tage später erklärte auch Hitler den Amerikanern den Krieg.

bojeschopní muži, až na některé „nepostradatelné“ ze stranické hierarchie a hospodářství (jejich označení bylo – UK, „unabkömmlich“ - nepostradatelný). (1)

V roce 1942 byl v nové škole zřízen lazaret. Základní školy nižšího a vyššího stupně se musely přemístit do staré školní budovy na Kindermannově náměstí, ale již za několik týdnů mohly přesídlit do bývalé měšťanské školy na Linecké ulici, kterou armáda vyklidila. Základní školu nižšího stupně vedl nyní Josef Lassek, základní školu vyššího stupně nejdříve Franz Hübl, potom Rudolf Gintersdorfer, který byl přeložen z Vöcklamarktu do Kaplice a od konce roku 1943 opět Hans Sailer, poté co byl jako těžce nemocný propuštěn z armády.

Hans Anderl byl nadále starostou, místo Dr. Zmecka byl nyní přísedícím Hans Franzl, novými radními byli Hans Elster a Karl Gabriel místo Fröstla a Slabschiho. Úřad zemského rady (odpovídal přibližně dřívějšímu okresnímu hejtmanovi, ale teď nad ním byl okresní vedoucí NSDAP) převzal Leitsmann, okresním vedoucím NSDAP byl nyní Franz Strasser z Horního Rakouska, civilním povoláním řidič nákladního auta; okresním vedoucím četnictva poručík Karl Lindemayer. (2)

Rok 1942 přinesl mocnostem vojensko-politického uskupení Osy ještě jednou velké úspěchy: na východě dosáhly německé jednotky Kavkazu a u Stalingradu Volhy. Africký sbor (Afrika-

(1) Dne 20.1.1943, den předtím než padl, napsal můj bratr Willi z Ruska ve svém posledním polním dopise: „...Právě teď by měli přijít jistí lidé, kteří by dali 1 000 říšských marek za to, aby mohli na frontu. Věřím, že kdyby museli stát na stráž v -34 stupních Celsia bez filcových bot v ledovém stepním větru, zaplatili by rádi tu stejnou sumu za opak ...“

(2) Úřední kalendář pro župu Oberdonau (Amtskalender für den Gau Oberdonau), Linz 1942.

Die Verluste unter unseren Soldaten nahmen gewaltig zu. Alle wehrfähigen Männer bis auf einige „Unabkömmliche“ aus der Parteihierarchie und der Wirtschaft (UK-gestellt hieß das) wurden nun eingezogen. (1)

1942 wurde ein Lazarett in der neuen Schule eingerichtet. Volks- und Hauptschule mussten in das alte Schulgebäude am Kindermannplatz ausweichen, doch schon nach ein paar Wochen konnten sie in die ehemalige Bürgerschule an der Linzer Straße übersiedeln, die von der Wehrmacht geräumt wurde. Die Volksschule leitete nun Josef Lassek, die Hauptschule zunächst Franz Hübl, dann Rudolf Gintersdorfer, der von Vöcklamarkt nach Kaplitz versetzt worden war, und ab Ende 1943 wieder Hans Sailer, nachdem er schwer krank aus der Wehrmacht entlassen worden war.

Hans Anderl war weiterhin Bürgermeister, statt Dr. Zmeck war jetzt Hans Franzl Beigeordneter, neue Ratsherren waren Hans Elster und Karl Gabriel statt Fröstl und Slabschi.

Das Amt des Landrats hatte Leitsmann übernommen, Kreisleiter der NSDAP war nun Franz Strasser, ein Oberösterreicher, von Zivilberuf Lastwagenfahrer; Kreisführer der Gendarmerie Oberleutnant Karl Lindemayer. (2)

Das Jahr 1942 brachte den Achsenmächten nochmals große Erfolge: Im Osten erreichten die deutschen Truppen den Kaukasus und bei Stalingrad die Wolga; das Afrikakorps rückte

(1) Am 20.1.43, am Tag bevor er gefallen ist, schrieb mein Bruder Willi aus Russland in seinem letzten Feldpostbrief „... Jetzt sollten halt so gewisse Leute kommen, die 1000 RM dafür geben würden, könnten sie an die Front. Ich glaube, wenn sie bei -34°C ohne Filzstiefel im eisigen Steppenwind Wache stehen müssten, würden sie gerne den gleichen Betrag fürs Gegenteil bezahlen...“

(2) Amtskalender für den Gau Oberdonau, Linz 1942.

korps) postoupil vpřed proti Egyptu; Japonci dobyli velká území ve východní Asii.

Alse Stalingradem v zimě 1942/43 přišel obrat. Šňůra na mapě před kaplickou radnicí se musela stahovat stále více na západ a nakonec byla mapa úplně odstraněna.

V roce 1943 zasahovali Američané v Evropě silněji. Zbytky Afrikakorpsu musely kapitulovat, spojenci se vylodili v Itálii. Bombová válka mohutně narůstala, obrana byla stále slabší.

Mnoho žen a dětí z Porúří a z Vídně přijelo v rámci evakuace do Kaplice. Seznamy padlých byly stále delší.

Nyní byli k vojenské službě povoláni už sedmnáctiletí a v srpnu 1943 musela část ještě ani ne šestnáctiletých žáků vyšších tříd základní školy nastoupit jako pomocníci k protivzdušné obraně do Plzně.

Začátkem roku 1944 odjel zbytek chlapců do Lince-Wegscheidu.

Začátkem ledna 1944 byl do Wehrmachtu povolán také Johann Guschlbauer. Následkem těžkého poranění ztratil zrak. Jeho nástupcem jako vedoucí místního oddělení NSDAP byl určen šéf finančního úřadu vládní rada Böhlin z Bochumu.

Po jednom sporu s okresním vedoucím NSDAP musel tento úřad převzít soudní inspektor a dřívější vedoucí tělesné výchovy Wenzel Hausl, který za to v roce 1945 těžce pykal.

V červnu 1944 se vylodili spojenci v Normandii. Nyní postupovali proti Německu také ze západu. Na podzim 1944 byl u nás zastaven provoz autobusů. Pohonné hmoty byly stále více omezo-
vány a těch několik málo nákladních aut jezdilo na dřevoplyn. Stále více uprchlíků z východu přicházelo do našeho města.

gegen Ägypten vor; die Japaner eroberten weite Gebiete Ostasiens. Aber mit Stalingrad kam im Winter 1942/43 die Wende. Die Kordel auf der Landkarte vorm Kaplitzer Rathaus musste immer weiter nach Westen zurückgenommen werden und schließlich wurde die Landkarte überhaupt entfernt.

1943 griffen die Amerikaner in Europa verstärkt ein. Die Reste des Afrikakorps mussten kapitulieren, die Alliierten landeten in Italien. Der Bombenkrieg nahm gewaltig zu, die Abwehr wurde immer schwächer.

Viele Frauen und Kinder aus dem Ruhrgebiet und aus Wien kamen als Evakuierte nach Kaplitz. Die Liste der Gefallenen wurde immer länger. Jetzt wurden schon die 17-Jährigen zum Wehrdienst eingezogen, und im August 1943 mussten die zum Teil noch nicht einmal 16 Jahre alten Schüler der oberen Klassen der Hauptschule als Luftwaffenhelfer zur Flak nach Pilsen.

Anfang 1944 kam der Rest der Buben nach Linz-Wegscheid.

Anfang Jänner 1944 wurde auch Johann Guschlbauer zur Wehrmacht eingezogen. Durch eine schwere Verwundung verlor er das Augenlicht. Zu seinem Nachfolger als Ortsgruppenleiter der NSDAP wurde der Chef des Finanzamts Reg. Rat Böhlin aus Bochum bestimmt. Nach einem Krach mit dem Kreisleiter musste dieses Amt der Justizinspektor und frühere Turnwart Wenzel Hausl übernehmen, der dann 1945 schwer dafür büßte.

Im Juni 1944 landeten die Alliierten in der Normandie. Nun rückten sie auch von Westen her gegen Deutschland vor. Im Herbst 1944 wurde bei uns der Busverkehr eingestellt. Der Treibstoff war immer knapper geworden, und die wenigen Lastwägen fuhren mit Holzgas. Immer mehr Flüchtlinge aus dem Osten kamen in unsere Stadt.

Tragédie bombardéru na konci roku 1944

9. prosince 1944 musel nouzově přistát americký čtyřmotorový bombardér mezi Dolním Dvořištěm a Wulowitzem. Letadla startovala ráno v jižní Itálii, v poledne shodila svůj náklad bomb nad Plzní. Jeden z bombardérů byl zasažen střepinami v protiletadlové palbě, dva motory vysadily, ztrácel stále více výšku a ponořil se do husté vrstvy mraků. Na návrat přes Alpy už nebylo ani pomyslení. Když desetičlenná posádka uviděla zem, vyskočilo pět mužů na padácích, pilot se rozhodnul k přistání na břicho.

V posledních dnech hodně sněžilo, sněhu leželo po kolena a sníh vytvořil dobrou skluzavku na lehce svažité louce. Několik lidí, mezi nimi dopravce Josef Pusch, který byl na cestě z Horního Dvořiště se svým nákladním autem na dřevoplyn, pozorovalo nouzové přistání a přišlo k letadlu.

Těch pět letců, kteří nevyskočili, sedělo na křídle. Zvědavcům podávali něco ze svých zásob jídla.

Když přišlo na četnickou stanici v Kaplici hlášení o nouzovém přistání, bylo ihned předáno na krajské vedení NSDAP.

Stranický vedoucí Strasser, SA-Sturmbannführer Nellböck, jeden člen gestapa, velitel četnictva Lindemayer a jeden četník vyrazili se dvěma osobními auty.

Když přijeli na místo přistání, bylo tam již mnoho zvědavců.

Muži z Kaplice ihned převzali velení. Pět „Amis“ bylo prohledáno, jednomu byla odňata pistole. Lindemayer poručil Puschovi, aby udělal pro ně místo na korbě jeho nákladního auta. Byli ještě varováni, že při pokusu o útěk bude bezohledně použito střelných zbraní. Pak vyrazila malá kolona vozů směrem na Kaplici, vpředu a vzadu vždy jedno osobní auto, uprostřed nákladní auto se zajatci.

Die Bombertragödie Ende 1944

Am 9. Dezember 1944 musste ein amerikanisches viermotoriges Bombenflugzeug zwischen Unterhaid und Wulowitz notlanden. In der Früh waren die Maschinen in Süditalien gestartet, mittags luden sie ihre Bombenlast über Pilsen ab. Einer der Bomber wurde im Flakfeuer von Splittern getroffen, zwei Motoren fielen aus, er verlor immer mehr an Höhe und tauchte in eine dicke Wolkenschicht ein. An eine Rückkehr über die Alpen war nicht mehr zu denken. Als die zehnköpfige Besatzung Bodensicht bekam, sprangen fünf Mann mit dem Fallschirm ab, der Pilot entschloss sich zu einer Bauchlandung. In den letzten Tagen hatte es viel geschneit, knietief lag der Schnee und bildete eine gute Rutschbahn auf einer leicht ansteigenden Wiese. Ein paar Leute, unter ihnen der Frächter Josef Pusch, der mit seinem Holzgasbetriebenen LKW von Oberhaid her unterwegs war, hatten die Notlandung beobachtet und gingen auf das Flugzeug zu. Die fünf Flieger, die nicht abgesprungen waren, hatten sich auf eine der Tragflächen gesetzt. Den Schaulustigen reichten sie etwas von ihren Essensvorräten.

Als beim Gendarmerieposten in Kaplitz die Meldung von der Notlandung eintraf, wurde sie sofort an die Kreisleitung weitergegeben. Kreisleiter Strasser, SA-Sturmbannführer Nellböck, ein Gestapomann, Gendarmeriehauptmann Lindemayer und ein Gendarm fuhren mit zwei PKWs los. Als sie die Landestelle erreichten, hatten sich schon zahlreiche Schaulustige eingefunden. Die Männer aus Kaplitz übernahmen sofort das Kommando.

Die fünf „Amis“ wurden durchsucht, einem wurde eine Pistole abgenommen. Lindemayer befahl Pusch, auf der Ladefläche seines LKW für sie Platz zu machen. Sie wurden noch gewarnt, bei einem Fluchtversuch würde man rücksichtslos von der Schusswaffe Gebrauch machen. Dann brach die kleine Wagenkolonne in Richtung Kaplitz auf, vorne und hinten je ein PKW, in der Mitte der LKW mit den Gefangenen.

Když dojeli do údolí u hostince Neuwirt-Nanni (u Zdiků) a auto na dřevoplyn pomalu, téměř krokem, supělo ve strmém svahu, vyskočili zajatci z nákladní plošiny a tlačili. Když dospěli nahoru, zahájili Strasser a Lindemayer palbu ze svých samopalů na Američany, až zůstali všichni ležet mrtví. Později bylo tvrzeno, že byli zastřeleni při pokusu o útěk.

Mrtvým byly odňaty jejich svršky a skrovný majetek. Už jen ve spodním prádle byli hozeni společně na jednu hromadu. Pusch musel na ně naházet sněh. Příští den byli pak pohřbeni na tomto místě.

Jeden z pěti, co vyskočili na padácích, byl zastřelen od místního skupinového vedoucího NSDAP z Tiché, ačkoli mu šel naproti se zvednutýma rukama. Ti další čtyři upadli do válečného zajetí a vrátili se v létě 1945 zpět do USA. (1)

Mezi obyvatelstvem panoval velký rozruch. Fámy se šířily. Mnozí byli rozlobeni, ale nahlas to nikdo nesměl říci.

Vědělo se, že by mnozí cizí a nuceně nasazení dělníci mohli různými kanály informovat postupující spojení. V širokém okolí Kaplice do té doby nepadaly žádné bomby. Nyní měli mnozí strach z amerického útoku jako odplaty.

Poslední týdny a dny v Třetí Říši

Když se v roce 1945 fronty přisunovaly stále blíže, také v Kaplici byla sestavena jako poslední kontingent rota Volkssturmu (německá lido-

(1) Podle dokumentace Fritze Fellnera v „Eurojournalu“, kulturní časopis pro Mühlviertel, zvláštní vydání 1996 (Kulturzeitschrift für das Mühlviertel, Sonderausgabe 1996).

Als sie die Talsenke beim Neuwirt-Nanni-Wirtshaus (bei Stiegesdorf) erreichten und der Holzgaser mühsam fast im Schrittempo den kurzen, steilen Gegenhang hinaufkeuchte, sprangen die Gefangenen von der Ladefläche und schoben an. Als sie oben ankamen, eröffneten Strasser und Lindemayer aus ihren Maschinenpistolen das Feuer auf die Amerikaner, bis alle tot liegen blieben. Später wurde behauptet, sie wären bei einem Fluchtversuch erschossen worden. Den Toten wurden ihre Habseligkeiten abgenommen, nur mehr mit der Unterwäsche bekleidet warf man sie auf einen Haufen zusammen. Pusch musste Schnee darüber schaufeln. Am nächsten Tag sind sie dann an Ort und Stelle begraben worden.

Einer der fünf mit dem Fallschirm Abgesprungenen wurde vom Ortsgruppenleiter von Oppolz erschossen, obwohl er ihm mit erhobenen Armen entgegenkam. Die anderen vier kamen in Kriegsgefangenschaft und kehrten im Sommer 1945 in die USA zurück. (1)

Unter der Bevölkerung herrschte große Aufregung. Gerüchte schwirrten herum. Viele waren empört, aber laut durfte das niemand sagen.

Man wusste, daß die vielen Fremd- und Zwangsarbeiter über geheime Kanäle die vorrückenden Alliierten informieren würden. Im weiten Umkreis von Kaplitz war bis dahin keine Bombe gefallen. Jetzt hatten viele Angst vor einem amerikanischen Vergeltungsangriff.

Die letzten Wochen und Tage im Dritten Reich

Als im Frühjahr 1945 die Fronten immer näher rückten, wurde auch in Kaplitz als letztes Angebot eine Volkssturmkompanie aufgestellt.

(1) Nach einer Dokumentation von Fritz Fellner in: Eurojournal, Kulturzeitschrift für das Mühlviertel, Sonderausgabe 1996.

vá domobrana). Velitelem byl určen kapitán v záloze Hans Sailer, šikovatelem těsně předtím z armády propuštěný obuvnický mistr Wenzel Fiedler, písařem roty neschopný vojenské služby Josef Strauss.

Na Budějovické ulici, na Pohorské ulici a Blanské ulici byly zřízeny protitankové zátarasy a vyhloubeny okopy pro střelce. My chlapi z HJ a děvčata jsme museli také pomáhat, ale bylo to pro nás také něco jako indiánské hry.

Koncem dubna odešla rota do postavení proti Rusům mezi Stropnicí a Pohořím, ale už za několik dní byla odvelena zpět.

V posledních dubnových dnech musel nastoupit k odvodům ročník 1929. My, často ještě ani ne šestnáctileté děti, jsme čekaly na obecním úřadě. Náhle bylo ale všechno zastaveno a ve vojenském odvodním úřadě se začaly pálit spisy.

Večer 30. dubna zaznělo v rozhlasu hlášení „Vůdce padl na čele svých vojáků bojujících v Berlíně.“ Až do poslední chvíle byl národ obelháván.

Až do příchodu Rusů doufali lidé tajně, že Američané tady budou dříve a obsadí naše město. Sotva někdo ještě věřil na slíbené konečné vítězství. Ale vedení strany NSDAP se stále ještě nevzdávalo.

V pátek 4. května bylo při jednom zasedání u okresního vedoucího NSDAP Strassera proti vůli některých rozvážných lidí rozhodnuto bránit město Kaplice s Volkssturmem a armádou až do poslední kapky krve a do poslední cihly. Když to vešlo ve známost, ve městě zavládlo zděšení.

Mnohé ženy, evakuované i domácí, protestovaly proti tomu u starosty a u velitele kasáren.

Zum Kommandanten wurde der Hauptmann d. Res. Hans Sailer bestimmt, zum Spieß der knapp vorher von der Wehrmacht entlassene Schuhmachermeister Wenzel Fiedler, zum Kompanieschreiber der nicht wehrdiensttaugliche Josef Strauß. An der Budweiser Straße, an der Bucherser- und der Pflanzner Straße wurden Panzersperren errichtet und Schützengräben ausgehoben. Wir HJ-Buben und -Mädel mussten auch mithelfen, aber ein wenig war es für uns auch eine Art Indianerspielen.

Ende April ging die Volkswehrkompanie zwischen Strobnitz und Buchers gegen die Russen in Stellung, aber schon nach wenigen Tagen wurden sie wieder zurückbeordert.

In den letzten Apriltagen musste noch der Jahrgang 1929 zur Musterung antreten. Wir oft noch nicht einmal 16-jährigen Kinder warteten im Gemeindeamt. Aber plötzlich wurde alles abgebrochen, und im Wehrmeldeamt begann man, die Akten zu verbrennen.

Am Abend des 30. April kam im Radio die Meldung: „Der Führer ist an der Spitze seiner Soldaten kämpfend in Berlin gefallen.“ Bis zuletzt noch wurde das Volk belogen.

Bis zum Einmarsch der Russen hofften die Leute insgeheim, die Amerikaner würden früher da sein und unsere Stadt besetzen. Kaum einer glaubte mehr an den versprochenen Endsieg. Aber die Parteiführung gab noch immer nicht auf.

Am Freitag, den 4. Mai, wurde in einer Sitzung beim Kreisleiter Strasser gegen den Willen einiger Besonnener beschlossen, die Stadt Kaplitz mit dem Volkssturm und der Wehrmacht bis zum letzten Blutstropfen und bis zum letzten Ziegelstein zu verteidigen. Als das bekannt wurde, war die Stadt in hellem Aufruhr.

Viele Frauen, evakuerte und einheimische, demonstrieren dagegen beim Bürgermeister und beim Kommandanten der Kaserne.

V úřadě zemské rady se radil zemský rada Leitsmann, zástupce starosty Karl Gabriel a vrchní štábní lékař Wanek, vedoucí lazaretu, co učinít, aby Kaplice byla vyhlášena lazaretním městem a jak by se mohlo zabránit tomu, aby město bylo přeměněno v hromadu trosk. Vždyť v lazaretu leželo přes 420 těžce zraněných, většinou s amputacemi rukou nebo nohou, také mnoho lehce zraněných a rekonvalescentů.

Wanek se pokusil telefonicky hovořit s vrchním velitelem jižní armády generálplukovníkem Rendulicem, zastihnul ale jen jeho pobočníka. Okresní vedení NSDAP se obávalo Volkssturmu a nechalo proto muže v sobotu 5. května odzbrojit a poslat domů. Spolehli se raději na velitele školy důstojníků v záloze majora Gossinga, který se svým silně ozbrojeným mužstvem dorazil ze Znojma do kasáren v Kaplici.

Jeden armádní důstojník varoval některé lidi, mezi nimi zemského radu Leitsmanna, poručíka četnictva Lindemayera, vedoucího obchodu s velkým skladem „Lagerhausu“ Simona a také Karla Gabriela, že okresní vedení NSDAP je chce nechat zatknout a „vyřídít“. Totéž varování se dostalo také k mému otci.

V neděli 6. května bylo telefonicky sděleno panu Gabrielovi, že starosta Anderl odjel a že on by se měl ujmout úřadu jako jeho zástupce. V noci také okresní vedoucí NSDAP nechal odvézt svoji rodinu a svoje soukromá zavazadla nákladním autem firmy Adalberta Simona, které bylo vyžádáno pro armádu.

K večeru povolal zemský rada k mimořádnému zasedání radní do obecního úřadu. Bylo rozhodnuto požádat majora Gossinga, který byl nyní velitelem vojenském posádky, aby vyhlásil město lazaretním městem.

Kdyby to nebylo možné, neměl by bránit otevřené město proti Američanům. Kdyby ale měl

Im Landratsamt berieten Landrat Leitsmann, Bürgermeisterstellvertreter Karl Gabriel und Oberstabsarzt Wanek, der Leiter des Lazarets, was zu tun sei, damit Kaplitz zur Lazarettstadt erklärt würde, und wie man verhindern könnte, dass die Stadt in einen Trümmerhaufen verwandelt wird. Im Lazarett lagen ja über 420 Schwerverletzte, meist Arm- oder Beinamputierte, auch viele leicht Verwundete und Genesende. Wanek versuchte mit dem Oberkommandierenden der Südarmerie, Generaloberst Rendulic, zu telefonieren, erreichte aber nur dessen Adjutanten. Die Kreisleitung fürchtete den Volkssturm und ließ daher die Männer am Samstag, den 5. Mai, entwaffnen und nach Hause schicken. Sie verließ sich lieber auf den Kommandanten der Reserveoffiziersschule Major Gossing, der mit seiner schwer bewaffneten Mannschaft aus Znaim in der Kaplitzer Kaserne eingetroffen war.

Ein Offizier der Wehrmacht warnte einige Leute, darunter Landrat Leitsmann, Gendarmeriehauptmann Lindemayer, Lagerhausleiter Simon und Karl Gabriel, dass die Kreisleitung sie verhaften und „erledigen“ lassen wolle. Dasselbe wurde auch meinem Vater zugetragen.

Am Sonntag, den 6. Mai, wurde Herrn Gabriel telefonisch mitgeteilt, dass Bürgermeister Anderl weggefahren sei und er als Stellvertreter den Posten antreten möge. In der Nacht hatte auch der Kreisleiter seine Familie und sein Privatgepäck mit einem Lastwagen der Firma Adalbert Simon, der für das Militär angefordert worden war, wegbringen lassen.

Gegen Abend berief der Landrat die Ratsherren zu einer außerordentlichen Sitzung ins Gemeindeamt. Es wurde beschlossen, Major Gossing, der nun Kommandant der Garnison war, zu bitten, die Stadt zur Lazarettstadt zu erklären. Wenn dies nicht möglich sei, so solle er die offene Stadt nicht gegen die Amerikaner verteidigen. Wenn er aber den Befehl habe zu schießen, dann solle er mit Rücksicht auf die vielen

rozkaz střílet, měl by s ohledem na mnohé těžce raněné v lazaretu a na mnohé ženy a děti vést boj tak, aby se vyhnuli městu.

Velitel slíbil zemskému radovi a radě, že tak učiní.

Potom šli zpět na obec a sepsali o událostech zápis, který městský sekretář Nedorost zaprotokoloval. Obyvatelstvu byly oznámeny výsledky jednání, lidé šli uklidněni domů.

Dopoledne 7. května přijeli okresní vedoucí NSDAP Strasser, okresní vedoucí úřadu NSV („NS-Volkswohlfahrt“) Klugewitz a SA-Sturmbannführer Nellböck opět do města. Z Lince přijel vedoucí DAF („Deutsche Arbeitsfront“) v župě Stadlbauer, kterého vedoucí župy Oberdonau, Eigruber, jmenoval říšským komisařem pro obranu území severně od Dunaje. Předložil majoru Gossingovi odpovídající dokument.

Večer dorazila do Kaplice zpráva, že v Nových Hradech byli tři vážení občané, starosta Schmotz, ředitel školy Schatzl a lesnický mistr Brettschner, před očima obyvatelstva oddílem Waffen-SS na radnici oběšeni, protože chtěli odstranit z radnice říšskou orlici s hákovým křížem.

Večer zmizeli opět z města Strasser, Klugewitz a Nellböck. V noci chtěli nechat popravit Lindemayera, Leitsmanna, Gabriela a další tři muže. Jeden armádní kapitán varoval Lindemayera a řekl mu, že vojáci odmítli vykonat toto nařízení, ale okresní vedoucí a jeho nohsledi by se mohli pokusit jako v Nových Hradech získat nějakou kolem táhnoucí jednotku SS pro drábskou práci.

Varovaní se obklopili v noci stráží, Leitsmann spal na četnické strážnici.

V úterý 8. května, v den, kdy admirál Dönitz jako nástupce Hitlera podepsal bezpodmíneč-

Schwerkranken im Lazarett und die vielen Frauen und Kinder die Kampfhandlungen so leiten, dass sie sich seitlich der Stadt abwickelten. Der Kommandant versprach dem Landrat und den Ratsherren, dies zu tun. Daraufhin gingen sie zur Gemeinde zurück und verfassten über die Begebnisse eine Niederschrift, die Stadtsekretär Nedorost zu Protokoll nahm. Der Bevölkerung wurden die Ergebnisse der Verhandlungen bekanntgegeben, die Leute gingen beruhigt nach Hause.

Am Vormittag des 7. Mai kamen Kreisleiter Strasser, NSV-Kreisamtsleiter Klugewitz und SA-Sturmbannführer Nellböck wieder in die Stadt. Aus Linz traf auch der Gauobmann der DAF Stadlbauer ein, den Gauleiter Eigruber zum Reichsverteidigungskommissar für das Gebiet Oberdonau nördlich der Donau eingesetzt hatte. Er legte Major Gossing ein entsprechendes Schreiben vor.

Abends traf die Nachricht in Kaplitz ein, daß in Gratzen drei angesehenen Bürger, Bürgermeister Schmotz, Hauptschuldirektor Schatzl und Forstmeister Brettschner, vor den Augen der Bevölkerung von einer Abteilung der Waffen-SS am Rathaus aufgehängt worden seien, weil sie den Reichsadler mit dem Hakenkreuz vom Rathaus entfernen wollten.

Am Abend verschwanden Strasser, Klugewitz und Nellböck wieder aus der Stadt. In der Nacht wollten sie Lindemayer, Leitsmann, Gabriel und drei weitere Männer hinrichten lassen. Ein Hauptmann der Wehrmacht warnte Lindemayer und sagte ihm, das Militär habe es abgelehnt, den Auftrag auszuführen, der Kreisleiter und seine Helfershelfer könnten aber versuchen, wie in Gratzen irgend einen durchziehenden SS-Trupp für den Schergendienst zu gewinnen. Die Gewarnten umgaben sich in der Nacht mit einer Wache, Leitsmann schlief auf dem Gendarmerieposten.

Am Dienstag, den 8. Mai, an dem Tag an dem Admiral Dönitz, der Nachfolger Hitlers, die

nou kapitulaci německé armády, objevili se opět dopoledne Strasser, Klugewitz a Nellböck. Klugewitz hrozil Leitsmannovi, „vám zrádcům bude ještě vražena dýka do zad“.

O něco později šli Leitsmann a Gabriel do kasáren, aby navázali kontakt s majorem Gossingem. Ten jim oznámil, že byl právě jeho čelní hlídkou spatřen předvoj Američanů. Poslal jim naproti jednoho kapitána s autem, aby dosáhl toho, že Američané přijedou k němu na jednání.

Kolem jedenácté hodiny přijel kapitán zpět a s ním auto se čtyřmi Američany, mezi nimi jeden poručík a jako tlumočnick jeden americký Slovák.

Okresní vedoucí NSDAP a jeho dva pobočníci opustili město půl hodiny předtím. Američané požadovali, aby mohli hovořit se zástupcem Čechů. Byl zavolán pan Mareš, který se představil jako zástupce Národního výboru a jednal se Slovákem. Američané se domluvili s majorem Gossingem, že si jeho vojáci ponechají zbraně, než se vrátí se silnějšími jednotkami.

Měl se starat o klid a pořádek a zmocnili ho použít zbraně proti každému, jhostejno zda Němci, Čechovi nebo příslušníku Vlasovových jednotek, které tábořily v okolí.

Leitsmann spal v noci na 9. května v kasárnách. O půl páté ráno zavola Gabrielovi a sdělil mu, že armáda v 5 hodin odejde.

Major Gossing porušil tedy své slovo, že bude chránit město do příchodu Američanů. Snad bylo pro něj důležitější odvést do bezpečí mladé důstojnické žáky před blížícími se Rusy.

Brzo ráno se sešli Leitsmann, Gabriel a dva lékaři z lazaretu u Simona v „Lagerhausu“ k rozhovoru. Chtěli, aby se účastnil i Lindemayer.

vollständige Kapitulation der deutschen Wehrmacht unterzeichnete, tauchten vormittags Strasser, Klugewitz und Nellböck wieder auf. Klugewitz drohte Leitsmann, „euch Verräter wird noch der Dolch in den Rücken treffen“.

Etwas später gingen Leitsmann und Gabriel in die Kaserne, um mit Major Gossing Fühlung aufzunehmen. Er berichtete ihnen, daß eben eine Vorhut der Amerikaner von seinem Vorposten gesichtet worden sei. Er habe ihnen einen Hauptmann mit einem Auto entgegengeschickt, um zu erreichen, dass die Amerikaner zu Verhandlungen zu ihm kämen. Gegen elf Uhr kam der Hauptmann zurück und mit ihm ein Wagen mit vier Amerikanern, darunter ein Leutnant und als Dolmetsch ein amerikanischer Slowake. Der Kreisleiter und seine zwei Begleiter hatten eine halbe Stunde zuvor die Stadt verlassen. Die Amerikaner verlangten, einen Vertreter der Tschechen zu sprechen. Herr Mareš wurde geholt, welcher sich als Vertreter des Národní výbor vorstellte und mit dem Slowaken verhandelte. Die Amerikaner vereinbarten mit Major Gossing, seinen Soldaten die Waffen zu belassen, bis sie mit stärkeren Einheiten wiederkämen.

Er habe für Ruhe und Ordnung zu sorgen, und sie bevollmächtigten ihn, gegen jeden, ob Deutscher, Tscheche oder Angehöriger der russischen Wlassowtruppen, die in der Umgebung lagerten, von der Waffe Gebrauch zu machen. Leitsmann schlief in der Nacht zum 9. Mai in der Kaserne. Um halb fünf Uhr früh rief er bei Gabriel an und teilte ihm mit, dass das Militär um 5 Uhr abmarschiert. Major Gossing brach also sein Wort, die Stadt bis zur Ankunft der Amerikaner zu schützen. Wahrscheinlich war es ihm wichtiger, die jungen Offizierschüler vor den näherrückenden Russen in Sicherheit zu bringen.

Am frühen Morgen kamen nun Leitsmann, Gabriel und zwei Ärzte des Lazarets bei Simon im Lagerhaus zu einer Besprechung zusammen. Auch Lindemayer wollten sie zuziehen.

Protože nebyl telefonicky k zastižení, chtěla ho vyzoomět paní Gabrielová a našla ho ležet mrtvého před vchodem do jeho bytu. Lindemayer, který od vraždy amerických letců propadl alkoholu, se v noci zastřelil.

Kaplici hrozilo teď velké nebezpečí. Nedisciplinovaní příslušníci Vlasovových jednotek a mnozí propuštění vězni z koncentračních táborů táhli okolím a možná byl na postupu i oddíl Zbraní SS, který spáchal násilné činy v Nových Hradech.

Při rozhovoru bylo rozhodnuto jet k Američanům a poprosit je o ochranu města a lazaretu. Nebylo lehké sehnat nějaké nákladní auto. Ale ještě dopoledne odjela delegace s vlajkou Červeného kříže: dva lékaři z lazaretu, Leitsmann, Gabriel, Simon a Mareš, který byl už o dva dny dříve akceptován Američany jako zástupce Národního výboru.

Nejprve chtěli jet do Vyššího Brodu, ale silnice byly naprosto ucpané. Proto se pokusili dosáhnout Krumlova a jeli přes Omlenici (Umlowitz) a Boly (Wolluben) do Stříteže (Zittesch) a dále do Netřebice (Nettowitz).

Tam už bylo české četnictvo. Mareš si vymohl pokračování cesty. Aby se vyhnuli totálně ucpaným hlavním silnicím, pokusili se, vedeni poručíkem české armády, projet oklikami, které vedly až před Budějovice, až se konečně odpoledne dostali do Krumlova.

Na americkém velitelství na radnici museli jeden a půl hodiny čekat, než přišli na řadu a než mohli přednést svoji žádost veliteli, nějakému majorovi. Gabriel byl se svojí znalostí anglického jazyka mluvčím skupiny. Informoval, že již byli v Kaplici Američané.

Da er telefonisch nicht erreichbar war, wollte ihn Frau Gabriel verständigen und fand ihn tot vor seiner Wohnungstür liegen. Lindemayer, der seit dem Mord an den amerikanischen Fliegern dem Alkohol verfallen war, hatte sich in der Nacht erschossen.

Für Kaplitz war die Gefahr jetzt sehr groß. Undisziplinierte Wlassowleute und viele freigelassene KZ-Häftlinge zogen durch die Gegend, und möglicherweise war die Abteilung der Waffen-SS, die in Gratzen die Terrorakte verübt hatte, im Anmarsch.

Bei der Besprechung wurde beschlossen, zu den Amerikanern zu fahren und sie um Schutz für die Stadt und das Lazarett zu bitten. Es war nicht leicht, einen Lastwagen aufzutreiben. Aber noch am Vormittag fuhr eine Delegation mit einer Rotkreuzflagge los: zwei Offiziere des Lazaretts, Leitsmann, Gabriel, Simon und Mareš, den die Amerikaner schon zwei Tage vorher als Vertreter des Nationalen Ausschusses anerkannt hatten.

Zuerst wollten sie nach Hohenfurt fahren, aber die Straße war restlos verstopft. Daher versuchten sie, Krummau zu erreichen und fuhren über Umlowitz und Wolluben nach Tritesch und weiter nach Netrobitz.

Dort war bereits tschechische Gendarmerie. Mareš erwirkte die Weiterfahrt. Um die total verstopften Hauptstraßen zu umgehen, gelangten sie auf Umwegen, die sie bis vor Budweis führten, von einem Leutnant der tschechischen Armee geleitet, am Nachmittag endlich nach Krummau.

Bei der amerikanischen Kommandantur im Rathaus mussten sie eineinhalb Stunden warten, ehe sie an die Reihe kamen und dem Kommandanten, einem Major, ihr Anliegen vortragen konnten. Gabriel war wegen seiner Englischkenntnisse der Sprecher der Gruppe. Er berichtete, dass bereits Amerikaner in Kaplitz waren.

Ponechali veliteli majoru Gossingovi zbraně, aby se mohl starat o klid a pořádek, než přijdou opět s posilami.

Gossing ale se svými lidmi odtáhnul, aniž by vyrozuměl představitele města nebo lazaretu.

Gabriel prosil majora, aby poslal do Kaplice aspoň malou posádku, jinak by si mohly Vlasovovy jednotky dělat, co chtějí a okresní vedoucí NSDAP by se mohl pokusit se svým doprovodem spáchat další vraždy jako v Nových Hradech.

Major chtěl jet hned s nimi, běžel k oknu a ptal se poručíka ve službě, jestli by mohl uvolnit tři nebo čtyři vozy.

Poručík ale řekl, že nemůže postrádat žádného muže ani vůz, protože zpět se valící německé jednotky z Protektorátu jsou odzbrojovány v Krumlově a proud silí každou hodinou.

Nyní chtěl major vědět, kolik raněných je v lazaretu v Kaplici a ptal se pana Mareše, jestli by se Češi nemohli postarat o klid a pořádek. Mareš řekl, že v Kaplici společně s uprchlíky je zhruba 5 000 osob, z toho je sotva 30 Čechů. Nemůže organizovat žádnou ochranu, a ani z okolních českých obcí nemohou být odvoláni žádní muži, protože jsou sami terorizováni plundrujícími a rabujícími jednotkami Vlasovců.

Major jim poté řekl, že by mohli zůstat v Krumlově do příštího dne, on by jel potom sám společně s nimi do Kaplice.

Důstojníci z lazaretu ale chvátali domů, protože slyšeli, že Rusové již pronikli do Budějovic. Major jim dal s sebou americké rukávové policejní pásky se svým podpisem pro strážný oddíl v lazaretu a pro četníky.

Sie hätten dem Kommandanten Major Gossing die Waffen belassen, um für Ruhe und Ordnung sorgen zu können, bis sie mit Verstärkung wiederkämen. Gossing sei aber mit seinen Leuten abgezogen, ohne die Stadtvertretung oder das Lazarett zu verständigen.

Gabriel bat den Major, wenigstens eine kleine Besatzung nach Kaplitz zu senden, da sonst die Wlassowtruppen machen würden, was sie wollten, und der Kreisleiter mit seinem Anhang versuchen könnte, weitere Morde wie in Grätzen zu begehen. Der Major wollte gleich mit ihnen fahren, rannte zum Fenster und fragte den diensthabenden Leutnant, ob er drei oder vier Wagen frei machen könne. Der Leutnant sagte aber, er könne keinen Mann und keinen Wagen entbehren, da die aus dem Protektorat zurückflutenden deutschen Truppen in Krummau entwaffnet würden, und der Strom von Stunde zu Stunde zunehme.

Nun wollte der Major wissen wieviel Verwundete im Lazarett Kaplitz seien und fragte Herrn Mareš, ob nicht die Tschechen für Ruhe und Ordnung sorgen könnten. Mareš sagte, in Kaplitz seien mit den Flüchtlingen ca. 5000 Personen, darunter kaum 30 Tschechen. Er könne keinen Schutz organisieren, da auch die nahen tschechischen Dörfer keine Männer abgeben könnten, weil sie von den plündernden und raubenden Wlassowtruppen drangsaliert würden. Daraufhin sagte ihnen der Major, sie könnten bis zum nächsten Tag in Krummau bleiben, er würde dann selbst mit ihnen nach Kaplitz fahren.

Die Offiziere vom Lazarett drängten aber nach Hause, da sie gehört hatten, dass die Russen bereits bis Budweis vorgedrungen seien. Der Major gab ihnen amerikanische Polizeiarmbänder mit seiner Unterschrift für eine Wachmannschaft des Lazaretts und für die Gendarmen mit.

Kromě toho jim předal prohlášení generála Eisenhowera, jím jako velitelem osobně podepsané, které město Kaplice zákonně stanoví pod americkou válečnou správou.

Ve čtvrtek 10. května 1945 dopoledne byla přečtena tato proklamace na černou desku městského úřadu.

Odpoledne v 16.30 hodin přejel první ruský vůz přes Blanský most. Rusové ihned Kaplici obsadili.

Hned po jejich příchodu byli odvoláni Gabriel a městská rada a starostou byl jmenován Čech, mlynářský mistr Blábolil. Avšak již příštího dne dostal tento úřad zámečnický mistr Doucha z Velešína.

Velitelem policie se stal bednářský pomocník z pivovaru František Šmat.

Den nato se objevili opět také Američané a ubytovali se v západní části města. Ale po několika dnech se stáhli zpět za demarkační linii na železnici Kaplice-Horní Dvořiště. (Podle zápisu vzpomínek podepsaného Leitsmannem a Simonem.)

Okresní vedoucí NSDAP Strasser byl zajat Američany ve Frymburku na Vltavě. V srpnu byl při procesu s válečnými zločinci v Dachau kvůli zavraždění nouzově přistálých amerických letců u Dolního Dvořiště odsouzen k smrti a v prosinci 1945 popraven.

Hlavním svědkem v procesu byl Josef Pusch, který musel tehdy přihlížet tomuto odpornému činu. (podle Fritze Fellnera)

Konec

Nyní byla tedy válka ukončena. Lidé mohli spolu hovořit opět svobodně a bez nedůvěry a opět říkat „Grüß Gott“. Ale pro nás mír nenastal.

Ruské bojové jednotky řádily otřesně ve vesnicích a na samotách, rabovaly, plundrovaly,

Ferner übergab er ihnen eine Proklamation General Eisenhowers, von ihm als Kommandant persönlich unterschrieben, welche die Stadt Kaplitz gesetzlich unter amerikanische Kriegsverwaltung stellte.

Am Donnerstag, den 10. Mai 1945, wurde am Vormittag diese Proklamation am schwarzen Brett der Stadtgemeinde angeschlagen. Am Nachmittag, um 16.30 Uhr fuhr der erste russische Wagen über die Pflanzner Brücke. Die Russen nahmen Kaplitz sofort in Besitz.

Gleich nach ihrem Einmarsch wurden Gabriel und die Stadträte abgesetzt und ein Tscheche, der Müllermeister Blabolil, als Bürgermeister eingesetzt. Doch schon am nächsten Tag erhielt dieses Amt der Schlossermeister Doucha aus Welleschin.

Polizeichef wurde der Bindergehilfe vom Bräuhaus, Šmat.

Tags darauf erschienen auch die Amerikaner wieder und quartierten sich im Westteil der Stadt ein. Aber nach wenigen Tagen zogen sie sich hinter die Demarkationslinie, die Bahnlinie Kaplitz-Oberhaid, zurück. (nach einem Gedächtnisprotokoll, unterschrieben von Leitsmann und Simon.)

Kreisleiter Strasser wurde in Friedberg an der Moldau von den Amerikanern gefangen genommen. Im August wurde er bei einem Kriegsverbrecherprozess in Dachau wegen der Ermordung der bei Unterhaid notgelandeten Amerikaner zum Tode verurteilt und im Dezember 1945 hingerichtet. Hauptzeuge bei dem Prozess war Josef Pusch, der die Untat damals mitansehen musste. (nach Fritz Fellner)

Das Ende

Nun war also der Krieg zu Ende. Die Leute konnten wieder frei und ohne Misstrauen miteinander reden und wieder „Grüß Gott“ sagen. Aber für uns war kein Friede eingekehrt.

Die russischen Kampftruppen hausten in den Dörfern und in den einsamen Gehöften fürch-

znásilňovaly. V Kaplici blíže k velitelství to bylo o něco lepší.

Hned po příchodu Rusů se vynořili komunističtí čeští partyzáni se svými rudými páskami na rukávech. Předtím o nich slyšet nebylo. Brzy začali noví držitelé moci vykonávat na Němcích svou vládu hrůzy: kaplická honorace byla poslána k zametání ulic.

Členové strany byli uvězněni. Mezi námi Němci se šířil strach. Byli jsme zcela bezprávně vydáni svévoli Čechů. Ruské velitelství zbylo jediným místem, kdy se možná mohla najít ochrana.

Pro nás byly už jen přiděly jako pro Židy ve Třetí říši, všichni jsme museli nosit bílou rukávovou pásku s černým N (Němec), členové strany s NN (Němec-Nacista).

Všichni měli povinnost pracovat, některá děvčata byla poslána do vnitrozemí k rolníkům.

Podél Linecké ulice ležela spousta munice: ruční granáty, pancéřové pěsti a jiný válečný materiál. Pracovní skupiny musely nakládat všechno k odvozu na povozy nebo nákladní auta.

V červnu začala druhá vlna zatýkání. Nyní došlo na členy Freikorpsu. Muži byli nacpáni do věznic a skladu okresního soudu. Potom přišli do staré Kindermannovy školy, kde byl zřízen bezpečnostní tábor.

Den co den se dostavili nově zatčení, kteří byli hned při uvítání těžce týráni. V noci bylo slyšet výkřiky bolesti týraných.

Přes den byli vězni rozděleni do pracovních skupin. Zbiti tak, že měli podlitiny, byli hnáni do práce.

Mnozí byli po týdnech opět propuštěni, jiní přišli později do jiných pracovních táborů, do

terlich, sie raubten, plünderten, vergewaltigten. In Kaplitz, in der Nähe der Kommandantur, war es etwas besser.

Gleich nach dem Einmarsch der Russen tauchten die kommunistischen tschechischen Partisanen mit ihren roten Armbinden auf. Vorher hatte man von ihnen nichts gehört. Bald begannen die neuen Machthaber ihre Schreckensherrschaft über die Deutschen auszuüben: Die Kaplitzer Honoratioren wurden zum Straßengehen geholt. Parteimitglieder wurden verhaftet. Unter uns Deutschen machte sich die Angst breit. Wir waren völlig rechtlos der Willkür der Tschechen ausgeliefert. Die russische Kommandantur war noch der einzige Ort, wo man vielleicht Schutz finden konnte. Für uns gab es nur noch die Judenration des Dritten Reichs, wir alle mussten eine weiße Armbinde mit einem schwarzen N (Němec), die Parteimitglieder mit NN (Němec - Nazi) tragen. Alle wurden wir zu einer Arbeit verpflichtet, einige Mädchen auch zu Bauern ins Landesinnere geholt.

Entlang der Linzer Straße lagen Unmengen von Munition: Handgranaten, Panzerfäuste und sonstiges Kriegsmaterial. Arbeitsgruppen mussten alles zum Abtransport auf Panjewägen oder LKWs laden.

Im Juni setzte eine zweite Verhaftungswelle ein. Jetzt wurden auch die ehemaligen Freikorpsmitglieder geholt. Im Gefängnis und in einem Abstellraum des Bezirksgerichts wurden die Männer zusammengepfercht. Dann kamen sie in die alte Kindermannschule, wo ein Sicherheitslager eingerichtet wurde. Tag für Tag trafen Neuverhaftete ein, die gleich zur Begrüßung schwer misshandelt wurden. Nachts konnte man die Schmerzensschreie der Gequälten hören. Tagsüber wurden die Gefangenen in Arbeitskommandos aufgeteilt. Blaugeschlagen wurden sie zur Arbeit getrieben.

Manche wurden nach Wochen wieder entlassen, viele kamen später in andere Arbeitslager,

Budějovic nebo do Českých Velenic, aby tam uvedli do pořádku vybombardované nádraží. Museli vykonávat mnoho měsíců nucenou práci, někteří několik let.

Beneš, který nejdříve sestavil exilovou vládu v Londýně, ze které vytlačil všechny opoziční síly, uvažoval od začátku o vyhnání sudetoněmecké národní skupiny. Věděl, že toho může dosáhnout jen se sovětskou pomocí.

Na podzim 1944 odcestoval do Moskvy. Tento krok, který ho přivedl ke stále větší závislosti na komunistech, vedl nakonec k systému „české lidové demokracie“.

V doprovodu Rudé armády vstoupil Beneš na Slovensko. Podle neblahých dekretů vyhlášených v Košicích patřil nyní celý majetek Němců státu. Přes noc museli mnozí svoje bydlení, svůj obchod předat některému Čechovi a téměř vše tady zanechat. Jiní uprchli s několika málo věcmi přes hranice do Rusy obsazeného Mühlviertelu. Tam se mohli přes všechnu bídu cítit zase svobodnými lidmi.

V těchto dnech se objevil v Kaplici Karel Valenta, bývalý městský radní a dlouholetý vedoucí České záložny. Přišel také k panu Pawelovi do kovárny, který právě koval ruské koně a pozdravil ho.

Na otázku, „No, tak jste zase tady, pane Valento?“, odpověděl „Ano, ale naposledy. Stydím se, že musím toto všechno vidět a říkám Vám, žijte blaze!“ Od té doby prý již nikdy do Kaplice nepřišel.

Na konci května byli také hrabě Carl Georg Buquoy a jeho syn Ferdinand přivedeni ke Krajskému soudu v Českých Budějovicích.

Na jaře 1947 respektive v lednu 1948 byli oba zproštěni viny, ale propuštěn byl jen hrabě Ferdinand. Po převzetí moci komunisty odsoudil

nach Budweis oder nach České Velenice, um dort den bombardierten Bahnhof in Stand zu setzen. Sie mussten monatelang, manche jahrelang Zwangsarbeit leisten.

Beneš, der zunächst in London eine Exilregierung gebildet hatte, aus der er alle oppositionellen Kräfte verdrängte, erwog von Anfang an die Austreibung der sudetendeutschen Volksgruppe. Er wusste, dass er dies nur mit sowjetischer Hilfe erreichen konnte. Im Herbst 1944 ging er nach Moskau. Dieser Schritt, der ihn immer mehr in die Abhängigkeit von den Kommunisten brachte, führte letztendlich zur „tschechischen Volksdemokratie“.

Im Tross der Roten Armee betrat Beneš die Slowakei. Nach den unheilvollen Dekreten, die er in Kaschau erließ, gehörte nun alles Eigentum der Deutschen dem Staat. Über Nacht musste so mancher seine Wohnung, sein Geschäft einem Tschechen übergeben und fast alles zurücklassen. Andere flüchteten mit wenigen Habseligkeiten über die Grenze ins russisch besetzte Mühlviertel. Dort konnte man sich trotz aller Not wieder als freier Mensch fühlen.

In diesen Tagen tauchte Karel Valenta, der ehemalige Stadtrat und langjährige Leiter der Česká záložna, in Kaplitz auf. Er kam auch zu Herrn Pawel, der gerade Russenpferde zu beschlagen hatte, in die Schmiedewerkstatt und begrüßte ihn. Auf die Frage, „Na, sind Sie auch wieder da, Herr Valenta?“, erwiderte er, „Ja, aber zum letzten Mal. Ich schäme mich, dass ich das alles ansehen muss und sage Ihnen, leben Sie wohl!“ Er soll Kaplitz seither nicht wieder betreten haben.

Ende Mai wurden auch Carl Georg Graf Buquoy und sein Sohn Ferdinand in das Budweiser Kreisgericht eingeliefert.

Im Frühjahr 1947 (respektive im Januar 1948) wurden beide freigesprochen, aber nur Graf Ferdinand freigelassen. Nach der Machtüber-

„lidový soud“ hraběte Carla Georga za „germanizaci Šumavy“ k 13 letům vězení. (1)

V květnu 1952 zemřel poslední „Majoratsherr“ (nejstarší syn, který sám přebírá celé dědictví, ale musí se za to postarat o ostatní členy rodiny) z Buquoyovského panstva v jednom českém „koncentračním táboře“ (asi věznice Mírov, podle Wikipedie zemřel po delší nemoci ve vězeňské nemocnici v Brně 17. 5. 1952, pozn. překl.).

V prosinci začalo na základě Postupimských dohod odsouhlasené organizované vysídlení. Sběrný tábor pro větší část okresu byl v kaplických kasárnách. Z tábora se jelo v dobytčích vagónech s nejméně 50 kg zavazadel na osobu do válkou značně zničeného Německa.

Také mnozí z těch, kteří uprchli do Mühlviertelu byli Rusy odsunuti do Německa.

Vyháním Němců v letech 1945/46 bylo brutálně rozbito kulturní společenství, které zde vyrostlo v průběhu staletí.

Noví obyvatelé, Češi z vnitrozemí a Slováci, osídlili město. Pod komunistickou vládou půso-

(1) *Byl to zřejmě politický rozsudek: pomsta za rok 1620 na jeho rodu! Ještě v roce 1990 v sešitě „Hrady a zámky v Jižních Čechách“, vydaném Státní památkovou péčí v Českých Budějovicích, byli Buquoyové označeni jako „rod proslulý rekato-
tolizačními a germanizačními snahami a zkom-
promitovaný aktivní účastí v Henleinově hnutí.“
Skutečnost byla ale taková, že Buquoyové jako „česká“ šlechta („Böhmischer Adel“, rodina Bu-
quoyů přišla do Čech v období Třicetileté války ze severovýchodní Francie) měla ve svých služ-
bách jak německé, tak české dělníky a úředníky, v Rožmberku třeba kastelána Šimánka a vrchní-
ho lesního radu Bažanta (kteří byli Češi). V Třetí říši byl hrabě Carl Georg jako největší vlastník lesů krajským lovcím, ale to nebyl politický úřad.*

nahme durch die Kommunisten verurteilte ein „Volksgericht“ Graf Carl Georg wegen „Germanisierung des Böhmerwaldes“ zu 13 Jahren Gefängnis. (1)

Im Mai 1952 starb der letzte Buquoyische Majoratsherr (ältester Sohn, der allein das gesamte Erbe übernimmt, sich dafür aber um die anderen Mitglieder der Familie zu kümmern hat) in einem tschechischen KZ. (wahrscheinlich Gefängnis Mírov, laut Wikipedia starb er am 17. 5. 1952 nach längerer Krankheit im Gefängnis-
krankenhaus Brünn).

Im Dezember setzte dann die durch die Potsdamer Beschlüsse abgeseignete organisierte Aussiedlung ein. In der Kaplitzer Kaserne war das Sammellager für den Großteil des Bezirks. Von dort ging es in Viehwaggons mit höchstens 50 Kilogramm Gepäck pro Person in das vom Krieg vielfach zerstörte Deutschland. Auch viele der ins Mühlviertel Geflüchteten wurden von den Russen nach Deutschland abgeschoben.

Mit der Vertreibung der Deutschen 1945/46 wurde eine Kulturgemeinschaft, die in Jahrhunderten gewachsen war, brutal zerschlagen.

Neue Einwohner, Tschechen aus dem Landesinneren und Slowaken bevölkerten die Stadt.

(1) *Das war wohl ein politisches Urteil: Rache für 1620 an seinem Geschlecht! Noch in dem 1990 von der staatlichen Denkmalspflege in Budweis herausgegebenen Heft „Burgen und Schlösser in Südböhmen“ werden die Buquoy als Angehörige eines „durch Rekatholisierungs- und Germanisierungsbemühungen berühmten und durch aktive Teilnahme an der Henleinbewegung kompromittierten Geschlechts“ bezeichnet. Tatsache war aber, dass die Buquoy als „böhmische“ Adelige deutsche wie tschechische Arbeiter und Beamte in ihrem Diensten hatten, in Rosenberg etwa den Castellan Šimánek und den Oberforst-
rat Bažant. In Dritten Reich war Graf Carl Georg als größter Waldbesitzer Kreisjägermeister; das war aber kein politisches Amt.*

bila Kaplice bezútěšným dojmem.

Úřady byly přeloženy do Krumlova. Vznikly továrny a paneláky bez tváře, zatímco mnohé staré domy chátraly.

Od sametové revoluce v roce 1989 se rozhybal zase nový život. Staří obyvatelé - pokud ještě žijí - mohou volně navštívit místa svého dětství, hroby svých rodičů, slavit mši v kostele, kde byli pokřtěni. Ale po pár hodinách toto místo zase opouštějí. Stali se cizinci ve své původní vlasti.

Překlad kapitoly „Od Připojení k velkoněmecké říši až k vyhnání“ do češtiny: Jaroslav Brychta, (Pavel, Marie, Pavlína Mörtlovi) České Budějovice

PŘÍLOHY

Příloha 1

Seznam majitelů domů v Kaplici v roce 1910

- 1 - Hwizda Anna
- 2 - St. Barbara-Kapelle
- 3 - Roth Marie
- 4 - Swatek Fanny (Sparkassabuchhalterswitwe/ vdova účetního spořitelny)
- 5 - Schimanko Adalbert (Gastwirt)
- 6 - Pils Johann
- 7 - Guserl Johann (Schuhmacher)
- 8 - Reiter Josef, Kanzleioffiziant in Pension
- 9 - Brabetz Martin
- 10 - Swoboda Franz, k.k. Landbriefträger

- 11 - Hansl Karl, Gastwirt
- 12 - Mayer Wenzel, Schuhmacher
- 13 - Steininger Theresia, Bäckerei
- 14 - Mühlberger Andreas
- 15 - Komenda Katharina
- 16 - Scheller Franz, k.k. Steueramtsdiener
- 17 - Busta Katharina

Unter der kommunistischen Herrschaft machte Kaplitz einen trostlosen Eindruck. Die Ämter wurden nach Krummau verlegt. Fabriken und gesichtslose Wohnsilos entstanden, während viele der alten Häuser verfielen.

Seit der Wende 1989 regt sich wieder neues Leben. Die alten Einwohner - soweit sie noch leben - können ungehindert die Stätten ihrer Kindheit, die Gräber ihrer Toten besuchen, in der Kirche, wo sie getauft wurden, Gottesdienst feiern. Aber nach ein paar Stunden verlassen sie den Ort wieder. Sie sind in ihrer angestammten Heimat Fremde geworden.

Übersetzung des Kapitels „VOM ANSCHLUSS AN GROSSDEUTSCHLAND BIS ZUR VERTREIBUNG“ ins Tschechische: Jaroslav Brychta (Pavel, Marie, Pavlína Mörtlovi), České Budějovice (Budweis)

BEILAGEN

Beilage 1

Verzeichnis der Hausbesitzer in Kaplitz (1910)

- 18 - Řiha Adalbert, Landwirt
- 19 - Grimus Karl, Bäcker
- 20 - Katzendoppler Ignaz, Schmied

- 21 - Wschetetschka Antonie, Private
- 22 - Grimm Wenzel, Fleischer
- 23 - Schmied Franz, Riemer
- 24 - Zicha Ludwig, Kaufmann
- 25 - Schallerl Johann, Seiler
- 26 - Wschetetschka Antonie, Private
- 27 - Swoboda Eva
- 28 - Schwarz Franz Emanuel
- 29 - Radsdorfer Josefa
- 30 - „Narodní Jednotá Pošumavska“ in Prag

- 31 - Eichinger Karl
- 32 - Guschlbauer Johann, Rasierer
- 33 - Greibig Wilhelm, Töpferei
- 34 - Ballak Josef

- 35 - Schallerl Adalbert, Tischler
36 - Oberparleiter Josef, Glaser
37 - Papsch Heinrich, Bäcker
38 - Oberparleiter Berta
39 - Schulz Josef, Sattler
40 - Klima Karl, Lehrer (1. Klasse)
- 41 - Stadtgemeinde Kaplitz (Gasthaus zum grünen Baum)
42 - Turek Franz, Kaufmann
43 - Stadtgemeinde Kaplitz (Gasthaus zum goldenen Kreuz)
44 - Hildebrand Karl, Apotheker
45 - Klement Wenzel, Sparkassebuchhalter
46 - Pöll Johann, Kaufmann
47 - Autengruber Anna
48 - Kotrba Karl, Töpfer
49 - Pfeiffer Magdalena
50 - Ondrat Jakob, Gerbergehilfe
- 51 und 52 - Pöll Johann, Kaufmann
53 - Laube Johann, k.k. Landbriefträger
54 - „Narodní Jednota Pošumavská“ in Prag
55 - Bicha Karl, Kürschner
56 und 57 - Pöll Johann, Kaufmann
58 - Kamlach Anton, Selcher
59 - Kohn Philipp, Produkthändler
60 - Töpfer Theresia, Bezirksfeldwebelswitwe
- 61 - Neubauer Josef
62 - Schreiner-Grabensteiner Marie
63 und 64 - Steiner Heinrich, Schneider
65 - Bauernebl Josef
66 - Wipplinger Katharina, Private
67 - Nowak Sebastian, Gastwirt
68 - Pöll Johann, Kaufmann
69, 70, 71 und 72 - Stadtgemeinde Kaplitz (k.k. Bezirkshauptmannschaft, k.k. Bezirksgericht und Bürgermeisteramt)
73 - Oberparleiter Anton, Gastwirt
74 - Windhager Sebastian, Tischler
75 - Haferl Karoline
76 - Mayer Josef, Fleischer
77 - Zicha Wenzel, Privatier
78 - Schreiner-Grabensteiner Marie, Spezerei-, Kolonial-, Galanterie- u. Spielwarenhandlung
79 - Dworschak Franz, Schlosser
80 - Dechantei
- 81 - Sternschein Josef, Getreidehandel
82 ?
- 83 - Pinecker Franz, Hammerschmied
84 - Bicha Mathias
85 - Fraschko Josef
86 - Kopelt Jose, Meißer
87 - Hanl Albert
88 - Smolik
89 - Schmejkal Franziska
90 - Pfleger Thomas
- 91 - Singer Katharina
92 - Schaufler Wenzel
96 - Leisch Marie
97 und 99 - Gabriel Friedrich
98 - Schmied Josef, Binder
100 - Bayer Franz, Müller
- 101 - Herrschaft Gratzen (Brauerei)
102 - Schicho Josef, Landwirt
103 - Schimanko Franz
104 - Wodwarka Anna
105 - Schober Mathias
106 - Guschlbauer Johann
107 - Daschil Franz, Kalkhandel
108 - Krump Marie
109 - Blaha Theresia
110 - Lausecker Heinrich, Gastwirt
- 111 - Grabensteiner Johann, Spengler
112 - Weinberger Theresia, Töpferei
113 - Pimiskern Jakob, Strumpfwirker
114 - Pöderl Franz
116 - Krepelka Josef, Gastwirt
117 - Lausecker Josef, Bäcker
118 - Rost Franz
119 - Bürgerspital „St. Martin“
120 - Albel Eduard
- 121 - Pupeter Karoline, Handel mit Kämmen
122 - Oberparleiter Julius, Spengler
123 - Volks- und Bürgerschule
124 - Eichmeister von Budweis
125 - Eichinger Karl, Buchbinder
126 - Feitler Emanuel, Kaufmann
127 und 128 - Klement Johann, Gastwirt
130 - Kotzrnich Marie
- 131 - Schwinghammer Josef, Landwirt
132 - Waldburger Marie, Amtsdienersgattin
133 - Rieger Katharina
134 - Barta Josef mdj.
135 - Holzhacker Josef, Privatier

136 - Schimanko Franz, Frächter
137 - Strauß Josef
138 - Pafflik Johann, Gewerbegehilfe
139 - Schinko Josef, Privatier
140 - Trzebin Emil, Lehrer 1. Klasse

141 - Oberparleiter Georg, Fleischer
142 - Wagner Karl
143 - Munz Franz, Gastwirt
144 - Kappl Johann
145 - Nelz Heinrich, Schuhmacher
146 - Pösinger Mathias
147 - Heinrich Franz
148 - Sebera Anna
149 - Blaha Anna
150 - Schicho Josef, Landwirt

151 - Schinko Josef, Privatier
152 - Oberparleiter Anton, Landwirt
153 - Kappl Anna (Gasthaus)
154 - Lausecker Jakob, Gastwirt
155 - Gallistl Karl, Frächter
156 - Bürger Franz
157 - Proksch Johanna, Töpferei
158 - Hammer Josef, Frächter
159 - Mistbacher Katharina
160 - Seninger Marie

161 - Schinko Albert, Gastwirt
162 - Hable Michael, Landwirt
163 - Pölderl Wenzel, Fleischer
164 und 165 - Waldburger Theresia
166 - Bauer Theresia
167 - Syrowatka Franz
168 - Hengster Johannes
169 - Kappl Josef
170 - Woitsch Jakob

171 - Kappl Johann
172 - Raab Andreas, Maurer
173 - Friebe Franz
174 - Leitgeb Mathias, Landwirt
175 - Neubauer Andreas
176 - Gubo Johann, Handelsmann
177 - Nix Elisabeth
178 - Loschek Mathias
179 - Schoul Johann, Landwirt
180 - Zicha Ludwig, Schuhmacher

181 - Oberparleiter Karoline
182 - Hart Johann, Landwirt

183 - Watzlik Karl, Landwirt
184 - Busta Theresia
185 - Hengster Magdalena
186 - Hoffmann Elisabeth
187 - Hawel Jakob, Landwirt
189 - Radler Johann
190 - Grill Theresia

191 - Hauser Marie
192 - Wacha Adalbert, Tischler
193 - Oberparleiter Marie
194 - Lang Johanna
196 - Forstner Katharina
198 - Schicho Wenzel
199 und 200 - Brandl Georg, Gastwirt

201 - Pöll Irma, Spezerei-, Kolonial-, Galanterie-
und Schnittwarenhandlung
202 - Mayer Andreas, Gastwirt und Fleischhauer
203 - Weilguny Karl, Gastwirt und Fleischhauer
204 - Michal Josef, Kaufmann
205 - Sparkasse der Stadtgemeinde
206 - Stadtgemeinde (Bräuhaus)
207 - Prokop Anton, Schlosser
208 - Quatember Adalbert
209 - Wessely Paul, Töpfer
210 - Hammer Franz, Sensenhandel

211 - Leitner Johann, Bürstenbinder
212 - Schebesta Franz, Kettenschmied
213 - Finger Viktorin, Forstmeister i. P.
214 - MUDr. Hauptmann Hans, Stadtarzt
215 - Melzer Johanna, Private
216 - Vogl Julius, k.k. Postbeamter
217 - Bendl Theresia
218 - Bloch Max und Leopold, Kaufmann
219 - Raab Cäcilia, Private
220 - Handlos Jakob, Landwirt

221 - Schwinghammer Karl, Schmied
223 - Kaditsch Wenzel
224 - Mayer Lorenz
225 - Krieger Johann
226 und 227 - Hwizda Johann, Landwirt
228 - Kubik Wenzel, Maurermeister
229 - Pleska Franz
230 - Jarolim Bernhard

231 - Janouschek Franz
232 - Schinko Wenzel
233 - Albrecht Anna

- 234 - Leisch Wenzel
 235 - Manoch Wenzel
 236 - Werner Katharina
 237 - Schwarz Marie
 238 - Gasko Anna
 239 - Nedorost Franz
 240 - Benda Barbara

 241 - Syrowatka Franz
 242 - Hell Johann
 243 - Putschögl Leopold
 244 - Gangl Johann
 245 - Pitzl Barbara
 246 - Fischer Katharina
 247 - Osowsky Thomas
 248 - Leisch Marie
 249 - Leisch Marie
 250 - Ruschak Franz

 251 - Leisch Andreas
 252 - Fröstl Ignaz
 253 - Putschögl Matthias
 254 - Weber Marie
 255 - Linko Adalbert
 256 - Janda Wenzel
 257 - Rinner Ignaz
 258 - Zur Dechantei gehörig
 259 - Jany Karl
 260 - Zuschrott Adalbert

 261 - Zika Dominik
 262 - Schlapschy Matthias
 263 - Pflügler Ludwig, Gastwirt
 264 - Wessely Bernhard
 265 - Gotthart Franz
 266 - Lugsch Friedrich
 267 - Dworschak Wenzel
 268 - Bendl Theresia (Gasthaus)
 269 - Jecho Anton
 270 - Albel Eduard

 271 - Buschek Matthias
 272 - Busta Franz mdj. (minderjährig?)
 273 - Kreuzer Karl
 274 - Leisch Sebastian, Gastwirt
 275 - Fraschek Anna
 276 - Leisch Sebastian, Gastwirt
 277 - Paule Anna
 278 - Stadtgemeinde Kaplitz
 279 - Leisch Karl
 280 - F. Schröter in Pernlesdorf

 281 - Brabetz Franz, Ziegeldecker
 282 - Ziehensack Laurenz, Schuhmacher
 283 - Leisch Klara
 284 - Tomesch Wenzel
 285 - Filka Wenzel, Schmied
 286 - Pöll Irma
 287 - Palan Josef
 288 - Matschl Josef, Wagner
 289 - Munz Josef
 290 - Schwebesch Johann

 291 - Pascher Josef jun.
 292 - Hager Martin
 293 - Prinz Elisabeth
 294 - Holzinger Marie
 295 - Schmiedinger Josef
 296 - Charwat Matthias
 297 - Hausl Anna
 298 - Pfeiffer Josef
 299 - Čadek Franz
 300 - Katzendoppler Karl, Schmied

 301 - Charwat Johann
 302 - Pineker Johann, Hammerschmiedgehilfe
 303 - Halatschek Anna
 304 - Ruschak Karl
 305 - Wichro Katharina
 306 - Sikesch Josef
 307 - Mlekusch Andreas, Landwirt
 308 - Appl Josef, Glaser
 310 - Sparkasse Kaplitz gehörig

 311 - Fillaus Adalbert
 312 - Felix Bernhard
 313 - Pimiskern Josef, Meßner
 314 - Böhm Marie
 315 - Pablitschek Andreas
 316 - Hwizda Franz
 317 - Schestauber Josefa
 319 - Kadasch Anna, Private
 320 - Schinko Marie

 321 - Nowak Sebastian
 322 - Zuschrott Adalbert
 323 - Stepan Kaspar
 324 - Schediwy Wenzel, Wagner
 325 - Krtek Matthias
 326 - Formanek Thomas
 328 - Wellek Josef
 329 - Palan Franz
 330 - Sixtl Johann

331 - Wabro Leopold
332 - Nowak Matthias
333 - Osowsky Andreas, Frächter
334 - JUDr. Franz Karl, Advokat in Dux
335 - Gallistl Adalbert, Schneider
336 - Hanzal Marie
337 - Laschek Josef, Fachlehrer
338 - Schall Matthias
339 - Grimm Wenzel, Fleischer
340 - Eibensteiner Josef

341 - Brandl Johanna
343 - Lebeda Anton
344 - Jecho Anton
345 - Janda Simon, Tischler
346 - Salzer Leopold, Maler
347 - Gubo Theresia
348 - Pimiskern Franz, Strumpfwirker

349 - Naturalverpflegstation
350 - Benda Andreas

351 - Habenicht Karl, Oberlehrer in Reichenau an der Maltsch
352 - Slawik Johann, Feilenhauer
353 - Kubik Wenzel, Maurermeister
354 - Pfeiffer August, k.k. Gendarmeriewachtmeister i. P. (in Pension?)
355 - Lauseker Marie, Private
356 - Fiedler Franz, Frächter
357 - Kadasch Paul, Kaminfegermeister
358 - Kappl Anna mdj. (minderjährig?)
359 - Greibig Wilhelm
360 - Perneker Johann

Příloha 2 - Beilage 2

Kaplický adresář - Kaplitzer Adreß-Buch

STÁTNÍ ÚŘADY

podle stavu z 1. července 1914

Obsah: Státní úřady, samosprávné úřady, městské úřady, duchovní péče, vzdělávací instituce, humanitární ústavy, dopravní instituce, úvěrové ústavy, notáři, advokáti, lékaři, lékárníci, porodní báby, průmysl, hotely a restaurace, družstva, obchod a řemeslo, spolky.

Politický okres Kaplice zahrnuje soudní okres **Kaplice** (20 063 obyvatel, 34 obcí), **Vyšší Brod** (17 349 obyvatel, 19 obcí) a **Nové Hrady** (16 318 obyvatel, 25 obcí).

Celkový počet obyvatel politického okresu Kaplice podle posledního sčítání lidu z 31. prosince 1910 činí 53 730 obyvatel.

Politický okres Kaplice přináležel ke krajskému soudu, okresnímu finančnímu ředitelství, c.k. živnostenskému inspektorátu, c.k. okresnímu

lesnímu inspektorátu a obchodní a živnostenské komoře v Budějovicích.

Po vojenské stránce patří okres do obvodu 8. velitelství sboru v Praze, doplňovacího a zeměbranneckého doplňovacího okresu v Budějovicích, zeměbranneckého velitelství v Praze a domobraneckého okresu č. 29 v Budějovicích.

Pod kaplické hejtmanství spadá 78 politických obcí: z toho 5 měst (Kaplice, Vyšší Brod, Nové Hrady, Německý Benešov, Rožmberk) a 10 městyň (Dobrá Voda, Hojná Voda, Horní Stropnice, Frymburk, Horní Dvořiště, Pohoří, Rychnov n. Malší, Rožmitál, Dolní Dvořiště, Cetviny). Město Kaplice má 374 domovních čísel a podle sčítání lidu z roku 1910 2 377 obyvatel.

Nach dem Stande vom 1. Juli 1914)

Inhalt: Staatsbehörden, autonome Behörden, Stadtbehörden, Seelsorge, Bildungsanstalten, Humanitätsanstalten, Verkehrsanstalten, Kreditinstitute, Notare, Advokaten, Ärzte, Apotheker, Drogisten, Hebammen, Industrie, Hotels und Restaurants, Genossenschaften, Handel und Gewerbe, Vereine.

Der politische Bezirk Kaplitz umfaßt die Gerichtsbezirke **Kaplitz** (mit 20.063 Einwohnern in 34 Gemeinden), **Hohenfurth** mit 17.349 Einwohnern in 19 Gemeinden und **Gratzen** (mit 16.318 Einwohnern in 25 Gemeinden).

Die Gesamtanzahl der Einwohner des politischen Bezirkes Kaplitz beziffert sich nach der letzten Volkszählung mit dem Stande vom 31. Dezember 1910 mit 53.730 Einwohnern.

Der politische Bezirk Kaplitz gehört zum Kreisgerichte, zur Finanz-Bezirks-Direktion, zum k.k. Gewerbe-Inspektorate, zum k.k. Forstbezirksinspektorate und zur Handels- und Gewerbekammer in Budweis.

In militärischer Beziehung gehört derselbe zum Bereiche des 8. Korpskommandos in Prag, Ergänzungs- und Landwehregänzungsbezirke in Budweis, Landwehrkommando in Prag und Landsturmbezirk Nr. 29 in Budweis.

Unter den zur Kaplitzer Bezirkshauptmannschaft gehörigen 78 politischen Gemeinden befinden sich 5 Städte (Kaplitz, Hohenfurth, Gratzen, Deutsch-Beneschau und Rosenberg) und 10 Marktgemeinden (Brünnl, Heilbrunn, Strobnitz, Friedberg, Oberhaid, Buchers, Reichenau a. d. Maltsh, Rosenthal, Unterhaid und Zettwing).

Die Stadt Kaplitz zählt 374 Hausnummern und nach der Volkszählung vom Jahre 1910 2377 Einwohner.

STAATSBEHÖRDEN:

K.k. Bezirkshauptmannschaft:

Leiter der k.k. Bezirkshauptmannschaft **Baretta** Leopold.

k.k. Statthaltereisekretär: k.k. Bezirkskommis-sär **Schreiter** Richard;

k.k. Statthaltereikonzipist **Kohlert** Ernst;

k.k. Bezirksarzt MUDr. **Pejšek** Viktor; k.k. Bezirkstierarzt **Zentner** Wilhelm;

k.k. Bezirkssekretär **Klimsa** Emanuel;

k.k. Statthaltereikanzlist **Petschmann** Johann, Besitzer des silbernen Verdienstkreuzes; Landwehr-Evidenz-Offizial **Losleben** Johann, Besitzer des silbernen Verdienstkreuzes mit der Krone;

Kanzleioffizianten: **Seidl** Wilhelm und **Schmied** Friedrich;

Kanzleihilfen: **Wurzinger** Franz und **Wagner** Friedrich;

Amtsdiener **Kappl** Ludwig.

Amtsstunden: An Wochentagen von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 1 bis 5 Uhr nachmittags; an Sonntagen von 8-11 Uhr, an Feiertagen von 8 bis 12 Uhr vormittags (Journaldienst).

Amtslokalitäten Kirchengasse 72 und 73, 1. Stock.

K.k. Steuerreferat:

Amtsvostand k.k. Finanzrat **Hejpetr** Josef;

k.k. Steueroffizial **Kopolt** Raimund;

k.k. Steuerassistent **Halbhuber** Franz;

Kanzleioffiziant **Paule** Karl;

Amtsdiener **Kreiner** Alfred.

Amtsstunden von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 2 bis 5 Uhr nachmittags.

Amtslokalitäten Kirchengasse 128, 1. Stock.

K.k. Bezirksschulrat:

Vorsitzender k.k. Amtsleiter **Baretta** Leopold;

k.k. Bezirksschulinspektor **Hoke** Karl, Besitzer des goldenen Verdienstkreuzes mit der Krone;

Mitglieder: Se. Gnaden Prälat Bruno **Pammer**, Abt des Zisterzienserstiftes in Hohenfurth; **Suchan** Johann, Dechant u. Bezirksvikär in Deutsch-Beneschau; Molitor Gustav, k.k. Notar in Gratzen; **Richter** Wilhelm, Oberlehrer in Meinetschlag; **Kletzenbauer** Gregor, Reichsrats- und Landtagsabgeordneter in Muscherad; **Saßmann** Peter, Gemeindevorsteher und Bezirksobmann in Dobichau; **Pils** Josef, Bürgermeister in Oberhaid; als Beirat des israel. Religionsbekenntnisses MUDr. Rudolf **Rind**, Distriktsarzt in Kaplitz.

K.k. Bezirksgericht:

Gerichtsvorstand k.k. Landesgerichtsrat JUDr. **Fayrer** Julius; k.k. Richter **Selig** Franz; k.k. Kanzlisten **Pfaff** Ferdinand und **Hayd** Karl; Kanzleioffizianten **Galfe** Augustin und **Hausl** Wenzel; k.k. Gerichtsdienner **Hübner** Anton und **Jentscher** Johann; staatsanwaltschaftlicher Funktionär **Paule** Josef.

Amtsstunden: An Wochentagen von 8 bis 11 Uhr vormittags und von 2 bis 6 Uhr nachmittags; an Sonn- und Feiertagen von 8-11 Uhr vormittags. Amtslokalitäten Ringplatz 70.

K.k. Grundsteuerkataster-Evidenzhaltung:

K.k. Obergemeter 1. Klasse **Tröber** Anton; Kanzleioberoffiziant **Swoboda** Karl.

Amtsstunden: An Wochentagen von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 1 bis 5 Uhr nachmittags.

Kanzlei: Hauptplatz Nr. 216, 1. Stock.

K.k. Steueramt: Amtsvorstand k.k. Steuer-

verwalter **Schimek** Johann;
k.k. Steuerkontrollor Offizial **Sokol** Jakob;
k.k. Steueroffizial **Chaloupek** Wenzel;
k.k. Steuerassistent **Frosch** Eduard;
k.k. Steuerassistent **Čihák** Rudolf;

beeedeter Steuerexekutor **Popelinský** Adolf;
k.k. Steueramtsdiener **Scheller** Franz.

Amtsstunden: An Wochentagen von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 1 bis 5 Uhr nachmittags; während den Sommermonaten nachmittags von 1 bis 4 Uhr. Amtslokalitäten: Fleischbankgasse 128, 1. Stock.

K.k. Bezirks-Gendarmerie-Kommando:

Bezirkswachtmeister **Neutzler** Johann; Wachtmeister **Laudon** Johann, Vizewachtmeister: **Heller** Johann; Führer: **Schwarzbach** Josef.

K.k. Finanzwache-Kontrollbezirksleitung

K.k. Finanzwachkommissär 1. Klasse **Friedrich** Johann; k.k. Oberrespizient **Bartl** Wilhelm; k.k. Oberaufseher **Černý** Alois, **Dubský** Johann und **Bekarek** Josef.
Kanzlei: Linzerstraße 351.

K.k. Eichamt:

Eichamtsvorstand **Oberparleiter** Johann; k.k. Eichmeister **Stadler** Johann (hat seinen Sitz in Krummau).
Amtsstunden jeden Freitag;
Amtslokalitäten: Hauptplatz 42, 1. Stock.

K.k. Straßenaufsicht:

K.k. Straßenmeister **Hochmann** Franz, Hauptplatz 204;
k.k. Straßenwärter **Tomeš** Wenzel, Budweiserstraße 284 und **Fillaus** Adalbert, Neuhäuseln 311.

Kgl. böhm. Landestromaufsicht:

Landesstromaufseher **Sklenář** Ludwig, Budweiserstraße 263.

VERKEHRSANSTALTEN:

K.k. Post- u. Telegrafenamts:

Oberpostmeister **Weilguni** Anton;
Postoffizianten: **Apfelthaler** Franz, **Schirmer** Franz und **Hitzker** Alois;
Stadtbriefträger: **Wimmer** Max und **Swoboda** Franz;
Landbriefträger: **Schwarz** Franz, **Grimus** Matthias, **Neugeborn** Josef, **Neugeborn** Karl und **Wrzal** Thomas.
Aushilfsdiener: **Pitzl** Leopold. Amtsstunden an

Wochentagen von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 2 bis 6 Uhr nachmittags. An Sonn- und Feiertagen von 8 bis 10 Uhr vormittags.

Amtslokalitäten: Ringplatz 202

K.k. österreichische Staatsbahnen:

K.k. Bahnstationsamt Kaplitz (gelegen in der Ortschaft Roßboden, politische Gemeinde Poreschin), Stationsvorstand Revident **Kolaczek** Ferdinand; Stationsmeister **Wolf** Leo, **Weber** Johann und **Wlček** Josef;

Stationsdiener: Stationsdienerposten derzeit unbesetzt;

Weichensteller: **Benešovsky** Franz, **Hajný** Franz; **Lacina** Josef und **Migl** Matthäus;

Stationsarbeiter: **Bobr** Andreas, **Korenský** Martin und **Nowak** Franz.

SANITÄTSDISTRIKTE:

(*Gerichtsbezirk Kaplitz*)

Kaplitz (Stadt) eigene Sanitätsgemeinde; Stadtarzt MUDr. Dr. **Hauptmann** Hans, Hauptplatz 214, 1. Stock.

Der Distrikt Kaplitz umfaßt die politischen Gemeinden (Ortschaften) Jarmirn, Pflanzen, Pernlesdorf, (Dobichau, Pernlesdorf, Steinbach und Hodenitz), Radischen, Sohorz (Sohorz, Ermelei, Hubene, Rosenau), Umlowitz (Groß- und Klein-Umlowitz, Unterberg, Winitz, Stiegesdorf, Gurenitz, Horeschau, Jeschkedorf, Groß und Klein Strodau Groß, Laschkles, Miligen, Podolen), Groß Poreschin (Klein und Groß-Poreschin, Roßboden), Ömau (Ömau, Pfaffendorf, Smrhau), Dluhe (Dluhe, Wyhen), Litschau (Litschau, Brettern, Dechant-Gallein), Ottenschlag (Ottenschlag, Daleken, Groß und Klein-Gallein);

Distriktsarzt: MUDr. **Rind** Rudolf in Kaplitz, Gatznerstraße 81.

Reichenau a.d. Maltsch: Reichenau a.d. Maltsch (Reichenau a.d. Maltsch, Czerekau), Lodus, Miggolz, Obst, Pudageln, Wenschitz), Schömersdorf (Schömersdorf, Drochersdorf), Buggaus, Oppolz;

Distriktsarzt: MUDr. **Eisner** Rudolf, in Reichenau a.d. M.

Rosenthal: Rosenthal (Rosenthal, Suchenthal, Angern, Einsiedl, Zwinelag), Liebesdorf (Liebesdorf, Hablesreith, Kerschbaum, Michnitz, Pschenitz, Zettelsreith, Zibisschlag), Ziering (Ziering, Moresdorf, Muscherad, Stömnitz, Hora, Nirschlern, Puritschen), Haag (Haag, Oberhodenitz, Bonnesdorf, Kuttau, Oppach, Piesenreith, Scheiben, Roiden, Wratzau, Wutschko), Distriktsarztstelle derzeit unbesetzt, Sanitätsdienst übertragen an MUDr. Julius **Frisch**, Distriktsarzt in Unterhaid.

Unterhaid: Unterhaid, Kodetschlag (Kodetschlag, Bamberg, Bludau, Kropfetschlag, Rudetschlag, Seiften, Ober-Steindörfel, Unter-Steindörfel), Obergallitsch (Ober-Gallitsch, Unter-Gallitsch, Hochberg, Oßnitz, Stübling, Ziebetschlag, Zwittern), Zartlesdorf (Zartlesdorf, Trojern);

Distriktsarzt MUDr. **Frisch** Julius in Unterhaid.

Zettwing: Zettwing (Zettwing, Neustift), Böhmendorf, Unter-Sinnetschlag (Ober- und Unter-Sinnetschlag, Johannesdörfel, Leopoldsdorf), Meinetschlag, Uhretschlag (Uhretschlag, Wölschko), Ziernetschlag (Ziernetschlag, Ludwigsberg);

Distriktsarzt prakt. Arzt **Umlauf** Gustav in Zettwing.

Buchers: Buchers (Buchers, Bonaventura, Börau, Kapluken, Schanz, Schwarzviertel, Stadlberg, Steindörfel, Georgendorf, Johannesthal, Paulina, Silberberg), Rappetschlag (Rappetschlag, Radinetschlag, Kohlstätten, Tonihäuseln, Ludwigsberg, Teildorf).

Distriktsarzt (Stelle derzeit unbesetzt); MUDr. **Slabihoudek** Franz, Gemeindecarzt in Sandl, Bezirk Freistadt, O.Ö., als Substitut.

AUTONOME BEHÖRDEN:

Bezirksvertretung Kaplitz:

Obmann: **Weilguny** Johann, Gemeindevorsteher in Dobichau; dessen Stellvertreter **Wurz** Friedrich, Gemeindevorsteher in Pflanz.

Ausschußmitglieder: Gregor **Kletzenbauer**, Reichsratsabgeordneter Muscherad; Johann **Klement**, Stadtrat in Kaplitz; Heinrich **Papsch**, Bürgermeister in Kaplitz; Karl Graf von **Buquoy** in Gratzen; Anton **Pils**, Gemeindevorsteher Kodetschlag.

Mitglieder der Bezirksvertretung: Gruppe der Landgemeinden: Albert **Witzan** in Böhmendorf bei Zettwing, Franz **Andraschko**, Landwirt und Bürgermeister in Buchers; Johann **Kramper**, Gemeindevorsteher in Bugaus; Johann **Putschögl**, Gemeindevorsteher in Haag; Anton **Pils**, Gemeindevorsteher in Kodetschlag; Johann **Gaffal**, Gemeindevorsteher in Liebesdorf; Johann **Hruška**, Gemeindevorsteher in Ömau; Matthias **Kastl**, Ottenschlag; Johann **Weilguny**, Gemeindevorsteher in Pernlesdorf; Friedrich **Wurz**, Papiermühlenbesitzer in Pflanz; Johann **Czadek**, Gemeindevorsteher in Sohorz, Johann **Kappl**, Gemeindevorsteher in Suchenthal, Matthias **Zwettler**, Gemeindevorsteher in Schömersdorf; Josef **Lackinger**, Gemeindevorsteher in Zartlesdorf; Gregor **Kletzenbauer**, Reichsratsabgeordneter in Muscherad.

Gruppe der Städte und Märkte: Johann **Klement**, Stadtrat in Kaplitz; Ludwig **Zicha**, Stadtrat in Kaplitz; Franz **Kudler**, Bürgermeister in Reichenau a.d.M.; Gottfried **Schieffthaler**, Bürgermeister in Rosenthal.

Gruppe der Höchstbesteuerten:

Heinrich **Papsch**, Bürgermeister in Kaplitz.

Gruppe des Großgrundbesitzes: Se. Gnaden Prälat Bruno **Pammer** in Hohenfurth.

Bezirksvertretungssekretär: **Scheller** August; Amtsstunden von 8 – 12 Uhr vormittags und 2-4 Uhr nachmittags; Amtlokal Hauptplatz 203.

Naturalverpflegungsstation Kaplitz:

Leiter: **Oberparleiter** Johann; Kanzlei Linzerstraße 349.

Bezirksanstalt für unentgeltliche Arbeits- und Dienstvermittlung. Leiter: **Oberparleiter** Johann; Kanzler Linzerstraße 349.

STADTBEHÖRDEN:

Gemeindevertretung:

Bürgermeister: **Papsch** Heinrich;

Stadträte: **Klement** Johann, **Zicha** Ludwig und **Kadasch** Paul.

Ausschußmitglieder: JUDr. **Fayrer** Julius, Friedrich Reichsritter **Schmitz von Auerbach**, **Mayer** Josef, **Hwizda** Johann, **Katzendoppler** Ignaz, **Gabriel** Friedrich, **Pimiskern** Franz, **Schwinghammer** Karl, **Pöll** Johann, **Benda** Andreas, **Brandl** Georg, **Mayer** Andreas, **Schinko** Josef, **Klima** Karl, **Klement** Wenzel, **Grimm** Wenzel, **Michal** Josef, **Nowak** Sebastian, **Hoke** Karl, **Radler** Johann.

Ersatzmänner: **Schmidt** Franz, **Hildebrand** Karl, **Kubik** Wenzel, **Schicho** Josef, **Wesely** Paul, **Lauseker** August, **Grimus** Karl, **Heske** Josef, **Tobner** Karl, **Schebesta** Franz, **Eichinger** Karl.

Städtische Beamte:

Stadtsekretär: **Wagner** Franz;

Praktikant **Windhager** Johann;

Amtsstunden von 8-12 Uhr vormittags und von 2-5 Uhr nachmittags;

Amtslokalitäten: Hauptplatz 206.

Sektionen:

Präsidialsachen: Rechtsangelegenheiten: **Pöll** Johann, **Hoke** Karl, Friedrich Reichsritter

Schmitz von Auerbach.

Ökonomie und Waldangelegenheiten:

Brandl Georg, **Benda** Andreas, **Schwinghammer** Karl.

Gemeindewaisenrat: **Hildebrand** Karl.

Armenwesen: **Klement** Johann.

Bauangelegenheiten: **Klement** Johann, **Pöll** Johann, **Kadasch** Paul.

Friedhofwesen: **Klement** Wenzel.

Gesundheitskommissin und Marktwesen: **Nowak** Sebastian, **Pimiskern** Franz.

Ortsschulrat:

Vorsitzender: **Papsch** Heinrich;

Ortsschulratsmitglieder: **Hoke** Karl, **Schützn**er Franz, **Klement** Johann, **Zicha** Ludwig, Josef **Mayer**, Johann **Radler**, **Ruschak** Franz in Jeschkesdorf, **Czerwenka** Franz in Sohorz; Ersatzmänner: Josef **Schinko** und Wenzel **Klement**. Ortsschulinspektor: **Klement** Johann.

Städtische Wasserleitung:

Brandl Georg, **Zicha** Ludwig, **Klement** Wenzel, **Schinko** Josef.

Städtische Sicherheitswache:

Polizeikommissär: **Nowak** Sebastian;

Oberwachmann: **Kappl** Josef;

Wachmann: Franz **Nowatschek**;

Flurenheger: **Busta** Simon, **Backhofer** Franz,

Oberparleiter Bernhard;

Nachtwächter: **Köppl** Josef, **Schober** Josef.

Seelsorge:

Katholische Geistlichkeit: Dechant **Schützn**er Franz;

Kaplan: **Prokoš** Friedrich;

Katechet: **Führer** Josef;

Meßner: **Kopelt** Josef und **Kopelt** Hermann;

Totengräber: **Hwizda** Franz;

Dekanalamt: Gratznerstraße 80.

Bildungsanstalten:

Kaiser Franz Josef I. Regierungs-Jubiläums-Knaben-Volks- und Bürgerschule:

Direktor: **Hoke** Karl, Besitzer des goldenen

Verdienstkreuzes m.d.Krone.

Fachlehrer: **Bezpalec** Franz, **Laschek** Josef und **Tobner** Karl;

Volksschullehrer: Lehrer 1. Klasse: **Weil** Adalbert, **Waltenberger** Hans;

Lehrer 1. Klasse ad personam: **Trzebin** Gottfried;

prov. Lehrer 2. Klasse: **Radler** Karl;

Katechet: **Führer** Josef;

Schuldiener: **Oberparleiter** Johann;

Schulgebäude: Linzerstraße 268.

Mädchenvolksschule:

Direktor: **Hoke** Karl, Besitzer des goldenen Verdienstkreuzes mit der Krone;

Lehrer 1. Klasse: **Klima** Karl, **Trzebin** Emil;

Lehrerin 1. Klasse: **Flandera** Ludowika;

Lehrerin 2. Klasse: **Reitspies** Anna;

Industriallehrerin: **Trzebin** Ella;

Katechet: **Führer** Josef;

Schuldiener: **Papsch** Johann;

Schulgebäude Kirchengasse 123.

Gewerbliche Fortbildungsschule:

Vorsitzender des Schulausschusses: **Papsch** Heinrich; Schulleiter: **Hoke** Karl;

Lehrer: **Klima** Karl, **Laschek** Josef, **Tobner** Karl, **Trzebin** Emil.

Privatschule:

Deutsche Schulvereinsvolksschule in Rabus bei Kaplitz. Schulleiter: **Wodak** Franz.

Industriallehrerin: **Wodak** Josefina.

Deutscher Schulvereins-Kindergarten:

Leiter: **Hoke** Karl.

Kindergärtnerin: **Gumpinger** Karoline;

Wärterin: **Breitschopf** Antonia;

Kinderheim im neuen Schulgebäude.

Humanitäre Anstalten:

Städtisches Spital:

Verwalter: **Klement** Johann,

Arzt: MUDr. Hans **Hauptmann**.

Pfründenhaus:

Vermögensverwalter **Klement** Johann.
Arzt: MUDr. **Hauptmann** Johann.

Bezirkskrankenkasse:

Obmann: **Glaas** Franz;

Rechnungsführer: **Paule** Josef;

Kanzlei: Fleischbankgasse 200;

Kanzleistunden: an Wochentagen vormittags von 8-12 Uhr, nachmittags von 2-6 Uhr, an Feiertagen von 8-11 ½ Uhr vormittags, an Sonntagen geschlossen.

KREDIT-INSTITUTE:

Städtische Sparkasse:

Gegründet 1875

Kapitalseinlage Ende 1913: 4.375.535 Kronen;

Reservefond Ende 1913: 236.205 Kronen;

L.f. Kommissär: **Schreiter** Richard, k.k. Bezirkskommissär.

Verwaltung der Sparkassa: Ausschußvorstand **Papsch** Heinrich, Bürgermeister.

Ausschußvorstandsstellvertreter: **Oberparleiter** Ignaz, Fachlehrer i. R.

Ausschüsse: **Bayer** Franz, Mühlenbesitzer;

JUDr. **Fayrer** Julius, k.k. Landesgerichtsrat und Gerichtsvorsteher;

Gabriel Friedrich, Fabriksbesitzer;

Kadasch Paul, Kaminfegermeister und Hausbesitzer;

Klement Johann, Gasthofbesitzer;

Mayer Andreas, Gasthofbesitzer;

Oberparleiter Anton, Gasthofbesitzer;

Pöll Johann, Kaufmann;

Schinko Josef, Hausbesitzer;

Zicha Ludwig, Kaufmann,

Direktoren:

Direktionsvorstand: **Pöll** Johann;

Kanzleidirektor: Ignaz **Oberparleiter**.

Direktoren:

Klement Johann, **Oberparleiter** Anton, **Papsch** Heinrich, **Zicha** Ludwig.

Beamtenstand:

Klement Wenzel, Buchhalter und Kanzleivorstand;

Wollmann Max, Kassier;

Nowak Johann, Praktikant;

Großschopf Anton, Sparkassadiener.

Kanzleilokalitäten: Hauptplatz 205, 1. Stock.

Kanzleistunden an Wochentagen vormittags von 8-12 Uhr, nachmittags von 2-4 Uhr, an Sonn- und Feiertagen von ½ 9-10 Uhr vormittags, an hohen Fest- und Feiertagen ist die Anstalt geschlossen.

Gewerbliche Kreditgenossenschaften G.m.b.H.:

Obmann: **Zicha** Ludwig.

Geschäftsstunden täglich von 10 bis 11 Uhr vormittags.

Geschäftslokale: Ringplatz 205, i. Stock (Städtische Sparkasse).

Tschechische Vorschusskasse:

Obmann: **Čurda** Matthias in Sohorz.

Kanzlei: Budweiserstraße Nr. 30.

K.k. Notariat:

K.k. Notar Friedrich Reichsritter **Schmitz von Aurbach**

Kanzleihilfe: **Hengster** Friedrich,

Kanzleihilfin: **Wilhelm** Elisabeth.

Kanzlei: Fleischbankgasse 199.

Advokaten:

JUDr. **Kopperl** Sigismund

Kanzleihilfen: **Stanie** Josef und **Wagner** Josef.

Ärzte:

Amtsarzt: K.k. Bezirksarzt MUDr. **Pejšek**, Viktor, Kindermannplatz 302, 1. Stock.

Stadtarzt: MUDr. **Hauptmann** Hans, Ringplatz 214, 1. Stock.

Distriksarzt: MUDr. **Rind** Rudolf, Gratznerstraße 81, 1. Stock.

Tierärzte:

K.k. Bezirkstierarzt: **Zentner** Wilhelm, Ringplatz 216, 1. Stock.

Stadttierarzt: **Dworschak** Martin, Langegasse 191.

Apotheken:

„Zur Fortuna“, Mag. Pharm. **Hildebrand** Karl, Ringplatz 44.

Hebammen:

Holzinger Marie, Langegasse 164;

Salzer Marie, Maltschgasse 53.

INDUSTRIE:

Städtisches Kaiser Franz Joseph I. Jubiläums-**Elektrizitätswerk**. Herstellung elektrischer Anlagen. **Strachon** Alois, Betriebsleiter.

Steininger Josef und **Wrzal** Thomas, Maschinenwärter.

Bierbrauereien:

Verwaltung der städtischen Brauerei:

Obmann: **Zicha** Ludwig

Ausschußmitglieder: **Mayer** Andreas, **Brandl** Georg, **Hoke** Karl, **Gabriel** Friedrich, **Pimiskern** Franz, **Kadasch** Paul, **Radler** Johann, **Grimm** Wenzel;

Braumeister: **Glaas** Franz;

Rechnungsführer: **Batek** Anton – Hauptplatz.

Gräflich Buquoy'sche Brauerei:

Pächter und Braumeister:

Waněček Alois, Bleiche 101

Hotels:

„Zum goldenen Kreuz“, **Milota** Fabian, Ringplatz 43;

„Zum schwarzen Adler“, **Schimanko** Adalbert, Linzerstraße 5 (Pächter Jungwirth Josef);

Sommerrestaurant „Harmonia“, **Hengster** Franz, Budweiserstraße 270.

Weinstuben:

Oberparleiter Anton, Kirchengasse 73. (Pächter **Galfe** Franz).

Gasthäuser:

Barta Rosa, Langegasse 134;

Böhm Johann, Linzerstraße 219;

Brandl Georg, Fleischbankgasse 199 (Pächter **Pfeifer** Karl);

Gemeindegasthaus „Zum grünen Baum“ (Pächter **Wagner** Raimund), Hauptplatz 41;

Hansl Karl, Budweiserstraße 11;

Hengster Franz, Budweiserstraße 270 (Harmonia);

Lausecker Anna, Bucherserstraße 358;

Křepelka Josef, Kirchengasse 16;

Klement Theresia (Pächter **Wesely** Paul), Hauptplatz 45;

Klement Johann, Kirchengasse 128;

Lausecker Heinrich, Bleiche 110;

Lausecker Jakob, Langegasse 154;

Leisch Sebastian (sog. **Walch**) 274;

Mayer Andreas, Hauptplatz 202;

Milota Fabian, Hauptplatz 43;

Munz Franz, Bucherserstraße 143;

Narodni-Jednota-Pošumavska in Prag, Budweiserstraße 30 (Pächter **Sykora** Johann);

Nowak Sebastian, Gratznerstraße 67;

Oberparleiter Anton, Kirchengasse 73 (Pächter **Galfe** Franz);

Pflügler Ludwig, Budweiserstraße 263;

Schimanko Adalbert, Linzerstraße 5 (Pächter **Jungwirth** Josef);

Schinko Adalbert, Langegasse 161;

Waněček Alois, Linzerstraße 3 (Pächter **Bra-betz** Karl);

Weilguny Karl, Hauptplatz 203.

Konzessionen zum Bierabfüllen in Flaschen:

Hwizda Theresia, Neuhäuseln 227

Gewerbe-Genossenschaften:

Verband der Gewerbe-genossenschaften im politischen Bezirke Kaplitz mit dem Sitz in Kaplitz, Verbandsobmann **Schebesta** Franz.

Verbandskanzlei: Bräuhausgasse, Stadtamt, Parterre.

Öffentliche Kanzleistunden jeden Sonntag vormittags von 11 bis 12 Uhr.

Genossenschaft der Handels- und Nahrungsgewerbe,

Vorsteher **Bayer** Franz;

Genossenschaft der Bau- und Bekleidungsge-
werbe, Vorsteher **Pimiskern** Franz;

Genossenschaft der Gast- und Schankgewerbe,
Vorsteher **Klement** Johann.

HANDEL UND GEWERBE:

Anstreicher, Lackierer und Schriftmaler:
Kopelt Johann, Bleiche 86;

Bäcker:

Grimus Karl, Linzerstraße 19;

Lausecker Josef, Kirchengasse 117;

Lausecker August, Kirchengasse 127;

Pölderl Franz, Kirchengasse 118;

Steininger Josef, Budweiserstraße 13;

Zicha Ludwig, Hauptplatz 24.

Badeanstalt:

Nowak Sebastian, Budweiserstraße 321.

Binder:

Schmied Josef, Bleiche 98;

Welebil Franz, Gratznerstraße 54.

Branntweinschänker:

Heske Josef, Hauptplatz 204;

Pöll Irma, Hauptplatz 210;

Řiha Josef, Hauptplatz 216;

Schreiner-Grabensteiner Marie, Kirchengas-
se 78;

Swoboda Jakob, Kindermannplatz 120;

Turek Franz, Hauptplatz 42.

Buchbinder:

Eichinger Karl, Kirchengasse 125.

Buchdrucker:

Mayer Peregrin, Linzerstraße 217.

Buch-, Kunst- und Musikalien-Handlung:

Eichinger Karl, Kirchengasse 125.

Buchhandel:

Mayer Peregrin, Linzerstraße 217.

Bürstenbinder:

Leitner Johann, Bräuhausgasse 211.

Damenschneider:

Kopelt Hermann, Gratznerstraße 56.

Damenschneiderinnen:

Bicha Georgina, Gratznerstraße 55;

Friedl Paula, Langegasse 70;

Pinecker Sophie, Kindermannplatz 302;

Prchlik Marie, Linzerstraße 220;

Stanie Anna, Gratznerstraße 56;

Steininger Anna, Budweiserstraße 13;

Taftl Anna, Bleiche 96.

Drechsler:

Bretl Stephan, Neuhäuseln 234.

Eisenhandlung:

Pineker Johann, Kindermannplatz 302;

Pöll Johann, Hauptplatz 68;

Turek Franz, Hauptplatz 42.

Erdäpfelhandlung:

Hofhansl Philipp, Langegasse 345.

Färbereiannahme:

Mauler Andreas, Krummau;

Weinberger Theresia in Kaplitz, Bleiche 112.

Fahrräder- und Nähmaschinenhandel:

Dworschak Franz, Gratznerstraße 79;

Swoboda Jakob, Kindermannplatz 120.

Feilhauer:

Slawik Johann, Linzerstraße 351;

Wodwarka Josef, Bucherserstraße 104.

Fiaker:

Böhm Adalbert, Langegasse 214;

Böhm Franz – **Böhm** Alfred, Langegasse 168;
Milota Fabian, Hauptplatz 43;
Pendl Johann, Budweiserstraße 268;
Pycha Mathias Nr. 48;
Sixtl Andreas, Langegasse 156.

Fleischhauer:

Grimm Wenzel, Linzerstraße 22;
Haslinger Johann, Gratznerstraße 58;
Leisch Karl, Bleiche 96;
Mayer Josef, Kirchengasse 127;
Mayer Andreas, Hauptplatz 202;
Oberparleiter Marie, Bucherserstraße 141;
Pfeifer Friedrich, Langegasse 154;
Pfeifer Karl, Fleischbankgasse 199;
Pölderl Wenzel, Langegasse 163;
Weilguny Karl, Hauptplatz 203.

Frachten- und Transportgeschäfte:

Fiedler Franz, Linzerstraße 356;
Handlos Jakob, Linzerstraße 220;
Ossowsky Andreas, Linzerstraße 333;
Řiha Adalbert, Berggasse 18;
Schimanko Franz, Langegasse 136;
Watzlik Karl, Breitegasse 183.

Friseur und Raseur:

Guschlbauer Josef, Budweiserstraße 32;
Kulka Josef, Gratznerstraße 54;
Oberparleiter Josef, Landstraße 41;
Steffl Jakob, Hauptplatz.

Galanteriewarenhandel:

Eichinger Karl, Kirchengasse 125;
Papsch Johann, Linzerstraße 368.

Gebetbücherhandel:

Eichinger Karl, Kirchengasse 125;
Mayer Peregrin, Linzerstraße 217.

Gemischtwarenhandel:

Bloch Max und Leopold, Linzerstraße 218;
Daschil Karoline, Bleiche 107;
Feitler Emanuel, Kirchengasse 126;
Hwizda Theresia, Neuhäuseln 227;
Heszke Josef, Hauptplatz 204;

Oberparleiter Josef, Budweiserstraße 36;
Pöll Irma, Hauptplatz 201;
Pöll Johann, Hauptplatz 68;
Řiha Josef, Hauptplatz 216;
Schreiner-Grabensteiner Marie, Kirchengasse 78;
Swoboda Jakob, Kirchenplatz 120;
Wald Franz, Ringplatz 42;
Zicha Ludwig, Hauptplatz 24.

Getreidehändler:

Bloch Leopold, Linzerstraße 218;
Daschil Karl, Bucherserstraße 142;
Heszke Josef, Ringplatz 204;
Michael Josef, Landstraße 28.

Glaser:

Appl Josef, Langegasse 308;
Oberparleiter Josef, Budweiserstraße 36.

Gold- und Silberarbeiter:

Brandl Georg, Fleischbankgasse 199.

Gold-, Silber- und optische Waren-Handel:

Zickler Ludwig, Hauptplatz 47.

Grünzeughandel:

Čejka Josef, Marktplatz;
Fiedler Barbara, Linzerstraße 356;
Grabensteiner Johann, Bleiche 111;
Herold Katharina, Kirchengasse 127;
Hofhansl Philipp, Langegasse 345;
Werner Rosa, Maltschgasse 205.

Hafner:

Greibig Wilhelm, Budweiserstraße 33;
Mattes Peter, Langegasse 155;
Weinberger Theresia, Bleiche 112.

Hammerschmied:

Pineker Franz, Bleiche.

Handschuhmacher:

Dreyer Emil, Hauptplatz 205.

Handel mit Ansichts- und Glückwunschkarten und Bilderrahmen:

Gelles Heinrich, Ringplatz 46.

Handel mit Mützen und Winterschuhen:

Haun Josef, Ringplatz 205.

Handel mit Kurz- und Galanteriewaren:

Louda Barbara, Kirchengasse 124.

Handel mit Wäsche und fertigen Kleidern:

Höpfler Theresia, Budweiserstraße 321.

Holzhandel:

Oppolzer Josef, Neuhäuseln.

Holzwarenhandel:

Sixtl Andreas, Langedasse 156;

Zicha Ludwig, Ringplatz 24.

Huf- und Wagenschmiede:

Filka Wenzel, Budweiserstraße 285;

Katzendoppler Ignaz, Linzerstraße 20;

Katzendoppler Karl, Budweiserstraße 300;

Schwinghammer Karl, Linzerstraße 221.

Hutmacher:

Backhofer Karl, Maltschgasse 47;

Haun Josef, Ringplatz 45.

Huthandel:

Bicha Georgine, Gratznerstraße 55.

Kalkhandel:

Daschil Karl, Bucherserstraße 142;

Munz Josef, Bucherserstraße 289.

Kamm- und Pfeifenspitzhandel:

Pupeter Karoline, Kindermannplatz 121.

Ketten-, Ring- und Schnallenschmied:

Schebesta Franz, Bräuhausgasse 212.

Kohlenhandel:

Daschil Karl, Bucherserstraße 142;

Feitler Emanuel, Kirchengasse 126;

Heszke Josef, Hauptplatz 204;

Schreiner-Grabensteiner Marie, Kirchengasse 78;

Wald Franz, Hauptplatz 42.

Kürschner:

Bicha Karl, Gratznerstraße 55.

Leichenbestattungsanstalt:

Inhaberin Stadtgemeinde Kaplitz (Windhager Sebastian, Stellvertr.).

Loh- und Weißgärber:

Gabriel Friedrich, Bleiche 99 (Fabriksbetrieb).

Lottokollektur:

Bloch Max, Linzerstraße 218.

Maler:

Kopelt Johann, Bleiche 86;

Kirbis Johann, Bucherserstraße 146.

Maurermeister:

Kubik Wenzel, Linzerstraße 253;

Kislik Prokop;

Neubauer Josef, Gratznerstraße 61.

Milchhandel:

Klimesch Agnes, Fleischbankgasse;

Petzold Franziska (in Michnitz Nr. 1), Linzerstraße 219.

Modistengewerbe, Modewaren- und Kunstblumenverkauf:

Dreyer Emil, Hauptplatz 205.

Müller:

Bayer Franz, Bleiche 100.

Ofenerzeuger:

Greibig Wilhelm, Budweiserstraße 33 (Motorbetrieb);

Papierhandlung:

Eichinger Karl, Kirchengasse 125;

Mayer Peregrin, Linzerstraße 217.

Periodischer Personentransport zum und vom Bahnhof Kaplitz:

Böhm Albert, Langegasse 214;
Pendl Theresia, Jonasmühle.

Photographen:

Gelles Heinrich, Hauptplatz 45.

Postwertzeichen-Verschleißstellen:

Bloch Max, Linzerstraße 218;
Fuchs Franziska, Budweiserstraße 32;
Eichinger Karl, Kirchengasse 125;
Schreiner-Grabensteiner Marie, Kirchengasse 78;
Gelles Heinrich, Gratznerstraße 56;
Řiha Josef, Hauptplatz 216.

Porzellanhandel:

Greibig Wilhelm, Budweiserstraße 33;
Heszke Josef, Hauptplatz 204.

Produktenhandel:

Bloch Leopold, Linzerstraße 218;
Gubo Johann, Langegasse 347;
Jelinek Franz Nr. 242;
Kohn Philipp, Gratznerstraße 59.

Rauchfangkehrer:

Kadasch Paul, Linzerstraße 357.

Riemer und Sattler:

Kappl Johann, Langegasse 71;
Schmidt Franz, Linzerstraße 23;
Schütz Josef, Landstraße 39.

Seifensieder:

Wagner Norbert.

Seiler:

Shaller Johann, Landstraße 25.

Selcher:

Haslinger Johann, Gratznerstraße 58.

Sodawassererzeugung:

Brandl Georg, Fleischbankgasse 199.

Spengler:

Grabensteiner Johann, Bleiche 111;
Oberparleiter Julius, Kindermannplatz 122.

Schießpulververschleiß:

Řiha Josef, Ringplatz 216.

Schleifer:

Kropfreiter Ludwig, Bleiche 114.

Schlosser:

Dworschak Franz, Gratznerstraße 79;
Prokop Anton, Breitegasse 207.

Schneider:

Bizek Wenzel, Fleischbankgasse 130;
Crkwa Jakob, Berggasse 19;
Gallistl Adalbert, Budweiserstraße 335;
Katzier Anton, Hauptplatz 47;
Kopelt Hermann, Gratznerstraße 56;
Lehr Johann, Bleiche;
Leisch Johann, Bleiche 88;
Louda Franz, Kirchengasse 124;
Pimiskern Adalbert, Kirchengasse 75;
Rieger Johann, Langegasse 133;
Steiner Heinrich, Gratznerstraße 64.

Schnittwarenerzeuger:

Bloch Leopold und Max, Linzerstraße 218;
Feitler Emanuel, Kirchengasse 126;
Hwizda Theresia, Neuhäusln 227;
Pineker Sophie, Kindermannplatz 302;
Pöll Irma, Ringplatz 201;
Schreiner-Grabensteiner Marie, Kirchengasse 78;
Taftl Anna, Bleiche 96;
Zicha Ludwig, Ringplatz 24.

Schuhmacher:

Bouda Karl, Bleiche 114;
Guserl Johann, Berggasse 7;
Holzinger Thomas, Langegasse 149;
Jedlička Mathias, Langegasse 172;
Kopelt Josef, Bleiche 86;
Mayer Wenzel, Budweiserstraße 12;
Nelz Heinrich, Bucherserstraße 146;

Nowak Sebastian, Gratznerstraße 67;
Pimiskern Ignaz, Gratznerstraße 346;
Zicha Ludwig, Breitegasse 180.

Schweinehandel:

Radler Johann, Breitegasse 189.

Stempelverschleiß:

Hauptverleger **Bloch** Max, Linzerstraße 218.

Strumpfwirker:

Pimiskern Franz, Kirchengasse 75;

Pimiskern Jakob, Bleiche 113.

Tabaktrafiken:

Bloch Max, Linzerstraße 218 (Hauptverlag);

Fuchs Franziska, Budweiserstraße 32;

Hwizda Theresia, Neuhäuseln 227;

Daschil Karoline, Bleiche 107;

Swoboda Jakob, Kirchenplatz 120.

Tischler:

Janda Simon, Linzerstraße 345;

Leisch Karl, Budweiserstraße 279;

Schallerl Marie, Budweiserstraße 35;

Wacha Adalbert, Langegasse 192;

Windhager Sebastian, Kirchengasse 74.

Uhrmacher:

Brandl Georg, Fleischbankgasse 199;

Zickler Ludwig, Hauptplatz 47.

Viehhändler:

Grimm Wenzel, Linzerstraße 22;

Lausecker Leopold, Bucherserstraße 153;

Radler Johann, Breitegasse 189.

Wagner:

Guschl Johann, Langegasse 164;

Matschl Josef, Budweiserstraße 147.

Watta-Erzeuger:

Schmiedinger Josef, Nr. 295.

Wasenmeister:

Schmalfuß Johann, Linzerstraße.

Zahntechniker:

Ripota Johann, Linzerstraße 219.

Zement- und Kunststein-Erzeugung:

Hwizda Franz, Bucherserstraße;

Schiffner Josef Karl, Kindermannplatz 302.

Ziegelerzeugung:

Gubo Johann, Langegasse 347;

Kubik Wenzel, Linzerstraße 219.

Ziegeldecker:

Brabenetz Franz, Bleiche 87;

Brabenetz Thomas, Buzdweiserstraße 281.

Zimmermeister:

Hablik Johann, Budweiserstraße 312;

Hietzker Anton, Breitegasse 182

Kletzenbauer Josef, Linzerstraße 354.

Zuckerbäcker:

Galfe Franz, Kirchengasse 73;

Putschögl Karl, Ringplatz 41.

VEREINE:

- Bezirksverein der Ärzte Deutschböhmens zur Wahrung ihrer Interessen, Obmann MUDr. **Grillberger** Leopold, Stadt-, Stifts- und Distriktsarzt in Hohenfurth.
- Bezirkslehrerverein, Obmann **Waltenberger** Johann, Lehrer der 1. Klasse in Kaplitz.
- Bezirkskommission für Kinderschutz und Jugendfürsorge, Obmann JUDr. **Fayrer** Julius.
- Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann JUDr. **Fayrer** Julius.
- Bundesgruppe des deutsch-österreichischen Handwerkerbundes, Obmann **Schebesta** Franz.
- Deutscher Burschenbund „Einigkeit“, Obmann **Stengl** Karl
- Deutscher Fischereiverein „Forelle“, Obmann **Papsch** Heinrich.
- Deutscher Eislaufverein, Obmann **Wollmann** Max.
- Deutscher Leseverein, Obmann Friedrich Reichsritter **Schmitz von Auerbach**.

- Deutscher Männergesangsverein „Harmonia“, Obmann **Papsch** Heinrich;
- Deutscher Musikverein „Harmonia“, Obmann **Zicha** Ludwig;
- Deutscher Theater-Dilettantenverein, Obmann **Nowal** Sebastian;
- Deutscher Turnverein, Sprechwart **Putschögl** Karl;
- Feuerwehr-Bezirksverband, Obmann **Kinzl** Josef in Meinettschlag.
- Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Kadasch** Paul.
- Frauen- und Mädchengruppe des deutschen Schulvereins, Vorsteherin **Tobner** Monika.
- Geselligkeitsverein „Eintracht-Svornost“, Obmann P. **Prokoš** Friedrich.
- Katholischer Arbeiterverein, Obmann **Glaser** Paul in Pflanzen;
- Militär-Veteranen-Versicherungsverein, Obmann **Grimm** Wenzel.
- Národní Jednota-Pošumavská, Obmann **Toncar** Johann.
- Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen, Obmann **Papsch** Heinrich.
- Ortsgruppe des deutschen Schulvereins, Obmann **Hoke** Karl.
- Ortsgruppe des deutschen Gewerbe-Unterstützungsvereins in Böhmen „Selbsthilfe“, Obermeister **Brandl** Georg.
- Ortsgruppe des Vereines der Staatsbeamten deutscher Nationalität in Böhmen, Obmann JUDr. **Fayrer** Julius.
- Ortsgruppe des Vereines „Deutsche Blindenfürsorge“ in Böhmen, Obmann Friedrich Reichsritter **Schmitz von Auerbach**;
- Ortsgruppe des Piusvereins zur Förderung der katholischen Presse (noch nicht konstituiert);
- Spar- und Losverein „Haupttreffer“, Obmann **Waltenberger** Hans;
- Schulkreuzerverein, Obmann **Hoke** Karl;
- Verschönerungsverein, Obmann **Kadasch** Paul;
- Zweigverein des Frauenhilfsvereines vom Roten Kreuze für das Königreich Böhmen, Präsidentin **Fayrer** Karoline.

Aktuálně dohledání Hejtmané kaplického okresu:

Kaplitzer Bezirkshauptmänner, soweit es möglich war, sie aus diversen Quellen zu rekonstruieren:

1849-1853/5: Ernst Urban

1855 Aufhebung der Bezirkshauptmannschaften, ab nun bis **1869** Bezirksvorsteher (k.k. Bezirksrichter Anton Naaff, politischer Kommissär Fr. Pöschl, Gutsbesitzer in Michnitz)/

1855 zrušení okresních hejtmanství a do roku **1869** funkce okresní přednosta (c.k. okresní soudce Anton Naaff, politický komisař Fr. Pöschl, majitel zboží v Michnici)

1869-1879: Andreas Fischer

1879- ca. **1881:** Johann Nepomuk von Helmreich; (k.k. Amtsleiter J. Swoboda);

Ca. **1881-** max. **1884** k.k. Bezirkshauptmann Johann Stüß (dann/pak: Podersam/Podbořany)

?? k.k. Bezirkshauptmann Wenzl Nowak

1889-ca. 1899: Heinrich Rzesnik, ab **1899** in Podersam/Podbořany

k.k. Amtsleiter Stepan

Dr. Jaroslav Ritter von Koristka, ca. **1906**, bis/do **1. 5. 1910**

Wilhelm Siegrich (**1908** Regierungskommissär Budweis), **28. 4. 1911**, gestorben **1912** (Budweis)

1. 7. 1914 Baretta Leopold, bis August **1916**, dann Krummau bis Ende **1919** (1911 Bezirkskommissär in Trautenau/Trutnov)

Ca. **1916-1918:** Josef Schöberl

Ende **1918**-max. **1921:** Dr. Benno Kaskeline

ab **April 1921:** Houdek

ca. **1929**-max. **1935:** Franz Fiedler (**1925** in Náchod, nach **1935** in Čáslav, seine Vertreter in Kaplitz: Karel Suhomeł, Oberfinanzrat, Dr. Oskar Maschek, Sekretär)

Ca. **1935-1938:** Čeněk Mareš

1935 - 1938: Bezirkspolizeikommissar/Okresní policejní komisař Dr. Leopold Kukačka (sein Sohn schrieb über die Arbeit seines Vaters den informativen Roman „Černé údolí“/jeho syn napsal o působení otce informaticí román „Černé údolí“.

4. **Dluhe** (tsch. Dlouhá, Dorf, 9,5 km), 46 Häuser, 260 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: Wyhen. Gemeinde-Vorsteher: **Kouba** Albert in Dluhe 10; 1. Gemeinderat **Staněk** Thomas in Dluhe 8, 2. Gemeinderat **Ročne** Franz in Wyhen 14; Pfarre, Post und Telegraphenstation Welleschin; Schule Roßboden; Gendarmerieposten Kaplitz. – Gasthäuser: **Janouch** Thomas in Dluhe Nr. 3; **Ryneš** Josef in Dluhe Nr. 15, **Bedlivy** Franz in Wyhen 1.
5. **Groß-Poreschin** (tsch. Pořešín, Dorf, 11,5 km), 89 Häuser, 588 Einwohner; zugeteilte Ortschaften: Klein-Poreschin (Pořešinec) und Groß-Poreschin (Pořešín), Roßboden (Rozpoutí). – Gemeinde-Vorsteher **Šikl** Thomas in Klein-Poreschin 1; 1. Gemeinderat **Balák** Philipp in Roßboden 10; 2. Gemeinderat **Mikeš** Wenzel in Groß-Poreschin 15. – Pfarre Kaplitz, Schule Roßboden (tschechisch). – Post, Telegraphenstation und Gendarmerieposten Kaplitz. – Freiwillige Feuerwehr in Klein-Poreschin, Obmann **Šikl** Thomas; Freiwillige Feuerwehr in Groß-Poreschin, Obmann **Mühlstain** Johann; Freiwillige Feuerwehr in Roßboden, Obmann **Peter** Franz. – Hospodářsko-lesnický spolek in Groß-Poreschin; Obmann **Ottenschläger** Matthias; Okresní sdružení chovatelů hospodářského zvířectva in Groß-Poreschin (Obmann noch nicht gewählt); Narodní Jednota Pošumavska in Roßboden, Obmann **Mühlstain** Johann. – Gasthäuser: **Bauer** Jakob in Roßboden 12 (**Studený** Thomas, Pächter), **Fiala** Leopold in Groß-Poreschin 30, **Král** Mathäus in Groß-Poreschin 29.
6. **Haag** (tsch. Zahrádka, Dorf, 9,5 km), 108 Häuser, 615 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Haag-Zahrádka, Bonnesdorf-Michničky, Kuttau-Chudějov, Oppach-Přední Kruhová, Piesenreith-Nebřehov, Roiden-Rojov, Wratzau-Vracov, Wutschko-Bočkov, Scheiben-Zadní Kruhová, Oberhodenitz-Vyšší Hodonice; Pfarre in Rosenthal, Umlowitz und Thurmplandles – Schule in Rosenthal, Angern, Umlowitz und Thurmplandles; Post Rosenthal und Kaplitz; Telegraphenstation Kaplitz und Rosenthal; Gendarmerie Rosenthal und Kaplitz. – Gemeinde-Vorsteher: **Johann Putschögl** in Wratzau 1; 1. Gemeinderat **Marschik** Kaspar in Oberhodenitz 1; 2. Gemeinderat **Mittasch** Franz in Scheiben 1. – Gasthäuser: **Draxler** Maria in Oppach 15, **Gafko** Johann in Oberhodenitz 10; **Mittasch** Wenzel in Wratzau 6.
7. **Jarmirn** (tsch. Jaroměř, Dorf, 7 km), 64 Häuser, 276 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: **Grubmüller** Albert, 1. Gemeinderat **Schoisser** Johann, 2. Gemeinderat **Czotscher** Johann. Pfarre Pflanzen; Post- und Telegraphenstation Meinetschlag; Gendarmerie Kaplitz; Schule in Jarmirn, Schulleiter **Zahradka** Karl; Katechet **Valenta** Peter; Industriallehrerin **Herold** Anna; Ortsschul-Inspektor **Schoisser** Johann. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Schoisser** Johann; Zweigverein des Deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Prommer** Matthias. – Gasthäuser: **Kopte** Johann Nr. 43; **Witzany** Leopold Nr. 34.
8. **Kaplitz** (tsch. Kaplice, Stadt), 374 Häuser, 2377 Einwohner.
9. **Kodetschlag** (tsch. Jenín, Dorf, 14 km), 121 Häuser, 809 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Bamberg-Babí, Bludau-Bludov, Kropfetschlag-Klopanov, Rudetschlag-Lipoltov, Seiften-Seify, Ober- und Unter-Steindörfel (Zbraslav a Přibyslavov). Gemeinde-Vorsteher: **Pils** Anton in Seiften 15; 1. Gemeinderat **Lackinger** Franz in Kodetschlag Nr. 11; 2. Gemeinderat **Steinecker** Johann in Bludau Nr. 4. – Pfarre in Oberhaid, Rosenberg und Unterhaid. – Post Oberhaid und Unterhaid. – Gendarmerie Oberhaid. – Telegraphenstation Unterhaid. – Schule in Kodetschlag. – Oberlehrer **Pawlik** Franz; Lehrer **Welser** Franz, Industriallehrerin **Schimon** Thekla; Katechet **P. Sauer** Albrecht, Ortsschul-Inspektor **Lackinger** Johann. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann **Lonsing** Johann; Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Pils** Franz; Freiwillige Feuerwehr in

- des Feuerwehr-Bezirksverbandes, Verbandssobmann **Kinzl** Josef. - Militär-Veteranen-Verein, Obmann **Strahberger** Michael; Bezirkslehrerverein Kaplitz, Obmann Wilhelm **Richter**. - Deutscher Schulverein Obmann Wilhelm **Richter**. - Sektion des deutschen bienenwirtschaftlichen Zentralvereines für Böhmen, Obmann **Neuhauser** Franz. - Verein zur Herbung der Rinderzucht, Obmann **Strahberger** Franz. - Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Wald** Karl. - Gasthäuser: **Guschelbauer** Marie Nr. 75, **Hoffelner** Marie Nr. 27, **Pascher** Josef Nr. 39, Gemeindegasthaus Nr. 111 (Pächter **Salzer** Matthias).
14. **Obergallitsch** (tsch. Horní Kaliště, Dorf, 15 km), 28 Häuser, 199 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten; Ober- und Untergallitsch (Horní a Dolní Kaliště), Hochberg-Morašov, Oßnitz-Sosnice, Stübling-Žibřidov, Ziebetschlag/Ziebisschlag-Přibyslav, Zwittern-Svitanov. Gemeinde-Vorsteher: **Lackinger** Johann, Untergallitsch; 1. Gemeinderat **Weber** Johann in Ossnitz; 2. Gemeinderat **Hengster** Andreas, Zwittern; Gemeindegemeinschaftsführerin: **Schimon** Thekla in Reichenau an der Maltsch. - Pfarre und Gendarmerieposten Rosenberg. - Schule in Rosenberg, Kodetschlag, Unterhaid und Rosenthal. - Post Rosenberg und Unterhaid. - Telegraphenstation Unterhaid. - Gasthäuser: **Stadtbräuhaus Kaplitz** in Ziebetschlag (Pächterin **Reder** Klara).
15. **Ömau** (tsch. Soběnov, Dorf, 5 km), 123 Häuser, 795 Einwohner; zugeteilte Ortschaften: Pfaffendorf-Prisečno und Smrhau-Smrhov. - Gemeinde-Vorsteher: **Hruška** Johann; 1. Gemeinderat **Šinko** Mathias; 2. Gemeinderat **Mikeš** Franz; 3. Gemeinderat **Zikeš** Nikolaus. - Pfarre und Schule: Ömau. - Post- und Telegraphenstation und Gendarmerie in Kaplitz. - Pfarrer **Marek** Thomas, Kaplan **Zemann** Wenzel, Meßner **Benda** Andreas. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Hruška** Johann; Narodny Jednota Pošumavska, Obmann **Hruška** Johann. - Gasthäuser: **Charvat** Franz in Smrhau Nr. 11 (Pächter **Marek** Franz), **Křepelka** Kaspar in Ömau Nr. 53 (Pächter **Marek** Mathias) und **Marek** Theresia in Ömau Nr. 11, **Wolf** Franz in Ömau.
16. **Oppolz** (tsch. Tichá, Dorf, 14 km), 151 Häuser, 757 Einwohner; Gemeinde-Vorsteher: **Lackinger** Josef Nr. 3; 1. Gemeinderat **Gaffal** Ignaz Nr. 9; 2. Gemeinderat **Lackinger** Johann Nr. 115; Gemeindegemeinschaftsführer **Witzany** Franz. - Pfarre, Post und Telegraphenstation in Reichenau an der Maltsch. - Gendarmerie Unterhaid. - Schule Oppolz. Oberlehrer **Watzl** Matthias, Lehrer **Witzany** Franz; Katechet **Karpischek** Pius, Industrial-Lehrerin **Horn** Marie, Ortsschul-Inspektor **Summerauer** Josef Nr. 49. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Zwettler** Franz; Militär-Veteranen-Verein, Obmann **Rusam** Johann; Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Watzl** Mathias. - Gasthäuser: **Gaffal** Johann Nr. 122, **Quatember** Franziska Nr. 43 und **Schöllhammer** Otto Nr. 74.
17. **Ottenschlag** (tsch. Dluhošův, Dorf, 9,5 km), 78 Häuser, 483 Einwohner; zugeteilte Ortschaften: Dalleken-Daleké Popelice, Groß- und Klein-Gallein (Velké a Pusté Skaliny). - Gemeinde-Vorsteher: **Kastl** Mathias in Groß-Gallein; 1. Gemeinderat **Wurzinger** Wenzel in Groß-Gallein Nr. 7; 2. Gemeinderat **Laus** Josef in Ottenschlag 27. - Pfarre Deutsch-Beneschau und Ömau. - Schule: Deutsch-Beneschau, Groß-Gallein und Ömau (tschechisch). - Post Deutsch-Beneschau und Kaplitz. - Telegraphenstation und Gendarmerie Deutsch-Beneschau, - Schule in Groß-Gallein. Schulleiter: **Edelmann** Anton, Industriellehrerin Franziska **Bauer** in Deutsch-Beneschau, Katechet **Zemann** Wenzel, Kaplan in Ömau; Ortsschul-Inspektor **Wurzinger** Wenzel. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Bieramperl** Johann in Ottenschlag Nr. 30. - Ortsgruppe des deutschen Schulvereines in Groß-Gallein:

- Obmann **Kastl Mathias**. – Gasthäuser: **Ge-
meindegasthaus** Ottenschlag Nr. 8; **Pol-
zer** Johann in Groß-Gallein Nr. 6.
18. **Pernlesdorf** (**tsch. Mostky**, Dorf, 2,5 km), 108 Häuser, 622 Einwohner; zuge- teilte Ortschaften und Einschichten: Un-
terhodenitz/Hodenitz-Hodonice, Dobichau-Dobechov und Steinbach-Květoňov. – Gemeinde-Vorsteher: **Weilguni** Johann in Dobichau; 1. Gemeinderat **Pascher** Franz in Unter-Hodenitz; 2. Gemeinderat **Pösinger** Mathias in Pernlesdorf. – Pfarre und Schule in Pflanzen, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie in Kaplitz. – Pernlesdorfer Nähfaden- und Posamentierwaren-Fabrik, Besitzer Franz C. **Schröter**. – Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Pösinger** Matthias. – Gasthäuser: **Haas** Franz in Steinbach Nr. 11. – **Matschl** Maria in Dobichau Nr. 14. – **Schicho** Mathias in Unterhodenitz Nr. 26. **Steinecker** Josef in Unterhodenitz Nr. 20, **Lutsch** Johann, Pernlesdorf Nr. 32.
19. **Pflanzen** (**tsch. Blansko**, Dorf, 2 km), 73 Häuser, 399 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: **Iraschek** Franz; 1. Gemeinderat **Schicho** Johann Nr. 19; 2. Gemeinderat **Gabauer** Karl. – Pfarre und Schule Pflanzen. – Post- und Telegraphenstation und Gendarmerie in Kaplitz. – Pfarrer **Valenta** Peter, Meßner **Papelitzky** Johann. – Oberlehrer **Wittek** Ludwig, Lehrer **Morawetz** Josef, **Metze** Valerie, Katechet: **Valenta** Peter, Industrial-Lehrerin **Eichinger** Katharina in Kaplitz. – Ortsschul-Inspektor **Habauer** Karl. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Iraschek** Franz; Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Wurz** Friedrich. Papiermühle: Besitzer **Wurz** Friedrich. – Gasthäuser: **Grill** Wenzel Nr. 38, **Schicho** Johann Nr. 42.
20. **Radischen** (**tsch. Hradiště**, Dorf, 4 km), 27 Häuser, 149 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: **Proksch** Albert Nr. 9; 1. Gemein- derat **Loschek** Josef Nr. 13; 2. Gemeinderat **Prommer** Albert Nr. 19. – Pfarre und Schule in Pflanzen. – Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Kaplitz. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Prommer** Johann. – Gasthäuser: **Prommer** Andreas Nr. 22, **Tod** Gregor Nr. 29.
21. **Rappetschlag** (**tsch. Rapotice**, Dorf, 14,5 km), 84 Häuser, 439 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Kohlstätten-
Uhliště, Radinetschlag-Radčice, Ludwigs-
berg-Ludvické Hory, Tonihäuseln-Jednoty. – Gemeinde-Vorsteher **Hoffelner** Jakob in Radinetschlag 20; 1. Gemeinderat Franz **Pascher** in Kohlstätten 1; 2. Gemeinderat **Fiedler** Johann, Radinetschlag Nr. 28; Gemein- desekretär **Brunner** Johann in Meinetschlag. – Pfarre, Schule und Post in Theresien- dorf und Meinetschlag. – Telegraphensta- tion Meinetschlag. – Gendarmerie Deutsch- Beneschau. – Freiwillige Feuerwehr: Ob- mann Anton **Zettl** in Rappetschlag; Freiwil- lige Feuerwehr in Radinetschlag, Obmann: **Fiedler** Johann; Bundesgruppe des deut- schen Böhmerwaldbundes in Rappetschlag (noch nicht konstituiert). – Gasthäuser: **Blaha** Theresia in Radinetschlag 4, **Glaser** Paul in Rappetschlag 1, **Pils** Johann in Radi- netschlag 12, **Thurn** Josef in Tonihäuseln 1.
22. **Reichenau an der Maltsch** (**tsch. Rychnov n. Malší**, Markt, 10,5 km), 115 Häuser, 746 Einwohner; zugeteilte Ort- schaften: Czerekau-Štědrkov und Maria
Schnee-Svatý Kámen. – Bürgermeister: **Kudler** Franz 36; 1. Gemeinderat **Mayer** Julius 81; 2. Gemeinderat **Pelzer** Josef 20. – Pfarre, Schule, Post- und Telegraphensta- tion Reichenau an der Maltsch. – Gendarme- rie Unterhaid. – Pfarrer **Puffer** Franz, Herr Kaplan **Taliř**; P. **Karpischek** Pius, Adminis- trator in Maria Schnee. – K.k. Postamt, Post- expedientin **Dichtl** Elise; Postgehilfin **Hell** Anna. – Schule Reichenau an der Maltsch. – Oberlehrer **Güntner** Karl; Lehrer **Migl** Matthias, **Wawra** Theresia; Industrialleh- rerin **Horn** Marie; Katechet **Puffer** Franz und Kaplan **Taliř**; Ortsschul-Inspektor **Mayer** Julius. – Spar- und Darlehensverein,

- Obmann Oberlehrer Karl **Güntner**, Zahlmeister **Migl** Mathias. – Gewerbegeossenschaft, Vorstand **Pils** Josef, 8. – Geossenschaftliche Krankenkasse, Obmann **Klein** Franz, Kaufmann, Kassier und Schriftführer **Böhm** Johann. Distriksarzt MUDr. **Eisner** Rudolf. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Migl** Matthias. – Burschenbund „Fröhlichkeit“, Obmann **Pritzl** Alois. – Katholischer Arbeiterverein, Obmann **Pils** Josef in Cze-rekau. – Militär-Veteranenverein, Obmann **Mayer** Julius. – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Kudler** Franz. – Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Obmann **Migl** Matthias. – Verschönerungsverein, Obmann **Puffer** Franz. – Gasthäuser: in Reichenau an der Maltsch: **Buchinger** Johann, **Honetschläger** Johann 28, **Lausecker** Johann 13. – **Mayer** Josef 4, **Rothbauer** Thomas 32; **Wolf** Peter in Maria Schnee 37, **Schimak** Ignaz 97; – **Sturany** Ludwig jun. in Mariaschnee 99. – **Weilguni** Johann in Mariaschnee 98.
23. **Rosenthal im Böhmerwald** (tsch. **Rožmitál n. Šumavě**, Markt, 9,5 km): 123 Häuser, 732 Einwohner. – Bürgermeister: **Schiefthaler** Gottfried 45; 1. Gemeinderat: **Pollak** Franz in Nr. 28, 2. Gemeinderat: **Böhm** Gottfried 15; Gemeindesekretär **Depil** Josef; Polizeimann **Witzani** Andreas. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Rosenthal. Pfarrer: Pater **Walter** Laurenz; Kaplan Pater **Pils** Vinzenz. – Schule Rosenthal: Oberlehrer: **Zimmermann** Josef; Lehrer: **Irsiegler** Johann, **Stögbauer** Isidor, **Tremel** Klemens, **Jirkowsky** Jenny; Industriallehrerin **Kienmüller** Hilda; Katechet: Pater **Pils** Vinzenz; Ortsschul-Inspektor: **Watzl** Ludwig. K.k. Postamt: Postmeisterin **Watzlik** Anna; Briefträger: **Dirnhofer** Ludwig, **Waschenpelz** Anton, Mathias **Matscheko**. – Gendarmerieposten: Wachtmeister **Januschkowetz** Karl. Gewerbegeossenschaft, Vorstand **Watzl** Ludwig. – Spar- und Darlehensverein, Obmann **Kletzenbauer** Gregor
- in Muscherad, Zahlmeister P. **Pils** Vinzenz. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Böhm** Leopold. – Freiwilliger Feuerwehr: Obmann: **Watzlik** Johann. – Katholisch-deutscher Burschenverein „Edelweiß“, Obmann: Alois **Depil**. – Land- und forstwirtschaftlicher Verein, Obmann **Kletzenbauer** Gregor. – Verschönerungsverein: Obmann **Watzlik** Johann. – Gasthäuser: **Böhm** Alois 69; **Böhm** Franz 36; **Pollak** Marie 23; **Schinko** Alois 48; **Tuscher** Josef 49 und **Wolf** Josef 19.
24. **Schömersdorf** (tsch. **Všeměřice/Šeměřice**, Dorf), 42 Häuser und 223 Einwohner; zugeteilte Ortschaften **Drochesdorf-Drochov** und **Wenschitz-Benčice**. – Gemeinde-Vorsteher **Zwettler** Matthias in Drochesdorf. – 1. Gemeinderat Johann **Lausecker** in Drochesdorf 1; – 2. Gemeinderat Johann **Kubo** in Schömersdorf 4. – Pfarre, Schule und Post in Reichenau an der Maltsch und Kaplitz. – Telegraphenstation Reichenau an der Maltsch. – Gendarmerie Unterhaid und Kaplitz.
25. **Sohorz bei Kaplitz** (tsch. **Žďár**, Dorf, 2 km), 39 Häuser, 202 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: **Ermelei-Jermaly**, **Hubene-Hubenov**, **Rosenau-Rožnov**, **Wellaun-Velenov**. – Gemeinde-Vorsteher **Czadek** Johann in Hubene; 1. Gemeinderat **Schimanko** Mathias, Wellaun 4; 2. Gemeinderat **Forstner** Ludwig in Sohorz. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Kaplitz. – Gastwirt **Busta** Johann in Sohorz 3. – Freiwillige Feuerwehr in Hubene: Obmann **Czadek** Johann.
26. **Suchenthal** (tsch. **Suchdol**, Dorf, 8,5 km), 88 Häuser, 513 Einwohner; zugeteilte Ortschaften: **Angern-Bujanov**, **Einsiedl-Nažidla**, **Zwinelag-Svinihlavy**. – Gemeinde-Vorsteher: **Kappl** Johann in Suchenthal; 1. Gemeinderat Urban **Saßmann** in Angern; 2. Gemeinderat **Guschlbauer** Thomas in Einsiedl; Gemeindesekretär **Matschl** Josef in Angern. – Schule Angern, Kaplitz, Rosenthal und Unterhaid. – Pfarre, Post und

- Telegraphenstation Kaplitz, Rosenthal und Unterhaid; Gendarmerie Kaplitz und Rosenthal. – Schule Angern: Oberlehrer **Blaha** Thomas, Lehrer **Matschl** Josef; Katechet **P. Pils** Vinzenz; Ortsschul-Inspektor **Guschlbauer** Thomas in Einsiedl. Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes in Angern; Obmann **Saßmann** Urban. – Gasthäuser: **Böhm** Johann in Einsiedl 15; **Ginner** Josef in Suchenthal 21. – **Saßmann** Urban in Angern 32.
27. **Uhretschlag** (tsch. **Meziříčí**, Dorf, 9,5 km), 99 Häuser, 509 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: Wölschko-Veliška. – Gemeindevorsteher: **Wagner** Johann in Uhretschlag 21. – 1. Gemeinderat **Straberger** Wenzel in Uhretschlag 51; 2. Gemeinderat **Bruckmüller** Josef in Wölschko 19; Gemeindevorsteher **Brunner** Johann in Meinetschlag. – Pfarre, Schule, Post und Telegraphenstation Meinetschlag. – Gendarmerie Deutsch-Beneuschau. – Freiwillige Feuerwehr Uhretschlag, Obmann **Straberger** Wenzel. – Freiwillige Feuerwehr in Wölschko, Obmann **Filipp Wurzinger** 10. – Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Uhretschlag, Obmann **Straberger** Wenzel; Verein zur Hebung der Rindviehzucht in Wölschko, Obmann **Proksch** Albert. – Gasthäuser: **Bleßberger** Matthias in Uhretschlag 6. – Gemeindegasthaus 68 (Pächter **Puritscher** Alois); **Hausl** Franz in Uhretschlag 17; in Wölschko: **Guschlbauer** Johann 34; **Proksch** Albert 33 (Pächter **Bruckmüller** Josef).
28. **Umlowitz** (tsch. **Omlenice**, Dorf, 5 km), 201 Häuser, 1062 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten Groß- und Klein-Umlowitz (Omlenice a Omlenička), Gurenitz-Skoronice, Horeschau-Horšov, Jeschkesdorf-Ješkov, Laschkles-Blažkov, Milligen-Milíkov, Podolen-Podolí, Rüstern-Rusterhäuser, Stiegedorf-Zdíky, Groß- und Klein-Strodau (Stradov a Malý Stradov), Unterberg (Střelcův Dvůr), Winitz/Winditz-Výněžda. Gemeindevorsteher: **Freibichler** Johann in Klein-Umlowitz 24;
1. Gemeinderat **Ruschak** Franz in Jeschkesdorf 1; 2. Gemeinderat **Midasch** Johann in Stiegedorf 17; Gemeindevorsteher **Galfe** Augustin, Kaplitz. – Pfarre, Schule, Umlowitz und Kaplitz. Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Kaplitz. – Pfarrer Pater **Quatember** Friedrich; Meßner **Steinecker** Engelbert. – Oberlehrer **Kadletz** Karl; Lehrer **Longin** Marie, **Scherb** Peter; Katechet Pater **Quatember** Friedrich; Industriallehrerin **Buchhöcker** Marie; Ortschaftsinspektor **Lausecker** Johann in Winitz. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann **Freibichler** Johann, Zahlmeister **Kadletz** Karl. – K.k. Bahnstationsamt: Stationsvorstand Adjunkt der k.k. österreichischen Staatsbahnen **Steinhäusler** Robert. – Stationsmeister: **Gatscher** Josef, **Mayer** Wenzel. – Bahnmeister **Weimann** Leopold. – Weichenwärter: **Schwarzenberger** Josef, **Irsiegler** Wenzel, **Herzog** Johann, **Dobusch** Franz; Magaziner **Jirka** Johann. – Freiwillige Feuerwehr in Klein-Umlowitz, Obmann **Freibichler** Johann. – Imkerverein für Umlowitz und Umgebung, Obmann **Gotter** Franz. – Ortsgruppe des deutschen Schulvereins (nicht konstituiert). – Ortsgruppe des Piusvereines, Obmann **Schwarzenberger** Josef. – Ortsgruppe des Rechtsschutz- und Unterstützungsvereines des christlichen Eisenbahnpersonales Österreichs (Verkehrsbund), Obmann **Irsigler** Wenzel. – Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Freibichler** Johann. – Freiwillige Feuerwehr Stiegedorf, Obmann **Ruschak** Franz. – Gasthäuser: **Blaha** Franz in Groß-Umlowitz 38, **Syrowatka** Johann in Groß-Strodau 18, **Makula** Josef in Klein-Umlowitz 13, **Ginner** Anton in Horeschau 4, **Stiepan** Mathias in Gurenitz 3, **Hzwida** Franz in Klein-Umlowitz 32, **Schwarz** Peter in Groß-Umlowitz 11, **Pöschko** Christine in Klein-Umlowitz 25, 33, **Bad Umlowitz** 28,29.
29. **Unterhaid** (tsch. **Dolní Dvořiště**, Markt, 10,3 km), 132 Häuser, 761 Einwohner. – Bür-

germeister **Wolf** Adolf 40; 1. Gemeinderat Josef **Wagner** 120; 2. Gemeinderat Johann **Schmied** 6; Gemeindegemeindefürer **Stuchel** Franz. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Unterhaid. – Dechant P. **Gabriel** Hugo, Kaplan P. **Pöschl** Mauritz; Meßner **Haun** Adam. – Oberlehrer **Czižek** August; Lehrer **Stuchel** Franz, **Hamersky** Franz, **Liebl** Leonhard; Industriallehrerin **Schimon** Thekla; Katechet Pater **Pöschl** Mauritz; Ortsschul-Inspektor Adolf **Wolf**. K.k. Postmeister **Heinz** Alfred. – Gendarmerieposten: Wachtmeister Anacker Eduard, Vizewachtmeister **Hošna** Josef, Gendarm **Maier** Thomas. – Gewerbe-genossenschaft Vorstand **Schmid** Franz 74; Wassergenossenschaft Vorstand Adolf **Wolf**. Gewerbe: Cornelia **Huber** Gemischtwarenhandlung und Markenverschleiß 76, **Schmid** Peter, Gemischtwarenhandlung 6; **Hanzenberger** Adalbert, Zementwaren-erzeugung 110; **Schmoll** Albert, Fleischer 10; **Schmoll** Josef, Fleischer 67; **Wolf** Josef, Bäcker 3; **Haun** Ignaz, Bäcker 91; **Domaschko** Hans, Raseur, 73; **Wagner** Jakob, Mühlenbesitzer 68; **Wagner** Josef, Kohlenhandel 34; Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann **Fischbeck** Josef, Zahlmeister **Stuchel** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Schmid** 74; Katholischer Arbeiterverein, Obmann **Schmid** Josef. Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Obmann **Stuchel** Franz. – Zweigverein des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Czižek** August. – Anpflanzungs- und Verschönerungsverein, Obmann MUDr. **Frisch** Julius, Distrikts- und Bahnarzt. – Gasthäuser: **Domaschko** Johann 4; Alois **Schmid** 67; **Woitsch** Johann 72; **Wolf** Adolf 40; Brauerei, Pächter **Schwarz** Georg. – Teller Leopold, Getreidehandel; **Robitschek** Samuel, Gemischtwarenhandel; **Hausmann** Josefa, Gemischt- und Eisenwarenhandel; **Woitsch** Johann, Kalk- und Kohlenhandel.

30. **Untersinnetschlag** (tsch. **Dolní Příbrání**, Dorf, 18 km), 87 Häuser, 556 Einwohner;

zugeteilte Ortschaften und Einschichten: **Ober- und Untersinnetschlag** (**Horní a Dolní Příbrání**), **Johannesdorf-Janova Ves**, **Leopoldsdorf-Leopoldov**, **Maltschbach/Bachhäusel-Horní Malše/U Havla, Ulrichshäusel**. – Gemeinde-Vorsteher: **Richl** Wenzel, **Johannesdorf** 11; 1. Gemeinderat **Neuhauser** Alois, **Johannesdorf** 1; 2. Gemeinderat **Glaser** Anton, **Untersinnetschlag** 30; Gemeindegemeindefürer und Waisenrat **Schmid** Mathias in **Untersinnetschlag** 9. – Pfarre und Post in **Zettwing** und **Theresiendorf**. – Telegraphenstation **Meinetschlag**. – Gendarmerie **Buchers**. – Schule in **Untersinnetschlag**; Schulleiter **Scherkl** Franz; Industriallehrerin **Vogel** Anna in **Theresiendorf**; Katechet **Šimanek** Johann in **Zettwing**; Ortsschul-Inspektor **Engl** Franz, **Schwemmverwalter**. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Grotmeier** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Gangl** Josef. – Gasthäuser: in **Untersinnetschlag**: **Grill** Matthias Nr. 5; in **Leopoldsdorf**: **Marko** Josef Nr. 11; in **Maltschbach**: **Glaser** Anton Nr. 30 und **Rudersdorfer** Barbara Nr. 23. – Industrie-Unternehmung: Graf von **Buquoy'sche Holzflößerei** am **Buchersbach**, **Bindplatz Leopoldsdorf**.

31. **Zartlesdorf** (tsch. **Rybník/Certlov**, Dorf, 13 km), 58 Häuser, 351 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: **Trojern-Trojany**. – Gemeindegemeindefürer: **Lackinger** Matthias in **Zartlesdorf** 12; 1. Gemeinderat **Grill** Franz, **Maierhospächter** in **Zartlesdorf** 6; 2. Gemeinderat **Tuscher** Adalbert in **Trojern** 8. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie **Unterhaid**. – K.k. Bahnstationsamt **Zartlesdorf**: Stationsvorstand **Kubiček** Rupert; Stationsmeister Franz **Lackinger**; Stationsarbeiter als Stationsaufseher Aspirant Anton **Schneider**; Assistenten **Bitzan** Johann, **Walder** Heinrich; Weichenwächter: **Lechner** Johann, **Melda** Anton, **Stupka** Josef. – Stationsdiener **Červik** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Lackinger**

Holub Heinrich;
k.k. Bezirksrichter **Grafek** Vladimir;
k.k. Offizial **Tem** Josef;
k.k. Kanzlist **Gürth** Karl;
k.k. Offiziant **Haider** Franz;
Gerichtsvollzieher: k.k. Amtsdienner **Wels** Johann und **Pobuda** Anton.
Amtslokalitäten im Stiftsgebäude.
Amtsstunden von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 2 bis 5 Uhr nachmittags.

K.k. Steueramt:

K.k. Steuerverwalter **Beer** Hermann;
Kontrollor k.k. Steueroffizial **Klima** Theodor;
k.k. Steuerassistent **Dasch** Karl;
k.k. Praktikant **Duschek** Ernst;
k.k. Amtsdienner **Schaufler** Adalbert;
Amtsstunden von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 2 bis 6 Uhr nachmittags.
Amtslokalitäten im Stiftsgebäude.

K.k. Gendarmerieposten:

Wachtmeister **Wehlend** Wenzel;
Vizewachtmeister **Karas** Karl.

K.k. Finanzwache:

Rezipient **Brisko** Ottomar;
Oberaufseher **Katzer** Josef.

Autonome Behörden:

Bezirksvertretung Hohenfurth:

Obmann Se. Gnaden Abt **Pammer** Bruno in Hohenfurth, dessen Stellvertreter **Helmer** Eduard in Hohenfurth.

Bezirksausschussmitglieder: **Porak** Ernst in Kienberg, Josef **Pils** in Oberhaid, Fürst **Schwarzenberg**, Engelbert **Krammer** in Wullachen, **Woisetschläger** Rudolf in Kaltenbrunn.

Bezirksvertretungsgruppe der Landgemeinden: Johann **Mautner** in Hornschlag, Heinrich **Schmied** in Zerneck, Johann **Gänger** in Mal-sching, Franz **Pröll** in Schmiedschlag, **Feurer** Mathias in Wadetschlag und **Prieschl** Johann in Reifmaß.

Gruppe der Städte und Märkte: **Pils** Josef in Oberhaid, **Lichtenauer** Leopold in Hohenfurth, Wenzel **Schimanko** in Hohenfurth, Adalbert **Wegscheider** in Rosenberg und Adalbert **Sechter** in Friedberg.

Gruppe der Höchstbesteuerten der Industrie und des Handels: **Porak** Ernst in Friedberg, **Helmer** Eduard in Hohenfurth, Dr. Otto **Schwarz** in Krummau und Franz **Krammer** in Friedberg.

Gruppe des Großgrundbesitzes: Se. Gnaden Abt **Pammer** Bruno in Hohenfurth und Fürst **Schwarzenberg**.

Bezirksvertretungssekretär: **Lehrer** Karl;

Diener: **Ortner** Anton.

Amtslokal im Stifte Hohenfurth.

Amtsstunden unregelmäßig, da der Sekretär auch den Straßenaufsichtsdienst versehen muß.

Sanitätsdistrikte (Gerichtsbezirk Hohenfurth):

Der Distrikt Rosenberg umfasst die Gemeinden (Katastralgemeinden) Rosenberg, Böh-misch-Gillowitz, Wieles, (Schauflern), Ruckendorf, Wörles (1. und 2. Teil Oberlangendorf).
Distriktsarzt MUDr. **Meißner** Anton Rosenberg.

Distrikt Oberhaid: Oberhaid, (Böhmisch-Hörschlag), Unterschlag, Zwarmetschlag.

Distriktsarzt: MUDr. **Eckstein** Leo in Oberhaid.

Distrikt Hohenfurth: Hohenfurth, Kaltenbrunn, Minichschlag, Schönfelden, Wullachen (Gießhübel, Woraschnee, Kienberg), Gerbet-schlag, Unterschlag.

Distriktsarzt: MUDr. **Grillberger** Leopold in Hohenfurth.

Distrikt Friedberg: Friedberg, (Friedau), Heu- raffel, (Vorder- und Hinter-Heuraffl), Luppet-sching, Wadetschlag, Wadetstift, Reiterschlag

(Asang).

Distriktsarzt: MUDr. **Hoffmann** Franz in Friedberg.

Naturalverpflegstation: Leiter **Zeitz** Ferdinand, Lokalitäten im Rathaus.

Bezirksanstalt für unentgeltliche Arbeits- und Dienstvermittlung:

Zeitz Ferdinand.

Lokalitäten im Rathaus.

Stadtbehörden:

Gemeindevertretung: Bürgermeister **Johann Schmied**;

Stadträte: **Lehrer** Karl, **Macha** Franz, **Dolzer** Karl und **Heinrich Jran**.

Vertreter der **Wirtschaftsstimmen:** **Stift** Hohenfurth.

Gemeindeausschussmitglieder: **Windhager** Franz, **Haider** Franz, **Miegl** Franz, **Hutter** Karl, **Schwentner** Franz, **Waldburger** Johann, Franz **Doppelmaier**, P. **Dick** Felix, P. **Filzbauer** Robert, **Schoisser** Jakob Dr. Karl **Hegenbarth**, Johann **Woiseschläger**, Wenzel **Schimanko**.

Ersatzmänner: Franz **Auer**, Franz **Streinesberger**, Josef **Göppner** Johann **Sailer**, **Gürth** Karl, **Stadingerr** Franz, **Ortner** Adalbert, **Waldburger** Rudolf.

Stadtsekretär: **Zeitz** Ferdinand;

Kanzleilokalitäten Rathaus.

Sektionen:

Präsidialsachen. – 2. Rechtsangelegenheiten. – Finanzwesen. – 4. – Ökonomie- und Forstangelegenheiten. – 5. Stadtverschönerung. – 6. Armenwesen. – 7. Bauangelegenheiten. – 8. Wasserleitung. – 9. Sanitäts- und Marktwesen.

Ortsschulrat:

Vorsitzender Bürgermeister **Johann Schmied**.

Mitglieder: P. **Dick** Felix, **Titz** Adolf, **Windhager** Franz, Karl **Lehrer**, Karl **Dolzer**, **Wiltschko** Johann, **Kappl** Johann, **Feirer** Johann.

Ortsschulinspektor Se. Gnaden Abt **Pammer** Bruno.

Städtische Sicherheitswache:

Polizeikommissar: Karl **Dolzer**.

Wachmann: **Tanko** Franz.

Nachtwächter: **Friepes** Karl, **Friepes** Anton und **Hartl** Franz.

Seelsorge:

Dechant P. **Dick**;

Kaplan **Smitka** Siegfried;

Mesner **Loidol** Johann;

Totengräber: **Schimpf** A.

Bildungsanstalten:

Volksschule:

Schuldirektor **Titz** Adolf;

Lehrer: **Hussar** Otto, **Schimon** Adolf, **Schicho** Karl, **Minnich** Marie;

Katechet P. **Smitka** Siegfried;

Industriallehrerin Josefine **Breitschopf**;

Ortschul-Inspektor Se. Gnaden Abt **Pammer** Bruno.

Gewerbliche Fortbildungsschule:

Vertreter des Arbeitsministeriums: P. **Heinrich** Paul;

Vorsitzender des Schulausschusses: Bürgermeister **Johann Schmied**.

Leiter **Titz** Adolf;

Lehrer **Hussar** Otto, Adolf **Schimon**.

Verkehrsanstalten:

K.k. Post- und Telegraphenamts:

Postmeister **Zoufalik** Mathias;

Postoffiziantin: **Scherhauser** Josefine, **Zoufalik** Marie;
Briefträger: **Schaufler** Johann, **Preinfalk** Thomas, **Schimpl** Alois und Johann **Spindler**;
Amtslokal im Haus Nr. 27;
Amtsstunden von 8 bis 12 Uhr vormittags und von 2 bis 6 Uhr nachmittags.

Elektrische Lokalbahn Hohenfurt:

Bahnbetriebsleiter Ingenieur **Rogenhofer** Richard;
Stationsamt Hohenfurt (Stadt): Stationsmeister und Leiter **Geisler** Franz;
Bahnmeister und Stationsarbeiter **Bruckmüller** Josef;
Stationsamt Hohenfurt (Stift): Stationsleiter **Engl** Josef;
Stationsdiener **Pangerl** Simon, **Ecker** Karl;
Kondukteur: **Wimmer** Ferdinand, **Schnauder** Josef, **Scherhauser** Johann, **Till** Johann, **Pisetzky** Franz, **Dumfahrt** Josef.

Zisterzienserstift:

Abt Pammer Bruno, Herrenhausmitglied und Landtagsabgeordneter, infulierter **Prälat** des Königlichen Böhmen;
Prior Phil. P. Dr. **Ladenbauer** Willibald;
Subprior P. **Pfandlbauer** Florian;

Äbtlicher **Sekretär** und **Stiftsrentmeister**:
P. **Heinrich** Paulus;
Forstinspektor: P. **Filzbauer** Robert;
Ökonomieverwalter: P. **Wiltschko** Konstantin;
Klerikermagister: P. **Tobner** Zephyrin;

Geistliche Herren: P. **Kohout** Otto, P. **Markwart** Leopold, P. **Kraus** Xaver, P. **Panhözl** Philibert, **Bibliothekar** P. **Pankratz** Oswald, P. **Reinelt** Zeno.

Beamte:

Stifts-MUDr. **Grillberger** L.;
Oberförster: **Enslin** Leopold;
Forstkontrollor: Ing. **Leitner** Max;

Rentamtsassistent: **Krause** Friedrich;
Förster: **Eibl** Johann (Martetschlag), **Bendel** Friedrich (Neuhäusel); **Kletzenbauer** J. (Ruben), **Maier** Heinrich (Oberhodenitz), **Streinz** Robert (Habfi), **Krepper** L. (Dobschitz), **Bronec** R. (Komarschitz).
Leiter der Säge „Obermühle“, Förster **Ortner** Adalbert;
Stiftsbräuer: **Linhard** Eman.
Gutsadministration in Komarschitz: Gutsverwalter **Förster** Gustav.

Kredit-Institute:

Städtische Sparkasse:

Landesfürstlicher **Kommissär** **Ambros** Marx, k.k. Steuereinnehmer i.R.;
Vorstand des Ausschusses: P. **Paulus** Heinrich, Stiftssekretär.
Direktoren: Vorstand Bürgermeister Johann **Schmied**;
Stellvertreter Erzpriester P. Felix **Dick**.
Kanzleivorstand Karl **Dolzer**; Direktor Franz **Wiltschko**.

Ausschussmitglieder der Sparkasse: Karl **Lehner**, Karl **Preinfalk**, Franz **Macha**, Franz **Haider**, Heinrich **Iran**, Franz **Streinesberger**.

Beamte: **Zeit** Ferdinand.

Diener: **Danko** Franz.

Hilfskrankenkasse:

Obmann: **Mauler** Franz;
Kassier und **Schriftführer**: **Springer** Heinrich.

K.k. Notariat:

K.k. **Notar** JUDr. **Hegenbart** Karl.

Ärzte:

MUDr. **Grillberger** Leopold, Staats-, Stifts- und Distriktsarzt.

Stiftsapotheke:

Mag. Pharm. **Heger** Franz

Drogisten:

Wiltschko Franz.

Hebammen:

Biebl Marie, **Grimus** Anna, **Scharinger** Marie.

Genossenschaften:

für Bau-, Bekleidungs- und Nahrungsgewerbe.

Industrie und Unternehmungen:

Steinmetzgewerbe und Holzflößerei.

Hotels:

„Herrenhaus“, Nr. 82, Besitzer **Stift** Hohenfurth
Josef Langmayer, Pächter.

Gasthäuser:

Altberechtigte Bürgerschaft von Hohenfurth in
Nr. 79 (**Schmied** Josef, Pächter);

Bichler Johann, Nr. 73;

Zisterzienserstift Hohenfurth in Nr. 120
(Pächter **Igler** Alois);

Dolzer Theresia;

Foißner Franz;

Pekl Alois, Nr. 157;

Preinfalk Franz, Nr. 67;

Preinfalk Karl (Pächter **Stürzl** Michael);

Schwendinger Franz in Poschlag Nr. 11;

Waldburger Johann, Nr. 68;

Wödlinger Josef, Nr. 73;

Grübl Johann, Nr. 77;

Woissetschläger Johann, Nr. 126.

Stiftskellerei.

Vereine:

Arbeiter-Radfahrer-Verein (noch nicht konstituiert);

Bürgerliches Schützenkorps, Hauptmann: **Haider** Fritz;

Deutscher Männergesangsverein, Obmann: Julius Heinrich **Siegmond**;

Deutscher Turnverein, Sprechwart: **Lichtenauer** Leopold;

Feuerwehr-Bezirksverband, Obmann: **Kraus** Franz, Oberlehrer in Kaltenbrunn;

Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Haider** Fritz;

Katholischer Arbeiterverein, Obmann:

Schmied Johann;

Verein Kinderschutz für den Gerichtsbezirk Hohenfurth, Obmann: Prälat **Pammer** Bruno;

Kirchenmusikverein, Obmann: Prälat **Pammer** Bruno;

Land- und forstwirtschaftlicher Bezirksverein, Obmann Prälat **Pammer** Bruno;

Militärveteranenverein, Obmann: **Woissetschläger** Rudolf;

Ortsgruppe der „Ostmark“, Obmann Max **Leitner**;

Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Lichtenauer** Leopold;

Ortsgruppe des deutsch-österreichischen Gewerbevereines, Obmann **Jran** Heinrich;

Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Obmann: MUDr. **Grillberger** Leopold;

Ortsgruppe des deutschen Gewerbeunterstützungsvereines „Selbsthilfe“, Obmann: **Windhager** Eduard;

Ortsgruppe des Vereines „Deutsche Heimat“, Obmann: **Schimanko** Albrecht;

Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen;

Radfahrerverein (Obmann derzeit nicht gewählt);

Schießstandverein, Obmann **Marx** Ambros;

Sektion des bienenwirtschaftlichen Zentralvereines, Obmann P. **Kraus** Xaver;

Südböhmischer Arbeiterverband, Obmann: **Schmied** Johann;

Verein zur Verschönerung der Stadt und Umgebung, Obmann: **Schimanko** Wenzel;

Zweigverein des Landeshilfsvereines vom Roten Kreuze für das Königreich Böhmen, Obmann:

Prälat **Pammer** Bruno;

Freiwillige Feuerwehr Poschlag, Obmann: **Staudinger** Franz.

Vorsteher: **Galli** Josef, Nr. 4; 1. Gemeinderat: **Woisetschläger** Josef; 2. Gemeinderat: **Kappl** Johann, Zichraß Nr. 2. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie in Hohenfurth. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Galli** Josef. – Gasthäuser: **Galli** Peter Nr. 3; **Wiltshko** Johann Nr. 11. – Sägewerk und Elektrizitätswerk Obermühle.

4. Hohenfurth (tsch. Vyšší Brod, Stadt; 26 km), 190 Häuser, 1694 Einwohner, zugeteilte Ortschaft: Poschlag-Pošlák.

5. Kaltenbrunn (tsch. Studánky, Dorf; 30 km), 113 Häuser, 695 Einwohner, zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Schild-Bystrá, Bretterschlag-Petřejov, Woisetschlag-Bořikov, Schlagl am Roßberg-Čížkrajice pod Chobolkou, Stein-Kamenná, Waldau-Valdov. – Gemeinde-Vorsteher: Johann **Kappl**, Kaltenbrunn 32; 1. Gemeinderat: Rudolf **Woisetschläger**, Kaltenbrunn 44; 2. Gemeinderat: Laurenz **Wagner**, Schild 4. – Pfarre, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Hohenfurth. – Schule: Kaltenbrunn; Oberlehrer **Kraus** Franz; Lehrer: **Lausecker** Franz, **Watzlik** Marie; Industriallehrerin: **Brunner** Marie; Katechet: P. **Smitka** Siegfried; Ortsschul-Inspektor: Abt **Pammer** Bruno in Hohenfurth. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann: Rudolf **Woisetschläger**; Zahlmeister: **Lausecker** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Kraus** Franz. – Böhmerwaldbundesgruppe Kaltenbrunn, Obmann: **Kraus** Franz. – Sitz der Leitung des Feuerwehr-Bezirks-Verbandes Hohenfurth, Obmann: **Kraus** Franz. – Gasthäuser: **Thumfart** Katharina, Kaltenbrunn Nr. 1; **Woisetschläger** Theresia, Kaltenbrunn Nr. 8; **Schmiedinger** Julius in Schild Nr. 13.

6. Luppetsching (tsch. Slupečná, Dorf; 38 km), 63 Häuser, 459 Einwohner, zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Goblentz-Kobylnice, Lippen-Lipno, Studene-Studené. – Gemeinde-Vorsteher: Mathias **Löffler** in Studene Nr. 1; 1. Gemeinderat: **Haslinger** Ernst in Goblentz Nr. 10; 2. Gemeinderat **Schnauder** Wenzel in Goblentz Nr. 8. – Pfar-

re, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Friedberg. – Schule in Luppetsching; Oberlehrer: **Pubitschka** Anton; Lehrer: **Praxl** Adalbert; Industriallehrerin: **Ortsberger** Christine; Katechet: P. **Dobretsberger** Raimung; Ortschaftschul-Inspektor: **Schnauder** Wenzel. – Gemeindegemeinschaftsführer **Kollinger** Josef. – Gasthäuser: **Haslinger** Moritz, Luppetsching Nr.2; **Schnauder** Wenzel, Goblentz Nr. 8.

7. Minichschlag (tsch. Mnichovice, Dorf; 30 km), 49 Häuser, 300 Einwohner, zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Frauenthal-Frantoly, Horn(et)schlag-Hodoň, Kienberg-(Teildorf)-Loučovice, Martetschlag-Martínkov. – Gemeinde-Vorsteher: **Mautner** Johann, Hornetschlag Nr. 4; 1. Gemeinderat: **Krammer** Johann, Frauental Nr. 10; 2. Gemeinderat: **Woisetschläger** Franz, Martetschlag Nr. 4. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Hohenfurth. – Gemeindegemeinschaftsführer **Edelbauer** Franz. – Freiwillige Feuerwehr Minichschlag, Obmann **Feyrer** Johann in Martetschlag Nr. 1. – Freiwillige Feuerwehr in Frauenthal, Obmann: **Hutter** Johann. – Gasthäuser: **Mautner** Johann, Hornetschlag Nr. 4; **Mautner** Julius, Minichschlag Nr. 3; **Woisetschläger** Andreas, Kienberg Nr. 4.

8. Oberhaid (tsch. Horní Dvořiště, Markt; 20,5 km), 180 Häuser, 113 Einwohner, zugeteilte Ortschaft: Böhmisch-Hörschlag/Český Heršlák. – Bürgermeister: **Pils** Josef, Nr. 32; 1. Gemeinderat: **Böhm** Franz; 2. Gemeinderat: **Schöllhammer** Andreas, Nr. 68. – Gemeindegemeinschaftsführer: **Mittag** Karl. – Pfarre, Schule, Post, Gendarmerie Oberhaid, Telegraphenstation Oberhaid. – Bahnamt: Oberhaid-Böhmisch-Hörschlag. Bahnangestellte Stationsvorstand: **Stanko** Josef; Stationsmeister: **Holzbauer** Ferdinand Karl, **Markhart** Franz. – Pfarrer P. **Pihale** Ivo; Kaplan P. **Winter** Eberhard; Meßner: **Deubl** Kajetan. – Oberlehrer **Nagl** Josef; Lehrer: **Petron** Jakob, **Moučka** Ludmilla. Industriallehrerin: **Wagel** Emma; Katechet P. **Winter**

10. Rosenberg (tsch. Rožmberk n. Vltavou, Stadt mit Vorstadt Latron; 23,5 km), 201 Häuser, 1082 Einwohner. – Bürgermeister: **Purtauf** Anton, Stadt Nr. 68; 1. Stadtrat: **Wegscheider** Adalbert, Latron Nr. 27; 2. Stadtrat: MUDr. Anton **Meißner**; 3. Stadtrat: **Waltenberger** Karl; Stadtsekretär: **Scheder** Otto. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Rosenberg. – Pfarrer: **P. Webinger**; Kaplan: **Sauer** Alberich; Mesner: **Nowotny** Peter. – Oberlehrer: **Zach** Franz; Lehrer: **Wotruba** Karl, **Pokorný** Franz, Mathilde **Zach**, **Saßmann** Wenzel; Industriallehrerin: **Gotz-lirsch** Katharina; Katechet: **Sauer** Alberich; Ortsschul-Inspektor: noch nicht gewählt. – Bürgerkommune. – Kinderbewahranstalt, erhalten von Frau **Sophie Gräfin von Buquoy**, geleitet von den Kreuzschwestern **Tutschek** Attika, Arbeitslehrerin, **Riedl** Tomasella, **Hrubesch** Clodifindes, Kindergärtnerin. – Stadt- und Distriktsarzt: MUDr. **Meißner** Anton. – Domänenbesitz Rosenberg, Besitzer: **Karl Graf von Buquoy**; Domänen- und Forstdirektor: **Wegscheider** Adalbert; Förster: **Wegscheider** Rudolf; Schloßgärtner: **Kammel** Josef; Wirtschaftsadjunkt: **Pöschko** Bernhard. – Israelitische Kultusgemeinde Rosenberg, Vorsteher: JUDr. **Kopperl** Sigmund, Advokat in Kaplitz; Rabbiner und Matrikenführer: **Glanzberg** Viktor. – K.k. Postmeisterin: **Tröster** Karoline; Briefträger: **Turner** Albert, **Richter** Franz. – Gendarmerie: Wachtmeister **Richter** Karl, Führer **Bergmann** Franz und **Fahoun** Emanuel. – Sicherheitswachmann: **Poekdo** Franz. – Spar- und Darlehenskassenverein. – Gewerbe-genossenschaft. – Kunstmühle und Brettsäge, Besitzer: **Löwy** und Winterberg, Prag. – Deutscher Turnverein, Sprechwart **Görling** Richard. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Zarda** Wenzel. – Männergesangsverein „Sängerbund“, Obmann: **Zach** Franz; Militärveteranenverein, Obmann: **Purtauf** Anton. – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann:

Tröster Franz. – Ortsgruppe des deutschen Schulvereins, Obmann: **Wegscheider** Adalbert. – Ortsgruppe des deutschen Gewerbeunterstützungsvereines „Selbsthilfe“ in Böhmen, Obmann: derzeit nicht gewählt. – Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen, Obmann: **Purtauf** Anton. – Theaterdilettantenverein, Obmannstelle unbesetzt. – Christlicher Volksverein, Obmann: **Zarda** Wenzel. – Gasthäuser: Rosenberg-Stadt: **Biebl** Josef, Nr. 86; Graf Buquoy'sche Domänenverwaltung in Rosenberg Nr. 65, 66 (Pächter: Stift Hohenfurth, Stellvertreter **Watzl** Johann), **Pelnař** Wenzel, Nr. 29; **Kern** Theresia, Nr. 55; **Postl** Franz, Nr. 45; **Purtauf** Anton, Nr. 68; **Tröster** Franz, Nr. 78; **Köppl** Franz in Latron, Nr. 41.

11. Ruckendorf (tsch. Hrudkov, Dorf; 28,5 km); 50 Häuser, 404 Einwohner, zugeeilte Ortschaften und Einschichten: Lachenwitz-Lachovice, Unter- und Oberschönhub (Dolní a Horní Přísahov), Pramhof-Pramské Dvory, Reith-Kleštín. – Gemeinde-Vorsteher: **Wilschko** Anton, Lachenwitz Nr. 6; 1. Gemeinderat: **Wilschko** Johann, Ruckendorf Nr. 16; 2. Gemeinderat: **Wurzinger** Wenzel, Oberschönhub Nr. 4. – Pfarre, Schule, Post und Telegraphenstation Hohenfurth. – Gasthäuser: **Stöckl** Theodor, Nr. 12; **Lepschy** Johann, Ruckendorf Nr. 6.

12. Schönfelden (Krásná Pole, tsch. Dorf; 35 km); 127 Häuser, 887 Einwohner, zugeeilte Ortschaften und Einschichten: Abdank(t)-Adámky, Dobring-Dobřín, Hundsruk-Hřbíték, Kapellen-Kapličky, Kienberg-(Teildorf)-Loučovice, Lindberg-Lipová, Mühlendorf-Mlýnská, Neuhäusel- Nové Domky und Stern-Hvězdná, Stift-Lhota. – Gemeinde-Vorsteher: **Weinmüller** Johann, Kapellen Nr. 15; 1. Gemeinderat: **Tahedl** Johann, Neuhäusel Nr. 17; 2. Gemeinderat: **Hofmann** Peter, Dobring Nr. 11. – Pfarre und Schule: Kapellen. – Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Hohenfurth. – Pfarrer: **P. Kienzl** Ernest; Mesner: **Hutter** Josef. – Oberlehrer: **Brabetz** Johann; Lehrer: **Kappl**

Johann, **Parton** Josef; Industrial-Lehrerin: Anna **Hart**; Katechet: P. **Kienzl** Ernest; Ortsschul-Inspektor: **Draxler** Johann, Kapellen. – Spar- und Darlehenskassenverein in Kapellen, Obmann: **Draxler** Johann, Zahlmeister: P. **Kienzl** Ernest. – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes in Schönfelden, Obmann: **Stelzmüller** Johann, Mühlendorf. – Freiwillige Feuerwehr in Kapellen, Obmann: **Draxler** Johann. – Gasthäuser: in Kapellen: **Hofmann** Franz, Nr. 6; **Kappl** Johann, Nr. 20; **Sommergruber** Karoline, Nr. 24; in Lindberg: **Prischl** Katharina, Nr. 1; in Neuhäuseln: **Tahedl** Johann, Nr. 17; in Schönfelden: **Höhenberger** Johann; in Stern: **Mühlböck** Isidor.

13. Unterschlagl (*tsch. Dolní Drkolná*, Dorf; 23 km); 73 Häuser, 468 Einwohner, zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Kainretschlag-Konrátov, Lahrenbecher-Mlýnec, Reifmaß-Radvanov, Oberschlagl-Horní Drkolná, Zwarnetschlag-Svatomírov. – Gemeinde-Vorsteher: **Sonnberger** Alois in Lahrenbecher Nr. 1; 1. Gemeinderat: **Prieschl** Johann, Reifmaß Nr. 1; 2. Gemeinderat: **Bamberger** Adalbert, Lahrenbecher 11. – Pfarre: Hohenfurth und Oberhaid. – Schule: Kaltenbrunn und Oberhaid. – Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Hohenfurth und Oberhaid. – Gasthäuser: **Rusko** Peter, Lahrenbecher Nr. 2; in Reifmaß: **Prieschl** Johann, Nr. 1; **Woissetschläger** Johann, Nr. 16; **Sulzer** Johann, Unterschlagl, Nr. 2.

14. Vorderheurafl (*tsch. Přední Výtoň*, Dorf; 42 km); 141 Häuser, 959 Einwohner, zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Hinterheurafl-Zadní Vytoň, Kapellner Waldhäuser-Kaplické Chalupy, Lindner- und Multerberger-Waldhäuser (Linské a Multerberské Chalupy). – Gemeinde-Vorsteher: **Pichler** Franz in Vorderheurafl Nr. 11; 1. Gemeinderat: **Lepschy** Johann, Vorderheurafl Nr. 62; 2. Gemeinderat: **Neuling** Gottfried, Vorderheurafl; Gemeindeführer: **Lackinger** Mathias. – Pfarre:

Heurafl, Friedberg, Kapellen und Deutsch-Reichenau. – Schule Heurafl, Oberlehrer: **Benda** Ludwig; Lehrer: **Kraupatz** Burkhard; Industriallehrerin: **Ortberger** Karoline; Katechet: P. **Kaindl** Desidor; Ortsschul-Inspektor: **Neuling** Gottfried, Vorderheurafl 31; Pfarrer: **Kaindl** Desidor; Mesner **Pichler** Anton. – Postablage in Hinterheurafl Nr. 19; Leiterin: **Hauer** Aloisia. – Telegraphenstation und Gendarmerie: Friedberg. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann: **Pichler** Franz; Zahlmeister: **Kraupatz** Burkhard. – Brandschadensunterstützungsverein, Obmann: **Pichler** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Pichler** Anton. – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Benda** Ludwig. – Verein zur Hebung der Bienenzucht im südlichen Böhmerwald, Obmann: **Grill** Franz, Friedberg. – Gasthäuser: **Rosenuer** Josef, Kapellner Waldhäuser Nr. 4; in Hinterheurafl: **Haslinger** Franz Nr. 23; **Leibetseder** Rudolf, Nr. 24.

15. Wadetschlag (*tsch. Svatonina Lhota*, Dorf; 40 km); 135 Häuser, 849 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Mörowitz-Moravice, Haidberg-Vřesná, Mühlhöd/Mühlneith-Milná, Nachles-Náhlov, Platten-Blatná, Wangetschlag-Mytinka. – Gemeinde-Vorsteher: **Feurer** Mathias, Wadetschlag Nr. 10; 1. Gemeinderat: **Leutgäb** Emanuel, Wadetschlag Nr. 5; 2. Gemeinderat: **Neubauer** Johann, Platten Nr. 16. – Pfarre, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Friedberg. – Schule in Platten und Friedberg. Schulleiter: **Hartmann** Karl; Katechet: **Schmidt** Vinzenz. Ortsschul-Inspektor: **Robitschko** Johann, Nr. 23. – Freiwillige Feuerwehr in Platten, Obmann: **Mathä** Wenzel. – Gasthäuser: **Feirer** Wenzel in Platten Nr. 26/27, **Feirer** Alois in Nachles Nr. 23. – **Gemeinde**, Wadetschlag Nr. 10, **Sulzer** Mathias, Mörowitz Nr. 8.

16. Wadestift (*tsch. Hruštica*, Dorf; 49,5 km); 92 Häuser, 557 Einwohner, zugeteilte Ort-

schaften und Einschichten: Heinrichsöd-Hrdoňov, Loisttreith-Lojzova Paseka, Schmied(et)schlag-Kovářov, Stüblern-Posudov. – Gemeinde-Vorsteher: **Friedl** Gustav, Stüblern Nr. 11; 1. Gemeinderat: **Gabriel** Franz, Schmiedschlag, Nr. 7; 2. Gemeinderat: **Robitschko** Mathias, Stüblern Nr. 2. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Friedberg. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Gabriel** Franz. Freiwillige Feuerwehr (noch nicht konstituiert). – Gasthäuser: **Iro** Al., Stüblern 7.

17. Wieles (tsch. Běleň, Dorf; 29,5 km); 65 Häuser, 377 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Kalling-Chvalín, Kropsdorf-Zábraní, Pramles-Branná, Schauflern-Šafléřov, Woiden-Vojtín. – Gemeinde-Vorsteher: **Ullmann** Franz, Woiden 6/7; 2. Gemeinderat: **Früchtl** Johann, Pramles Nr. 6. – Schule und Pfarre in Ottau und Malsching. – Post: Malsching. – Telegraphenstation und Gendarmerie: Rosenberg. – Gasthäuser: **Freudenschuß** Wenzel, Kalling Nr. 4, **Neubauer** Kaspar, Kropsdorf Nr. 11, **Seiwald** Theresia, Wieles Nr. 8.

18. Wörles (tsch. Ostrov, Dorf; 31,6 km); 182 Häuser, 1123 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Malsching-Malšín, Nesselbach-Větrná, Oberlangendorf-Horní Dlouhá, Unterlangendorf-Dolní Dlouhá, Hossenschlag-Lhotka, Schiemern-Všimary, Reithäuseln-Na Rejtě, Ober-Oggold, Unter-Oggold (Horní a Dolní Okolí). – Gemeinde-Vorsteher: **Genger** Johann in Malsching; 1. Gemeinderat: **Pinner** Johann, Wörles Nr. 10; 2. Gemeinderat: **Watzl** Franz, Malsching Nr. 50. – Pfarre und Schule in Malsching, Tweras; Post: Malsching und Kirchschatz. – Telegraphenstation und Gendarmerie in Hohenfurth und Friedberg, – Dechant: **P. Klampfl** Alfons; Kaplan: **P. Pangerl** Pius; Meßner: **Sebestl** Alois. Oberlehrer: **Weisser** Gustav; Lehrer: **Kastl** Johann, **Rundensteiner** Johann, **Grohmann** Johann; Industriallehrerin: **Waschinger** Anna; Katechet:

P.Pangerl Pius; Ortsschul-Inspektor: Stelle unbesetzt. – Spar- und Darlehenskasernenverein für Malsching, Obmann: **Watzl** Alois in Malsching; Zahlmeister: **Kriso** Johann. – Bundesgruppe Nesselbach des deutsch-agrarischen Jugendbundes, Obmann: **Hutter** Johann; katholisch-deutscher Burschenverein „Edelweiß“ in Malsching, Präses **Pangerl** Pius, Obmann: **Fux** Johann; Bundesgruppe Malsching des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann **Watzl** Alois. – Freiwillige Feuerwehr in Malsching, Obmann: **Watzl** Johann; Ortsgruppe des Piusvereines in Malsching, Vorsteherin: **Genger** Maria; Sektion des deutschen bienenwirtschaftlichen Landeszentralvereines für Böhmen, Obmann: **Wagner** Johann, Wullachen. – Freiwillige Feuerwehr in Oberlangendorf, Obmann: **Kramer** Alois. – Gasthäuser: in Malsching: **Genger** Johann, Nr. 3; **Watzl** Anna, Nr. 22; in Nesselbach: **Hutter** Anna; in Oberlangendorf: **Hengster** Anton, Nr. 4; Krämereien und Weinschänken: **Hasslinger** Anton, Malsching Nr. 2; **Holzbauer** Leopold, Malsching Nr. 17.

19. Wullachen (tsch. Bolechy, Dorf; 34 km); 187 Häuser, 1716 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Gießhübel-Boršov, Deutsch-Gillowitz (Dolní Jilovice), Gromaling-Kramolín, Gutwasser-Dobrá Voda, Hatzles-Hodslav, Kastlern-Hradový, Kienberg-Loučovice, Lopatne-Lopatné, Sarau-Kyselov, Pschieslowitz-Březovice, Walketschlag-Valkounov, Woraschnee-Dvorečná, Reith-Kleštín. – Gemeinde-Vorsteher: **Kieweg** Johann in Deutsch-Gillowitz; 1. Gemeinderat: **Kotzourek** Franz, Kienberg; 2. Gemeinderat: **Kramer** Engelbert in Deutsch-Gillowitz. – Pfarre: Malsching. – Schule: Kienberg, Malsching und Sarau. – Post: Malsching und Kienberg. – Telegraphenstation in Hohenfurth und Kienberg. – Gendarmerie: Hohenfurth. – Schule Kienberg, Oberlehrer: **Domaschko** Karl; Lehrer: **Plachy** R., **Saller**; Industrial-Lehrerin: **Breitschopf** Josefine; Katechet:

P. Kletzenbauer Norbert; Ortsschul-Inspektor: **Porak** Ernst in Kienberg; in Sarau: Oberlehrer **Niewelt** Franz, k.u.k. Leutnant in E.; Lehrer: **Furtner** Johann, k.u.k. Leutnant in E.; Industriallehrerin: **Waschinger** Anna; Katechet: P. Pius **Pangerl**; Ortsschul-Inspektor: **Stürzl** Johann in Lopatne. – Zellulose- und Papierfabrik „Moldaumühle“ und Pappenfabrik „St. Prokop“, Aktiengesellschaft, Präsident **Porak** Ernst, Prokuristen: **Kanzler** Otto, **Klener** Gottlieb. – Betriebskrankenkassa der Firma Moldaumühl, Brüder **Porak**, Papier- und Pappfabriken A.G. Kienberg im Böhmerwald, Obmann und Kassier: **Kanzler** Otto, Prokurist, Schriftführer: **Hackel** Franz. – Freiwillige Feuerwehr in Kienberg, Obmann: **Kotzourek** Franz. – Katholischer Arbeiterverein in Kienberg, Obmann: **Schuster** Anton; Radfahrerverein in Kienberg, Obmann: **Beck** Anton. – Gewerkschaftsverein, Obmann: **Till** Josef. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes in Sarau, Obmann: **Fux** Anton. – Gasthäuser: in Deutsch-Gillowitz: **Pany** Theresia, Nr. 7; **Waldburger** Marie, Nr. 4; - in Hatzles: **Peterlik** Franz, Nr. 16; in Kastlern: **Mayer** Andreas Nr. 16; **Wagner** Agnes, Nr. 6; in Kienberg: Brüder **Porak** (Pächer: **Hrubesch** Peter); **Hengster** Johann Nr. 63; **Wiltschko** Andreas, Nr. 6; in Reith: **Wagner** Josef, Nr. 7; Woraschnee: **Handlos** I.

GERICHTSBEZIRK GRATZEN

Der Gerichtsbezirk Gratzen besteht aus 25 politischen Gemeinden mit 16.318 Einwohnern. Flächeninhalt: 242 Quadratkilometer.

SOUDNÍ OKRES NOVÉ HRADY

Soudní okres Nové Hrady se skládá z 25 politických obcí s 16.318 obyvateli. Má rozlohu 242 km².

Staatsbehörden:

K.k. Bezirksgericht: Gerichtsvorsteher: k.k. Landesgerichtsrat JUDr. **Hirsch** Karl; k.k. Richter: **Watzl** Friedrich; k.k. Official: **Schleicher** Martin; k.k. Kanzlist: **Stephan** Johann; staatsanwaltlicher Funktionär: **Nader** Johann; Kanzleioffizianten: **Wipplinger** Ludwig, **Kubeš** Ottokar; k.k. Gerichtsdiener: **Springer** Josef, **Barta** Gustav. – Amtslokalitäten: Ringplatz. – Amtsstunden von 8-11 Uhr vormittags und von 2-5 Uhr nachmittags.

K.k. Steueramt: Amtsvorstand: Steuerverwalter **Sedlaczek** Jaroslaus; k.k. Steueroffizial: **Fenzl** Miroslav; k.k. Steuerassistent: **Richter** Eduard; k.k. Steueramtspraktikant: **Goll** Adolf; k.k. Steueramtsdiener: **Soukup** Johann. – Amtslokalitäten, Ringplatz Nr. 11. – Amtsstunden von 8-12 Uhr vormittags und von 1-5 Uhr nachmittags.

K.k. Gendarmerie-Posten: Wachtmeister **Stich** Adalbert; Wachtsmeister **Houska** Josef; Vize-Wachtmeister: **Hajer** Adolf. – Kaserne: Ottokar Stadlergasse Nr. 56.

K.k. Finanzwache: Amtsleiter: k.k. Finanzwache-Oberrespizient **Wolf** Franz; k.k. Finanzwacherespizient: **Massauer** Wenzel. – Kaserne Ringplatz Nr. 61.

Verkehrsanstalten:

K.k. Post- und Telegraphenamt: Oberpostmeister: **Pinsker** Innozenz; Postoffizianten: **Hlawatsch** Franz, **Thür** Mathias, **Mykyška** Božena; Postboten: **Fuchs** Emanuel, **Trsek** Wenzel, **Steffl** Leopold, **Zoglauer** Josef, **Mann** Johann, **Krejcha** Anton. – Amtslokalitäten: Landstraße 73.

K.k. Bahnstationsamt: Stationsvorstand: **Dyczek** Johann Theodor, Oberrevident der k.k. österreichischen Staatsbahnen; Stationsbeamte:

Assistenten: **Krenik** Franz; Aspirant: **Pražák** Josef und **Mašin** Jaroslav; Stationsmeister: **Lackinger** Alois; Magazinsaufseher: **Perner** Friedrich; Stationsdiener: **Jansky** Johann; Blocksignaldieners: **Heider** Wenzel; Weichensteller: **Mousek** Anton, **Bendl** Josef, **Hafner** Franz; drei Stationsarbeiter. – Stationsgebäude in der Ortschaft Jakule, politische Gemeinde Böhmendorf.

Autonome Behörden:

Bezirksvertretung: Obmann **Saßmann** Peter, Gemeinde-Vorsteher und Wirtschaftsbesitzer in Böhmendorf; dessen Stellvertreter k.k. Notar **Molitor** Gustav in Gratzen. Bezirksausschussmitglieder: **Engel** Josef, gräflicher Wirtschaftsdirektor, **Schmoll** Franz, Kaufmann in Deutsch-Beneschau; **Seidl** Josef, Grundbesitzer in Rauhenschlag; **Wagner** Johann, Grundbesitzer in Kainretschlag; **Wögerbauer** Johann, Grundbesitzer in Langstrobnitz. Mitglieder der Bezirksvertretung: **Engel** Josef, gräflicher Wirtschaftsdirektor Gratzen; **Fleischhacker** Franz in Althütten; **Kastl** Johann in Luschnitz; **Martin** Franz in Sophienschloss; **Mikisch** Leonhard in Piberschlag; **Müller** Franz in Heilbrunn; **Pröll** Rudolf in Brünnl; **Saßmann** Franz Mathias in Strobnitz; **Schwingenschlög** Josef in Gratzen; **Stürzl** Mathias in Mairerhof; **Wagner** Theodor, gräflicher Forstrat in Gratzen. Bezirksvertretungssekretär: **Beer** Franz. – Amtsstunden von 8 bis 12 Uhr, vormittags und von 1 bis 6 Uhr nachmittags. – Amtslokalitäten im Amtsgebäude.

Sanitäts-Distrikte (Gerichtsbezirk Gratzen):

Der Distrikt Gratzen umfasst die Katstralgemeinden (Ortschaften): Böhmendorf (Jakule, Tonko), Gratzen (Bürgermühle, Schloßhof, Neuhammerhof, Lechnerstall), Julienhain, Kropfschlag (Gschwendt, Philippinenhof, Neugebäu, Hammermühle), Niederthal (Jetzko-brunn, Tonnberg, Gabernost, Johannesruh), Piberschlag (Göllitz), Buschendorf, Sohors (Johannesruh), Sonnberg (Wieden, Dörfles,

Tritschmersch), Wienau. Distriktsarzt: **MUDr. Beigel** Anton, Stadtarzt in Gratzen.

Deutsch-Beneschau: Althütten (Groß-Heinrichschlag, Holland, Luggau, Mühlberg, Neuhütten, Schwarzthal), Deutsch-Beneschau, St. Gabriela, Hennberg, Kleppen, Schwarzthal, Gollnetschlag, Hardetschlag, Herrmannschlag, Luschnitz (Kleppen, Gereutern, Pilsenschlag), Piberschlag (Theresiendorf Theresienhof, Theresienhütte, Ahornhütte Goldentisch, Schwarzthal), Waldetschlag. Distriktsarzt: **MUDr. Dick** Theodor, Stadtarzt in Deutsch-Beneschau.

Strobnitz: Brünnl, Fidretschlag (Guttenbrunn, Tomandl), Kainretschlag, Langstrobnitz, Rauhenschlag, Deutsch-Reichenau, Sacherles, Scheiben, Schlagles, Strobnitz (Egersee), Zweendorf (Wolkersdorf, Mayerhof, Grüttschau). Distriktsarzt: **MUDr. Vorzimmer** Hermann in Strobnitz.

Naturalverpflegestation, Leiter: **Beer** Franz. – Kanzlei im Bezirksvertretungsgebäude Nr. 56.

Bezirksanstalt für unentgeltliche Arbeitsdu Dienstvermittlung, Leiter: **Beer** Franz. – Kanzlei im Bezirksvertretungsgebäude Nr. 56.

Stadtbehörden:

Stadtvertretung:

Bürgermeister: **Buhl** F.W.; Stadträte: **Schwingenschlögl** Josef, **Himmer** Karl, **Bažant** Eduard, **Prinz** Adalbert. Ausschussmitglieder: **Engel** Josef, **Goldberg** Camill, **Molitor** Gustav, **Wagner** Theodor, **Schafranek** Ferdinand, **Vatter** Franz, **Radler** Leopold, **Kloyber** Ferdinand, **Adametz** Johann, Nr. 63, **Hlawatsch** Franz, **Jagsch** Wenzel, **Hlawatsch** Karl, **Teschler** Emil, **Mader** Karl. Ersatzmänner: **Dichtl** Gottfried, Dr. Österreicher Josef, **Kloyber** Josef, **Zeis** Johann, Dr. **Beigl** Anton, **Zewl** Johann, **Wltschek** Franz, **Fuchs** Karl, **Agler** Karl.

Sektionen:

1. Stadtrat: **Schwingenschlögl** Josef: Teichwirtschaft, Verpachtung der Grundstücke, Hausleser Hof und Wald; 2. Stadtrat **Himmer** Karl:

Armenwesen, Erhaltung der Straßen, Kanäle, Bauobjekte innerhalb der Stadt; 3. Stadtrat **Bažant** Eduard: Finanzwesen und Militärbe-quarterung; 4. Stadtrat: **Prinz** Adalbert: Forstwirtschaft, Erhaltung der Straßen außerhalb der Stadt. Wasserkomitee (städtische Wasserleitung): **Hlawatsch** Franz, **Adametz** Johann und **Bůžek** Karl. Gesundheitskommission: Dr. **Beigl** Anton, **Goldberg** Camill und **Teschler** Emil. Bauverwaltung: Bürgermeister **Buhl** F.W., **Hlawatsch** Karl, **Vatter** Franz, **Kloyber** Ferdinand. Friedhofsverwaltung Vorsitzender; Bürgermeister **Buhl** F.W., Prior P. Kathrein **Bonaventura**, **Adametz** Johann, **Robausch** Karl und die Gemeinde- und Ortsvorsteher der eingepfarrten Gemeinden und Ortschaften Niederthal, Wienau, Böhmdorf, Piberschlag, Johannesruh und Grütschau.

Ortsschulrat: Vorsitzender Bürgermeister **Buhl** F.W.; Ortsschul-Inspektor k.k. Notar **Molitor** Gustav; Mitglieder: Servitenordensprior P. **Bonaventura** Kathrein, **Schwingenschlögl** Josef, **Engel** Josef, **Himmer** Karl, **Adametz** Johann, Wenzel **Zangenfeind** aus Niederthal, Franz **Saßmann** aus Wienau. Ersatzmänner: **Jagsch** Wenzel, **Teschler** Emil. – Marktkommissäre: **Hlawatsch** Karl, **Mader** Karl.

Städtische Beamte: **Robausch** Franz, Stadtsekretär.

Städtische Sicherheitswache: **Radschiner** Franz, **Prucka** Jakob: Nachtwächter: **Holzhaecker** Johann und **Witschek** Karl.

Elektrizitätswerk: Verwaltungsausschuss: Vorsitzender: Bürgermeister F.W. **Buhl**. Mitglieder: **Adametz** Johann, **Bažant** Eduard, **Bůžek** Karl, **Engel** Josef, **Mader** Karl und **Radler** Leopold. Betriebsleiter: **Neugebauer** Rudolf, Maschinist: **Pihofsky** Friedrich.

Seelsorge:

Servitenordenskloster: P. Kathrain **Bonaventura**, Prior und bischöflicher Notar, Pfarrver-

weser; Ordenspriester: P. **Sihorsch** Aloisius; P. **Pfeiffer** Soft., P. **Weißkopf** Gabriel; P. **Hampp** Benno, P. **Panzer** Ildelfons und 6 Laienbrüder. Totengräber **Holzhaecker** Johann und **Witschek** Karl.

Unterrichtsanstalten:

Volks- und Bürgerschule (Knabenbürgerschule), Direktor: **Martinek** Karl; Fachlehrer: **Czerwenka** Karl, **Czerwenka** Franz und **Schatzl** Franz (Knabenvolksschule). Lehrer: **Sommer** Wenzel, **Toman** Josef, **Kopecky** Wenzel, **Straka** Viktor (Mädchenvolksschule, Lehrerinnen: **Božděch** Adele, **Zemann** Beatrix, **Weth** Ottilie, **Weber** Justine und **Scholl** Albina. – Industriallehrerin: **Sakař** Paula; Katechet P. Soft. **Pfeiffer**.)

Gräfllich Buquoy'sche Institute:

Kinderheim, geleitet von der Oberin **Weilguny** Stanislava Marie des Serviten-Ordens und weiterer zwei Schwestern; Kindergärtnerin **Pokorny** Amidea.

Siechenhaus für alte, erwerbsunfähige Bedienstete (12 Personen).

Domainebezirk Gratzen: Besitzer **Karl Graf v. Buquoy**; Domainerat und Patronatskommissär: k.k. Notar **Molitor** Gustav.

Domaineverwaltung: Patronatsverwalter Norbert **Růžicka**.

Schloß: Schloßverwalter **Hodak** Josef; Kammerdiener **Zampa** Josef; Küchenchef **Jankofsky** Berthold; Stallmeister **Košćiolek** Karl.

Wirtschaftsamt: Direktor **Engel** Josef; Verwalter **Wiesbauer** Thomas und **Žižka** Wenzel.

Forstamt: Oberforststrat **Wagner** Theodor; Forst-Kontrollor: **Dichtl** Gottfried; Forstrechnungsführer: **Ernst** August; Forstkanzlist: **Pich** Johann; Forst-Ingenieur: **Merker** Adolf; Förster: **Krbec** Bohumil und **Riedl** Karl; Forstadjunkt: **Schmatolan** Johann; Revierförster: **Witzani** Johann.

Sekretariat: Sekretär Franz **Svetič**, Leibjäger

Steinbauer Josef; Obergärtner **Schubert** Johann.

Rentamt: Verwalter **Hausa** Franz.

Bankverwaltung: Baumeister **Bůžek** Karl und **Kloyber** Josef.

Evidenz-Ingenieuramt: Domainen-Oberingenieur **Bažant** Eduard.

Brauerei: Braumeister **Krammer** Wenzel; Rechnungsführer **Tomanec** Johann.

Humanitäre Anstalten:

Städtisches Pfründenhaus, geleitet vom Armenrat **Goldschwendt** Alois. Arzt: MUDr. **Beigl** Anton.

Städtisches Spital: Verwalter **Goldschwendt** Alois. – Arzt: MUDr. **Beigl** Anton.

Kredit-Institute:

Sparkassa:

Landesfürstliche Kommissäre: **Goldberg** Kamill, Apotheker und Hausbesitzer.

Ausschußvorstand: **Buhl** Friedrich W., Bürgermeister.

Ausschußmitglieder: **Bažant** Eduard, **Engel** Josef, **Goldschwendt** Alois, **Himmer** Karl, **Hlawatsch** Franz, **Jagsch** Wenzel, **Molitor** Gustav, **Radler** Leopold, **Schafranek** Ferdinand, **Schwingenschlögl** Josef, **Vatter** Franz.

Direktion:

Notar **Molitor**,

Vorstand und Rechtskonsulent: Friedrich **Buhl**, Vorstand-Stellvertreter und Kanzlei-Vorstand: **Goldschwendt** Alois, **Bažant** Eduard, **Himmer** Karl, **Schwingenschlögl** Josef.

Beamtenvorstand: **Holejcha** August, Kassier, **Aul** Rudolf, Assistent.

K.k. Notariat:

K.k. Notar **Molitor** Gustav

Advokaten:

JUDr. **Österreicher** Josef

Ärzte:

MUDr. **Beigl** Anton, Stadt- und Distriktsarzt.

Apotheken:

„Zum Reichsadler“, Apotheker Mag. Pharm. **Goldberg** Kamill.

Drogerie:

Buhl Fr. W.

Hebammen/Porodní báby:

Schütz Marie, **Wagner** Katharine.

Gewerbegeossenschaften:

Genossenschaft verschiedener Gewerbe: Vorstand **Hlawatsch** Franz. – **Genossenschaft der Handels- und Gastgewerbe:** Vorstand **Himmer** Karl.

Genossenschaftliche Krankenkasse: Obmann Franz **Wltschek**. – Kassier und Schriftführer: **Franeck** Franz.

Industrie/Průmysl:

Brauerei der Stadt Gratzen

Hotels/Hotely:

Pascher Anton, Hotel „Blauer Stern“;

Taut R. Paul, Hotel „Czernitzky“;

Adametz Johann Anton.

Restaurants und Gasthäuser/Restaurace a Hostince:

Adametz Johann, Bräuhauseusschank;

Drije Franz, Gasthaus „Zum Hirschen“;

Kriegmaier Hugo;

Mader Karl, Gasthaus „Zum lustigen Bauern“;

Radler Leopod, Gasthaus „Zum grünen Baum“;

Schafranek Ferdinand, Gasthaus „Zum goldenen Stern“;

Schelepa Anton (Bierhalle); Schießstätte (nur im Sommer geöffnet);

Teschler Emil NR. 44/45,

Wrzal Georg, Torwächtere;

Zangengeind Matthias, Gasthaus „Zur goldenen Sonne“.

Vereine/Spolky:

Bezirkskommission für Jugendfürsorge im Vertretungsbezirk Gratzen, Sitz Gratzen, Obmann **Martinek** Karl.

Deutscher Gabelberger Stenographieverein, Obmann **JUDr. Österreicher** Josef.

Deutsche Volksbücherei, Obmann **Martinek** Karl.

Freiwillige Feuerwehr, Obmann **Adametz** Josef.

Gratulationsenthebungsverein, Obmann **Buhl** F. W.

Land- und forstwirtschaftlicher Bezirksverein, Obmann **Karl Graf von Buquoy**.

Männergesangsverein, Obmann **Goldberg** Kamill.

Militär-Veteranen-Verein, Obmann **Engel** Franz, Schwemmverwalter in Ziernetschlag.

Pensions-Institut der gräflichen Buquoy'schen Beamten, Obmann **Wagner** Theodor.

Schulkreuzerverein, Obmann **Martinek** Karl.

Zweigverein des Landeshilfsvereines vom Roten Kreuze, Obmann **Aul** Anton.

Theater-Dilettanten-Verein, Obmann **Wippinger** Ludwig.

Verband der deutschen Feuerwehren im Gerichtsbezirk Gratzen, **Obmann Adametz** Johann.

Lehrerverein im Gerichtsbezirke Gatzten, Obmann **Herlinger** Josef, Lehrer in Deutsch-Beneschau.

Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes.

Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen, Obmann **Himmer** Karl.

Katholisch-deutscher Burschenverein „Edelweiß“, Obmann **Wohlschläger** Johann.

Verein „Gemütlichkeit“, Obmann **Fuchs** Karl.

„Verein Kinderschutz“ für den Gerichtsbezirk Gratzen, Obmann **JUDr. Hirsch**.

Verschönerungsverein, Obmann: **Buhl** Franz.

Waisenunterstützungsverein: Obmann **Wagner** Th.

Gemeinden des Gerichtsbezirkes Gratzen / Obce v soudním okrese Nové Hradý:

1. **Althütten** (tsch. **Staré Hutě**, Dorf; 19,5 km): 142 Häuser, 763 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Luggau-Lukov, Mühlberg-Mlýnský Vrch, Groß- und Klein-Heinrichschlag/Velký a Malý Jindřichov, Neuhütten (Teildorf) – Nové Hutě, Schwarzthal (Teildorf) – Černé Údolí. – Gemeinde-Vorsteher: **Fleischhacker** Franz, Mühlberg Nr. 8; 1. Gemeinderat: **Böhm** Johann, Groß-Heinrichschlag Nr. 21; 2. Gemeinderat: **Haberl** Josef, Luggau Nr. 12. – Pfarre Heilbrunn und Deutsch-Beneschau. – Post Brünnl. – Telegraphenstation und Gendarmerie: Deutsch-Beneschau. – Gasthäuser: **Fleischhacker** Franz jun., Mühlberg Nr. 8; **Tausch** Theresia, Althütten Nr. 13; **Pils** Franz, Schwarzthal Nr. 11, Flaschenbierhandel.

2. **Böhmdorf** (tsch. **Byňov**, Dorf; 20,5 km): 54 Häuser, 481 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: Jakule. Gemeinde-Vorsteher: **Saßmann** Peter, Nr. 5; 1. Gemeinderat: **Saßmann** Martin, Nr. 17; 2. Gemeinderat: **Saßmann** Josef, Nr. 13. – Pfarre, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie Gratzen. – Schule: Böhmdorf. – Oberlehrer: **Cely** Franz Josef; Lehrer: **Weselsky** Edmund; Katechet: P. Kathrain **Bonaventura**; Ortsschul-Inspektor: **Hrubesch** in Jakule. – Gräfliche Buquoy'sche Dampfsäge und Torfstreuerzeugung. – Spar- und Darlehenskassenverein. – Deutscher landwirtschaftlicher Verein für Böhmdorf, Wienau und Umgebung, Obmann: **Mann** Josef. – Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Obmann **Saßmann** Albert. – Gasthäuser in Böhmdorf: **Porsch** Johann Nr. 53. – **Saßmann** Johann Nr. 21. – **Saßmann** Johanna Nr. 31; in Jakule: **Karl Graf von Buquoy**, Nr. 57 (Pächter: **Hawlen** Ferdinand).

3. **Brünnl** (tsch. **Dobrá Voda**, Markt; 22,5 km): 105 Häuser, 449 Einwohner. – Bürgermeister: **Pröll** Rudolf, Nr. 14; 1. Gemeinderat: **Wilder** Erhard, Nr. 107; 2. Gemeinderat: **Kaindl** Jo-

hann, Nr. 57. – Pfarre, Schule, Post: Brünnl. – Telegraphenstation: Strobnitz. – Gendarmerie: Gratzten. – Pfarrer: P. **Bredl** Sigismund, Kaplan P. **Kümmel** Heinrich, Mesner: **Straszky** Johann. – Oberlehrer: **Kopečný** Eugen; Lehrer: **Křenek** Adalbert; Industriallehrerin: **Hanusch** Antonie, **Bayer** Marie; Katechet: P. **Kümmel** Heinrich; Ortsschul-Inspektor: **Radler** Alois. – Postmeister: **Waage** Friedrich. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann: **Pröll** Franz; Zahlmeister P. **Bredl** Sigismund. – Gewerbe-genossenschaft, Vorstand: **Saller** Franz. – Praktischer Arzt: **MUDr. Steiner** Oskar. – Hebamme **Hofer** Hedwig. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Wilder** Kajetan. – Ortsgruppe Brünnl und Umgebung des Piusvereines, Obmann: **Umlauf** Alfons. – Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen (noch nicht konstituiert). – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: P. **Bredl** Sigismund. – Gasthäuser: **Pölzl** Johann, Nr. 47; **Plan** Wunibald, Nr. 6; **Pröll** Rudolf, Nr. 14. – **Tampier** Adalbert, Nr. 19. – **Umlauf** Alfons, Nr. 11.

4. **Deutsch-Beneschau** (tsch. **Benešov n. Černou**, Stadt; 10,5, km): 378 Häuser, 2102 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Hennberg-Kamenice, Kleppen-Klepná, Neuhammer-Nový Hamr, Schwarzthal (Teildorf) – Černé Údolí, St. Gabriela-Třebíčko, St. Veith-Svatý Vít, Pohnholz, Vierteln-Věrtle. – Bürgermeister: **Schmoll** Franz; 1. Stadtrat: Franz **Weilguny**, Schlossermeister; 2. Stadtrat: Ignaz **Klinger**; 3. Stadtrat: Ignaz **Herzog**; 4. Stadtrat: Franz **Weilguny**, Apotheker; Stadtsekretär: **Ludačka** Franz. – Dechantei, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Deutsch-Beneschau. – Bezirksvikar und Dechant: **Suchan** Johann; 1. Kaplan: **Hawel** Franz; 2. Kaplan: Jaroslaus **Macek**; Mesner: **Klement** Josef. – Oberlehrer: **Tumler** Hans; Lehrer: **Kurek** Josef, **Hacker** Karl, **Herlinger** Josef, **Pils** Ignaz, **Wilberg** Heinrich, **Weidner** Rosa, **Kurek** Mizzi, **Waschinger** Anna; Industriallehrerin: **Weidner** Emma;

Katecheten: Dechant **Suchan** Johann, Jaroslaus **Macek** und **Hawel** Franz. – Gewerbliche Fortbildungsschule, Leiter: **Tumler** Hans; Lehrer: **Herlinger** Josef, **Kurek** Josef, **Pöschko** Wenzel. – Ortsschul-Inspektor: **MUDr. Dick** Theodor, Stadtarzt. – Gendarmerie, Wachtmeister: **Benesch** Adolf; Vize-wachtsmeister **Posselt** Rudolf; Gendarm: Josef **Zosel**. – Postmeister: **Liška** Josef; Poststoffiziantin: **Pils** Marie. – Stadt- und Distriktsarzt **MUDr. Dick** Theodor. Städtische Sparkasse, Direktionsvorstand: Franz **Weilguny**, Apotheker; Buchhalter: Karl **Rohrer**; Kassier: **Seidl** Franz. – Genossenschaftliche Krankenkasse, Obmann: Moritz **Resch** Kassier: **Pöschko** Wenzel; Schriftführer: **Witzany** August. – Gewerbe-genossenschaft, Vorstand: **Weilguny** Franz. – Ortsgruppe des bienenwirtschaftlichen Zentralvereines. – Burschenbund „Freundschaft“, Obmann **Czerwenka** Josef. – Christlicher Volksverein, Obmann: **Hoffelner** Johann. – Deutscher Bauernbund, Obmann: **Strobl** Franz, Waldetschlag. – Deutscher Musikverein, Obmann **Čurda** Franz. – Deutscher Turnverein, Sprechwart: **Hoffelner** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Weilguny** Franz. – Gesangsverein „Lyra“, Obmann: **Weidner** Franz. – K.k. privilegiert bürgerliches Scharfschützenkorps, Hauptmann: **Müller** Franz. – Losverein „Glück“, Obmann: **Stifter** Franz. – Losverein „Haupttreffer“, Obmann: Dr. **Dick** Theodor. – Losverein „Fortuna“, Obmann Dr. **Dick** Theodor. – Ortsgruppe des Bundes der Deutschen in Böhmen, Obmann: **Anderl** Johann. – Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Gangl** Franz. – Ortsgruppe des deutsch-österreichischen Gewerbebundes (noch nicht konstituiert). – Ortsgruppe des deutschen Schulvereines, Obmann: **Tumler** Hans. – Ortsgruppe des deutschen Gewerbeunterstützungsvereines „Selbsthilfe“, Obmann: **Weilguni** Moritz. – Theater-Dilettantenverein, Obmann: **Weilguni** Friedrich. – Verschönerungsverein, Obmann: Dr. **Dick** Theodor. – Deutscher

Pilsenschlag-Polžov, Schwarzthal-Černé Údolí, Sophienschloß-Žofín, Theresiendorf-Pohorská Ves, Theresienhof-Terčí Dvůr.

- Gemeinde-Vorsteher: **Kastl** Johann, Luschnitz Nr. 8; 1. Gemeinderat: **Antoni** Leonhard, Theresiendorf ; 2. Gemeinderat: **Schulz** Andreas, Gereutern. - Pfarre, Schule, Post: Theresiendorf. - Telegraphenstation und Gendarmerie: Deutsch-Beneschau. - Pfarrer: **Kopetzky** Karl; Mesner: **Antony** Johann. - Schule Theresiendorf: Oberlehrer **Frey** Leopold; Lehrer: **Hofmann** Georg, **Liebl** Franz; Industriallehrerin: **Vogel** Anna; Katechet: **Kopetzky** Karl; Ortsschul-Inspektor: **Friedrich** Franz. - Schule Schwarzthal: Schulleiter **Waschinger** Wilhelm; Industriallehrerin: **Waschinger** Josefina; Katechet: **Kopetzky** Karl; Ortsschul-Inspektor: **Friedrich** Franz. - Postmeisterin: **Kriso** Rosalia. - Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann: **Reichenauer** Josef in Luschnitz, Zahlmeister: **Neubauer** Josef. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Hengster** Johann. - Ortsgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Wohlschläger** Wenzel. - Bundesgruppe des deutsch-agrarischen Jugendbundes, Obmann: **Straberger** Leopold. - Gasthäuser: in Luschnitz: **Bretterbauer** Eva, Nr. 42; in Theresiendorf: **Kastl** Wenzel, Nr. 53; **Wohlschläger** Wenzel; in Theresienhof: **Pascher** Franziska, **Neubauer** Katharina, Nr. 18; in Pilsenschlag: **Kastl** Johann; in Sophienschloß: **Barutschka** Johann.

15. Niederthal (tsch. Údolí, Dorf; 25,5 km): 135 Häuser, 787 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Gabernost-Kapinos, Jetzkobrunn-Jetzko, Johannesruh-Janovka, Tonnberg-Hlinov. - Gemeinde-Vorsteher: **Kloiber** Josef, Nr. 13; 1. Gemeinderat: **Miesbauer** Thomas; 2. Gemeinderat: **Kriegmeier** Ferdinand. - Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Gratzen. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Kriegmaier** Ferdinand. - Gräflich Buqoy'sche Dampfbrauerei und Spiritusbrennerei. -

Gasthäuser in Niederthal: **Kloiber** Barbara, Nr. 14; **Neuhauser** Klara, Nr. 10; **Sperker** Jakob, Nr. 89; in Jetzkobrunn: **Schattauer** Hermann, Nr. 71; **Zeman** Karl, Nr. 43.

16. Piberschlag (tsch. Veveří, Dorf; 27,4 km): 92 Häuser, 479 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: Göllitz-Jedlice. - Gemeinde-Vorsteher: **Bierampl** Josef, Piberschlag; 1. Gemeinderat **Peyer** Mathias, Piberschlag; 2. Gemeinderat: **Herzog** Anton, Gollitz. - Pfarre, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Gratzen. - Schule: Piberschlag, Oberlehrer: **Wesely** Karl; Lehrer: **Pröll** Martin; Industriallehrerin: **Zewl** Marie; Katechet: P. **Weiskopf** Gabriel; Ortsschul-Inspektor: **Weger** Andreas, Kropfschlag. Schule Göllitz, Schulleiter: **Lettl** Hermann; Industriallehrerin: **Zewl** Marie; Katechet: P. Theobald **Bauer.** - Ortsschul-Inspektor: **Müller** Josef. - Bauernverein, Obmann: **Pröll** Martin. - Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Pröll** Martin. - Gasthäuser in Piberschlag: **Migsch** Ludwig, Nr. 52; **Saßmann** Peter, Nr. 49; **Saßmann** Josef, Göllitz Nr. 18.

17. Rauhenschlag (tsch. Chlupatá Ves, Dorf; 22,5 km): 82 Häuser, 430 Einwohner, zugeteilte Ortschaften: Fidretschlag-Bedřichov, Guttenbrunn-Meziluží. - Gemeinde-Vorsteher: **Glaser** Wenzel; 1. Gemeinderat: **Süß** Josef; 2. Gemeinderat: **Schuh** Josef. - Pfarre: Brünnl und Strobnitz; Schule in Brünnl. - Post: Brünnl und Strobnitz. - Telegraphenstation: Strobnitz. - Gendarmerie: Gratzen. - Deutscher Landwirtschaftlicher Verein, Obmann: **Glaser** Wenzel. - Gasthäuser in Rauhenschlag: **Herzog** Johann, Nr. 6; **Raab** Johann, Nr. 24. In Fidretschlag: **Glaser** Josef, Nr. 16. In Gutenbrunn: **Glaser** Johann, Nr. 4.

18. Sacherles (tsch. Kamenná, Dorf; 18,5 km): 43 Häuser, 279 Einwohner. - Gemeinde-Vorsteher: **Watzl** Franz; 1. Gemeinderat: **Keindl** Franz, Nr. 6; 2. Gemeinderat: **Jaksch** Johann, Nr. 8. - Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation: Deutsch-Beneschau. - Gendarmerie: Deutsch-Beneschau. - Bundesgruppe des deutschen Böhmer-

waldbundes, Obmann: **Tonko** Johann, Nr. 4. – Viehzuchtverein Sacherles, Obmann: **Quatember** Gregor. – Gasthäuser: **Dreyer** Lukas, Nr. 41; **Kaindl** Franz, Nr. 6.

19. Scheiben (tsch. Šejby, Dorf; 23,5 km): 35 Häuser, 229 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: **Sommer** Johann; 1. Gemeinderat: **Haas** Wenzel; 2. Gemeinderat: **Herzog** Josef. – Pfarre, Post, Telegraphenstation Strobnitz. – Gendarmerieposten: Gratzen. – Schule Scheiben. Schulleiter **Bayer** Wenzel; Industriallehrerin; **Bayer** Marie; Katechet: P. **Ploner** Stanislaus; Ortsschul-Inspektor: **Herget** Karl. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann; **Bayer** Wenzel. – Landwirtschaftlicher Verein, Obmann: **Haas** Wenzel. – Graf Buquoy'sche Försterei, Förster: **Herget** Karl. – Gasthäuser: **Sommer** Johann, Nr. 1.

20. Sohors (tsch. Žár, Dorf; 22,5 km): 55 Häuser, 312 Einwohner; zugeteilte Ortschaft: Johannesruh II-Janovka II. – Gemeinde-Vorsteher: **Haas** Anton; 1. Gemeinderat: **Krauskopf** Josef, Johannesruh. – Pfarre und Schule: Sonnberg. – Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Gratzen. – Hebamme: **Kletschka** Marie. – Gasthäuser in Sohors: **Hopfinger** Franz, Nr. 6; **Lepschy** Jakob; **Mottl** Josef, Johannesruh.

21. Sonnberg (tsch. Žumberk, Dorf; 21, 5 km): 115 Häuser, 669 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: B(P)uschendorf-Božejov, Dörfles-Vesce, Tritschmersch-Střeziměřice, Wieden-Chudějov. – Gemeinde-Vorsteher: **Lust** Peter, Buschendorf 11; 1. Gemeinderat: **Hopfinger** Franz, Wieden 2; 2. Gemeinderat: **Sommer** Anton, Tritschmersch 8; Gemeindegeschäftsführer: **Protzl** Johann. – Pfarre und Schule: Sonnberg. – Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Gratzen. – Pfarrer: **Steinberger** Anton; Kaplanstelle derzeit unbesetzt; Mesner: **Řeřábek** Wenzel. – Oberlehrer: **Strnadt** Alois; Lehrer: **Hirsch** Franz, **Rheder** Franz; Industriallehrerin: **Mayer** Katharina; Katechet: **Steinberger**

Anton; Ortsschul-Inspektor: **Wegenkittel** Wenzel. – Bundesgruppe des deutschen Böhmerwaldbundes, Obmann: **Hopfinger** Franz. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Strnadt** Alois. – Musikverein, Obmann: **Strnadt** Alois. – Gasthäuser in Sonnberg: **Sperker** Franz, Nr. 24; Gemeindegasthaus, Nr. 17 (Pächter **Hager** Johann). In Buschendorf: **Bayer** Mathäus, Nr. 8; **Ortsgemeinde** Buschendorf 19 (Pächter: **Taschner** Wenzel); **Lust** Johann, Nr. 27. – Krämer: **Mann** Wenzel, Nr. 11; **Wohlschläger** Franz, Nr. 4 (Getreidehandel); **Wegenkittel** Franz; **Fonje** Tomas, Nr. 46.

22. Strobnitz (tsch. Horní Stropnice, Markt; 21,5 km): 191 Häuser, 1022 Einwohner; zugeteilte Ortschaften und Einschichten: Egersee-Vyhličky. – Bürgermeister: **Saßmann** Mathias, Nr. 65; 1. Gemeinderat: **Schachner** Johann, Nr. 143; 2. Gemeinderat: **Patter** Wenzel; 3. Gemeinderat: **Löffler** Jakob, Nr. 39. Gemeindegeschäftsführer: **Haberl** Franz. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation: Strobnitz. – Gendarmerie: Gratzen. – Pfarrer: P. **Bauer** Theobald; Kaplan: P. **Ploner** Stanislaus; Mesner: **Ebhard** Karl. – Schuldirektor: **Steinko** Franz; Lehrer: **Scherkl** Adalbert, **Moser** Robert, **Trzebin** Theobald, **Koretzky** Franz, **Tibitanzl** Thomas, **Trzebin** Hermine; Industriallehrerin: **Ladenbauer** Marie; Katechet: P. Stanislaus **Ploner**; Ortsschul-Inspektor: **Patter** Wenzel. – Postmeisterin: **Rispler** Antonie. – Distriktsarzt: MUDr. **Vorzimmer** Hermann. – Spar- und Darlehenskassenverein, Obmann: **Köttner** Josef, Zahlmeister: **Haberl** Franz. – Gewerbevereinsgesellschaft, Vorstand: **Schachner** Johann. – Genossenschaftskrankenkasse, Obmann und Kassier: **Schachner** Franz, Schriftführer: **Haberl** Franz. – Deutscher landwirtschaftlicher Verein, Obmann: **Löffler** Jakob. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Saßmann** Mathias. – Katholischer Arbeiterverein, Obmann: **Ebhart** Karl. – Militärverein, Obmann: **Hauptmann** August. – Ortsgruppe des deutschen

- Böhmerwaldbundes, Obmann: **Steinko** Franz. – Verschönerungsverein, Obmann: **Moser** Robert. – Gasthäuser: **Fackenberg** Theodor, Nr. 69; **Plann** Ludwig, Nr. 12; **Plann** Rudolf, Nr. 29; **Radler** Johann, Nr. 75; **Schuh** Franz, Nr. 161; **Strohmaier** Josef, Nr. 116. – Fabrik zur Erzeugung landwirtschaftlicher Maschinen und Geräte mit Dampftrieb, Besitzer: **Hauptmann** Adolf.
- 23. Waldetschlag (tsch. Valtěřov, Dorf; 13,5 km):** 40 Häuser, 231 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: Franz **Strobl**, Nr. 1; 1. Gemeinderat: Anton **Grill**, Nr. 9; 2. Gemeinderat: Johann **Pascher**, Nr. 6. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Deutsch-Beneschau. – Gasthäuser: **Glaser** Mathias, Nr. 21; **Gubi** Franz, Nr. 26. – Ziegelei Franz **Strobl**.
- 24. Wienau (tsch. Štipton, Dorf; 25,5 km):** 71 Häuser, 463 Einwohner. – Gemeinde-Vorsteher: **Hammer** Josef; 1. Gemeinderat: **Gorth** Johann. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation und Gendarmerie: Gratzen. – Gasthäuser: **Sassmann** Karl, Nr. 57; **Stangl** Johann, Nr. 62.
- 25. Zweiendorf (tsch. Svěbohy, Dorf; 20,5 km):** 106 Häuser, 668 Einwohner; zugeteilte Ortschaften: Grü(i)tschau-Krčín, Ma(e)ierhof-Humenice. – Gemeinde-Vorsteher: **Stürzl** Mathias, Mayerhof 12; 1. Gemeinderat: **Löffler** Karl, Zweiendorf 1; 2. Gemeinderat: **Wagner** Adalbert, Grütschau 11. – Pfarre, Schule, Post, Telegraphenstation Strobnitz. – Gendarmerie Gratzen. – Freiwillige Feuerwehr, Obmann: **Princ** Johann. – Landwirtschaftlicher Verein (noch nicht konstituiert). Gasthäuser: **Löffler** Karl, Zweiendorf 1; **Wagner** Johann, Grütschau 7; **Sperker** Franz, Maierhof 37.
- Buchers/Pohoří n.Š.: **Hausl** Katharina, Lechner Aloisia;
Friedberg/Frymburk: **Herrle** Christine, **Lackinger** Magdalena;
Gratzen/Nové Hradý: **Schütz** M., **Ebhard** Julie, **Wagner** Katharina;
Heilbrunn/Hojná Voda: **Sejka** Elisabeth;
Hohenfurth/Vyšší Brod: **Scharinger** Marie, **Grimus** Anna;
Kaplitz/Kaplice: **Holzinger** Marie, **Salzer** Marie;
Luschnitz/Lužnice: **Pöschko** Marie (Theresiendorf);
Langstrobnitz/Dlouhá Stropnice: **Wagner** Walburga;
Oberhaid/Horní Dvořiště: **Martetschläger** Katharina, **Kollmann** Josefa, **Kapfer** Johanna;
Ömau/Soběnov: **Manoch** Katharina;
Reichenau an der Maltzsch/Rychnov nad Malší: **Schimak** Theresia, **Buchgänger** Franziska (Maria-Schnee/Svatý Kámen: **Leitner** Elisabeth);
Deutsch-Reichenau bei Friedberg/Rychnůvek: **Leitner** A., **Maier** R.;
Rosenberg/Rožmberk: **Havlíček** Rosa;
Rosenthal/Rožmitál: **Janda** Elisabeth;
Sohorz bei Gratzen/Žár: **Kletschka** Marie;
Schönfelden/Krásná Pole: **Lepschy** Eleonore (Abdank/Adámky);
Scheiben/Zadní Kruhová (Gemeinde Haag/obec Zahrádka): **Kastl** Anna;
Strobnitz/Horní Stropnice: **Sperker** Marie;
Unterhaid/Dolní Dvořiště: **Schmied** Rosa;
Wörles/Ostrov: **Holler** Apollonia;
Wullachen/Bolechy: **Watzl** Josefa;
Zettwing/Cetviny: **Punz** Klara.

Daten entnommen aus dem „Kaplitzer Adreß-Buch“ (Daten aus 1914 bzw. die Häuserliste aus 1910), kopiert aus einem Original der wissenschaftlichen Bibliothek in Budapest, bearbeitet von und Fehlermeldungen bitte an: b.riep1@eduhi.at. Besten Dank.

Hebammen-Porodní báby:

Deutsch-Beneschau/Benešov n. Černou: **Hosenseidel** Th., **Schaffer** Antonia;
Brünnl/Dobrá Voda: **Hofer** Hedwig;

Údaje z „Kaplického adresáře“ r. 1914 resp. 1910 (seznam domů).

Příloha 3 - Beilage 3

Dopis Františka Palackého do Frankfurtu z 11. dubna 1848

Cit. z internetu respektive z: Franz Palacký: *Eine Stimme über Österreichs Anschluß an Deutschland* a Kutnar, F.: *Naše národní minulost v dokumentech, díl II., Praha 1962, s. 355, a internet.*

Výboru padesáti, k rukám pana presidenta Soirona ve Frankfurtu nad Mohanem, in: František Palacký, *Oesterreichs Staatsidee*, Prag 1866, str. 79-86 (podle dotisku Nakladatelství „Verlag des wissenschaftlichen Antiquariats“, H. Geyer, Wien 1974).

Národně sjednocovací úsilí německého měšťanstva dostalo novou, konkrétnější podobu od podzimu 1847, kdy se stále silněji ozývaly hlasy po vytvoření jednotného velkoněmeckého státu, do něhož by měly být zahrnuty nejen rakouské, ale i české země v rozsahu hranic středověké římské říše.

Na jednání výboru padesáti, který měl připravit program frankfurtského sněmu, byl pozván z Čech vedle českobudějovického rodáka, publicisty Franze Schuselky také František Palacký.

Palacký odpověděl v otevřeném dopise

František Palackýs berühmter Brief nach Frankfurt vom 11. April 1848

zit. aus Franz Palacký: *Eine Stimme über Österreichs Anschluß an Deutschland* und Kutnar, F.: *Naše národní minulost v dokumentech, díl II., Praha 1962, s. 355, n. sowie aus dem Internet.*

An den Fünzigzige-Ausschuß zu Handen des Herren Präsidenten Soiron in Frankfurt a. M., in: Franz Palacký: *Oesterreichs Staatsidee*, Prag 1866, S. 79-86 (nach dem Nachdruck des Verlags des wissenschaftlichen Antiquariats, H. Geyer, Wien 1974)

Die nationalen Vereinigungsbestrebungen des deutschen Bürgertums erhielt seit dem Herbst 1847 eine neue, konkretere Form, als sich immer stärker die Rufe nach Schaffung eines einheitlichen großdeutschen Staates Gehör verschafften, in welchen nicht nur österreichische, sondern auch böhmische Gebiete entlang der Grenzen des mittelalterlichen Römischen Reiches einbezogen werden sollten. Zu den Verhandlungen des sogenannten 50-er Ausschusses, welcher ein Programm für das Frankfurter Parlament ausarbeiten sollte, wurde aus den böhmischen Ländern neben dem gebürtigen Budweiser Franz Schuselka auch František Palacký eingeladen. Palacký antwortete mittels des offenen

FRANTIŠEK PALACKÝ.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Vilimek_-_František_Palacký.jpg

„Hlas o připojení se Rakouska k zemi německé“ z 11. dubna 1848.

Jménem českého národa v něm odmítl začlenění Čech do budoucího sjednoceného Německa. V duchu austroslavistické politické koncepce českého národního hnutí spatřoval nejlepší záruku dalšího rozvoje českého národa v rakouské monarchii, jež by ale byla přeměněna v konstituční federaci rovnoprávných národů.

Psaní do Frankfurtu bylo zveřejněno na pokračování 15. a 18. 4. 1848 v 10. a 12. čísle Národních novin.

„Dopis dne 6. dubna l. r., kterýmžto ste mi, vysoce vážení pánové, prokázali čest, že ste mne pozvali do Frankfurta, abych se oučastnil jednání Vašich, hlavně směřujících k tomu, aby co nejrychleji svolán byl německý parlament – nyní právě mne poštou došel.

S radostným překvapením shledal jsem v tom plné a platné svědectví důvěry, kterou nejznamenitější mužové říše Německé ve smýšlení mé pokládají nepřestávají: neboť povolávající mne ke sněmu „německých vlastencův“, propouštějí mne sami z obviňování, rovněž tak nespravedlivého jakož opět i opět na mne uvalovaného, že bych se kdy ukázal býti nepřitelem německého národu.

S upřímným citem vděčnosti v tom uznávaje vznešenou vlídnost i spravedlivost výtečného shromáždění tohoto, vidím se proto tím více býti povinen, odpověditi jemu s otevřenou důvěrou, přímo i bez ukrývání.

Briefes „Stimme über den Anschluss Österreichs an das Land Deutschland“ vom 11. April 1848.

Im Namen der tschechischen Nation lehnte er darin eine Eingliederung Böhmens in das in der Zukunft vereinte Deutschland ab. Im Geiste der austroslawistischen politischen Konzeption der tschechischen Nationalbewegung sah er die beste Garantie einer weiteren Entwicklung der tschechischen Nation in der österreichischen Monarchie, welche aber zu einer konstitutivonellen Föderation gleichberechtigter Völker umgewandelt werden sollte.

Das Schreiben nach Frankfurt wurde in einer Artikelserie mit Fortsetzungen am 15. und 18. April 1848 in der Ausgabe Nr. 10 und 12. der Zeitung „Národní noviny“ (Nationalzeitung) veröffentlicht.

„Das Schreiben vom 6. April d. J., womit Sie, hochgeehrte Herren! mir die Ehre erweisen, mich nach Frankfurt einzuladen, um an Ihren „hauptsächlich die schleunigste Berufung eines deutschen Parlaments“ bezweckenden Geschäften Theil zu nehmen, – ist mir so eben von der Post richtig zugestellt worden.

Mit freudiger Überraschung las ich darin das vollgültige Zeugniß des Vertrauens, welches Deutschlands ausgezeichnete Männer in meine Gesinnung zu setzen nicht aufhören; denn indem sie mich zur Versammlung „Deutscher Vaterlandsfreunde“ berufen, sprechen sie mich selbst von dem eben so ungerechten als oft wiederholten Vorwurfe frei, als habe ich mich gegen das deutsche Volk jemals feindselig bewiesen.

Mit wahrem Dankgeföhle erkenne ich darin die hohe Humanität und Gerechtigkeitsliebe dieser ausgezeichneten Versammlung an, und finde mich dadurch um so mehr verpflichtet, ihr mit offenem Vertrauen, frei und ohne Rückhalt zu antworten.

Na pozvání Vaše, pánové, nemohu ani sám osobou svou přijíti ani na místě svém odeslati jiné ho „bezpečného vlastence“.

Dovolte, abych Vám nyní co možná krátce přednesl své toho důvody.

Účel Vašeho shromáždění jest na místo dosavadního svazku knížat postaviti svazek německého národu, národ německý uvésti ve skutečnou jednotu, utužiti cit německé národnosti a tímto způsobem rozmnožiti moc a sílu říše Německé.

Jakkoli ctím toto snažení i pocit, na kterémžto se zakládá, a právě proto, že je ctím, nemohu nikterak účastniti se v něm.

Já nejsem Němec, aspoň se jím býti necítím – a za pouhého potakače, nemajícího ani mínění, ani vůle, nechtěli ste mne zajisté k sobě povolati; pročťž musil bych ve Frankfurtě buď city své zapírati a se přetvařovati, anebo když by k tomu přišlo, hlasitě odporovati.

K prvnímu jsem příliš upřímný a prostomluvný, ke druhému pak nejsem dosti drzý a bezohledný; nemohu totiž sobě toho připustiti k srdci, abych protivnými zvuky rušil souhlas a svornost, kterouž pokládám za utěšenou i žádoucí netoliko ve svém vlastním domě, ale i u suseda.

Sem Čech rodu slovanského i se vším tím nemnohým, co mám i co mohu, oddal jsem se zcela i navždy ve službu svému národu.

Tento národ malý sice jest, ale odjakživa zvláštní a sám o sobě stávající; panovníci jeho účastnili se od věkův ve svazku knížat německých, národ ale sebe sám nikdy k národu německému nepočítal, aniž také od jiných po všecka staletí kdy k němu počítán.

Ich kann Ihrem Rufe, meine Herren! weder in eigener Person, noch durch Abordnung eines anderen „zuverlässigen Patrioten“ an meiner Statt Folge leisten. Erlauben Sie mir, die mich bestimmenden Gründe Ihnen so kurz als möglich vorzutragen.

Der ausgesprochene Zweck ihrer Versammlung ist, einen deutschen Volksbund an die Stelle des bisherigen Fürstentbundes zu setzen, die deutsche Nation zu wirklicher Einheit zu bringen, das deutsche Nationalgefühl zu kräftigen und Deutschlands Macht dadurch nach Innen und Außen zu erhöhen.

So sehr ich auch dieses Bestreben und das ihm zu Grunde liegende Gefühl achte, und eben weil ich es achte, darf ich mich daran nicht theiligen. Ich bin kein Deutscher, fühle mich wenigstens nicht als solcher, – und als bloßen meinungs- und willenslosen Ja-Herrn haben Sie mich doch gewiß nicht zu sich berufen wollen, folglich müßte ich in Frankfurt entweder meine Gefühle verläugnen und heucheln, oder bei sich ergebender Gelegenheit laut widersprechen.

Zum ersten bin ich zu offen und zu frei, zum zweiten nicht dreist und rücksichtslos genug; ich kann es nämlich nicht über's Herz gewinnen, durch Mißlaute einen Einklang zu stören, den ich nicht allein in meinem eigenen Hause, sondern auch beim Nachbar wünschenswerth und erfreulich finde.

Ich bin ein Böhme slavischen Stammes, und habe ich mit all dem Wenigen, was ich besitze und was ich kann, mich dem Dienste meines Volkes ganz und für immer gewidmet. Dieses Volk ist zwar ein kleines, aber von jeher ein eigenthümliches und für sich bestehendes; seine Herrscher haben seit Jahrhunderten am deutschen Fürstenbunde Theil genommen, es selbst hat sich aber niemals zu diesem Volke gezählt, und ist auch von Andern im Ablauf aller Jahrhunderte niemals dazu gezählt worden.

Celé spojení země České nejprve se svatou říší Německou a potom s Německým spolkem bylo odjakživa pouhé regale, o kterém český národ, čeští stavové, sotva kdy chtěli věděti, aniž toho sobě všímali.

Věc tuto skutečnou vědí všickni němečtí znalci dějin tak dobře jako já; a chtěl-li by kdo ještě o tom pochybovati, nabízím se, že ji přivedu svým časem k úplné a zřejmé jistotě. I kdyby se zouplna za pravdou přijalo, že koruna Česká kdy byla s říší Německou ve svazku lenním (čemuž ale publicisté čeští odjakživa odvírali), nemůže žádnému skutečnému znalci dějin přijíti na mysl, aby, co se dotýče záležitostí vnitřních, pochyboval o někdejší suverenitě a svézakonnosti vlády a země České.

Celému světu jest povědomé, že císařové němečtí, co se této jich hodnosti týče, odjakživa s národem českým ani dosti málo činiti neměli, že jim v Čechách ani nad Čechy nepřislušela moc ani zákonodárná ani soudní ani exekutivní; že nikdy neměli práva vybírati ze země vojsko neb jaká regalie, že země Česká spolu se svými korunními zeměmi nepočítala se k žádnému z někdejších desíti krajův německých, že příslušenství k říšskému soudu komornímu nikdy se na ni nevztahovalo atd., že tudíž celé dosavadní spojení země České s říší Německou pokládáno i považováno býti musí nikoli za svazek národu s národem, ale za svazek panovníka s panovníkem.

Žádá-li ale kdo, aby nad tento dosavadní svazek mezi knížaty nyní spojil se národ český sám s národem německým, jest aspoň toto vždy požadavek nový, nemající žádného historického základu právního, jemuž já o své osobě hověti oprávněna se necítím, pokud neobdržím k tomu výslovného i platného mandátu.

Die ganze Verbindung Böhmens zuerst mit dem heil. römischen Reiche, dann mit dem deutschen Bunde, war von jeher ein reines Regale, von welchem das böhmische Volk, die böhmischen Stände kaum jemals Kenntniss zu nehmen pflegten.

Diese Thatsache ist allen deutschen Geschichtsforschern wohl eben so gut, wie mir selbst bekannt; und sollte sie ja noch von Jemanden in Zweifel gezogen werden, so bin ich erbietig, sie seiner Zeit bis zur Evidenz sicher zu stellen. Selbst bei der vollen Annahme, daß die böhmische Krone jemals im Lehensverbande zu Deutschland gestanden (was übrigens von böhmischen Publicisten von jeher bestritten wird), kann es keinem Geschichtskundigen einfallen, die ehemalige Souverainität und Autonomie Böhmens nach Innen in Zweifel zu ziehen.

Alle Welt weiß es, daß die deutschen Kaiser, als solche, mit dem böhmischen Volke von jeher nicht das Mindeste zu thun und zu schaffen gehabt haben; daß ihnen in und über Böhmen weder die gesetzgebende, noch die richterliche oder vollziehende Gewalt zukam; daß sie weder Truppen noch irgend Regalien aus dem Land jemals zu beziehen hatten; daß Böhmen mit seinen Kronländern zu keinem der ehemaligen zehn deutschen Kreise gezählt wurde, die Competenz des Reichskammergerichts sich niemals über dasselbe erstreckte usw.; daß somit die ganze bisherige Verbindung Böhmens mit Deutschland als ein Verhältnis, nicht von Volk zu Volk, sondern nur von Herrscher zu Herrscher aufgefaßt und angesehen werden muß.

Fordert man aber, daß über den bisherigen Fürstenbund hinaus nun mehr das Volk von Böhmen selbst mit dem deutschen Volke sich verbinde, so ist das eine wenigstens neue und jeder historischen Rechts-Praxis ermangelnde Zumuthung, der ich für meine Person mich nicht berechtigt fühle, Folge zu geben, so lange ich dazu kein ausdrückliches und vollgiltiges Mandat erhalte.

Druhá příčina, která mi brání porad Vašich býti oučasten, jest, že podle všeho toho, co posud o záměrech i úmyslech Vašich veřejně se prohlásilo, nevyhnutelně směřovati chcete i budete k tomu, abyste navždy zemdlili, ba nemožným učinili Rakousko co říši samostatnou, říši, jejížto zachování, celost i upevnění jest a býti musí věcí velikou i důležitou netoliko národu mého, ale celé Evropy, ano lidskosti a vzdělanosti samé. Popřejte mně i také v tom krátkého a převětivého sluchu.

Víte, pánové, která mocnost drží veškeren veliký východ našeho dílu světa; víte, že tato mocnost, již nyní vzrostši u velikost ohromnou, sama za sebe a v sobě každého desetiletí větší měrou se sílí a zmáhá, nežli to díti se může v zemích západních;

že jsouc ve středu svém nepřístupna skoro každému outoku, stala se již dávno nebezpečnou svým sousedům; i ačkoli majíc také na půlnoci bránu otevřenou, že vždy přece, přirozeným vedená pudem, zvláště na jih rozšiřovati se hledí a hleděti bude;

že každý krok, kterýž by na této cestě dále ještě učinila kupředu, hrozí během čím dále tím rychlejším zploditi a založiti u n i v e r z á l n í m o n a r c h i i, tj. nepřehledné a nevyslovitelné zlé, neštěstí bez míry a hranic, jehož bych já, Slovan tělem i duší, pro dobré lidské neméně těžce želel, byt i tato monarchie prolašovala se za slovanskou.

S touž křivdou, jako v Němcích za nepřítel Němcův, jmenují a pokládají mne mnozí v Rusích za nepřítel Rusův.

Nikoliv, pravím to hlasitě a zjevně, nejsem nepřítel Rusův; naopak, pozoruji s radostným oučastenstvím každý krok, jež tento veliký národ ve svých přirozených mezích kupředu činí po

Der zweite Grund, der mir verbietet, an Ihren Berathungen Theil zu nehmen, ist der Umstand, daß nach Allem, was über Ihre Zwecke und Ansichten bisher öffentlich verlautet wurde, Sie nothwendiger Weise darauf ausgehen wollen und werden, Österreich als selbständigen Kaiserstaat unheilbar zu schwächen, ja ihn unmöglich zu machen, – einen Staat, dessen Erhaltung, Integrität und Kräftigung eine hohe und wichtige Angelegenheit nicht meines Volkes allein, sondern ganz Europa's, ja der Humanität und Civilisation selbst ist und sein muß. Schenken Sie mir auch darüber ein kurzes und geneigtes Gehör.

Sie wissen, welche Macht den ganzen großen Osten unseres Welttheils inne hat; Sie wissen, daß diese Macht, schon jetzt zu kolossaler Größe herangewachsen, von Innen heraus mit jedem Jahrzehend in größerem Maße sich stärkt und hebt, als solches in den westlichen Ländern der Fall ist und sein kann; daß sie, im Innern fast unangreifbar und unzugänglich, längst eine drohende Stellung nach Außen angenommen hat, und wenn gleich auch im Norden aggressiv, dennoch, vom natürlichen Instinct getrieben, vorzugsweise nach dem Süden zu sich auszubreiten sucht und suchen wird; daß jeder Schritt, den sie auf dieser Bahn noch weiter vorwärts machen könnte, in beschleunigtem Lauf eine neue U n i v e r s a l m o n a r c h i e zu erzeugen und herbeizuführen droht, d.i. ein unabsehbares und unnennbares Übel, eine Calamität ohne Maß und Ende, welche ich, ein Slave an Leib und Seele, im Interesse der Humanität deshalb nicht weniger tief beklagen würde, wenn sie sich auch als eine vorzugsweise slavische ankündigen wollte.

Mit demselben Unrecht, wie in Deutschland als Deutschenfeind, werde ich in Rußland von Vielen als Russenfeind bezeichnet und angesehen.

Nein, ich sage es laut und offen, ich bin kein Feind der Russen; im Gegentheile, ich verfolge von jeher mit Aufmerksamkeit und freudiger Theilnahme jeden Schritt, den dieses große

dráze vzdělanosti; však ale že při vši vřelé lásce k národu svému vždy ještě výše cením dobré lidské i vědecké nežli dobré národní, z té příčiny již pouhá možnost univerzální monarchie ruské nemá žádného odhodlanějšího protivníka i odpůrce nežli mne; ne proto, že by monarchie ta byla ruská, ale že by byla univerzální.

Víte, že na jihovýchodní straně Evropy, podél hranic říše Ruské, přebývajícím národové mnozí, původem, jazykem, dějinami a mravem znamenitě rozdílní – Slované, Rumuni, Maďaři a Němci, o Řecích, Turcích a Škipetařích ani nemluví – z nichž žádný sám o sobě není dosti mocen, aby přemocnému sousedu svému na východě odporovati mohl s prospěchem po vše budoucí časy;

totož mohou jen tehdaž, když je svazek ouzky a pevný bude spojovati všechny v jedno.

Pravá životní žíla tohoto potřebného svazku národův jest Dunaj; oustřední jeho moc nesmí se od řeky této nikdy daleko uchylovati, má-li skutečně vůbec platna býti a zůstati. Zajisté, kdyby státu rakouského nebylo již odedávna, musili bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil.

Proč ale viděli sme tento stát, jenž od přírody a historie povolán jest býti záštitou a strážcem Evropy před asiatskými živly všelikého způsobu – proč viděli sme jej v kritickém okamžení bez pomoci a skoro bez rady před návalem bouře nastávající? –

Proto, že v nešťastném zaslepení již oddávna sám nepoznával skutečného právního i mravního základu jsoucnosti své a jej zapíral; základní totiž pravidlo, aby všecko pod žezlem jeho sjednocené národnosti i všecka vyznání víry požívaly vespolek ouplné rovnosti práva i vážnosti.

Volk innerhalb seiner natürlichen Grenzen auf der Bahn der Civilisation vorwärts thut: da ich jedoch, bei aller heißen Liebe zu meinem Volke, die Interessen der Humanität und Wissenschaft von jeher noch über die der Nationalität stelle, so findet schon die bloße Möglichkeit einer russischen Universalmonarchie keinen entschiedeneren Gegner und Bekämpfer, als mich; nicht weil sie russisch, sondern weil sie eine Universalmonarchie wäre.

Sie wissen, daß der Süd-Ost von Europa, die Grenzen des russischen Reiches entlang, von mehren in Abstammung, Sprache, Geschichte und Gesittung merklich verschiedenen Völkern bewohnt wird, - Slaven, Walachen, Magyaren und Deutschen, um der Griechen, Türken und Schkipetaren nicht zu gedenken, - von welchen keines für sich allein mächtig genug ist, dem übermächtigen Nachbar im Osten in alle Zukunft erfolgreichen Widerstand zu leisten; das können sie nur dann, wenn ein einiges und festes Band sie alle mit einander vereinigt.

Die wahre Lebensader dieses nothwendigen Völkervereins ist die Donau; seine Centralgewalt darf ich daher von diesem Strome nicht weit entfernen, wenn sie überhaupt wirksam sein und bleiben will. Wahrlich, existirte der österreichische Kaiserstaat nicht schon längst, man müßte im Interesse Europa's, im Interesse der Humanität selbst sich beeilen, ihn zu schaffen.

Warum sahen wir aber diesen Staat, der von der Natur und Geschichte berufen ist, Europa's Schild und Hort gegen asiatische Elemente aller Art zu bilden – warum sahen wir ihn im kritischen Momente, jedem stürmischen Anlauf preisgegeben, haltungslos und beinahe ratlos? –

Weil er, in unseliger Verblendung, so lange her die eigentliche rechtliche und sittliche Grundlage seiner Existenz selbst verkannt und verläugnet hat: den Grundsatz der vollständigen Gleichberechtigung und Gleichbeachtung aller unter seinem Scepter vereinigten Nationalitäten und Confessionen.

Právo národův jesti skutečné právo přírody: žádný národ na zemi nemá právo žádati, aby k jeho prospěchu soused jeho sebe sám obětoval, žádný není povinen pro dobré souseda svého sebe sám zapřítí nebo obětovati.

Příroda nezná žádných ani panujících ani služebných národův.

Má-li svazek, který spojuje více rozličných národův v jeden politický celek, býti pevný a trvanlivý, nesmí žádný národ míti příčiny, obávati se, že tímto spojením přijde o některý z nejdražších statkův svých, naopak, každý musí míti jistou naději, že v oustřední moci nalezne ochranu i záštitu před možnými přechvaty sousedův přes čáru rovnosti; potom se také každý přičiní opatřiti oustřední tuto moc silou takovou, aby dotčenou ochranu mohla s prospěchem vykonávati.

Jsemť přesvědčen, že ani ještě nyní v říši Rakouské není pozdě, aby základní toto pravidlo spravedlnosti, tato sacra ancora ve hrozícím utonutí lodi prohlásilo se zjevně i upřímně a provedeno bylo spolu ve všem důrazně: však ale každé okamžení jesti drahé, kých se s tím, probůh, již ani hodinu déle neváhá!

Metternich neklesl jen proto, že byl největší nepřítel svobody, ale také proto, že byl nejlítější, nejouhlavnější nepřítel veškeré národnosti slovanské v Rakousích.

Pozvednu-li tedy zraku svého za hranice české, puďi mne přirozené a historické příčiny k tomu, abych neobracel jeho do Frankfurta, ale do Vídně a tam hledal ono ústředí, ježto se k tomu hodí i povoláno jest, aby ujistilo a uhájilo národu mého pokoj, svobodu a právo.

Vaše snažení, pánové, zdá mi se ale nyní směřovati k tomu, abyste toto ústředí, od jehožto moci a síly já ne samé jen země České spásu oče-

Das Völkerrecht ist ein wahres Naturrecht, kein Volk auf Erden ist berechtigt, zu seinen Gunsten von seinem Nachbar die Aufopferung seiner selbst zu fordern, keines ist verpflichtet, sich zum Besten des Nachbars zu verläugnen oder aufzuopfern.

Die Natur kennt keine herrschenden, so wie keine dienstbaren Völker.

Soll das Band, welches mehre Völker zu einem politischen Ganzen verbindet, fest und dauerhaft sein, so darf keines einen Grund zu Befürchtungen haben, daß es durch die Vereinigung irgend eines seiner theuersten Güter einbüßen werde, im Gegentheil muß jedes die sichere Hoffnung hegen, bei der Centralgewalt gegen allenfällige Übergriffe der Nachbarn Schutz und Schirm zu finden; dann wird man sich auch beeilen, diese Centralgewalt mit so viel Macht auszustatten, daß sie einen solchen Schutz wirksam leisten könne.

Ich bin überzeugt, daß es für Österreich auch jetzt noch nicht zu spät ist, diesen Grundsatz der Gerechtigkeit, die sacra ancora beim drohenden Schiffbruch, laut und rückhaltlos zu proclamiren und ihm praktisch allenthalben Nachdruck zu geben: doch die Augenblicke sind kostbar, möchte man doch um Gottes Willen nicht eine Stunde länger zögern!

Metternich ist nicht bloß darum gefallen, weil er der ärgste Feind der Freiheit, sondern auch darum, weil er der unversöhnlichste Feind aller slavischen Nationalität in Österreichs gewesen.

Sobald ich nun meine Blicke über die Gränzen Böhmens hinaus erhebe, bin ich durch natürliche wie geschichtliche Gründe angewiesen, mich nicht nach Frankfurt, sondern nach Wien hinzurichten, und dort das Centrum zu suchen, welches geeignet und berufen ist, meines Volkes Frieden, Freiheit und Recht zu sichern und zu schützen. Ihre Tendenz, meine Herren! scheint mir aber jetzt offen dahin gerichtet zu sein, dieses Centrum, von dessen Kraft und Stärke ich

kávám, abyste je netoliko, jak sem pravil, záhubně zemdli, ale i dokonce zničili.

Anebo domníváte-li se, že stát rakouský i déle ještě bude trvati, když jemu zapovíte, aby ve svých zemích dědičných neměl žádného svého, společné hlavě frankfurtské nepodlehleho vojska?

Domníváte-li se, že císař rakouský i potom ještě co suverén bude se moci udržeti, když naň uložíte povinnost, aby všechny důležitější zákony přijímal od Vašeho sboru a tímto způsobem, aby instituce rakouského sněmu říšského, jakož i přirozené zemské ústavy spojených království staly se pouhým stínem bez podstaty a moci?

A když potom Uhry, jdouce po svém pudu, od státu se odtrhnou anebo, což bezmála jedno jest, když samy v sobě se zvláště sestředí – budou-li tyto Uhry, kteréž o rovnoprávnosti národní ve svých hranicích ničehož nechťejí věděti, budou-li se moci zachovati při svobodě a síle na časy budoucí? Jenom spravedlivý jesti právě svobodným a silným.

O dobrovolném ale spojení se Slovanův podunajských a Rumunův, ano i Polákův samých, se státem takovým, jehož pravidlem jest, že třeba nejprve býti Maďarem a potom teprve člověkem, není ani pomyšlení; tím méně pak spojení vynuceném.

Pro spásu Evropy Vídeň nesmí klesnouti, by stala se městem provinciálním! Jsou-li pak ve Vídni samé lidé takoví, kteří za hlavní město žádají sobě míti Váš Frankfurt, musíme nad nimi zvolati:

Pane, odpusť jim, neb nevědí, co chtějí!

Konečně ještě ze třetí příčiny zpěčovatí se musím porad Vašich býti účasten: pokládám totiž všechny dosavadní projekty říši Německé dáti nové zřízení na základě vůle národní u vyko-

nicht nur für Böhmen allein Heil erwarte, nicht nur, wie gesagt, unheilbar zu schwächen, sondern sogar zu vernichten.

Oder glauben Sie wohl, die österreichische Monarchie werde noch länger Bestand haben, wenn Sie ihr verbieten, innerhalb ihrer Erblande ein eigenes, von dem Bundeshaupt in Frankfurt unabhängiges Heer zu besitzen?

Glauben Sie, der Kaiser von Österreich werde sich auch dann noch als Souverain behaupten können, wenn Sie ihn verpflichten, alle wichtigeren Gesetze von Ihrer Versammlung anzunehmen, und somit das Institut der österreichischen Reichsstände so wie alle durch die Natur selbst gebotenen Provinzial-Verfassungen der verbundenen Königreiche illusorisch zu machen?

Und wenn dann z. B. Ungarn, seinem Triebe folgend, von der Monarchie sich ablöst, oder, was beinahe gleichbedeutend ist, zu ihrem Schwerpunkt sich gestaltet, - wird dieses Ungarn, das von einer nationalen Gleichberechtigung innerhalb seiner Grenzen nichts wissen will, in die Länge sich frei und stark behaupten können? Nur der Gerechte ist wahrhaft frei und stark.

Es kann aber von einem freiwilligen Anschluß der Donauslaven und der Wallachen, ja der Polen selbst, an einen Staat, der den Grundsatz aufstellt, daß man vor allem Magyare, und dann erst Mensch sein müsse, nicht die Rede sein; und von einem gezwungenen noch weniger.

Um des Heils von Europa willen darf Wien zu einer Provinzialstadt nicht herabsinken. Wenn es aber in Wien selbst Menschen gibt, die sich ihr Frankfurt als Capitale wünschen, so muß man ihnen zurufen:

Herr! vergib ihnen, denn sie wissen nicht, was sie wollen!

Endlich muß ich noch aus einem dritten Grunde Anstand nehmen, bei Ihren Berathungen mitzuwirken: ich halte nämlich alle bisherigen Projecte zu einer Reorganisirung Deutschlands auf

návání za nemožné a na dlouhé časy za nestálé, nechcete-li se odhodlati ku pravému lékařskému prostředku života i smrti – míním totiž svolání německé republiky – byť ona byla jen formou přechodní.

Všecky předpisy, o něž se potud pokoušíno o rozdělení moci mezi polovládny mi knížaty a plnovládny národem, přivádějí mi na mysl teorie Phalansterův, které taktěž opírají se o základní pravidlo, že ti, jichž se dotýče, budou se chovati jako cifry v počtech a že žádné jiné platnosti vyhledávati nebudou, než-li jakou jim teorie vykáže.

Možné, že mínění mé není důvodné, že se mýlím ve svém přesvědčení – upřímně se vyznaje, přeji sám, aby bylo tak - ale toto přesvědčení mám já skutečně i v žádném okamžení nesmím tohoto kompasu dáti z ruky, nechci-li v bouřích doby nynější utonouti bez pomoci.

Co se pak dotýče zřízení republiky v říši Německé, věc tato leží zouplna mimo okres kompetence mé, takže o ní nechci ani svého mínění pronésti. Ode hranic říše Rakouské ale musím každou myšlenku o republice již napřed odhodlaně i důrazně zamítati.

Pomyslete si říši Rakouskou rozdělenou na množství republik a republikček – jaký to milý základ k univerzální ruské monarchii!

Konečně pak, abych zavřel obšírné, avšak jen běžně prohozené slovo své, musím přesvědčení své krátce v ten smysl vyjeviti, že kdo žádá, aby Rakousy (a spolu s nimi i Čechy) připojily se národně k říši Německé, požaduje od nich samovraždu, což nemá nižádného morálního ani politického smyslu;

Grundlage des Volkswillens für unausführbar und in die Länge unhaltbar, wenn Sie sich nicht zu einem echten Kaiserschnitt entschließen, - ich meine die Proclamirung einer deutschen Republik - wäre es auch nur als eine Übergangsform. Alle versuchten Vorschriften von Theilung der Gewalt zwischen halb souverainen Fürsten und dem souverainen Volk erinnern mich an die Theorie der Phalanstere, die gleichfalls von dem Grundsätze ausgehen, die Betheiligten werden wie Ziffern in einem Rechenexempel sich verhalten und keine andere Geltung in Anspruch nehmen, als welche die Theorie ihnen anweist.

Möglich, daß meine Ansicht unbegründet sei, daß ich mich in meiner Überzeugung irre - ich gebe ehrlich zu, dass ich mir das selbst wünsche - aber diese Überzeugung ist da, und ich darf diesen Compaß keinen Augenblick aus der Hand geben, wenn ich in den Stürmen des Tages nicht haltungslos mich verlieren will.

Was nun die Einführung einer Republik in Deutschland betrifft, so liegt diese Frage so ganz außerhalb des Kreises meiner Competenz, daß ich darüber nicht einmal eine Meinung äußern will. Von den Gränzen Österreich muß ich aber jeden Gedanken an Republik in vorhinein entschieden und kräftig zurückweisen.

Denken Sie sich Österreich in eine Menge Republiken und Republikchen aufgelöst, - welch' ein willkommener Grundbau zur russischen Universalmonarchie!

Um endlich meine lange und doch nur flüchtig hingeworfene Rede zu schließen, muß ich meine Überzeugung in kurzen Worten dahin aussprechen, daß das Verlangen, Österreich (und mit ihm auch Böhmen) solle sich volkshüchlich an Deutschland anschließen, d. h. in Deutschland aufgehen, eine Zumuthung des Selbstmors ist, daher jedes moralischen und politischen Sinnes ermangelt; daß im Gegentheil die Forderung, Deutschland möge sich an Österreich anschließen, d. h. der österreichi-

naopak ale že žádost, aby se připojilo Německo k říši Rakouské, totiž aby k státu rakouskému pod výše dotčenými podmínkami přistoupilo, má mnohem důvodnější smysl.

Pakli však ani toto není po národním pocitu a myšlení německém, nezbývá nic, než aby obě mocnosti, říše Rakouská i Německá, vedle sebe rovnoprávně se ustrojily, svůj dosavadní svazek aby proměnily ve věčný spolek k obraně i ke vzdorě, a bude-li v tom jejich obapolný zemský prospěch, aby třeba také zřídily mezi sebou jednotu celní.

Ke všem prostředkům, kteří samostatnosti, celosti i vyvinování se moci říše Rakouské, zvláště k východu, nejsou bezpečni, chci každého času rád podati pomocné ruky své.

Přijměte, pánové, výjev upřímné úcty i oddanosti mé.

V Praze dne 11. dubna 1848.
František Palacký“

schen Monarchie unter den oben angedeuteten Bedingungen beitreten, einen ungleich besser begründeten Sinn hat.

Ist aber auch diese Zumuthung dem deutschen Nationalgefühl gegenüber unstatthaft, so erübrigt nichts, als daß beide Mächte, Österreich und Deutschland, neben einander gleichberechtigt sich constituieren, ihren bisherigen Bund in ein ewiges Schutz- und Trutzbündnis verwandeln, und allenfalls noch, wenn solches ihren beiderseitigen materiellen Interessen zusagt, eine Zolleinigung unter einander abschließen.

Zu allen Maßregeln, welche Österreichs Unabhängigkeit, Integrität und Machtentwicklung, namentlich gegen den Osten hin, nicht gefährden, bin ich mitzuwirken immer freudig bereit.

Genehmigen Sie, meine Herren! den Ausdruck meiner aufrichtigen Verehrung und Ergebenheit.

Praha, den 11. April 1848.
Franz Palacký“

Příloha 4- Beilage 4

Autor: František Schusser 1. 4. 2009

<http://www.mestokaplice.cz/zprava-1126/zide-v-kaplici-do-roku-1910/>

Židé v Kaplici do roku 1910

Takzvaný „famiánský zákon“ z roku 1772 diskriminačně reguloval přirozený přírůstek židovského obyvatelstva a přesně stanovil počet 8.541 židovských rodin, které směly v Čechách pobývat.

Podle tohoto zákona získali Židé, v té době ženatí či ovdovělí, právo pobytu a „inkolát.“ Toto právo přecházelo na prvorozeného syna, který jediný se směl oženit a mít rodinu.

Autor: František Schusser, 1. 4. 2009

<http://www.mestokaplice.cz/zprava-1126/zide-v-kaplici-do-roku-1910/>

Juden in Kaplitz bis 1910

Das sogenannte „Familiengesetz“ aus dem Jahre 1772 regulierte auf diskriminierende Weise das natürliche Wachstum der jüdischen Bevölkerung und legte die exakte Zahl von 8.541 jüdischen Familien fest, die sich in Böhmen aufhalten durften.

Laut dieses Gesetzes erhielten Juden, die zu jener Zeit verheiratet oder verwitwet waren, das Aufenthaltsrecht und ein „Inkolat“. Dieses Recht ging auf den erstgeborenen Sohn über,

Ostatní potomci se mohli provdat nebo oženit do ciziny. Domovské místo mohli získat teprve po uprázdění některého z nich úmrtím.

Za císaře Josefa II. se povolený počet rodin mírně zvýšil na 8.600 pro celé Čechy.

Židovské domy byly od roku 1771 popisovány římskými čísly, na rozdíl od domů obývaných křesťany, které byly popsány arabskými čísly.

Roku 1781 byla zrušena různá diskriminační opatření, kterými se Židé měli odlišovat od křesťanů. Byla to nařízení, která se týkala oblékání, nošení židovského znamení nebo židovského rukávce, zákaz opouštění domu před ukončením křesťanské mše svaté o nedělích a svátcích a odvádění roční „židovské daně.“

Dále bylo Židům povoleno vyučit se a provozovat řemesla a získávat vzdělání.

Jeich asimilace byla podpořena zákazem používání hebrejského nebo židovského jazyka v úředních i obchodních listinách a pozměňování jmen.

Patentem z roku 1787 nařídil Josef II. Židům německá rodná jména i příjmení. Každý židovský otec, poručník a svobodný muž musel pro sebe a svou rodinu zvolit příjmení.

Patent obsahoval i seznam 109 mužských a 35 ženských povolených rodných jmen. Nejchudší židé, kteří nemohli platit žádné daně, neměli pro Habsburský stát žádnou cenu. Stávali se pak velmi často prvními oběťmi při vypovídání židovských komunit.

Roku 1793 se konal od 17. ledna do 17. března soupis Židů. V Kaplici byly v té době zapsány pouze dvě židovské rodiny, a to rodiny Blochů a Rindů.

der als einziger heiraten und eine Familie haben durfte. Die anderen Kinder konnten ins Ausland heiraten. Einen „Familienplatz“ konnten sie erst dann erhalten, wenn durch einen Todesfall ein anderer Platz frei wurde.

Unter Kaiser Joseph II. wurde die Anzahl der genehmigten Familien leicht auf 8.600 für ganz Böhmen erhöht. Die jüdischen Häuser wurden ab 1771 mit römischen Ziffern nummeriert, im Gegensatz zu den von Christen bewohnten Häusern, welche mit arabischen Ziffern beschriftet waren.

Im Jahre 1781 wurden verschiedene diskriminierende Maßnahmen aufgehoben. Es handelte sich um Kleidungsvorschriften, Anordnungen bezüglich des Tragens eines jüdischen Kennzeichens oder eines besonderen Merkmals am Ärmel, das Verbot, das Haus vor Beendigung der christlichen Sonn- oder Feiertagsmesse zu verlassen - und um die vorgeschriebene Abführung einer jährlichen Abgabe, der sogenannten „Judensteuer“. Weiters wurde den Juden erlaubt, einen Beruf zu erlernen, Handwerke auszuüben und sich weiterzubilden. Ihre Assimilation wurde durch das Verbot unterstützt, in amtlichen und geschäftlichen Dokumenten die hebräische oder jüdische Sprache zu verwenden und durch geänderte Namen.

Mittels Patent aus dem Jahre 1787 schrieb Josef II. den Juden vor, deutsche Familien- und Vornamen tragen zu müssen. Jeder jüdische Vater, Vormund oder freie Mann musste für sich und seine Familie einen Nachnamen auswählen. Dieses Patent enthielt eine Liste von 109 erlaubten Männer- und 35 möglichen Frauen(nach) namen. Die ärmsten Juden, welche keine Steuer zahlen konnten, hatten für den Habsburgerstaat keinen Wert. So wurden sie häufig zu den ersten Opfern bei Ausweisungen von jüdischen Gemeinschaften.

Im Jahre 1793 wurde vom 17. 1. bis zum 17. 3. eine schriftliche Erfassung der Juden vorgenommen. In Kaplitz gab es damals offiziell nur zwei jüdische Familien und zwar die Familien Bloch und Rind.

Zákon z 21. 3. 1890 řešil uznávání „židovských obcí“ a vymezil jejich rovnoprávné postavení ve společnosti.

Podle tohoto zákona byly stanoveny obvody „židovské obce“, které muselo tvořit nejméně 30 členů.

Řádný chod a administrace židovské obce vyžadovaly zřízení a správu zařízení včetně rabínů pro uspokojování náboženských potřeb věřících.

Finanční prostředky na činnost a provoz židovské obce byly získávány hlavně z příspěvků členů, z darů, nadací a poplatků za náboženské úkony.

Zákon ukládal, aby v každé židovské obci působil nejméně jeden rabín.

Kaplice patřila hluboko v minulosti do židovské obce Rožmberk nad Vltavou a schválení nových stanov dle zákona z roku 1890 bylo provedeno 9. září 1896.

Nový obvod židovské obce Rožmberk nyní tvořilo území politického okresu Kaplice s výjimkou Nových Hradů, a byly vyjmuty dosavadní rakouské obce Rainbach a Rohrbach. V letech 1893 až 1897 byl představeným židovské obce v Rožmberku Adolf Sternschein.

Po jeho rezignaci se v zastupování židovské obce v Rožmberku vystřídali Friedrich Sternschein, Ignác Offner, Siegfried Holzbauer a od roku 1911 kaplický advokát JUDr. S. Kopperl.

Ve funkci rabína židovské obce Rožmberk se od roku 1896 postupně vystřídali Dr. M. Rachmuth, Šimon Willinger, Markus Ziegler, Mojžíš Margel, Filip Lederer a od roku 1909 Dr. Leopold Gottselig.

V roce 1902 pobíral rabín v Rožmberku roční plat 1.200 korun a k dispozici měl i byt. Obec

Ein Gesetz vom 21. 3. 1890 regelte die Anerkennung einer „jüdischen Gemeinde“ und steckte deren gleichberechtigte Position in der Gesellschaft ab. Laut dieses Gesetzes wurden die Einzugsgebiete einer jüdischen Gemeinde festgelegt, welche aus mindestens 30 Mitgliedern bestehen musste.

Der ordentliche Gang der Dinge und die Verwaltung einer jüdischen Gemeinde erforderten die Einsetzung und Administration von Institutionen inklusive Rabbinern zur Befriedigung der religiösen Bedürfnisse der Gläubigen. Die Finanzmittel für die Tätigkeit und den Betrieb einer jüdischen Gemeinde stammten hauptsächlich von den Beiträgen der Mitglieder, aus Spenden, Stiftungen und Gebühren für religiöse Handlungen. Das Gesetz schrieb vor, dass in jeder jüdischen Gemeinde mindestens ein Rabbiner tätig sein müsse.

Kaplitz gehörte in der älteren Vergangenheit zur jüdischen Gemeinde in Rosenberg an der Moldau und der Beschluss neuer Statuten entsprechend des Gesetzes aus dem Jahr 1890 erfolgte am 9. September 1896. Das neue Einzugsgebiet der jüdischen Gemeinde Rosenberg bildete nunmehr der politische Bezirk Kaplitz mit Ausnahme von Gratzen und herausgelöst wurden die bisher zu Rosenberg gehörenden österreichischen Gemeinden Rainbach und Rohrbach. In den Jahren 1893 bis 1897 war der Vorsteher der jüdischen Gemeinde in Rosenberg Adolf Sternschein. Nach seinem Rücktritt lösten einander in der Vertretung der jüdischen Gemeinde in Rosenberg Friedrich Sternschein, Ignaz Offner, Siegfried Holzbauer und ab 1911 der Kaplitzer Jurist JUDr. S. Kopperl ab. In der Funktion des Rabbiners der jüdischen Gemeinde Rosenberg wechselten im Amt ab 1896 folgende Männer: Dr. M. Rachmuth, Simon Willinger, Markus Ziegler, Moses Margel, Philipp Lederer und ab 1909 Dr. Leopold Gottselig.

Im Jahre 1902 erhielt der Rosenberger Rabbi ein Gehalt von 1.200 Kronen und bekam auch eine

spravoval pětičlenný výbor a desetičlenné zastupitelstvo v tříletém volebním období.

Židovská obec Rožmberk nad Vltavou měla v roce 1902 v 13 místech politického okresu Kaplice celkem 55 židovských rodin a v nich 194 osob. Nejvíce Židů bylo v Rožmberku, kde bylo 16 rodin a 46 osob. Kaplice měla v roce 1902 8 židovských rodin a v nich 29 osob.

Největší počet židovských rodin se věnoval obchodu. V Kaplici působil v tu dobu ale také židovský lékař a židovský advokát.

Není proto divu, že na přelomu 19. a 20. století vznikaly mezi Rožmberkem a Kaplicí spory o sídle židovské obce.

Někteří Židé z Kaplice, vedeni kaplickým advokátem JUDr. Maxem Kaufmannem, se nemohli smířit s tím, že sídlem židovské obce je Rožmberk a ne Kaplice.

Poukazovali na odlehlost Rožmberka a jeho obtížnou dostupnost zejména v zimě.

Napětí se stupňovalo a vyvrcholilo v roce 1901 podáním žádosti na zrušení židovské obce Rožmberk a přičlenění jejího území k židovským obcím v Č. Budějovicích a v Č. Krumlově. Tento návrh však byl odmítnut, protože v Rožmberku byla synagoga, hřbitov i rituální lázeň.

V Kaplici sice existovala soukromá modlitebna, ale většina Židů z Kaplice o svátcích navštěvovala synagogu v Rožmberku.

Zrušení židovské obce v Rožmberku se sice M. Kaufmannovi nepodařilo, ale v roce 1910 byla obec přeložena do Kaplice a židovská obec nesla nový název „Židovská náboženská obec Rožmberk nad Vltavou se sídlem v Kaplici“.

Překlad do němčiny: Bernhard Riepl, Kaplice

Wohnung zur Verfügung gestellt. Die Gemeinde verwaltete ein fünfköpfiger Ausschuss und eine zehnköpfige Gruppe von gewählten Vertretern mit einer je dreijährigen Funktionsperiode.

Die jüdische Gemeinde in Rosenberg an der Moldau hatte im Jahre 1902 in 13 Orten des politischen Bezirkes Kaplitz insgesamt 55 jüdische Familien mit insgesamt 194 Personen. Am meisten Juden gab es in Rosenberg, wo 16 Familien mit 46 Personen lebten, Kaplitz hatte im Jahr 1902 acht jüdische Familien mit insgesamt 29 Personen. Die meisten der jüdischen Familien widmeten sich Handelsberufen. In Kaplitz war zu jener Zeit aber auch ein jüdischer Arzt und ein jüdischer Anwalt tätig. Es ist daher auch nicht verwunderlich, dass es an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert zwischen Rosenberg und Kaplitz zu Konflikten um die Frage des Sitzes der jüdischen Gemeinde kam. Einige Juden aus Kaplitz, angeführt vom Kaplitzer Advokaten JUDr. Max Kaufmann konnten sich nicht damit abfinden, dass der Sitz der jüdischen Gemeinde in Rosenberg war und nicht in Kaplitz.

Sie argumentierten mit der Abgelegenheit von Rosenberg und seiner schweren Erreichbarkeit insbesondere im Winter.

Diese Spannungen wuchsen und gipfelten im Jahre 1901 darin, dass die Auflösung der jüdischen Gemeinde Rosenberg beantragt wurde, wobei deren Einzugsgebiet einerseits der jüdischen Gemeinde in Budweis, andererseits jener in Krummau eingegliedert werden sollte. Dieser Vorschlag wurde aber abgelehnt, weil sich in Rosenberg ja eine Synagoge, ein Friedhof und ein Ritualbad befanden. In Kaplitz gab es zwar ein privates Bethaus, die meisten Kaplitzer Juden besuchten an den Feiertagen aber die Synagoge in Rosenberg. Die Auflösung der jüdischen Gemeinde in Rosenberg gelang Max Kaufmann zwar nicht, im Jahre 1910 wurde die Gemeinde aber tatsächlich nach Kaplitz verlegt und hieß ab nun „Jüdische Religionsgemeinde Rosenberg an der Moldau mit Sitz in Kaplitz“.

Übersetzung aus dem Tschechischen: Bernhard Riepl, Kaplice (Kaplitz)

Příloha 5 - Beilage 5

Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona

Jako čtrnáctibodový program označujeme základní obrysy mírového uspořádání, které nastínil ve svém programovém projevu prezident Woodrow Wilson 8. ledna 1918 před oběma komorami amerického kongresu pro první světovou válkou otrěsenou Evropu.

Čtrnáct bodů (trochu zkrácené)

1. Otevřené mírové smlouvy, otevřeně dohodnuté, po nichž nebudou už následovat žádné tajné mezinárodní dohody, diplomacie bude naopak jednat vždy upřímně a před zraky veřejnosti.

2. Úplná svoboda plavby na mořích, mimo územních vod, zda v míru nebo během války, s výjimkou úplného nebo částečného uzavření moří mezinárodním rozhodnutím za účelem uplatnění mezinárodních smluv.

3. Odstranění, pokud možnost dovoluje, všech hospodářských překážek a zavedení rovnosti obchodních podmínek mezi všemi národy souhlasícími s mírem a sdruženými na jeho udržení.

Wilson's 14 Punkteprogramm

Als 14-Punkte-Programm werden die Grundzüge einer Friedensordnung für das vom Ersten Weltkrieg erschütterte Europa bezeichnet, die der amerikanische Präsident Woodrow Wilson am 8. Januar 1918 in einer programmatischen Rede vor beiden Häusern des US-Kongresses umriss.

Die „Vierzehn Punkte“ (leicht gekürzt)

1. Offene, öffentlich abgeschlossene Friedensverträge. Danach sollen keinerlei geheime internationale Abmachungen mehr bestehen, sondern die Diplomatie soll immer aufrichtig und vor aller Welt getrieben werden.

2. Uneingeschränkte Freiheit der Schifffahrt auf den Meeren, außerhalb der Territorialgewässer, im Frieden sowohl wie im Kriege, ausgenommen jene Meere, die ganz oder teilweise durch internationales Vorgehen zur Durchführung internationaler Verträge gesperrt werden.

3. Möglichste Beseitigung aller wirtschaftlichen Schranken und Herstellung einer Gleichheit der Handelsbedingungen für alle Nationen, die dem Frieden beitreten und sich zu seiner Aufrechterhaltung verbinden.

President Woodrow Wilson

zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Woodrow_Wilson#/media/Soubor:Thomas_Woodrow_Wilson,_Harris_&_Ewing_bw_photo_portrait,_1919.jpg

4. Vhodné záruky, že státní zbrojení bude omezeno na nejnižší míru, odpovídající domácí bezpečnosti.

5. Svobodná, upřímná a zcela nestranná úprava všech koloniálních nároků, opírající se o přísné dodržení zásady, že v řešení všech takových otázek svrchovanosti musí zájmy příslušného obyvatelstva mít stejnou váhu jako spravedlivé požadavky vlády, jejíž nárok má být určen.

6. Úplné stažení z ruského území a uspořádání všech otázek týkajících se Ruska způsobem, který zaručí nejlepší a nejsvobodnější spolupráci ostatních národů světa na to, aby Rusko získalo volnou možnost nerušeně rozhodovat o svém vlastním politickém vývoji a o své státní politice, a který mu zajistí upřímné uvítání ve společnosti svobodných národů s takovým státním zřízením, jaké si samo zvolí, ba více, jakákoli pomoc kterou potřebuje a samo si přeje, bude poskytnuta.

7. Belgie, jak celý svět uzná, musí být obnovena.

8. Celé francouzské území ať bude osvobozeno a jeho obsazené části obnoveny.

Křivda spáchaná na Francii Pruskem roku 1871 ve věci Alsaska a Lotrinska ať bude napravena, aby mír byl opět v zájmu všech zabezpečený.

9. Úprava italských hranic ať bude provedena podle jasně zřejmých národnostních hranic.

10. Národům Rakousko – Uherska, jejichž místo mezi národy, přejeme si, aby bylo zajištěno a zabezpečeno, má být poskytnuta co nejsvobodnější možnost na autonomní rozvoj.

4. Entsprechende gegenseitige Bürgschaften für die Beschränkung der Rüstungen der Nationen auf das niedrigste, mit der Sicherheit im Innern vereinbare Maß.

5. Freier, unbefangener und völlig unparteiischer Ausgleich aller kolonialen Ansprüche, auf der genauen Beachtung des Grundsatzes beruhend, dass beim Entscheid in solchen Souveränitätsfragen die Interessen der betreffenden Bevölkerungen ebenso ins Gewicht fallen, wie die berechtigten Ansprüche der Regierung, deren Rechtstitel zu entscheiden ist.

6. Räumung des ganzen russischen Gebietes und ein Einvernehmen über alle auf Russland bezüglichen Fragen, das das beste und freieste Zusammenwirken der anderen Völker sichert, um für Russland eine ungehemmte Gelegenheit zur unabhängigen Bestimmung seiner eigenen politischen Entwicklung und nationalen Politik herbeizuführen und ihm eine herzliche Aufnahme in der Gesellschaft der freien Nationen unter selbst gewählten Staatseinrichtungen, ja noch mehr, Hilfe jeder Art, deren es bedürftig sein und von sich aus wünschen mag, gewährleistet.

7. Belgien muss, die ganze Welt wird dem beipflichten, geräumt und wiederhergestellt werden.

8. Das ganze französische Gebiet muss geräumt und die besetzten Teile wiederhergestellt werden. Das Unrecht, das Frankreich im Jahre 1871 in Beziehung auf Elsass-Lothringen durch Preußen angetan worden ist und das den Weltfrieden während nahezu fünfzig Jahren erschüttert hat, muss wiedergutmacht werden, damit der Friede im Interesse Aller wiederhergestellt werden kann.

9. Berichtigung der Grenzen Italiens nach den genau erkennbaren Abgrenzungen der Volksangehörigkeit.

10. Den Völkern Österreich-Ungarns, deren Platz unter den Nationen wir geschützt und gesichert zu sehen wünschen, sollte die freieste Gelegenheit zu autonomer Entwicklung zugestanden werden.

11. Cizí armády ať opustí Rumunsko, Srbsko, Černou Horu, obsazená území nechť jsou vrácena.

V Srbsku poskytnutý svobodný a bezpečný přístup k moři a vzájemné styky jednotlivých balkánských zemí upravené přátelskou dohodou podle historických hranic, příslušnosti a národnosti.

12. Tureckým částem dnešní Osmanské říše ať bude zabezpečena svrchovanost, avšak ostatním národnostem, které jsou dnes pod tureckou nadvládou, ať bude zajištěno nezbytné zajištění života a zcela nerušená možnost autonomního vývoje.

Dardanely ať budou trvale otevřeny pro svobodný průjezd lodí a obchodu všech národů pod mezinárodními zárukami.

13. Ať bude zřízen nezávislý polský stát, obsahující území, obydleno nesporně polským obyvatelstvem; tomuto státu by měl být umožněn volný a bezpečný přístup k moři, a jeho politická a hospodářská nezávislost i územní celistvost zaručena mezinárodní smlouvou.

14. Musí být utvořeno obecné sdružení národů podle výslovných smluv, vedoucích k poskytnutí vzájemných záruk politické nezávislosti a územní celistvosti velkých, stejně jako malých států.

Některé z těchto uvedených 14 bodů (jako vyklizení a obnova Belgie, vyklizení a odstoupení Alsaska-Lothringa) byly velmi konkrétní, jiné (jako svobodná mořeplavba, omezení zbrojení) poměrně všeobecné nebo vágní („autonomní rozvoj“ národů Rakouska-Uherska). Právo na sebeurčení národů představil Wilson veřejnosti jako důležitou část programu, nebylo však se všemi programovými body bezkonfliktně slučitelné.

11. Rumänien, Serbien und Montenegro sollten geräumt, die besetzten Gebiete zurückgegeben werden. Serbien sollte ein freier und sicherer Zugang zur See gewährt werden, und die Beziehungen unter den verschiedenen Balkanstaaten zueinander sollten durch freundschaftliche Übereinkunft nach den bestehenden geschichtlichen Richtlinien der Zugehörigkeit und der Nationalität geregelt werden.

12. Den türkischen Teilen des Osmanischen Reiches sollte eine unbedingte Selbstständigkeit gewährleistet werden. Den übrigen Nationalitäten dagegen, die zurzeit unter türkischer Herrschaft stehen, sollte eine zuverlässige Sicherheit des Lebens und eine völlig ungestörte Gelegenheit zur selbstständigen Entwicklung gegeben werden. Die Dardanellen sollten unter internationalen Bürgschaften als freie Durchfahrt für die Schiffe und den Handel aller Nationen dauernd geöffnet werden.

13. Ein unabhängiger polnischer Staat sollte errichtet werden, der alle Gebiete einzubegreifen hätte, die von unbestritten polnischer Bevölkerung bewohnt sind; diesem Staat sollte ein freier und sicherer Zugang zur See geöffnet werden, und seine politische sowohl wie wirtschaftliche Unabhängigkeit sollte durch internationale Übereinkommen verbürgt werden.

14. Ein allgemeiner Verband der Nationen muss gegründet werden mit besonderen Verträgen zum Zweck gegenseitiger Bürgschaften für die politische Unabhängigkeit und die territoriale Unverletzbarkeit der kleinen sowohl wie der großen Staaten.

Einige der von Wilson aufgelisteten vierzehn Punkte (wie die Räumung und Wiederherstellung Belgiens, die Räumung und Aufgabe von Elsass-Lothringen) waren sehr konkret, andere (wie die Freiheit der Meere, Rüstungsbeschränkung) ziemlich allgemein oder vage („autonome Entwicklung“ für die Völker Österreich-Ungarns) gehalten. Das Selbstbestimmungsrecht der Völker wurde von Wilson der Öffentlichkeit gegenüber als ein wichtiger Teil des Programms vertreten, war aber nicht mit allen Punkten des Programms konfliktlos kompatibel.

Původně bylo těchto 14 bodů určeno k zmaření německo-ruských jednání o separátním míru, která pak 3. března 1918 vyústila do mírové smlouvy v Brest-Litovsku. Během jednání o Pařížských předměstských smlouvách v roce 1919 se tato smlouva stala základem americké pozice. Veliký důraz kladl Wilson na právo sebeurčení národů, které však nebylo aplikováno důsledně. Tak např. zakazovala Versaillská smlouva sjednocení Německé říše (Deutsches Reich) s Německým Rakouskem (Deutschösterreich). Další téměř výlučně německy mluvící oblasti jako Jižní Tyrolsko, Sudety, Memelská oblast (oblast Klaipėda) a Gdaňsk musely poražené státy odstoupit. V Eupen-Malmedy sice proběhly volby, v kterých mělo obyvatelstvo rozhodnout o své příslušnosti, avšak toto hlasování bylo kvůli vojenskému nátlaku považováno za nesvobodné.

Také Maďarsko muselo v Trianonské smlouvě odstoupit území většinou osídlená maďarským obyvatelstvem. Přesto tento plán platí ještě dnes za na tehdejší dobu moderní vizi poválečného uspořádání. Wilson za své úsilí obdržel Nobelovu cenu za mír.

Vláda Německého císařství všech 14 bodů kompletně odmítla, především kvůli sjednání pro Rusko krajně tvrdého míru z Brest-Litovska. K Wilsonově plánu se opět vrátila až v říjnu 1918, když se vlastní vojenská situace stala beznadějnou a nastala nová politická situace. Přesto mnozí němečtí politici a většina německého obyvatelstva doufali v mír na základě těchto 14 bodů.

Když pak v létě 1919 vešly ve známost skutečné mírové podmínky spojenců a spojeneckých mocností, vyvolalo to v Německu bouři rozhořčení. Z neznalosti politiky předešlého císařského říšského vedení byla Versaillská smlouva vnímána jako podvod a nespravedlivý diktát.

Zdroj: internet

Ursprünglich waren die 14 Punkte dazu bestimmt gewesen, die deutsch-russischen Verhandlungen über einen Separatfrieden zu torpedieren, die am 3. März 1918 in den Friedensvertrag von Brest-Litowsk mündeten. Während der Verhandlungen der Pariser Vorortverträge 1919 waren sie Grundlage der amerikanischen Position. Großen Wert legte Wilson auf das Selbstbestimmungsrecht der Völker, welches aber nicht konsequent zur Anwendung kam. So wurde beispielsweise im Versailler Vertrag eine Vereinigung des Deutschen Reiches mit Deutschösterreich untersagt. Weitere fast ausschließlich deutschsprachige Gebiete wie Südtirol, das Sudetenland, das Memelland und Danzig mussten die Kriegsverlierer abtreten. In Eupen-Malmedy fand zwar eine Wahl statt, in der die Bevölkerung über ihre Zugehörigkeit entscheiden sollte, jedoch galt diese Abstimmung aufgrund militärischen Drucks als unfrei. Auch Ungarn musste mehrheitlich von Magyaren besiedelte Gebiete im Vertrag von Trianon abtreten. Dennoch gilt dieser Plan auch heute noch als eine für damalige Verhältnisse moderne Vision für eine Nachkriegsordnung. Wilson erhielt für seine Bemühungen den Friedensnobelpreis.

Die Regierung des Deutschen Kaiserreichs wies die 14 Punkte in Wort und Tat zurück, vor allem durch den Abschluss des für Russland äußerst harten Friedens von Brest-Litowsk. Sie griff Wilsons Plan erst im Oktober 1918 auf, als die eigene militärische Lage hoffnungslos geworden und eine neue politische Situation eingetreten war. Dennoch hofften viele deutsche Politiker und die Mehrheit der deutschen Bevölkerung nun auf einen Frieden auf Basis der 14 Punkte. Als im Sommer 1919 die tatsächlichen Friedensbedingungen der Alliierten und Assoziierten Mächte bekannt wurden, löste dies in Deutschland einen Sturm der Entrüstung aus. In Unkenntnis der Politik der früheren, kaiserlichen Reichsleitung wurde der Versailler Friedensvertrag als Betrug und als ungerechtes Diktat empfunden.

Quelle: Internet

Příloha 6 - Beilage 6

Národní manifest císaře Karla I. ze dne 16. 10. 1918

Mým věrným národům rakouským!

Od té doby, co jsem nastoupil na trůn, jest Mou nezodlnou snahou vymoci veškerým Mým národům vytoužený mír, jakož i ukázati národům rakouským cestu, na níž by bez překážek a třenic dali požehnaně rozvinouti svým národním silám a využítokovali jich úspěšně k svému duševnímu a hmotnému blahobytu.

Strašlivé zápolení světové války stálo dosud v cestě dílu míru. Hrdinství a věrnost, obětavé snášení nouze a strádání slavně obhájily vlast v této těžké době.

Kruté oběti války musily zabezpečiti nám čestný mír, na jehož prahu dnes s pomocí Boží stojíme.

Nyní nutno bez váhání přikročiti k novému vybudování vlasti na jejích přirozených a tudíž nejspolehlivějších základech. Přání rakouských národů jest při tom pečlivě uvésti ve vzájemný soulad a uskutečniti jejich splnění. Jsem odhodlán provésti toto dílo za svobodné součinnosti Mých národů v duchu oněch zásad, které za své přijali spojení mocnářové v nabídce mírové.

Rakousko se má státi, jak tomu chtějí jeho národové, státem spolkovým, v němž každý národní kmen tvoří svůj vlastní státní útvar na území, jež obývá.

Tím se nijak nepředbílá spojení polských území Rakouska s polským neodvislým státem. Městu Terstu s obvodem dostane se podle přání jeho obyvatelstva postavení zvláštního.

Tato nová úprava, která se nijak nedotýká celistvosti země svaté koruny uherské, má zabezpečiti každému jednotlivému státu národnímu

Das Völkermanifest von Kaiser Karl I. vom 16. 10. 1918

An meine getreuen österreichischen Völker!

Seitdem Ich den Thron bestiegen habe, ist es Mein unentwegtes Bestreben, allen Meinen Völkern den ersehnten Frieden zu erringen, sowie den Völkern Österreichs die Bahnen zu weisen, auf denen sie die Kraft ihres Volkstums, unbehindert durch Hemmnisse und Reibungen, zur segensreichen Entfaltung bringen und für ihre geistige und wirtschaftliche Wohlfahrt erfolgreich verwerten können.

Das furchtbare Ringen des Weltkrieges hat das Friedenswerk bisher gehemmt. Heldenmut und Treue – opferwilliges Ertragen von Not und Entbehrungen haben in dieser schweren Zeit das Vaterland ruhmvoll verteidigt.

Die harten Opfer des Krieges mußten uns den ehrenvollen Frieden sichern, an dessen Schwelle wir heute, mit Gottes Hilfe, stehen.

Nunmehr muss ohne Säumnis der Neuaufbau des Vaterlandes auf seinen natürlichen und daher zuverlässigsten Grundlagen in Angriff genommen werden. Die Wünsche der österreichischen Völker sind hiebei sorgfältig miteinander in Einklang zu bringen und der Erfüllung zuzuführen. Ich bin entschlossen, dieses Werk unter freier Mitwirkung Meiner Völker im Geiste jener Grundsätze durchzuführen, die sich die verbündeten Monarchen in ihrem Friedensangebote zu eigen gemacht haben. Österreich soll, dem Willen seiner Völker gemäß, zu einem Bundesstaate werden, in dem jeder Volksstamm auf seinem Siedlungsgebiete sein eigenes staatliches Gemeinwesen bildet. Der Vereinigung der polnischen Gebiete Österreichs mit dem unabhängigen polnischen Staate wird hiedurch in keiner Weise vorgegriffen. Die Stadt Triest samt ihrem Gebiete erhält, den Wünschen ihrer Bevölkerung entsprechend, eine Sonderstellung.

Diese Neugestaltung, durch die die Integrität der Länder der ungarischen heiligen Krone in keiner Weise berührt wird, soll jedem nationa-

jeho samostatnost; úprava tato bude však také účinně chrániti zájmy společné a uplatňovati je všude tam, kde sounáležitost je životní potřebou jednotlivých státních útvarů.

Jmenovitě bude dlužno spojití všechny síly, aby s úspěchem rozřešily se po právu a spravedlnosti veliké úkoly, které vznikají ze zpětných účinků války.

Až do té doby, kdy tato přeměna bude zákonnou cestou dokonána, zůstávají dosavadní zařízení k ochraně obecných zájmů nezměněna. Mé vládě jest uloženo připraviti bez odkladu veškeré práce k novému vybudování Rakouska.

K národům, na jejichž sebeurčení bude spočívatí nová říše, obrací se Můj hlas, aby spolupůsobili na tomto velkém díle prostřednictvím národních rad, kteréž - utvořeny z říšských poslanců každého národa - mají uplatniti zájmy národa ve vzájemném poměru, jakož i ve styku s mou vládou.

Kéž tato naše vlast, upevněna svorností národů, které v sobě spojuje, vyjde z bouří válečných jako svaz národů svobodných. Požehnání Všemohoucího provázejž naši práci, aby velké dílo míru, jež budujeme, stalo se štěstím Mých národů.

Ve Vídni dne 16. října
1918.
Karel v. r.
Hussarek v. r.

Zdroj: internet

Císař Karel I. - Kaiser Karl I.

zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_I.#/media/Soubor:Emperor_karl_of_austria-hungary_1917.png

len Einzelstaate seine Selbständigkeit gewährleisten; sie wird aber auch gemeinsame Interessen wirksam schützen und überall dort zur Geltung bringen, wo die Gemeinsamkeit ein Lebensbedürfnis der einzelnen Staatswesen ist. Insbesondere wird die Vereinigung aller Kräfte geboten sein, um die großen Aufgaben, die sich aus den Rückwirkungen des Krieges ergeben, nach Recht und Billigkeit erfolgreich zu lösen. Bis diese Umgestaltung auf gesetzlichem Wege vollendet ist, bleiben die bestehenden Einrichtungen zur Wahrung der allgemeinen Interessen unverändert aufrecht. Meine Regierung ist beauftragt, zum Neuaufbau Österreichs ohne Verzug alle Arbeiten vorzubereiten.

An die Völker, auf deren Selbstbestimmung das neue Reich sich gründen wird, ergeht Mein Ruf, an dem großen Werke durch Nationalräte mitzuwirken, die - gebildet aus den Reichsratsabgeordneten jeder Nation - die Interessen der Völker zueinander sowie im Verkehr mit Meiner Regierung zur Geltung bringen sollen.

So möge unser Vaterland, gefestigt durch die Eintracht der Nationen, die es umschließt, als Bund freier Völker aus den Stürmen des Krieges hervorgehen. Der Segen des Allmächtigen sei über unserer Arbeit, damit das große Friedenswerk das wir errichten, das Glück aller Meiner Völker bedeute.

Wien, am 16. Oktober
1918
Karl m.p.
Hussarek m.p.

Quelle: Internet

Příloha 7 - Beilage 7

Jak se Rudolf Kastl učil v Trhových Svinech češtinu

V obcích na Šumavě, které ležely v blízkosti jazykové hranice, chodili Češi nakupovat jen (nebo tedy raději) k obchodníkovi, který uměl česky. Můj otec byl obchodníkem v Kaplici. Mluvil dobře česky a měl docela dost zákazníků z blízkých českých vesnic.

Také někteří úředníci u něj nakupovali, neboť Kaplice byla okresní město. Tento okres zahrnoval soudní okresy Nové Hradky, Kaplice a Vyšší Brod.

V Kaplici nebylo možné se dobře naučit česky, ačkoliv byla čeština v (německé) měšťanské škole volitelný předmět.

Od toho mála českých dětí jsme se nemohli nic naučit, protože s námi mluvily německy.

Pro obchodníka existoval jednoduchý a levný způsob, jak svoje děti naučit česky, totiž dát je na „výměnu“ do české obce.

A tak můj otec poprosil obchodního zástupce, aby našel nějakou možnost výměny, což se brzy povedlo.

V roce 1925, když jsem ukončil poslední ročník školy, mě odvezl kočár dopravce Alfreda Böhma (předchůdce taxikáře) do českého městečka Trhové Svině, a to do rodiny obchodníka Čenka Tušera.

Jeho syn pak stejným kočárem putoval k mým rodičům do Kaplice, aby se zde naučil německy.

Po pár dnech nejistoty jsem začal městečko prozkoumávat a poznávat. Mělo hezké náměstí s podloubími. V podloubí bylo po uzavření obchodů vždy živé korzo.

K mé radosti jsem měl už po krátké době několik českých přátel, milé stejně staré kluky, kteří se ke mně jednoduše připojili.

Ti brzy zjistili, že jsem tam proto, abych se naučil česky.

Rádi mi s tím pomáhali a od té doby jsem tam

Wie Rudolf Kastl in Schweinitz Tschechisch lernte

In den Orten des Böhmerwaldes, die nahe der Sprachgrenze gelegen waren, gingen Tschechen nur (oder halt lieber) zu einem Kaufmann einkaufen, wenn er Tschechisch konnte. Mein Vater war Kaufmann in Kaplitz. Er sprach gut tschechisch und hatte nicht wenige Kunden aus den nahen tschechischen Dörfern.

Auch einige Beamte kauften bei ihm ein. Kaplitz war ja Bezirksstadt und umfasste die Gerichtsbezirke Gratzen, Kaplitz und Hohenfurth. In Kaplitz konnte man nicht gut Tschechisch lernen, obwohl diese Sprache in der Bürgerschule als Freifach angeboten wurde. Von den wenigen tschechischen Kindern konnte man nichts lernen, denn sie sprachen mit uns deutsch.

Für einen Kaufmann gab es den einfachen und billigen Weg, seine Kinder Tschechisch lernen zu lassen, indem er sie „auf Tausch“ in einen tschechischen Ort gab. Ein Vertreter wurde gebeten, nach einem Tauschplatz Ausschau zu halten, und er hatte damit bald Erfolg. Schon eine Woche nach Beendigung der letzten Schulklasse im Jahre 1925 brachte mich die Kutsche des Frächters Alfred Böhm, des Vorläufers der Taxiunternehmer, in das tschechische Städtchen Schweinitz zum Kaufmann Čeněk Tušer. Dessen Sohn wiederum fuhr mit der gleichen Kutsche zu meinen Eltern nach Kaplitz, um Deutsch zu lernen.

Nach wenigen Tagen der Bangnis begann ich das Städtchen zu erkunden und kennenzulernen. Es hatte einen hübschen Hauptplatz mit Lauben. Unter diesen Lauben gab es nach Geschäftsschluss stets einen lebhaften Korso. Zu meiner Freude hatte ich schon nach kurzer Zeit einige tschechische Freunde, nette gleichaltrige Jungen, die sich mir einfach anschlossen. Sie hatten gleich gemerkt, dass ich da war, um Tschechisch zu lernen. Es machte ihnen Spaß,

byl stále mezi mladými Čechy, na které dodnes rád vzpomínám.
Poprvé v životě jsem byl v hospodě a pil pivo. Díky kapesnému jsem mohl jít každý týden do kina.

Kromě mě tu byli ještě další němečtí chlapci, aby se učili česky.

Někteří z nich chodili do české školy. Sice jsme se znali a zdravili, ale každý z nás měl své české přátele.

Přes den jsem byl zaměstnán v krámě obchodníka Tušera. Čas tam strávený byl přece součástí učení.

Zákazníci mě měli rádi a zvláště muži, kteří večer přicházeli na štamprli, si se mnou rádi povídali. Ti, kteří uměli německy, mi pomáhali, pokud jsem něčemu nerozuměl.

Můj kamarád Pepík Pausz mě vzal několi-krát sebou do mlýna „U Kolinů“ hrát „fanty“.

Scházeli se tam chlapci a děvčata a všem nám bylo sotva 16 let. Na otázku, co má být „fant“, byla vždy stejná odpověď: „hubička“, tedy pu-sinka.

Troufalejší přání byla sice též, ale nebyla splněna. Kvůli mé plachosti se mi děvčata smála, a když jsem váhal, převzala bez cirátů iniciativu.

Na vánoce jsem jel zase domů. Během toho půl-roku jsem se toho naučil tolik, že jsem mohl přij-mout místo kancelářského praktikanta v Praze.

Netrvalo pak dlouho, a češtinu jsem ovládal tak, že ani Češi nepoznali, že jsem Němec.

Rudolf Kastl, nar. 18. 2. 1910 v Sedmihrad-ském Codlea (Zeiden), † 25. 7. 1989 v Linci.

Tento text vyšel podobně 19. 11. 1971 v čísle 22 novin „Sudetenpost“ (17. ročník) na straně 5 a je k dispozici online pod: www.sudetenpost.eu/Archiv/1971/22.pdf

mir dabei zu helfen. Von nun an war ich stets in einer Schar von jungen Tschechen, an die ich mich noch heute gerne erinnere. Ich war zum erstenmale in meinem Leben in einem Gasthaus und trank Bier. Mein Taschengeld erlaubte mir, jede Woche ins Kino zu gehen.

Außer mir waren auch noch andere deutsche Jungen da, um Tschechisch zu lernen, einige von ihnen gingen in die tschechische Schule. Wir kannten und grüßten uns zwar, aber jeder von uns hatte seine tschechischen Freunde. Tagsüber war ich im Laden des Kaufmannes Tušer beschäftigt. Die dort verbrachte Zeit zählte ja für die Lehrzeit. Die Kunden mochten mich; besonders bei den Männern, die abends auf ein Stamperl kamen, war ich beliebt. Einige konnten Deutsch und sie halfen mir, wenn ich etwas nicht verstand.

Mein Freund Pepík Pausz nahm mich einigemale in die Mühle „U Kolinů“ zum Pfänderspielen mit. Es waren Jungen und Mädchen, kaum älter als 16 Jahre, die sich dort trafen. Und auf die Frage „Was soll das Pfand...?“ gab es immer die gleiche Antwort: „Hubičku“, ein Busserl.

Gewagtere Wünsche gab es zwar auch, aber sie wurden nicht ausgeführt. Wegen meiner Schüchternheit wurde ich von den Mädchen ausgelacht und wenn ich zögerte, übernahmen sie ohne Ziererei die Initiative.

Zu Weihnachten fuhr ich dann wieder nach Hause. In dem halben Jahr hatte ich so viel gelernt, dass es ausreichte, eine Stelle als Büropraktikant in Prag anzunehmen. Es dauerte nicht mehr lange, bis ich so gut Tschechisch konnte, dass auch Tschechen mir nicht mehr den Deutschen anmerkten.

Rudolf Kastl, geb. 18. 2. 1910 im Siebenbürgi-schen Codlea (Zeiden), † 25. 7. 1989 in Linz.

Dieser Text wurde ähnlich am 19.11.1971 in der Folge 22 der Zeitung „Sudetenpost“ (17. Jahrgang) auf Seite 5 veröffentlicht und ist online unter www.sudetenpost.eu/Archiv/1971/22.pdf abrufbar.

PS H. Sailer: V monarchii byla čeština nabízena jako dobrovolný školní předmět; v Československu se učila čeština od 3. třídy základní školy a ve všech třídách vyšších škol byla povinně.

Zpracování a překlad do češtiny:

Helga Grimmová, Třeboň, Božena Zítková, Vlasta Vondrušová, Jana Pařízková, Lucie Kollarová, Tomáš Chromeček, Lukáš Tůma, Roman Sýkora, Jan Šiveň, Ladislav Benda, firma GPN Trhové Sviny, Hana Musilová, Vojtěch Ročně, Josef a Marie Blessbergerovi, Bernhard Riepl, Kaplice.

PS H. Sailer: In der Monarchie wurde Tschechisch als Freifach angeboten; In der Tschechoslowakei war Tschechisch ab der 3. Klasse Volksschule und in allen Klassen der höheren Schulen Pflichtfach.

Bearbeitung und Übersetzung ins Tsch.:

Helga Grimmová, Třeboň, Božena Zítková, Vlasta Vondrušová, Jana Pařízková, Lucie Kollarová, Tomáš Chromeček, Lukáš Tůma, Roman Sýkora, Jan Šiveň, Ladislav Benda, firma GPN Trhové Sviny, Hana Musilová, Vojtěch Ročně, Josef a Marie Blessbergerovi, Bernhard Riepl, Kaplice.

Příloha 8 - Beilage 8

Ludwig Kohlfürst

Autor: Hans Waltenberger

18. ledna 1929 se na hřbitově v Kaplici shromáždil velký počet smutečních hostů kolem hrobu, do kterého byly právě uloženy tělesné pozůstatky vysoce váženého Dr. techn. h. c. vrchního inženýra Ludwiga Kohlfürsta.

Uctění zemřelého, vyjádřené značnou účastí na smutečním obřadě, patřilo hlavně jeho osobnosti, která vždy také oplývala vzácnou láskou k lidem a hlubokým citem.

Měl vždy velké porozumění pro blaho i problémy svých bližních.

Mnozí ale ani netušili, že tento zesnulý, který měl srdce na dlani, v ústraní tiše a při vší skromnosti vytvořil velký počet odborných vědeckých děl a tím se stal průkopníkem v oblasti elektrické telegrafie, signálních a železničních zabezpečovacích zařízení.

Ludwig Kohlfürst

von Hans Waltenberger

Am 18. Jänner 1929 umstand eine große Zahl von Trauergästen auf dem Friedhofe zu Kaplitz ein Grab, das soeben die irdischen Überreste des allseits hochgeschätzten und verehrten Herrn Dr. techn. h. c. OBERINGENIEUR Ludwig Kohlfürst aufgenommen hatte.

Die Verehrung des Toten, die sich durch die große Beteiligung am Leichenbegängnisse ausdrückte, galt in erster Linie der mit einer seltenen Menschenliebe und tiefem Zartgefühl ausgestatteten Persönlichkeit des Verstorbenen, der stets auch ein warmes Verstehen für das Wohl und Wehe seiner Mitmenschen bekundete.

Vielen war es aber unbekannt, dass dieser so herzensgute Dahingeschiedene in stiller, bescheidener Zurückgezogenheit zahlreiche sachwissenschaftliche Werke geschaffen hatte, wodurch er auf dem Gebiete des elektrischen Telegraphen-, Signal- und Zugsicherungswesens bahnbrechend und führend überaus Wertvolles leistete – und mit diesen sachwis-

Těmito odbornými vědeckými pracemi vytvořil díla, která se vřádnou důkladností o těchto tématech pojednávají a mají tedy i pro budoucnost trvalou hodnotu.

Tyto práce se neomezují jen na rakouská a německá zařízení, nýbrž se také zabývají anglickými, francouzskými, italskými, uherskými a zejména také americkými stavbami.

Práce, které tímto způsobem vrchní inženýr Kohlfürst svojí neúnavnou činností vytvořil, přispěly podstatně k rozvoji elektrických telegrafních a zabezpečovacích zařízení pro železnice.

Odborníkům v této oblasti poskytovaly cenný studijní materiál.

Vrchní inženýr Ludwig Kohlfürst se narodil 1. května 1840 jako syn uznávaného lékaře ve Štýrském Hradci. Zde absolvoval střední školu a polytechnickou univerzitu. Jako mladý inženýr stavěl železnice v Rusku a přešel v roce 1862 jako úředník k rakouské dráze císaře Ferdinanda (Kaiser Ferdinand Nordbahn).

Na podnět profesora Hughese se věnoval studiu elektrických, telegrafních, signálních, kontrolních a zabezpečovacích zařízení.

Za tím účelem podnikal rozsáhlé studijní cesty do Německa, Francie, Belgie, Švýcarska, Itálie a Anglie.

Jeho zaměstnavatel „Nordbahn“ jmenoval Kohlfürsta, který se vyznamenal jako organizátor a vynálezce, šéfem telegrafie a poslal ho na světovou výstavu v Paříži, kde získal spoustu nových poznatků a dojmů.

Elektrická baterie, kterou Kohlfürst vynalezl, sloužila mnoho desítek let u všech francouzských drah.

Když se stavěla buštěhradská dráha, přestoupil Kohlfürst v roce 1870 k této společnosti a díky svým vynikajícím schopnostem a službám se

enschaftlichen Arbeiten Werke schuf, die mit seltener Gründlichkeit diese Gebiete behandeln und dadurch bleibenden Wert besitzen.

Diese Arbeiten beschränken sich nicht nur auf österreichische und deutsche Einrichtungen, sondern behandeln auch englische, französische, italienische, ungarische und besonders auch amerikanische Bauarbeiten.

Was auf diese Art Herr Oberingenieur Kohlfürst in mühevoller Arbeit geschaffen hat, trug zur Entwicklung der elektrischen Eisenbahntelegraphen- und Eisenbahnsicherungsanlagen wesentlich bei, und dem Fachmann auf diesem Gebiete wurde wertvolles Studienmaterial hiedurch geboten.

Herr Oberingenieur Ludwig Kohlfürst wurde am 1. Mai 1840 als der Sohn eines angesehenen Arztes in Graz geboren, absolvierte die Mittelschule und das Polytechnikum in Graz, baute als junger Ingenieur Bahnen in Russland und kam 1862 als Beamter zur Kaiser Ferdinand Nordbahn.

Auf Anregung des Professors Hughes wandte er sich dem Studium der elektrischen Telegraphen-, Signal-, Kontroll- und Sicherheitsanlagen zu. Zu diesem Zwecke machte er ausgedehnte Studienreisen nach Deutschland, Frankreich, Belgien, Schweiz, Italien und England.

Die Nordbahn ernannte Kohlfürst, der sich als Organisator und Erfinder auszeichnete, zum Chef ihres Telegraphenwesens und schickte ihn auf die Pariser Weltausstellung, die dem strebsamen Ingenieur eine Fülle neuer Eindrücke bot.

Eine von ihm erfundene elektrische Batterie stand viele Jahrzehnte bei allen französischen Bahnen in Verwendung.

Als die Buschtiehrader Bahn erbaut wurde, trat Kohlfürst in Jahre 1870 zu dieser über und wurde im Jahre 1878 wegen seiner hervorragenden

zde stal v roce 1878 vrchním inženýrem a šéfem telegrafie.

Ale už v roce 1886 byl kvůli svým srdečním potížím donucen, opustit tento post. Od té doby bydlel v šumavském městečku Kaplici. Zde žil jeho tchán lesmistr Finger a působil jako civilní geometr.

Vrchní inženýr Kohlfürst se oženil s jeho dcerou Marií Viktorine (naroz. 26. 5. 1856 v Pohorí, pozn. překl.) 7. října 1876, která mu jako manželka od té doby 52 let stála věrně po boku. Ve vši tichosti oslavil tento pár v roce 1926 zlatou svatbu.

Z tohoto manželství pochází jediná dcera (Monika), která se vdala za Karla Tobnera, ředitele měšťanské školy v Kaplici. Jejich dcera Martha se narodila 27. 1. 1901 (pozn. překl.).

Mladými i starými vysoce vážený a respektovaný vrchní inženýr Kohlfürst strávil v Kaplici skoro pět desetiletí svého mimořádně úspěšného a jenom vědě oddaného života.

Jeho dlouhý pobyt v našem šumavském městě Kaplice a jeho úzký vztah ke všem zdejšími obyvatelům udělal z vrchního inženýra Kohlfürsta téměř domorodce našeho šumavského regionu.

Jeho nenápadně v ústraní, ale s nadšením vykonávaná tvůrčí činnost, sklídila v odborných kruzích zasloužené uznání a ocenění a nechyběly ani patřičné pocty a vyznamenání.

Kohlfürstovi byl udělen řád císaře Františka Josefa.

Když mu německá technická vysoká škola v Praze za jeho zásluhy udělila čestný doktorát, bylo plným právem poukazováno na to, že: „kdekoli se na světě mluví o elektrickém návěstí

Dienste dortselbst Oberingenieur und Telegraphenchef.

Aber schon im Jahre 1886 war Kohlfürst gezwungen, sich infolge eines Herzleidens von diesem Posten zurückzuziehen und er lebte seither in der Böhmerwaldstadt Kaplitz, wo sein Schwiegervater Herr Forstmeister Finger als Zivilgeometer ansässig war.

Mit dessen Tochter Maria Viktorine (geb. 26. 5. 1856 in Buchers, Anm.d.Ü.) war Oberingenieur Kohlfürst seit 7. Oktober 1876 vermählt und stand diese ihm als Gattin durch 52 Jahre treu zur Seite. In aller Stille beging das Ehepaar im Jahre 1926 das Fest der goldenen Hochzeit.

Aus dieser Ehe stammt eine einzige Tochter (Monika), welche mit Herrn Karl Tobner, Bürgerschuldirektor in Kaplitz, vermählt ist. Deren Tochter Martha kam am 27. 1. 1901 zur Welt (Anm.d.Ü.).

In Kaplitz verbrachte der von Jung und Alt hochgeachtete und geschätzte Herr Oberingenieur Kohlfürst fast fünf Jahrzehnte seines äußerst erfolgreichen und nur der Wissenschaft gewidmeten Lebens.

Sein langer Aufenthalt in unserer Böhmerwaldstadt Kaplitz und sein inniges Verhältnis zu allen hiesigen Bewohnern machte Herrn Oberingenieur Kohlfürst zu einem Heimatgenossen unseres Böhmerwaldes.

Sein stilles in bescheidener Zurückgezogenheit vollbrachtes eifriges Schaffen fand in den Fachkreisen verdiente Anerkennung und Würdigung und es fehlte nicht an Auszeichnungen und Ehrungen.

Kohlfürst wurde mit dem Franz Josef Orden ausgezeichnet.

Als ihm die deutsche technische Hochschule in Prag das technische Doktorat ehrenhalber verlieh, wurde mit vollem Rechte darauf hingewiesen, dass: „wo immer in der Welt vom elekt-

a telegrafii, je v první řadě uváděno jméno Kohlfürst.“

V každém případě jsou to slova nejvyššího uznání.

Též elektrotechnický spolek ve Vídni a Německý polytechnický spolek ho jmenovaly čestným členem a německé Museum pro přírodní vědy a techniku v Mnichově stálým členem.

Srdeční infarkt ukončil 16. ledna 1929 jeho činnorodý život, zasvěcený především práci.

Kohlfürsta zvláště charakterizovaly jeho důslednost a přesnost, uspořádanost celé jeho životosprávy, mimořádně jemný smysl pro spravedlnost, radost z vlastní práce a uznání práce ostatních.

Jeho vstřícnost vůči všem lidem, zvláště láskyplný vztah k dětem, způsobily, že na svých oblíbených procházkách po okolí byl vždy provázen kupou dětí.

„Papa Kohlfürst“ je za jejich oddanost rád odměňoval sladkostmi.

A když „Papa Kohlfürst“ již nevycházel na procházky, šli jeho dřívější mladí doprovázeči, kteří si stále pamatovali, že byli obdarováni pamlsky, často kolem jeho domu.

Vyplatil se jim pohled do okna starého pána vrchního inženýra, který svým malým miláčkům opět sladkosti oknem podal. (Ludwig Kohlfürst bydlel v přízemním bytě v ulici Pivoarská č. 213, dcera Monika s rodinou hned nad ním v 1. patře, pozn. překl.).

Až do vysokého věku si dokázal zachovat obdivuhodnou duševní svěžest.

Ještě krátce před svou smrtí v 89 letech byl aktivní a psal.

rischen Signal- und Telegraphenwesen die Rede ist, Kohlfürsts Name in allererster Reihe steht.

Jedenfalls Worte der glänzendsten Anerkennung.

Auch der elektrotechnische Verein in Wien und der deutsche polytechnische Verein in Prag ernannten ihn zum Ehrenmitglied und das deutsche Museum für Naturwissenschaften und Technik in München zum ständigen Mitgliede.

Ein Herzschlag beendete am 16. Jänner 1929 sein tatenreiches nur der Arbeit gewidmetes Leben.

Eine peinliche Genauigkeit und Ordnung in der ganzen Lebensführung, ein äußerst feiner Rechtlichkeitssinn, eine Freude an der eigenen Arbeit und eine Wertschätzung und Hochachtung der Arbeit seiner Mitmenschen zeichneten Kohlfürst besonders aus.

Seine Liebenswürdigkeit allen Menschen insbesondere aber den Kindern gegenüber brachte ihm auf seinen in frühen Jahren geliebten Spaziergängen eine Schar von Kindern als Begleiter, die ihre treue Anhänglichkeit von „Papa Kohlfürst“ mit Süßigkeiten belohnt erhielten.

Und als „Papa Kohlfürst“ nicht mehr auf Spaziergängen zu treffen war, da gingen die einstigen jugendlichen Begleiter in Erinnerung der erhaltenen Süßigkeiten gar oft bei seinem Hause vorbei und nicht vergebens war ihr Blick nach dem Fenster des alten Herrn Oberingenieurs, der durch das Fenster seinen kleinen Lieblichen Süßigkeiten reichte. (Ludwig Kohlfürst wohnte im Erdgeschoß des Hauses Nr. 213 in der Bräuhausgasse, seine Tochter mit Familie im selben Haus im 1. Stock, Anm.d.Ü.)

Zu bewundern war bei Herrn Oberingenieur Kohlfürst seine bis ins hohe Alter bewahrte geistige Frische; er war bis kurz vor seinem im 89. Lebensjahre erfolgten Hinscheiden schriftstellerisch tätig.

Jeho díla mu zajišťují trvalou památku - a tu si vrchní inženýr Kohlfürst také jako málokdo zaslouží.

Převzato z: Festschrift zum 50-jährigen Gründungsfest des Deutschen Böhmerwaldbundes in Kaplitz, 1934.

Překlad do češtiny a zpracování:
Růžena Šandova a Bernhard Riepl, Kaplice (Kaplitz), Michaela Šuplerová, Horní Stropnice (Strobnitz), Daniela Lhotská, Vrábče (Prabsch), Helga Grimmová, Třeboň (Wittingau).

Die Arbeiten des Dahingeschiedenen sichern ihm ein dauerndes Andenken – und dieses hat auch Herr Obergeringieur Kohlfürst, wie selten einer, reichlich verdient.

Aus: Festschrift zum 50-jährigen Gründungsfest des Deutschen Böhmerwaldbundes in Kaplitz, 1934.

Übersetzung ins Tschechische und Bearbeitung:
Růžena Šandova, Bernhard Riepl, Kaplice (Kaplitz), Michaela Šuplerová, Horní Stropnice (Strobnitz), Daniela Lhotská, Vrábče (Prabsch), Helga Grimmová, Třeboň (Wittingau).

Příloha 9 - Beilage 9

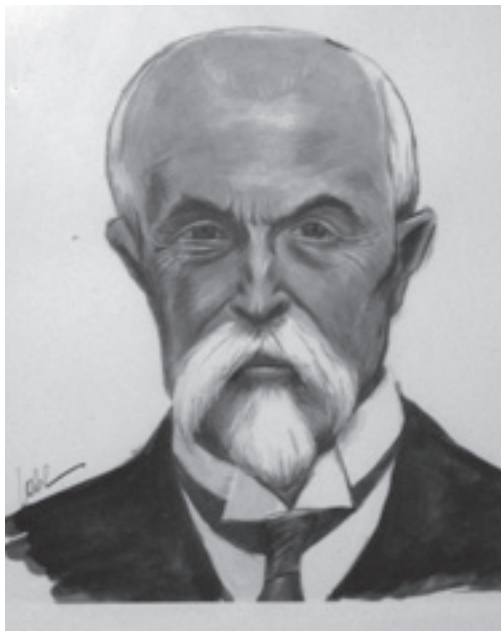
Tomáš Garrigue Masaryk

Milí žáci a milé žákyně,

jistě se vám doma nebo ve škole vyprávělo, jak strašná byla světová válka. Mnoho lidí padlo.

Možná truchlí rodiny i u vás kvůli ztrátě svých drahých příbuzných, kteří se již z války nevrátili.

Nyní žijeme již 14 let v míru. Už nemusíte mít strach o svého otce nebo staršího bratra, že bude ve válce zabit nebo že se domů vrátí zmrzačený. Snažme se všichni, aby tento šťastný mír navždy zůstal zachován.

T. G. Masaryk: obraz - Bild Helmut Vogl, Salzburg.

Tomáš Garrigue Masaryk

Liebe Schülerinnen und Schüler,

gewiss hat man Euch zu Hause und in der Schule erzählt, wie fürchterlich der Weltkrieg war. Viele

Menschen sind gefallen. Vielleicht trauern auch bei euch Familien über den Verlust ihrer teuren Angehörigen, die aus dem Kriege nicht mehr zurückgekehrt sind.

Wir leben jetzt seit 14 Jahren im Frieden. Ihr müsst jetzt keine Angst um euren Vater und den älteren Bruder haben, dass er im Kriege getötet wird oder dass er verstümmelt zurückkommt. Bemühen wir uns alle, dass dieser glückliche Friede auf immer erhalten bleibt.

Jak ho zachováme? Zachováme mír, když v obci, v okrese, v zemích a ve státech lidé budou dodržovat vzájemnou úctu a přátelství.

O mír se snaží každý, který upřímně a řádně ve svém oboru pracuje.

Uctívejme každého, kdo přistupuje ke své práci svědomitě a s rozhodností, ať je to dělník, rolník, učitel nebo úředník, kdokoli a každý.

Když budeme všichni pracovat svědomitě, překonáme nynější těžkou dobu, ve které by mnozí rádi pracovali, ale žádnou práci nemohou najít.

Pomáhejme jim, jak je to jen možné. Vy, kteří jste dostatečně zajištěni, podělte se se spolužáky, kteří nic nemají. Nedovolte, aby jiný trpěl hladem. Nepřipusťte, aby mrzl.

Ale nezávidte také nikomu, který má víc než vy. Snažte se, abyste také jednou měli víc.

Učte se, abyste byli dobře připravení pro budoucí život. V míru se vzdělanost lidstva zvyšuje prací, čímž je položen základ k lepší mravní a ekonomické budoucnosti společnosti.

Válka ale ničí plody této mírové práce a lidstvo musí začít znovu od začátku. Strašné ztráty na lidských životech však nemohou být navráceny.

A hospodářské ztráty mohou být nahrazeny až po mnoha letech.

Proto se všichni snažme, zachovat plody práce v míru tím, že válce zabráníme.

Ta doba, kdy lidé ve statisících zemřeli v bitvách, tragicky zahynuli ve špitálech a jako mrtváci se vraceli domů, se už nesmí vrátit.

Kdy matky byly zužovány starostmi o obstarání lepší stravy pro děti a dnem a nocí žily ve strachu o vaše otce a bratry.

Wie werden wir ihn erhalten? Wir werden den Frieden erhalten, wenn in der Gemeinde, im Bezirk, in den Ländern, in den Staaten die Menschen Freundschaft und gegenseitige Achtung erhalten werden. Um den Frieden bemüht sich jeder, der ehrlich und solide in seinem Wirkungskreis arbeitet.

Achten wir jeden, der seine Arbeit gewissenhaft und energisch leistet, ob Arbeiter, Bauer, Lehrer oder Beamter, wer immer und jeder.

Wenn wir alle gewissenhaft arbeiten, werden wir die jetzige schwere Zeit überstehen, in der viele gerne arbeiten würden, aber keine Arbeit finden.

Helfen wir ihnen, wie nur möglich. Ihr, die hinlänglich versorgt seid, gebet einen Teil denjenigen Mitschülern, die nichts haben. Lasset es nicht zu, dass ein anderer Hunger leide, dass er friere.

Aber beneidet auch keinen, der mehr hat als ihr. Bemühet euch, einmal auch mehr zu haben.

Lernet, um für das künftige Leben gut vorbereitet zu sein. Im Frieden wird durch Arbeit die Bildung der Menschheit erhöht und die Grundlage zu ihrer besseren sittlichen und wirtschaftlichen Zukunft gelegt.

Der Krieg aber vernichtet die Frucht dieser Friedensarbeit und die Menschheit muss von Neuem anfangen. Aber die fürchterlichen Verluste an Menschenleben können nicht zurückerstattet werden. Und die wirtschaftlichen Verluste können nur nach vielen Jahren ersetzt werden.

Deswegen lasset uns alle uns bemühen, die Früchte der Arbeit im Frieden zu erhalten dadurch, dass wir den Krieg verhindern.

Die Zeit darf nie wieder kommen, wo die Menschen in Hunderttausenden in den Schlachten dahinstarben, in den Spitälern kläglich zugrunde gingen und als Krüppel nach Hause zurückgekehrt sind.

Wo die Mütter mit schwerer Sorge für die Kinder eine bessere Nahrung aufreiben konnten

Slibte mi, že si budete vážit každého, který potivě pracuje, a každého národa, který se bude upřimně snažit o zachování míru.

z: německého rozhlasového projevu prezidenta T. G. Masaryka (1850-1937) pro školní mládež v pohraničí v roce 1932. Digitální nahrávku projevu a hymny v německém jazyce (viz níže) můžete dostat od: b.riep@eduhi.at.

und Tag und Nacht in Furcht um eure Väter und Brüder lebten.

Versprechet mir, dass ihr jeden achten werdet, der ehrlich arbeitet und jedes Volk, welches aufrichtig um die Erhaltung des Friedens bemüht sein wird.

aus: Radioansprache von Präsident T. G. Masaryk (1850-1937) in Deutsch an die Kinder im Grenzgebiet 1932. Eine digitale Aufnahme der Rede und der Hymne in Deutsch (siehe unten) erhalten Sie auf Anfrage bei: b.riep@eduhi.at.

Příloha 10 - Beilage 10

Československá národní hymna

Kde domov můj, kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalínách,
v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země,
země česká, domov můj,
země česká, domov můj!

Nad Tatrou sa blýska
hromy divo bijú,
nad Tatrou sa blýska
hromy divo bijú.
Zastavme ich bratia
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.
Zastavme ich bratia
veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

Tschechoslowakische Nationalhymne

(offizielle deutsche Version von 1918-1938/9)

Wo ist mein Heim, mein Vaterland,
Wo durch Wiesen Bäche brausen,
Wo auf Felsen Wälder sausen,
Wo ein Eden uns entzückt,
Wenn der Lenz die Fluren schmückt:
Dieses Land, so schön vor allen,
Böhmen ist mein Heimatland.
Böhmen ist mein Heimatland.

Ob der Tatra blitzt es,
Dröhnt des Donners Krachen
Ob der Tatra blitzt es,
Dröhnt des Donners Krachen
Doch der Stürme Wehen
wird gar bald vergehen
Brüder, wir erwachen!
Doch der Stürme Wehen
wird gar bald vergehen
Brüder, wir erwachen!

Příloha 11 - Beilage 11

Adolf Grill:

Vzpomínky na mé mládí v Kaplici

Narodil jsem se 23. 5. 1923 v Dlouhé ulici č.p. 190 jako páté dítě svých rodičů. Otec pracoval u jedné stavební firmy jako zedník a matka se musela starat o naše malé hospodářství.

Kaplice bylo rušné město, kde bylo vždy o zábavu postaráno. Náměstí se každý večer zaplňovalo lidmi, kteří se spolu živě bavili o všem možném. Pokud si vzpomínám, v Kaplici bylo nejméně 11 hospod a v některých se kromě kaplického piva čepovalo i budějovické a krumlovské.

Hospody měly dobrou návštěvnost, zejména o víkendech, když vojáci měli vycházky. Scházeli se hlavně v hospodě Tiroler Wirt v Dlouhé ulici.

Když v zimě zamrzla Malše a další říčky, nastalo sekání ledu. Postupovalo se od jezu Blabulilského mlýna vzhůru proti proudu.

Led, často 15-20 cm silný, se musel rozbít na desky a koňskými povozy dovézt do ledárny pivovaru. My chlapi jsme z toho měli velkou legraci.

Skákali jsme z jedné desky na druhou a ne jeden z nás přitom spadl do vody.

Před Vánoce se na náměstí před pivovarem prodávali ve velkých kádích kapři. Dováželi se z Bärauského rybníka nebo až z Třebońska a byli oblíbeným, ale hlavně tradičním vánočním pokrmem.

Také dodržování tradic ve městě bylo důležité. Začalo to už masopustem. To přišli šermíři a tanečníci, říkali jsme jim karnevaloví blázni. Byla to skupinka 10 mužů, jeden z nich byl kapitán.

Adolf Grill:

Erinnerungen aus meiner Jugend in Kaplitz

Ich wurde am 23. 5. 1923 in der Langen Gasse Nr. 190 geboren - das fünfte Kind meiner Eltern. Mein Vater arbeitete bei einem Baumeister als Maurer und die Mutter musste sich um unsere kleine Landwirtschaft kümmern.

Kaplitz war eine rege Stadt. Es war immer lustig und fröhlich in Kaplitz. Jeden Abend kamen die Leute am Ringplatz zusammen und pflegten die Gemeinschaft. Soweit ich mich erinnere, gab es mindestens 11 Gasthäuser. In manchen gab es nicht nur Kaplitzer Bier, sondern auch Budweiser und das Krummauer Bier.

Die Gasthäuser hatten guten Zuspruch, besonders an den Wochenenden, wenn auch die Soldaten Ausgang hatten. Sie belagerten hauptsächlich das Gasthaus Tiroler Wirt in der Langen Gasse.

Wenn im Winter die Bäche und die Maltsch zufroren, begann das Eishacken vom Wehr der Blabulilmühle flussaufwärts.

Das Eis, oft 15-20 cm dick, wurde in Platten zerlegt und mit Pferden in den Eiskeller der Brauerei gefahren. Für uns Buben war es lustig.

Wir sprangen von einer Platte zur anderen, und mancher ist dabei ins Wasser gefallen. Vor Weihnachten wurden vorm Bräuhaus am Hauptplatz Karpfen verkauft, die man in großen Tonnen aus dem Bärauteich oder aus der Wittingauer Gegend herbeischaffte - ein beliebtes Weihnachtsessen.

Wichtig waren auch die Bräuche in der Stadt. Das begann schon im Fasching. Da kamen die Schwerttänzer oder Faschingsnarren, wie wir sie nannten. Das war eine Truppe von 10 Mann, einer war der Kapitän.

Další zvyk byl, že mladí branci dostali u odvodu (v místním nářečí „Assentierung“) jako dárek od svých děvčat, rodičů nebo příbuzných voskové květinčky. Každý mládenec byl na ně hrdý a schovával si je.

Při karnevalu si pak jimi ozdobil celou hruď i klobouk. Břicho měli karnevaloví chlapci ovázané bílou šerpou a jejich vedoucí měl kromě toho na klobouku bílé orlí pero.

Tanečníci se šavlemi tancovali v kruhu. Jeden muzikant hrál na tahací harmoniku. Dva muži byli převlečení za šašky, jeden z nich měl špičatou čepici a druhý helmu.

Na šatech měli přišité různobarevné pruhy látky, takové střípce, a bylo starým zvykem, pokusit se takový proužek utrhnout pro štěstí. Snažila se o to hlavně mladá děvčata, protože věřila, že pak brzy najdou nějakého milého.

Muži se samozřejmě bránili. Měli takové látkové obušky, kterými tloukli s oblibou právě mladá děvčata. Nebolelo to, ale byla to ohromná zábava.

Muž s helmou měl na zádech ze slámy upletený koš, zvaný „Zeger“. Bylo to něco jako mošna se dvěma uchy, která mu visela na zádech zavěšená na obrovské vařečce.

Celé se to neobešlo bez výslužky, kterou tanečníci dostávali právě do tohoto koše. Na venkově i ve městě to bývalo zpravidla něco k snědku: kus uzeného, pár buřtů, chleba nebo také koblížky. Vítány byly ale samozřejmě i peníze – ty sbíral do kasičky ten druhý z šašků. Bývalo to pokaždé zdrojem velké zábavy.

Nun war es damals Brauch, dass bei der Mustierung zum Militär, damals hieß es Assentierung, die tauglichen jungen Männer Wachsblumensträuße geschenkt bekamen, von ihren Freundinnen, Eltern oder Verwandten. Sie waren sehr stolz darauf und haben sich die Sträuße aufbewahrt. Die Faschingsburschen hatten die ganze Brust und ihre Hüte mit solchen Blumen geschmückt. Um den Bauch hatten sie eine weiße Schärpe gebunden. Der Anführer hatte außerdem einen weißen Adlerflaum auf seinem Hut.

Sie bildeten mit ihren Säbeln einen Tanzkreis mit vielen Figuren. Ein Musiker war dabei, der Ziehharmonika spielte, und zwei Männer, bunt gekleidet wie ein Bajazzo, einer mit einer spitzen Haube, der andere mit einer helmartigen. Ihre Kleider waren voll und voll mit bunten Stofffetzen benäht. Und da war es ein alter Brauch, dass man versuchte, so ein Fetzel herunterzureißen, denn das brachte Glück. Besonders die jungen Mädchen zupften gern, weil sie glaubten, dadurch einen lieben Freund zu ergattern.

Natürlich wehrten sich die Männer. Sie hatten so eine Art Gummiknüffel, aus Stoff genäht, mit dem sie zuschlugen, besonders auf die jungen Mädchen. Es tat zwar nicht weh, aber es war eine Mordsgaudi.

Der mit dem Helm hatte am Rücken einen aus Stroh geflochtenen Zeger, eine große Tasche mit zwei Henkeln. Mit einem riesig großen Kochlöffel, den er da durchsteckte, trug er diesen Zeger am Rücken.

Es war natürlich die ganze Veranstaltung zugleich auch ein Sammeln.

Am Land oder in der Stadt bekamen sie verschiedene Lebensmittel: ein Stück Geselchtes, oder ein paar Würste oder Brot oder auch Krapfen. Das sammelte der in den Zeger ein. Der andere hatte eine Kasse. Geld wurde natürlich auch gerne genommen. Das war immer sehr lustig.

Jedna skupina těchto kejklířů přicházela každý rok z Rožmitálu. Už jsme je znali a volali: podívejte, už jsou tady. Zpívali jsme dokonce i jeden posměšný kuplet, který ve volném překladu zněl:

„Rožmitálští - velkáši - prodávají vši za tolar a blechy za zlatku - přesto nemají na splátku.“ Samozřejmě se jim to nelíbilo. Ale své vystoupení dělali dobře, bavili lidi a pár korun taky vždy utržili.

Nás chlapce to přirozeně velmi zajímalo, líbilo se nám to, a tak jednoho z nás, co jsme chodili do „měšťanky“, napadlo, že to uděláme taky. Brzy se dala dohromady skupina.

Zkoušeli jsme nějakou dobu různé figury a obstarali si oblečení, i když to nebylo vůbec jednoduché. Našemu panu řediteli Sailerovi jsme navrhli, že ve čtvrtek, kdy je školní volno, uspořádáme taneční průvod s meči městem a výtěžek darujeme organizaci na podporu mládeže („Jugendfürsorge“), jejíž předsedou v Kaplici byl právě on. Byl pro, a tak jsme zorganizovali svoje první vystoupení.

Začali jsme nahoře u školy v Linecké ulici. Jako hudebníka jsme měli Hanse Syrovátku (říkali jsme mu Batt, podle jména původních majitelů statku). Ten zahrál na tahací harmoniku několik písní a my jsme předváděli svoje tance. Měli jsme velký úspěch a hodně jsme vybrali.

Všichni se smáli a každý nám něco dal. Táhli jsme Lineckou ulicí dolů až na náměstí, kolem obecního úřadu dolů a Kostelní ulicí. Na Kindermannově náměstí nás ale zastavili četníci.

Vzali si nás na stanici a zakázali nám naše aktivity, že je to prý proti zákonu, že jsme mládež a nesmíme se na žádné karnevalové aktivitě podílet a nesmíme prý nosit žádné zbraně, ačkoliv žádné skutečné šavle jsme neměli, jen dřevěné

Eine Gruppe kam jedes Jahr aus Rosental. Wir wussten schon, ha, da sind die Rosentaler.

Und da gab es ein Spottlied auf sie:

„D' Rosentoler san große Prohler, verkaufen d' Läs um an Toler und d' Flöh um an Guldn und san umadam no voller Schulden.“ Natürlich wehrten sie sich gegen das Spottlied. Aber sie machten ihren Auftritt gut, sie unterhielten die Leute und ein paar Kronen fielen auch ab.

Uns Buben hat das natürlich sehr interessiert, uns gefiel die Sache und so kam einer von uns Bürgerschülern auf die Idee, wir machen das auch. Bald fand sich eine Gruppe zusammen.

Wir probten einige Zeit, lernten die verschiedenen Figuren, besorgten uns die Adjustierung, und die war nicht so einfach zu beschaffen. Unserem Herrn Direktor Sailer machten wir den Vorschlag, wir möchten am schulfreien Donnerstag als Schwerttänzer durch die Stadt ziehen und den Erlös für die Jugendfürsorge, deren Obmann er in Kaplitz war, spenden. Er war einverstanden und so organisierten wir unseren ersten Auftritt.

Wir begannen oben in der Linzerstraße bei der Schule. Als Musiker hatten wir den Batt Hans (er schrieb sich Syrowátka), er spielte auf seiner Ziehharmonika einige Lieder und wir führten unsere Tänze auf. Es wurde gesammelt und wir hatten einen sehr guten Anklang bei den Leuten. Alle lachten und gaben uns etwas. So zogen wir die Linzerstraße herein bis auf den Hauptplatz, an der Gemeindeseite hinunter und durch die Kirchengasse. Aber wir kamen nur bis zum Kindermannplatz. Dort standen die Gendarmen.

Sie nahmen uns mit auf den Posten und verboten uns unser Tun, das verstoße gegen das Gesetz, wir sind Jugendliche und die dürfen sich an keinen Faschingsaktionen beteiligen, wir dürften auch keine Waffen tragen, obwohl

atrapy. A tak nás poslali po delším výslechu a poučení domů.

Zamířili jsme k paní Bínové, kde jsme měli svoje shromaždiště a kde jsme se takřikajíc odzbrojili. Výtěžek jsme předali panu řediteli Sailerovi, který to s radostí použil pro už zmíněnou organizaci.

Myslím, že jsme si každý jednu nebo dvě koruny mohli nechat jako náhradu vynaložených nákladů. Tak skončil náš „šavlový tanec“.

Další zvyky jsme udržovali o Velikonocích. Na květnou neděli nosili chlapi do kostela až několik metrů dlouhé ozdobené pomlázky a soutěžili, kdo bude mít krásnější a delší. Na zelený čtvrtek odlétly zvony do Říma a tak jsme museli my děti táhnout s řehťáčkami v modlitebním průvodu z kostela městem. Přitom jsme recitovali (volný překlad):

„Řehtáme a řehtáme „anglický“ (andělskou, pozn. překl.) zdravici, aby každý katolík věděl, že se musí pomodlit.“

Velmi důležité pro nás chlapce bylo na Velikonocích tzv. Eierpecken („pekání vajec“). Barvila se vařená vejce a oblíbená byla i flekatá.

Ťukalo se vejci špičatou nebo oblou částí o sebe a čím vejce se rozbilo, ten prohrál. Vítěz pak bral obě.

Bylo mezi námi i několik vychytralců, kteří používali tzv. Pechspitz. Vyfoukli vejce a trubičkou jej naplnili horkou smolou. Když ztvrdla, byla špička tvrdá jak železo.

Takový hráč vyhrával přirozeně neustále. Ale běda, když se na to přišlo. Potom musel utéct velmi daleko, jinak by ho mohli pěkně zmlátit.

wir keine richtigen Säbel sondern nur hölzerne Attrappen hatten. Ja und so schickte man uns nach längerem Verhör und längeren Belehrungen nach Hause.

Wir gingen dann zur Frau Bina. Dort hatten wir unsere Sammelstelle, dort wurde sozusagen abgerüstet. Den Erlös übergaben wir Herrn Direktor Sailer, der sich darüber freute, für die Jugendfürsorge.

Ich glaube ein oder zwei Kronen durften wir behalten, als Aufwandsentschädigung. Das war unser Auftritt als Schwerttänzer.

Auch die Osterbräuche wurden in Kaplitz gepflegt. Am Palmsonntag trugen die Buben meterlange, geschmückte Palmbesen in die Kirche und wetteiferten, wer den schönsten und längsten hatte. Am Gründonnerstag waren die Glocken nach Rom geflogen und so mussten wir Kinder mit unseren Ratschen zu den Gebetszeiten von der Kirche aus durch die Stadt ziehen. Dabei sagten wir unser Sprüchlerl auf:

„Wir ratsch ´n, wir ratsch ´n den Englischen Gruaß, dass jeder katholische Christ beten muaß.“

Sehr wichtig war für uns Buben in der Osterzeit das Eierpecken. Man hatte gefärbte Eier und sehr beliebt waren auch die Scheckerln. Man musste mit den Eiern Spitz auf Spitz und Hinterteil auf Hinterteil pecken. War ein Ei an beiden Enden zerbrochen, war es verspielt, der andere war der Sieger und durfte es sich nehmen.

Es gab welche, die waren sehr schlau, sie verwendeten einen Pechspitz. Vom hinteren Ende des Eies her führten sie ein Röhrchen bis zum Spitz und füllten heißes, flüssiges Pech hinein. Wenn es erstarrte, war die Spitze hart wie Eisen.

So einer gewann natürlich laufend. Aber wehe man kam ihm drauf, dann musste er das Weite suchen, sonst hätte man ihn verprügelt.

Pak se hrála ještě tzv. rozstřelovaná: hráč vzal do ruky vejce mezi palec a ukazováček tak, aby mezi oběma prsty zůstala podlouhlá mezera. Pak musel hodit minci tak, aby zůstala trčet ve vejci. Pokud vyhrál, vejce patřilo jemu. Ale když mince zasáhla prst, tak to sice docela bolelo, ale minci získal ten, kdo vejce držel. K tradicím dále patřilo, že na Velikonoční pondělí šel otec s několika pruty a jedlovými větvičkami z posvícenské pomlázky na pole a zastrčil je do země na ochranu půdy.

Kaplice měla hodně zemědělský ráz, např. v Dlouhé ulici to vypadalo skoro jako ve vesnici. V mnoha domech se chovaly krávy, prasata a slepice. My jsme také měli dvě krávy, dvě prasata a několik slepic.

Na Vánoce se jedno prase zabilo a druhé prodalo. Menší zemědělci používali jako tažná zvířata voly. Koně měl zřídkakdo, jen několik vozků jezdilo s koňským povozem. Traktor tenkrát ještě nikdo neměl.

První jarní prací byl sběr kamení, protože půda byla všude velmi kamenitá.

V dřívějších časech byl zdejší kraj zřejmě pod vodou, patrně tu bylo veliké jezero. Kameny se musely sbírat proto, aby na ně při sekání nenarážela kosa a nezničila se. Na okrajích polí proto bývaly hromady kamení, které se pak používalo k vyrovnávání děr v cestách pro vozy.

Po sběru kamení se navážel hnůj. Ten měl každý, kdo choval krávy. Hnůj se dával na pole, na němž se měly pěstovat brambory, a zaorával se. Pak teprve přišlo na řadu sázení brambor. To byla veselá práce.

Brambory se kladly do půdy ve vzdálenosti 20 cm od sebe a zaorávaly se. Mezi nimi rostla tráva.

Každý druhý den musela matka posekat trávu pro krávy a na trakaři ji dovézt domů. To bylo

Dann gab es noch das „Einschießen“: man musste ein Ei so in die Hand nehmen, dass zwischen Daumen und Zeigefinger ein Schlitz frei blieb. Den musste einer mit einer Münze so treffen, dass sie im Ei stecken blieb. War das der Fall, gehörte das Ei dem Schützen. Ging's aber auf einen Finger, so tat das weh. Aber man konnte die Münze kassieren. Am Ostermontag ging der Vater mit einigen Ruten und Tannenzweigen aus dem geweihten Palmbesen auf die Felder und steckte sie in die Erde zum Schutz der Flur.

Kaplitz hatte auch einen stark landwirtschaftlichen Charakter. In der Langen Gasse war es fast wie in einem Dorf. In vielen Häusern gab es Kühe, Schweine und Hühner. Auch wir hatten zwei Kühe, zwei Schweine und einige Hühner.

Zu Weihnachten wurde ein Schwein geschlachtet, das andere verkauft. Die kleineren Landwirte hatten als Zugtiere Ochsen. Selten jemand hatte Pferde. Nur einige Frächter fuhren mit Pferdefuhrwerken. Traktoren gab es damals noch keine. Die erste Arbeit im Frühjahr war das Steineklauben. Unser Boden war sehr steinreich. Überall lagen Kiesel.

In früheren Zeiten war alles überschwemmt, es muss hier einmal ein See gewesen sein. Die vielen Steine mussten eingesammelt werden, sonst hätte man beim tiefen Mähen die Sensen zerstört. Ganze Haufen von Steinen lagen dann am Rain. Man verwendete sie zum Auffüllen der Löcher in den Fahrwegen.

Dann kam das Mistführen. Wenn man Kühe hat, gibt es auch Mist. Der wurde auf das Erdäpfelwandel, also auf den Acker gebracht, wo die Kartoffeln hinkamen, und eingeackert. Dann das Kartoffelsetzen. Das war eine lustige Arbeit.

Alle 20 cm einen Kartoffel legen, und die wurden dann eingeackert. Inzwischen wuchs das Gras.

Jeden zweiten Tag musste die Mutter frisches Gras für die Kühe mähen und mit dem Dra-

hodně namáhavé a náročné na čas. Na konci června a začátkem července nastala senoseč.

Na trávu se chodilo brzy ráno a usilovně se doufalo v dobré počasí. Když bylo posekáno, nastoupily jsme my děti a trávu rozhazovaly k sušení.

V poledne se tráva obracela hráběmi, a to od odspoda nahoru, a večer jsme ji musely shrabat na hromádky pro případ, že by v noci přšelo.

Další ráno se zase hromádky rozházely a odpoledne, když byla tráva dobře usušená, shrabala se do dlouhých řad, naložila se na vůz a přivezla domů.

Nám seno vozil domů většinou soused Rurl volským potahem. Seno jsme dávali na půdu. Vzpomínám si, že v té době celé město nádherně vonělo po čerstvém senu. V ulicích byla všude roztroušena spadaná stébla.

Bylo to vlastně velmi pracné, zároveň ale krásné a romantické. Potom přišly začátkem července žně.

Co se sekalo? U nás to nebyla pšenice, ale žito - nazývali jsme ho prostě „Korn“, tedy zrno.

Sekalo se kosou a stébla se vázala do snopů, ze kterých se večer stavěly panáky (něm. „Kornmandln“).

Vypadalo to tak, že uprostřed byla tzv. „Knotzer“ a kolem čtyři snopy s klasy nahoru jako podpěry a mezi dvěma podpěrami byl zase jeden snop a nahoru nakonec přišel jeden ohnutý snop jako střecha.

Panáček „Kornmandl“ byl vlastně takový žitný stan a jako děti jsme do něj rády lezly. Chození po strništi bylo však hrozné.

gatsch nach Hause fahren. Es kostete viel Mühe und Zeit. Bis dann Ende Juni, Anfang Juli die Heumahd anstand.

Das Gras wurde am Morgen zeitlich in der Früh gemäht. Man hoffte immer auf gutes Wetter. Dann mussten wir Kinder nachkommen und die Mahden, wie wir sagten, die Reihen des gemähten Grases auseinanderstreuen zum Trocknen.

Gegen Mittag wurde das Gras mit dem Rechen gewendet, das unterste nach oben, und am Abend zu lauter Häuferl, wir nannten sie Heuschober, zusammengereicht, sollte es regnen, dass es geschützt ist.

Am nächsten Morgen wurde es wieder zerstreut und am Nachmittag, wenn alles gut getrocknet war, in lange Reihen zusammengeschoben, auf den Heuwagen geladen und nach Hause geführt.

Uns führte meistens der Nachbar, der Rurl, mit den Ochsen das Heu nach Hause, wo es am Dachboden verstaubt wurde. Ich erinnere mich noch, die ganze Stadt roch so wunderbar nach frischem Heu. Es war eine emsige Tätigkeit. Die Straßen waren überall mit abgefallenen Halmen bestreut. Es war eigentlich sehr schön und romantisch. Dann kam Anfang Juli der Schnitt.

Was wurde geschnitten? Nun, bei uns gab es ja keinen Weizen, es war Roggen, wir nannten es Korn.

Die Halme wurden mit der Sense geschnitten und zu Garben gebunden und am Abend wurden die Kornmandln aufgestellt.

Also, da war in der Mitte der Knotzer und rundherum vier Garben mit den Ähren nach oben als Stützen und zwischen zwei Stützen wieder eine Garbe und obenauf kam eine geknickte Garbe als Dach.

Als Kinder schlüpfen wir immer gern in ein Kornmandl hinein, es war wie ein Zelt. Aber das Gehen auf den Stoppelfeldern war furchtbar.

Měly jsme sice dřeváky, ale často jsme musely běhat bosy, a to strašlivě píchalo do nohou.

Potom přišly na řadu řepa a zelí, v září a říjnu pak sklizeň brambor. Tak běžel rok, plný samé práce.

Ale to ještě nebyl konec. Když bylo všechno ve stodole, začalo mláčení. Mlátičku měli jenom větší sedláci, ti menší museli mlátit ručně.

Ve stodole se snopy rozvázaly a položily na podlahu tak, aby klasy směřovaly doprostřed. Do klasů se pak mlátilo cepy v přesném taktu, až se zrna z klasů uvolnila.

Obilí se shrnulo na hromadu, sláma se dala stranou, a pokračovalo se dál: Sláma se dala do stáje jako podestýlka a obilí, protože bylo ještě s osinami, se mlelo v čistícím mlýně.

Po odstranění osin se žito plnilo do pytlů. Nato přišli čeští mlynáři, žito odvezli k sobě do mlýna a přivezli zpět semletou žitnou mouku.

Matka z ní pekla žitný chléb, dobrý domácí chléb, každé dva týdny dva velké bochníky. S tím jsme si vystačili. Chléb byl velmi dobrý a sytý.

Po mláčení obilí přišlo na řadu zelí. Muselo se krouhat, naložit do kádí, osolit, okořenit a našlapat, aby zksylo. Tím byly polní a žňové práce téměř hotové. V dřívějších letech k tomu ale každou zimu přibýlo ještě něco.

U nás se také chovalo hodně hus. Na podzim se husy zabily, v zimě se pak peří dralo a plnily se

Wir hatten ja Holzschuhe, aber oft musste man barfuß laufen, und das stach fürchterlich in den Füßen.

Dann kamen die Rüben und das Kraut und die Kartoffelernte im September und Oktober und so ging das Jahr vorüber mit viel, viel Arbeit.

Aber die Arbeit war noch nicht zu Ende. Wenn alles in der Scheune war, begann das Dreschen. Eine Dreschmaschine hatten nur die größeren Bauern. Die kleineren Leute mussten mit der Hand dreschen.

In der Scheune wurden die Garben aufgelöst und mit den Ähren zur Mitte auf den Boden gelegt und dann wurde rundum mit den Handdrescheln in einem festen Takt darauf geschlagen, dass sich die Körner aus den Ähren lösten.

Dann wurde das Getreide eingesammelt, das Stroh beiseitegelegt und die nächste Partie kam dran. Das Stroh wurde aufbewahrt zum Einstreuen im Stall. Das Getreide war noch mit den Grannen versetzt, daher wurde es zum Schluss durch die Putzmühle gedreht.

Die sonderte die Grannen ab und das Korn wurde in Säcke abgefüllt für die Mühle. Es kamen immer tschechische Müller, böhmische sagten wir, die luden sie auf und brachten das Korn gemahlen wieder.

Meine Mutter buk daraus Brot, Roggenbrot, ein gutes Hausbrot, alle zwei Wochen zwei große Laibe. Mit denen kamen wir durch. Es war sehr gut und nahrhaft.

Nach dem Dreschen kam das Kraut. Es musste gehobelt werden, kam in die Bottiche, wurde gesalzen, gewürzt und eingestampft zum Sauerkrautmachen. Damit war die Feld- und Erntearbeit so ziemlich vorbei. In früheren Jahren kam über den Winter noch etwas dazu.

Man hatte bei uns auch viele Gänse. Die wurden im Herbst geschlachtet und die Federn dann

jím peřiny a polštáře. Byl to vždy příjemný večer, když se okolo stolu plného peří shromáždilo několik žen.

Hodně se povídalo a vyprávělo. Ke konci drani se pil ještě čaj a všichni byli v dobré pohodě.

Práce ve stáji a v domácnosti ale nekončila ani v zimě. Na řadě bylo drcení sena nebo ovesné slámy, neboť pro prasata a slepice muselo být také krmení.

Jako děti jsme samozřejmě musely se všemi těmito pracemi pilně pomáhat. Ruce se nám nezastavily, ať se nám chtělo nebo ne. Ulehčovalo to chod domácnosti, jinak to nešlo. Člověk byl nucen se tímto způsobem starat o svoje bytí.

Otec moc nevydělával. Ještě k tomu měl zaměstnavatele, který mu neustále dlužil výplatu. Doba po první světové válce byla pro nás Němce těžká, protože Evropa se politicky zásadně změnila.

Po založení Československé republiky, do které jsme byli nuceně zahrnuti, jsme byli jenom menšinou, která musela bojovat o existenci. Kaplice byla, jak známo, obsazena vojskem, což jí značně přitížilo.

Poté, co narychlo vznikla domobrana („Volkswehr“) a postavila se vojsku na odpor, zaujala k nám česká strana odmítavý postoj a vztahy byly dost rezervované.

Když jsem přišel v roce 1937 jako učeň do Českých Budějovic, stále znovu jsem od Čechů slyšel, že my Kapličané jsme nepřátelé Čechů, že jsme stříleli a bojovali proti nim.

im Winter geschleißt, um mit den Daunen die Betten und Polster zu füllen. Es war immer ein netter Abend, wenn sich um den Tisch voller Federn einige Frauen versammelten.

Da gab es viel zu reden und zu erzählen. Zum Schluss gab es noch einen Tee und die Menschen waren fröhlich.

Die Stallarbeit und die täglichen Arbeiten gingen auch den Winter über weiter. Da hieß es Heu oder zusammen mit Heu gehäckseltes Haferstroh verfüttern. Auch die Schweine und Hühner mussten gefüttert werden.

Natürlich mussten wir als Kinder bei all diesen Arbeiten fleißig mithelfen. Viele Handgriffe mussten getan werden, ob es einem schmeckte oder nicht. Das entlastete etwas den Haushalt. Man war gezwungen, auf diese Weise für sein Dasein zu sorgen.

Der Vater verdiente nicht so viel. Noch dazu hatte er einen Arbeitgeber, der immer den Lohn schuldig blieb. Die Zeit nach dem 1. Weltkrieg war für uns Deutsche eine schwere Zeit infolge der Neuordnung in Europa.

Nach der Gründung der Tschechoslowakischen Republik, in die wir gezwungenermaßen eingegliedert wurden, waren wir nur eine Minderheit, die um ihre Existenz kämpfen musste. Kaplitz wurde bekanntlich mit militärischer Gewalt besetzt und erlitt viele Nachteile durch diese Situation.

Da die schnell gebildete Volkswehr Widerstand geleistet hatte, gab es von tschechischer Seite sehr viel Ablehnung gegen uns und ein besonders reserviertes Verhältnis.

Ich habe, als ich 1937 nach Budweis in die Lehre kam, immer wieder von Tschechen hören müssen, ja ihr Kaplitzer seid Feinde der Tschechen, ihr habt geschossen und gegen uns gekämpft.

Život byl v této době všeobecně těžký. Na začátku třicátých let se z Ameriky do Evropy rozšířila velká hospodářská krize.

Bylo hodně nezaměstnaných a všeobecný nedostatek. Politické poměry se dramaticky zhoršily. Češi s obavami a napětím sledovali události v Německu (převzetí moci Hitlerem) a v Rakousku (občanská válka a fašismus).

Nervozita byla u Čechů nepřehlédnutelná. Dávali najevo velkou nedůvěru a odpor vůči Rakousku. Jeden příklad za všechny:

V Kaplici založili, jak bylo tenkrát obvyklé, mladí chlápci fotbalový klub DFK (Německý fotbalový klub Kaplice). Hráli v něm i dva Češi, bratři Mrzenovi. Přátelská utkání se hrála převážně v neděli od 14 hodin.

Byla to jakási místní „liga“, v níž proti sobě nastupovala družstva z různých jihočeských vesnic, německých i českých.

Hrávalo se na vojenském cvičišti vedle kasáren. Jednou byli pozváni také fotbalisté z Freistadtu z rakouského Mühlviertelu.

Zcela nečekaně a překvapivě dorazila na utkání vojenská hlídka, asi šest mužů pod velením četaře. Jejich úkolem bylo kontrolovat situaci a dohlížet na chování diváků.

Jeden z fanoušků freistadtského mužstva vytáhl fotoaparát, aby si vyfotografoval jejich brankáře. Okamžitě byl zatčen a na povel „pojdte se mnou“ odveden do kasáren ke službě konajícímu důstojníkovi.

Zjevně měli pohotovost. Důstojník dotyčnému zkonfiskoval film a nadával mu do špióna. Na druhé straně ale ve městě Češi tak nepřátelští nebyli. Vedoucí pobočky firmy Baťa prodal např. freistadtským boty, přestože obchod měl zavřeno.

Im Leben war es allgemein schwierig in dieser Zeit. Es kam Anfang der dreißiger Jahre die große Weltwirtschaftskrise, die von Amerika ausging. Es gab viele Arbeitslose und soziale Not überall. Die politischen Verhältnisse verschlechterten sich dramatisch. Die Tschechen blickten mit Sorge und einer gewissen Angst auf die Ereignisse in Deutschland (Machtübernahme Hitlers) und in Österreich (Bürgerkrieg und Faschismus).

Die Nervosität der Tschechen war unübersehbar. Sie zeigten großes Misstrauen und Abneigung gegen Österreich. Ein Beispiel soll es zeigen.

In Kaplitz gründeten, wie es damals üblich war, junge Männer und Burschen den Fußballclub DFK (Deutscher Fußballklub Kaplitz), auch zwei Tschechen, die Brüder Mrzena, spielten mit. Sonntags gab es meistens Freundschaftsspiele.

Anstoß war meistens um 14 Uhr. Verschiedene Orte aus Südböhmen, auch tschechische, sandten ihre Vereine zu einem Freundschaftsspiel. Der Fußballplatz war eigentlich der Exerzierplatz neben den Baracken der Kaserne. So wurden einmal auch die Fußballer aus Freistadt im österreichischen Mühlviertel eingeladen.

Zu diesem Spiel kam - außergewöhnlich und überraschend - eine Militärpatrouille, etwa sechs Mann unter einem Unteroffizier (tsch. Četař) und überwachten den Platz und die Zuschauer.

Ein Freistädter Gast wollte nur seinen Tormann fotografieren. Er wurde sofort verhaftet und mit dem Befehl „pojdte se mnou“ (kommen Sie mit mir) in die Kaserne zum Dienst habenden Offizier gebracht (offensichtlich waren sie in Bereitschaft).

Der beschlagnahmte seinen Film und beschimpfte ihn als Spion. Andererseits sah ich aber, wie die Tschechen in der Stadt gar nicht so feindselig waren. Der Filialleiter der Fa. Bata verkaufte den Freistädtern Schuhe, obwohl das Geschäft eigentlich geschlossen war.

Později se v klubu debatovalo. Ernstl Neugeborn, kapitán klubu, byl napomenut českým fotbalistou Mrzenou, že není přípustné, aby se klub jmenoval „německý“ a aby dresy hráčů nesly barvy velkoněmecké říše (černé kalhoty, žlutá trička s červeným límcem a krátkými rukávy).

Něco takového prý působí provokativně a nelze to tolerovat. Z těchto událostí je vidět mentalitu Čechů: v osobním styku žili lidé převážně pokojně, a dokonce přátelsky pospolu.

Odpor a nenávisť byly podněčovány a praktikovány shora. Jako jednotlivec přátelský a pokojný, v davu však jiný, jako by musel ukázat, že je proti Němcům a že jimi pohrdá.

Že by bývalo bylo možné žít v míru, o tom svědčí skutečnost, že existovali čeští obchodníci, kteří také měli německé zákazníky, např. obchodníci Říha a Wortner, řezník Smolík, krejčí Toncar, pokrývač Děkan, kamnář Mrzena, autoopravář Doucha a jiní.

Malý, v celém městě známý český dopravce Lehr, nám vozil dřevo k ohni na Blanskou horu na každoroční slavnost slunovratu (údajně starý germánský zvyk).

To dřevo jsme my chlapi sbírali po různých domech. Lehr byl přátelský a mírumilovný člověk.

Starousedlí Češi a ti, co se přistěhovali z blízkého okolí, uměli vesměs německy. Ostatní málo. Ale politické prostředí a spolužití bylo vedoucími Čechy od založení ČSR, a vůbec ještě předtím, otrávené.

Oni nám nikdy jako národu v zemi, ve které žili naši předci po staletí, zkulturnili ji a obdělali, nepodali ruce k mírovému a prosperujícímu

Nachher gab es Debatten im Club. Neugeborn Ernstl, der Kapitän des Clubs wurde vom tschechischen Fußballer Mrzena zur Rede gestellt. Er erklärte, dass der Name DFK nicht akzeptabel sei, ebenso wenig die Dress in den großdeutschen Farben, schwarze Hose, gelbes Leiberl mit rotem Kragen und Ärmelstutzen.

So etwas sei provokant und unmöglich zu dulden. Aus diesen Begebenheiten sieht man die Mentalität der Tschechen: im persönlichen Umgang lebten die Menschen vorwiegend friedlich und sogar freundlich beisammen.

Abneigung und Hass wurden von oben geschürt und praktiziert. Als Einzelne freundlich und friedlich, jedoch in der Menge anders, als ob jeder zeigen musste, wie er die Deutschen als seine Gegner verachte.

Dass es möglich gewesen wäre im Frieden zu leben, zeigt die Tatsache, dass es einige tschechische Geschäfte gab, die Kaufleute Říha und Wortner, den Fleischer Smolík, den Schneider Tonzar, den Dachdecker Děkan, den Ofensetzer Mrzena, die Autowerkstadt Doucha und andere, die auch Deutsche als Kundschaft hatten.

Der kleine stadtbekanntes tschechische Frächter Lehr transportierte uns das Holz zum jährlichen Sonnwendfeuer (angeblich ein alter germanischer Brauch), das wir Burschen in verschiedenen Häusern gesammelt hatten, auf den Pflanzner Berg. Er war freundlich und dachte sicher friedlich über das Ganze.

Die alteingesessenen Tschechen und die aus der Umgebung zugezogenen konnten fast durchwegs Deutsch. Umgekehrt weniger. Aber die Politik und das Zusammenleben war von den führenden Tschechen seit der Gründung der ČSR und schon vorher vergiftet.

Sie haben uns nie als Volk im Lande, in dem unsere Vorfahren Jahrhunderte lebten und es rodeten und urbar machten, sie haben uns nie

spolužití. Bohužel následky byly pro Němce, ale také pro Čechy samotné, katastrofou.

Nechť se všichni z toho poučí, neboť co se stalo nelze odestát.

Tak přešla léta a můj otec šel do důchodu. Koncem června 1937 jsem odešel ze školy. Rád bych do školy ještě chodil, ale nebylo to možné.

V létě mi umřela matka. Starší sourozenci byli z domu. Otec a já jsme zůstali sami. Musel mě někde umístit, sami bez matky bychom to bývali nevládli. Otec se proto postaral přes nějaké kontakty o to, abych se dostal do učení k jednomu německému pekaři v Českých Budějovicích.

Pro mě přicházela v úvahu jen povolání, kde bych měl ubytování a stravování. Kde bych jinak zůstal? Matku už jsme neměli. I proto nebylo možné zůstat v Kaplici. A kromě toho tady nebyla skoro žádná učňovská místa. Ekonomická situace byla velmi, velmi těžká.

A tak jsem v září 1937 šel do Budějovic. Dobře jsem si to pamatoval, bylo to v době, kdy zemřel prezident Masaryk, přesně v těchto dnech.

Tak začala moje učňovská doba. Bohužel jsem zůstal jako učeň poslední, po mně už žádný nepřišel. Nebylo to příjemné, musel jsem, jak se říká, dělat stále všechny „hloupé práce“: v noci pomáhat „u tabule“, nazítří ráno pak od půl sedmé doručovat chléb a pečivo.

Tenkrát bylo ještě obvyklé, že se roznášelo zboží jednotlivým odběratelům ve velkém koši plném sáčků. Musel jsem sáček položit v domě přede dveře bytu, zazvonit a hned zase jít dál. Na začátku jsem chodil pěšky, později jezdil na starém kole.

zu friedlichem und gedeihlichem Miteinander die Hand gereicht.

Leider waren die Folgen für die Deutschen - aber auch für die Tschechen selbst - katastrophal. Mögen alle daraus lernen, dann diese Folgen sind nicht mehr gut zu machen.

So vergingen die Jahre und mein Vater kam auch schon in die Rente. Ende Juni 1937 kam ich aus der Schule. Ich wollte noch gerne weiter in die Schule gehen, aber es war nicht mehr möglich.

Im Sommer starb Mutter. Die älteren Geschwister waren aus dem Haus. Der Vater und ich waren dann allein. Er musste mich irgendwo unterbringen, allein wären wir nicht mehr zurecht gekommen, ohne die Mutter, ohne irgendjemand, der uns helfen würde. Er sorgte über irgendwelche Verbindungen dafür, dass ich nach Budweis bei einem deutschen Bäcker in die Lehre kam.

Für mich kam nur ein Beruf in Frage, wo man Unterkunft und Verpflegung hatte, wo wäre ich sonst geblieben? Wir hatten ja keine Mutter mehr. Darum war es auch nicht möglich, in Kaplitz zu bleiben. Außerdem gab es hier fast keine Lehrplätze. Die wirtschaftliche Lage war sehr, sehr schwierig. Ich ging also im September 1937 nach Budweis. Ich habe es mir gut gemerkt, es war, als Präsident Masaryk starb, genau in diesen Tagen.

So begann meine Lehrzeit. Leider war ich immer der letzte Lehrling, nach mir kam kein Lehrling nach. Es war nicht schön, ich hatte, wie man so sagt, immer die „Bummerarbeiten“ zu tun. In der Nacht mitarbeiten bei der Tafel, dann aber bei Tag ab 1/2 7 Uhr früh Brot und Gebäck zustellen.

Damals war es noch üblich, dass man mit einem großen Korb voll mit Säckchen den einzelnen Bestellern die Ware brachte. Man musste sie ihnen im Haus vor die Wohnungstür legen, anläuten, und schon wieder weiter. Anfangs war ich zu Fuß unterwegs, später mit einem alten Fahrrad.

Mezi mé zákazníky patřil jeden kramář, potom sanatorium Říha (tam jsem musel být přesně ve tři čtvrtě na sedm, jinak bych měl problém) a ještě další. A tak jsem jako učeň celou dobu dělal.

Můj bratr Leopold byl také v Budějovicích, navštěvoval pedagogickou školu. Bydlel ve sklepech společně s jedním člověkem z obce Pohorčí.

Němečtí obyvatelé města zvali občas chudé studenty na oběd. Ti za to doučovali jejich děti němčinu, češtinu nebo matematiku. A tak se protloukali.

Někdy jsem bratrovi položil na okno housku. Po maturitě v roce 1938 na podzim dostal místo jako učitel v Sarau (Kyselov).

Německou invazi do Kaplice v říjnu 1938 jsem skoro nezaznamenal, tehdy jsem tam už nebydlel. Někteří čeští zákazníci u nás už žádné zboží neobjednávali.

Po Vánocích jsem dostal balíček od otce - poslal mi pár šněrovacích bot, jedny rajtky vojenské barvy a nějaké maličkosti.

Pravděpodobně to všechno dostal od „zimní pomoci“ (Winterhilfe – nacistická organizace na pomoc chudým – pozn. překl.) To bylo jediné, co jsem z domova zaznamenal. A tak přešla léta.

Po učení už jsem v Českých Budějovicích zůstat nechtěl. Vrátil jsem se do Kaplice, našel jsem si práci v družstevní pekárně na nádraží, ale byl jsem tam jen několik málo dní. Najednou tam přišel okresní řemeslnický mistr Louda a řekl: „Vezmi si svoje věci, musíš rychle do Vyššího Brodu. Provozní je tam vdova a teď jí sebrali prvního tovaryše do armády. Potřebují tam naléhavě chlapa, a ty jsi jediný, koho máme.“

Ich hatte einen Greißler zu beliefern, dann das Sanatorium Říha, dort musste ich pünktlich um 3/4 7 sein, sonst hätte es Stunk gegeben und andere. Und so plagte ich mich die ganze Zeit als Lehrling.

Mein Bruder Leopold war auch in Budweis. Er besuchte die Lehrerbildungsanstalt. Zusammen mit einem Bucher ser wohnte er in einem Kellerzimmer.

Von deutschen Bürgern wurden arme Studenten immer wieder zu einem Mittagstisch eingeladen. Dafür gaben sie ihren Kindern Nachhilfestunden, in Deutsch oder Tschechisch oder Mathematik. So konnten sie sich durchschlagen. Manchmal habe ich ihm Semmeln ins Fenster legen können. Nach der Matura im Juni 1938 erhielt er im Herbst eine Anstellung als Lehrer in Sarau.

Vom deutschen Einmarsch in Kaplitz im Oktober 1938 habe ich nichts mitbekommen, ich war ja nicht mehr da. Manche tschechische Kunden bestellten jetzt keine Ware mehr bei uns.

Nach Weihnachten bekam ich ein Paket von meinem Vater. Er schickte mir ein paar schwarze Schnürschuhe, eine Reithose in so einer Militärfarbe und ein paar Kleinigkeiten.

Wahrscheinlich hatte er das alles vom „Winterhilfswerk“ bekommen. Das war das einzige, was ich von zuhause mitbekam. Und so vergingen die Jahre.

Nach meiner Lehrzeit wollte ich nicht mehr bleiben. Ich ging zurück nach Kaplitz, fand Arbeit in der Genossenschaftsbäckerei am Bahnhof, war aber nur wenige Tage dort. Da kam plötzlich der Kreishandwerksmeister Louda und sagte, hol' deine Sachen, du musst sofort nach Hohenfurth. Dort ist ein Witwenbetrieb und der erste Geselle muss einrücken. Die brauchen dringend einen Mann und das bist du, sonst haben wir niemand.

Jako učeň jsem nebyl vůbec připraven dělat vedoucího v pekárně, ale musel jsem to vzít.

Dřel jsem o sto šest a zůstal tam až do července 1942, kdy mě povolali do Wehrmachtu.

Nastoupil jsem se k Luftwaffe (vojenskému letectvu, pozn. překl.), potom jsem byl na radio-telegrafické škole (Bordfunkerschule) a těsně před koncem jsem se dostal ve východním Prusku do ruského zajetí. Vydával jsem se za Raku-šáka a byl propuštěn do Lince.

V poválečných letech jsme zažívali hlad, nouzi a dřinu. Založil jsem ale rodinu a postavil dům. Nyní je mi skoro 85 let, churavím se srdcem, mám astma, artrózu. Už můžu jen čekat a doufat, že dožiju v míru.

PS.: Adolf Grill zemřel 23. 9. 2010 ve věku téměř 87 let v Paschingu u Lince.

Podle nahrávky zaznamenané a redigované Herbertem Sailerem vyšlo v květnu 2008 v časopise „Glaube und Heimat“.

Překlad do češtiny a korektura: Hana Lüfternerová, Bernhard Riepl (Kaplice/Kaplitz), Helena Stavárková (České Budějovice/Böhm. Budweis), Jakub Šiška (Semily/Semil).

Ich war vom letzten Lehrling weg gar nicht so vertraut mit einer Führungsrolle in einer Bäckerei, musste dort die erste Kraft machen.

Aber ich habe mich hineingeknielt, mich angestrengt, und so war ich dort bis zum Einrücken zur Wehrmacht im Juli 1942.

Ich kam zur Luftwaffe, war dann auf der Bordfunkerschule, knapp vor dem Abschluss kam ich in Ostpreußen in russische Gefangenschaft. Ich gab mich als Österreicher aus und wurde nach Linz entlassen.

Wir haben dann die Nachkriegsjahre erlebt, Mühe, Hunger und Plage. Aber ich konnte eine Familie gründen, habe uns ein Haus gebaut. Nun bin ich im 85. Lebensjahr, bin nicht mehr gesund, Herz, Asthma, Arthrose, man kann nur hoffen und erwarten, dass man in Frieden sein Leben beendet.

PS: Adolf Grill starb am 23. 9. 2010 im 87. Lebensjahr in Pasching bei Linz. Nach einem Tonband aufgezeichnet und redigiert von Herbert Sailer, erschienen im Maiheft 2008 von „Glaube und Heimat“

Übersetzung ins Tschechische+Korrektur: Hana Lüfternerová, Bernhard Riepl, Milan Smejkal (Kaplice/Kaplitz), Helena Stavárková (České Budějovice/Böhm. Budweis), Jakub Šiška (Semily/Semil).

Příloha 12 - Beilage 12

Wenzel Jaksch
(autor: Ladislav Císař, Vejprty)

Významný novohradský rodák – bojovník proti nacistickým zločinům, který marně prosazoval práva sudetských Němců v Československu.

Dr.h.c. Wenzel Jaksch se narodil 25. září 1896 v novohradské vsi Dlouhá Stropnice (Lang-

Wenzel Jaksch
(Autor: Ladislav Císař, Vejprty/Weipert)

Eine bedeutende Persönlichkeit aus dem Gratzner Bergland – ein Kämpfer gegen die Nazi-Verbrechen, der sich vergeblich um die Anerkennung der Rechte der sudetendeutschen Bevölkerung in der Tschechoslowakei bemühte. Dr.h.c. Wenzel Jaksch wurde am 25. September

-Strobnitz) č.p. 62. Neúprosný osud přičkl Wenzelu Jakschovi životní cestu plnou strastí a strmých zvrátů, dlážděnou kameny a lemovanou trním. V devíti letech ztratil matku, v šestnácti otce.

Na víc než obecnou školu nebyly prostředky, v letech 1910-1916 už Jaksch zedničil ve Vídni, poslední dva roky první světové války byl vojákem na Piavě. S manželkou Joan Edith Barrington Simeon měli syna George a dceru Mary.

Někdejší poslanec prvorepublikového československého parlamentu a předseda sudetoněmeckých sociálních demokratů, rozhodný odpůrce nacizmu a po válce člen představenstva západoněmecké SPD a poslanec Spolkového sněmu, byl v letech 1964-1966 předsedou celoněmeckého Svazu vyhnanců a také až do své smrti předsedou sociálnědemokratické větve Sudetoněmeckého krajanského sdružení zvané Seliger-Gemeinde.

Na pamětní desce ve vídeňské Lindauergasse č. 34-36 stojí o něm tato věta: Jeho život je příkladem budoucím generacím. Syn domkáře a stavebního dělníka, učil se ve Vídni zedníkem, než ho první světová válka povolala do řad c. k. armády.

Mezi válkami působil v letech 1920-1928 jako redaktor v Chomutově a v Praze, založil Svaz německé sociálně demokratické mládeže v ČSR.

1896 bei uns im Gratzner Bergland, im Dorf Lang-Strobnitz, heute Dlouhá Stropnice Nr. 62, geboren. Ein unerbittliches Schicksal bereitete Wenzel Jaksch einen Lebensweg, der voller Mühen und steiler Wendungen war, gepflastert mit Steinen und gesäumt von Dornen. Mit 9 Jahren verlor er die Mutter, mit 16 den Vater. Für mehr als die Volksschule reichten die Mittel nicht. In den Jahren 1910-1916 arbeitete Jaksch schon als Maurer in Wien. Die letzten beiden Jahre des Ersten Weltkrieges verlebte er als Soldat an der italienischen Front am Fluss Piave. Gattin Joan Edith Barrington Simeon brachte ihm mit Sohn George und Tochter Mary zwei Kinder zur Welt.

Der ehemalige Abgeordnete des Parlamentes der ersten tschechoslowakischen Republik und Vorsitzender der sudetendeutschen Sozialdemokratie, ein entschiedener Gegner des Nationalsozialismus und nach dem Krieg Mitglied des Vorstandes der westdeutschen SPD sowie Abgeordneter zum Bundestag, war in den Jahren 1964-1966 Vorsitzender des gesamtdeutschen Verbandes der Vertriebenen und bis zu seinem Lebensende auch Vorsitzender des sozialdemokratischen Zweiges der sudetendeutschen

Diaspora, der sogenannten Seliger-Gemeinde.

*Wenzel Jaksch, foto poskytl Ladislav Císař.
Wenzel Jaksch, Foto stellte Ladislav Císař zur Verfügung.*

Auf der Gedenktafel in der Wiener Lindauergasse Nr. 34-36 steht dieser Satz über ihn: Sein Leben ist ein Vorbild für kommende Generationen. Der Sohn eines Kleinhäuslers und Bauarbeiters, lernte in Wien den Beruf des Maurers, bis er aufgrund des Ersten Weltkrieges als Soldat in die Reihen der K.u.K. Armee berufen wurde.

Zwischen den Kriegen war er in den Jahren 1920-1928 in Komutau (Chomutov) und Prag

Opakovanými cestami do Paříže a do Londýna se Jaksch pokoušel v letech 1937 a 1938 dovést sudetoněmecký problém k demokratickému řešení.

V březnu 1938 byl zvolen předsedou sudetoněmeckých sociálních demokratů u nás a zdálo se, že Praha začíná být konečně ochotna k jistým ústupkům, které ovšem překonala Mnichovská dohoda (Münchener Abkommen) svým přířčením tzv. „sudetoněmeckých území“ Německé říši.

Wenzel Jaksch prozíravě připravoval už v té chvíli emigraci 5 000 odpůrců nacistického režimu a Židů ze zbytku Československa.

Po příchodu nacistů do Prahy 15. března 1939 se několik týdnů skrýval na britském velvyslanectví v Praze, podařilo se mu za dramatických okolností uprchnout přes Beskydy do Polska a dostat se odtud přes Švédsko do Anglie, kde žil až do roku 1949.

V emigraci vedl spory s Dr. Edvardem Benešem o budoucí podobu republiky, jejíž československá koncepce se mu jevila osudnou. Vyhnání Němců už tehdy nabralo svůj tragický průběh. Jako zarputilý odpůrce nacizmu odmítal jakékoli formy násilí.

Jakschův protestní rozhlasový projev k vyhlazení Lidic v britské BBC 24 hodin po zprávě o jejich likvidaci posloužil paradoxně Benešovi jako podnět k započetí s plány odsunu a k rozchodu se sudetoněmeckým demokratickým exilem.

Jaksch s Benešem dlouho marně vyjednával, přičemž Beneš odmítl splnit sociálně demokratické požadavky sudetských Němců, které předtím paradoxně přislíbil Henleinovi.

(Praha) als Redakteur tätig und gründete innerhalb der ČSR einen sozialdemokratischen deutschen Jugendverband. Mittels wiederholter Reisen nach Paris und London versuchte Jaksch in den Jahren 1937 und 1938 das sudetendeutsche Problem einer demokratischen Lösung zuzuführen. Im März 1938 wurde er zum Vorsitzenden der sudetendeutschen Sozialdemokraten in der Tschechoslowakei gewählt und es schien, als würde Prag endlich beginnen, zu gewissen Zugeständnissen bereit zu sein. Dieser Prozess wurde allerdings durch das Münchener Abkommen und dessen Ergebnis, dass nämlich die sog. sudetendeutschen Gebiete dem Deutschen Reich zugesprochen würden, überholt.

Wenzel Jaksch bereitete schon damals vorausschauend die Emigration von 5 000 Gegnern des Nazi-Regimes und jüdischer Mitbürger aus der sogenannten Rest-Tschechoslowakei vor.

Nach dem Einmarsch der Nazi-Truppen in Prag am 15. März 1939 versteckte er sich mehrere Wochen lang in der britischen Botschaft in Prag. Es gelang ihm unter dramatischen Umständen über die Beskiden nach Polen zu flüchten und von dort über Schweden bis nach England zu kommen, wo er bis zum Jahre 1949 lebte.

In der Emigration hatte er mit Dr. Edvard Beneš Konflikte in der Frage der zukünftigen Form der Republik, deren tschechoslowakistische Konzeption ihm verhängnisvoll schien. Die Vertreibung der deutschstämmigen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei begann sich schon damals abzuzeichnen. Als konsequenter Nazi-Gegner lehnte er jegliche Form der Gewalt ab. Die Protestrede von Wenzel Jaksch, die er anlässlich der Auslöschung des Dorfes Lidice (Vergeltung der Nazis nach dem Attentat auf Reinhard Heydrich 1942) im britischen Radiosender BBC 24 Stunden nach der tragischen Nachricht über die erfolgte Zerstörung von Lidice hielt, diente Edvard Beneš paradoxerweise als Signal des Beginnes der Pläne der „Abschiebungen“, was zugleich eine Trennung vom demokratischen sudetendeutschen Exil bedeutete. Jaksch

Beneš negoval Jakschovy snahy o evropskou federaci a ve své zahraniční politice se naopak těsněji přimkl ke Stalinovi.

K úplnému rozchodu obou politiků došlo poté, co Jaksch jménem demokratických sudetských Němců protestoval na podzim 1942 u britské vlády proti jejímu odstoupení od Mnichovské dohody.

Po vytvoření Spolkové republiky Německo působil Wenzel Jaksch nejprve v hesenském ministerstvu sociální péče, roku 1953 se stal poslancem Spolkového sněmu a později se podílel výraznou měrou i na tvorbě tzv. „východní politiky“ Německé spolkové republiky.

Protože ve „Svazu vyhnanců“, jehož byl předsedou, byla i řada bývalých nacistů, s nimiž nutně musel spolupracovat, byl soustavně denunciován tehdejší československým komunistickým tiskem.

Jeho kniha „Europas Weg nach Potsdam“ (nákladem Institutu pro středoevropskou kulturu a politiku vydaná konečně i česky pod titulem Cesta Evropy do Postupimi) je významnou historickou prací.

Wenzel Jaksch zahynul 27. listopadu 1966 jako sedmdesátiletý při automobilové nehodě v hesenském Wiesbadenu a zanechal po sobě manželku a 2 děti. Do Československa se po druhé světové válce nikdy nevrátil.

Při pohřbu tragicky zesnulého demokratického politika promluvil nad jeho rakví pozdější spolkový kancléř Willy Brandt a poukázal na Jakschovu zprávu, která mu dala vodítko k formulaci zásad tzv. „východní politiky“.

verhandelte mit Beneš lange, aber vergeblich, wobei Beneš ablehnte, Forderungen der sudetendeutschen Sozialdemokraten zu erfüllen, die er paradoxerweise zuvor Henlein gegenüber bereits einmal zugesagt hatte. Die Bemühungen von Jaksch um eine europäische Föderation negierte Beneš und lehnte sich außenpolitisch stattdessen zunehmend enger an Stalin an.

Zu einem kompletten Auseinandergehen beider Politiker kam es, nachdem Jaksch im Namen der demokratischen Sudetendeutschen im Herbst 1942 bei der britischen Regierung gegen deren Rücktritt vom Münchner Abkommen Protest eingelegt hatte.

Nach Schaffung der Bundesrepublik Deutschland war Jaksch zuerst im hessischen Sozialministerium tätig, im Jahre 1953 wurde er Abgeordneter zum (west-)deutschen Bundestag und beteiligte sich danach auch maßgeblich an der Formulierung der sogenannten „Ostpolitik“ der Bundesrepublik Deutschland.

Weil sich im „Verband der Vertriebenen“, dessen Vorsitzender er war, auch eine Reihe ehemaliger Nationalsozialisten befand, mit denen er unweigerlich zusammenarbeiten musste, wurde er von der damaligen kommunistischen Presse systematisch denunziert. Sein Buch „Europas Weg nach Potsdam“ (auf Kosten des „Institutes für mitteleuropäische Kultur und Politik“ unter dem Titel „Cesta Evropy do Postupimi“ endlich auch auf Tschechisch herausgegeben) stellt eine bedeutende historische Arbeit dar.

Wenzel Jaksch starb am 27. November 1966 siebzigjährig nach einem Autounfall im hessischen Wiesbaden und hinterließ seine Frau und seine beiden Kinder. In die Tschechoslowakei kehrte er nach dem Zweiten Weltkrieg nie mehr zurück.

Über dem Sarg des tragisch verunglückten demokratischen Politikers sprach anlässlich seines Begräbnisses der spätere deutsche Bundeskanzler Willi Brandt und verwies auf den entsprechenden Bericht von Jaksch, der ihm, Brandt, einen

Na smuteční slavnosti zazněla i slova Dr. Gradla: „Kdybychom neměli jeho víru v sílu práce a rozumu, nezbývalo by nám nic než cynismus moci.“

Jakschův sudetoněmecký krajan Adolf Hasenöhr z Domovského svazu Šumavanů o zesnulém řekl: „Tento politik evropského formátu byl jedním z těch, kdo stáli u samého zrodu myšlenky sjednocené Evropy.“

PS.: Dne 21. dubna 1963 ho jmenovala Park College v Parkville v americkém státě Missouri doktorem honoris causa.

Leitfaden zur Formulierung der Grundsätze der sogenannten Ostpolitik gegeben habe.

Bei den Trauerfeierlichkeiten erklangen auch die Worte von Dr. Gradl: „Wenn wir nicht seinen Glauben an die Kraft der Arbeit und der Vernunft hätten, bliebe uns nichts als der Zynismus der Macht.“ Der sudetendeutsche Landsmann von Jaksch Adolf Hasenöhr vom Heimatverband der Böhmerwäldler sagte über den Verstorbenen: „Dieser Politiker von europäischem Format war einer von denen, die von Anfang an an der Wiege des Gedankens eines vereinten Europas standen.“

PS.: Am 21. April 1963 ernannte ihn das Park College in Parkville im US-Bundesstaat Missouri zum Doktor h.c.

Übersetzung ins Deutsche: Bernhard Riepl, Kaplice (Kaplitz).

Příloha 13 - Beilage 13

Děkan Franz Schützner

Autor: Dr. Herbert Sailer

Franz Schützner se narodil 16. července 1876 jako syn Josefa Schütznera a Marie rozené Preel v Oldřiši, fara Blažejov, cca 7km východně od Jindřichova Hradce.

22. července 1900 byl v Budějovicích diecézním biskupem Martinem Josefem Říhou vysvěcen na kněze. V prosinci 1900 přišel jako kaplan do Neumarku (Všeruby u Kdyně) poblíž Domažlic a 4. května 1904 jako kaplan do Kaplice, kde působil také jako katecheta.

V roce 1906 byl tři měsíce administrátorem v Lodhěřově. Pak se zase vrátil jako kaplan do Kaplice, kde působil i jako katecheta. Brzy se též stal zapisovatelem hudebního a pěveckého spolku „Harmonia“.

Dechant Franz Schützner

von Dr. Herbert Sailer

Franz Schützner wurde am 16. Juli 1876 als Sohn des Josef Schützner und der Maria, geb. Preel in Ulrichschlag (č. Oldřiš), Pfarre Blauen-schlag (Blažejov), ca 7 km östlich von Neuhaus (Jindřichův Hradec) gelegen, geboren.

Am 22. Juli 1900 wurde er in Budweis von Diözesanbischof Martin Josef Říha zum Priester geweiht. Im Dezember 1900 kam er als Kaplan nach Neumark, (tsch. Všeruby) nahe Taus (tsch. Domažlice), und am 4. Mai 1904 als Kaplan nach Kaplitz.

1906 war er für drei Monate Administrator in Riegersschlag (č. Lodhěřov). Danach kehrte er wieder als Kaplan nach Kaplitz zurück, wo er auch als Katechet tätig war. Bald wurde er auch Schriftführer des Musik- und Gesangsvereins „Harmonia“.

V říjnu 1908 vysvětil jednotřídní lidovou školu v Rávni (cca 4 km severně od Kaplice), která byla vydržována německým spolkem „Deutscher Schulverein“ a po roce 1918 „německým kulturním svazem“ (Deutscher Kulturverband).

Když byla 9. října 1910 slavnostně vysvěcena nová lidová občanská škola děkanem Matthäusem Guschlbauerem, asistoval při tom spolu s kaplanem Friedrichem Holým.

Dne 5. června 1911 zemřel náhle děkan Guschlbauer (Fara Kaplice byla vedena od roku 1788 jako děkanství). Na jeho pohřeb se sjelo 33 farářů z blízkého i dalekého okolí, smuteční obřad vedl krumlovský prelát Franz Schmidtmayer.

Administrátorem v kaplické farnosti byl ustanoven kaplan Holý. Mnoho kaplických občanů se obávalo mít farářem Čecha, jak tomu již bylo na některých farách v kraji a hrozili pro tento případ přechodem k protestantství.

1. října 1911 však byl jmenován Franz Schützner kaplickým děkanem a 22. října byl benešovským vikářem Johannem Suchanem slavnostně uveden do úřadu.

Ke kaplické faře patřily na severu čtyři české vesnice, Výheň, Rozpoutí, Pořešín a Pořešinec. Pro jejich věřící, a těch nemnoho kaplických Čechů, byly slouženy bohoslužby v malém „českém“ kostelíku Sv. Floriany.

*František Schützner
Foto: Josef Kečlik, Kaplice.*

Im Oktober 1908 konnte er die einklassige Volksschule in Rabus (ca. 4 km nördlich von Kaplitz) einweihen, die vom Deutschen Schulverein und nach 1918 vom Deutschen Kulturverband erhalten wurde.

Als am 9. Oktober 1910 die neu erbaute Volks- und Bürgerschule vom Erzpriester und Dechant Matthäus Guschlbauer feierlich eingeweiht wurde, war er zusammen mit Kaplan Friedrich Holý als Assistent dabei.

Am 5. Juni 1911 starb plötzlich Dechant Guschlbauer. (Der Pfarrer von Kaplitz führte seit 1788 den Titel Dechant.) Zum Begräbnis fanden sich 33 Priester aus nah und fern ein, den Kondukt führte der infulierte Prälat von Krummau Franz Schidtmayer.

Zum Administrator in Kaplitz wurde Kaplan Holý bestimmt. Viele Kaplitzer Bürger fürchteten nun einen Tschechen als neuen Pfarrer zu erhalten, wie schon so manche Pfarre des Bezirks, und drohten für diesen Fall mit dem Übertritt zum Protestantismus.

Am 1. Oktober 1911 wurde jedoch Franz Schützner zum Dechant von Kaplitz ernannt und am 22. Oktober vom Vikär von Beneschau Johann Suchan feierlich installiert.

Zur Kaplitzer Pfarre gehörten im Norden vier tschechische Dörfer, Wyhen, Rossboden, Groß- und Kleinporeschin.

Für ihre Einwohner und die wenigen Tschechen in der Stadt selber wurde in der kleineren, dem hl. Florian geweihten „böhmischen“

Z tohoto důvodu byl v Kaplici již delší dobu vždy také český kaplan.

Děkan Schützner celebroid mše svatě vždy důstojně a slavnostně a plnil velice dobře své poslání.

S občany Kaplice se cítil stále víc a víc spjatý a musel s nimi vytrpět těžkou dobu první světové války a zvrat v roce 1918.

1917 muselo být odevzdáno všech pět kostelních zvonů. V říjnu 1922 mohl vysvětit 3 nové zvony - odlité ve zvonařství Perner v Č. Budějovicích, v roce 1931 vysvětil ve farním kostele nový zvon, tzv. sanktusový zvoněk („Wandlungsglocke“, zvoní při pozdvihování), který sám daroval.

Když byla v roce 1922 v listopadu restaurována věžička českého kostela vložil do kupole pod křížem písemnost, ve které je uvedeno (překlad):

„Církev se nachází v době těžkého kulturního boje, neboť jak shora, tak zdola působí proticírkevní proudy...

Věrní katolíci se organizují, aby se náporu ubránili. Bůh pomůže.“

Děkan Schützner se časem angažoval i více v obecní politice. Při obecních volbách v roce 1927, kdy dostala německá křesťansko-sociální lidová strana převažující počet hlasů se stal jako představitel této strany zástupcem starosty a v říjnu 1931 byl znovu zvolen.

V této funkci pozdravil po projevu starosty u příležitosti „slavnostního uvedení nového vodovodu do provozu“ slavnostní hosty v češtině.

Také při různých svátcích a jiných příležitostech musel pronést proslov v českém jazyce.

Kirche Gottesdienst gefeiert. Daher gab es in Kaplitz schon lange immer auch einen tschechischen Kaplan.

Dechant Schützner zelebrierte die Liturgie immer sehr würdig und feierlich und erfüllte alle seine Aufgaben sehr pflichtbewusst. Mit der Bevölkerung von Kaplitz fühlte er sich immer mehr verbunden, mit ihr musste er die schwere Zeit des ersten Weltkrieges und den Umsturz 1918 ertragen.

1917 mussten alle fünf Kirchenglocken abgeliefert werden. Im Oktober 1922 konnte er drei neue Glocken, gegossen von der Glockengießerei Perner in Budweis, weihen, und im Oktober 1931 weihte er in der Pfarrkirche eine neue Wandlungsglocke, die er selber der Pfarre gestiftet hatte.

Als im November 1922 das Türmchen der böhmischen Kirche restauriert wurde, hinterlegte er in der Kugel unter dem Kreuz eine Schrift, in der es hieß:

„ ... Die Kirche befindet sich zur Zeit in einem schwierigen Kulturkampf, da es von oben und von unten anti-kirchliche Strömungen gibt. ...

Die treuen Katholiken organisieren sich, um den Sturm abzuwenden. Gott wird helfen.“

Zunehmend engagierte sich Dechant Schützner in der Gemeindepolitik. Als bei den Gemeindevahlen im Oktober 1927 die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei die meisten Stimmen erhielt, wurde er als Vertreter dieser Partei zum Bürgermeister-Stellvertreter gewählt und im Oktober 1931 wiedergewählt. In dieser Funktion begrüßte er im September 1932 bei der großen Einweihungsfeier der neuen Wasserleitung nach dem Bürgermeister die Festgäste in tschechischer Sprache. Auch bei verschiedenen Staatsfeiern und sonstigen Anlässen musste er immer wieder die Ansprachen in tschechischer Sprache halten.

V březnu 1937 byl zvolen starostou. Když v roce 1937 v květnu navštívil Kaplici prezident Beneš, pozdravil ho jako starosta na čestné tribuně.

Přitom poukázal na chudobu obyvatelstva a prosil vládu o pomoc se stavbou domu pro chudé a nové úřední budovy a o několik dalších vylepšení, ke kterým ale nedošlo.

Po volbách v květnu 1938, kdy SdP (Sudetoněmecká strana) v Kaplici dostala skoro všechny německé hlasy, se stáhl z politiky a po „anšlusu“ v říjnu 1938 bylo jeho pole působnosti omezeno jen na malý okruh farnosti.

Přesto útrapy války prožíval spolu se svými farníky. Opakovaně musel celebrovat smuteční mše svaté za padlé (také za mé oba bratry Othmara a Williho Sailera).

Schützner, který se vždy také staral o své české farníky, nebyl po roce 1945 vysídlen a mohl zůstat děkanem v Kaplici.

1. června 1954 odešel do důchodu a přesídlil do Rožmberka, kde bydlel na faře, ale oficiálně už nebyl činný jako farář. Do Kaplice přišel Václav Peřt, který byl předtím administrátorem v Rožmberku.

26. května 1957 zemřel Franz Schützner v Rožmberku, zaopatřen svátostí, ve věku 81 let na srdeční infarkt. O tři dny později byl pohřben na kaplickém hřbitově. Mnozí ze starých kaplických občanů mají na důstojného kněze ještě dobré vzpomínky.

Text vyšel podobně v listopadu 2011 v časopisu „Glaube und Heimat“ v rubrice Kaplitz, autor: Herbert Sailer.

Překlad do češtiny: Břetislav Doležal, Kaplice.

Im März 1937 wurde er zum Bürgermeister gewählt. Als im Mai 1937 Präsident Beneš auf seiner Fahrt durch Südböhmen auch Kaplitz besuchte, begrüßte er ihn als Bürgermeister auf der Ehrentribüne. Dabei wies er auf die Not der Bevölkerung hin und bat um Unterstützung durch die Regierung zum Bau eines Armenhauses, eines Amtsgebäudes und bei einigen weiteren Verbesserungen. Es kam aber nicht dazu.

Nachdem bei den Gemeindewahlen im Mai 1938 die SdP in Kaplitz fast alle deutschen Stimmen erhalten hatte, zog sich Schützner aus der Gemeindepolitik zurück und nach dem Anschluss im Oktober 1938 wurde sein Wirkungskreis auf den engsten Pfarrbereich eingeschränkt.

Aber er fühlte in der Notzeit des Krieges mit der Bevölkerung mit. Immer wieder musste er ein Requiem für einen Gefallenen zelebrieren (auch für meine beiden Brüder Othmar und Willi Sailer).

Schützner, der sich stets auch um seine tschechischen Pfarrkinder gekümmert hatte, wurde nach 1945 nicht ausgesiedelt und konnte Dechant von Kaplitz bleiben. Am 1. Juni 1954 wurde er in den Ruhestand versetzt. Er übersiedelte er nach Rosenberg, wo er im Pfarrhof wohnte, aber offiziell nicht als Priester tätig war. Nach Kaplitz kam Václav Peřt, der bis dahin Administrator von Rosenberg war.

Am 26. Mai 1957 starb Franz Schützner in Rosenberg, versehen mit den heiligen Sakramenten, im 81. Lebensjahr an einem Herzinfarkt. Drei Tage später wurde er am Kaplitzer Friedhof beerdigt. Viele der alten Kaplitzer werden den würdigen Priester noch in guter Erinnerung haben.

Ähnlich im November 2011 in „Glaube und Heimat“ unter Kaplitz erschienen, Autor: Herbert Sailer

Übersetzung ins Tschechische: Břetislav Doležal, Kaplice (Kaplitz).

Příloha 14 - Beilage 14

Statečný Josef Jílek z Výheň

Autor: Pavel Mörtrl

Když se v čísle popísaném 11 v malé obci Výheň (česky mluvící obec, ale přesto součást tehdy jinak německy mluvící kaplické farnosti, pozn. překl.) na Kaplicku rodině Jílkových narodil 19. října 1908 syn Josef, rodiče jistě netušili, že jejich potomek jednou skončí pod nacistickou gilotinou. Jozúínek, jak mu doma říkali, byl již šestým a zároveň nejmladším dítětem.

Na radu učitele Josefa Dytrycha poslali rodiče ani ne jedenáctiletého nadaného hochu studovat na českobudějovické Jirsikovo gymnázium. (První české gymnázium v Č. Budějovicích založeno přes odpor německojazyčných křhů iniciativou biskupa Jana Valeriána Jirsíka (4. budějovický biskup 1851-1883) zpočátku soukromě financováno, pozn. překl.)

A protože v rodině z matčiny strany bylo několik kněží, synova cesta do budějovického kněžského semináře se stala víceméně logickým vyústěním jeho dalšího vzdělání.

Josef byl vysvěcen v červnu 1932 (první mši svatou sloužil 12. června 1932 v Kaplici) a poté vystřídal několik míst v pohraničí (Věžovatá Pláně, Prachatice, Kunžak).

Jeho konečným působištěm se nakonec staly Katovice na Strakonicku. Knězova přátelská povaha a laskavý vztah k dětem, které vyučoval náboženství, záhy zanechaly ohlas mezi obyvatelstvem Katovic a okolí.

Ještě před zářijovou mobilizací roku 1938 Jílek, jako nadporučík v záloze, nastoupil k vojenské službě do pohraničí, kde působil coby zpravodajský důstojník a velmi těžce nesl koncem září vynucené odevzdání pohraničních území Hitlerovi.

Der tapfere Josef Jílek aus Výheň

Autor: Pavel Mörtrl

Als im kleinen Ort Výheň (Hausnummer 11) ein paar Kilometer nördlich von Kaplitz (Výheň, bzw. Wyhen oder Wiehen, zwar tschechischsprachig, damals aber trotzdem zur Pfarre Kaplitz gehörig, Anm.d.Ü.) der Familie Jílek am 19. Oktober 1908 Sohn Josef geboren wurde, ahnten die Eltern gewiss nicht, dass ihr Kind einmal unter der Guillotine der Nazis enden würde. Jozúínek, wie er zuhause genannt wurde, war bereits das sechste und damit jüngste Kind. Auf den Rat des Lehrers Josef Dytrych hin schickten die Eltern den noch nicht einmal elfjährigen begabten Jungen zum Studium an das Budweiser Jirsík-Gymnasium (erstes tschechisches Gymnasium in Budweis, gegen Widerstand deutschsprachiger Kreise durch Initiative von Bischof Jan Valerián Jirsík (4. Budweiser Bischof von 1851-1883) gegründet und anfangs privat finanziert, Anm.d.Ü.).

Und weil es in der Familie (von Mutters Seite) mehrere Priester gab, führte ihn sein weiterer Bildungsweg fast logischerweise in das Budweiser Priesterseminar. Josef wurde im Juni 1932 (seine Primiz feierte er am 12. Juni 1932 in Kaplitz) zum Priester geweiht und dann wechselte er mehrere Pfarren im Grenzgebiet ab, wo er als Seelsorger tätig war (Věžovatá Pláně, Prachaticz, Kunžak).

Seine letzte Wirkungsstätte fand er in der Pfarre Katovice bei Strakonice. Die freundliche Art des Priesters und seine liebenswürdige Beziehung zu den Kindern, die er in Religion unterrichtete, wurden in der Bevölkerung von Katovice und Umgebung sehr geschätzt. Noch vor der Mobilisation im September 1938 trat Jílek im Rang eines Oberleutnants der Reserve seinen Militärdienst im Grenzgebiet an, wo er als nachrichtendienstlicher Offizier tätig war und sich Ende September nur sehr schwer mit dem erzwungenen Abtreten der Grenzgebiete an Hitler abfinden konnte.

Jeho vlastenecké citění bylo mezi kolegy-důstojníky vnímáno jako velmi hluboké a vroucí a po obsazení zbytku republiky nacisty se Jílek rozhodl postavit se Němcům na odpor.

V červenci 1939 se při pouti na strakonickém Podsrpu seznámil s lékařem MUDr. Karlem Hradeckým, který přišel po své demobilizaci do Strakonice z vojenské nemocnice v Praze-Střešovicích.

Vlastenectví a odpor k nacistické moci svedly časem k sobě kněze Jílka, doktora Hradeckého a okresního četnického velitele nadporučíka Felixe Peřku. Muži vytvořili základní strakonickou buňku Ústředního vedení odboje domáčího (ÚVOD) a zahájili odbojovou činnost.

Její skupina, nazvaná Karel, byla napojena na plzeňskou odbočku ÚVODu a Jílek začal pro potřeby odboje vydávat fingované křestní listy, přihlášky a odhlášky k pobytu pro ohrožené, skrývající se odbojáře.

Na jeho faře se předávaly kurýrům tajné zprávy a dokonce tam občas nalézaly úkryt osoby hledané nacisty. Některým stíhaným pak nadporučík Peřka podle Jílkových rodných listů vystavoval průkazy totožnosti.

Skupina „Karel“ byla napojena na další odbojáře ve strakonické továrně ČZ a na vojáky v Plzni.

*Josef Jílek
foto od Pavla Šimáka, faráře v Kaplici.
Foto: Pavel Šimák, Pfarrer in Kaplice.*

Sein patriotisches Empfinden wurde unter seinen Offiziers-Kollegen als sehr tief in ihm brennend wahrgenommen und nach der Besetzung des Restes der Tschechoslowakischen Republik (im März 1939, Anm.d.Ü.) durch die Nazi, beschloss Jílek, diesem Regime gegenüber Widerstand zu leisten. Im Juli 1939 machte er sich bei einer Wallfahrt auf den Strakonitzer Berg Podsrp mit dem Arzt Dr. Karel Hradecký bekannt, der nach seiner Demobilisierung aus dem Militärspital Prag-Střešovice nach Strakonice kam. Patriotismus und der Widerstand gegen die Macht der Nazis führten mit der Zeit den Priester Jílek, Doktor Hradecký und den Bezirkspolizeileiter Oberleutnant Felix Peřka zusammen. Diese Männer bildeten die Basis einer lokalen Strakonitzer Zelle der Widerstandsorganisation ÚVOD („Zentrale Leitung des heimischen Widerstandes“) und begannen mit ihrer Arbeit im Untergrund.

Ihre Gruppe, genannt, Karel, war mit der Pilsner Filiale von ÚVOD in Verbindung und Jílek begann, im Rahmen der Widerstandsaktivitäten fingierte Taufscheine auszustellen und Aufenthalts- und -abmeldungen von gefährdeten Personen, sowie sich versteckende Nazigegner zu decken. Auf seinem Pfarramt wurden Kurieren geheime Nachrichten übergeben und hin und wieder fanden dort sogar von den Nazis gesuchte Menschen Unterschlupf. Einigen Verfolgten stellte dann auf Basis der Geburtsurkunden von Jílek Oberleutnant Peřka Personalausweise aus. Die Gruppe „Karel“ hatte eine Verbindung mit weiteren organisierten Nazigegnern in der Strakonitzer Fabrik

Koncem roku 1941 Jílek požádal budějovické biskupství o přeložení do Čestic, asi patnáct kilometrů od Katovic.

Zásluhou nasazené konfidentky neunikla jejich činnost klatovskému gestapu a 5. srpna 1942 byli Hradecký a Jílek zatčeni.

Peřka, který nebyl v tu dobu doma, se po obdržení zprávy a razii tajné německé policie zastřelil 9. srpna služební pistolí.

Udělal to proto, že se obával drastických gestapáckých výslechů a nebyl si jist, že by dokázal mlčet (poznámka autora: po válce byl in memoriam povýšen za odbojovou činnost do hodnosti nadporučíka).

Zátah gestapa proti odbojářům měl tragické následky. Zatčeno a uvězněno bylo více než sto osob a kolem pětáctýřiceti z nich se nedožilo konce války.

Farář Jílek s dalšími byl nejprve vyslýchán v Plzni, potom převezen do Drážďan a tam 7. února 1944 odsouzen na tři roky vězení, zatímco doktor Hradecký byl odsouzen již dříve a 7. září 1943 popraven.

Lidovému soudu v Berlíně se zřejmě nezdál být trest pro Jílka dostatečný a tak byl dodatečně odsouzen k trestu smrti také.

Ve věznici v Brandenburku u Berlína měl Jílek devadesát dní čekat v samovazbě na den popravy. Tak stanovovala nacistická „pravidla hry“. Z ne zcela jasných příčin byl ovšem po uvedení době převeden na běžnou celu mezi další odsouzené. Jílek prokázal neuvěřitelnou sílu, když mnoha spoluvězňům vřelým slovem a modlitbami vkládal naději v to, že neskončí pod sekerou.

Obraceli se na něj i bezvěrci a Jílek (přezdívaný ostatními Jouzínek) si dokonce u správy věznice vyprosil breviář a knihu o svatých, z níž často spoluvězňům předčítal.

ČZ und mit Soldaten in Pilsen. Ende 1941 suchte Jílek beim Budweiser Bistum um Verlegung nach Čestice an, das etwa 15 km von Katovice entfernt liegt. Ihre Aktivitäten entgingen aufgrund einer auf sie angesetzten Konfidentin der Klattauer Gestapo nicht und am 5. August 1942 wurden Hradecký und Jílek verhaftet. Peřka, der zu dieser Zeit nicht zu Hause war, erschoss sich nach Erhalt der entsprechenden Nachricht und einer Razzia der Gestapo am 9. August mit seiner Dienstpistole. Er griff deshalb zu diesem Schritt, weil er die drastischen Verhöre der Gestapo fürchtete und sich nicht sicher war, dass er fähig sein würde, nichts zu verraten (Anm. d. Autors: nach dem Krieg wurde er in memoriam für seine Aktivitäten im Nazi-Widerstand zum Oberleutnant befördert).

Der Eingriff der Gestapo gegen die Nazigegner hatte tragische Folgen. Es wurden mehr als 100 Personen festgenommen und inhaftiert, etwa 45 von ihnen haben das Kriegsende nicht mehr erlebt. Pfarrer Jílek wurde zuerst in Pilsen verhört, dann nach Dresden verlegt und dort am 7. Februar 1944 zu einer dreijährigen Haftstrafe verurteilt, während Doktor Hradecký schon früher zum Tode verurteilt und am 7. September 1943 hingerichtet wurde.

Dem Volksgerichtshof in Berlin schien die Strafe für Jílek offenbar zu niedrig und er verurteilte ihn nachträglich auch noch zum Tode. Im Gefängnis in Brandenburg bei Berlin sollte Jílek 90 Tage in Einzelhaft auf die Hinrichtung warten. So hatten die Nazis die „Spielregeln“ festgelegt. Aus nicht ganz geklärten Gründen wurde er allerdings in der entsprechenden Zeit in eine gewöhnliche Zelle mit anderen Verurteilten verlegt. Jílek bewies eine unglaubliche innere Stärke, als er vielen Mithäftlingen mit aufmunternden Worten und Gebeten die Hoffnung vermittelte, dass sie doch nicht unter dem Fallbeil enden würden.

Auch Nicht-Gläubige wandten sich an ihn und Jílek (von den anderen Jouzínek genannt) erbat

Protože uměl francouzsky, jeho pomoci se dostalo i vězňům Francouzům a Belgičanům.

S blížícím se koncem války narůstala naděje, že se přeci jen odsouzení na tzv. sekyrárně dočkají vysvobození.

Teror Němců ovšem neustával a dál se v Braniboru popravovalo. Třiatřicet vězňů se míru nedočkal.

Seven dní před osvobozením věznice, 20. dubna 1945 (den Hitlerových narozenin – pozn. autora), po 324 dnech čekání, byl páter Josef Jílek stát gilotinou.

Po něm už nikdo další na popravu nešel. Nikdo další již neuslyšel strašlivý svist padající ocelové sekery, protože německé osazenstvo věznice a strážci se začali starat o jediné.

Jak uniknout před blížícími se Rusy do amerického zajetí. Citát z Jílkova dopisu, datovaného 26. února 1944, zřetelně ukazuje na obrovskou morální sílu člověka, který své kněžské poslání spojil s vlasteneckou povinností a občanskou statečností.

„Duše je očištěná ohněm a o tolik zkušeností obohacená – zde za měsíc více, než doma za deset let... Nemějte o mne starost, nejsem změkčivý a to nejhorší už snad mám za sebou“.

(V té době páter ještě nevěděl, že později bude jeho trest změněn na absolutní – pozn. autora.) V roce 1995 obdržel Josef Jílek in memoriam od prezidenta republiky Václava Havla státní vyznamenání „Za zásluhy I. stupně“.

sich sogar bei der Gefängnisverwaltung ein Brevier und ein Buch über die Heiligen, aus denen er den Mitgefangenen häufig vorlas. Weil er die französische Sprache beherrschte, erfreuten sich auch die französischen und belgischen Mithäftlinge seiner motivierenden Worte. Mit dem näherrückenden Ende des Krieges wuchs auch die Hoffnung, dass letztlich doch auch die im „Fallbeiltrakt“ befindlichen Verurteilten ihre Befreiung noch erleben würden. Der Terror der Deutschen ließ aber nicht nach und in Brandenburg wurde weiter hingerichtet. Für 33 Häftlinge kam das Kriegsende zu spät.

Sieben Tage vor der Befreiung der Haftanstalt, am 20. April 1945 (Hitlers Geburtstag – Anm. d. Autors), wurde Pater Josef Jílek nach 324 Tagen des Wartens unter der Guillotine enthauptet. Nach ihm wurde in diesem Gefängnis niemand mehr hingerichtet. Niemand weiterer musste mehr den schrecklich-scharfen Ton des fallenden Stahlbeils hören, weil die deutsche Belegschaft des Gefängnisses und die Wärter sich nur mehr um eines zu kümmern begannen – wie sie vor den anrückenden Sowjets noch in amerikanische Gefangenschaft gelangen könnten. Ein Zitat aus Jíleks Brief vom 26. Februar 1944, beweist die große moralische Kraft dieses Menschen, der seine priesterliche Berufung mit patriotischer Pflicht und der Tapferkeit eines engagierten Bürgers zu verknüpfen versuchte:

„Die Seele wird durch das Feuer gereinigt und durch so viele Erfahrungen bereichert – hier in einem Monat mehr, als zu Hause in zehn Jahren ... Macht Euch um mich keine Sorgen, ich bin nicht verweichlicht und das Schlimmste habe ich hoffentlich schon hinter mir“. (Zu jener Zeit wusste der Priester nicht, dass seine Strafe noch in ein Todesurteil verwandelt würde.)

Im Jahre 1995 erhält Josef Jílek in memoriam vom Präsidenten der Tschechischen Republik Václav Havel die staatliche Auszeichnung für Verdienste der I. Kategorie.

Übersetzung aus dem Tschechischen ins Deutsche: Bernhard Riepl, Kaplice.

Příloha 15 - Beilage 15

Haunschmidt Josef (1906 - 1945)

Autor: Dr. Othmar Rappersberger, in Freistädter Geschichtsblätter, Band 11, 1997, str. 129, 130

se narodil 15. února jako nejmladší ze čtyř dětí sedláka v Sankt Oswaldu u Freistadtu.

Tam také navštěvoval základní školu a při pilné pomoci na statku rodičů poznal těžkou a lopotnou práci sedláků v Mühlviertelu.

Bylo pro něj velkým štěstím, že mohl vstoupit na zemědělskou odbornou školu v Ritzlhofu a Schlierbachu, a pak v mlékařském družstvu ve Freistadtu mohl začít svůj profesní život. Dopracoval se na mlékařského mistra, a když pak v letech 1938/39 byl okres Kaplice připojen k Hornodunajské župě, stal se v Kaplici vedoucím mlékárny. V lednu 1935 se oženil s Hermínou Leitnerovou, dcerou sedláka z Helbetschlagu v okrese Grünbach.

S ní měl tři děti: Helmuta (1937), Hermínu (1943) a Josefa, který se narodil 14. dubna, 17 dní před popravou otce, jehož rodné jméno dostal. Roku 1937 získali mladí a pilní manželé pozemek na Lineckém předměstí ve Freistadtu, kde si v roce 1938 postavili dům.

Šťastný rodinný život však náhle skončil v roce 1944, když byla odbojová skupina ve Freistadtu zradou odhalena.

Protože Haunschmidt pracoval prakticky celý týden v Kaplici – mlékárny a mlýny byly válečně důležitými podniky –, nepatřil k centrálním osobám skupiny, byl vlastně pouze přispěvatelem jako mnoho dalších, které postihl trest vězení, nebo nebyli vůbec odhaleni. Byl gestapem zatčen až 21. listopadu 1944, tedy šest týdnů po ostatních, pravděpodobně na základě velmi nešťastné výpovědi jednoho z obžalovaných.

HAUNSCHMIDT Josef (1906-1945)

Autor: Dr. Othmar Rappersberger, in: Freistädter Geschichtsblätter, Band 11, 1997, S. 129, 130

Josef Haunschmidt wurde am 15. Februar 1906 als jüngstes von 4 Kindern eines Bauern in St. Oswald bei Freistadt geboren, besuchte dort auch die Pflichtschule und lernte bei der fleißigen Mitarbeit am Bauernhof der Eltern das schwere und mühsame Leben der Mühlviertler Bauern kennen.

Es war ein besonderes Glück für ihn, dass er dann die landwirtschaftliche Fachschule in Ritzlhof und in Schlierbach besuchen und in der Molkereigenossenschaft Freistadt sein Berufsleben beginnen konnte, in dem er schließlich Molkereimeister und, als der Kreis Kaplitz 1938/39 an den Gau Oberdonau angeschlossen wurde, in Kaplitz (Kaplice) Molkereileiter wurde. Im Jänner 1935 heiratete er Hermine Leitner, eine Bauerstochter aus Helbetschlag, Gemeinde Grünbach, und hatte mit ihr 3 Kinder:

Helmut (1937), Hermine (1943) und Josef (der am 14. April 1945, 17 Tage vor der Hinrichtung des Vaters geboren wurde und den Vornamen des Vaters erhielt). 1937 erwarb das junge und fleißige Ehepaar ein Gartengrundstück in der Linzervorstadt in Freistadt und baute 1938 ein Haus.

Ein glückliches Familienleben begann, das aber 1944 jäh unterbrochen und beendet wurde, als die Widerstandsgruppe in Freistadt durch Verrat aufgedeckt wurde. Haunschmidt war dadurch, dass er praktisch in Kaplitz die ganze Woche zu arbeiten hatte – Molkereien und Mühlen waren kriegswichtige Betriebe – keine zentrale Gestalt der Gruppe, sondern eigentlich nur ein Spender wie viele andere, die dann mit Zuchthaus bestraft oder überhaupt nicht entdeckt worden sind. Er wurde auch erst am 21. November 1944, also 6 Wochen nach den anderen, von der Gestapo verhaftet, wahrschein-

Právě tak naivně důvěřivá byla patrně i „výpověď“ samotného Haun Schmidta, kterou gestapo ihned a posedle klasifikovalo jako „zvýhodňování nepřítelů“, bez ohledu na skutečnost, že takové provinění bylo za daných okolností přímo absurdní; 5. senát, zaslepený a krvežíznivý, je však prohlásil za hodné smrti.

Haun Schmidta je klasickým případem toho, jak se gestapo a nacistická justice držely zcela nemožné a nemyslitelné obžaloby, „chtěl nepřátelským paravýsádkům ukázat cestu“, (zní to poněkud jako výplod fantazie W. Thallinger), tak dlouho, až nakonec mohl být zkonstruován rozsudek smrti.

Tak se Haun Schmidta po nekalých cestách gestapa a soudu dostal do skupiny odsouzených k smrti.

Paní Hermína Haun Schmidta zemřela 28. března 1995, takže jsem se jí již nemohl na nic dotázat. Smrt předběhla historika.

PS.: Dr. Rappersberger bohužel při napsání svého textu neměl k dispozici zdroje, které by daly podnět dále zkoumat možné spojení mezi rakouským a českým odbojem. To je škoda a dnes už skoro není možné se ptát pamětníků.

S Ludwigem Hermentinem z Českého Heršlaku, Leopoldem Kotzmannem původně z Vojkovic (Jižní Morava) a právě Josefem Haun Schmidtem byli ale mezi ještě 1. května 1945 popravenými tři, kteří každopádně jistý vztah směrem k hraničním „protektorátů“ měli

lich auf Grund einer recht unglücklichen und naiv-ahnungslosen Aussage eines der Verhafteten. Genau so ahnungslos mag dann auch das „Geständnis“ Haun Schmidts gewesen sein, das die Gestapo sofort und gierig als „Feindbegünstigung“ einstufte, ohne Rücksicht darauf, dass ein solches Vergehen unter den gegebenen Umständen geradezu als absurd zu bezeichnen ist. Der 5. Senat aber, blind und blutrünstig, erachtete es als todeswürdig.

Haun Schmidta ist das klassische Beispiel dafür, wie verbissen Gestapo und NS-Justiz eine völlig unmögliche und undenkbar Anklage, wie: „er wollte den feindlichen Fallschirmtruppen den Weg zeigen“, (das klingt ein bisschen nach Phantasieprodukt des W. Thallinger), so lange und immer wieder behaupteten, bis schließlich darauf ein Todesurteil gebaut werden konnte. So kam Haun Schmidta auf sehr krummen Wegen der Gestapo und des Gerichts in den Kreis der zum Tode Verurteilten.

Frau Hermine Haun Schmidta ist am 28. März 1995 gestorben und konnte von mir nicht mehr befragt werden. Der Tod war schneller als der Historiker.

PS.: Dr. Rappersberger hatte beim Verfassen seines Textes leider keine Quellen zur Verfügung, die Anlass gewesen wären, eine mögliche Verbindung zwischen dem österreichischen und dem tschechischen Nazi-Widerstand genauer zu untersuchen. Das ist schade und heute wird es zunehmend unmöglich dazu, Zeitzeugen zu befragen. Mit Ludwig Hermentin aus Böhmisch-Hörschlag, Leopold Kotzmann, geboren in Vojko-

Josef Haun Schmidta
Foto: Freistädter Geschichtsblätter Nr. 11.

a aspoň pár osobních kontaktů tím směrem se rekonstruovat dalo. Pozn. B. R.)

Překlad do češtiny: Helmut Wagner, Český Krumlov.

vice in Südmähren und eben Josef Haunschmidt waren aber unter den am 1. Mai Hingerichteten drei, die jedenfalls ein gewisses Naheverhältnis auch in Richtung „Protektorats“-grenze hatten und zumindest einige persönliche Kontakte sind belegbar. Anm. B. R.)

Příloha 16 - Beilage 16

Adolphe Abraham Sterns

(Dolfi Sternschein, 1908-2004)

(z časopisu „Glaube und Heimat“ číslo 4/1982)

Náš krajan Prof. Dr. A. A. Sterns, bývalý zástupce rektora Univerzity Athens ve státě Georgia (kde byl později guvernérem Jimmy Carter, než se stal prezidentem USA) zdraví všechny Šumavany, zvláště ty z jeho rodného města Rožmberk. Tady jsou jeho vzpomínky, které nazval „Poslední Žid z Rožmberka“.

Jaká ušlechtilost a velkorysost mluví ze srdce toho muže, který musel prožít tak strašné věci a který ztratil všechny své příbuzné kvůli známým ďábelským zločinům „podlidských“ fanatiků rasového šílenství!

Byl jeden z nás a my jsme hrdi, že takový zůstal i na druhé straně oceánu v USA a že se navzdory všemu, co se stalo, dodnes k nám Rožmberským hlásí. Náš krajan Prof. Dr. A. A. Sterns.

Vedoucí redaktor „Glaube und Heimat“

Poslední Žid z Rožmberka

V roce 1938 zde byla už jen hrstka Židů: dvě rodiny Leopolda a Sigmunda Holzbauera, Sternscheinovi, moji rodiče se svými šesti dětmi, stará paní Sonnenscheinová, která byla chudá jako kostelní myš, Alenovi, kteří museli během první světové války opustit Rožmberk, protože zde už

Adolphe Abraham Sterns

(Dolfi Sternschein, 1908-2004)

(aus der Zeitschrift „Glaube und Heimat“ Nr. 4/1982)

Unser Landsmann Prof. Dr. A. A. Sterns, ehem. Vizepräsident der Universität Athens Georgia (wo früher Präsident Carter Gouverneur war), läßt alle Böhmerwäldler grüßen, zumal die aus seiner Heimatstadt Rosenberg. Hier seine Erinnerung, die er mit „Der letzte Jude von Rosenberg“ überschrieben hat.

Welch edler Großmut spricht aus dem Herzen eines Mannes, dem so schreckliche Dinge widerfahren sind und der seine ganze Verwandtschaft durch die bekannten teuflischen Verbrechen untermenschlicher (sic!) Rassenfanatiker verloren hat.

Er war einer der unsrigen und wir sind stolz, dass er es auch drüben in den USA geblieben ist und dass er sich bis heute zu uns und den Rosenbergern, trotz allem was geschah, bekennt. Unser Landsmann Prof. Dr. A. A. Sterns.

Der Schriftleiter von „Glaube und Heimat“

Der letzte Jude von Rosenberg

Im Jahre 1938 waren nur noch eine Handvoll von Juden da: die zwei Familien des Leopold und Sigmund Holzbauer, die Sternschein, meine Eltern mit ihren sechs Kindern, die alte Frau Sonnenschein, die so arm war wie eine Kirchenmaus, die Alena's, welche während des Ersten

nemohli najít žádnou možnost výdělků a Moritz Spitz, městský opilec, který žil v chudobinci.

Synagoga na Zámecké hoře (Schlossberg) se používala jen zřídka, přestože židovská obec zaměstnávala až do roku 1917 rabína Glanzberga, který měl se svoji rodinou v synagoze byt.

Ve dnech vysokých svátků přicházeli na Zámek horu Židé z Vyššího Brodu, Horního a Dolního Dvořiště, Malšína, Frymburka, Kaplice, Leopoldschlagu a z ostatních míst.

Můj otec a strýček Adolf předfíkávali modlitby. Pro nás děti byly svátky velmi vzrušující.

Těchto několik málo rodin bylo posledních v tradici, dlouhé několik staletí. Kdysi zde žilo pod ochranou Rožmberských rytířů až sto židovských rodin.

Město samotné bylo centrem židovské kultury a života.

Starý židovský hřbitov se stal historickou památkou, kde zůstala ona éra zvěčněná v nápisích na náhrobních kamenech.

Rožmberský židovský hřbitov byl jediný v pohraniční oblasti jižních Čech a Rakouska. Zemřelí židé tohoto regionu byli pohřbeni na starém židovském hřbitově u městské zdi na jižní straně. Od konce 19. století potom na novém židovském hřbitově u krumlovské ulice pod Studencem.

Můj život začal v roce 1908, na mnoho věcí si ale dodnes jasně vzpomínám. Byly mi čtyři roky, venku u kašny bylo neustále slyšet jak proudí studená pramenitá voda a já jsem měl ze své postele výhled přímo na svatého Floriána, který stál na sloupu uprostřed té kašny.

Weltkrieges Rosenberg verlassen mussten, da sie dort nichts mehr zu erwerben finden konnten, und der Moritz Spitz, der Stadt-Betrunkenne, der im Armenhaus lebte.

Der Tempel am Schlossberg wurde nur selten benutzt, obzwar die Kultusgemeinde bis 1917 den Rabbiner Glanzberg angestellt hatte und der mit seiner Familie im Tempel eine Wohnung hatte.

An den hohen Feiertagen sind die Juden von Hohenfurt, Oberhaid, Unterhaid, Malsching, Friedberg, Kaplitz, Leopoldschlag und von anderen Orten gekommen.

Mein Vater und mein Onkel Adolf waren die Vorbeter. Für uns Kinder waren die Feiertage sehr aufregend.

Diese wenigen Familien waren die letzten einer Jahrhunderte langen Periode. Ein paar Jahrhunderte früher haben bis zu hundert jüdische Familien in Rosenberg gelebt und waren unter dem Schutz der Rosenberger Ritter. Die Stadt selbst war ein Zentrum jüdischer Kultur und Tätigkeit.

Der alte Friedhof ist das historische Denkmal geblieben und dieses Zeitalter war in den Grabsteinen tief eingepägt.

Der Rosenberger jüdische Friedhof war der einzige im Grenzgebiete Südböhmens zu Österreich. Die verstorbenen Juden dieser Region wurden im alten Judenfriedhof an der Stadtmauer auf der Südseite und ab dem Ende des 19. Jahrhunderts im neuen Judenfriedhof an der Krummauerstraße unterhalb von Hernlesbrunn beerdigt.

Mein Leben hat im Jahre 1908 begonnen. Aber da ist so vieles, an das ich mich klar erinnere.

Ich war vier Jahre alt ... draußen am Brunnen hörte ich ständig das Fließen des kühlen Quellenwassers und von meinem Bett schaute ich direkt auf den heiligen Florian, der auf einer Säule in der Mitte des Brunnens stand.

Najednu jsem uslyšel hlasitý křik: „Hepp, hepp, hepp, Schweinefleisch macht´s Jiddele fett“ (Hepp, hepp, hepp, po vepřovém mase židák tloustne). Strašlivě jsem kvůli tomu plakal a maminka mě přišla do pokoje utěšovat. Říkala: „Jsou to hloupí kluci, správní křesťané tak zlí nejsou... upokoj se, Dolfi.“

...pak jsem byl starší, bylo mi asi tak šest, ale dodnes na ten den nemůžu zapomenout. Hrál jsem si venku na náměstí s Poldi Holzbauerem, Luisl Weberem a dalšími dětmi.

Strážník Poeklo přišel se svým bubnem z radnice. Lidé vyběhli z domů a Poeklo začal tlouct do bubnu.

Po chvíli vytáhl s úřednickou důstojností z kožené tašky list papíru a začal hlasitě a zřetelně číst:

„Rusové nám vyhlásili válku. Musíme ihned narukovat a chránit našeho císaře a rodnou zemi“. Udělal pauzu, celý zbledl. Pak četl seznam jmen. Jeho jméno tam bylo taky.

Asi třicet mužů a žen běželo rychle domů. Za půl hodiny byli všichni zpátky - a můžu říct, že se na náměstí shromáždili opravdu všichni obyvatelé Rožmberku, mladí i staří. Poeklo měl na sobě uniformu a dával rozkazy.

Muži se po vojensku zformovali do čtyřstupu. Všichni jsme zvolali párkrát hurá, ale potom začaly ženy a děti plakat a společně jsme pochodovali k nádraží...

Ani jeden se z této první mobilizované skupiny nevrátil. Na buben tloukli v následujících týdnech, měsících a letech paní Poeklová, její dcera a syn. Nato následovala jména padlých. V Srbsku, v Haliči... tolik tragédií, tolik slz...

Plötzlich hörte ich das laute Geschrei: „Hepp, hepp, hepp, Schweinefleisch macht´s Jiddele fett.“ Da weinte ich fürchterlich und meine Mutter kam in das Zimmer und beruhigte mich. „Das sind dumme Burschen“, sagte sie, „die guten Christen würden nicht so gemein sein, beruhige Dich, Dolfi.“

... und dann wurde ich älter ... sechs ... aber bis zum heutigen Tag habe ich den Tag nicht vergessen. Ich spielte mich draußen mit dem Poldi Holzbauer, Luisl Weber und anderen Kindern am Stadtplatz.

Der Polizeimann Poeklo kam mit seiner Trommel aus dem Rathaus. Leute rasten aus ihren Häusern. Poeklo begann seine Trommel zu schlagen.

Nach einigen Minuten nahm er, mit amtlicher Würdigkeit, ein Blatt Papier aus seiner Ledertasche und dann hat er laut und klar vorgelesen:

„Die Russen haben uns den Krieg erklärt. Wir müssen sofort einrücken und unseren Kaiser und unser Vaterland verteidigen.“ Er wartete eine Minute, sein Gesicht war ganz weiß geworden, und dann hat er eine Liste von Namen vorgelesen. Sein eigener Name war dazwischen.

Ungefähr dreißig Männer und Frauen sind schnell nach Hause gelaufen. Innerhalb einer halben Stunde waren sie alle zurück und ich kann sagen, alle Rosenberger, jung und alt, waren dort versammelt. Poeklo hatte seine Uniform an und gab Befehle. Die Männer formten vier Reihen in militärischer Tradition. Wir alle haben ein paar Mal Hurra gerufen, aber dann haben Frauen und Kinder mit dem Weinen angefangen und alle zusammen sind zum Bahnhof marschiert...

Nicht ein einziger dieser ersten mobilisierten Gruppe ist zurückgekommen. Frau Poeklo, ihre Tochter und ihr Sohn haben in den folgenden Wochen, Monaten und Jahren die Trommel geschlagen. Bald kamen die Namen der Gefallenen. In Serbien, in Galizien, ... Soviel Tragödie, so viele Tränen...

Můj bratr Eddie opustil gymnázium a narukoval jako jednorožák-dobrovolník. Potom přišel na řadu můj bratr Richard a můj bratr Rudi.

Byl studený den v březnu 1915, když jsem našel svoji matku, jinak neustále na nohou, sedět v kuchyni na židli s hlavu v dlaních. Plakala.

Na stole ležel telegram: Poručík Eduard Sternschein byl těžce raněn. Dostal kulku do hlavy, je ve vojenském lazaretu v Haliči... Ubohá moje matka!

O měsíc později přišel další telegram. Když jsem vycházel ze školy, čekala na mě paní Purtaufová (babička Herberta Sailera, pozn., B.R.).

Vzala mě za ruku a láskyplným hlasem mi řekla, že moji rodiče museli odjet do Vídně, protože můj bratr Rudi vážně onemocněl.

Další dny, než se moji rodiče vrátili, se o mě starala. O několik týdnů později se můj bratr vrátil domů, ale až do své smrti byl už jiným člověkem.

Richard byl až do konce války na italské frontě. Domů se vrátil v prosinci 1918 zavšivený a dost vyhladovělý.

Hrdě nám ukazoval medaile, které dostal za statečnost: zlatou medaili, velkou stříbrnou medaili, bronzovou medaili a Karlův vojenský kříž...

Během války jsme nikdy neslyšeli protižidovská slova. Křesťané a Židé se chovali jako bratři.

My děti jsme si hrály na válku, aniž bychom měly představu, co vlastně „válka“ znamená. My židé jsme chodili do synagogy, spolu s židovskými uprchlíky z Haliče, kteří přišli do města. Všichni jsme se modlili k Bohu, tak jako křesťané v kostele.

Mein Bruder Eddie hat das Gymnasium verlassen und ist als Einjähriger-Freiwilliger eingedrückt. Dann ist mein Bruder Richard und mein Bruder Rudi an die Reihe gekommen.

Es war ein kalter Märztag im Jahre 1915, als ich meine Mutter in der Küche fand, sie, die immer auf den Füßen war, sitzend im Sessel, den Kopf mit den Händen haltend, am Tisch, weinend.

Am Tisch lag ein Telegramm: Leutnant Eduard Sternschein wurde schwer verwundet. Eine Kugel ist durch seinen Kopf gegangen; er ist in einem Feldlazarett in Galizien ... Meine arme Mutter!

Einen Monat später ist ein anderes Telegramm gekommen. Als ich aus der Schule herausgekommen bin, hat Frau Purtauf (Herbert Sailers Oma, Anm., B.R.) auf mich gewartet.

Sie nahm mich bei der Hand und mit einer liebenden Stimme sagte sie mir, dass meine Eltern nach Wien fahren mussten, da mein Bruder Rudi sehr krank geworden ist.

Für die nächsten paar Tage, bis meine Eltern zurückkamen, hatte sie sich um mich gekümmert. Wochen später ist mein Bruder nach Hause gekommen; bis zu seinem Tode war er nicht mehr derselbe Mensch.

Richard war bis zum Ende des Krieges an der italienischen Front. Verlaust und halb verhungert kam er im Dezember 1918 nach Hause.

Stolz hat er uns seine Tapferkeitsmedaillen gezeigt; die Goldene Medaille, die große Silberne Medaille, die Bronze-Medaille, das Karl-Truppen-Kreuz ...

Während des Krieges hatten wir niemals antisemitische Worte gehört. Christen und Juden haben sich wie Brüder benommen.

Wir Kinder haben Krieg gespielt, nicht wissend, was „Krieg“ bedeutet. Wir Juden sind in den Tempel gegangen, jüdische Flüchtlinge von Galizien kamen in die Stadt, und wir alle haben zu Gott gebetet, so wie alle Christen in der Kirche.

Na Velikonoce jsem s dětmi obcházel s řehačkami a velmi často jsem pomáhal při zvonění. Děkan Urban měl vždy pro nás kluky přátelské slovo.

Jakou jsem měl radost, když mě a mého přítele Karla Wotrubu vzal za ruku a směli jsme s ním jít na procházku! Mého otce měl také rád. Měl pro ně vždy nějaké přátelské slovo.

Válka skončila. Moji bratři nikdy nepochopili, proč jsme byli přičleněni k Československu a ne k Rakousku.

Když Rožmberští pochodovali do Vyššího Brodu k odvodu, nesl Richard německou vlajkou a Rudi černou.

Čeští úředníci byli na moji rodinu velmi nazlobeni.

Můj strýc, brigádní generál Maximilian Sternschein a jeho bratr plukovník Emanuel Sternschein, zůstali ve Vídni a do Československa nechtěli, ačkoliv jim tento stát platil důchod.

Moje sestra Olga si vzala všechny obrazy císaře do Ameriky, kam se v roce 1922 se svým manželem vystěhovala.

Moje matka, která se narodila na českém (českojazyčném - pozn. B.R.) území, to všechno nemohla pochopit. Já sám jsem brzy poznal, že radikální nacionalismus otravuje duše lidí.

Pro mě neexistoval rozdíl, zdali byl člověk Němec nebo Čech, křesťan nebo žid, pro mě existovali a existují vždy jenom dva typy lidí: dobří a zlí!

V myšlenkách se stále vracím ke starému hřbitovu za rožmberskou městskou zdí, za domy 94 až 101 v „Hinter-Zeile“.

Zu Ostern bin ich mit den Kindern mit den Ratscherln herumgegangen und sehr oft habe ich beim Glockenläuten geholfen. Dechant Urban hat immer ein freundliches Wort für die Knaben gehabt.

Wie hatte ich mich gefreut, wenn er mich und meinen Freund Karli Wotruba bei der Hand genommen hat und es war erlaubt, ihn auf seinem Spaziergang zu begleiten. Für meinen Vater hatte er immer freundliche Worte gehabt.

Nun war der Krieg vorüber. Meine Brüder konnten niemals verstehen, warum wir der Tschechoslowakei und nicht Österreich angegliedert wurden. Richard trug eine deutsche Fahne und Rudi eine schwarze Fahne, wenn Rosenberger zur Assentierung nach Hohenfurth (sic!) marschierten. Die tschechischen Amtsleute waren sehr zornig gegen meine Familie.

Mein Onkel, Brig.-General Maximilian Sternschein und sein Bruder Oberst Emanuel Sternschein sind in Wien geblieben und wollten nicht in die Tschechoslowakei kommen, obzwar dieser Staat ihnen die Pension gab.

Meine Schwester Olga hat alle Bilder des Kaisers nach Amerika mitgenommen, wohin sie mit ihrem Ehegatten im Jahre 1922 auswanderte.

Meine Mutter, die im tschechischen Gebiete (gemeint „tschechischsprachigen“, B.R.) geboren war, konnte das alles nicht verstehen. Ich selber lernte bald, dass radikaler Nationalismus die Seele der Menschen vergiftet.

Für mich gab es keinen Unterschied, ob ein Mensch ein Deutscher oder ein Tscheche war, ein Christ oder ein Jude; für mich existierten und existieren noch immer zweierlei Menschen: gute und böse!

Noch immer wandern meine Gedanken zu dem alten Friedhof hinter der Rosenberger Stadt-Mauer, hinter den Häusern 94-101 in der Hinter-Zeile.

Kameny, o které tam můj otec starostlivě pečoval, svědčily o tom, že moje rodina žila v Rožmberku už 800 let!

Žijícím Rožmberským, kteří o jednom letním večeru v roce 1939, hnáni ďáblem, rouhavě kameny zpřevraceli a rozbili, říkám: „Bůh na nebi to viděl!“

Tímto a dalšími zločiny jste přispěli k tomu, že tolik nevinných bylo vyhnáno ze své vlasti.“
Moje duše trpí za ně, za všechny!

Ztratit vlast je tragédie. Jak lehké je pochodovat ve vysokých botách, s puškami a v napařádných uniformách – a jak těžké je uzdravovat rány!

Odpusťte mi, prosím, když po všech těch strašných zážitcích říkám, že si nemáte stěžovat, že jste museli opustit vlast s malým ruksakem.

Děkujte na kolenou Bohu, že vás nestihl osud šesti milionů Židů, zavražděných v plynových komorách. My Židé jsme nemohli nikdy tyto zločiny pochopit.

Děkuji papeži Janu XXIII., který před svou smrtí ve své „Suplikaci“ napsal:

„Poznáváme, jak byly naše oči po staletí zasaženy slepotou, takže jsme nedokázali vidět krásy tvého vyvoleného lidu a rozeznat v jeho tváři charakter našeho prvorozeného.

Přiznáváme, že neseme na svém čele Kainovo znamení. Abel ležel po staletí ve své krvi a ve svých slzách, protože jsme zapomněli na tvoji lásku.

Odpusť nám prokletí, že jsme se o Židech vyjadřovali nespravedlivě. Odpusť nám, že jsme tě podruhé ukřižovali – když jsme nevěděli, co děláme.“

Die Steine dort, die mein Vater sorgfältig betreute, gaben Zeugenschaft, dass meine Familie seit 800 Jahren in Rosenberg gelebt hat!

Zu den überlebenden Rosenbergern, die an dem Sommerabend im Jahre 1939, vom Teufel getrieben, die frevlerische Tat begangen haben und die Steine umlegten und zerbrachen, sage ich, dass Gott im Himmel ihre Tat gesehen hat.

Mit dieser und anderen Untaten haben sie beigetragen, dass so viele Unschuldige aus ihrer Heimat vertrieben wurden und meine Seele schmerzt für alle diese!

Die Heimat zu verlieren ist eine Tragödie. Wie leicht ist es, in Stiefeln und mit Gewehren und in glänzenden Uniformen herumzumarschieren, aber wie schwer ist es, Wunden zu heilen!

Vergebt mir bitte, wenn ich, mit allen diesen fürchterlichen Erlebnissen sage, dass ihr euch nicht beklagen sollt, dass ihr mit einem kleinen Rucksack eure Heimat verlassen musstet; dankt auf euren Knien Gott, dass ihr nicht dem Schicksal zugefallen seid, dem Schicksal der sechs Millionen Juden, die in den Gasöfen umgebracht worden sind. Diese Taten haben wir Juden niemals verstehen können.

Ich danke Papst Johannes XXIII., der vor seinem Tode im Jahre 1963 eine „Supplikation“ geschrieben hat, in der er sagte:

„Wir erkennen, dass die Blindheit unsere Augen für Jahrhunderte verdeckt hat, sodass wir nicht mehr die Schönheiten deines auserwählten Volkes sehen konnten und dass wir nicht mehr in ihrem Gesichte den Charakter unseres Erstgeborenen sehen konnten. Wir bekennen, dass das Zeichen Kains an unserer Stirne ist. Abel lag Jahrhunderte in seinem Blute und in seinen Tränen, weil wir deine Liebe vergessen haben. Vergebe uns den Fluch, dass wir ungerecht gegen den Namen der Juden gesprochen haben. Vergebe uns, dass wir nun zum zweiten Mal dich in ihrem Fleisch gekreuzigt haben – als wir nicht wussten, was wir taten.“

Teď je mi 73 let a Vltava odnesla do moře už hodně vody. Přes všechny bolesti, které mě zasažily – útek, strašný konec mé matky, úmrtí mé první ženy na rakovinu před 30 lety, smrt mé osmnáctileté vnučky na chřipkový virus - dcery mého syna, univerzitního profesora medicíny.

Děkuji Bohu za všechno dobré, co mi dal. Šťastí, že jsem mohl studovat ve Švýcarsku, že jsem osobně poznal velkého Masaryka, že mě velký humanista Lord David Davies vzal na svůj zámek a že jsem směl spolupracovat na jeho spisech.

Utečenec našel nové útočiště v Kanadě a 25 let mohl zastávat vysoký post ve státní radě. Děkuji Bohu za mnohá uznání, kterých se mi dostalo z vědeckých kruhů jako univerzitnímu profesorovi a vicerektorovi Univerzity ve Spojených státech.

Slova „nenávisť“ ani „revanš“ jsem nikdy neznal a ujišťuji všechny své rožmberské krajany, že takové pocity pro mě stále neexistují, přestože bylo 84 mých strýců, tet, bratraců a dalších příbuzných zavražděno národně socialistickým režimem.

Jak podlí byli tito zločinci! Se zbraněmi naháněli neozbrojené nevinné staré lidi a děti do dobytčáků, aby je pak postříleli, zplynovali nebo jinak připravili o život.

Moje matka byla tak dobrá žena, v Rožmberku neměla žádná nepřátele... Když paní Dobuschová, Irsiglerová, Kalingerová nebo mnohá jiná onemocněla, chodila za nimi moje matka a přinesla jim ovoce nebo aspoň teplou polévku...

Nun bin ich 73 Jahre alt und viel Wasser ist mit der Moldau in das Meer geflossen. Trotz aller Schmerzen, die ich gelitten habe, - die Flucht, das schreckliche Ende meiner Mutter, den Verlust meiner ersten Frau an Krebs vor dreißig Jahren, den Verlust meiner 18-jährigen Enkelin, der Tochter meines Sohnes, eines medizinischen Univeristäts-Professors, an einer Virus-Grippe.

Ich danke Gott für alles Gute, das er mir gegeben hat. Das Glück, dass ich in der Schweiz studieren konnte, dass ich den großen Masaryk persönlich kennenlernte, dass der große Humanist Lord David Davies mich in sein Schloss genommen hat und dass ich mit ihm an seinen Schriften arbeiten durfte.

Der Flüchtling fand eine neue Heimat in Kanada und konnte die hohe Stellung als Staatsrat für 25 Jahre halten.

Ich danke Gott für die Anerkennungen, die ich von wissenschaftlichen Kreisen als Univ.-Professor und Univ.-Vice-Präsident in den Vereinigten Staaten genossen habe.

Das Wort „Hass“ oder „Revanche“ habe ich niemals gekannt und ich versichere allen meinen Rosenberger Landsleuten, dass ein solches Gefühl noch immer nicht existiert und das, obwohl 84 meiner Onkel, Tanten, Cousins und Verwandten von dem National-Sozialistischen Regime ermordet wurden!

Wie feig waren diese Verbrecher; mit Gewehren haben sie unschuldige alte Leute und Kinder, alle ohne Waffen, in die Viehwagen getrieben und dann erschossen, vergast oder in anderer Weise umgebracht.

Meine so gute Mutter hatte keine Feinde in Rosenberg ... wenn Frau Dobusch, Frau Irsigler, Frau Kalinger oder so viele andere krank waren, da ist meine Mutter mit Früchten oder wenigstens mit einer warmen Suppe gelaufen ... Warum? Eine 76 Jahre alte kranke Frau hatte nach Ausschwitz transportiert werden müssen, um

Proč musela být 76letá nemocná žena deportována do Osvětimi a zavražděna? Proč? Ó Bože, proč?

Chtěl jsem ji vzít s sebou do Anglie, ale bratr Richard mi to nedovolil, říkal: „Němci mně a mojí matce nic neudělají, já mám zlatou medaili za hrdinství!“

Dva týdny po vpádu německé armády ho zavřeli do vězení, matku poslali napřed do Terezína a pak do Osvětimi. Stará žena se stovkami dalších v dobytčáku, ... žádné jídlo, žádné záchody...!

Myslím, že jsem poslední Žid z Rožmberka. Můj syn a jeho tři žijící děti nevědí nic o kráse tohoto starého města a o historii těch, kteří tam žili. Mně stačí, že jsou to dobří Kanaďané.

Všichni moji synovci a neteře jsou Američané. Mnozí si vzali křesťanky a konvertovali ke křesťanství.

Holzbauerovi zmizeli všichni. Jedna rodina Holzbauerů, která pochází z Horního Dvořiště, žije ve Washingtonu. Teller z Dolního Dvořiště je v Austrálii, jeho syn v Paříži. Paní Neuhausová, dcera Arnsteina z Vyššího Brodu, je v Mexiku. Většina ale zmizela ze světa s těmi šesti miliony.

Stále slyším hlas svých předků! My židé jsme se nikdy neptali křesťanů nebo mohamedánů, proč nejste židy.

Myslím, že jsme všichni věřili ve stejného Boha. Jsem hrdý na to, jakou zdatnost ukázali světu moji židovští bratři v Izraeli a světě.

Jsem hrdý na to, že tolik Židů takovou měrou přispělo a přispívá vědě. Žádný národ nemá tolik nositelů Nobelových cen jako malý desetimilionový národ Židů.

dort umgebracht zu werden? Warum? O Gott, warum?

Ich wollte sie mit mir nach England nehmen; mein Bruder Richard hat mir das nicht erlaubt; er sagte, „die Deutschen werden mir und meiner Mutter nichts machen!“, „ich habe die Goldene Tapferkeitsmedaille“.

Zwei Wochen nach der Einmarschierung der deutschen Armee wurde er ins Gefängnis gesteckt, meine Mutter zuerst nach Theresienstadt und später nach Auschwitz ... die alte kranke Frau in einem Viehwagen mit Hunderten anderen ... nichts zu essen, keine Toilette ... !

Ich glaube, ich bin der letzte Jude von Rosenberg; mein Sohn und seine drei überlebenden Kinder wissen nichts über die Schönheit der alten Stadt und die Geschichte ihrer Vorfahren. Für mich ist es genug, dass sie gute Kanadier sind!

Alle meine Neffen und Nichten sind Amerikaner. Viele sind mit christlichen Frauen verheiratet und sind Christen geworden.

Die Holzbauer sind verschwunden. Eine Familie Holzbauer, die von Oberhaid stammt, ist in Washington. Teller von Unterhaid in Australien, sein Sohn in Paris, Frau Neuhaus, die Tochter des Hohenfurther (sic!) Arnstein in Mexiko ... Die meisten sind mit den sechs Millionen der Welt verloren gegangen.

Ich höre noch immer die Stimme meiner Vorfahren! Wir Juden haben niemals Christen oder Mohammedaner gefragt, warum seid ihr keine Juden?

Ich glaube, wir glaubten all an denselben Gott und ich bin stolz, was meine jüdischen Brüder in Israel an Tapferkeit der Welt gezeigt haben.

Ich bin stolz, dass so viele Juden so viel zur Wissenschaft beitragen und beigetragen haben; keine Nation hat so viele Nobelpreisträger wie die kleine Nation von zehn Millionen Juden.

V roce 1922 pracoval můj bratr Edie v neurologickém institutu ve Vídni. Tehdy psal nějaký článek s prof. Ernestem Spiegelem, který vynalezl lék „El-Dopa“.

Před pár lety jsem s ním mluvil na Parkinsonově institutu v Miami. Řekl mi, že na počátku těchto prací stál můj bratr v Rožmberku... Dr. Freud byl přítelem mého bratra.

Ať Bůh vám Rožmberským všem žehná! Ať Vás Bůh osvítí, ať Vám ukáže svou tvář, ať odpustí všem, kteří páchali nepravostí. Ať nastane mír na celém světě.

Překlad do češtiny a zpracování: Ludmila Opelková (Věžovatá Pláně/Thurm Plandles), Jakub Šiška (Semily/Semil), Vladimíra Račáková (Vyšší Brod/Hohenfurt), Bernhard Riepl (Kaplice/Kaplitz), Helga Grimmová (Třeboň/Wittingau).

Im Jahre 1922 hat mein Bruder Edie in Wien im Neurologischen Institut gearbeitet. Damals schrieb er einen Artikel mit Prof. Ernest Spiegel, der die Medizin El-Dopa gefunden hat.

Vor ein paar Jahren sprach ich mit ihm am Parkinson's Institute in Miami. Er sagte mir, diese Arbeiten haben mit meinem Bruder in Rosenberg begonnen ... Dr. Freud war ein Freund meines Bruders.

Möge Gott Euch Rosenberger alle segnen! Möge Gott auf Euch scheinen, möge er Euch sein Gesicht zeigen, möge er allen denen vergeben, die Unrecht begangen haben und möge Friede zur ganzen Welt kommen.

Übersetzung ins Tschechische: Ludmila Opelková (Věžovatá Pláně/Thurm Plandles), Jakub Šiška (Semily/Semil), Vladimíra Račáková (Vyšší Brod/Hohenfurt), Bernhard Riepl (Kaplice/Kaplitz), Helga Grimmová (Třeboň/Wittingau).

*Židovský hřbitov Rožmberk.
Jüdischer Friedhof Rosenberg.*

Příloha 17 - Beilage 17

Vyhnání Čechů z pohraničí v roce 1938

Autor: Růžena Větrovská, tehdy Omlenice

Jsem jednou z těch, co byli v roce 1938 vyhnáni henleinovci z pohraničí. Narodila jsem se v roce 1920 v Rudolfově, okres České Budějovice.

Můj otec byl zaměstnán u ČSD a v roce 1926 byl přeložen do Horního Dvořiště, kde ve strážním domku bydlela naše čtyřčlenná rodina (starší sestra se narodila v roce 1918).

Chodila jsem do místní školy, a to základní a čtyři třídy měšťanské. Škola byla postavena po (první světové) válce.

Můj otec jako úpravčí trati měl přiděleno na práci kolem 50 mužů, převážně německé národnosti, a pro svou rozvážnou povahu byl mezi zaměstnanci oblíben. V roce 1935 byl služebně přeložen do Omlenic, okres Kaplice. Já se sestrou jsme dojížděly do školy dále do Horního Dvořiště.

Moji rodiče tvrdě pracovali – hospodařili na kousku půdy, která k domku patřila. Vedlo se nám dobře, měli jsme malé hospodářství, několik krav, drůbež a malou mechanizaci.

Do roku 1937 vše probíhalo v klidu a pořádku, než Henlein zfanatizoval sudetské Němce. Ti se pak k nám chovali nepřátelsky, docházelo ke střetům, jak mezi dětmi, tak mezi dospělými.

Vyvrcholilo to v září 1938, kdy nám Němci vyhrožovali pověšením na telegrafní sloupy, a my jsme jen s několika osobními věcmi odjeli na Včelnou.

Tatínek zůstal s několika Čechy s nákladním vlakem mezi Certlovem a Loučovicemi.

V Certlově vytrhali Němci na trati koleje a za týden, až henleinovcům zchladly hlavy a trať bylo možno opravit, přijel otec za námi.

Vertreibung von Tschechen aus dem Grenzgebiet im Jahre 1938

Autorin: Růžena Větrovská, damals Omlenice/ Umlowitz

Ich bin eine von denen, die im Jahre 1938 von den Henleinleuten aus dem Grenzgebiet vertrieben wurden. Geboren wurde ich im Jahre 1920 in Rudolfstadt/Rudolfov im Bezirk Budweis. Mein Vater war Angestellter der Tschechoslowakischen Staatsbahnen und wurde 1926 nach Oberhaid (Horní Dvořiště) verlegt, wo unsere vierköpfige Familie (die ältere Schwester wurde 1918 geboren) im Bahnwärterhäuschen wohnte. Ich besuchte die örtliche Schule. Sie wurde nach dem Ersten Weltkrieg erbaut, eine Volksschule und vier Klassen Bürgerschule.

Mein Vater hatte als Trassenwärter zur Arbeit um die 50 Männer zugeteilt, vorwiegend deutscher Nationalität, und war aufgrund seiner ausgleichenden Art bei den Angestellten beliebt. Im Jahre 1935 wurde er dienstlich nach Umlowitz/Omlenice im Bezirk Kaplitz/Kaplice verlegt. Ich und meine Schwester sind aber weiterhin nach Oberhaid in die Schule gefahren.

Meine Eltern arbeiteten hart – sie bewirtschafteten ein Stück Land, das zum Häuschen gehörte. Es ging uns gut, wir hatten eine kleine Landwirtschaft, einige Kühe, Geflügel und ein paar Maschinen.

Bis zum Jahre 1937 verlief alles ruhig und geordnet, bis Henlein die Sudetendeutschen fanatisierte. Die haben sich uns gegenüber dann feindschaftlich verhalten, es kam zu Konflikten sowohl unter den Kindern, als auch unter Erwachsenen. Das gipfelte im September 1938, als uns die Deutschen drohten, sie würden uns an den Telegraphenmasten aufhängen und wir dann nur mit einigen persönlichen Sachen nach Včelna (ein paar Kilometer südlich von Budweis) wegfahren. Der Vater blieb mit noch einigen Tschechen und einem Güterzug zwischen Zartlesdorf (Certlov, heute Rybník) und Kienberg (Loučovice). In Zartlesdorf (Rybník) hatten die Deutschen die Schienen aus ihrer Verankerung gerissen, und nach einer Woche, als den Henleinleuten ihre

V té době byl v poštovním voze zabit listonoš a listonoška.

Odškodnění jsme nikdy nebyli.

z: VYHNÁNÍ ČECHŮ Z POHRANIČÍ V ROCE 1938, str. 16/17

Hitzköpfe wieder etwas abgekühlt waren und man die Trasse reparieren konnte, kam uns der Vater nach. Damals wurde im Postwagen ein Briefträger und eine Briefträgerin ermordet. Entschädigt sind wir nie worden.

aus: „VYHNÁNÍ ČECHŮ Z POHRANIČÍ V ROCE 1938“, S. 16/17, Übersetzung von B. Riepl

Příloha 18 - Beilage 18

Náš městský park Kaplice

Autor: Hans Waltenberger, Kaplice

Cizinci, který přichází z kaplické železniční zastávky, se nabídne již na začátku města Kaplice příjemný pohled na městský park, který leží stranou hlavní silnice.

Dobře udržované procházkové cesty, nádherně uspořádané skupiny keřů a stromů poskytujících stín lemují rybník, který leží uprostřed parku. Na břehu rybníka se nachází malebný srub s okny vyzdobenými květinami, připomínající perníkovou chaloupku z pohádky o Jeníčkovi a Mařence. Přítok k rybníku šumí přes půvabný vodopád a v potůčku se hemží malé rybičky. Náš park, tento nádherný kousek přírody se stinnými nerušenými místy, zurčícím vodopádem a klidným rybníkem, skýtá příjemné místo k odpočinku pro mladé i staré.

A kdo si pamatuje na místy hodně bažinatou louku, ze které vznikl park, si cení ještě více tohoto místa a vzpomíná s vděčností a uznáním na všechny, kteří neúnavnou pílí a velkou vytrvalostí vytvořili toto nádherné dílo, jež je dodnes nádhernou ozdobou města Kaplice.

Za iniciátora našeho městského parku je považován zesnulý starosta pan Heinrich Papsch (1898-1919), který v roce 1910, během konání ple-

Unser Stadtpark

Autor: Hans Waltenberger, Kaplitz

Dem Fremden, von der Bahnstation Kaplitz kommend, bietet sich gleich am Beginn der Stadt Kaplitz ein freundlicher Anblick durch den neben der Straße gelegenen Stadtpark.

Schön gepflegte Spazierwege, herrlich angelegte Gruppen von Sträuchern und schattenspendenden Bäumen umsäumen den in der Mitte des Parkes liegenden Teich. Am Ufer des Teiches ist ein niedliches, an das Knusperhäuschen in dem Märchen „Hänsel und Gretel“ erinnerndes Blockhaus mit blumengeschmückten Fenstern errichtet. Der Zufluss zum Teich rauscht über einen reizenden Wasserfall und kleine Fischlein tummeln sich im Bächlein. Unser Park, dieses herrliche Fleckchen Erde mit seinen schattigen Ruheplätzen, mit dem plätschernden Wasserfall und dem ruhigen Teich bietet einen liebevollen Erholungsplatz für Jung und Alt.

Und wer sich erinnert an die zum Teil sehr sumpfige Wiese, aus welcher der Park geschaffen wurde, schätzt diese Anlage noch höher und gedenkt mit Dankbarkeit und Anerkennung aller jener, welche mit unermüdlichem Fleiß und zäher Ausdauer das Werk geschaffen und zur heutigen Pracht und Zierde der Stadt Kaplitz gestaltet haben.

Als Anreger unseres Stadtparkes gilt der verstorbene Bürgermeister Herr Heinrich Papsch (1898-1919), der in einer Vollversammlung des

národní schůze spolku „Anpflanzungs- und Verschönerungsverein“ („Osazovací a okrašlovací spolek“) navrhl zřízení parku na louce „Kainka- a Erdmannische Wiese“. Přitom se zmínil o možnosti získat bezplatně projekt na realizaci parku od ředitelství vídeňských městských zahrad, a to prostřednictvím jeho přítele, vídeňského magistrálního rady pana Hanse Pfeiffera.

V roce 1911 předložil tento projekt pan Papsch na plenární schůzi okrašlovacího spolku. Zároveň bylo přijato usnesení, obrátit se na zastupitelstvo města, aby mu k tomuto účelu přenechalo zmíněnou louku. I když tento plán nebyl při realizaci parku zcela přesně dodržen, položil v podstatě základy dnešní podoby městského parku.

16. května 1916 udělil obecní výbor Kaplice povolení ke zřízení parku na kaplické obecní louce „Kainka-Erdmannische Wiese“. Park měl být vybudován dle plánu, který zaslal ředitel vídeňských městských zahrad Wenzel Hybler, jemuž bylo vyjádřeno hluboké poděkování.

Úřad starosty dále k dotýcnému spisu poznamenal, že bude vždy považovat za příjemnou povinnost, účinně podporovat snahu okrašlovacího spolku o zlepšení vzhledu města obecně, a zejména pak snahu jmenovaného spolku o založení a realizaci parku, jaký již v podobných městech většinou dlouho existuje.

hiesigen Anpflanzungs- und Verschönerungsvereines im Jahre 1910 die Errichtung desselben auf der sogenannten Kainka- und Erdmannischen Wiese beantragte und die kostenlose Beistellung eines Planes von der Stadtgarten-direktion in Wien durch Vermittlung seines Freundes, des Wiener Magistrates Herrn Hans Pfeiffer in Aussicht stellte.

Im Jahre 1911 legte Herr Papsch diesen Plan der Vollversammlung des Verschönerungsvereines vor und gleichzeitig wurde der Beschluss gefasst, an die Gemeindevertretung wegen Über-

lassung der genannten Wiese zu diesem Zwecke heranzutreten. Wenn auch dieser Plan nicht genau bei der Anlage des Parkes zur Durchführung gelangte, so bildete er doch die Grundlage für die heutige Gestaltung des Stadtparkes.

Am 16. Mai 1911 genehmigte der Gemeindevorstand Kaplitz die erbetene Bewilligung zur Errichtung einer

Parkanlage auf der der Stadtgemeinde Kaplitz gehörigen Kainka-Erdmannischen Wiese, nach dem vom Wiener Stadtgartendirektor Herrn W.(enzel) Hybler in dankenswerter Weise gelieferten Plane.

Ferner fügte das Bürgermeisteramt dem diesbezüglichen Schreiben bei, daß es die Stadtgemeinde stets als eine angenehme Pflicht erachten werde, die auf die Verschönerung der Stadt abzielenden Bestrebungen des Verschönerungsvereines im allgemeinen, besonders aber die Errichtung der vom genannten Vereine zur Ausführung übernommenen - in gleichwertigen Schwesterstädten zumeist längst bestehenden - Parkanlagen tatkräftigst zu unterstützen.

Okrašlovací spolek se nyní s opravdovou vervou pustil do provedení plánu. Vždyť v jeho čele stál také muž, který byl pro tento úkol po všech stránkách jako stvořený.

Pan Paul Kadasch jako předseda okrašlovacího spolku věnoval mnoho času a úsilí realizaci plánu a jeho bohaté zkušenosti v oboru zahradnictví mu k tomuto účelu přišly velmi vhod. A tak díky panu Kadaschovi má jeho rodné město Kaplice park, který může být vzorem i pro jiná města.

Ačkoliv měl okrašlovací spolek jen málo prostředků a ačkoliv se setkal i s nepřátelstvím, byl plán realizován. Okrašlovací spolek a jeho předseda pan Paul Kadasch si tak za to získali zásluhy, které musí uznat všichni opravdoví milovníci přírody.

S vděčností musí být také vzpomenu na všechny, kteří bezplatným poskytnutím povozů pomohli podpořit dílo. Jedná se o: vedení kaplického městského pivovaru a majitele povoznictví: pány Blocha, Grabensteina, Adalberta Schimanka a Aloise Wanezceka.

Poděkování náleží také lesnímu úřadu v Nových Hradech za bezplatnou dodávku malých stromků a keříků. Při největší úspornosti byla v letech v letech 1911 až 1914 vydána částka ve výši 3670 korun na mzdy a 1310 korun za keře a stromy. Tyto finanční prostředky byly vynaloženy z příspěvků členů okrašlovacího spolku, významný příspěvek ve výši 3900 korun věnovala také Sparkasse v Kaplici.

Pro děti bylo zřízeno vlastní místočko: v dětské části parku se nachází houpačka a pískoviště k obveselení mládeže. Park je příjemným útočištěm pro opeřené zpěváky a spousta ptačích budek jim poskytuje bezpečné přebývání. Plánovanou instalaci krmítek by se park měl stát pro naše zpěváčky pohostinným domovem.

Nun ging der Verschönerungsverein mit einem wahren Feuereifer an die Durchführung des Planes. An der Spitze des Vereines stand aber auch ein Mann, welcher der gestellten Aufgabe in jeder Hinsicht gewachsen war. Herr Paul Kadasch als Obmann des Verschönerungsvereines widmetet viel Zeit und Mühe der Verwirklichung des Planes und seine gerade auf dem Gebiet des Gartenwesens reiche Erfahrung kam ihm dabei sehr zu statten. Ihm gebührt das Verdienst, seiner Vaterstadt Kaplitz eine Parkanlage geschaffen zu haben, die mustergültig für andere Orte sein kann.

Trotz geringer Mittel und nicht fehlender Gegnerschaft wurde der Plan durchgeführt und damit hat sich der Verschönerungsverein mit seinem Obmanne Herrn Paul Kadasch Verdienste erworben, die alle wahren Naturfreunde anerkennen müssen.

In dankenswerter Weise muß auch jener gedacht werden, welche bei der Herstellung des Parkes durch unentgeltliche Beistellung von Fuhrwerken das Werk fördern halfen. Es sind dies: die Verwaltung des Stadtbräuhauses in Kaplitz, die Herren Fuhrwerksbesitzer: Bloch, Grabensteiner, Adalbert Schimanko und Alois Wanecek. Dank gebührt auch dem Forstamte in Gratzen für die kostenlose Beistellung von kleinen Bäumchen und Sträuchern. Bei größter Sparsamkeit wurde in den Jahren 1911 bis 1914 bei Anlage des Parkes ein Betrag von 3670 Kronen für Arbeitslöhne und 1310 Kronen für Sträucher und Bäume verausgabt. Diese geldlichen Mittel wurden aus den Beiträgen der Mitglieder des Verschönerungsvereines aufgebracht und auch die Sparkasse in Kaplitz widmete den namhaften Betrag von 3900 Kronen. Für die Kinder ist ein eigenes Plätzchen bereitgestellt worden: im Kinderpark gibt es eine Schaukel und Sandhaufen zur Belustigung der Jugend. Den befiederten Sängern ist der Park eine angenehme Zufluchtsstätte und viele Nistkästchen dienen ihnen als gesicherte Wohnung. Zu einem gastlichen Heime soll der Park unseren Sängern durch die geplante Errichtung von Futterstellen werden.

Stále a znovu se v parku provádí vylepšení, pro každý dobře myšlený podnět se najde možnost realizace. Tak se náš park stal půvabným místěčkem na zemi, které všem nabízí odpočinek a zábavu po práci.

(Podobně tento text vyšel v „Budweiser Zeitung“ č. 45 v roce 1938, a nedávno v Městském zpravodaji Kaplice a Trhové Sviny.)

Překlad do češtiny a opravy: Hana Musilová, Radek Janošťák, Jiří Němec, Kaplice, Martin Baumann, Jan Mareš, České Budějovice, Martin Macháček, Zliv, Zbyněk Bendl, Petr Valík, Velešín, Jana Vlčková, Bavorov, Hanka Lüftnerová, Bernhard Riepl, Milan Smejkal, Kaplice, Kamila Hořická, Eva a Milan Noskovi, Tomáš Kopačka, Radka Schmausová, Fa. Teufelberger-Veselí n.L.

Und immer und immer wieder werden Verschönerungen im Park durchgeführt, jede gutgemeinte Anregung findet Verwirklichung und so ist unsere Parkanlage zu einem reizenden Fleckchen Erde geworden, das allen Erholung und Zerstreung nach der Berufsarbeit bietet.

(Ähnlich erschienen in der „Budweiser Zeitung“ Nr. 45 im Jahre 1938, und vor kurzem tschechisch in den Stadtzeitungen Trhové Sviny und Kaplice.)

Übersetzung ins Tschechische und Korrekturen: Hana Musilová, Radek Janošťák, Jiří Němec, Kaplice, Martin Baumann, Jan Mareš, České Budějovice, Martin Macháček, Zliv, Zbyněk Bendl, Petr Valík, Velešín, Jana Vlčková, Bavorov, Hanka Lüftnerová, Bernhard Riepl, Milan Smejkal, Kaplice, Kamila Hořická, Eva a Milan Noskovi, Tomáš Kopačka, Radka Schmausová, Fa. Teufelberger-Veselí n.L.

**KDYSI... A TEĎ
EINST... UND JETZT**

**NÁŠ PARK
DNES...
UNSERE PARK
HEUTE...**

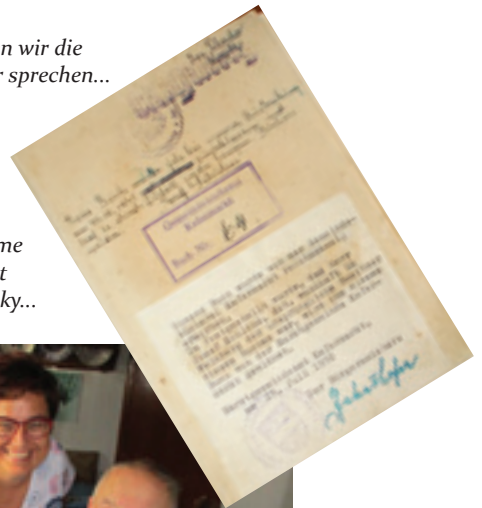

SETKÁNÍ...
TREFFEN...

Lassen wir die
Bilder sprechen...

Nechme
mluvit
obrázky...

Rychnov u Nových Hradů - Freistadt - Salzburg - Svatý Kámen (Maria Schnee)

C. l. V Kapli, dne 1945.

VYHLÁŠKA

Občané správního území v Kapli stavebně podle § 1, odst. 1 článku prezidentské republiky ze dne 30. července 1945 (č. 125), a kandidáti a uchazeči o mandát zastupitelstva obce Náměstí, Mařeni, Jáchol i zvlášť a zvlášť židovské a slovenské národy se posvety schůzky -- mařeni a zvlášť -- v obci 2 2 2 2 2.

Číslo	Jméno a příjmení	Byt (předměstí)
1.	Benedl Václav a Beranová	121
2.	Bláha-Pila František a Tereza	121
3.	Bouček Karel zítě	121
4.	Bláha Josef a Marie	121
5.	Buchta Josef Jan	121
6.	Buchta Marie	121
7.	Buchta Marie	121
8.	Buchta Marie	121
9.	Buchta Josef a Marie	121
10.	Buchta František	121
11.	Buchta Jan	121
12.	Buchta Josef a Marie	121
13.	Buchta Josef a Marie	121
14.	Buchta Josef a Marie	121
15.	Buchta Jan a Marie	121
16.	Buchta Antonín a Marie	121
17.	Buchta František a Marie	121
18.	Buchta Josef a Marie	121
19.	Buchta Josef a Marie	121
20.	Buchta Josef a Marie	121
21.	Buchta Josef a Marie	121
22.	Buchta Josef a Marie	121
23.	Buchta Josef a Marie	121
24.	Buchta Josef a Marie	121
25.	Buchta Josef a Marie	121
26.	Buchta Josef a Marie	121
27.	Buchta Josef a Marie	121
28.	Buchta Josef a Marie	121
29.	Buchta Josef a Marie	121
30.	Buchta Josef a Marie	121
31.	Buchta Josef a Marie	121
32.	Buchta Josef a Marie	121
33.	Buchta Josef a Marie	121
34.	Buchta Josef a Marie	121
35.	Buchta Josef a Marie	121
36.	Buchta Josef a Marie	121
37.	Buchta Josef a Marie	121
38.	Buchta Josef a Marie	121
39.	Buchta Josef a Marie	121
40.	Buchta Josef a Marie	121
41.	Buchta Josef a Marie	121
42.	Buchta Josef a Marie	121
43.	Buchta Josef a Marie	121
44.	Buchta Josef a Marie	121
45.	Buchta Josef a Marie	121
46.	Buchta Josef a Marie	121
47.	Buchta Josef a Marie	121
48.	Buchta Josef a Marie	121
49.	Buchta Josef a Marie	121
50.	Buchta Josef a Marie	121

1.	Buchta Josef a Marie	121
2.	Buchta Josef a Marie	121
3.	Buchta Josef a Marie	121
4.	Buchta Josef a Marie	121
5.	Buchta Josef a Marie	121
6.	Buchta Josef a Marie	121
7.	Buchta Josef a Marie	121
8.	Buchta Josef a Marie	121
9.	Buchta Josef a Marie	121
10.	Buchta Josef a Marie	121
11.	Buchta Josef a Marie	121
12.	Buchta Josef a Marie	121
13.	Buchta Josef a Marie	121
14.	Buchta Josef a Marie	121
15.	Buchta Josef a Marie	121
16.	Buchta Josef a Marie	121
17.	Buchta Josef a Marie	121
18.	Buchta Josef a Marie	121
19.	Buchta Josef a Marie	121
20.	Buchta Josef a Marie	121
21.	Buchta Josef a Marie	121
22.	Buchta Josef a Marie	121
23.	Buchta Josef a Marie	121
24.	Buchta Josef a Marie	121
25.	Buchta Josef a Marie	121
26.	Buchta Josef a Marie	121
27.	Buchta Josef a Marie	121
28.	Buchta Josef a Marie	121
29.	Buchta Josef a Marie	121
30.	Buchta Josef a Marie	121
31.	Buchta Josef a Marie	121
32.	Buchta Josef a Marie	121
33.	Buchta Josef a Marie	121
34.	Buchta Josef a Marie	121
35.	Buchta Josef a Marie	121
36.	Buchta Josef a Marie	121
37.	Buchta Josef a Marie	121
38.	Buchta Josef a Marie	121
39.	Buchta Josef a Marie	121
40.	Buchta Josef a Marie	121
41.	Buchta Josef a Marie	121
42.	Buchta Josef a Marie	121
43.	Buchta Josef a Marie	121
44.	Buchta Josef a Marie	121
45.	Buchta Josef a Marie	121
46.	Buchta Josef a Marie	121
47.	Buchta Josef a Marie	121
48.	Buchta Josef a Marie	121
49.	Buchta Josef a Marie	121
50.	Buchta Josef a Marie	121

Vše uvedené osobní bytovní majetek byl zrušen dne 1. srpna 1945. Vše uvedené osobní majetek byl zrušen dne 1. srpna 1945.

Občané (zastupitelstvo) obce, pokud se stávají kandidáty, musí se ucházet o mandát zastupitelstva obce. Kandidáti a uchazeči o mandát zastupitelstva obce musí být občany republiky, kteří podle § 1, odst. 1 článku prezidentské republiky ze dne 30. července 1945 (č. 125), a kandidáti a uchazeči o mandát zastupitelstva obce Náměstí, Mařeni, Jáchol i zvlášť a zvlášť židovské a slovenské národy se posvety schůzky -- mařeni a zvlášť -- v obci 2 2 2 2 2.

Předseda správního území: Jan Kocourek

Městský úřad Kaple

seznam Němců specialistů/
Liste deutscher Spezialisten

Z. seřazený seznam svěřených technik v Kaplici z. č. 22. 11. 1933 č. j. 10 187/33

Číslo	Jméno a příjmení	zaměstnání	datum vstupu	bydliště	Firma a která je zaměstnán
1	Soběšvar Martin	inženýr	22. 10. 1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
2	Urban František	inženýr	27. 6. 1903	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
3	Urban Karel	inženýr	9. 1. 1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
4	Urban Josef	inženýr	26. 10. 1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
5	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
6	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
7	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
8	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
9	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
10	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
11	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
12	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
13	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.
14	Urban Josef	inženýr	1923	Kaplice	Pa. Karel Gabriel, tov.

Státní okresní archiv Český Krumlov,
fond MNV Kaplice, s poděkováním!
Staatsbezirksarchiv Krummau,
fond MNV Kaplitz, vielen Dank!

seznam vedoucích členů německých organizací s rodinami/
Liste der führenden Mitglieder deutscher Organisationen mit Familien

číslo	Jméno a příjmení	zaměstnání	bydliště	rodinné
1.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
2.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
3.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
4.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
5.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné

číslo	Jméno a příjmení	zaměstnání	bydliště	rodinné
1.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
2.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
3.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
4.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné
5.	Urban Josef	inženýr	Kaplice	rodinné

*Elfriede Weismann, Rudolf Kastl (text str./Seite 287),
s manželkou/mit Frau, 1987.*

*Bürgermeisterin/Starostka Veronika Korchová
Zemanová, Willi Sonnberger (text str. 364),
Deutsch-Beneschau/Benešov nad Černou, 2018.*

*Bürgermeister/Starosta Pavel Tališ,
Autor Herbert Sailer v kině/im Kino.*

*Kindergärtnerinnen Frau Guserl (Chefin) links, Frau Kitzler rechts, 1932.
Učitelky školky paní Guserl (vedoucí) vlevo, paní Kitzler vpravo, 1932.*

*Kaplice, Dlouhá ulice, Franz Schinko s rodinou, a Pavel Honetschläger.
Kaplitz, Lange Gasse, Franz Schinko mit Familie, und Pavel Honetschläger.*

REKAPITULACE A FINÁLE

Příloha 19 - Beilage 19,
poskytl/von Franz Schinko,
děkujeme, dankeschön!

BAUHOF - (Stavební Dvůr, Samoty)

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familiename	Vorname	Beruf
259	x	Papouschek	Martin	Zimmermann
260	x	Zuschrott	Albert	unbewohnt
261	x	Lausecker	Franz	Landwirt
262	x	Slabschy	Mathias	Landwirt
322	x	Zuschrott	Albert	Landwirt
328	x	Wellek	Ludmilla	Landwirtin

BERGGASSE - Horská

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familiename	Vorname	Beruf
6	x	Pils	Johann	Maurer
		Jeschek	Josef	Invalide
7	x	Guserl	Johann	Pensionist
8	x	Reiter	Katharina	Witwe
9	x	Krieger	Karl	Maurer
10	x	Svoboda	Franz	
14	x	Mühlberger	Andreas	Hilfsarbeiter
15	x	Crkwa	Jakob	Schneidermeister
16	x	Scheller	Franz	Staatsdienst
17	x	Busta	Katharina	
		Busta	Simon	Maurerpolier
		Pfeiffer	Karl	Fleischergeselle
18	x	Riha	Adalbert	Landwirt

BLEICHE - Na Bělidle

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familiename	Vorname	Beruf
86		Pfeiffer	Johann	Fleischer
87	x	Brabenetz	Franz	Dachdecker
99	x	Gabriel	Bedrich	Lohnarbeiter
100	x	Bayer	Franz	Müller
101	x	Brauerei Buquoy		
		Ruzicka	Robert	Revierförster

		Wagner	Bohdan	Förster
		Wanecek	Alois	Braumeister
102	x	Schicho	Katharina	
		Sokol	Jakob	Steueroberverwalter
103	x	Schimanko	Franz	Landwirt
		Schober	Mathias	Flickschuster
104	x	Wodwarka	Johann	Feilhauer
105	x	Hodinka	Katharina	Haushalt
106	x	Gaffal	Sebastian	Tischler
		Syoen	Jan	Reisender
107	x	Daschil	Franz	Gemischtwarenhandel
		Heyd	Karl	Bezirksgericht Kaplitz
108	x	Krump	Marie	Haushalt
109	x	Mühlberger	Mathias	Tagelöhner
		Kappl	Josef	Tischler
110	x	Lausecker	Heinrich	Gastwirt
305	x	Mleziva	Franz	Hammerschmied
		Wichro	Katharina	Tagelöhnerin

BRAUHAUSGASSE - Pivovarská ulice

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familiennamen	Vorname	Beruf
207	x	Prokop	Anton	Schlosserei
		Baumgartner	Katharina	Fabrikarbeiterin
208	x	Lausecker	Leopold	
		Minich	Josef	Staatsdienst Post
209	x	Wessely	Paul	
		Laudon	Johann	Gendamerie - Pensionist
		Hietzker	Maria	Tagelöhnerin
210	x	Hammer	Franz	Sensenhändler
		Ruschak	Barbara	Hilfsarbeiterin
211	x	Schinko	Johann	Maurer
		Leitner	Ferdinand	Bürstenmacher
212	x	Schebesta	Franz	Kettenschmied
213	x	Kohlfürst	Ludwig	Eisenbahningenieur
		Tobner	Karl	Schuldienst

BREITE GASSE - Široká ulice

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familiennamen	Vorname	Beruf
115	x	Pernecker	Johanna	Haushalt
		Schober	Maria	Bedienerin
178	x	Loschek	Franz	Maurer

		Fiedler	Paul	Gerber
		Czotscher	Josef	Maurer
179	x	Schoul	Johann	Landwirt
180	x	Zicha	Ludwig	Schuster
181	x	Oberparleitner	Bernhard	Fleischhauer
182	x	Hart	Johann	Landwirt
		Jarolim	Bernhard	Tagelöhner
		Weilguni	Adalbert	Eisenbahnarbeiter
183	x	Watzlik	Theresia	Landwirtschaft
		Breibisch	Anna	Hilfsarbeiterin
184	x	Irsigler	Hans	Lehrer an der Knabenbürgerschule
185	x	Hager	David	
		Neugeborn	Karl	Postamtsdiener
		Hoffmann	Martin	Tagelöhner
		Bohdal	Anton	Gerber
186	x	Hoffmann	Elisabeth	Ausgedingerin
187	x	Hawel	Jakob	Landwirt
188	x	Radler	Johann	Landwirt
189	x	Radler	Johann	unbewohnt!

BUDWEISERSTRASSE - Budějovická

Stand: Volkszählung 1921

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
11	x	Hansel	Karl	Gastwirt zum Pudel
12	x	Mayer	Anna	Witwe
		Breitschopf	Johann	Tagelöhner
13	x	Steininger	Theresia	Bäckerei
25	x	Schaller	Johann	Seilerei
26	x	Futschik	Maria	Haushalt
		Katzier	Anton	Schneidermeister
27	x	Petrouschek	Ludwig	Maurer
28	x	Michal	Josef	Händler
29	x	Ratsdorfer	Josefa	Private
		Pellech	Mathias	Tagelöhner
30		Gemeinde Kaplitz		
		Sklenar	Ludwik	
31	x	Eichinger	Karl	
		Flandera	Ludowika	Pensionistin
32	x	Guschlbauer	Johann	Gewereinhaber, Rasierer
		Fux	Franziska	Pensionistin Tabak Trafik
33	x	Greibig	Anna	Töpferei
		Fayrer, Dr.	Julius	Bezirksgericht Kaplitz
		Teml	Angela	Kanzleihilfin
		Kubik	Antonin	Administrator

		Habenicht	Karl	Oberlehrer i.R.
35	x	Schaller	Rosa	Haushalt
36	x	Oberparleitner	Josef	Glasergewerbe
37	x	Sompek	Josef	Bäckerei
38	x	Oberparleitner	Berta	
		Oberparleitner	Ignaz	Fachlehrer i.R.
39	x	Schütz	Anna	Private
		Köppl	Franz	Schuhmacher
40	x	Klima	Karl	VS-Lehrer
263	x	Pflügler	Ludwig	Gastwirt zum goldenen Hirschen
		Citta	Alois	Bezirksamt
264	x	Schmied	Bedrich	Kanzleihilfe
265	x	Gotthard	Franz	Maurer
266	x	Luksch	Friedrich	Maurer
		Ruhsam	Josef	Kutscher
267	x	Dvorak	Vaclav	Landwirtschaft
268	x	Bendl	Johann	Kutscher
		Neubauer	Anna	Bedienerin
		Weilguni	Marie	Tagelöhnerin
		Peterka	Johann	Tagelöhner
269	x	Jecho	Franz	
		Bresta	Katharina	Haushalt
		Haderer	Anton	Maurer
270	x	Hengster	Franz	Landwirtschaft
		Matschl	Josef	Wagnerei
		Mystivec	Albina	Bezirksamt
271	x	Buschek	Mathias	Gendarm
		Lebedova	Anna	Beamtin der Stadt Kaplitz
272	x	Pellech	Franz	Maurer
		Peraus	Anna	häusliche Dienste
273	x	Kreuzer	Wenzel	Landwirtschaft
274	x	Leisch	Sebastian	Landwirtschaft
275	x	Iraschek	Anna	Haushalt
276	x	Duskova	Josefa	Haushalt
277	x	Paule	Anna	Haushalt
278	x	Gemeinde Kaplitz		
		Schober	Franz	Parkwächter
		Schuler	Karl	Maurer
279	x	Leisch	Karl	Tischlerei
		Koschak	Theresia	Landwirtschaft
280	x	Kopany	Johann	Schaffner
281	x	Pils	Johann	Zimmermann
		Kubasta	Martin	Gendarm
282	x	Ziehensack	Laurenz	Bauarbeiter
283	x	Leisch	Theresia	Haushalt
		Taftl	Wenzel	Maurer

		Minich	Theresia	Haushalt
284	x	Tomesch	Vaclav	Tagelöhner
		Schebesta	Katharina	Ausgedinge
285	x	Filka	Wenzel	Huf- und Wagenschmied
287	x	Tomesch	Vaclav	
		Holemy	Josef	Maurer
		Moucka	Katharina	Haushalt
288	x	Matschl	Josef	Wagnerei
290	x	Swepesch	Johanna	Haushalt
		Endtrich	Rosa	Haushalt
		Samek	Matous	Maurer
300	x	Zeman	Josef	Landwirtschaft
306	x	Sikesch	Ignaz	Maurer
307	x	Mlekusch	Andreas	Pensionist
312	x	Unterholzer		
		Jaksch	Karl	Uhrmacher
313	x	Pimiskern	Franziska	häusliche Dienste
		Zahradnik	Maria	Tagelöhnerin
317	x	Schestauer	Franz	Maurer
		Rutar	Josef	Zimmermann
		Pellech	Maria	Ausgedinge
321	x	Nowak	Anna	
		Höpfler	Theresia	Händlerin
		Kimla	Christian	Hilfsarbeiter
326	x	Formanek	Thomas	Maurer
329	x	Drost	Mathias	Maurer
		Nagerl	Theresia	Näherin
335	x	Gallistl	Adalbert	Schneidermeister
		Marek	Gottlieb	Maurer
359	x	Greibig	Anna	unbewohnt

BUCHERSERSTRASSE - Pohorská

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
139	x	Maschek	Anna	
		Pfeiffer	Anna	Fleischhauerei
		Jahn	Anna	Lohnarbeiterin
		Haferl	Katharina	Pfründnerin
140	x	Trzebon	Emanuel	VS-Lehrer
141	x	Oberparleitner	Agnes	Fleischhauerei
		Hofhansl	Johann	Maurer
		Jarolym	Lorenz	Spengler
142	x	Pimiskern	Adalbert	Schneider
		Sobischek	Josef	Gärtnerei

143	x	Munz	Katharina	Gastwirtin
144	x	Kirbis	Johann	Malermeister
145	x	Nelz	Heinrich	Schuhmacher
		Sperker	Kaspar	Kutscher
146	x	Kirbis	Josef	Zimmermann
		Mrzena	Jan	Hafner
147	x	Salzer	Marie	Hebamme
		Mates	Petr	Schneider
		Vrzal	Tomas	Briefträger
148	x	Trummer	Anna	Private
149	x	Steffl	Johann	Bahnadjunkt
		Steffl	Katharina	Arbeiterin
150	x	Schicho	Josef	Bauer
151	x	Schinko	Josef	Straßenbau
		Velinsky	Ludwig	Beamter
152	x	Oberparleiter	Anton	Landwirt
153	x	Lausecker	Leopold	Landwirt
		Stengl	Anton	Vertreter
		Palan	Johann	Gerber
		Schober	Martin	Gerber
289	x	Munz	Josef	

LANGE GASSE - Dlouhá ulice

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
132	1	Putschögl	Johann	Landwirt
132	2	Smutek	Anton	Hilfsbeamter
132	3	Wimmer	Juliana	
133		Rieger	Johann	Schneider
134		Kouba	Wenzel	Maurergeselle
135		Mlekusch	Marie	
136	1	Schimanko	Wenzel	Landwirt
136	2	Lang	Josef	Tagelöhner, Fabrikarbeiter bei der Fa. Gabriel Friedrich
137	1	Strauß	Eleonora	
137	2	Benda	Marie	Pfründnerin
137	3	Busta	Jan	
138	1	Pawlik	Magdalena	Landwirtin
138	2	Kappl	Ludwig	Staatsdienst, Amtsdienner, Polit. Bezirksverwaltung Kaplitz
139	1	Pfeiffer	Anna	Fleischerei
139	2	Jahn	Maria	Lohnarbeiterin
139	3	Haferl	Katharina	Näherin
140		Trzebin	Emil	Lehrer an der Volksschule Kaplitz

154		Lausecker	August	Landwirt und Gastwirt, Bäckerei
155		Steffl	Wilhelm	Schlosserei
156		Sixtl	Maria	Witwe
157	1	Weilguny	Johann	Maurer; Briefträger Postamt Kaplitz
157	2	Hammer	Theresia	Dienstbote
158		Hammer	Josef	Landwirt
159		Hausl	Wenzel	Kanzlei-Official im Bezirksgericht Kaplitz, der „Turnvater“
160	1	Čoučera	Jan	Beamter
160	2	Springer	Maria	Witwe
161	1	Schinko	Adalbert	Gastwirt
161	2	Schinko	Johann	arbeitsloser Maurer
162		Pfeiffer	Friedrich	Fleischhauer
163		Pölderl	Wenzel	Fleischer
164		Schöllner	August	Witwer, Sekretär im Bezirksverwaltungsdienst
165		Guschl	Johann	Witwer, Wagnermeister
166	1	Ostry	Anton	Wirtschaftsbesorger
166	2	Tomandl	Marie	Witwe, Tagelöhnerin
166	3	Kastl	Theresia	Witwe, Tagelöhnerin
167		Syrowatka	Frantisek	Landwirt
168	1	Hengster	Johann	Maurer
168	2	Studener	Elisabeth	Witwe, Hilfsarbeiterin
168	3	Schwarz	Theresia	Witwe, Haushälterin
169		Kappl	Josef	Maurer und Häusler
170	1	Woitsch	Jakob	Kutscher und Häusler
170	2	Bauer	Johanna	Witwe, Tagelöhnerin
171		Kappl	Johann	Sattlermeister
172	1	Raab	Andreas	arbeitsloser Maurer
172	2	Proksch	Wenzel	Witwer, Töpfergeselle bei der Fa. Wilhelm Greibig in Kaplitz
172	3	Jedlicka	Matej	
173		Friebes	Franz	kleine Landwirtschaft, arbeitsloser Bergarbeiter
174	1	Glaser	Johann	Landwirt
174	2	Leitgeb	Matthias	Ausgedinger
174	3	Herske	Josef	Kaufmann
175	1	Bruckmüller	Johann	Landwirt; „Migl“
175	2	Thurn	Antonia	Witwe
175	3	Rupp	Johann	Schuhmachermeister
176		Gubo	Johann	Wirtschaftsbesitzer
177	1	Munz	Albina	
177	2	Werner	Josef	Hafnermeister
190		Grill	Karl	Maurergeselle ohne Beschäftigung
191	1	Wimmer	Max	Staatsdienst, Postamt Kaplitz
191	2	Friedlova	Bedriská	
192	1	Wacha	August	Tischlermeister
192	2	Haas	Wenzel	Staats-Post-Dienst, Postamt Kaplitz

196	1	Lang	Franz	Maurer
196	2	Simon	Wenzel	Tagelöhner
197		Hietzker	Katharina	Witwe
198		Schicho	Franziska	Witwe des verstorbenen Landbriefträgers Schicho
223		Kadic	Wenzel	Maurer und Landwirt
293		Prinz	Josef	Zimmermannsgehilfe
294	1	Holzinger	Thomas	Schuhherzeugung
294	2	Holzinger	Franz	Staatsdienst, Bezirksverwaltung Kaplitz
297		Guschlbauer	Jakob	Fahrpost Kaplitz
308		Appl	Josef	Glasermeister
314		Böhm	Adalbert	Lohnkutscher
339		Virth	Vaclav	
341	1	Benda	Adalbert	Maurer
341	2	Manochova	Barbara	Witwe
347	1	Hofhausl	Philipp	Grünzeughandel
347	2	Schicho	Franz	Schneider
347	3	Schwarz	Michael	Tagelöhner
347	4	Wagner	Raimund	Gastwirt
347	5	Kolmer	Ignaz	Witwer
367		Gallistl	Karl	Landwirt

FLEISCHBANKGASSE - Masná

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
130	x	Prazan	Franz	
		Benda	Marie	Private
131	x	Schwinghammer		Josef Landwirtschaft
199	x	Schauer	Josef	Gastwirt
		Cefelin	Vaclav	Postknecht
		Neugeborn	Josef	Briefträger
200	x	Weilguni	Maria	
		Pölderl	Karl	Landwirtschaft
		Neumüller	Karl	Fleischergehilfe
286	x	Pöll	Irma	
		Louda	Johann	Schneider
		Batek	Camilla	Klavierlehrerin
		Sladka	Marie	Steuerbehörde

GRATZENERSTRASSE - Novohradecká

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
54	x	Velebil	Frantisek	Böttcher

		Kulkova	Kristina	Friseurin
55	x	Bicha	Karel	Kürschner
56	x	Pöll	Johann	
		Palan	Vaclav	Kutscher
		Waldburger	Anna	Haushalt
		Stanic	Anna	Damenschneiderin
		Hager	Jaroslav	Fotograf
57	x	Pöll	Johann	
		Wollmann	Max	Kassier Sparkasse
		Wagner	Anna	Witwe
58	x	Smolik	Tomas	Fleischhauer
59	x	Kohn	Philipp	Fellhändler
60	x	Trzebin	Bohumir	Volksschullehrer
61	x	Neubauer	Josef	Maurermeister
62	x	Schreiner	Robert	
		Neubauer	Wenzel	Pferdeknecht
63	x	Steiner	Jindrich	Schneider
		Schmitz-Auerbach		BedrichNotar
		Köppl	Josef	Nachtwächter
65	x	Toncar	Johann	
66	x	Hauser	Franz	Maurer
		Novak	Josef	
67	x	Novak	Anna	Haushalt
68	x	Pöll	Johann	Kaufmann
		Besirsky	Anton	Zahntechniker
		Rössler	Theodora	Pensionistin
		Wald	Franz	Kaufmann
79	x	Dvorak	Paulina	Schlosserei
		Dvorak	Antonia	Haushalt
80	x	Pfarramt		
		Schützner	Franz	Dechant
		Zaruba	Karl	Kaplan
81	x	Rind, Dr.med.	Rudolf	Arzt
		Zicklerova	Ida	Uhrmacher
84	x	Picha	Franz	Kutscher
		Bryda	Otto	Gerber
85	x	Skopec	Johann	Maurer
		Hablek	Marie	Witwe
		Katziegl	Johann	
		Lehrova	Marie	Wäscherin
88	x	Leisch	Johann	Schneider
		Hitzker	Franziska	Hilfsarbeiterin
89	x	Fiala	Vaclav	Schreiber
		Kopelt	Hermann	Kirchendiener
		Krump	Kaspar	Maurer
		Eichinger	Theresia	Private

90	x	Pfleger	Thomas	Landwirt
91	x	Schulz	Franz	Tagelöhner
		Janny	Franziska	Hausgehilfin
92	x	Schaufler	Mathias	
		Erhardt	Johann	Maurer
93		abgerissen		
94		abgerissen		
95		abgerissen		
96	x	Leisch	Karl	Fleischhauer
97	x	Gabriel	Bedrich	
		Weinberger	Leopold	Maschinenwärter
98	x	Schmidt	Katharina	Haushalt
111	x	Grabensteiner	Johann	Spengler
112	x	Breitschopf	Leopold	Töpfermeister
113	x	Dinninger	Anton	Töpfer
114	x	Pölderl	Franz	
		Lepschi	Johann	Sekretär
		Kropfreiter	Ludwig	Schleifer
295	x	Schmidinger	Josef	Lederfabrikarbeiter
296	x	Busta	Franz	Gemeindediener
298	x	Pfeifer	Marie	landwirtschaftliche Arbeiterin
301	x	Wrsal	Johann	Gemeindediener
302	x	Pinecker	Johann	Hammerschmied
		Weil	Adalbert	Lehrer
303	x	Halacek	Anna	Häuslerin
346	x	Pimiskern	Ignaz	Schuhmacher
363	x	Pöll	Johann	
365	x	Dr. Rind	Rudolf	
		Wipplinger	Ludwig	Staatsdienst
		Nettl	Helena	Private

KIRCHENGASSE - Kostelní

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
73	x	Oberparleiter	Antonia	
		Galfe	Franz	Zuckerbäcker + Gastgewerbe
		Hengster	Anna	Köchin
74	x	Windhager	Sebastian	Tischler
		Weinberger	Theresia	Bedienerin
		Puch	Ferdinand	Gerbergehilfe
75	x	Pimiskern	Franz	Holzwarenhandel
		Windhager	Johann	Bezirkskrankenkassa
		Haferl	Karoline	Private
		Fischer	Vaclav	Gendarmerie

76	x	Mayer	Josef	Fleischhauer
77	x	Zicha	Ludwig	
		Louda	Franz	Schneider
		Donabauer	Fanny	Private
		Janotka	Karl	Konditor
		Jirkovec	Franz	Selbständiger
78	x	Schreiner	Robert	Schnittwarenhandel
82	x	Pellech	Johann	Tagelöhner
83	x	Pinecker	Katharina	Hammerschmiede
86	x	Kopelt	Johann	Maler
116	x	Krepelka	Magdalena	Gastwirtin
117	x	Lausecker	Anna	Haushalt
		Kursa	Franz	Brauer
118	x	Obec Kaplicka		
		Pölderl	Franz	Bäcker
119		Bürgerspital		
120	x	Svoboda	Jakob	Geschäftsmann
121	x	Pupeter	Karolina	Hornwarenhandel
122	x	Oberparleiter	Julius	Spengler
		Zeidler	Johann	Finanzwachaufseher
123		Schule		
124	x	Weilguni	Michael	Landwirt
		Valenta	Karl	Sparkassa
		Kocmich	Franz	
		Welser	Franz	Tagelöhner
125	x	Eichinger	Karla	Buchbinder
		Landensperger	Marie	Lehrerin
		Rischawy	Victor	Staatsdienst
126	x	Feitler	Oscar	
		Hladik	Rudolf	Selbständiger
		Worliczek	Sofie	Pensionistin
127	x	Klement	Johann	
		Spinka	Moritz	Tierarzt
		Kitzler	Theodor	Gendarm i.R.
		Herold	Katharina	Gemüsehändlerin
		Pimiskern	Karl	Bäcker
128	x	Klement	Johann	Gastwirt

LINZERSTRASSE - Linecká

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
1	x	Hwizda	Franz	Korbflechter
		Schimanko	Franz	Patronatsdienst
2	x	Armenspital	Patronat Buquoi	

		Salzer	Robert	Pfründner
		Hartmann	Anton	Pfründner
		Singer	Josef	Pfründner
		Fröhlich	Emil	Pfründner
		Frankenstein	Marie	Pfründner
		Gangl	Katharina	Pfründner
		Krausenecker	Konkordia	Pfründner
3	x	Wanecek	Alois	Gasthaus zur goldenen Krone
		Brabetz	Karl	Gasthaus zur goldenen Krone - Pächter
		Palan	Jakob	Landwirt
		Koberle	August	Staatsdienst
4	x	Lausecker	Leopold	
		Losleben	Johann	Militärdienst
		Suchomel	Karel	
5	x	Schimanko	Adalbert	Gastwirt „Schwarzer Adler“
19	x	Grimus	Karl	Bäckerei
20	x	Pawel	Leopold	
		Hawel	Leopold	Schmiedemeister
		Mayer	Rosa	Bedienerin
		Smutek	Rosalia	Bedienerin
		Wawro	Maria	Hausfrau
		Bartel	Wilhelm	Grenzwache
		Schiftner	Josef	Bezirksverwaltung
		Fabrova	Maria	Privatfrau
		Swoboda	Karl	Kanzleiadjunkt
21	x	Kubik	Wenzel	Maurer
		Jelinek	Prokop	Ziegelmeister
		Bezpalec	Theresia	Lehrerswitwe
22	x	Grimm	Wenzel	Fleischhauer
23	x	Schmied	Barbara	Sattlerei und Landwirtschaft
24	x	Zicha	Ludwig	Gemischtwarenhandel
217	x	Mayer	Josefine	Buchdruckerei
		Winter	Franz	Töpfer
		Janda	Johann	Gendarm
218	x	Bloch	Leopold	Schnittwarenhändler
219	x	Böhme	Johann	Gasthaus zur Traube
		Hager	Konrad	Schuhmacher
		Hirschkron	Albert	Privatier
		Ripota	Franziska	Zahntechnikerswitwe
220	x	Handlos	Jakob	Landwirt
		Handlos	Elisabeth	Ausgedinge
221	x	Schwinghammer		Karl Huf- und Wagenschmied
310	x	Schischka	Johann	Hilfsarbeiter
		Penz	Rudolf	Einkäufer
319	x	Popelinsky	Adolf	Steueramtsbeamter
332	x	Nowak	Mathias	Maurer

		Erhard	Rosa	Bedienerin
		Mantschka	Karl	Schuhmacher
		Hable	Johann	Eisenbahnarbeiter
333	x	Ossowsky	Johann	Landwirt
		Waldy	Karl	Gerbereihilfe
334	x	Guschlbauer	Leopold	Staatsdienst
		Dr. Kopperl	Sigmund	Advokat
		Nepokoj	Anna	Hausfrau
337	x	Laschek	Josef	Fachlehrer
		Hablik	Adolf	Herrenschneider
338	x	Hnatek	Josef	Maurer
		Neubauer	Barbara	Invalidin
340	x	Brt	Thomas	Landwirt
		Šmat	Josef	Fassbinder
343	x	Gangl	Johann	Maurer
348	x	Pimiskern	Franz	
		Pfaff	Ferdinand	Oberofficial
349	x	Bezirksanstalt für Arbeit		
		Oberparleitner	Maria	Verpflegerin
350	x	Benda	Andreas	Landwirt
		Führer	Josef	Katechet
351	x	Gabriel	Fritz	
		Dr. Gintz	Günther	Arzt
		Braun	Hugo	Staatsdienst
352	x	Slavik	Johann	
353	x	Oppolzer	Josef	Holzhändler
		Schimanko	Franz	Gerbereihilfe
354	x	Pfeiffer	Augustin	Pensionist
		Herold	Franz	Kanzleihilfskraft
355	x	Lausecker	Marie	Private
356	x	Fiedler	Franz	Grünzeughandel
		Fiedler	Alois	Frächter
357	x	Kadasch	Paul	Kaminfeger
360	x	Pernecker	Elisabeth	Landwirtschaft
368	x	Bezirksschulbehörde	Kaplitz	
		Endler	Rudolf	Schulaufsicht
		Salzer	Adolf	Diener
		Guserl	Anna	Schuldienst

MALTSCHGASSE - K Malši

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
48	x	Kotrba	Karel	Töpfergehilfe
		Werner	Josef	Nachtwächter

49	x	Schischka	Magdalena	
		Waschenbelz	Alois	Maurer
		Pabsch	Johann	Holzmacher
50	x	Ondrat	Jakob	Gerbergehilfe
		Urbanek	Marie	Arbeiterin
51	x	Johann	Pöll	
		Werner	Franz	Grünzeughandel
52	x	Johann	Pöll	
		Dubetz	Benedikt	Pferdeagent
		Wagner	Norbert	Seifensieder
53	x	Sparkasse Kaplitz		
		Neugeborn	Magdalena	
		Schaller	Josef	Tischler
		Jelinek	Johann	Ziegelschläger
		Baumgartner	Gregor	Schleiferei
292	x	Hager	Marie	
		Stiepan	Johann	Maurer
344	x	Jecho	Martin	Landwirt

NEUHÄUSELN - Nové Domky

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
223	x	Kadic	Wenzel	Maurer
224	x	Meier	Laurenz	Landwirt
225	x	Krieger	Johann	Maurer
226	x	Hwizda	Johann	
		Linko	Karl	Kutscher
		Peterka	Leopold	Hilfsarbeiter
		Skala	Josef	Tagelöhner
227	x	Hwizda	Josef	Landwirt
228	x	Matejkova	Rosalie	Hausfrau
		Zwerschina	Josef	Polizist
229	x	Plevka	Franz	Tagelöhner
		Kastl	Katharina	Haushalt
230	x	Schuh	Johann	Maurer
231	x	Janouschek	Franz	Maurer
232	x	Schinko	Franz	Maurer
233	x	Syrovatkova	Anna	Hausfrau
234	x	Leisch	Johann	Maurer
235	x	Hwizda	Karl	
		Summerauer	Franz	Hilfsarbeiter
		Pellech	Thomas	Hilfsarbeiter
236	x	Brettl	Stefan	Holzwarenerzeuger, Drechsler
237	x	Schaufler	Mathias	Zimmermann

238	x	Oser	Bernhard	Maurer
239	x	Nedorost	Franz	Häusler
240	x	Bicek	Jakob	Bahnarbeiter
241	x	Syrovatkova	Katharina	Haushalt
		Hansel	Paul	Maurer
242	x	Diekan	Laurenz	Tagelöhner
243	x	Putschögl	Leopold	Maurer
244	x	Jany	Johann	Zimmermann
		Pölz	Katharina	Hilfsarbeiterin
		Honner	Franz	Maurer
245	x	Pitzl	Barbara	Haushalt
246	x	Wesely	Adalbert	Zimmermann
247	x	Ossovsky	Thomas	Maurer
		Wacha	Maria	Haushalt
248	x	Leisch	Maria	Haushalt
249	x	Seidl	Anton	Landwirt
250	x	Ruschak	Franz	Maurer
251	x	Leisch	Rosalie	Haushalt
252	x	Fröstl	Ignaz	Eisenbahnarbeiter
253	x	Putschögl	Mathias	Maurer
		Ziehfrend	Marie	Haushalt
254	x	Weber	Maria	Landwirtschaft
255	x	Linko	Katharina	Haushalt
		Schuh	Josef	Eisenbahnarbeiter
256	x	Kopatsch	Mathias	Kleinhäusler
257	x	Rinner	Anna	Häuslerin
258	x	Schmidt	Franz	Landwirt
291	x	Pascher	Johann	Maurer
		Pascher	Maria	Arbeiterin in Nähfadenfabrik
299	x	Dadek	Wenzel	Maurer
304	x	Ruschak	Karl	Maurer
		Harbich	Johann	Tagelöhner
311	x	Fillaus	Adalbert	Straßenmeister
		Wolf	Maria	Tagelöhnerin
315	x	Pavlicek	Franz	Gemeindedienst
		Pavlicek	Andreas	Zimmermann
320	x	Kölbl	Maria	Haushalt
		Kouba	Adalbert	Pfründner
		Schuh	Franz	Tagelöhner
323	x	Stepan	Kaspar	Häusler
		Pilsova	Jana	Haushalt
324	x	Grois	Josef	Landwirtschaft
327	x	Jarolim	Josef	Bahnarbeiter
		Jarolimova	Jana	Haushalt
330	x	Sixtl	Johann	Maurer
331	x	Wabro	Leopold	Zimmermann

336	x	Linzmeier Hansal	Katharina Lorenz	Haushalt Tagelöhner
-----	---	---------------------	---------------------	------------------------

PFARRHOFGASSE - U Vody (Pobřežní)

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
316	x	Jilek	Franz	Nachtwächter
325	x	Soukoup	Matej	Maurer
		Pellech	Anna	Tagelöhnerin
		Hartman	Maria	Hilfsarbeiterin
		Krtek	Katharina	Wäscherin

RINGPLATZ - HAUPTPLATZ - Náměstí

Stand: Volkszählung 1921 (HE = Hauseigentümer/majitel domu)

Haus	HE	Familienname	Vorname	Beruf
41	x	Obec Kaplice		
		Oberparleiter	Katharina	Haushalt
		Bina	Johann	Gasthof zum grünen Baum
		Leisch	Franz	Gemeindeangestellter
		Hahn	Lorenz	Drogist
42	x	Turek	Franz	Kaufmann
		Kastl	Franz	Gemischtwaren
43	x	Ustredni vybor		
		Spicka	Karl	Hotelier
44	x	Hildebrandt	Karl	Apotheke
45	x	Klement	Wenzel	Sparkassenbeamter
		Klement	Theresia	Private
		Wessely	Paul	Gastwirt
46	x	Haun	Josef	Hutmacher
47	x	Putschögl	Karl	Zuckerbäcker
		Autengruber	Anna	Private
69-72		Obec mesta Kaplice - Gefängnis		
		Hübner	Anton	Amtsdiener
		Kappl	Josef	Oberwachmann
201	x	Pöll	Anna	Handelsfrau
		Waltenberger	Hans	Volksschullehrer
		Wilhelm	Elisabeth	Kanzlistin
202	x	Mayer	Andreas	Fleischerei und Gastwirt
203	x	Weilguni	Karl	Gastwirt und Landwirt
204	x	Riha	Josef	
		Votruba	Josef	Gendarm
		Hochman	Franz	

		Greiner	Alfred	Steueradministrator
205	x	Sparkasse Kaplitz		
		Steffl	Jakob	Friseur
		Dreyer	Emil	Modewaren
		Großschopf	Anton	Diener bei der Sparkasse
206	x	Brauerei		
		Just	Max	Brauer
214	x	Franzl	Josef	Weinhändler
		Schneider	Theresia	Pensionistin
		Schimunek	Josef	praktischer Arzt
		Fischer	Adalbert	Bezirksrichter
215	x	Mayer	Josef	
		Chaloupek	Vaclav	
216	x	Vogl	Julius	
		Schmidt	Johann	Gemischtwaren
		Felix	Bernhard	Rezipient am Kreisamt
371	x	Mayer	Marie	unbewohnt
373	x	Kubik	Wenzel	unbewohnt

1925 - vpravo školník Salzer
1925 - rechts Schulwart Salzer

Příloha 20 - Beilage 20

Příklad Vyšší Brod

z: Jan Ciglbauer, Hrdelní případy Mimořádného lidového soudu České Budějovice 1945-1948, str. 143-146

Vyšší Brod spolu s Českým Krumlovem patřil v roce 1938 k nejsilnějším baštám henleinovského hnutí v jihočeském pohraničí. Dne 13. září 1938 došlo na celém okrese kvůli násilným demonstracím v Českém Krumlově k vyhlášení stanného práva. V okolí Vyššího Brodu na konci září 1938 vyvíjela značnou činnost teroristická organizace Sudetendeutsches Freikorps.

První silná vlna ozbrojených útoků započala 21. září 1938, kdy byl po prudké boji teroristy obsazen hraniční přechod Studánky (německy Kaltenbrunn, okr. Kaplice).

Tamní družstvo SOS nakonec ustoupilo před několikanásobnou přesilou a celých šest hodin se probíjávalo do Vyššího Brodu. Ten se československým ozbrojeným složkám prozatím podařilo udržet v českých rukou a 24. září 1938 demonstrovala československá armáda ve městě svou sílu příjezdem tzv. Létacího oddílu štábního kapitána Uhlíka se třemi tančíky vzor 33.

Další daleko silnější vlna útoků následovala 28. září 1938 a tentokrát se již boj přenesl i do ulic Vyššího Brodu. Záškodníci stříleli z oken a střech domů, čeští obránci začali ztrácet přehled o situaci a začali ustupovat na levý břeh Vltavy.

Beispiel Hohenfurt

aus: Jan Ciglbauer, Hrdelní případy Mimořádného lidového soudu České Budějovice 1945-1948, S. 143-146 („Prozesse des außerordentlichen Volksgerichtes Budweis 1945-1948, die mit Todesstrafe endeten“), Übersetzung ins Deutsche: Bernhard Riepl

Hohenfurt gehörte zusammen mit Krummau im Jahre 1938 zu den stärksten Bastionen der Henleinbewegung im südböhmischen Grenzgebiet. Am 13. September 1938 kam es im gesamten Bezirk wegen gewalttätigen Demonstrationen in Krummau zur Ausrufung des Standrechtes. In der Umgebung von Hohenfurt entwickelte Ende September 1938 die terroristische Organisation des Sudetendeutschen Freikorps eine bedeutende Aktivität. Die erste starke Welle der bewaffneten Angriffe begann am 21. September 1938, als nach einem heftigen Kampf die Terroristen den Grenzübergang Kaltenbrunn (tsch. Studánky, Bezirk Kaplitz) besetzten. Die dortige SOS-Mannschaft (bewaffnete Einheit zur Verteidigung des tschechoslowakischen Staates, Anm.d.Ü.) wich letztendlich vor der mehrfachen Übermacht zurück und kämpfte sich in einer sechs Stunden dauernden Auseinandersetzung bis nach Hohenfurt durch. Das gelang es den tschechoslowakischen Verteidigern vorerst noch zu halten. Am 24. September 1938 demonstrierte die tschechoslowakische Armee ihre Macht durch die Ankunft einer sog. fliegenden Abteilung mit Stabskapitän Uhlík und drei Kleinpanzern des Modells 33. Eine weitere, bedeutend stärkere Welle von Angriffen folgte am 28. September 1938. Diesmal spielte sich der Kampf bereits auch in den Straßen von Hohenfurt ab. Die Angreifer schossen aus den Fenstern und von den Dächern der Häuser, die tschechischen Verteidiger begannen den Überblick über die Situation zu verlieren und fingen an, sich an das linke Moldauufer zurückzuziehen.

Při ústupu byl těžce zraněn štábní strážmistr četnictva Ludvík Vindra zásahem do krku a padl zde voják Petr Sládek z Čakova (okr. České Budějovice). Teprve v říjnu 1938 bylo zjištěno, že Sládka henleinovci okradli o uniformu a místní farář jej pohřbil na vyšebrodském hřbitově.

Dne 29. září 1938 útočilo již na Vyšší Brod 600 teroristů a s nimi údajně také příslušníci SA a SS-VT.

Kolem šesté hodiny ranní ustoupila poslední družstva SOS na levý břeh Vltavy a četníci zapálili střelbou do připravených sudů s benzínem dřevěný most. Třicátého září 1938 provedly československé jednotky proti vzbouřencům protiútok za podpory improvizovaného obrněného vlaku a 31. cyklistické roty.

Město se skutečně podařilo dobýt zpět a teroristy zahrát na útek. Během boje pod vyšebrodským klášterem padl voják Antonín Majzlík.

Ve městě bylo nalezeno 17 mrtvých teroristů. Několik hodin po boji ale dorazil rozkaz k odstoupení pohraničí Německu a československé jednotky musely město definitivně vyklidit.

Již během nepokojů, ještě před přijetím Mnichovské dohody československou vládou, si henleinovci začali vyřizovat účty se svými politickými protivníky, především z řad samotných Němců.

Dne 21. září 1938 členové Freikorpsu – kominký mistr Josef Göppner (narozen 30. července 1885), zástupce pojišťovny Hans Priecher (narozen 30. září 1886), zubní technik Josef Kasper (narozen 25. prosince 1893) a obchodník se zelinou Hans Kappl (narozen 28. červenec 1903)

Bei diesem Rückzug wurde Polizeistabswachmeister Ludvík Vindra bei einem Treffer in den Hals schwer verletzt und der Soldat Petr Sládek aus Čakov (Bezirk Budweis) fiel. Erst im Oktober 1938 wurde festgestellt, dass die Henlein-Leute Herrn Sládek seine Uniform gestohlen, und dass der örtliche Pfarrer ihn am Hohenfurter Friedhof beigesetzt hatte.

Am 29. September 1938 griffen bereits 600 Terroristen Hohenfurt an und mit ihnen zusammen angeblich auch Angehörige der SA und der SS-Verfügungstruppe. Rund um sechs Uhr morgens zog sich die letzte SOS-Mannschaft am linken Moldauufer zurück und die Polizisten zündeten mittels Schüssen in vorbereitete Fässer mit Benzin die Holzbrücke an. Am 30. September 1938 führten tschechoslowakische Einheiten gegen die Aufständischen mit Unterstützung eines improvisierten gepanzerten Zuges und der 31. Fahrradrotte einen Gegenangriff durch.

Es gelang wirklich, die Stadt zurückzuerobern und die Terroristen in die Flucht zu schlagen. Während des Kampfes unter dem Hohenfurter Kloster fiel der Soldat Antonín Majzlík. In der Stadt wurden 17 tote Terroristen gefunden. Einige Stunden nach dem Kampf langte aber der Befehl zum Abtreten des Grenzgebietes an Deutschland ein und die tschechoslowakischen Einheiten mussten die Stadt definitiv räumen.

Schon während der Unruhen, noch vor der Annahme des Münchner Abkommens durch die tschechoslowakische Regierung, begannen die Henleinleute, offene Rechnungen mit ihren politischen Gegnern zu begleichen, vor allem aus den Reihen der deutschstämmigen Bevölkerung selbst. Am 21. September 1938 nahmen die Mitglieder des Freikorps Kaminbaumeister Josef Göppner (geb. am 30. Juli 1885), der Versicherungsvertreter Hans Priecher (geb. am 30. September 1886), der Zahntechniker Josef Kasper (geb. am 25. Dezember 1893) und der

– zadrželi člena Německé sociální demokracie, Němce Ulricha Wallnera.

Kasperovým automobilem jej zavlékli přes teroristy obsazený hraniční přechod Studánky do rakouského městečka Bad Leonfelden.

Wallner byl pak nacisty vězněn v koncentračních táborech Dachau a Mauthausen, kde ho nacisté v roce 1945 usmrtili injekcí s tyfovým virem.

Protože ještě v září 1938 začal vrchní strážmistr četnictva František Velfl vyšetřovat zavlčení Ulricha Wallnera a zjistil, kdo únos provedl, všichni čtyři henleinovci znovu uprchli za hranice a vrátili se až v říjnu 1938 po německém záboru pohraničí.

Zda se jako členové Freikorpsu také účastnili bojů o Vyšší Brod 28. až 30. září 1938, není známo.

Wallnerova rodina byla ve Vyšším Brodě henleinovci nenáviděna.

Ulrichův zemřelý otec byl rovněž členem Německé sociální demokracie a bratr Viktor Wallner bojoval jako dobrovolník ve Španělsku proti fašistům generála Franka.

Do ČSR už se před vypuknutím Druhé světové války nevrátil. Zůstal ve Francii, kde 16. prosince 1939 v městě Gurs vstoupil do československé zahraniční armády a po válce se navrátil do vlasti v řadách československé obrněné brigády.

Všichni čtyři henleinovci, kteří Wallnerův únos provedli, pocházeli z Vyššího Brodu a uprchli z ČSR již po vyhlášení stanného práva na krumlovském okrese.

Gemüsehändler Hans Kappl (geboren am 28. Juli 1903) den deutschstämmigen Sozialdemokraten Ulrich Wallner fest.

Sie verschleppten ihn in Kaspers Automobil über den von den Terroristen besetzten Grenzübergang Kaltenbrunn (Studánky) ins österreichische Bad Leonfelden.

Wallner wurde dann von den Nazis in den Konzentrationslagern Dachau und Mauthausen festgehalten, wo sie ihn im Jahre 1945 mittels einer Injektion mit Typhusviren ermordeten.

Weil noch im September 1938 der leitende Polizeiwachmeister František Velfl die Verschleppung von Ulrich Wallner zu untersuchen begann und dabei feststellte, wer diese Entführung vorgenommen hatte, flüchteten alle vier Henleinanhänger neuerlich über die Grenze und kehrten erst im Oktober 1938 nach der deutschen Besetzung des Grenzgebietes wieder zurück. Ob sie als Mitglieder des Freikorps auch an den Kämpfen um Hohenfurt vom 28. bis zum 30. September 1938 teilgenommen hatten, ist nicht bekannt.

Wallners Familie war in Hohenfurt bei den Henleinleuten verhasst. Ulrichs verstorbener Vater war gleichfalls Mitglied der „Deutschen Sozialdemokratie“ und sein Bruder Viktor Wallner kämpfte als Freiwilliger in Spanien gegen die Faschisten von General Franco. In die Tschechoslowakei kehrte er vor dem Ausbruch des Zweiten Weltkriegs nicht mehr zurück. Er blieb in Frankreich, wo er am 16. Dezember 1939 in der Stadt Gurs der Tschechoslowakischen Auslandsarmee beitrug und nach dem Krieg in den Reihen der bewaffneten tschechoslowakischen Brigaden in die Heimat zurückkehrte. Alle vier Henleinanhänger, die Wallner entführt hatten, stammten aus Hohenfurt und flohen aus der Tschechoslowakei schon nach Ausrufung des Standrechtes im Bezirk Krummau. Laut einer Untersuchung nach dem Krieg fuhren sie am 21. September 1938 in das Dorf Nesselbach (Větrná)

Podle poválečného šetření 21. září 1938 jeli Wallnera hledat do osady Větrná u Malšína, kde ho hledali i v místním hostinci, ale nenašli.

Zato v hostinci spatřili dva opilé vojáky, kterým odcizili pušky a ty předali svým soukmenovcům ve Vyšším Brodě. Podle výpovědi Hanse Kappla se mělo jednat o zběhlé vojáky německé národnosti. Na Wallnera narazili při zpáteční cestě u železniční zastávky Čertova stěna, kde jej zadržali.

Osudy únosců během Druhé světové války byly rozdílné.

Zatímco nejmladší z nich – Hans Kappl – sloužil jako řidič v německé armádě a po válce byl jako německý zajatec nasazen na práci do Albrechtic nad Vltavou (okr. Písek), kde ho vypátraly československé vyšetřující orgány. Jeho tři soukmenovci během války zůstali ve Vyšším Brodě a stali se členy NSDAP.

Jen Josefa Kaspera nacisté během války uvěznil na pět měsíců v koncentračním táboře Mauthausen pro údajné rozrušování strany NSDAP.

Československé úřady na odvělení Ulricha Wallnera nezapomněly a 13. července 1945 byla čtveřice únosců zatčena.

Během vyšetřování se k činu sice doznali, že Wallner prý vyhrožoval, že Vyšší Brod podpálí, a proto ho zadrželi, aby mu v tom zabránili.

Proč ho ale v takovém případě nepředali československým orgánům, nedokázali vysvětlit.

Za přítěžující okolnost u Josefa Kaspera byl považován nálezný pamětní medaile v jeho osobních věcech, která se údajně vydávala jen zvláště aktivním příslušníkům Freikorpsu.

U Hanse Priechera se projevilo pochybení československých úřadů, které ho jako vězně 23. července 1945 přidělily na práci do Žimutic k rolníku Antonínu Seifertovi.

bei Malsching (Malšín), wo sie ihn im örtlichen Gasthaus suchten, aber nicht fanden. Dafür sahen sie dort zwei betrunkene (tschechoslowakische) Soldaten, denen sie ihre Gewehre entwendeten und ihren Sympathisanten in Hohenfurt gaben. Laut Aussage von Hans Kappl soll es sich um geflohene (tschechoslowakische) Soldaten deutscher Nationalität gehandelt haben. Auf Wallner stießen sie am Rückweg bei der Eisenbahnstation Teufelsmauer, wo sie ihn festnahmen.

Die Schicksale der Entführer während des Zweiten Weltkriegs waren unterschiedlich. Während der jüngste von ihnen, Hans Kappl, als Fahrer in der deutschen Wehrmacht diente und nach dem Krieg als deutschstämmiger Häftling zu Arbeiten in Albrechtice an der Moldau (Bezirk Písek) eingesetzt wurde, wo ihn die ermittelnden tschechoslowakischen Behörden ausfindig machen konnten, blieben seine drei Stammesgenossen während des Krieges in Hohenfurt und wurden Mitglieder der NSDAP. Nur Josef Kasper verhafteten die Nazis in der Kriegszeit und sperrten ihn für fünf Monate in das Konzentrationslager Mauthausen, wegen angeblicher Störungen der Partei NSDAP.

Die Tschechoslowakischen Behörden hatten auf die Verschleppung von Ulrich Wallner nicht vergessen und am 13. Juli 1945 wurden die vier Entführer verhaftet. Während der Untersuchungen bekannten sie sich zwar zu ihrer Tat, verteidigten sich aber, dass Wallner angeblich gedroht hatte, Hohenfurt anzuzünden, und sie ihn daher festnehmen mussten, um ihn davon abzuhalten. Warum sie ihn aber in diesem Falle nicht den tschechoslowakischen Behörden übergeben hätten, konnten sie nicht erklären. Als erschwerender Tatbestand wurde bei Josef Kasper noch das Auffinden einer Gedenkmedaille in seinen persönlichen Sachen gewertet, welche angeblich nur besonders aktiven Anhängern des Freikorps verliehen worden war. Bei Hans Priecher passierte den tschechoslowakischen Behörden ein Missgeschick. Sie teilten ihn am 23. Juli 1945 dem Bauern Antonín Seifert

Zde byl sice Priecher hlídán, přesto se mu 2. prosince 1945 podařilo uprchnout.

Během vyšetřování se zjistilo, že se na Wallnerově únosu podílel také jistý „Rüt“, který už byl ale odsunut z území ČSR.

Mimořádný lidový soud v Českých Budějovicích odsoudil 3. října 1946 Josefa Göppnera (v té době ženatý a otec osmi dětí), Hanse Priechera v nepřítomnosti a Josefa Kaspera (v té době ženatý) k trestu smrti a Hanse Kappla (v té době ženatý a otec dvou dětí) k trestu těžkého žaláře v trvání 20 let.

Rozsudek nad Göppnerem a Kasparem byl vykonán téhož dne. Göppner před popravou prohlásil: „Gott stehe mir bei.“ („Bůh stůj při mě.“). K výkonu trestu došlo v 15.28, smrt konstatována v 15.55. Hans Priecher již nebyl dopaden, a tak unikl trestu. Hans Kappl byl propuštěn na svobodu v roce 1962 a deportován do Německa.

in Žimutice zur Arbeit zu. Dort war Priecher zwar unter Aufsicht, es gelang ihm aber dennoch, am 2. Dezember 1945 zu fliehen. Während der Untersuchungen wurde festgestellt, dass an der Entführung von Wallner auch ein gewisser „Rüt“ Anteil hatte, der aber bereits aus dem Staatsgebiet der Tschechoslowakei abgeschoben worden war. Das außerordentliche Volksgericht in Budweis verurteilte am 3. Oktober 1946 Josef Göppner (damals verheiratet und Vater von acht Kindern), Hans Priecher in Abwesenheit und Josef Kasper (damals verheiratet) zur Todesstrafe und Hans Kappl (damals verheiratet und Vater von zwei Kindern) zu einer schweren Kerkerstrafe in der Dauer von 20 Jahren). Das Urteil über Göppner und Kasper wurde noch am selben Tage vollstreckt. Göppner sagte vor der Hinrichtung: „Gott stehe mir bei“. Zur Vollstreckung des Urteils kam es um 15.28 Uhr, der Tod wurde um 15.55 Uhr konstatiert. Hans Priecher konnte nicht festgenommen werden, er entging so seiner Strafe. Hans Kappl wurde im Jahre 1962 in die Freiheit entlassen und nach Deutschland deportiert.

Příloha 21 - Beilage 21

Příklad Benešov nad Černou: Wilhelm Sonnberger

Co jsem zažil jako patnáctiletý a šestnáctiletý kluk a jako voják v roce 1945. Napsáno dne 17. července 2005.

Já, Wilhelm Sonnberger, jsem se narodil 12. 1. 1929 jako syn Karla Sonnbergera a Anny Sonnberger, rozené Hoffelner v Německém Benešově (Deutsch-Beneschau, od roku 1948 Benešov nad Černou) v šumavském okrese Kaplice (Kaplitz) v Československu.

Obecnou školu jsem navštěvoval v letech 1935–1939 a v letech 1939–1943 pak čtyřletou měšťanku v Benešově (Deutsch-Beneschau).

Beispiel Deutsch-Beneschau: Wilhelm Sonnberger

Was ich als 15-16-jähriger Bub und als Soldat 1945 erlebte. Niedergeschrieben am 17. Juli 2005.

Ich, Wilhelm Sonnberger, wurde am 12. 01. 1929 als Sohn des Karl Sonnberger und der Anna Sonnberger, geb. Hoffelner in Deutsch-Beneschau (seit 1948 Benešov nad Černou), Bezirk Kaplitz/Kaplice, ČSR (Böhmerwald) geboren.

Ich besuchte von 1935 bis 1939 die 4-klassige Volksschule und von 1939 bis 1943 die 4-klassige Hauptschule in Deutsch-Beneschau.

V prosinci 1939 bohužel zemřela moje matka při porodu mé sestry Emmi. Protože ve stejném domě bydlely moje babička a moje teta, tyto dvě příbuzné se o nás staraly a vychovaly nás.

Na podzim 1943 byl můj otec povolán k německému wehrmachtu a já jsem se ve stejné době dostal do německého vzdělávacího ústavu pro učitele v Českých Budějovicích (Budweis) a bydlel jsem v žákovském internátu. V letech 1943–1945 jsem navštěvoval 1. a 2. třídu vzdělávacího ústavu pro učitele.

V listopadu 1944 jsem byl ze školy s několika spolužáky odvelen na práce na opevnění do Račšidorfu (Ratzersdorf, dnešní Rača) u Bratislavy. Museli jsme tam kopat ochranné a protitankové zákopy proti postupující ruské armádě.

Každý z nás musel denně vykopat tři metry zákopu. Dařilo se nám poměrně dobře. Jídla bylo dost. Na Slovensku se ještě dalo vše zakoupit volně. Obuv a oděvy byly ale jen na odběrné poukazy. Každý den v sedm hodin po snídání jsme se zpěvem odpochovali do práce. Kopalo se v tamních velkých vinicích, a ještě i v této době byl dostatek vinných hroznů, které byly naší doplňkovou stravou.

Jednoho dne mě začaly strašně bolet zuby a musel jsem pěšky k ošetření do lazaretu letectva v Bratislavě (vzdáleného přibližně deset až patnáct kilometrů). Netrvalo dlouho a můj bolavý zub byl venku i bez umrtvení. Pak jsem se vrátil a musel jsem opět dál kopat.

V té době na nás už stříleli Češi. Proto k nám přišli příslušníci SS jako posila stráže.

V polovině prosince jsme se vrátili zpátky do školy v Českých Budějovicích. Pak nastaly vánoční svátky a starý rok 1944 končil. Silvestr jsme strávili já a několik kamarádů z Benešova s mou sestřenicí Wally Klinger v hostinci mého strýce Ernsta Hoffelnera. Moje sestřenice, která chodila také do budějovického vzdělávacího

Im Dezember 1939 ist bei der Geburt meiner Schwester Emmi leider meine Mutter verstorben. Da meine Großmutter und meine Tante auch im selben Haus wohnten, wurden meine Schwester und ich von diesen beiden Verwandten versorgt und aufgezogen.

Im Herbst 1943 wurde mein Vater zur deutschen Wehrmacht eingezogen und ich kam zur gleichen Zeit in die deutsche Lehrerbildungsanstalt nach Budweis in ein Schülerheim. Dort besuchte ich von 1943 – 1945 die 1. und 2. Klasse der LBA.

Im Herbst 1944 (November) wurden einige Mitschüler und ich zu einem Schanzeinsatz nach Ratzersdorf bei Pressburg von der Schule aus abkommandiert. Wir mussten dort gegen die anrückende russische Armee Schützen- und Panzergräben ausheben. Wir mussten pro Person drei Meter Schützengraben pro Tag ausheben. Uns ging es im Verhältnis ganz gut. Es gab genug zum Essen. In der Slowakei gab es ja noch alles frei zu kaufen. Schuhe und Bekleidung gab es aber nur auf Bezugschein. Wir marschierten jeden Tag um 7 Uhr nach dem Frühstück singend zum Einsatz. Gegraben wurde in den dort großen Weingärten und es gab auch noch zu dieser Zeit genügend Weintrauben als Zusatzverpflegung.

Eines Tages bekam ich furchtbare Zahnschmerzen und ich musste zu Fuß nach Pressburg (ungefähr 10 bis 15 km) ins Luftwaffenlazarett zur Behandlung. Es dauerte nicht lange und mein schmerzender Zahn war ohne Narkose weg. Dann ging es wieder zurück und ich musste wieder weiter graben. Wir wurden zu dieser Zeit auch schon von den Tschechen beschossen. Auf das hinauf bekamen wir eine Wacheverstärkung durch die SS.

Mitte Dezember führen wir wieder in die Schule zurück nach Budweis. Dann kamen die Weihnachtstage und das alte Jahr 1944 ging zu Ende, Silvester haben ich und einige Benešauer mit meiner Cousine Wally Klinger im Gasthaus von meinem Onkel Ernst Hoffelner verbracht. Meine Cousine, die auch in die LBA

ústavu pro učitele a za krátkou dobu ji čekala závěrečná zkouška, měla tehdy – ještě si na to dobře vzpomínám – přednášku o „koni.“

V novém roce 1945 jsem pak zase chodil několik dní do školy. Poté jsme se dostali do Obertauern, kde jsme absolvovali předvojenský základní kurz a v horské chatě Kasberghaus jsme strávili několik dní. Když jsme se vrátili do školy, čekaly nás zkoušky a pololetní vysvědčení. Následně, mohlo to být kolem poloviny února 1945, přišlo předvolání do tábora branných cvičení.

Musel jsem se hlásit v Praze na služebně. Moje teta, která tehdy bydlela v Praze, pro mě přišla na nádraží. Tehdy jsem tam jel v uniformě Hitler-Jugend („Hitlerova mládež“ byla polovojenská mládežnická organizace NSDAP – pozn. překl.), přičemž na nás Češi civěli takovým způsobem, že na to nikdy nezapomenu. (Moje teta musela během květnového převratu kvůli tomu velmi trpět.) Na služebně jsem dostal příkaz, abych se hlásil v táboře branných cvičení v Senicích na Hané (Groß-Senitz u Brna). Tam jsme absolvovali předvojenský kurz. Krátce před Velikonocemi na Velký pátek jsme měli ve skupinách depochodovat podle kompasu k jednomu určitému místu. Bohužel jsme ten daný bod minuli a příštího dne jsme za to byli potrestáni šikanou. Plazení se na poli s čerstvě rozhozeným hnojem. Jeho zápach nebylo možno z uniform vyprat.

O Velikonoční neděli pak další šikana. S kýbly naplnit vodou nádrž na povoze, odtlačit dvacet až třicet metrů, vypustit vodu a pořád dokola celý den: naplnit vodou – vypustit vodu.

To byla Velikonoční neděle jako trest za to, že jsme minuli cíl. Přitom jsem měl na krátkou chvíli štěstí, protože mě navštívil můj strýc Karl Hoffelner, který byl vykonával službu nedaleko, a já jsem na dobu jeho návštěvy dostal volno. Ze Senice (Groß-Senitz) jsme byli převeleni do Čáslavi.

Budweis ging und kurz vor ihrer Abschlussprüfung stand, hielt damals, ich kann mich noch gut erinnern, einen Vortrag über das „Pferd“.

Im neuen Jahr 1945 ging ich dann wieder für einige Tage in die Schule. Dann kamen wir zu einer vormilitärischen Grundausbildung nach Obertauern und verbrachten dort am Kasberghaus einige Tage. Wieder zurück zur Schule waren die Prüfungen zum Halbjahreszeugnis. Anschließend, es dürfte Mitte Februar 1945 gewesen sein, kam die Einberufung für das Wehrtüchtigungslager. Ich musste mich in Prag bei der Dienststelle melden. Meine Tante, die damals in Prag wohnte, holte mich vom Bahnhof ab. Ich fuhr damals in der HJ-Uniform dorthin, wobei wir von den Tschechen derart begafft wurden; das werde ich nie vergessen. (Meine Tante hat beim Umsturz im Mai sehr darunter leiden müssen). Von dieser Dienststelle bekam ich die Zuweisung, dass ich mich im Wehrtüchtigungslager Groß-Senitz bei Brünn melden musste.

Dort erfuhren wir die vormilitärische Ausbildung. Es war kurz vor Ostern am Karfreitag, da hatten wir, auf Gruppen aufgeteilt, mit dem Kompass einen bestimmten Punkt anzumarschieren. Leider verfehlten wir diesen angesprochenen Punkt und wurden am nächsten Tag dafür durch eine Schikane bestraft. Robben auf einem Acker mit frisch ausgebreitetem Mist. Der Gestank war durch Waschen nicht aus der Uniform zu bringen.

Am Ostersonntag dann die nächste Schikane. Mit Kübeln Wasser in einen Tank auf einem Pferdewagen anzufüllen, 20 bis 30 Meter weg-schieben, Wasser ablassen und immer wieder den ganzen Tag „Wasser einfüllen – Wasser ablassen“. Das war der Ostersonntag als Strafe für die Zielverfehlung. Dabei hatte ich für kurze Zeit ein Glück, da mein Onkel Karl Hoffelner, der in der Nähe stationiert war, mich besuchte und ich für diese Zeit frei bekam. Von Groß-Senitz wurden wir dann nach Tschaslau überstellt. Von dort ging es weiter nach Milowitz (Trup-

Odtud se pokračovalo do vojenského výcvikového prostoru Milovice (Milowitz) na sever od Prahy, kde nás převzal wehrmacht k dalšímu výcviku. Uniformu Hitler-Jugend jsme museli vyměnit za uniformu wehrmachtu. V Milovicích byli sami patnáctiletí a šestnáctiletí žáci z různých škol, sestavení do takzvané Vůdcovy doprovodné divize.

Byly nás čtyři roty, dohromady asi osm set osob. V době, kdy jsem byl jako dítě v mládežnickém hnutí jako „Pimpf“ (což bylo označení chlapců před vstupem do HJ) a později Hitler-Jugend, jsem za střelbu získal veškeré možné odznaky. Při cvičných střelbách s ostrou municí šlo ale téměř vše vedle, protože se někde ztratily moje brýle a já jsem už tak dobře neviděl. Za špatné výsledky ve střelbě následoval opět trest: Musel jsem si sednout pod střeleckou podpěru a modlit se, abych se naučil lépe střílet.

Také u tohoto výcvikového prostoru byl jeden zvláštní dům se ženami „pro potěšení“ vojáků. Velitel praporu nás však odtud držel dál, protože jsme byli pryč ještě příliš mladí, jak říkal.

Pak přišla doba mezi 7. a 8. květnem 1945. Při nástupu nám bylo sděleno, že odpoledne odpočodujeme a že opět vyměníme vojenská uniformy. (To byla ale velká chyba.) Teprve odpoledne jsme se za pochodu dozvěděli, že se máme vyhnout Praze a směrem na západ utéct k Američanům.

Pozdě odpoledne jsme měli přestávku v příkopu u silnice, když na nás začali Češi střílet a házet granáty. Já jsem byl v té době ještě docela malý a ve čtvrtém praporu jsem byl skoro až na samém konci.

To bylo opět štěstí, poněvadž k lesu, kterým jsme právě prošli, jsem neměl daleko. Viděl jsem zůstat ležet mnoho padlých nebo zraněných. V noci nás potom zajali a odzbrojili Rusové. Z těch více než osmi set vojáků, kterých nás bylo při odchodu, jsme ráno napočítali už jen tři sta. Ostatní padli, byli zraněni nebo někde rozprášeni.

penübungsplatz) nördlich von Prag, wo wir von der Wehrmacht zur weiteren Ausbildung übernommen wurden. Wir mussten die HJ-Uniform gegen eine Wehrmachtsuniform austauschen. In Milowitz waren lauter 15 und 16-jährige Schüler aus verschiedenen Schulen zu einer so genannten Führerbegleitdivision zusammengestellt worden. Wir waren 4 Kompanien mit ungefähr 800 Personen. Ich hatte während der Pimpfen- und HJ-Zeit sämtliche Schießabzeichen. Beim Übungsschießen mit scharfer Munition ging fast alles daneben, da meine Brille irgendwo verloren ging und ich nicht mehr so gut sehen konnte. Es gab wegen der schlechten Schießergebnisse wieder eine Strafe und ich musste mich unter den Schießtisch setzen und beten, damit ich besser schießen lerne.

Auch war dort am Truppenübungsplatz für die Soldaten ein besonderes Gebäude mit Frauen zum Vergnügen. Der Bataillons Kommandant hielt uns aber von dort ab, weil wir noch zu jung waren, sagte er.

Dann kam die Zeit vom 7. und 8. Mai 1945. Beim Appell wurde uns mitgeteilt, dass wir am Nachmittag abmarschieren werden und wir sollen die Soldatenuniform wieder tauschen. (Das war ein großer Fehler). Nachmittags auf dem Marsch dann erfuhren wir erst, dass wir Prag umgehen sollten und Richtung Westen zu den Amerikanern uns absetzen sollten. Am späten Nachmittag hielten wir in einem Straßengraben Rast, als plötzlich ein Gewehr- und Granatfeuer von den Tschechen einsetzte. Ich war zu dieser Zeit noch sehr klein und war in der 4. Kompanie so ziemlich am Schluss. Das war wieder ein Glück, ich hatte zum eben durchmarschierten Wald nicht weit zurück. Ich sah wie viele gefallen oder verwundet liegen geblieben sind. In der Nacht hat uns der Russe gefangen genommen und entwaffnet. Von den über 800 Soldaten, die wir beim Abmarsch waren, kamen wir in der Früh noch auf 300 Soldaten. Die anderen waren zum Teil gefallen, verwundet oder irgendwo versprengt.

Pak se pokračovalo pod ostrahou Rusů do Prahy. Krátce před Prahou jsem měl tu smůlu, že mě nějaká stařena trefila latí do hlavy a já jsem zřejmě na chvíli upadl do bezvědomí. Když jsem zase přišel k sobě, ležel jsem s ještě ne zcela obvázanou hlavou v náručí mrtvého sanitáře, kterého zabili Češi.

Kamarádi mě usadili na stupátko kolesky, jejíhož koně řídil ještě jeden linecký důstojník.

Jízda trvala jen krátce. To napadání trvalo ale od pražského předměstí až do města. Mnozí přitom ještě přišli o život. Druhý úder mne zasáhl do pravého lokte. Strašlivě to bolelo.

V Praze jsem viděl, jak byli zranění vojáci vyhazováni z oken jednoho lazaretu. Pořád byla slyšet střelba a strašlivé výkřiky. Když jsme pokračovali přes Vltavu po mostě, viděl jsem některé vojáky skákat do řeky a jak po nich stříleli a házeli ruční granáty.

Náš školitel, velitel jedné tankové jednotky, se spojil s Rusy, a najednou stříleli Rusové na rozružené Čechy. A to byla velká chyba. Čechy rozčílily ty uniformy Hitler-Jugend a jednotek SS. Zákrokem Rusů se situace trochu zlepšila.

Přijeli jsme na pražský stadion, kde bylo střeženo údajně osmnáct tisíc německých vojáků. Leželi jsme na lavičkách i pod nimi. To slunce bylo skoro nesnesitelné, navíc žádná voda a nic k jídlu. Po třech dnech následoval pochod směrem na sever.

Dvacet čtyři mužů dostávalo na den jeden kilogram chleba. Voda nám byla vylévána na silnici v každé obci, kterou jsme procházeli. Někteří z toho pili a poté onemocněli.

Sedm dní trval ten náš pochod doprovázený bitím a plivanci až do Teplíc-Šanova (Teplitz-Schönau). Kdo zůstal ležet, byl ubit nebo zastřelen. Jednou jeden voják ukradl ještě zelená rajčata a snažil se je vařit v ešusu na otevřeném ohni mezi dvěma cihlami. Někteří z toho tro-

Dann ging es unter russischer Bewachung nach Prag. Kurz vor Prag hatte ich das Pech, dass mich eine alte Frau mit einer Latte am Kopf getroffen und ich momentan wahrscheinlich bewusstlos war. Als ich wieder zu mir kam, lag ich mit einem noch nicht ganz verbundenen Kopf in den Armen eines toten Sanitäters, der von den Tschechen erschlagen wurde. Ich wurde von Kameraden auf das Trittbrett einer Kalesse gesetzt, dessen Pferd noch von einem Offizier aus Linz gelenkt wurde. Die Fahrt war aber nur ganz kurz. Die Prügelei ging von dem Prager Vorort bis in die Stadt hinein. Dabei verloren noch viele ihr Leben. Ein zweiter Schlag traf mich am rechten Ellbogen. Es tat furchtbar weh. In Prag sah ich wie verwundete Soldaten, von einem Lazarett aus den Fenstern geworfen wurden. Immer knallten Schüsse und die Schreie waren furchtbar. Auch sah ich wie manche Soldaten, als es über eine Moldaubrücke ging, in den Fluss sprangen, mit Gewehren nachgeschossen und Handgranaten nachgeworfen wurden.

Unser Ausbildner, ein Offizier von einer Panzertruppe, setzte sich mit den Russen in Verbindung und auf einmal schossen Russen auf die aufgebrachten Tschechen. Und dies war ein großer Fehler. Die HJ Uniform und SS haben es den Tschechen angetan. Durch das Einschreiten der Russen wurde es etwas besser.

Wir kamen ins Prager Stadion, wo angeblich 18.000 gefangene deutsche Soldaten bewacht wurden. Wir lagen auf und unter den Bänken, die Sonne war fast unerträglich; noch dazu kein Wasser und nichts zu essen. Nach drei Tagen erfolgte der Abmarsch Richtung Norden. 24 Mann bekamen pro Tag 1 kg Brot. Das Wasser wurde uns in jeder durchziehenden Ortschaft auf die Straße geleert. Manche tranken davon und wurden nachher krank.

7 Tage dauerte der Marsch mit Schlägen undANGESPUCKTWERDEN bis nach Teplitz-Schönau. Wer liegen blieb wurde erschlagen oder erschossen. Einmal hatte ein Landser noch grüne Paradeiser gestohlen und versucht, sie auf einem offenen Feuer zwischen zwei Ziegelsteinen im Essge-

chu dostali a nadrobili do toho v dobré víře tu trochu chleba co jsme měli. Ani přes velký hlad se ale tento povedený pokrm nedal jíst. Museli jsme to vylít.

V Teplicích-Šanově (Teplitz-Schönau) jsme měli krátkou přestávku. Já jsem pro bolesti v nohách už téměř nemohl jít a vyzul jsem si boty a ponožky, přestože mi jeden saniták radil, abych to nedělal.

Spolu s ponožkami se odloupla i část kůže, což bylo způsobeno četnými puchýři. (Před dvaceti lety jsem projížděl kolem stejného místa při výletu do východního Německa, který vedl přes Česko.)

Poté, co se mi v zajetí ztratila většina věcí včetně vojenské knížky, s výjimkou uniformy a stanové plachty, dostal jsem od velitele tábora pana kapitána Pfistera potvrzení o mé osobě, přičemž mi pan kapitán změnil datum narození z 12. 1. 1929 na 12. 11. 1929, aby ze mě udělal ještě mladšího, což mi také skutečně pomohlo.

V barácích byly z dřívějšíka postele, které nyní byly obsazeny vždy třemi muži. Také pod postelemi leželi dva až tři muži. Protože jsem byl malý, ležel jsem také pod jednou z těch postelí. Poněvadž měli téměř všichni vojáci úplavici ze špatného jídla, dostal jsem ji také já. Nemohl jsem se dostat zpod postele rychle ven a měl jsem, jak se říká, plné kalhoty. Uprostřed tábora byl požární rybník, ve kterém se těch nespočet vojáků umývalo. Já, stejně jako jiní, jsem si tam ty kalhoty vypral, protože jiná možnost nebyla. Od té doby jsem nenosil žádné podvlékačky. Ty mi totiž, když se sušily, někdo ukradl.

Ten zápach jsem z uniformy nemohl delší dobu odstranit, a proto jsem už nesměl spát uvnitř baráku. I kamarádství v takové situaci někdy končí. Jak už bylo řečeno, byl jsem mezi zajatci jedním z nejmenších, a mohl jsem proto provizorně nasoukat trup do jedné psí boudy.

schirr zu kochen. Einige bekamen ein wenig davon und brockten das bisschen Brot, das wir hatten, im guten Glauben dort hinein. Trotz des großen Hungers war diese ausgefallene Mahlzeit nicht zu essen. Wir mussten es ausschütten. In Teplitz-Schönau machten wir eine kurze Rast. Ich konnte vor Schmerzen in den Füßen fast nicht mehr gehen und zog meine Schuhe und Socken aus, obwohl mir ein Sanitäter geraten hat, das nicht zu tun. Wobei mir durch die vielen Blasen an den Füßen zum Teil die Haut auch gleich mitgegangen ist. (Vor 20 Jahren bin ich bei einem Ostdeutschland-Ausflug, der durch Tschechien führte, an der gleichen Stelle vorbeigekommen).

Nachdem mir durch die Gefangenschaft sämtliche Sachen plus Soldbuch abhanden gekommen sind, mit Ausnahme der Uniform und Zeltplane, bekam ich vom Lagerkommandanten Herrn Hauptmann Pfister eine Bescheinigung über meine Person, wobei mir der Herr Hauptmann das Geburtsdatum vom 12. 01. auf 12. 11. 1929 änderte, um mich noch jünger scheinen zu lassen, was mir auch geholfen hat.

In den Baracken waren von früher her Betten, die jeweils von 3 Mann belegt wurden. Auch unter den Betten lagen jeweils 2 bis 3 Mann. Da ich klein war, lag auch ich unter einem Bett. Nachdem fast alle Soldaten durch schlechte Kost die Ruhr hatten, hat es auch mich erwischt. Ich konnte deshalb nicht so schnell von unter dem Bett heraus und die Hose war, wie man immer sagt, voll. Mitten im Lager war ein Löschteich, wo sich die x-tausenden von Landsern waschen konnten. Ich, sowie auch andere, wuschen sich die Hosen dort aus, da es keine andere Möglichkeit gab. Ab diesem Zeitpunkt hatte ich keine Unterhose mehr. Sie wurde mir nach dem Waschen beim Trocknen gestohlen. Den Gestank brachte ich aus der Uniform längere Zeit nicht heraus, und so durfte ich auch nicht mehr in der Baracke schlafen. Die Kameradschaft hört irgendwann auch in so einer Situation auf. Wie gesagt, ich war zu den anderen Gefangenen einer der kleinsten und konnte gerade mit dem

V té době na konci května často přšelo, a nohy jsem si mohl našťestí přikrýt svou stanovou plachtu.

Latrína byla vykopána mimo samotný tábor. Každý, kdo měl potřebu, se musel postavit do řady. Deset mužů tam smělo jít se stráží, aby tam vykonali svou tělesnou potřebu. Zase jednou jsem tam šel také a stal jsem se svědkem vraždy. Ozval se výstřel a jeden zajatý voják, který si po vykonání potřeby chtěl právě opět natáhnout kalhoty, natáhl ruce do výšky, kalhoty mu sjely zase dolů, on se zhroutil a byl mrtev.

Byla to vražda, a jistě ne jediná. Ten voják se zřejmě k latríně už nedostal, vykonal potřebu mimo ni, a byl proto prostě zastřelen jedním Rusem.

Po několika dnech v zajetí jsem se dostal na nemocniční oddělení kvůli infekci na nohou. Už jsem ležel na takzvaném operačním stole, protože mi měli kvůli té infekci odebrat pravou nohu. Poslední umrtvovací injekce u mě už nevykazovala žádný účinek, a tak mě mělo přijít držet šest chlapů.

Noha měla být amputována bez umrtvení. Našťestí vstoupil dovnitř také nějaký ruský lékař a ptal se, co se připravuje. Tomu jeho „nět“ jsem porozuměl a díky této náhodě mi zůstala noha zachována. Čtyřcentimetrovým řezem byl vytlačen hnis, který se rozšířil od paty až k hýždím.

Přes den, ale ponejvíce v noci, přicházeli do oddělení noví zranění, kteří byli ještě v táboře postřeleni Čechy. Vedle mě ležel voják, který byl v noci postřelen pěti kulkami a jenž se příštího dne už nedožil. Opět vražda.

Stav mé nohy se „našťestí“ zhoršoval, a tak jsem se po sedmidenní jízdě vlakem dostal přes Drážďany do bývalé letecké továrny v Sorau, která byla přeměněna na lazaret. Tam jsme byli rozděleni podle druhu zranění či onemocnění.

Oberkörper in einer Hundehütte vorübergehend unterkommen. Es regnete in dieser Zeit, so Ende Mai, sehr oft, und für die Füße hatte ich noch zum Glück meine Zeltplane.

Die Latrine wurde außerhalb des Lagers aufgehoben. Jeder, der dorthin musste, musste sich anstellen. 10 Mann durften jeweils mit Bewachung dorthin, um ihre Notdurft zu verrichten. Auch ich war wieder einmal dabei und Zeuge eines Mordes. Es krachte ein Schuss und ein Landser, der sich nach der Notdurft gerade die Hose wieder raufziehen wollte, streckte seine Arme in die Höhe; die Hose glitt wieder herunter. Er brach zusammen und war tot. Es war Mord und nicht der einzige. Der Landser hatte die Latrine nicht mehr erreicht, hat die Notdurft außerhalb der Latrine verrichtet und wurde deshalb von einem Russen erschossen.

Nach einigen Tagen der Gefangenschaft kam ich wegen einer Infektion an meinen Füßen ins Krankenrevier. Ich lag schon am sogenannten Operationstisch, da mir durch die Infektion der rechte Fuß abgenommen werden sollte. Die letzte Betäubungsspritze zeigte bei mir keine Wirkung mehr und so ließ man 6 Mann zum Halten hereinkommen. Der Fuß sollte ohne Betäubung abgenommen werden. Dabei kam zu meinem Glück auch ein russischer Arzt mit herein und fragte, was gemacht werden sollte. Das „Njet“ habe ich verstanden und diesem Zufall habe ich es zu verdanken, dass ich meinen Fuß behalten konnte. Durch einen 4 cm langen Schnitt wurde der Eiter, welcher sich von der Ferse bis zum Gesäß ausgebreitet hatte, herausgedrückt.

Tagsüber, aber meistens in der Nacht, kamen Neuerwundete ins Revier, die durch Tschechen im Lager noch angeschossen wurden. Neben mir lag ein Landser, der durch 5 Pistolenkugeln in der Nacht angeschossen wurde, den Tagesbeginn jedoch nicht mehr erlebte. Es war wieder Mord. Meine Wunde und der Fuß wurden zu meinem „Glück“ schlechter, so dass ich auf einer längeren Bahnfahrt von 7 Tagen über Dresden nach Sorau ins ehemalige Flugzeugwerk kam, welches als Lazarett eingerichtet wurde.

Až tady jsme viděli, že jsme leželi namačkání v dobytčích vagónech po čtyřiceti až pětáctýřiceti lidech mezi četnými vojáky, kteří byli nakaženi pohlavními chorobami.

Rusové chodili každý den krást kamsi jídlo, a proto jsme dostávali třikrát denně dobrou bramboračku. Má noha se díky léčbě v lazaretu zlepšovala.

Jak už zmíněno, byl jsem v lazaretu v bývalém leteckém závodě Fokker-Wulf v Sorau (Slezsko). Pro letadla se tam vyrábělo zvláště zabarvené sklo s ochranou proti slunečnímu záření.

V červnu nebo červenci bylo zatmění slunce, které jsme mohli přes to speciální sklo pěkně pozorovat. V lazaretu jsme spali ve třech patrových postelích, jak byly předtím připraveny pro zajatce.

Když jsme si chtěli přivodit umělou horečku, dali jsme si mezi hýždě kousek cibule. To fungovalo i u mě.

V této zoufalé situaci docházelo častěji také ke krádežím mezi kamarády, ať už se kradl chleba či nějaké jiné jídlo. Jednou jsem byl u toho, když byl jeden voják přistižen při krádeži kousku mýdla. Zato byl potrestán četnými ranami pod dekou, aby násilníky nepoznal.

Vší a štěnic tu bylo na tisíce. Štěnice jsem ale neměl, zřejmě jim nechutnala moje krev. V tomhle lazaretu jsem si z hliníkového plechu udělal krabičku na mýdlo a důlčíkem jsem na ni vyrazil „zajetí 1945“ a své jméno „Sonnberger.“

Měl jsem tedy krabičku na mýdlo, ale do ní žádné mýdlo. Tuto krabičku vlastním ještě dnes, stejně jako i tu stanovou plachtu, kterou jsem používal v Teplicích-Šanově (Teplitz-Schönau) v té psí boudě.

V táboře byl také jeden hodinář, zraněný voják, který na tom byl trochu lépe, protože opravoval Rusům ukradené hodiny a za tyto služby dostal vždy jídlo navíc.

Dort wurden wir nach Verwundung und Krankheit aufgeteilt. Erst hier sahen wir, dass wir bei der Herfahrt unter vielen geschlechtskranken Landsern zusammengepfercht in Viehwaggons zu 40 bis 45 Personen lagen.

Die Russen gingen jeden Tag irgendwohin, um Verpflegung zu stehlen, und so bekamen wir dreimal pro Tag immer eine gute Kartoffelsuppe. Im Lazarett wurde durch die Behandlung mein Fuß besser. Das Lazarett war wie schon erwähnt in einem ehemaligen Flugzeugwerk von Fokker-Wulf in Sorau (Schlesien), und da gab es gegen Sonneneinwirkung bei den Flugzeugen ein besonders gefärbtes Glas.

Es gab im Juni oder Juli eine Sonnenfinsternis, welche wir mit dem Spezialglas schön beobachten konnten. Geschlafen haben wir im Lazarett in drei Stockbetten, wie sie vorher für die Gefangenen zur Verfügung standen. Wenn man sich ein künstliches Fieber zulegen wollte, haben wir uns ein Stück von einer Zwiebel zwischen die Pobacken gesteckt. Das hat auch bei mir gewirkt.

Es kam in dieser verzweifelten Lage auch öfters zu Kameradschafts-Diebstählen, ob es Brot war, oder sonst irgendetwas Essbares. Einmal war ich dabei, als ein Landser beim Stehlen von einem Stück Seife ertappt wurde. Dafür gab es als Strafe eine „Decke“ und jede Menge Prügel, damit die Schläger nicht erkannt wurden.

Läuse und Wanzen gab es zu tausenden. Wanzen hatte ich keine, wahrscheinlich hat ihnen mein Blut nicht geschmeckt. In diesem Lazarett habe ich mir aus Alublech eine Seifendose gemacht und mit einem Körner „Gefangenschaft 1945“ und meinen Namen „Sonnberger“ eingeschlagen. Ich hatte nun eine Seifendose, aber keine Seife dazu. Diese Dose besitze ich heute noch, genauso wie die Zeltplane, die ich in Teplitz-Schönau in der Hundehütte verwendet hatte. Es gab dort auch einen Uhrmacher (verwunderter Landser) dem es durch die vielen Reparaturen von den gestohlenen Uhren der Russen etwas besser ging, da er für diese Dienstleistung immer eine Zusatzverpflegung bekam.

Oprava takových hodin se často vyřídila natažením hodinového pérka.

Od tohoto zajatého vojáka jsem občas dostával něco z jeho jídla, které dostával navíc.

Dne 24. července 1945 jsem byl propuštěn jako invalida se dvěma berlemi s upozorněním „věk 15 let“ (potvrzení kapitána Pfistera). Následně jsem pokračoval přes Chotěbuz (Cottbus) do Plavna (Plauen) (viz evidence stravy), kde jsme chtěli přes hranici do Hofu, k Američanům.

Také tady přišlo o život ještě několik vojáků v důsledku překračování hranice načerno. Přes Česko se do Rakouska ovšem dostat nešlo.

Za pár dní jsme byli zadrženi a přes Berlín a Frankfurt nad Odrou nás odvezli do jiného tábora. Dříve to byla pravděpodobně továrna na výrobu toaletního papíru. S rolemi toho papíru jsme se přikryli, a i v důsledku toho jsme měli hodně vši.

Kdo byl práce schopen, toho přidělovali na různé úkoly. V lese se kácely stromy a já jsem kvůli své špatné noze musel štípat dříví. Zato jsme od Rusů dostávali jídlo zvláště: třikrát denně dva litry polévky, chleba a pět gramů tabáku. Tabák jsem vyměňoval za ruský komisárek. Pro mnohé vojáky bylo kouření důležitější než jídlo, bohužel.

V polovině října 1945 byl vypraven vlak s transportem Rakušanů, který měl být dopraven s ruskou stráží přes československé území do Vídně. Vydával jsem se za Rakušana, s adresou moji tety ve Vídni.

První potíže s transportem začaly už na hranicích s Československem. Češi nás nechtěli nechat projet. V Praze další potíž: Češi nás chtěli jako pracovní síly, čemuž však zabránili Rusové. Rus dostal příkaz, aby nás dopravil bezpečně do Vídně, a ten také provedl.

V Praze proto Rusové zahnali Čechy střelbou z pušek.

Die Reparatur einer Uhr war oft erledigt durch das Aufziehen der Uhrwerksfeder. Von diesem Landser bekam ich des Öfteren von seiner zusätzlichen Verpflegung etwas ab.

Am 24. Juli 1945 wurde ich als Invalide mit zwei Krücken entlassen, mit dem zusätzlichen Hinweis: „15 Jahre alt“. (Bescheinigung von Hauptmann Pfister). Anschließend ging es über Cottbus nach Plauen, (siehe Verpflegungsnachweis), wo wir über die Grenze nach Hof, zu den Amerikanern, wollten.

Auch hier haben noch einige Landser ihr Leben wegen des schwarzen Grenzüberganges verloren. Durch die Tschechei gab es ja keine Möglichkeit, um nach Österreich zu kommen. Wir wurden nach einigen Tagen gefangen genommen und mit einem Transport über Berlin nach Frankfurt an der Oder in ein Lager gesteckt. Das war früher wahrscheinlich eine Klo-Papierfabrik, da wir uns mit den Klopapierrollen zudeckten und dementsprechend viele Läuse hatten. Verwendungsfähige wurden zu verschiedenen Arbeiten eingeteilt. Im Wald wurden Bäume gefällt und ich musste wegen meines schlechten Fußes Holz hacken. Dafür bekamen wir von den Russen eine extra Verpflegung; 3x2 Liter Suppe, Brot und 5 Gramm Tabak pro Tag. Den Tabak tauschte ich für das russische Knäckebrötchen ein. Vielen Landsern war leider Rauchen oft wichtiger als Essen, leider.

Mitte Oktober 1945 wurde ein Transportzug mit Österreichern zusammengestellt, welcher unter russischer Bewachung durch die ČSSR nach Wien gebracht werden sollte. Ich gab mich als Österreicher aus, mit der Adresse von meiner Tante aus Wien.

Die ersten Schwierigkeiten am Transport gab es gleich an der Grenze zur ČSSR. Die Tschechen wollten uns nicht durchfahren lassen. In Prag die nächste Schwierigkeit. Die Tschechen wollten uns als Arbeitskräfte, was jedoch von den Russen verhindert wurde. Der Russe hatte den Auftrag bekommen, den er auch durchführte und uns sicher nach Wien brachte. In Prag haben die Russen deshalb die Tschechen mit Gewehrschüssen vertrieben.

Pak jsme se dostali do Gmündu. Ten byl rozdělen do tří okresů: Gmünd 1, 2 a 3. Třetí okres byl přiřčen zase k Česku a jmenoval se Velenice. Kvůli vycestování do Rakouska jsme tam zase stáli delší dobu. Ve Velenicích jsem měl také první příležitost, abych zjistil něco o své rodině a svých příbuzných.

Od jednoho zaměstnance železnic jsem se dozvěděl, že jsou všichni moji strýcové zavření ve vězení a abych raději jel dál do Vídně. Původně jsem se tu chtěl vypařit a jít pěšky do své rodinné a domovské obce, vzdálené odtud asi třicet kilometrů. Ale vojáci mě upozorňovali, abych radši jel s nimi do Rakouska, protože jsme museli odevzdat potvrzení o propuštění, které jsme měli dostat zpět až při našem příjezdu do Vídně. A tak jsem to také udělal. Díkybohu!

Když jsme druhého dne přijeli do Vídně na nádraží Nordwestbahnhof, nechal jsem po jednom člověku vyzoomět svou tetu, aby pro mě hned přišla. Musel jsem ještě počkat na to potvrzení o propuštění. Po příchodu do tetina bytu jsem se hned vysvlékl a vykoupal v sedací vaně, poněvadž jsem byl plný vši. Prádlo a uniformu jsme spálili. Naštěstí jsem měl za vyměněný tabák k jídlu stále ještě trochu toho ruského komisárku.

Dne 15. října 1945 jsem si od okresního komisařství ve Vídni obstaral propustku a 18. října průvodní ochranný list od Červeného kříže ve Vídni za účelem další cesty do Benešova (Deutsch-Beneschau) v Československu. Třikrát jsem přenocoval ve škrobárně v Gmündu, abych nejdřív zjistil informace o překročení hranic. Z různých stran se mi totiž doneslo, že mohu na hranicích určitě očekávat problémy. A tak tomu taky bylo.

Když jsem v dobré víře se svým ochranným listem dorazil na hraniční přechod Gmünd - Velenice, předložil jsem ke kontrole své dokumenty. Průvodní list byl vystaven ve třech jazycích: německy, anglicky a rusky. Když obsah listu četl

Dann kamen wir nach Gmünd. Gmünd war in drei Bezirke eingeteilt. Gmünd 1, 2 und 3. Der 3. Bezirk wurde wieder tschechisch und hieß Velenice. Dort gab es wieder einen längeren Aufenthalt wegen der Ausreise nach Österreich. In Velenice hatte ich auch die erste Gelegenheit, mich über meine Familie und Verwandten zu erkundigen. Ich erfuhr von einem Bahnbediensteten, dass alle meine Onkel eingesperrt sind und ich lieber nach Wien weiterfahren sollte. Ursprünglich wollte ich mich hier absetzen, um zu Fuß die ungefähr 30 Kilometer zu meinem Geburts- und Heimatort zurückzulegen. Ich wurde aber von den Landsern darüber aufmerksam gemacht, lieber nach Österreich mitzufahren, da wir den Entlassungsschein abgeben mussten und den erst bei unserer Ankunft in Wien wiederbekommen sollten. Und so machte ich es. Gott sei Dank!

In Wien nächsten Tag am Nordwestbahnhof abgekommen, ließ ich durch eine angesprochene Person meine Tante verständigen, die mich auch sogleich abholte. Ich musste noch auf den Entlassungsschein warten. In Tantes Wohnung angekommen habe ich mich sofort entkleidet und in einer Sitzwanne gebadet, da ich voll von Läusen war. Die Wäsche und die Uniform wurden verbrannt. Zum Glück hatte ich noch immer durch den Eintauch von Tabak gegen russisches Knäckebrötchen ein wenig zu essen.

Am 15. Oktober 1945 habe ich mir einen Passierschein vom Bezirkskommissariat Wien besorgt und am 18. Oktober einen Reiseschutzbrief vom Roten Kreuz in Wien zur Weiterreise nach Deutsch-Beneschau in der ČSR erhalten. Ich nächtigte 3 x in Gmünd in der Kartoffelstärkefabrik, um mich wegen des Grenzübertrittes erst zu erkundigen. Es wurde mir nämlich von verschiedenen Seiten gesagt, dass ich bestimmt an der Grenze Schwierigkeiten bekommen werde. Und so war es auch. Im guten Glauben mit meinem Reiseschutzbrief beim Grenzübergang Gmünd - Velenice angekommen, zeigte ich meine Papiere zur Kontrolle vor. Der Brief war in 3 Sprachen, Deutsch, Englisch und Russisch,

Rus, bylo to první, co se mi stalo, že jsem měl přiložený jeho samopal na prsou. V listě stálo, že „bývalému válečnému zajatci Wilhelmovi Sonnbergerovi byla povolena cesta do rodné obce za účelem návštěvy příbuzných.“

Nato jsem byl odveden a uvězněn. Netrvalo to dlouho a došlo na tříhodinový výslech, který vedl ruský důstojník a kterému jsem musel vyličit vše o své osobě. Následně jsem byl opět propuštěn. Když jsem přišel na nádraží ve Velenicích, nedostal jsem jako Rakušan povolení cestovat vlakem. Počkal jsem, až se trochu setmělo.

Schoval jsem se za stupátko a jel sem tak načerno až do Nových Hradů (Grazen). Obec Štipton (Wienau) není od novohradského nádraží daleko a já jsem věděl, že tam můj strýc a moje teta měli kovárnu. Bohužel však už byli pryč, protože utekli s krávy a vozy do Rakouska.

Ve Štiptoni (Wienau) jsem našel ubytování u jedné rodiny a dostal jsem i dobrou vaječninu s chlebem, na což nikdy nezapomenu. Příštího dne jsem pokračoval přes Nové Hradky (Gratzen) do Horní Stropnice (Strobnitz), kde mě opět kontrolovali Rusové. Řekl jsem: „Ich Austria“ a ukázal jsem svůj červenobíločervený odznak na kabátě. „Davaj!“ zněla odpověď. A tak jsem se dostal do Hartunkova (Hardetschlag) a přes Věrteln (Vierteln) jsem šel zadní stranou kolem hřbitova do našeho domu, který jsem však okamžitě opustil a odešel k sousedovi panu Lepschovi s mojí tetou.

V našem domě byli totiž ubytovaní Rusové. Po radostném přijetí jsem se dozvěděl, že jsou všichni zdraví, až na ty příbuzné, kteří už byli ve vězení. Při této příležitosti jsem se také dozvěděl, jak se vedlo spolužákům a mladým lidem a jak zažili bití. Proto mi všichni doporučovali, abych se stáhl zase do Rakouska.

Od odvodu v únoru jsem nebyl doma a nevěděl jsem, jaká je tam situace. Po čtyřech ho-

ausgestellt. Als der Russe den Inhalt las, war es das erste, das ich seine Maschinenpistole an die Brust angesetzt bekam. In diesem Brief stand: dass dem ehemaligen „Kriegsgefangenen“ Wilhelm Sonnberger die Reise in seinen Heimatort gestattet wurde, zum Besuch seiner Angehörigen. Daraufhin wurde ich abgeführt und eingesperrt. Es dauerte nicht lange, kam es zu einem 3 stündigen Verhör mit einem russischen Offizier, dem ich alles über mich schildern musste. Anschließend wurde ich wieder frei gelassen. Am Bahnhof Velenice angekommen, bekam ich als Österreicher keine Genehmigung, den Zug zu benützen. Ich wartete ab, bis es ein wenig finster wurde. Ich konnte mich hinter den Trittbrettern verstecken und so bis nach Gratzen schwarz mitfahren. Wienau liegt ja nicht weit vom Gratzner Bahnhof entfernt und ich wusste, dass mein Onkel und die Tante dort eine Schmiede hatten. Leider waren die aber nicht mehr anwesend, da sie mit Kühen und Wagen schon nach Österreich geflüchtet waren.

Ich fand in Wienau bei einer Familie noch eine Unterkunft und eine gute Eierspeise mit Brot, das werde ich nie vergessen. Nächsten Tag ging es über Gratzen nach Strobnitz, wo ich von Russen wieder kontrolliert wurde. Ich sagte: „Ich Austria“ und zeigte mein Rot-Weiß-Rotes Abzeichen auf meinem Rock. „Dawei“ war seine Antwort. Und so kam ich nach Hardetschlag und bin über Vierteln von der rückwärtigen Seite beim Friedhof vorbei in unser Haus gekommen, welches ich sofort wieder verlassen habe und zum Nachbarn, Herrn Lepsch mit meiner Tante gegangen bin. In unserem Haus waren nämlich Russen einquartiert. Nach einer freudigen Begrüßung erfuhr ich, dass alle gesund waren bis auf die anderen Verwandten, die bereits eingesperrt waren. Ich erfuhr bei dieser Gelegenheit auch, wie es den Mitschülern und jungen Leuten gegangen ist und wie sie geschlagen wurden. Auf das hinauf wurde mir empfohlen, mich wieder nach Österreich abzusetzen. Ich war ja seit der Einberufung im Februar nicht mehr zu Hause und habe nicht gewusst was los

dinách jsem Benešov (Deutsch-Beneschau) opustil a načerno jsem přešel do Černého Údolí (Schwarzthal) přes Jelení hřbet (Hirschkrücken) do obce Hirschenwies v Dolním Rakousku.

Ještě dnes si vzpomínám, jak jsem se bál, odkázán jen sám na sebe. V Hirschenwiesu jsem našel možnost přenocovat a tam jsem se také dozvěděl, kam se dostali moji příbuzní. Bylo to v Langfeldu u Weitry. Vydal jsem se tam také. Můj strýc Czerwenka měl možnost vzít si na útěku své kovářské náčiní včetně kovadliny a zřídil si tam kovárnu. U svého strýce jsem přechodně pracoval a od starosty jsem získal i povolení k pobytu.

Dne 2. prosince 1945 jsem chtěl být bezpodmínečně na narozeninách své sestry Emmi v Benešově (Deutsch-Beneschau). Jak jsem si představoval, tak jsem to i udělal. Vysokým sněhem jsem se brodil zase zpět do Benešova (Deutsch-Beneschau). Na jedné lesní pasece jsem uviděl první dům a nějakou osobu s bílou páskou na rukávu. Byl jsem zase v Černém Údolí (Schwarzthal). Tu pásku s písmenem „N“ (Němec) teď museli nosit všichni Němci. Byl jsem rád, že jsem odhadl správně směr a přišel opět do první osady Černé Údolí (Schwarzthal). Když jsem přišel domů, mohl jsem tentokrát vstoupit do našeho domu, protože o mě Rusové už věděli. Mým příbuzným se nevedlo zle, poněvadž Rusové přinášeli odkudsi opakovaně nakradené potraviny.

Mohl jsem zůstat, myslím, tři nebo čtyři dny. V té době byl na návštěvě v Benešově (Beneschau) bratr mého strýce z Prahy. Willi Thurn se musel někde dozvědět, že jsem doma. Byl to muž, který naše lidi bil a udával. Přišel a chtěl provést domovní prohlídku.

Pan Houska, bratr mého strýce, se ho česky zeptal, zda má rozkaz k domovní prohlídce. Ne-

ist. Nach vier Stunden verließ ich Beneschau und ging nach Schwarzthal, über den Hirschkrücken schwarz über die Grenze nach Hirschenwies in Niederösterreich.

Ich kann mich heute noch erinnern, wie ich mich, alleine auf mich gestellt, fürchtete. In Hirschenwies habe ich übernachten können und erfuhr dort, wo meine Verwandten untergekommen sind. Und zwar in Langfeld bei Weitra. Dort ging ich hin. Mein Onkel (Czerwenka) hatte auf seiner Flucht auch die Gelegenheit sein Werkzeug samt Amboss mitzunehmen. Dort errichtete er eine Schmiede. Ich bekam bei meinem Onkel vorübergehend in der Schmiede Arbeit und vom Bürgermeister eine Aufenthaltsbewilligung.

Am 2. Dezember 1945 wollte ich unbedingt zum Geburtstag von meiner Schwester Emmi in Beneschau sein. Also vorgenommen und durchgeführt. Ich ging bei hohem Schnee die gleiche Strecke wieder nach Beneschau zurück. An einer Waldlichtung sah ich das erste Haus und eine Person mit einer weißen Armbinde. Ich war wieder in Schwarzthal. Diese Armbinde mit einem „N“ (Nemec-Deutscher) mussten alle Deutschen tragen. Ich war froh, dass ich die Richtung richtig eingeschätzt habe und wieder in die erste Ortschaft Schwarzthal kam. Zu Hause angekommen, konnte ich diesmal unser Haus betreten, da die Russen von mir schon Bescheid wussten. Es ging meinen Leuten nicht schlecht, da die Russen immer wieder gestohlene Lebensmittel von irgendwo herbrachten. Ich konnte, ich glaube es waren 3 bis 4 Tage bleiben. Zu dieser Zeit war der Bruder von meinem Onkel aus Prag zu Besuch in Beneschau. Der Thurn Willi musste irgendwo erfahren haben, dass ich zu Hause bin. Das war der Mann, der unsere Leute geschlagen und denunziert hatte. Er kam und wollte eine Hausdurchsuchung machen.

Herr Houska, der Bruder von meinem Onkel, sprach ihn auf Tschechisch an, ob er einen

měl, ale chtěl si ho obstarat. Nato bylo těch pár mých věcí rychle sbaleno.

Obul jsem si vojenské boty svého otce a dům jsem opět opustil, jak rychle to jen šlo. Holinky byly fakt příliš velké, ale ve vysokém sněhu se ukázaly být výhodou. Sotva jsem byl pryč, objevil se opět Willi Thurn s rozkazem k domovní prohlídce, jak jsem se později dozvěděl.

Vracel jsem se tedy opět do Langfeldu, stejnou cestou s přenocováním v Hirschenwiesu. Když jsem do Langfeldu dorazil, vypadaly moje nohy skoro stejně jako tehdy v Teplicích-Šanově (Teplitz-Schönau) – byly samý puchýř. Vánoce jsem strávil ještě v Langfeldu u své tety a svého strýce.

Dne 15. ledna 1946 jsem Langfeld opustil a s panem a paní Pichler jsem odjel v husté sněhové metelici do Lince. V Urfahru u pekaře Aignera bylo záchytné místo pro uprchlíky. Protože se přes Dunaj po mostě bez papíru nesmělo kvůli ruské a americké hraniční kontrole, dostal jsem se do Lince s falešným pasem. Ve VÖEST (bývalé závody Hermanna Göringa) jsem na nějaký čas našel práci.

Od jednoho dělníka jsem se dozvěděl, že byl v Eferdingu zřízen vzdělávací ústav pro učitele a gymnázium pro Němce, kteří přišli z ciziny. Přihlásil jsem se tam a na podzim 1946 začal opět chodit do školy. O prázdninách a víkendech jsem pracoval za mzdu na lodních hotelích Saturn a Uranus, kde jsem si spropitným a také šmelinou s máslem, vejci a různými věcmi vydělal další peníze na má následující studia.

V roce 1948 jsem z učitelského vzdělávacího ústavu přestoupil na gymnázium, kde jsem maturoval. Maturitní zkouška byla všude v cizině uznávaná, jen v Rakousku ne. Přesné označení školy znělo: Střední škola v Eferdingu

Hausdurchsuchungsbefehl habe. Den hatte er nicht, aber er wollte einen besorgen. Auf das hinauf waren meine wenigen Sachen schnell gepackt.

Ich zog die Uniformstiefel von meinem Vater an und verließ so schnell wie möglich wieder das Haus. Die Stiefel waren viel zu groß, aber wegen der hohen Schneelage waren sie von Vorteil. Kaum war ich weg, erfuhr ich erst später, war der Thurn Willi wieder mit einem Befehl zur Hausdurchsuchung da.

Es ging wieder den gleichen Weg mit Übernachtung in Hirschenwies nach Langfeld zurück. In Langfeld angekommen, hatte ich wieder fast die gleichen Füße wie in Teplitz – Schönau, Blasen, Blasen. Weihnachten verbrachte ich noch in Langfeld bei meiner Tante und dem Onkel.

Am 15. Jänner 1946 verließ ich Langfeld und fuhr mit Herrn und Frau Pichler bei starkem Schneetreiben nach Linz. In Urfahr war beim Bäcker Aigner eine Auffangstelle für Flüchtlinge. Da man ohne Papiere über die Donaubrücke wegen der russischen und amerikanischen Grenzkontrolle nicht konnte, bin ich dann mit einem falschen Pass doch noch nach Linz gekommen. Ich fand in der VÖEST (ehemalige Hermann-Göring-Werke) vorübergehend Arbeit. Von einem Arbeiter erfuhr ich, dass in Eferding eine Lehrerbildungsanstalt und ein Gymnasium für Volksdeutsche errichtet wurde. Dort habe ich mich angemeldet und bin im Herbst 1946 wieder weiter zur Schule gegangen. In den Ferien, samstags und sonntags habe ich auf den Schiffshotels „Saturn“ und „Uranus“ als Lohndiener gearbeitet, wo ich mir durch die Trinkgelder und etwas Schwarzhandel mit Butter, Eier und verschiedenen anderen Sachen, ein zusätzliches Geld für mein weiteres Studium verdiente.

1948 bin ich von der LBA ins Gymnasium übertreten und habe dort maturiert. Die Matura wurde in jedem Ausland anerkannt, nur in Österreich nicht. Die genaue Schulbezeichnung: Mittelschule für heimatlose Volksdeutsche in

pro etnické Němce bez domovské příslušnosti (Mittelschule für heimatlose Volksdeutsche in Eferding). Tato škola byla vedena pod dozorem „Headquarters Land Upper Austria Area Command“.

V lednu 1955 jsem pak absolvoval ještě jednu zkoušku pro uznání (nostrifikaci) své maturity na reálném gymnáziu v Linci. Během této doby od roku 1948 do roku 1955 jsem pracoval jako zámečník a řidič nákladních aut u Američanů.

V roce 1953 jsem získal rakouské státní občanství a od února 1955 až do odchodu do důchodu v roce 1989 jsem byl zaměstnán u firmy Coca-Cola v Linci.

Mnoho z mých spolutrpiteľů v zajateckém táboře Teplice-Šanov (Teplitz-Schönau) se dostalo ještě do Ruska a hodně se jich pravděpodobně už nikdy nevrátilo. Kdybych tenkrát neměl ten problém s nohou, kdo ví, jak by to se mnou dopadlo.

*To byly mé zážitky z doby kolem roku 1945.
Verze z 10. září 2005.*

*Wilhelm Sonnberger
Turmstraße 2, A-4020 Linz
Převzato z: <http://www.bwb-ooe.at/> a zpracováno B.Rieplem*

Eferding. Diese Schule wurde unter der Oberaufsicht des „Headquarters Land Upper Austria Area Command“ geführt.

So stellte ich mich im Jänner 1955 einer nochmaligen Prüfung zur Gleichstellung (Nostrifizierung) meiner Matura am Realgymnasium in Linz. Während dieser Zeit von 1948 bis 1955 arbeitete ich als Schlosser und Kraftfahrer bei den Amerikanern.

1953 bekam ich die österreichische Staatsbürgerschaft und vom Februar 1955 bis zur Pensionierung 1989 war ich bei der Firma Coca-Cola in Linz beschäftigt.

Viele meiner Leidengenossen aus dem Gefangenenlager Teplitz – Schönau kamen noch nach Russland und viele sind wahrscheinlich nicht mehr heimgekommen. Hätte ich das Problem mit dem Bein nicht gehabt, wer weiß wie es mir noch ergangen wäre.

*Dies waren meine Erlebnisse so um das Jahr 1945.
Version 10. September 2005.*

*Wilhelm Sonnberger
Turmstraße 2, A-4020 Linz
Übernommen aus: <http://www.bwb-ooe.at/> und bearbeitet von: B.Riepl*

Příloha 22 - Beilage 22

Příklad Cetviny po válce:

*Zpráva farmáře Aloise Reichensdörfera z Cetvin, okres Kaplice.
Originál, 28. dubna 1955, 4 strany, ručně psáno*

„Když jsem 3. června 1945 přišel z amerického zajetí do mé rodné obce Cetviny, byla naše vesnice již bez ruského vojska, které bylo staženo v blízkosti Kaplice do velkého tábora.

Beispiel Zettwing nach dem Krieg:

*Bericht des Landwirts Alois Reichensdörfer aus Zettwing, Kreis (Bezirk) Kaplitz.
Original, 28. April 1955, 4 Seiten, handschriftlich*

„Als ich am 3. Juni 1945 von amerikanischer Gefangenschaft in meinem Heimatort Zettwing eintraf, war unser Ort von russischen Truppen schon frei. Diese waren in der Nähe von Kaplitz in ein großes Lager zusammengezogen worden.

V obci byli pouze nějací čeští finanční úředníci, kteří u nás byli již před rokem 1938. Panoval všeobecný klid a měl jsem dojem, že všechno poběží dále tak, jak jsme přestali v roce 1938. Doma již byly také další navrátilci.

Když jsem se přihlásil na obecní úřad, byl ještě obecní zapisovatel v úřadě. Zastupujícím starostou byl dosazen kovář z naší obce, Johann Špulak, který ovládal češtinu.

Tento poklidný stav neměl dlouho trvat. V následujících dnech přišli do Cetvin čeští četníci a „partyzáni“.

13. června 1945 byli zadrženi téměř všichni muži, kteří byli u NSDAP a ve Freikorpsu, mezi nimiž jsem byl i já. V sále hostince Karla Süky jsme museli držet pozice obličejem ke zdi. Přitom docházelo k tomu, že jeden nebo druhý byl bit hlídkou, která se skládala z „partyzánů“. Poté byl každý samostatně předváděn k výslechu. Výslech byl prováděn velmi pečlivě a rozsáhle.

Zvláštní význam měla příslušnost k Freikorpsu a také k Wehrmachtu, který byl nasazen v Praze a v dalších městech protektorátu. Při této akci obzvláště vynikal komunist Konrad Mayer z Cetvin č.p. 91. Když byl výslech u konce, byli jsme navrátilci Lackenbauer a já opět propuštěni. Všichni zbývající byli odvedeni do internačního tábora v Kaplici.

Od této doby to bylo už jenom horší. V sedm hodin večer jsme my Němci již nesměli být na ulicích. V noci jsme byli buzeni kontrolou, aby se zjistila naše přítomnost v domech popřípadě v posteli. Poté byly naše domy prohledány, údajně kvůli zbraním. Všechny cenné kovy musely být odevzdány. Rovněž tak rádia, kola, gramofony, auta, motorky, lyže a jiné.

Es waren nur einige tschechische Finanzbeamte, die vor 1938 schon bei uns waren, im Ort. Es herrschte allgemein Ruhe, und ich hatte den Eindruck, als ginge es dort weiter, wo wir im Jahre 1938 aufgehört hatten. Auch waren einige Heimkehrer schon zu Hause.

Als ich mich bei dem Gemeindeamt anmeldete, war noch der Gemeindevorsteher im Amt. Als kommissarischer Bürgermeister war der Schmied unseres Ortes, Johann Špulak, der die tschechische Sprache beherrschte, eingesetzt. Dieser ruhige Zustand sollte nicht lange dauern. In den nächsten Tagen kamen tschechische Gendarmerie und „Partisanen“ nach Zettwing.

Am 13. Juni 45 wurden fast alle Männer, die bei der NSDAP und Freikorps waren, verhaftet, worunter auch ich war. Im Saale des Gasthauses Karl Süka mussten wir mit dem Gesicht zur Wand Aufstellung nehmen. Dabei kam es vor, dass der eine oder andere von der Bewachung, die aus „Partisanen“ bestand, geschlagen wurde. Dann wurde jeder einzeln zum Verhör vorgeführt. Die Vernehmung wurde sehr genau und umfangreich durchgeführt. Besonderer Wert wurde auf die Zugehörigkeit zum Freikorps und zur Wehrmacht gelegt, die in Prag und anderen Städten des Protektorats eingesetzt war. Bei dieser Aktion hatte sich der Kommunist Konrad Mayer aus Zettwing Nr. 91 besonders hervorgetan. Als das Verhör zu Ende war, wurden der Heimkehrer Lackenbauer und ich wieder freigelassen. Alle übrigen sind ins Internierungslager Kaplitz gebracht worden.

Von diesem Zeitpunkt an wurde es immer schlechter. Um 7 Uhr abends durften wir Deutsche nicht mehr auf der Straße sein. Nachts wurden wir von der Kontrolle geweckt, um unsere Anwesenheit im Hause bzw. im Bett festzustellen. Dann wurden unsere Häuser, angeblich nach Waffen, durchsucht. Sämtliche Edelmetalle mussten abgeliefert werden. Desgleichen Radios, Fahrräder, Grammophone, Autos, Motorräder, Ski und anderes.

Zastupující starosta Špulák byl vystřídán českým finančním úředníkem Chýlem. V některých případech pomáhali Rusové při útěku Němců do Rakouska. Činili tak výměnou za rum, maso a cenné předměty.

Kromě obyčejných potravinových lístků pro Němce neexistovalo nic moc. Maso se nám Němcům vůbec nedostávalo. S mlékem a máslem vypomáhali sedláci ostatnímu německému obyvatelstvu dle možností.

Poštovní provoz do vnitrozemí byl dobrý. Když chtěl jít Němec do jiné obce, musel se prokázat povolením o důvodu a datem. Pro jízdy vlakem se muselo vyžádat zvláštní povolení. Německé školy byly zrušeny. 14 dní se pokoušel český učitel vyučovat děti češtinu. Náboženský život nebyl žádným způsobem omezen.

Náš doktor (pan Stürzl, též nacista, pozn., B.R.) byl internován, takže jsme museli chodit k doktorovi do Rakouska, což se neobešlo bez těžkostí. Sociální zaopatření a důchodový systém byl plně zastaven. Německé marky musely být odevzdány. Pro ty, kteří si nemohli vydělávat, bylo 300 Kč na měsíc, ale pouze pokud odevzdali odpovídající obnos říšských marek.

Rolníci nedostávali za své výrobky žádné hotové peníze. Dostali pouze osvědčení o výši odpovídající částky. Toto osvědčení bylo zohledněno při placení daní a veřejných poplatků. Antifasisté dostali po nějaký čas české potravinové lístky a nemuseli vykonávat robotu. Práva jsme neměli my Němci žádná.

Německá jména na cedulích a náhrobních kamenech nebyla zničena. Naproti tomu musely být všechny ostatní nápisy stejně tak označeny vesnice v češtině. Protože naše obec byla čistě německá, nestěžoval si nikdo na němčinu. Čechy jsme v obci žádné neměli." Nakonec se autor zmiňuje, že před začátkem vyhošťovací akce

Der kommissarische Bürgermeister Špulak wurde vom tschechischen Finanzbeamten Chýle abgelöst. In einigen Fällen waren die Russen bei der Flucht von Deutschen nach Österreich behilflich. Sie taten das gegen Rum, Fleisch und Wertgegenstände.

Neben den üblichen Lebensmittelkarten für Deutsche gab es nicht viel. Fleisch gab es für uns Deutsche überhaupt nicht. Mit Milch und Butter halfen die Bauern der übrigen deutschen Bevölkerung nach Möglichkeit aus.

Der Postverkehr im Inland war gut. Wollte ein Deutscher in eine andere Gemeinde gehen, musste er einen Passierschein mit Zweck und Datum versehen haben. Für Bahnfahrten musste eine besondere Genehmigung eingeholt werden. Die deutschen Schulen waren gesperrt. 14 Tage versuchte ein tschechischer Lehrer die Kinder in Tschechisch zu unterrichten. Das religiöse Leben wurde in keiner Weise beeinträchtigt. Unser Arzt (Herr Stürzl, war auch Nazi, Anm. B.R.), wurde interniert, somit mussten wir nach Österreich zum Arzt gehen, was nicht ohne Schwierigkeit abging. Soziale Fürsorge und Rentenwesen ruhten vollständig. Das Geld (RM) musste abgeliefert werden. Für diejenigen, die sich nichts verdienen konnten, gab es dreihundert ČK pro Monat, aber nur wenn sie entsprechend Reichsmark abgegeben hatten. Der Bauer bekam für seine Erzeugnisse kein bares Geld. Es gab nur eine Bescheinigung über die Höhe des Betrages. Bei der Bezahlung von Steuern und öffentlichen Abgaben wurde diese Bescheinigung in Zahlung genommen. Die Antifaschisten bekamen eine Zeitlang die tschechischen Lebensmittelkarten und brauchten keine Robotarbeit zu leisten. Rechte hatten wir Deutsche keine.

Die deutschen Namen auf Schildern und Grabsteinen wurden nicht zerstört. Dagegen mussten alle anderen Aufschriften sowie Ortsbezeichnungen in tschechischer Sprache sein. Da unser Ort rein deutsch war, wurde die deutsche Sprache nicht beanstandet. Tschechen hatten wir keine im Ort." Abschließend erwähnt der Verfasser noch, dass

asi čtvrtina obyvatel příhraniční obce Cetviny již utekla do Rakouska, že obec nebyla českou stranou osídlena a stejně jako mnoho dalších bylo po zřízení hraniční bezpečnostní zóny opuštěna.

Zdroj: internet, překlad do češtiny: Martin Müller, Svatý Jan nad Malší.

vor dem Beginn der Ausweisungsaktionen etwa ein Viertel der Einwohner des Grenzortes Zettwing bereits nach Österreich geflohen war, dass der Ort von tschechischer Seite nicht besiedelt und wie viele andere in der errichteten Grenz-Sicherheitszone dem Verfall preisgegeben wurde.

Quelle: Internet, Bearbeitung, B. Riepl.

Příloha 23 - Beilage 23

Příklad: vyhoštění z Neustiftu (Lhota) u Cetvin.

Zaznamenal Reichensdörfer Josef (Galli), Lhota, a doplnil Reichensdörfer Alois jun. (Platzmichel), Cetviny.

V pondělí 8. července 1946 jsme byli vyhoštěni (odesláni) z našeho domova. V osm hodin ráno jsme odjeli my Lhotečtí s volskými a koňskými povozy do Cetvin do sběrného místa na náměstí. Zde byl nejprve vyložen náš majetek. Po dokončení formalit, jako je předání papírů, klíčů a dalších cenných předmětů, jsme byli naloženi na nákladní automobily i s našimi věcmi.

Z Cetvin jsme odjeli v 15 hodin do Kaplice. Okolo 16:30 hodin jsme dorazili do tábora (bývalá kasárna). Cestou začalo pršet, takže jsme my i naše věci silně promokli.

K večeři byla černá fíková káva. Ráno a večer byla vždycky taková káva, v poledne bramborová polévka.

V táboře jsme si krátili čas s lidovými a církevními písněmi, zpívali jsme také dvou nebo trojhlasně.

Namísto obvyklé délky pobytu v táboře 7 dní jsme museli vydržet 12 dní, protože nejvíce práceschopní lidé byli nasazeni na 1 týden na sklizeň do vnitrozemí, nebo do již vysídlených farem, aby nahradili nedostatek pracovní síly.

Beispiel: Vertreibung aus Neustift bei Zettwing.

Aufgezeichnet von Reichensdörfer Josef (Galli), Neustift und ergänzt von Reichensdörfer Alois jun. (Platzmichel), Zettwing.

Am Montag den 8. Juli 1946 sind wir von der Heimat vertrieben ("ausgeliefert") worden. Um 8 Uhr früh sind wir Neustifter mit Ochsen- und Pferdewagen nach Zettwing zur Sammelstelle am Marktplatz gefahren. Dort wurde erstmals die Habe abgeladen. Nach Erledigung der Formalitäten, wie Abgabe von Papieren, der Hausschlüssel und anderer wertvolleren Gegenstände wurden wir mitsamt unserer Habe auf die LKW's geladen.

Diese fuhren um 15 Uhr von Zettwing ab nach Kaplitz. Um ca. 16:30 Uhr sind wir im Lager (ehemalige Kaserne) angekommen. Unterwegs fing es dann zu regnen an, so daß wir und unsere Habe stark durchnässt wurden.

Zum Abendessen gab es dann schwarzen Feigenkaffee. Am Morgen und am Abend gab es immer diesen Kaffee, zu Mittag Kartoffelsuppe. Im Lager hatten wir uns die Zeit mit Volks- und Kirchenliedern, auch zwei- und dreistimmig gesungen, vertrieben.

Statt der üblichen Aufenthaltsdauer im Lager von 7 Tagen mußten wir 12 Tage ausharren, da die meisten arbeitsfähigen Leute für 1 Woche zum Ernteeinsatz ins Tschechische, oder auf bereits vertriebene Bauernhöfe, in Erman-

Z toho důvodu bylo zpoždění jednoho týdne. V táboře jsme museli nařezat přinesený chléb a dát ho na okenní parapety, aby uschl, protože už začínal plesnivět.

Od této doby byl už jen „suchý chléb“ jako „příloha“ navíc.

Dne 20. července jsme museli znovu nakládat zavazadla na nákladní automobily a vyrazili jsme na kaplické nádraží, které je asi 6 km mimo město. Tam jsme byli včetně našich věcí naloženi do dobytčích vagonů po 30 osobách.

Dne 21. července, okolo 15:30 hodin jsme vyjeli z kaplického nádraží ve směru na České Budějovice, dále přes Strakonice až do Plzně, kam jsme dorazili 22. 7. v 5 hodin ráno. Zde jsme si mohli znovu dát kávu.

V 7 hodin se opět vyjelo přes Stod (Staab) do Domažlic. Do Domažlic jsme přijeli v 9:30 hodin, byla provedena poslední „revize“, a k obědu zde byla polévka. Poté se jelo ve 12 hodin k česko - bavorské hranici směrem na Furth im Wald, kde nás převzali Američané. Jakmile byla překročena hranice, většina lidí sejmula a vyhodila z oken nenáviděnou pásku na ruce s písmenem „N“ jako „Němec“.

Po příjezdu do města Furth im Wald jsme dostali kávu a polévku a poprvé chléb, cukr, mouku, kávu, máslo a brambory.

Zde poté došlo k „odvšivení“ a lékařskému vyšetření. V 19 hodin byl opět odjezd a jelo se přes Schwandorf, příjezd 21:00, po jedné hodině pobytu dále na Norimberk, kam jsme přijeli 23.7. ve 3 hodiny ráno.

Zde se opět rozdělovala káva a polévka. Po jedné hodině pobytu jsme jeli dále do Augsburgu, administrativní okres Švábsko. Příjezd sem byl v 9:30. Ve vozech jsme dále čekali až do vyložení majetku ve 13 hodin. Nákladními vozy se pokračovalo dále do nějaké tovární haly, kde to ale bylo docela pohodlné.

gelung von Arbeitskräften, zum Ernteeinsatz mussten. Daher die Verzögerung um eine Woche. Im Lager mussten wir das mitgebrachte Brot aufschneiden und an den Fensterbrettern zum Trocknen auflegen, da es bereits zu schimmeln begann. Ab hier gab es nur noch „Trockenbrot zum Zufüttern“.

Am 20. Juli mussten wir dann wieder unser Gepäck auf LKW's aufladen und ab ging es zum Bahnhof Kaplitz, der ca. 6 km außerhalb der Stadt ist. Dort wurden wir in Viehwaggons zu je 30 Personen, inklusiv unserer Habe, verladen.

Am 21. Juli, um ca. 15:30 Uhr ging es vom Bahnhof Kaplitz ab in Richtung Budweis, weiter über Strakonitz nach Pilsen, wo wir am 22. 7. um 5 Uhr früh ankamen. Hier konnten wir uns wieder Kaffee holen.

Um 7 Uhr ging es dann wieder weiter über Staab nach Taus. In Taus um 9:30 Uhr angekommen, wurde die letzte „Revision“ durchgeführt und hier gab es zu Mittag eine Suppe. Weiter ging es um 12 Uhr zur tschechisch - bayerischen Grenze in Richtung Furth im Wald, wo wir von den „Amerikanern“ übernommen wurden. Sowie die Grenze überschritten war, wurde von den meisten Leuten die verhasste weiße Armbinde „N“ (Němec = Deutscher) abgenommen und aus den Fenstern geworfen.

Nach Ankunft in Furth im Wald bekamen wir Kaffee und Suppe und zum 1. Mal Brot, Zucker, Mehl, Kaffee, Butter und Kartoffeln.

Hier ging es dann zur „Entlausung“ und zur medizinischen Untersuchung. Um 19 Uhr war wieder Abfahrt und es ging über Schwandorf, Ankunft 21 Uhr, nach einer Stunde Aufenthalt weiter nach Nürnberg, wo wir am 23.7. um 3 Uhr morgens ankamen.

Es wurde wieder Kaffee und Suppe verteilt. Nach einer Stunde Aufenthalt ging es weiter nach Augsburg, Regierungsbezirk Schwaben. Die Ankunft hier war um 9:30. In den Waggons warteten wir weiter bis zur Ausladung der Habe um 13 Uhr. Mit LKWs ging es weiter in eine Fabrikhalle wo es aber ganz gemütlich war.

Jako stravu jsme zde dostali k snídani kávu, polévku na oběd, večer čaj, salám a chléb. Strava, při pohledu zpět za posledních 14 dní, byla dobrá. Od 19 hodin pak byla v táboře mše s kázáním, které bylo velmi dojemné.

Dne 25. července 1946, jsme museli opět vzít naše zavazadla na rampu, odkud byla převezena do stanice nákladními vozy. Zde jsme byli ve vagoncích od 8 hodin ráno do 14 hodin odpoledne, dokud se nejelo dále, přes Donauwörth do Neuburgu na Dunaji, kam jsme dorazili na nádraží v 17 hodin. Zavazadla byla námi opět naložena na nákladní automobily a my jsme přišli do „tábora“ v tělocvičně semináře na seminární ulici. Svá zavazadla jsme mohli opět vyložit v hale.

Toto trojnásobné nakládání, překládání a vykládání našich zavazadel, bylo pro mě, tehdy 14 letého, velice vyčerpávající. Jako ubytování nám byly přiděleny velmi jednoduché jedno- a dvoupodlažní postele.

Zde bylo také stravování. Sestávalo se z kávy, polévky, chleba a někdy sýra a másla. Celkově nebylo jídlo špatné, ve srovnání s naším „cestovním zásobováním“. Bylo ho ale velmi málo.

V hostinci u „Zeleného stromu“, v těsné blízkosti tábora, byla k zakoupení bez potravinových lístků klobása, která se skládala z krup nebo něčeho podobného, kterou jsme ale přesto s velkou chutí hltali.

Velkou pohromou byli v noci štěnice, které nás pravidelně navštěvovaly, zejména mou matku. Ráno se začali lidé škrábat, aby trochu zmírnili svědivé štípance.

Zde nám také došel poslední suchý chléb, který jsme přinesli z domova. Matka musela již delší dobu opakovaně odřezávat plesnivé části. Zda to bylo ještě použitelné? Kdo má hlad, se neptá.

Als Verpflegung bekamen wir hier zum Frühstück Kaffee, mittags Suppe, abends Tee, Wurst und Brot. Die Verpflegung, zurückblickend auf die letzten 14 Tage, war hier gut. Um 19 Uhr war dann im Lager ein Hochamt mit Predigt, die sehr anrührend war.

Am 25. Juli 1946 mussten wir wieder unser Gepäck auf die Rampe bringen, von wo es auf LKWs zum Bahnhof gebracht wurde. Hier waren wir in den Waggons von 8 Uhr früh bis 14 Uhr am Nachmittag, bis es weiter ging, über Donauwörth nach Neuburg a.d. Donau, wo wir um 17 Uhr am Bahnhof ankamen. Das Gepäck wurde von uns abermals auf LKWs verladen und wir kamen ins „Lager“ in die Turnhalle des Seminars an der Seminarstraße. Unser Gepäck konnten wir in die Halle wieder abladen.

Diese dreimaligen Ein-, Um- und Abladungen unseres Gepäcks waren für mich, damals 14-jährigen, schon sehr anstrengend. Als Unterkunft wurden uns sehr einfache ein- und zweistöckige Betten zugeteilt.

Hier gab es auch Verpflegung. Sie bestand aus Kaffee, Suppe, Brot und manchmal auch Käse und Butter. Das Essen war insgesamt nicht schlecht, verglichen mit unserer „Reiseversorgung“ aber sehr wenig.

Im Gasthaus zum „Grünen Baum“, ganz in der Nähe vom Lager, gab es ohne Essensmarken eine Wurst, die aus Grütze oder Ähnlichem bestand, zu kaufen, die wir aber trotzdem mit Heißhunger verschlangen.

Eine fürchterliche Plage waren nachts die Wanzen, die uns regelmäßig, insbesondere meine Mutter, besuchten. Früh gab es dann ein Gekratze und Gescherre, um die juckenden Stiche etwas zu mildern.

Hier ging uns auch das letzte trockene Brot aus, das wir noch von zu Hause mitgebracht hatten. Mutter musste schon längst die verschimmelten Stellen immer wieder ausschneiden. Ob dies noch einwandfrei war? Wer hungert, fragt nicht danach.

Příjezd do Sinningu:

1. srpna nám pak poručili opět naložit zavazadla, opět jedeme na venkov do našeho „nového domova“ v Sinningu. Můj otec, stejně jako strýc Alois Wegrath a také ostatní šli již o jeden nebo dva dny dříve do Sinningu, aby zjistili, jak to tam vypadá, neboť naši známí rodina Schinaglova, Albert a jeho žena Theresa (Lippn z Neistiftu), jejich staří rodiče Glaser Gottfried a její bratr s rodinou z Böhmdorfu byli již den před tím posláni do Sinningu. Spěch byl oprávněný, protože paní Schinaglová byla ve vysokém stupni těhotenství a každým dnem očekávala své dítě.

Když jsme v dopoledních hodinách přijeli do Sinningu, mohli jsme náš majetek vyložit před hospodou a řeznictvím „Buckl“. Odtud jsme byli rozmístěni do nám přidělených kvartýrů v jednotlivých domech.

Při rozdělování byly očividně nějaké potíže, protože my, a ještě další rodina, jsme seděli ještě v 17 hodin na našich věcech před hostincem Buckl. Protože jsme od snídaně neměli nic k jídlu, kručelo nám již hlasitě v žaludku. Sice jsme dostali poukázky na jídlo na jeden den jako proviant na cestu, nemohli nebo nechtěli jsme je ale utratit, protože jsme nevěděli, kam budeme přiřazeni.

Okolo cca 17:30 se nad námi hospodyně z hostince Buckl „Abel Leni“ slitovala a všechny nás pozvala na dršťkovou polévku, a co bylo nejlepší, nepotřebovali jsme za to dát žádné potravinové lístky. Tato polévka byla pro mě nejlepším jídlem za mnoho týdnů. Nyní již svět vypadal trochu lépe.

Večer potom přišla umísťovací komise, vedená starostou Frankem Andreasem a naše rodina byla zřejmě s trochou nátlaku přidělena k Schaffelbauernskému farmáři Josefu Ederovi, dům č. 22. Jako přivítání nám manželka farmáře okamžitě oznámila: „zur Arbat brauchen wir fei ne-

Ankunft in Sinning:

Am 1. August hieß es dann das Gepäck wieder aufladen, wir fahren aufs Land in unsere „neue Heimat“ nach Sinning. Mein Vater, sowie Onkel Alois Wegrath und auch andere waren bereits ein oder zwei Tage zuvor zu Fuß nach Sinning gegangen um festzustellen, wie es dort aussieht, denn unsere Bekannten, die Familien Schinagl Albert und seine Frau Theresie (Lippn aus Neistift), ihre betagten Eltern Glaser Gottfried und ihr Bruder mit Familie aus Böhmdorf, waren bereits einen Tag zuvor nach Sinning verfrachtet worden. Die Eile war berechtigt, denn Frau Schinagl war hochschwanger und erwartete jeden Tag ihr Kind.

Als wir in Sinning am Vormittag ankamen, konnten wir unsere Habe vor dem Gasthaus und der Metzgerei „Buckl“ abladen. Von hier aus wurden wir in die uns zugewiesenen Quartiere in die einzelnen Häuser verteilt.

Bei der Verteilung gab es offensichtlich einige Schwierigkeiten, denn wir und noch eine Familie saßen um 17 Uhr immer noch auf unserer Habe vor dem Gasthaus Buckl. Da wir seit dem Frühstück noch nichts zu essen hatten, knurrte uns bereits hörbar der Magen. Wir hatten zwar Lebensmittelmarken für einen Tag als Reiseproviant erhalten, konnten oder wollten diese aber nicht ausgeben, da wir ja noch nicht wussten, wo wir zugewiesen werden.

Um ca. 17:30 Uhr hatte offensichtlich die Wirtschafterin vom Gasthaus Buckl „Abel Leni“ Erbarmen mit uns und lud uns alle zu einer Kuttelflecksuppe ein, und was das Beste war, wir brauchten keine Lebensmittelmarken dafür abgeben. Diese Suppe war für mich seit langen Wochen die beste Mahlzeit. Jetzt sah die Welt schon etwas besser aus.

Abends kam dann die Einweisungskommission, voran mit dem Bürgermeister Frank Andreas, und unsere Familie wurde offensichtlich mit etwas Nachdruck dem Schaffelbauern Eder Josef, Haus Nr. 22, zugewiesen. Zur Begrüßung ließ uns die Bäuerin gleich wissen „zur Arbat brau-

amands“ (k práci nepotřebujeme nikoho). Později jsme všichni museli nebo směli pomáhat v zemědělství, vždyť jsme tu práci všichni znali, a to včetně mého mladšího bratra.

Nyní jsme mohli přinést naše zavazadla, včetně nás pěti lidí, do cca 15 m² podkrovní mansardy. Zde uprostřed místnosti byla kamna, kde jsme mohli vařit polévku.

Abych unikl napětí v této místnosti, již další den jsem začal pracovat u souseda „Leidla“, Schmida Martina, jako pacholek. Alespoň jsem měl něco k jídlu a místo na spaní v podkrovním pokoji. Tím bylo také zase o jednu osobu na jídlo a bydlení méně.

Zdroj: internet, překlad do češtiny: Tomáš Hojda, České Budějovice.

chen wir fei neamands“ (Zur Arbeit brauchen wir niemanden). Später mussten oder durften wir noch alle, einschließlich meines kleineren Bruders, in der Landwirtschaft, da wir ja die Arbeit alle konnten, doch mithelfen.

Nun konnten wir unser Gepäck, nebst unserer 5 Personen, in ein ca 15 qm Dachmansardenzimmer bringen. Hier stand mitten im Raum ein Kanonenofen, auf dem wir uns eine Suppe kochen konnten. Um der Enge in diesem Raum zu entfliehen, habe ich bereits am nächsten Tag bei dem Nachbarn „Leidl“ Schmid Martin, als Knecht angefangen. Da hatte ich wenigstens etwas zu Essen und eine Schlafmöglichkeit in einer Mansardenkammer. Dadurch war auch wieder eine Person weniger aus Kost und Wohnung.

Quelle: Internet, Bearbeitung B. Riepl.

Příloha 24 - Beilage 24

My jsme spolu byli šťastní!

Autor: Filip Černý, České Budějovice, rozhovor s knězem Vladimírem Vlčkem (1924-2014).

Moje první místo bylo v Krumlově. Pan biskup mě tam poslal jako kaplana ke starému faráři, který už dosluhoval.

Já jsem z toho byl zpočátku takový vyjevený, jako by byl asi každý. Zažil jsem tam příhodu, která mě ovlivnila na celý život.

Když jsem se tam nastěhoval a spal jsem tam asi první noc, tak mi o půlnoci zavolali k zaopatřování.

Umíral nějaký pán. No, já byl vykulený, protože jsem neměl s umírajícími ještě žádnou praxi.

Wir waren doch glücklich zusammen!

Autor: Filip Černý, Budweis, Interview mit dem Priester Vladimír Vlček (1924-2014).

Mein erster Dienstort war Krummau. Der Herr Bischof schickte mich dorthin als Kaplan zu einem alten Pfarrer, der sich langsam auf den Ruhestand vorzubereiten begann.

Ich war anfangs ganz schon nervös, wie das vielleicht jeder in so einer Situation wäre. Dabei erlebte ich etwas, was mich dann mein ganzes Leben lang noch beeinflusste.

Als ich an meinem neuen Dienstort eingezogen war und wohl die erste Nacht dort schlief, rief man mich um Mitternacht zu einem Versehgang. Irgendein Mann lag im Sterben. Naja, ich war etwas aus dem Häuschen, denn ich hatte mit einem Sterbenden in der Praxis noch keine Erfahrung gemacht.

Tak jsem si představoval, co mu asi řeknu, a ještě více mě uzemnila zpráva, že to je Němec, který nebyl odsunutý, protože to byl vyloženě protihitlerovec.

Já jsem německy uměl, protože jsme měli němčiny na gymnáziu habaděj. Jenom mě trápilo, že se bude rouhat!

Ten chlapík, co totiž pro mě přišel, mi povídal, že ten ubožák leží od roku 1917 ochrnutý na posteli.

Byl v první světové válce, tam ho ranil granát do páteře a po několika operacích ho vrátili domů manželce jako nevléčitelného chudáka.

Než odešel na frontu, tak byl se ženou jen sedm měsíců. Proto jsem si říkal: „Ten se bude rouhat a proklínat Boha a život.“

Šel jsem tedy dovnitř. Paní na mě čekala na chodbě, zavedla mě do takové malinké komůrky, čistě uklizené.

Ten pán tam ležel, usmíval se, což mě překvapilo. Povídá: „Grüß Gott, Herr Pfarrer!“

Tak jsme si chvilku povídali, vyzpovídal jsem ho a jenom mi vrtalo hlavou, proč byl nad postelí natažený provázek, ode zdi ke zdi. A on mi to vysvětlil.

Povídá: „Já jsem tak ochrnutý, že nemohu hnout ani prstem. Takže manželka mi vždycky koupí noviny, dvěma kolíčky je připevní na tu šňůru a já čtu. Pak ji zase zavolám a ona je obrátí.“

Já mu na to řekl: „Velice vás obdivuju. Kdyby se to stalo mně, tak nevím, jestli bych byl též tak trpělivý a odevzdaný. Propána, třicet dva let nevidět z okna Krumlov!“

So habe ich mir vorgestellt, was ich ihm wohl sagen würde. Und noch mehr verwirrte mich die Nachricht, dass es sich um „einen Deutschen“ handle, der nicht abgeschoben wurde, weil er ein ausgesprochener Hitlergegner gewesen sei. Ich konnte Deutsch, weil wir es am Gymnasium mehr als zur Genüge büffeln mussten. Mich plagte nur, dass er jetzt wohl gotteslästerliche Worte sprechen würde.

Der Kerl, der nämlich kam, um mich zu holen, sagte mir, dass dieser arme Mann bereits seit dem Jahre 1917 gelähmt im Bett liegen würde. Er war im Ersten Weltkrieg, dort verletzte ihm eine Granate das Rückgrat und nach einigen Operationen wurde er als unheilbar kranker Invalide zurück nach Hause zu seiner Frau geschickt.

Bevor er an die Front ging, hatte er nur sieben Monate mit seiner Frau zusammengelebt. Daher sagte ich mir: „Der wird Gott lästern und das Leben beklagen.“ Ich ging also hinein. Die Frau wartete am Gang auf mich und führte mich in so eine kleine Kammer, sauber geputzt.

Der Mann, der dort lag, lächelte, was mich überraschte. Er sagt: „Grüß Gott, Herr Pfarrer!“

So haben wir eine Weile geplaudert und ich habe ihm die Beichte abgenommen. Mir ließ nur die Frage keine Ruhe, warum eine Schnur über dem Bett aufgespannt war, von einer Wand zur anderen. Er erklärte mir das und sagte: „Ich bin so gelähmt, dass ich nicht einmal mehr den Finger bewegen kann. So kauft mir meine Frau immer eine Zeitung. Mit zwei Wäscheklammern befestigt sie sie dann an der Schnur und ich lese. Dann rufe ich sie wieder und sie kommt und blättert um.“

Ich sagte ihm darauf: „Ich bewundere Sie sehr. Wenn mir das passieren würde, ich weiß nicht, ob ich auch so geduldig wäre und mich mit meinem Schicksal abfinden könnte. Mein Gott, 32 Jahre aus dem Fenster Krummau nicht sehen können!“

A on odpověděl slovy, která si pamatuju dodnes: „Pán Bůh mi dal dvě věci. Pevnou víru a hodnou ženu.“

Kdybych neměl víru, tak se zblázním, vřdyť ani z toho okna vyskočit nemohu.

A moje žena nebyla ani tak mojí manželkou, jako spíš mojí ošetřovatelkou a uklízečkou.“

To mě hodně dojalo. A jdu ven a povídám té jeho paní dost neomaleně: „Už se vám asi brzy uleví od těch starostí.“

To jsem ale řekl velkou volovinu. Ona se na mne podívala a odpověděla: „My jsme spolu přece byli šťastní.“

A já jsem šel domů jako vykolejený, protože jsem znal spoustu lidí, kteří měli majetek, zdraví a uplatnění, a stejně bych neřekl, že byli šťastní.

Z knihy/aus: Jihočeši – Rodem i srdcem, Ra-
dioservis 2015, str./S. 433-434.

Er antwortete mir mit folgenden Worten, die ich bis heute nicht vergessen habe: „Der Herrgott gab mir zwei Sachen. Einen festen Glauben und eine brave Frau.“

Wenn ich den Glauben nicht hätte, dann würde ich verrückt werden. Ich kann ja nicht einmal mehr aus diesem Fenster springen. Und meine Frau war auch weniger meine Frau, als vielmehr meine Pflegerin und Aufräumerin.“

Das hat mich wirklich ergriffen. Und ich gehe raus und sage zu seiner Frau völlig taktlos: „Bald werden Sie von diesen Sorgen erlöst sein.“ Da hatte ich aber eine Dummheit von mir gegeben. Sie sah mich an und antwortete: „Wir waren doch glücklich zusammen.“

Ich ging wie in Trance nach Hause, denn ich kannte eine Menge von Menschen, die hatten Eigentum, Gesundheit, eine wichtige Funktion in der Gesellschaft, und dennoch würde ich nicht sagen, dass sie glücklich sind.

Übersetzung aus dem Tschechischen ins Deutsche: Bernhard Riepl, Kaplice (Kaplitz).

*Záhada - kdo, kdy, kde?
Rätsel - wer, wann, wo?*

Příloha 25 - Beilage 25

Pamětní záznam o průběhu kopané v Kaplici před druhou světovou válkou

Organizovaná kopaná se hrála v Kaplici od roku 1932 až do roku 1936-1937. Tréninky a zápasy se konaly na vojenském cvičišti za kasárny vpravo od silnice do Dolního Dvořiště.

Hřiště mělo mírný spád k silnici. Dvě dřevěné branky byly ze dřeva bez brankových sítí a byly majetkem vojenské správy, která prováděla sportovní činnost.

Kaplický fotbalový klub SK Kaplitz (Kaplice) tam působil za tichého souhlasu vojenské posádky.

Nepravidelných a celkem neřízených tréninků se zúčastňovali i vojáci místní posádky, kteří s námi hráli i zápasy.

Fotbalový klub neměl žádného sponzora, v této době to nebylo ani obvyklé. Finanční zisky ze zápasů byli minimální. Dresy a kopačky si kupovali hráči sami a na kopací míče se vybíralo.

Na tréninky mohl chodit každý kdo měl zájem a mužstvo se na zápasy formovalo postupně. Slabší hráči odpadávali a výkonnější nastupovali, což je také zřejmé ze zachovalých fotografií, které byly pořízeny někdy v roce 1932 – 1934. Hráči byli převážně německé národnosti, což je pochopitelné, jelikož celá Kaplice byla německá až na malou českou menšinu.

Dresy si nosil vyprat každý domů. Kapitánem byl jeden z nejlepších hráčů, Ernst Neugeborn, který trvale hrál středního útočníka.

Erinnerungen an den Kaplitzer Fußball vor dem Zweiten Weltkrieg

Organisiert Fußball gespielt wurde in Kaplitz von 1932 bis zum Jahre 1936/37. Die Trainings- und Meisterschaftsspiele fanden am Militärübungsplatz hinter der Kaserne rechts von der Straße nach Unterhaid (Dolní Dvořiště) statt. Der Fußballplatz hatte ein leichtes Gefälle in Richtung Straße. Zwei Holztore gab es dort ohne Netz, sie gehörten der Militärverwaltung, im Rahmen derer dort diverse Sportaktivitäten durchgeführt wurden.

Der Kaplitzer Fußballklub SK Kaplitz (Kaplice) benutzte diesen Platz, es gab eine Art unausgesprochene Duldung von Seiten der Militärbesatzung. An den unregelmäßigen und im Prinzip auch nicht straff organisierten Trainings nahmen auch Soldaten der hiesigen Besatzung teil, die uns sogar bei den diversen Spielen unterstützten.

Der Fußballklub hatte keinen Sponsor, in jener Zeit war das auch nicht üblich. Der finanzielle Gewinn aus den Spielen war minimal. Die Dressen und Fußballschuhe kauften sich die Spieler selbst, und für den Kauf der Fußbälle gab es eigene Geld-Sammlungen. Zu den Trainings konnte jeder kommen, der Interesse hatte. Die Mannschaft für Meisterschaftsspiele wurde schrittweise zusammengestellt. Die schwächeren Spieler fielen weg und die leistungsstärkeren wurden wichtiger, was auch aus den erhaltenen Fotos hervorgeht, die irgendwann zwischen 1932 und 1934 angefertigt wurden. Die Spieler waren vorwiegend deutscher Nationalität, was verständlich ist, weil ganz Kaplitz damals deutsch war, bis auf die kleine tschechische Minderheit.

Die Dressen nahm sich zum Waschen jeder mit nach Hause. Der Kapitän war einer der besten Spieler, Ernst Neugeborn, der langfristig in der Position des Mittelstürmers spielte.

Za zmínku stojí, že v mužstvu stabilně hráli 2-3 Češi, Jedlička Alois a Mrzena Jan, krátce s námi kopal Toncar Antonín, než odešel k policii do Prahy. Alois Jedlička odešel v roce 1934 na vojnu.

Jedlička stabilně hrál na pravém beku a Mrzena na levém beku.

Pokud si pamatuji, jezdili jsme na zápasy na kolech, vlakem a také osobním autem, které klubu zapůjčil Čech řezník Tomáš Smolík.

Zápasy mimo Kaplici jsme hráli ve Velešíně, v Benešově nad Černou, Vyším Brodč, Loučovicích a také v rakouském Freistadt. Jak jsme tam dopadli, to si už nepamatuji, ale v odvetném zápase v Kaplici jsme vyhráli.

Bylo pak velkým překvapením, že se po zápase objevil v kaplických německých novinách článek, že nejhoršími hráči na hřišti bili Jedlička a Mrzena. Již tehdy jsem chtěl nechat kopané na protest proti tomu, že jsem v tom jasně vycítil útok na naši českou národnost. Nechal jsem se tehdy přesvědčit, abych to tak nebral a hrál jsem dál.

Někdy na jaře 1936 přejmenovali náš klub SK Kaplitz na DFK Kaplitz, t.j. Deutscher Fußballklub Kaplitz.

Podle mého názoru to byl již tehdy nástup Sudeťáků proti Čechům.

Odmítl jsem dále hrát pod novým názvem klubu a na hřiště jsem chodil jen jako divák a nijak jsem se tím netajil.

Pokud vím, tak se o tomto přejmenování na DFK dověděli i na vojenské podádce a DFK zakázali hřiště na kopanou užívat.

Es muss erwähnt werden, dass in der Mannschaft stabil zwei bis drei Tschechen spielten, Jedlička Alois und Mrzena Jan, kurz spielte mit uns auch Toncar Antonín, bevor er zur Polizei nach Prag wegging. Alois Jedlička verließ die Mannschaft 1934, als er seinen Militärdienst antrat. Jedlička spielte stabil als rechter Außendecker und Mrzena nahm diese Position links ein.

Wenn ich mich richtig erinnere, fuhren wir mit dem Fahrrad zu den Spielen, mit dem Zug und auch mit einem PKW, welchen dem Klub der tschechische Fleischhauer Tomáš Smolík lieh. Wettkampfspiele außerhalb von Kaplitz spielten wir in Velešín, Beneschau, Hohenfurth, Kienberg und auch im österreichischen Freistadt. Wie das Spiel dort endete, das weiß ich nicht mehr, aber beim Retourspiel in Kaplitz haben wir gewonnen.

Dann gab es eine große Überraschung, als nach dem Spiel in einer Kaplitzer deutschsprachigen Zeitung ein Artikel auftauchte, dass die schlechtesten Spieler am Platz Jedlička und Mrzena waren. Schon damals wollte ich das Fußballspielen aus Protest dagegen aufgeben, weil ich darin einen klaren Angriff auf unsere tschechische Nationalität gespürt habe. Ich habe mich dann damals noch überreden lassen, dass ich das nicht so tragisch nehmen solle, und spielte weiter im Team mit.

Eines Tages im Jahre 1936 wurde unser Klub dann von SK Kaplitz auf DFK Kaplitz, also „Deutscher Fußballklub Kaplitz“ umbenannt. Meiner Meinung nach war das damals schon ein Antreten der Sudetendeutschen gegen die Tschechen. Ich habe dann abgelehnt, weiter unter dem neuen Namen des Vereins zu spielen und ging nur mehr als Zuschauer auf den Fußballplatz. Das habe ich auch niemandem verheimlicht.

Soweit ich weiß, erfuhren von dieser Umbenennung des Klubs auf DFK auch die Leute im Kommando der Garnison und dem DFK wurde untersagt, weiter den Kasernenplatz zum Fußballspielen zu verwenden.

Počátkem srpna 1936 jsem byl propuštěn z práce, a proto jsem si našel práci mimo Kaplici a domů jsem dojížděl jen na neděli.

Proto nevím, jak to nakonec s kaplickým fotbalem dopadlo. Určitě ale vím, že shora uvedený článek do kaplických novin napsal koncipient u advokáta Zmecka JUDr. Knechtl, který byl i v pozadí přejmenování klubu na DFK.

Pamětník Jan Mrzena, nar. 29. 4. 1917 v Kaplici

Z: Ing. Václav Kozyrev, Sportovní Kaplice, str. 153, napsáno 6. 11. 1999.

Anfang August 1936 wurde ich aus der Arbeit entlassen und so habe ich mir eine Arbeit außerhalb von Kaplitz gesucht und nach Hause bin ich nur noch sonntags gefahren.

Daher weiß ich auch nicht, wie das damals dann mit dem Fußball in Kaplitz geendet hat. Sicher aber weiß ich, dass den oben erwähnten Artikel in der Kaplitzer Zeitung der Konzipient des Advokaten Zmeck JUDr. Knechtl geschrieben hat, der auch im Hintergrund der Umbenennung des Klubs auf DFK die Fäden gezogen hat.

Text von Jan Mrzena, geb. 29. 4. 1917 in Kaplitz

Aus: Ing. Václav „Sláva“ Kozyrev, Sportovní Kaplice, S. 153, geschrieben an 6. 11. 1999.

Příloha 26 - Beilage 26

Franz Praschl (23. listopad 1938)

Pan Franz Praschl vstoupil v roce 1912 do služeb konzumního spolku na Kvildě, kde brzy zaujal vedoucí pozici. V roce 1914 byl založen v Srní nový konzumní spolek. Praschl byl přizván k zakládajícím pracím a zůstal tam jako skladník.

Po první světové válce se účastnil zakládajících prací konzumního spolku Rejštejna a bylo mu předáno vedení.

V roce 1921 mu byla svěřena funkce jednatele ve Stropnici. Tento spolek, který byl založen v roce 1920, byl v bezúspěšných poměrech a organizačními a obchodními schopnostmi pana Praschla se po krátké době podařilo jej aktivovat a dostat do chodu.

Tím byla pozornost svazu zaměřena na jeho osobu, a proto ho svaz navrhl jako jednatele v Horní Plané.

Franz Praschl (23. November 1938)

Herr Franz Praschl trat im Jahre 1912 in die Dienste des Konsumvereines Aussergefeld, in dem er alsbald eine leitende Stelle einnahm. Im Jahre 1914 wurde in Rehberg ein neuer Konsumverein gegründet. Praschl wurde zu den Gründungsarbeiten nach Rehberg berufen und verblieb dort als Lagerhalter. Nach dem Weltkriege nahm dieser an den Gründungsarbeiten des Konsumvereines Unterreichenstein teil und wurde ihm dessen Leitung übertragen.

Im Jahre 1921 wurde ihm die Geschäftsführerstelle in Strobnitz übertragen. Dieser Verein, eine Gründung aus dem Jahre 1920, war in trostlosen Verhältnissen und gelang es den organisatorischen und kaufmännischen Fähigkeiten des Herrn Praschl, den Verein nach kurzer Zeit aktiv zu gestalten und wurde dadurch die Aufmerksamkeit des Verbandes auf seine Person gelenkt und hat deshalb der Verband ihn als Geschäftsführer dem Konsumverein in Oberplan in Vorschlag gebracht.

Praschl podržel spolek v době krize a v časech deflace (spíše inflace??, pozn. B.Riepl) a tím družstvo ochránil před velkými škodami. V únoru 1923 bylo panu Prášlovi Svazem německých hospodářských družstev v Praze svěřeno vedení konzumního spolku v Kaplici.

Jako obchodní vedoucí tohoto konzumního spolku provedl fúze menších družstev Krumlov, Stropnice a Vyšší Brod s Kaplicí.

Všude se povedlo panu Prášlovi díky jeho energii, obchodnické intuici a jeho organizačním schopnostem rychle se prosadit a pod jeho vedením družstva konsolidovat. Praschl byl proto za své zásluhy zvolen předsedou Jihočeského krajského svazu, kde rovněž vzorně působil.

Jeho snahy měly vždy základ v pokusu o rozvoj družstevních organizací a tomu věnoval celé své úsilí. Blaho konzumu byl nejvyšší cíl jeho práce.

Franz Praschl byl také členem dozorčí rady celostátního konzumního svazu GEC v Praze, ve kterém svým solidním působením našel plné uznání.

*Ze soukromého archivu Lea Praschla, Linec.
Překlad do češtiny: Hanka Lüftnerová a žáci
osmé třídy Kaplického gymnázia*

Příloha 27 - Beilage 27

Směrnice kaplického konzumu z 27. 5. 1938, Franz Praschl

Všem členům představenstva a dozorčí rady!

Politické napětí, které momentálně dominuje světu, činí nezbytným se připravit na vše možné. Pokud by došlo k chaosu, mohly by vzniknout družstvu a členům největší škody.

Praschl hat den Verein über die Krisen der Deflationszeit (eher Inflationszeit??, Anm. B. Riepl) hinweggebracht und hat dadurch die Genossenschaft vor großen Schäden bewahrt. Im Feber 1923 wurde Herr Praschl vom Verbande deutscher Wirtschaftsgenossenschaften in Prag die Leitung des Konsumvereines Kaplitz anvertraut. Als Geschäftsführer dieses Konsumvereines hat Herr Praschl die Fusionierung der kleineren Genossenschaften in Krumau, Strobnitz und Hohenfurth mit Kaplitz durchgeführt.

Überall gelang es Herrn Praschl durch seine Energie, seinen kaufmännischen Weitblick und seine organisatorischen Fähigkeiten sich rasch durchzusetzen und die von ihm geleiteten Genossenschaften zu konsolidieren. Praschl wurde deshalb in Anerkennung seiner Verdienste zum Obmann des Südböhmischen Kreisverbandes gewählt, wo er ebenfalls vorbildlich gewirkt hat.

Seine Bemühungen waren immer getragen von dem Streben nach Ausgestaltung der genossenschaftlichen Organisation und ihm galt ihr Wohl und Wehe als das höchste Ziel seiner Arbeit.

Franz Praschl war auch Mitglied des Aufsichtsrates des GEC Verbandes in Prag, in dem er ebenfalls durch sein gediegenes Wirken die vollste Anerkennung gefunden hat.

Aus dem Privatarchiv von Leo Praschl, Linz.

Richtlinien des Konsums Kaplitz von 27. Mai 1938, Franz Praschl

An alle Vorstands- und Aufsichtsratsmitglieder!

Die politische Spannung, welche gegenwärtig die Welt beherrscht, macht es notwendig, dass wir uns auf alles mögliche vorbereiten. Der grösste Schaden könnte für Genossenschaft und Mitglieder entstehen, wenn ein Chaos entstünde.

Musíme být připraveni na nejnepříznivější dopad politické krize. Budeme-li připraveni, uchráníme družstvo před velkými škodami. Pokud by se politická obloha opět rozjasnila, pak tyto směrnice jednoduše hodíme do ohně.

Předběžně posíláme tyto směrnice pouze členům představenstva a dozorčí rady a prosíme je o stanovisko k nim. Teprve poté, až obdržíme souhlas těchto hlavních funkcionářů, budou informovány rovněž prodejny.

S družstevnickým pozdravem:

Praschl

Směrnice pro případ války.

V případě, že současná politická situace vyústí ve válku, je nutné následující směrnice bezpodmínečně a co nejpřesněji dodržovat, protože na jejich přesném dodržování závisí jistota obchodních podílů a spořicíh vkladů členů.

Činnost neplánovaná a neúčelná by vytvořila chaos, který by musel vést k finančnímu krachu spolku, a tím by zase vznikla škoda členům. Zabránit tomu musí být úkolem všech funkcionářů.

Abychom už zpočátku nevyvolali obavy o zdraví našeho sdružení, musí zde být výslovně konstatováno, že naše sdružení je aktivní a žádný člen se nemusí o své peníze bát. Stav našeho majetku bohatě pokrývá vklady všech členů, ano jsou k dispozici ještě značné rezervy, které tyto vklady převyšují.

V žádném jiném peněžním ústavu nejsou vklady tak jisté jako u nás, protože všechny peníze jsou uloženy ve vlastním majetku. Tento majetek se skládá hlavně z realit a uskladněného

Wir müssen für den ungünstigsten Ausgang der politischen Krise vorbereitet sein. Sind wir das, so werden wir die Genossenschaft vor grossen Verlusten bewahren. Heitert sich der politische Himmel wieder auf, dann werfen wir diese Richtlinien einfach ins Feuer.

Vorläufig schicken wir diese Richtlinien nur an die Vorstands- und Aufsichtsratsmitglieder und bitten diese um eine Stellungnahme dazu. Erst nachdem die Zustimmung von diesen Hauptfunktionären eingelangt ist, werden wir auch die Verkaufsstellen damit beteiligen.

Mit genossenschaftlichem Grusse:

Praschl

Richtlinien für den Fall eines Krieges.

Für den Fall, als die gegenwärtige politische Situation in einem Kriege enden sollte, sind folgende Richtlinien unbedingt und genauest zu beachten, weil von der genauen Beachtung die Sicherheit der Geschäftsanteile und Spareinlagen der Mitglieder abhängt. Ziel- und planloses Arbeiten würde ein Chaos schaffen, dem der finanzielle Zusammenbruch des Vereines folgen müsste, wodurch wieder die Mitglieder zu Schaden kommen würden. Dies zu verhindern, muss die Aufgabe aller Funktionäre sein.

Um nicht von vornherein Zweifel in die Gesundheit unseres Vereines zu setzen, sei hier ausdrücklich erklärt, dass unser Verein gut aktiv ist und dass kein Mitglied um sein Geld zu fürchten hat. Unser Besitzstand deckt alle Guthaben der Mitglieder weitaus; ja es sind über diese Guthaben hinaus noch ansehnliche Reserven vorhanden.

In keinem zweiten Geldinstitut sind die Einlagen so sicher als wie bei uns, weil alle Gelder im eigenen Besitzstand angelegt sind. Dieser Besitz besteht in der Hauptsache in

zboží. V případě nouze máme tedy zboží, které můžeme dát členům místo peněz.

V případě válečných událostí je zboží často cennější než peníze. Účelem těchto směrnic je tento stav majetku udržet, abychom peníze členů ochránili.

Z našich skladníků a ostatních zaměstnanců je asi 30 mužů povinných vojenskou službou. Kdyby musel při všeobecné mobilizaci najednou narukovat větší počet z nich, způsobilo by nám to těžké komplikace, protože samozřejmě nemáme tolik náhradního personálu, abychom mohli všechny tyto mezery hned zaplnit.

Kdyby museli skladníci naráz narukovat a nebylo by postaráno o náhradu, museli bychom pravděpodobně některé prodejny uzavřít. Zavřená prodejna by členům ale k ničemu nesloužila a právě v těžké válečné době potřebují členové ochranu družstevního zařízení.

Pět prodejen by muselo v každém případě být uzavřeno.

Členům těchto prodejen bude však nabídnuta možnost nakupovat v nedalekých sousedních prodejnách.

Nejedná se tedy jen o to, zabezpečit vklady členů, ale především také udržet družstevní organizaci.

Obojího dosáhneme, když budeme přísně dbát následujících směrnic.

I. Vedení prodejny:

Je-li skladník povolán k vojenské službě, musí také v krátkém čase několika hodin předat sklad důvěryhodné osobě nebo funkcionáři členského výboru.

den Realitäten und den Warenlagern. Im Notfalle haben wir also Ware, welche wir den Mitgliedern statt Geld geben können.

Im Falle kriegerischer Ereignisse sind Waren oft wertvoller als Geld. Diesen unseren Besitzstand zu erhalten und damit die Gelder der Mitglieder zu schützen, bezwecken diese Richtlinien.

Von unseren Lagerhaltern und sonstigen Angestellten sind rund 30 Mann militärpflichtig. Wenn bei einer allgemeinen Mobilmachung plötzlich eine grössere Anzahl davon einrücken müsste, würde uns dies schwere Komplikationen verursachen, weil wir selbstredend nicht soviel Ersatzpersonal haben, um alle diese Lücken sofort ausfüllen zu können.

Würden die Lagerhalter Knall und Fall einrücken und es wäre für keinen Ersatz gesorgt, so müsste wahrscheinlich manche Verkaufsstelle zugesperrt werden. Eine gesperrte Verkaufsstelle könnte aber den Mitgliedern nichts nützen. Und gerade in einer schweren Kriegszeit brauchen die Mitglieder den Schutz der genossenschaftlichen Einrichtung.

5 Verkaufsstellen würden auf alle Fälle gesperrt werden müssen.

Den Mitgliedern dieser Verkaufsstellen ist aber die Möglichkeit geboten, in nahegelegenen Nachbarverkaufsstellen einzukaufen.

Es gilt also nicht allein, die Einlagen der Mitglieder sicherzustellen, sondern vor allem auch, die genossenschaftliche Organisation zu erhalten.

Beides wird erreicht, wenn nachstehende Richtlinien genau beachtet werden.

I. Verwaltung der Verkaufsstelle:

Sollte ein Lagerhalter momentan einberufen werden, so muss er auch in der kurzen Zeit von wenigen Stunden das Warenlager einer Vertrauensperson oder einem Funktionär des Mitgliederausschusses übergeben.

Inventura se asi nedá na místě provést, ale představenstvo se bude snažit ji provést co možná nejdříve po odchodu skladníka.

Inventurní data budou uchována, aby mohly být po návratu skladníka účty dány do pořádku.

Kde pracuje vedle skladníka i prodavač, převezme tento sklad a funkci skladníka.

Je-li prodejnu schopna vést žena skladníka, i když jen na krátký čas, je to výhodnější.

Jestliže je žena dostatečně zdatná, může jí být svěřeno vedení skladu po celou dobu nepřítomnosti skladníka.

Není-li po ruce ani prodavač, ani manželka, musí skladník ještě před odchodem předat sklad důvěryhodné osobě (členu výboru).

V každém případě je nutno telefonicky nebo telegraficky informovat ústředí.

Ústředí se postará o to, aby co možná nejdříve byla provedena inventura, aby byly zájmy odešlého skladníka ochráněny.

V žádném případě nesmí sklad zůstat opuštěný. Kvapně opuštění skladu by bylo pro samotného skladníka i pro organizaci krajně škodlivé.

Provizorní převzetí skladu nezavazuje přebírajícího k jeho trvalému vedení a také ho k tomu neopravňuje.

Provizorním převzetím přijímá přebírající samozřejmě jen morální povinnost vést sklad podle nejlepšího vědomí a svědomí tak dlouho, dokud nebude po inventuře řádně a trvale svěřen jemu nebo jiné osobě.

Každá osoba, která provizorně přejímá sklad, přejímá ho jako důvěryhodná osoba, a proto se

Eine Inventur wird sich nicht auf der Stelle durchführen lassen, aber der Vorstand wird bemüht sein, eine solche möglichst bald nach dem Abgange des Lagerhalters aufzunehmen. Die Inventurdaten werden festgehalten, damit mit dem abgegangenen Lagerhalter nach dessen Rückkehr abgerechnet werden kann.

Wo neben dem Lagerhalter ein Verkäufer arbeitet, übernimmt der Verkäufer das Warenlager und die Lagerhalterfunktion. Ist die Frau des Lagerhalters befähigt, die Verkaufsstelle wenn auch nur für kurze Zeit zu führen – so ist dies der günstigere Fall.

Bei entsprechender Tüchtigkeit der Frau kann derselben die Lagerverwaltung für die ganze Zeit der Abwesenheit des Lagerhalters belassen werden. Ist weder ein Verkäufer noch eine Frau vorhanden, so muss der Lagerhalter vor seinem Abgange noch einer Vertrauensperson (Mitgl. Ausschuss) das Lager übergeben.

In jedem Fall ist der Zentrale telegrafisch oder telefonisch zu berichten. Die Zentrale wird dafür sorgen, dass so bald als möglich der Stand des Lagers durch eine Inventur überprüft wird, damit die Interessen des abgegangenen Lagerhalters geschützt werden.

In keinem Fall darf das Lager herrenlos zurückgelassen werden. Ein herrenloses Zurücklassen des Lagers wäre für den Lagerhalter selbst und für den Verein höchst schädlich.

Die provisorische Uebernahme des Lagers verpflichtet den Uebernehmer nicht zur dauernden Führung desselben, wie sie ihn auch nicht zur dauernden Führung berechtigt. Mit der provisorischen Uebernahme übernimmt der Uebernehmer selbstredend nur die moralische Verpflichtung, das Lager nach bestem Wissen und Gewissen solange zu führen, bis es durch Inventur ordentlich und dauernd an ihn selbst oder an eine andere Person übertragen wird.

Jede Person, die ein Lager provisorisch übernimmt, übernimmt als Vertrauensperson,

předpokládá, že si je každý přebírající vědom této důvěry a pracuje tak, jako by šlo o jeho vlastní majetek.

Stav skladu podle posledního inventurního hlášení sepsaného odcházejícím skladníkem se bere jako výchozí pro příští vyúčtování.

Je tedy nutné, aby už teď každý skladník věnoval vedení hlášení zvýšenou pozornost, aby každou dodávku ihned započítal a zanesl do hlášení, aby po něm zůstalo co nejméně otevřených položek.

Skladníci, kteří přicházejí v úvahu jako vojenské osoby, měli by už teď zasvětit do důležitějších administrativních činností případného zástupce.

Kdyby bylo zboží nějakého druhu kvůli válečným opatřením zabaveno, měl by skladník každopádně od příslušného velení požadovat potvrzení.

Pro případ, že by bylo zboží válečnými událostmi zničeno, je třeba podle možností vytvořit seznam a poslat ho na ústředí.

V případě evakuace je nutno vzít peníze v hotovosti s sebou a opatrovat je. Podle možností je třeba vzít s sebou i poslední hlášení a pokladní knihu. Každý skladník musí být schopen, až se vše uklidní, předložit účty.

V případě evakuace musí každá prodejna, popřípadě každý skladník jednat na vlastní pěst. Zachránit, co se zachránit dá! Před zničením raději rozdat členům!!

Dodržení těchto pokynů je zaručeno pokračování prodejen.

weshalb vorausgesetzt wird, dass sich jeder Uebernehmer dieses Vertrauens bewusst ist und so arbeitet, als ginge es um sein Eigenes.

Der Lagerbestand des letzten - von dem abgehenden Lagerhalter verfassten - Rapportscheines wird zum Ausgangspunkt der nachträglichen Abrechnung genommen. Es ist daher nötig, dass schon jetzt jeder Lagerhalter der Führung des Rapportes erhöhtes Augenmerk zuwendet, indem er jede Lieferung sogleich berechnet und in den Rapportschein einträgt, damit von ihm möglichst wenige offene Posten zurückbleiben.

Die Lagerhalter, die als Militärpersonen in Betracht kommen, wollen schon jetzt die in Aussicht genommenen Vertreter in die wichtigeren Verwaltungsgeschäfte einweihen.

Sollte durch militärische Massnahmen Ware irgendwelcher Art beschlagnahmt werden, wolle man in jedem Falle von dem betreffenden Kommando eine Bescheinigung verlangen. Für den Fall, als durch kriegerische Ereignisse Ware vernichtet werden sollte, ist nach Tunlichkeit ein Verzeichnis darüber aufzunehmen und an die Zentrale zu leiten.

Im Falle der Evakuierung ist das Bargeld vom Lagerhalter mitzunehmen und zu verwahren. Wenn tunlich, ist auch der letzte Rapport und das Kassabuch mitzunehmen. Jeder Lagerhalter muss nach Einkehr normaler Zeiten Rechenschaft geben können.

Im Falle der Evakuierung hat jede Verkaufsstelle, bezw. jeder Lagerhalter auf eigene Faust zu handeln. Retten, was zu retten ist! Vor einer Vernichtung lieber an Mitglieder verschenken!!

Durch Beachtung dieser Weisungen wird die Fortführung der Verkaufsstellen gewährleistet.

II. Samostatné pokračování:

Podle politické situace může v naší vlasti dojít k válce. Jestliže by toto nastalo, mohlo by se stát, že jednotlivé prodejny budou odříznuty od centrály. Pokud se tak stane, je třeba udělat následující:

1)

Všechny zpětné platby (podíly, vklady) musí být bez výjimky zmrazeny. Peníze přijaté za zboží se použijí na nákup čerstvého zboží.

Prodejna si obstará sama zboží, kde se dá, a účtuje je stejným způsobem, jako se dosud počítaly „ruční“ (menší??) nákupy.

Není-li možné obstarání zboží, když zároveň prodejem zboží se hromadí peníze, musí být tyto spravovány členským výborem, aby nebyl ztracen ani ten nejmenší obnos.

Ať trvá tento stav oddělení jakkoliv dlouho, provede se po opětovném spojení vyúčtování dodatečně.

O všech příjmech a výdajích se musí vést pokladní kniha a všechny samostatné nákupy se musí přesně zaznamenat.

Zastavení vyplácení všech vkladů má ten účel, aby byl zachován sklad pro prodejní místo, respektive finanční prostředky k tomu, aby mohl být sklad kdykoliv doplňován.

Kdyby se vklady vyplácely, byl by zisk z prodeje zboží spotřebován a prodejna by neměla žádné prostředky pro další existenci.

Přitom je v mnoha prodejních místech otázka, zda by příjmy k uspokojení vkladatelů stačily. Kromě toho chybí jakákoliv kontrola a mohlo by lehce docházet k podvodům.

II.Selbständige Fortführung:

Nach der politischen Situation könnte sich ein Krieg in unserer Heimat abspielen. Träte dieser Fall ein, so könnte es geschehen, dass einzelne Verkaufsstellen von der Zentrale abgeschnitten werden. Geschieht solches, dann ist folgendes zu tun.

1)

Alle Rückzahlungen (Anteile oder Einlagen) sind ausnahmslos einzustellen. Das für Waren eingekommene Geld ist zum Ankauf frischer Ware zu verwenden.

Die Verkaufsstelle besorgt sich Ware, wo sie solche auftreiben kann und verrechnet diese auf dieselbe Art wie bisher Handeinkäufe verrechnet werden.

Sollte die Nachschaffung von Ware nicht möglich sein und sich Gelder ansammeln, so sind diese von dem Mitgliederausschuss so zu verwalten, dass nicht der kleinste Betrag verloren geht.

Mag dieser Zustand des Getrenntseins wie lange immer dauern, wird nach Wiedervereinigung die Abrechnung nachträglich durchgeführt.

Ueber alle Einnahmen und Ausgaben ist genau Kassabuch zu führen und alle selbständigen Einkäufe sind genau zu buchen.

Die Einstellung aller Rückzahlungen hat den Zweck, der Verkaufsstelle das Warenlager zu erhalten, bezw. die Mittel dazu, um das Lager jederzeit ergänzen zu können.

Würden Einlagen zurückgezahlt, würde der Warenerlös verbraucht und die Verkaufsstelle hätte keine Mittel zum Weiterbestehen.

Dabei ist es in vielen Orten fraglich, ob die Einnahmen zur Befriedigung der Einleger reichen würden. Ausserdem (sic!) fehlt jede Kontrolle und es könnten sehr leicht Fälschungen unterlaufen.

Kdyby byly vypláceny zpět vklady z výnosu za zboží a někteří vkladatelé by své peníze nedostali, vyvolalo by to u nich strach a rozhořčení.

2)

Jakmile se centrála a prodejna znovu spojí, bude následovat přesné vyúčtování, při kterém jako výchozí stav platí poslední kontrolované hlášení.

3)

Člen dohlížecího výboru, který bydlí v oblasti odříznuté od centrály, vystupuje jako zmocněnec představenstva a kontroluje v době odříznutí prodejnu nebo prodejny. Jestliže v oblasti bydlí více členů dohlížecího výboru, vytvoří tito jednající představenstvo.

V případě, že je odříznuto více sousedních prodejen, účtuje každá prodejna samostatně, jak je popsáno výše. To ale nezabraňuje jejich možnému spojení za účelem společného nákupu.

4)

Pokud trvá stav odříznutí delší dobu, spojí se prodejny s nejbližší dosažitelnou družstevní centrálou (Vídeň, Linec, Praha, České Budějovice, Horní Planá). Toto spojení bude nutné, aby bylo zajištěno oprávnění existence prodejního místa, to znamená vytvoření právně registračních podkladů, a také proto, aby se lépe získávalo zboží.

5)

Zboží smí být prodáváno jen za hotové peníze. Je třeba se co nejpřísněji vystříhat jakéhokoli poskytování úvěru, protože to by pro další existenci prodejny bylo velmi nebezpečné.

Nezaplacené dluhy z dřívější doby musí být podle možností evidovány.

Würden Einlagen aus diesem Warenerlöse zurückgezahlt werden und es bekämen nicht alle Einleger ihr Geld, so würde dies bei den Nichtbefriedigten Angst oder Erbitterung auslösen.

2)

Sobald Zentrale und Verkaufsstelle wieder Verbindung bekommen, erfolgt die genaue Abrechnung, wobei der letzte kontrollierte Rapportschein den Ausgangspunkt bildet.

3)

Das in dem von der Zentrale abgeschnittenen Gebiete wohnhafte Aufsichtsratsmitglied tritt als Bevollmächtigter des Vorstandes auf und kontrolliert während der Dauer des Getrenntseins die Verkaufsstelle oder die Verkaufsstellen. Sind mehrere Aufsichtsratsmitglieder in dem Gebiete wohnhaft, so konstituieren sich dieselben als geschäftsführender Vorstand. In dem Falle, wo mehrere benachbarte Verkaufsstellen abgeschnitten werden, verrechnet jede Verkaufsstelle selbständig, so wie vorher beschrieben. Das besagt aber nicht, dass sie sich nicht zum Zwecke des gemeinsamen Einkaufes vereinigen könnten.

4)

Dauert das Getrenntsein längere Zeit, so werden die Verkaufsstellen mit der nächsten erreichbaren genossenschaftlichen Zentralstelle in Verbindung treten. (Wien, Linz, Prag, Budweis, Oberplan.) Diese Verbindung wird notwendig sein, um der Verkaufsstelle die Existenzberechtigung zu sichern, d.h. die registergerichtlichen Grundlagen zu schaffen und auch, um leichter Ware zu bekommen.

5)

Ware darf nur gegen Barzahlung verkauft werden. Jede Kreditgewährung ist strengstens zu vermeiden, weil sie für den Weiterbestand der Verkaufsstelle sehr gefährlich wäre.

Aushaftende Schulden aus früherer Zeit müssen nach Tunlichkeit eingeschrieben werden.

III. Distribuce zboží:

Jakmile nastanou nákupy ze strachu před nedostatkem, musí se zboží na skladě rozdělit tak, aby pokud možno každý člen dostal stejný díl. Vedení organizace se samozřejmě bude snažit zboží dodat, aby členové kdykoliv něco dostali. To se přirozeně nedá pro válečnou oblast garantovat, ale můžete být ujištěni, že snaha chybět nebude.

Papíroví členové, kteří už delší dobu před politickým napětím nenakupovali, mohou ztratit nárok na přídělky, protože se pro ně nedrželo zboží skladem. Členové, kteří v posledních týdnech podlehli politickému tlaku a nenakupovali, jsou každopádně pokládáni za právoplatné členy a bude s nimi tak nakládáno. Členové, kteří vystoupili (nebo byli vyloučeni), přirozeně nemají nárok na ohledy.

IV. Prozatímní ustanovení:

Podle současného stavu personálu se úkoly rozdělují podle přílohy. Bude-li v nejbližší době vyhlášena mobilizace, zachovají se odcházející skladníci podle rozpisu a hned povolají k sobě určené osoby. To ať se stane telegraficky nebo telefonicky a současně nechtě je informována centrála.

Prodejná místa	Černé údolí
	Slavkov
	Krabonoš
	Studánky
	Krumlov-nádraží

by byla uzavřena, protože zde by členové neměli žádné škody. Mohli by nakupovat v sousedních prodejnách. Místnosti v těchto vesnicích se nebudou vyklízet, odveze se jen zboží.

III. Warenverteilung:

Sobald Angstkäufe einsetzen, ist das vorhandene Lager so einzuteilen, dass möglichst jedes Mitglied einen gleichen Teil bekommt. Die Vereinsleitung wird selbstredend bestrebt sein, Ware nachzuschaffen, damit die Mitglieder jederzeit etwas bekommen. Dies lässt sich natürlich für ein Kriegsgebiet nicht garantieren, aber Sie können versichert sein, dass es an Bemühungen nicht fehlen wird.

Papiermitglieder, die schon längere Zeit vor der politischen Spannung nicht eingekauft haben, können von Beteiligungen ausgeschlossen werden, weil für sie kein Warenlager gehalten wurde. Die Mitglieder, die in den letzten Wochen dem politischen Druck erlegen und ferngeblieben sind, sind unbedingt als vollwertige Mitglieder zu betrachten und zu behandeln. Gekündigte Mitglieder haben natürlich keinen Anspruch auf Berücksichtigung.

IV. Vorübergehendes:

Nach dem gegenwärtigen Personalstande ist die Einteilung laut Beilage getroffen. Sollte in der nächsten Zeit eine Mobilisierung angeordnet werden, sollte der abgehende Lagerhalter sich an die Einteilung halten und gleich die betreffenden Personen zu sich bestellen. Dies wolle telegrafisch oder telefonisch geschehen unter gleichzeitiger Verständigung der Zentrale.

Die Verkaufsstellen	Schwarzthal
	Lagau
	Zuggers
	Kaltenbrunn
	Krumau-Bahnhof

würden gesperrt, weil dies ohne Schaden für die Mitglieder geschehen könnte. Die Mitglieder dieser Verkaufsstellen könnten in benachbarten Verkaufsstellen einkaufen. Die Lokale würden in diesen Orten nicht geräumt. Weggeschafft würde nur die Ware.

Celý inventář ať zůstane v provozovnách stát. O odstěhování zboží by se měly postarat oba místní výbory. Při stěhování je nutné se postarat o řádné vyúčtování.

Nejdříve by muselo být odstěhováno cennější zboží. Potraviny by se daly rozprodat. Samozřejmě jen za hotové.

Razítko:

Jihočeský centrální konzumní a spořitelní spolek reg. družstvo s ručením omezeným v Kaplici

Centrále Jihočeského Konzumu, 31. 5. 1938

S těmi směrnicemi jsem úplně srozuměn. Vždyť náš skladník nepotřebuje při mobilizaci rukovat, je („superavitiert“ =??, zproštěn služby?).

U nás se teď hodně brojí proti Konzumu a všemožným způsobem se snaží členy Konzumu vyštvať. Při shromážděních Sudetoněmecké strany (S.d.P.) se také hodně nadávalo na Konzum a častníkům shromáždění se vyprávělo všechno možné, aby se spolku uškodilo.

Nyní je to o něco lepší. Rozhodl jsem se do S.d.P. vstoupit, abych i já měl přístup k těm schůzím, protože se jednalo většinou o schůze podle paragrafu II.

Podepsal jsem členský formulář a zaplatil jsem vstupní poplatky a pár dní poté jsem dostal dopis od místního vedení, že když chci vstoupit do S.d.P., musím rezignovat na funkci předsedy Konzumu. Byl jsem vyzván, abych se k tomu vyjádřil.

Já se k tomu vůbec nevyjádřil. Pak se mě přišli ptát, jak jsem se rozhodl. Odpověděl jsem, že to, co ode mě žádají, je blbost.

Das ganze Inventar bliebe in den Lokalen stehen.

Um die Wegschaffung des Lagers müssten sich beide Ortsausschüsse bemühen. Bei der Wegschaffung muss darauf geachtet werden, dass ordnungsgemässe Abrechnungen erfolgen. Zuerst müsste die wertvollere Ware weggeschafft werden. Lebensmittel liessen sich ja ausverkaufen. – Natürlich nur gegen Barzahlung.

Stempel:

Südböhmischer Zentral-Konsum-u. Sparverein r.G.m.b.H. in Kaplitz

An die Zentrale des Süd.-Böhm. Konsum, 31. 5. 1938

Ich bin mit den Richtlinien vollkommen einverstanden. Unser Lagerhalter braucht ja bei einer Mobilisierung nicht einrücken, ist superavitiert.

Bei uns geht es jetzt fest über den Konsum und wird alles versucht um die Mitglieder vom Konsum abzutreiben - bei den SdP Versammlungen wurde auch viel über den Konsum geschimpft und alles Mögliche den Versammlungsteilnehmern vor gemacht um den Konsumverein zu schaden.

Jetzt ist es etwas besser den (sic!) ich habe mich entschlossen der SdP beizutreten damit ich auch zu den Versammlungen Zutritt habe denn meistens sind es Paragraf II Versammlungen.

Ich unterschrieb die Beitrittserklärung bezahlte die Beitrittsgebühren und in einbar (sic!) Tagen nachher bekam ich einen Brief von der Ortsleitung wen (sic!) ich zur S.d.P. beitreten will, so muss ich die Obmannstelle nieder legen und forderte mich auf ich soll mich äussern (sic!) darüber.

Ich äusserte mich garnicht (sic!) dann kam man zu mir anfragen wie ich mich entschlossen habe. Ich antwortete das (sic!) dass (sic!) ein Blödsinn ist was Sie (sic!) da von mir verlangen.

Teď mám klid. Oni ale stejně zkasírují měsíční příspěvky.

Pozdrav Rusam

Kaplice, 14. září 1938
Všem členským výborům!

V příloze vám sdělujeme směrnice pro případ války. Tyto směrnice byly vypracovány už v květnu tohoto roku a na poslední konferenci sděleny skladníkům.

Prosíme Vás, abyste ihned po obdržení těchto směrnic svolali členský výbor a skladníka, a tyto směrnice pozorně prošli.

Právě v tomto nebezpečném čase je nezbytné, aby byl členský výbor aktivnější než v normálních, klidných dobách. Dojde-li k válečným událostem, může být konzumní spolek nucen plnit velké úkoly. Jistě si ještě vzpomínáte na dobu světové války a na často tak nedůstojné jednání, které si spotřebitelé od obchodníků museli nechat líbit.

Právě v časech nouze musí konzumní spolek ukázat, že chce pro členy to nejlepší. Všechny naše snahy musí být zaměřeny tak, abychom konzumní spolek přes ty těžké doby převedli.

Bylo by nám velmi příjemné, kdybyste nás skutečně podrobně informovali, na čem jste se na základě těchto směrnic usnesli.

S družstevnickým pozdravem

Razítko:

Jihočeský centrální konzumní a spořitelní spolek reg. družstvo s ručením omezeným v Kaplici

Podpis: Praschl

Jetzt habe ich Ruhe. Kassieren aber die Monatsbeiträge.

Gruss Rusam

Kaplitz, am 14. September 1938
An alle Mitgliederausschüsse!

In der Beilage übermitteln wir Ihnen Richtlinien für den Fall eines Krieges. Diese Richtlinien wurden schon im Mai d.J. ausgearbeitet und den Lagerhaltern in der letzten Konferenz mitgeteilt.

Wir bitten Sie sofort nach Erhalt dieser Richtlinien den Mitgliederausschuss und den Lagerhalter zusammenzurufen und diese Richtlinien aufmerksam durchzugehen. Gerade in der gefährlichen Zeit ist es notwendig, dass der Mitgliederausschuss mehr Tätigkeit entwickelt, wie in normalen, ruhigen Zeiten. Sollte es zu kriegesrischen Ereignissen kommen, dann kann der Konsumverein grosse Aufgaben zu erfüllen haben. Sie erinnern sich sicherlich noch an die Zeit des Weltkrieges und an die oft so demütige Behandlung, welche sich die Konsumenten von den Kaufleuten gefallen lassen mussten.

Gerade in Zeiten der Not muss der Konsumverein zeigen, dass er für die Mitglieder das Beste will. Alle unsere Anstrengungen müssen darauf gerichtet sein, den Konsumverein über die schwere Zeit hinwegzubringen.

Es wäre uns sehr angenehm, wenn Sie uns recht ausführlich berichten würden, was Sie auf Grund dieser Richtlinien für Beschlüsse gefasst haben.

Mit genossenschaftlichem Grusse:

Stempel:

Südböhmischer Zentral-Konsum- u. Sparverein reg. Genossenschaft mit beschränkter Haftung in Kaplitz

Unterschrift: Praschl

Pro případ všeobecné mobilizace:

Prodejna/Verkaufsstelle – vedoucí/Leiter (povinnen rukovat/militärpflichtig x)

Kaplice/Kaplitz – Sonnberger x

Benešov n. Č. – Ternetz x

Pohorská Ves – Häusler Ed.

Pohoří n. Š. – Hausl

Černé Údolí – Kraliček x (uzavřena a zboží a členové by byli převedeni do Pohorské Vsi)

Rožmitál – Gegner x

Slavkov – Kletzenbauer x (uzavřena a zboží a členové by byli převedeni do Světlíka)

Malonty – Weishäupl

Dolní Dvořiště – Weber x

Cetviny – Jaksch x

Kaplice-nádráží – Lexa x

Vyšší Brod – Glaser x

Rožmberk – Zimmer

Malšín – Werani

Kapličky – Ingrisch x

Horní Dvořiště – Kollross x

Neuhäuseln?? – Mayer

Horní Stropnice – Blechinger x

Nová Ves nad Lužnicí – Weissenböck x

Nové Hrady – Jaksch x

Für den Fall einer allgemeinen Mobilisierung:

Verkaufsstelle/Prodejna– Ersatz/náhrada (falls Leiter militärpflichtig x)

Kaplitz – Gurko

D. Beneschau – Frau/manželka

Theresiendorf

Buchers

Schwarzthal – gesperrt u. Ware u. Mitglieder nach Theresiendorf

Rosenthal – Praschl Karl

Lagau – gesperrt u. Ware u. Mitglieder nach Kirschschatz

Meinetschatz – (Frau/manželka)

Unterhaid – Willensdörfer

Zettwing – Strada

Kaplitz-Bahnhof – Mösslinger

Hohenfurth – Bobr und Frau Glaser

Rosenberg – Frau/manželka

Malsching

Kapellen – Frau/manželka

Oberhaid – Vater/otec

Neuhäuseln

Strobnitz – Frau/manželka

Erdweis – Frau/manželka

Gratzen – Frau/manželka

Žumperk – Wiblinger	Sonnberg
Krumlov-Horní brána – Krenauer x	Krumau-Obertor – Macho
Větrní – Wicho x	Wettern – Frau/manželka
Krabonoš – Bernhard x (uzavřena a zboží a členové by byli převedeni do Nové Vsi nad Lužnicí)	Zuggers – gesperrt u. Ware u. Mitglieder nach Erdweis
Krumlov-město/Krumau Stadt – Kraliček x	Krumau-Stadt – Frau und Pascher/žena a Pascher
Chvalšiny – Häusler x	Kalsching – Kurz
Světlík – Heinek x	Kirchschlag – Wagner Eduard
Přední Výtoň – Mache x (z centrály)	Heuraffl – von Zentrale
Plešivec – Pierl	Flössberg
Hojná Voda/Heilbrunn – Wagner x	Heilbrunn – Frau/manželka
Studánky – Zanner x (uzavřena a zboží a členové by byli převedeni do Vyššího Brodu)	Kaltenbrunn – gesperrt u. Ware u. Mitglieder nach Hohenfurth
Český Krumlov-Nádraží - Fechter x (uzavřena a zboží a členové by byli převedeni do Č Krumlova-města, Č.Krumlova Horní Brány nebo Č Krumlova Plešivce)	Krumau-Bahnhof – gesperrt u. Ware u. Mitglieder nach Krumau-Stadt, Obertor oder Flössberg

**Oběžník č. 1050
Kaplice, 26. září 1938**

**Všem vedoucím prodejen a všem
centrálním funkcionářům družstva.**

Milí přátelé a spolupracovníci!

Dnes již nepíši ve jménu představenstva, jelikož se mi s funkcionáři nedaří spojit, nýbrž vlastním jménem.

Poslat toto sdělení je nejtěžší úloha, kterou jsem během své 15leté činnosti v našem družstvu musel vykonat.

**Rundschreiben No. 1050
Kaplitz, am 26. September 1938**

**An alle Funktionäre der Verkaufsstellen
und alle Zentralfunktionäre.**

Liebe Freunde und Mitarbeiter!

Heute schreibe ich nicht mehr namens des Vorstandes, weil ich mit den Funktionären keine Verbindung bekommen kann, sondern im eigenen Namen.

Diese Mitteilung zu machen, ist die schwerste Aufgabe, die ich in meiner 15-jährigen Tätigkeit in unserer Genossenschaft zu erfüllen hatte.

Díky neúnavné práci všech zaměstnanců a funkcionářů jsme přivedli náš spolek k rozkvětu, o jakém jsme si ani netroufli snít. Nyní stojíme na prahu propasti, jež hrozí zmařit naši dlouholetou práci.

V této těžké hodině se obracím na všechny spolupracovníky, abych ospravedlnil tento stav, který se takřka rovná zániku.

Už dlouho jsme viděli přicházet to, co muselo následovat v důsledku politiky, kterou jsme jako družstvo odmítali. Družstva jsou dílo míru a družstevníci celého světa válku odsuzují. Náš hlas nebyl vyslyšen, kde slyšet byl, tam se mu vysmívali.

Neneseme zcela jistě žádnou vinu na současnou situaci, a proto musíme odpovědnost za všechno, co přichází a co už je, přenést na ty, kteří tento stav způsobili.

Už před několika měsíci jsme připravili plán, jak by naše družstvo mohlo být provozuschopné i v případě mobilizace. Bohužel před mobilizací došlo k masovému útěku přes hranice.

Situace našeho personálu je následující:

11 mužů odešlo přes hranice
21 mužů narukovalo
2 muži onemocněli
2 muži byli uneseni

Z našich třech nákladních vozidel bylo jedno odcizeno a odvezeno do Rakouska (diesel), jedno muselo být odevzdáno pro vojenské účely.

Určitě pochopíte, že není možné s minimálními personálními rezervami a s jedním nákladním

Durch unermüdliche Arbeit aller Angestellten und Funktionäre haben wir unseren Verein zu einer Blüte gebracht, die wir uns nie hätten träumen lassen. Nun stehen wir nahe vor dem Abgrund, der unsere langjährige Arbeit zu verschlingen droht.

In dieser schweren Stunde wende ich mich an alle Mitarbeiter, um einen Zustand zu rechtfertigen, der der Auflösung sehr ähnlich sieht.

Schon lange sahen wir kommen, was als Folge einer Politik eintreten musste, die von uns Genossenschaftlern abgelehnt wurde. Die Genossenschaften sind ein Werk des Friedens und die Genossenschaftler der ganzen Welt verurteilen den Krieg. Unsere Stimme wurde nicht gehört, wo sie gehört wurde, wurde sie verlacht.

Wir tragen bestimmt keine Schuld an den heutigen Zuständen und deshalb müssen wir die Verantwortung für alles das, was kommt und was schon ist, jenen übertragen, die diesen Zustand geschaffen haben.

Schon vor Monaten haben wir einen Plan aufgestellt, wie auch im Falle einer Mobilisierung unser Betrieb aufrecht zu erhalten wäre. Leider ist der Mobilisierung eine Massenflucht über die Grenze vorausgegangen.

Von unserem Personal sind bis jetzt:

11 Mann über die Grenze gegangen
21 Mann eingerückt
2 Mann krank und
2 Mann entführt worden

Von unseren drei Lastwägen ist einer nach Österreich entführt worden (Diesel) einer musste zum Heeresdienst abgeführt werden.

Sie werden begreifen, dass es nicht möglich ist, mit kleinen Personalresten und mit einem

autem udržet zásobování. V tomto okamžiku nevíme, které prodejny jsou otevřené a které zavřené. Víme jen, že členové chtějí zboží, že my zboží také máme, že ale nemáme nikoho, kdo by zboží členům vydal.

Všechny potraviny s výjimkou soli máme v dostatečném množství na skladě. Nevíme, jak je máme zpřístupnit členům.

V tomto vážném okamžiku apeluji na všechny funkcionáře, abychom společně všechno podnikali s cílem, prodat členům veškeré dostupné zboží z prodejen a utržené peníze co nejrychleji poslat do kanceláře.

Kde není možné odevzdat peníze v kanceláři v hotovosti, necht' jsou odeslány na účet Gec. Každá koruna, kterou zachráníme, bude zachráněna členům! Nebezpečí je veliké, a odpovědnost ještě větší. Ať každý funkcionář svou práci splní!!!

Kdybychom byli ušetřeni toho nejhoršího, války, obnovili bychom samozřejmě provoz v plném rozsahu. V tomto případě budeme ale také každého skladníka, který se choval nezodpovědně, hnát k zodpovědnosti.

Pokud byste chtěli ještě nějaké zboží, musíte si k nám sami poslat vůz. Samozřejmě s ním musíte také poslat peníze v hotovosti, protože zboží můžeme prodat v této situaci jen takto.

Prodávejte jen za hotové a dbejte na to, aby zboží dosali i ti členové, kteří nedisponují velkou hotovostí. Pro nejhudší z našich družstevníků musí vždy zůstat nějaké zboží rezervované!

Zvýšení prodejních cen je přísně zakázáno. Ani kdyby chtěli členové dobrovolně vyšší cenu zaplatit, nesmí se to připustit. Musíme si zachovat čistý štít.

kleinen Lastenauto die Belieferung aufrecht zu halten. Wir wissen zur Stunde nicht, welche Verkaufsstellen geöffnet und welche geschlossen sind. Wir wissen nur, dass die Mitglieder Ware haben wollen, dass wir Ware haben, dass wir aber niemanden haben, der die Ware an die Mitglieder ausgibt.

Alle Lebensmittel mit Ausnahme von Salz haben wir in genügender Menge vorrätig. Wir wissen nicht, wie wir sie den Mitgliedern zugänglich machen sollten.

In diesem ernstesten Augenblick appelliere ich an alle Funktionäre, gemeinsam alles zu unternehmen, dass die in den Verkaufsstellen vorhandene Ware an die Mitglieder verkauft werden und dass das eingenommene Geld am schnellsten Wege an die Kanzlei abgeliefert wird. Wo eine Barablieferung nicht möglich ist, wolle das Geld an die Gec eingezahlt werden. Jede Krone, die wir retten, retten wir den Mitgliedern! Die Gefahr ist groß, die Verantwortung noch größer! Stelle jeder Funktionär seinen Mann!!!

Sollte uns das Ärgste, der Krieg, noch erspart bleiben, so werden wir den Betrieb selbstredend im vollen Umfange wieder aufnehmen. In diesem Falle werden wir aber auch jeden Lagerhalter, der in unverantwortlicher Weise gehandelt hat, rücksichtslos zur Verantwortung ziehen.

Wenn Sie noch Ware haben wollen, müssen Sie selbst ein Fuhrwerk zu uns schicken. Selbstredend muss auch Bargeld mitgeschickt werden, da wir nur im Rahmen der Barablieferungen Ware zuteilen können.

Verkaufen Sie nur gegen Barzahlung und achten Sie darauf, dass auch jene Mitglieder Ware bekommen, die nicht über große Barmittel verfügen. Für die ärmsten unserer Genossenschafter muss immer etwas Ware reserviert bleiben!

Eine Erhöhung der Verkaufspreise ist strengstens verboten. Auch wenn Mitglieder freiwillig höhere Preise zahlen wollten, muss jede Preiserhöhung unterbleiben!

I kdyby všechno bylo zničeno hrozící válkou, musí si členové stále být schopni říci, že spolek konal do posledního okamžiku svou povinnost.

Toto vědomí si musíme udržet a zachovat, protože toto vědomí nám musí dát sílu hrdé dílo družstva znovu vzkřísit, i kdyby ve válce zaniklo.

Není jisté, zda obdržíte ještě další oběžník. Kdyby toto mělo být poslední sdělení z centrály, nechci to ukončit, aniž bych každému jednotlivému spolupracovníkovi opravdu vřele poděkoval, popřál mu hodně štěstí v nejbližší budoucnosti a v duchu mu ještě srdečně stisknul ruku. Zároveň prosím každého jednoho spolupracovníka, aby byl v daný čas znovu na svém místě, až bude potřeba naše dílo znovu začít.

Ať žije myšlenka družstevnictví!
Ať žije mír!
S přátelským pozdravem
Franz Praschl

Ze soukromého archívu Lea Praschla, Linz.

Wir müssen unseren Ehrenschild blank erhalten! Wenn auch alles durch den drohenden Krieg vernichtet wird, so sollen sich die Mitglieder stets sagen müssen, dass der Verein bis zum letzten Augenblicke seine Pflicht getan hat.

Dieses Bewusstsein müssen wir uns selbst erhalten und bewahren, weil dieses Bewusstsein uns die Kraft geben muss, das stolze Werk der Genossenschaft wieder neu aufzurichten, wenn es in einem Kriege untergehen sollte.

Es ist unbestimmt, ob Sie noch ein weiteres Rundschreiben erreichen wird. Sollte dies die letzte Mitteilung aus der Zentrale sein, dann möchte ich es nicht schließen, ohne jedem einzelnen meiner Mitarbeiter recht innigen Dank zu sagen, ihm recht viel Glück für die nächste Zukunft zu wünschen und ihm im Geiste noch recht herzlich die Hand zu drücken. Gleichzeitig bitte ich jeden einzelnen Mitarbeiter, zu gegebener Zeit wieder am Platze zu sein, wenn es gilt, das Werk neu zu beginnen.

Es lebe der Genossenschaftsgedanke!
Es lebe der Frieden!
Mit herzlichem Gruß
Franz Praschl

Aus dem Privatarchiv von Leo Praschl, Linz.

Příloha 28 - Beilage 28

Seznam funkcionářů německé křesťanskosociální lidové strany v okrese Kaplice

Kaplice, 29. listopadu 1935

Okresnímu úřadu v Kaplici!

Ve smyslu zákona číslo 663/1919 o aktuálně platných seznamech voličů, navrhujeme do reklamní komise následující pány:

Liste von Funktionären der deutschen christlichsozialen Volkspartei in Bezirk Kaplitz

Kaplitz, am 29. November 1935

An die Bezirksbehörde in Kaplitz!

Im Sinne des Ges. Nr. 663/1919 über die ständigen Wählerverzeichnisse schlagen wir für die Reklamationskommission folgende Herren vor:

1. Johann Sailer, zástupce ředitele měšťanské školy v Kaplici,
2. Josef Hammer, rolník v Suchdole,
3. Dr. Franz Effenberger, lékař v Malontech.

Jako náhradníci:

1. Franz Hübl, odborný učitel v Kaplici,
2. Kaspar Praschak, krejčovský mistr v Blansku,
3. Johann Bölderl, rolník v Malontech.

Za vedení strany DCV:

Josef Hammer (ručně psáno, poz.př.)

(razítko: Deutsche Christlichsoziale Volkspartei, Bezirksparteileitung Kaplitz)

1. Johann Sailer, stellv. Direktor der Bürgerschule in Kaplitz,
2. Josef Hammer, Landwirt in Suchenthal,
3. Dr. Franz Effenberger, Arzt in Meinetschlag.

Als Ersatzmitglieder:

1. Franz Hübl, Fachlehrer in Kaplitz,
2. Kaspar Praschak, Schneidermeister in Pflanzen,
3. Johann Bölderl, Landwirt in Meinetschlag.

Für die Bezirksleitung der DCV:

Josef Hammer (handschriftlich, Anm. B.R.)

(Stempel: Deutsche Christlichsoziale Volkspartei, Bezirksparteileitung Kaplitz)

Obec – jméno – povolání – bydliště

Soudní okres Kaplice:

Kaplice:

Franz Hübl, odborný učitel, Kaplice
 Franz Pascher, důchodce, Kaplice
 náhradníci: Ignaz Pimiskern, švec, Kaplice
 Franz Strauss, továrník, Kaplice

Suchdol:

Josef Hammer, rolník
 Franz Guschlbauer, rolník, Nažidla

Blansko:

Kaspar Praschak, krejčí
 Johann Crkwa, obchodník

Bukovsko:

Johann Kramper, hospodský
 Josef Rusam, rolník

Rybník:

Alois Weber, rolník, Trojany

Cetviny:

Karl Süka, hospodský

Ceřín:

Josef Stiepan, rolník, Močeradý
 Anton Irsiegler, rolník, Hora

Dolní Dvořiště:

Franz Pils, kočí lékař

Gemeinde – Name – Beruf – Wohnort

Gerichtsbezirk Kaplitz:

Kaplitz:

Franz Hübl, Fachlehrer
 Franz Pascher, Pensionist
 Ersatz: Ignaz Pimiskern, Schuhmacher
 Franz Strauss, Fabrikant

Suchenthal:

Josef Hammer, Landwirt
 Franz Guschlbauer, Landwirt, Einsiedl

Pflanzen:

Kaspar Praschak, Schneidermeister
 Johann Crkwa, Kaufmann

Buggaus:

Johann Kramper, Gastwirt
 Josef Rusam, Landwirt

Zartlesdorf:

Alois Weber, Landwirt, Trojern

Zettwing:

Karl Süka, Gastwirt

Ziering:

Josef Stiepan, Landwirt, Muscherad
 Anton Irsiegler, Landwirt, Hora

Unterhaid:

Franz Pils, Doktorkutscher

Hněvanov:

Joh. Kletzenbauer, rolník, Havlov

Jeník:

Johann Bamberger, rolník, Klopanov

Horní Kaliště:

Wenzel Weber, rolník, Sosnice

Johann Mauthofer, rolník

Meziříčí:

Josef Rusam, rolník

Mladoňov:

Johann Rusam, rolník, Mikoly

Mostky:

Franz Pascher, rolník, Hodenice

Johann Stiepan, rolník, Hodenice

Omlenice:

Josef Schwarzenberger, přednosta

Johann Stiepan, hajný Omlenička

Rapotice:

Josef Kastl, rolník

Rožmitál:

Johann Böhm, domkář

Rychnov n/M:

Matthias Scharinger, truhlář

Velký Stradov:

Johann Nowak, zedník

Tichá:

Johann Gabat, rolník

Všeměřice:

Johann Schmid, rolník

Zahrádka:

Leopold Pellech, lesník, V.Hodonice

Zdíky:

Johann Goldmann, rolník

Liebesdorf:

Joh. Kletzenbauer, Landwirt, Hablesreith

Kodetschlag:

Joh. Bamberger, Landwirt, Kropfetschlag

Obergallitsch:

Wenzel Weber, Landwirt, Ossnitz

Johann Mauthofer, Landwirt

Uretschlag:

Josef Rusam, Landwirt

Lodus:

Johann Rusam, Landwirt, Miggolz

Pernlesdorf:

Franz Pascher, Landwirt, Hodenitz

Johann Stiepan, Landwirt, Hodenitz

Gr. Umlowitz:

Josef Schwarzenberger, Vorsteher

Johann Stiepan, Heger, Kl. Umlow.

Rappetschlag:

Josef Kastl, Landwirt

Rosenthal:

Johann Böhm, Kleinhäusler

Reichenau a/M:

Matthias Scharinger, Tischler

Gr. Strodau:

Johann Nowak, Maurer

Oppolz:

Johann Gabat, Landwirt

Schömersdorf:

Johann Schmid, Landwirt

Haag:

Leopold Pellech, Revierförster, O. Hodenitz

Stiegesdorf:

Johann Goldmann, Landwirt

Soudní okres Vyšší Brod**Běleň:**

Franz Baur, rolník, Šaflěřov

Ostrov:

Franz Zwittlinger, kostelník, Malšín

Bolechy:

Franz Schubert, úředník, Loučovice

Horní Dlouhá:

Josef Hengster, rolník

Gerichtsbezirk Hohenfurth:**Wieles:**

Franz Baur, Landwirt, Schauflern

Wörles:

Franz Zwittlinger, Mesner, Malsching

Wullachen:

Franz Schubert, Beamter, Kienberg

Oberlangendorf:

Josef Hengster, Landwirt

Dolní Drkolná:

Otto Stumpner, rolník

Horní Dvořiště:

Josef Stürzl, zednický mistr

Franz Mauthofer, rolník, Český Heršlák

Frymburk:

Rupert Zaby, kostelník

Ferdinand Koplinger, klempíř

Herbertov:

Franz Panhölzl, hospodský

Hrušnice:

Albert Lepschi, rolník

Horní Jilovice:

Johann Irsigler, rolník, Žumberk

Mnichovice:

Alois Pachner, rolník

Pasečná:

Franz Grill, rolník

Rožmberk:

Alois Bibl, kolář

Franz Wolf, pekařský mistr

Hrudkov:

Franz Wiltschko, rolník, Pramhof

Slupečná:

Johann Biermayer, rolník

Přední Výtoň:

Gregor Kepplinger, hajný,

Multerberger Waldhäuser

Soudní okres Nové Hradý:**Byňov:**

Johann Sassmann, železničář

Johann Gorth, rolník

Benešov nad Černou:

Franz Pascher, obchodník

Franz Czurda, kostelník

Nové Hradý:

Franz Schafranek, hospodský

Franz Kloyber, bankovní úředník

Kamenná:

Ignaz Sperker, rolník

Lukas Quatember, rolník

Lužnice:

Leopold Pollak, dělník, Ahornhütte

Unterschlagel:

Otto Stumpner, Landwirt

Oberhaid:

Josef Stürzl, Maurermeister, Oberhaid

Franz Mauthofer, Landwirt, B.Hörschlag

Friedberg:

Rupert Zaby, Mesner

Ferdinand Koplinger, Spengler

Gerbetschlag:

Franz Panhölzl, Gastwirt

Wadestift:

Albert Lepschi, Landwirt

B. Gillowitz:

Johann Irsigler, Landwirt, Sonnberg

Minnichschlag:

Alois Pachner, Landwirt

Reiterschlag:

Franz Grill, Landwirt

Rosenberg:

Alois Bibl, Wagner

Franz Wolf, Bäckermeister

Ruckendorf:

Franz Wiltschko, Landw., Pramhof

Luppetsching:

Johann Biermayer, Landwirt

Vorderheuraffl:

Gregor Kepplinger, Heger,

Multerberger Waldhäuser

Gerichtsbezirk Gratzen:**Böhmendorf:**

Johann Sassmann, Eisenbahner

Johann Gorth, Landwirt

D. Beneschau:

Franz Pascher, Kaufmann, D. Ben.

Franz Czurda, Mesner, D. Ben.

Gratzen:

Franz Schafranek, Gastwirt

Franz Kloyber, Sparkassenbeamter

Sacherles:

Ignaz Sperker, Landwirt

Lukas Quatember, Landwirt

Luschnitz:

Leopold Pollak, Arbeiter, Ahornhütte

Nakolice:

Franz Jindra, rolník

Rychnov u N. Hradů:

Konrad Witzany, rolník

Horní Stropnice:

P. Siegfried Smitka, děkan

Franz Ketterer, krejčovský mistr

Švébohy:

Johann Buchhöcker, rolník

Šejby:

Heinrich Tomann, řídící učitel

Štiptůň:

Josef Paflik, rolník

Údolí:

Hans Oppolzer, lesník

Chlupatá Ves:

Anton Pascher, rolník

Dobrá Voda:

Alfons Umlauf, soukromník

Hojná Voda:

Karl Müller, hospodský

Franz Gubitzer, varhaník

Žár:

Johann Trotzberger, rolník

Žumberk:

Johann Hager, pekařský mistr

Johann Reindl, mlynářský mistr

Dlouhá Stropnice:

Johann Hocker, rolník

*Ze soukromého archívu Dr. Herberta Saile-
ra, Salzburg.*

DOZVUK**Na krásné Šumavě**

Na krásné Šumavě, tam víska je malá,
po dosti dlouhý čas, je mnou opuštěná.
Však přece vzpomínka zůstala v mém srdci,
že já na Šumavu zapomenout nechci.

*R: Však tam na Šumavě kolébka má stálá,
v krásné zelené Šumavě,*

Naglitz:

Franz Jindra, Landwirt

Deutsch-Reichenau:

Konrad Witzany, Landwirt

Strobnitz:

P. Siegfried Smitka, Dechant

Franz Ketterer, Schneidermeister

Zweiendorf:

Johann Buchhöcker, Landwirt

Scheiben:

Heinrich Tomann, Oberlehrer

Wienau:

Josef Paflik, Landwirt, Wienau

Niederthal:

Hans Oppolzer, Forstbeamter

Rauhenschlag:

Anton Pascher, Landwirt

Brünnl:

Alfons Umlauf, Privater

Heilbrunn:

Karl Müller, Gastwirt

Franz Gubitzer, Organist

Sohors:

Johann Trotzberger, Landwirt

Sonnberg:

Johann Hager, Bäckermeister

Johann Reindl, Müllermeister

Langstrobnitz:

Johann Hocker, Landwirt

*Aus dem Privatarchiv von Dr. Herbert Sai-
ler, Salzburg.*

AUSKLANG**Tief drin im Böhmerwald**

Tief drin im Böhmerwald, da liegt mein
Heimatort; es ist gar lang schon her, dass ich von
dort bin fort. Doch die Erinnerung, die bleibt
mir stets gewiss, dass ich den Böhmerwald gar
nie vergiss.

*R: Es war im Böhmerwald, wo meine Wiege
stand, im schönen, grünen Böhmerwald,*

*Vždyť tam na Šumavě kolébka má stálá,
V krásné té Šumavě.*

Můj drahý tatíček, ten na to vždycky dbal,
abych tu Šumavu navždycky miloval.
Jak milo, útulno v té malé dědině
nevyměnil bych ji ani za tisíce.

*R: Vždyť tam na Šumavě, kolébka má stálá,
v krásné, zelené Šumavěnce.*

Ach Bože, Bože můj, kdy spatřím domov svůj,
tu zlatou Vltavu, zelenou Šumavu.
Až já půjdu nazpět, radostí zapláči,
pozdrav teď Šumavě zdaleka poslat chci.

*R: Vždyť tam na Šumavě kolébka má stálá,
v krásné, zelené Šumavěnce.*

Autor: Andreas Hartauer (1839-1915), zdroj:
www.kohoutikriz.org

DOSLOV KOORDINÁTORA KOLEKTIVNÍHO PŘEKLADATELSKÉHO PROJEKTU

„Slov vyměněno je už dosti,
chci konečně též skutky znáti!
Zatímco poklony pracně skládáte,
může se prospěšné státi.“

Těmito známými Goethovými slovy si jako koordinátor překladu těchto dvou prvních svazků kaplické historie, jak ji před dobrými 20 lety sepsal Dr. Herbert Sailer, dovoluji zakončit svou práci.

Bylo mi ctí i potěšením vytvořit překlad společně se všemi jmenovanými i nejmenovanými pomocníky. Ještě jednou srdečné díky! Dříve však, než se pokusím podat krátké shrnutí témat, která bohužel přes bohatost textů v obou svazcích mohla být pouze nedostatečně pojednána, bych chtěl goetheovské „pro-

*Es war im Böhmerwald, wo meine Wiege stand,
im schönen grünen Wald.*

O holde Kinderzeit, noch einmal kehr' zurück,
wo spielend ich genoss, das allerhöchste Glück,
wo ich beim Vaterhaus auf grüner Wiese stand
und weithin schaute auf mein Vaterland.

R: Es war im Böhmerwald...

Nur einmal noch, o Herr, lass mich die Heimat
seh'n, den schönen Böhmerwald, die Täler und
die Höh'n; dann kehr' ich gern zurück und rufe
freudig aus:
Behüt' dich Böhmerwald, ich bleib' zu Haus!

R: Es war im Böhmerwald...

Verfasser: Andreas Hartauer (1839-1915)

NACHWORT DES KOORDINATORS DIESES KOLLEKTIVEN ÜBERSETZUNGSPROJEKTES

„Der Worte sind genug gewechselt, lasst
mich auch endlich Taten seh'n! Indes ihr
Komplimente drechselt, kann Nützliches
gescheh'n.“

Mit diesen bekannten Worten von Goethe erlaube ich mir als Koordinator der Übersetzung dieser beiden ersten Bände einer Kaplitzer Geschichte, wie Sie Dr. Herbert Sailer vor gut 20 Jahren verfasste, meine Arbeit daran abzuschließen.

Es war mir eine Ehre und Freude, das mit allen genannten und ungenannten Helferinnen und Helfern zu schaffen. Vielen Dank noch einmal! Bevor ich aber versuche, eine kurze Zusammenstellung von Themen zu geben, die leider trotz der Textfülle in beiden Bänden nur ungenügend gewürdigt werden konnten,

spěšné“ interpretovat svým způsobem... toto „prospěšné“ by mohlo znamenat hlubší zpracování níže uvedených témat.

Mohlo by to však také znamenat zpracování 3. dílu kaplických dějin, každopádně tedy období 1945-1968, nebo přímo do roku 1989. Zbarvení tohoto svazku by patrně muselo být rudé. Dvoujazyčnost by přitom z podstaty věci (bohužel) ztratila význam, ve smyslu lepšího fungování naší střeoevropské civilizace by však bezpochyby byla žádoucí.

Rád se budu na zpracování též podílet, a jako osnovu jsem shromáždil několik přípravných prací, mezi jiným, také opět od Herberta Sailera, dva dopisy jeho bratra Friedricha o návštěvách v bývalé domovině v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století...

Další relevantní texty a příběhy současníků budou samozřejmě vítány. Pro období, které by třetí svazek měl pojmut, existuje ještě naštěstí dost lidí, kteří mohou referovat z vlastních zkušeností. A téměř každý dnešní Kapličan či Kapličanka od určitého věku může přispět!

Předem díky! Ať první dva svazky slouží jako solidní báze pro další bádání a práce podobného druhu!

*Jaká témata přišla doposud zkrátka, a přitom by si zasluhovala hlubšího zájmu?
Následný výčet bude subjektivní a neúplný, proto jsou doplňky a dodatky na b.riep1@eduh1.at vítány.*

- Osud židovského obyvatelstva Kaplice před a ve válce (např. osud rodiny Frišman/Frischman, též v Benešově), mezi jiným byl sociálně demokratický židovský učitel Weil dokonce místostarostou, a jména Bloch, Dr. Rind, S. Kopperl atd. jsou široce známá.

möchte ich Goethes „Nützliches“ auf meine Weise interpretieren ... dieses Nützliche könnte die tiefere Bearbeitung der unten angeführten Themen bedeuten.

Es könnte aber auch die Arbeit an einem 3. Teil der Kaplitzer Geschichte, also jedenfalls von 1945-1968 bedeuten, oder gleich bis 1989. Die Farbe jenes Bandes würde dann wohl rot sein müssen. Die Zweisprachigkeit wäre dabei (leider) nicht mehr in der Natur der Sache liegend, im Sinne eines besseren Funktionierens unserer mitteleuropäischen Zivilisation aber zweifellos wünschenswert.

Gerne werde ich auch daran mitarbeiten und habe als Gerüst einige Vorarbeiten gesammelt, unter anderem wieder von Herbert Sailer zwei Briefe seines Bruders Friedrich über Besuche in seiner ehemaligen Heimat in den 60er und 70er Jahren des 20. Jahrhunderts...

Weitere relevante Texte und Erzählungen von Zeitzeugen werden natürlich willkommen sein. Für die Periode, die so ein dritter Band umfassen sollte, gibt es zum Glück ja noch mehr Menschen, die aus eigenem Erleben berichten können. Und fast jede und jeder heutige Kaplitzer/in ab einem gewissen Alter kann beitragen!

Besten Dank vorab schon. Mögen die ersten beiden Bände als solide Basis für weitere Forschungen und Arbeiten ähnlicher Art gut dienen!

Welche Themen kamen bisher zu kurz und würden sich eine vertiefende Beschäftigung verdienen? Die folgende Aufzählung wird subjektiv und unvollständig sein, daher auch da Ergänzungen willkommen und gern an b.riep1@eduh1.at zu richten.

- Das Schicksal der jüdischen Bevölkerung in Kaplitz vor und im Krieg (sowie z.B. das Schicksal von Familie Frišman/Frischmann, auch in Beneschau), unter anderem war der sozialdemokratische jüdische Lehrer Weil ja sogar Vizebürgermeister und die Namen Bloch, Dr. Rind S. Kopperl usw. weithin bekannt.

- Osud Čechů a Češek, jež po 1918 do města přišli, příp. po září 1938 město opustili. - (Osud rodiny Milana Šmejkal, který má na této knize velkou zásluhu jako první korektor překladů i jako překladatel, by jako příklad byl obzvláště vhodný pro vylíčení tehdejší komplikované situaci; jeho český otec s maminkou (rozená Neubauerová, původem Němka, hlásící se k Čechům) opustili město před válkou, němečtí příbuzní z matčiny strany – Neubauerovi – museli Kaplici opustit po válce...).

Také rodina Vydrových měla v tomto kontextu velmi specifický osud.

- Systematické vylíčení nositelů nacistického režimu v městě a regionu (archivy obsahují veskrz relevantní údaje, ovšem nejsou vždy korektní... Jména jako Roth, Zmeck, Guschlbauer, Syrowatka, Anderl, Sokol, Scheuringer, Seidlinger, Pinecker, Schröpfer, Danzer, Strasser, Klugewitz, Hauser, Hildebrand, Hausl, Fiala, Waltenberger, Leitsmann a jiná přitom hrají určitou roli, mimochodem často žádní rodilí Kapličané).

- Uctění lidí, kteří byli v odboji vůči nacistickému systému a příp. z tohoto důvodu dokonce udržovali přeshraniční kontakty (mezi jiným je obzvláště zajímavý 9. 7. 1912 narozený kaplan Ignaz Kühmayer, pocházející ze Stradova (Groß-Strodau), také 1. 5. 1898 v Onvolech u Havlíčková Brodu narozený František Stanislav, jenž byl v roce 1921 hlášený ve Vyněždě 10 (Winitz) a měl patrně židovské pozadí). Dále by se mohlo leccos zajímavého objevit u Ignaze Ebla, Tomáše Brdy, Josefa Jandy, Draxlerů, Schwarzů a v rodině Linzmeierů, anebo také různé kontakty v městě relevantní rodiny Mrzenů či Dr. Schimuneka, nemluvě o Franzi Schütznerovi, který by býval jako starosta a dlouholetý farář a děkan o svých zážitcích v Kaplici mohl sepsat víc než jednu knihu.

- Das Schicksal jener Tschechinnen und Tschechen, die nach 1918 in die Stadt kamen bzw. sie nach dem September 1938 diese verließen. Das Schicksal von Milan Šmejkal's Familie, der als erster Korrektor der Übersetzungen und Übersetzer einen großen Verdienst an diesem Buch hat, wäre als Beispiel besonders geeignet, die Kompliziertheit der Situation damals darzustellen; sein tschechisch-stämmiger Vater verließ die Stadt vor dem Krieg mit seiner Frau (deutschstämmig, geb. Neubauer, deklarierte sich aber als Tschechin). Ihre ursprüngliche Familie Neubauer musste nach dem Krieg Kaplitz verlassen... Auch Familie Vydra hatte diesbezüglich eine ganz spezifische Geschichte.

- Eine systematischere Darstellung der Träger des Nazi-Regimes in der Stadt und Region (die Archive enthalten dazu durchaus relevante Daten, allerdings sind nicht alle immer korrekt ... Namen wie Roth, Zmeck, Guschlbauer, Syrowatka, Anderl, Sokol, Scheuringer, Seidlinger, Pinecker, Schröpfer, Danzer, Strasser, Klugewitz, Hauser, Hildebrand, Hausl, Fiala, Waltenberger, Leitsmann und andere würden dabei wohl eine Rolle spielen, nicht selten übrigens keine gebürtigen Kaplitzer).

- Eine Würdigung der Menschen, die sich im Widerstand gegen das Nazi-System sahen und evtl. sogar grenzüberschreitende Kontakte diesbezüglich pflegten (unter anderem besonders interessant der am 9.7.1912 geborene Kaplan Ignaz Kühmayer, der aus Groß-Strodau stammte, aber auch der am 1.5.1898 in Onvoly bei Deutsch Brod (Havlíčkův Brod) geborene František Stanislav, der jedenfalls 1921 in Winitz 10 gemeldet war und möglicherweise einen jüdischen Hintergrund hatte.). Weiters könnte bei Ignaz Ebl, Tomáš Brda und Josef Janda, Familie Draxler und Schwarz wie bei Familie Linzmeier Interessantes zu Tage kommen, oder auch unterschiedliche Kontakte der in der Stadt durchaus relevanten Familien Mrzana und Dr. Schimunek. Ganz zu schweigen von Franz Schützner, der sowohl als Bürgermeister, als auch als langjähriger Pfarrer und Dechant über seine

- Eventuální kontakty pracovnice pošty Rosy Stadlerové s protifašistickými silami, jež byla pro kritické výroky vůči nacistům za trest přeložena ze St. Oswaldu do Kaplice.
 - Role kaplického právníka Dr. Zmecka, mezi jiným při odsouzení freistadtské odbojové skupiny „Neues Freies Österreich“, kterému padli za obět z Freistadtu pocházející kaplický vedoucí mlékárny Josef Haunschmidt a sedm jeho přátel ještě 1. května 1945.
 - Vylíčení nastoupivších branců při obou mobilizacích ve srovnání s nenavstoupivšími, příp. s těmi, co odešli k Freikorpsu do Rakouska.
 - Údajné nikoliv v Kaplici (kvůli odporu nacistů), nýbrž v Pohoří konané biřmování, odkud mimochodem tamější farář Czotscher na kole nezřídka jezdil do rakouského Sandlu, aby tu vypomáhal faráři Feichtingerovi při katechetické práci s dětmi; Feichtinger byl znám svou kritikou nacistů, a nabízí se zde otázka, zda relevantní informace přes Czotschera nešly také ke kaplickému faráři Schütznerovi a dál k Josefu Jílkovi, příp. zda dokonce přes velešínské kontakty v rámci firmy Jihostroj a jeho šéfa Antonína Železného nesahaly kontakty až do Londýna, kde ženou ministra Feierabenda byla dcera bývalého velešínského lékaře Dr. Hartmanna, jehož následovník Dr. Tutter stál zase v těsném kontaktu s kaplickým lékařem Dr. Schimunekem.
 - Role rodáka z Horní Stropnice a pozdějšího rakouského spisovatele Hanse Sassmanna při bojích 3. 12. 1918 a poté.
 - Emigrace z regionu, třeba i do zámoří,
- Erlebnisse in Kaplitz mehr als nur ein Buch hätte schreiben können.
 - Eventuelle Kontakte zu antifaschistischen Kräften der wegen nazikritischen Äußerungen aus St. Oswald bei Freistadt nach Kaplitz strafversetzten Postmitarbeiterin Rosa Stadler.
 - Die Rolle des Kaplitzer Juristen Dr. Zmeck unter anderem bei der Verurteilung der Freistädter Widerstandsgruppe „Neues Freies Österreich“, der untere anderem der aus Freistadt stammende Kaplitzer Molkereileiter Josef Haunschmidt und sieben seiner Freunde noch am 1. Mai 1945 zum Opfer fielen.
 - Eine Darstellung der bei den beiden Mobilisierungen 1938 eingerückten Wehrpflichtigen im Vergleich zu den nicht Eingerückten bzw. jenen, die zum Freikorps nach Österreich gingen.
 - Eine angebliche nicht in Kaplitz (aufgrund des Widerstandes der Nazis) sondern in Buchers stattgefundene Firmung, von wo übrigens der dortige Pfarrer Czotscher mit dem Fahrrad gar nicht so selten ins österreichische Sandl fuhr, um dort Pfarrer Feichtinger bei der katechetischen Arbeit mit Kindern zu helfen; Feichtinger war bekannt als Kritiker der Nazis, auch hier die Frage, ob nicht relevante Informationen über Czotscher auch zum Kaplitzer Pfarrer Schützner und von ihm zu Josef Jílek weiter geflossen sind, bzw. ob nicht sogar über Velešiner Kontakte im Rahmen der Firma Jihostroj und dessen Chef Antonín Železný Kontakte bis nach London reichten, wo Minister Feierabends Gattin ja die Tochter des früheren Velešiner Arztes Dr. Hartmann war, dessen Nachfolger Dr. Tutter wiederum mit dem Kaplitzer Arzt Dr. Schimunek in enger Verbindung stand.
 - Die Rolle des gebürtigen Strobnitzers und späteren österreichischen Schriftstellers Hans Sassmann bei den Kämpfen am 3.12.1918 und danach.
 - Emigration aus der Region, sogar nach

a osud navrátilců (rodiny Kletzenbauerových a Perausových).

– Vybudování a rozmach kaplického konzumu Franzem Praschlem, jehož pravnuke mi zapůjčil mnoho dokumentů z jeho doby manažéra tohoto družstva mezi 1923-1939, a díky jehož práci zčásti i dnes struktura firmy Jednota-Coop v našem regionu je jaká je, a jehož význam je doposavad sotva známý.

– Role kaplického nádraží při četných vězeňských transportech do koncentračního tábora Mauthausen a po válce při transportech okolo 12 000 lidí z celého kaplického regionu, kteří byli v roce 1946 téměř všichni odsunuti do Německa a tak museli opustit svůj původní domov.

– Osud odsunutých v jejich pozdějším životě.

To vše a řada dalších zajímavých otázek by si každopádně zasloužily zpracování, jakož i samozřejmě otázka znovuosídlování opuštěných domů po válce, často slovenského původu z Rumunska, a role zde usídlených Romů.

Nebo též osoba v podstatě váženého ředitele české školy Karla Malého, který byl po válce náhle konfrontován s možná politickou, každopádně ale nepřijemnou problematikou, jež by měla být skutečně osvětlena.

O tom a dalším však již v třetím svazku kaplických příběhů a dějin...

A tím pomalu končíme. Na závěr ještě poněkud upravená verze Ódy na radost, která se stala známou v Schillerově a Beethovenově variantě jako oficiální hymna Evropské unie. Kéž by duch,

Übersee, und das Schicksal von Rückkehrern (Familie Kletzenbauer, Peraus).

– Die Aufbauarbeit beim Kaplitzer Konsum durch Franz Praschl, von dessen Urenkel ich viele Dokumente aus seiner Zeit als Manager dieser Genossenschaft zwischen 1923 und 1939 geliehen bekommen habe und dank dessen Arbeit teilweise auch heute noch die Struktur der Firma Jednota-Coop in unserer Region so aussieht, wie sie aussieht, dessen Bedeutung bisher aber kaum bekannt ist.

– Die Rolle des Kaplitzer Bahnhofs bei einer Vielzahl von Häftlingstransporten ins KZ Mauthausen und nach dem Krieg bei den Transporten von etwa 12.000 Menschen aus der ganzen Kaplitzer Region, die fast alle im Jahre 1946 nach Deutschland transportiert wurden und ihre ursprüngliche Heimat verlassen mussten.

– Das Schicksal der Vertriebenen in ihrem späteren Leben.

Diese und eine ganze Reihe weiterer interessanter Fragen würden sich jedenfalls eine eingehendere Beschäftigung verdienen, wie dann natürlich auch die Frage der Neubesiedelung der verlassenen Häuser nach dem Krieg, häufig durch Menschen slowakischer Abstammung aus Rumänien, sowie die Rolle der angesiedelten Roma in unserer Region. Oder auch die Person des an sich angesehenen Direktors der tschechischen Schule Karel Malý, der nach dem Krieg plötzlich mit einer vielleicht politisch motivierten, jedenfalls unangenehmen Problematik konfrontiert war, die wirklich durchleuchtet werden sollte. Das und anderes würde dann aber eben auch schon in einen dritten Band der Kaplitzer Geschichte/n passen...

Bevor wir langsam ganz abschließen hier noch eine etwas abgewandelte Version der Ode an die Freunde, die in Schillers und Beethovens Variante als Europahymne bekannt geworden

jenž z ní promlouvá, nám přinesl skutečný mír!

Bernhard Riepl, listopad 2019, překlad: Helmut Wagner, Český Krumlov/Krummau

Alternativní varianta evropské hymny!

(Text Helmut Oess (1974), z internetu k melodii Ódy na radost od Ludvíka van Beethovena, 1824)

Bratři, zapějte píseň radosti,
ke vděku máte příčinu.
Cesta Boží vás vyvede v dál
z beznaděje.
Bez Boha marně hojíte to,
co vaše tělo i duši souží.
Vykročme společně k prameni života,
jenž navždy uzdravení dává.

Bůh nám dal svobodu,
být tu jeden pro druhého.
Všechny, kdož v trápení žijí,
chce on k radosti osvobodit.

Nikoho on neopustil,
neboť jeho oběť nás osvobozuje:
dej nám svobodu milovat svět,
by v něm svoboda zůstala.

Mír nechť svět ochrání
silou, již Kristus dává.
Kdo ji přijme, pozná,
že jej řídí dobrý duch.
Naše oči pak zas spatří,
co souputníkovi hrozí.
A stanou se z nás zase bratři,
již se dělí o chléb a léčí trápení.

Hudba: Ode an die Freude, Ludwig van Beethoven (1824)

ist. Möge der Geist, der aus ihr spricht, uns wirklich Frieden bringen!

Bernhard Riepl, November 2019

Eine andere Hymne für Europa!

(Text: Helmut Oess (1974), aus dem Internet zur Melodie der Ode an die Freunde von Ludwig van Beethoven, 1924)

Brüder, singt ein Lied der Freude,
ihr habt Grund zur Dankbarkeit.
Gottes Weg führt in die Weite
aus der Hoffungslosigkeit.
Ohne Gott heilt ihr vergebens,
Was euch Leib und Seele kränkt.
Kommt mit uns zum Quell des Lebens,
der für immer Heilung schenkt.

Freiheit hat uns Gott gegeben,
für einander da zu sein.
Alle, die der Sorge leben,
Will zur Freude er befrei'n.

Keinen hat er abgeschrieben,
denn sein Opfer macht uns frei:
macht uns frei, die Welt zu lieben,
dass in ihr die Freiheit sei.

Frieden soll die Welt bewahren
durch die Kraft, die Christus schenkt.
Wer sie annimmt, wird erfahren,
dass ein guter Geist ihn lenkt.
Unsre Augen sehn dann wieder,
was dem Weggefährten droht.
und wir werden wieder Brüder,
teilen Brot und heilen Not.

Melodie: Ode an die Freude, Ludwig van Beethoven (1824)

Poznámky

Vážená čtenářko, vážený čtenáři, pokud narazíte v textu na fakta, která byste rádi okomentovali nebo doplnili, zde můžete napsat k jednotlivým kapitolám Vaše poznámky.

Možná máte doplňující informace nebo návrh, jak s touto knihou pracovat dál. Napadlo mě například, že by bylo užitečné spojit vědecký život pana J. M. Klimesche s osudem kaplické střední školy, a tak zajistit oběma patřičný a zasloužený význam i do budoucna. Zajisté by to potěšilo pana Sailera, vždyť jeho otec byl kdysi ředitelem právě této školy, v té době školy měšťanské. Z tohoto historického propojení by mohlo také profitovat město Kaplice a využít jej pro záchranu vyššího vzdělání pro budoucí generace.

Případně se prosím obraťte na Bernharda Riepla, b.riep1@eduhi.at. Některé z Vašich podnětů by se případně mohly stát součástí dalšího knižního vydání tohoto díla.

Děkuji mnohokrát!

Bernhard Riepl

Anmerkungen

Hier, sehr geehrte Leserin, sehr geehrter Leser, können Sie zu den einzelnen Kapiteln selbst Anmerkungen verfassen, wenn Sie im Text auf Sachverhalte stoßen, die Sie gern kommentieren möchten.

Vielleicht verfügen Sie über ergänzende Informationen oder haben einen Vorschlag, wie mit diesem Buch weitergearbeitet werden könnte. Es fiel mir zum Beispiel ein, dass es Sinn machen könnte, das wissenschaftliche Leben von J. M. Klimesch mit dem Schicksal der Kaplitzer Mittelschule zu verknüpfen und so beiden die entsprechende und verdiente Bedeutung auch für die Zukunft zu sichern. Das wäre nicht nur etwas, was Herrn Sailer am Herzen liegt, immerhin war sein Vater einst Direktor dieser Schule, damals allerdings als Bürgerschule. Es könnte auch etwas sein, wovon die Stadt Kaplitz als solche profitieren könnte. Gegebenenfalls wenden Sie sich bitte an: b.riep1@eduhi.at. Etwas von Ihren geschätzten Impulsen könnte auch zu einem Bestandteil einer weiteren Ausgabe des Buches werden. Vielen Dank!

Bernhard Riepl

Zdroje autora / Quellenverzeichnis

K českým dějinám/Zur Geschichte Böhmens:

- Karl Bosl (Hg.), Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder, 4 Bände, Stuttgart 1974
Friedrich Prinz, Böhmen im mittelalterlichen Europa, München 1984
Jörg K. Hoensch, Geschichte Böhmens, München 1987
Jörg K. Hoensch, Geschichte der Tschechoslowakei, Stuttgart 1992
Emil Franzel, Sudetendeutsche Geschichte, 2. Aufl., Augsburg 1958
Wenzel Jaksch, Europas Weg nach Potsdam, 2. Aufl., Stuttgart 1959
August Franzen, Kleine Kirchengeschichte, Freiburg 1965
Hugo Hantsch, Die Geschichte Österreichs, 2 Bände, 5. Aufl., Graz 1994

Ke kaplickým dějinám/Zur Geschichte von Kaplitz:

- Chronik von Kaplitz: „Gedenkbuch der Stadt Kaplitz“, 1. Band begonnen 1907 von Ignaz Oberparleiter, fortgesetzt ab 1911 von Wenzel Klement, ab 1920 von Hans Waltenberger, der einen 2. Band anlegte; letzte Eintragung am 9. 11. 1939; liegt im Kreisarchiv (Státní okresní archiv) Krummau auf, zitiert unter Chro.
Ignaz Oberparleiter, Gedenkbuch der Stadt Kaplitz, Kaplitz 1911 (stimmt mit obigem weitgehend überein) Johann Märten, Heimatskunde des Bezirkes Kaplitz, 1894
Anton Teichl, Geschichte der Herrschaft Gratzen, 1899
Alois Harasko (Hg.) Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz-Hohenfurth-Gratzen, Bd. 1, Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltsch, München 1986
Dr. Valentin Schmidt, Braubetrieb und Braustätten in Südböhmen, Prag 1900
Anton Cechner: Topographie der historischen und Kunst-Denkmäler. Der politische Bezirk Kaplitz, Prag 1929 (Anton Cechner: Soupis památek v politickém okresu kaplickém, Praha 1921)
Margarete Gräfin von Buquoy, Die Grafen von Buquoy - Aspekte ihrer Herrschaft, in: Deutsche Kulturlandschaft an Moldau und Maltsch, München 1986
Wilhelm Hanisch, Zur Geschichte der protestantischen Gemeinde in Kaplitz, Zeitschrift für die Geschichte der Sudetenländer, Brünn 1942 - 43
Hans Waltenberger: Versch. Artikel in der Budweiser Zeitung und in der Zeitschrift „Waldheimat“

Nově pro druhý díl/neue für den zweiten Band:

- Jan Ciglbauer: Hrdelní případy mimořádného lidového soudu České Budějovice 1945–1948, Academia 2018
Dr. Othmar Rappersberger: Freistädter Geschichtsblätter, Band 11, Stadtgemeinde Freistadt, 1997
František Miroslav Čapek: Státní převrat v Č. Budějovicích, vlastní náklad, 1928/1929
Jindřich Marek (ed.): Vyhánání Čechů z pohraničí v roce 1938, Toužimský a Moravec
Kolektiv autorů: Jihočeši: Rodem či srdcem, Radioservis 2015
Otfried Pustejovsky: Christlicher Widerstand gegen die NS-Herrschaft in den B. Ländern, Berlin, 2009
Ing. Václav Kozyrev: Sportovní Kaplice, 2016

ABKÜRZUNGEN

- NPA = Neues politisches Archiv im Österr. Staatsarchiv, Wien
Chro = Chronik von Kaplitz
IO = Ignaz Oberparleiter, Gedenkbuch der Stadt Kaplitz 1911
TG = A. Teichl, Geschichte der Herrschaft Gratzen 1899

